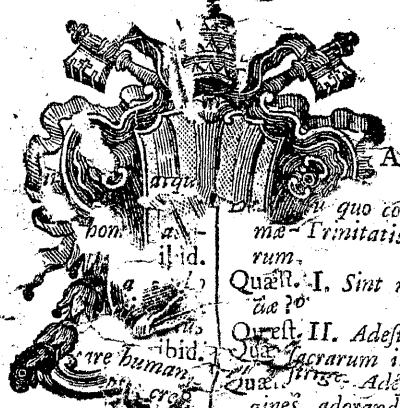

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52

PRÆDICATIONE
TI NOVISSIMÆ

OMNITERTIA

II. Cere, instrumenta, flagella, conne latrice cult

quo colenda
ma Trinitatis Chry
rum.
Quæst. I. Sint ne eiu
Quæst. II. Adest ne pi
Quæst. III. Adest ne
gines adorandi?

DE CULTU RELIQUIARUM

I. Quid nosse
II. Licitum ne
Sanctorum corpora
III. Que ceritudo requi
colantur, tamquam

THEOLOGIA ³³⁰

CHRISTIANA

DOGMATICO-MORALIS

Del Colegio AUCTORE *de S. m. Pablo*

F. DANIELE CONCINA

ORDINIS PRÆDicatorum.

De la Compañia de Jhu de S. m. a. d. a.

EDITIO NOVISSIMA.

IN OMNIBUS TERTIIS

LIBRARIIS

*t. II. Cetera
Instrumenta i. d.
s, flagella, cor-
ne latria cult*

*quo colende
ma Trinitatis Chrij.
rum.
Quæst. I. Sint ne eiu
tue p.
Quæst. II. Adest ne pr
Quæst. III. Adest ne
gines adorandi ?*

CAPITULUM

*De cultu Reliquiarum.
I. Quid notte
II. Licitum ne
Sanctorum corpora
III. Quæ certitudo requir
colantur, tamquam fere
si?*

I N D E X

Librorum, dissertationum, capitulum, paragraphorum, & questionum, quae in hoc Tomo continentur.

L I B E R T E R T I U S I N D E C A L O G U M. D I S S E R T A T I O I.

De adoratione, & cultu quo Deus, & Sancti colendi sunt.

D E	I N D E X	<p>Cap. I. De cultu quo Crux Christi, & cetera eiusdem sacratissima passionis instrumenta coli possunt, de</p> <p>Quaest. I. Vanda ne est latræ ib.</p> <p>Quaest. II. Cetera sacratissima passionis Christi instrumenta animata, ut clavi, lancea, s, flagella, corona, arundo, spongia, ne latræ cultu adoranda? ib.</p> <p>CAPUT III.</p> <p>De adoratione debita B. Virgini Mariae, Angelis, & Sanctis? 6.</p> <p>CAPUT IV.</p> <p>De cultu quo colendo sunt imagines sanctissimae Trinitatis Christi Domini, & Sanctorum. 9.</p> <p>Quaest. I. Sint ne eiusmodi imagines adorandae? 11.</p> <p>Quaest. II. Adest ne proceptum aliquod praecipuum sacrarum imaginum usum? 12.</p> <p>Quaest. III. Adest ne proceptum easdem imagines adorandi? ibid.</p> <p>CAPUT V.</p> <p>De cultu Reliquiarum. 13.</p> <p>Quaest. I. Quid notetur Reliquiarum intelligentiarum? 13.</p> <p>Quaest. II. Licitum ne sit vermes in Sanctorum corpora? ibid.</p> <p>Quaest. III. Qua certitudo requiritur, ut Reliquiae colantur, tamquam particulae alicuius? 14.</p> <p>Quaest. IV.</p>
-----	-----------	--

- Quæst. IV. *Quas Reliquias pprobare valet, Episcopus, ut eadem publico acultui exponantur?* ibid.
- Quæst. V. *Licetum ne est authenticas Reliquias collo suspensas secum deferre?* ib.
- Quæst. VI. *Peccat ne qui sacras Reliquias furatur devotionis causa?* ibid.
- Quæst. VII. *Licetum ne est Principi in iusto ex urbibus illis a se expugnatis Reliquias extrahere, & alio transferre?* ibid.
- Quæst. VIII. *Licita ne est venditio, & emptio Reliquiarum?* ibid.
- Quæst. IX. *Est ne simonia peccatum exponere sacras Reliquias videndas, ut inde largiores elemosyna offerantur?* ibid.
- Quæst. X. *Est ne aliqua poena constituta contra Reliquiarum fures?* 16.
- Quæst. XI. *Licetum ne est cereos agnos venerari?* ibid.
- Quæst. XII. *Vetitum ne est prefatos agnos sub excommunicationis poena pingere, vendere, & tangere?* ib.
- Quæst. XIII. *Qua veneratio vestibus sacerdotalibus, vasis sacris, & templis debetur?* 17.
- Quæst. XIV. *Quomodo calices, corporalia, & aliæ res sacra tangi a laicis possunt?* ibid.
- Quæst. XV. *Res sacra converti ne licite possunt in usus profanos?* 18.
- Quæst. XVI. *An vasa sacra, postquam fracta sunt, vendi valeant?* ibid.
- Quæst. XVII. *Res profane converti ne in usum sacrum possunt?* 19.

DISSERTATIO II.

De vitiis oppositis religioni, seu de superstitione, eiusque speciebus.

CAPUT I.

- Definitio, ac divisio superstitionis.
- Quæst. I. *Quodnam peccatum sit superstitio modo indebito creditum, & se profana?* ibid.
- Quæst. II. *Est ne superstitio immiscere?* ibid.
- Quæst. III. *Quas Reliquias, & miracula commentitias proponi licite, & letaliter?* 21.
- Quæst. IV. *Quomodo mortale peccatum die dominico, & que ieiunare?* ib.

CAPUT II.

Sub examen inducuntur plures casus, in quibus latitet ne superstitio declaratur.

CAPUT III.

De idololatria, cuius notio, & malitia gravitas exponitur?

CAPUT IV.

- Quid sit divinatio, quotque illius species. 24.
- Quæst. I. *Quæ futura demones predicere valeant?* 25.
- Quæst. II. *Qua ratione demones divinos suos doceant?* ib.
- Quæst. III. *Divinatores invocant ne semper expresso pacto demonum opem?* ibid.
- Quæst. IV. *Sunt ne omnes relatæ divinationis species moraliter diversæ, & in confessione explicandæ?* 26.
- Quæst. V. *Divinatio cum pacto expresso cum demonediffert ne morali specie ab ea que tacito pacto peragitur?* ibid.
- Quæst. VI. *Est ne mortale crimen divinatio cum pacto sive expresso, sive tacito?* 27.

CAPUT V.

- De astrologia iudiciaria, seu de divinatione per astra. 28.
- Quæst. I. *Superstitiosum ne est futura libera hariolari, non certo, sed probabiliter?* ibid.
- Quæst. II. *Predictio tantum conjecturalis est ne a superstitione immunis?* ibid.
- Quæst. III. *Licite ne valent astrologi ex spiritibus temperamentum, inclinationem, & corporisque proprietates predicere?* 29.
- Quæst. IV. *Licetum ne est petere ut oculi velantur, & aque subterraneæ, cadavera sub sarcophagis latentia manifestentur ab iis qui horum cognitionem iactant?* ibid.
- Quæst. V. *Divinatores tenentur ne restituere pretium pro divinatione acceptum?* ibid.

CAPUT VI.

- De divinatione per somnia. 31.
- Quæst. I. *Licetum ne est somnia divinare futura?* 32.
- Quæst. II. *Licita ne est naturalium somniorum observatio?* ibid.
- Quæst. III. *Licetum ne est ex somnis futura* na

CAPUT X.

- De magia naturali, eiusque effectibus. 40.
- Quæst. I. *Est ne licita magia naturalis?* 41.
- Quæst. II. *Qua ratione & via magia naturalis a superstitiosa secerni valet?* ib.
- Quæst. III. *Quando dubium est, procedat ne effectus a causa naturali, vel arte superstitiosa, quid presumendum?* ib.
- Quæst. IV. *Quid dicendum de iis qui salutatores nuncupantur?* 42.
- Quæst. V. *Licetum ne reputari ensalmus debet?* 43.
- Quæst. VI. *Datur ne virtus naturalis qua aliquis valeat solo aspectu fascinare?* 44.

CAPUT XI.

- De magia superstitiosa, seu de maleficio. 45.
- Quæst. I. *Licet ne maleficio alio maleficio curare?* 46.
- Quæst. II. *Licetum ne est petere a malefico ut maleficio auferat, cum tibi constat, illum posse mediis licitis eiusmodi maleficio tollere?* 47.
- Quæst. III. *Licet ne maleficii signa destruere?* ib.
- Quæst. IV. *Maleficus qui demoni chirographum proprio sanguine subscriptum tradidit, debet ne illud redimere, ut veram peragere poenitentiam valeat?* 48.

CAPUT XII.

- De lamiis, sagis, & strigibus. 49.
- Quæst. I. *Cur femine præ viris maleficiis sint deditæ?* ibid.
- Quæst. II. *Cur vetula præ iunioribus feminis prestigiis, maleficiisque dent operam?* ib.
- Quæst. III. *Cur Deus permittat ut lamia, seu striges insanibus & iuvenibus potius quam adultis noceant?* ibid.
- Quæst. IV. *Transferuntur ne reapse striges de loco ad locum; an vero phantastica tantum illusione motus iste contingit?* 50.
- Quæst. V. *Potest ne demon mulieres sagas, sive viros in selem, mustelam, leporem, aliasve bestias mutare?* 51.
- Quæst. VI. *Possunt ne in domibus, & cubiculis dilectorum tanquam inanis clavis introducere sagas in domos, & cubacula dilectorum?* 52.
- Quæst. VII. *Quo in loco conventus sagarum cum demonibus celebrentur; quidque in* eius-

- ra libera divinare? 33.
- Quæst. IV. *Peccat ne qui somniorum occasione mores suos, & negotia moderatur?* ibid.
- Quæst. V. *Quando somnia eventibus comprobantur, sunt ne tunc observanda?* 33.

CAPUT VII.

- De divinatione que fit per auguria, & omina, & alias eiusmodi observationes exteriarum rerum. ib.
- Quæst. I. *Licet ne ex cantu, volatu, motu, & avium futura portendere?* ibid.
- Quæst. II. *Licetum ne est ex vocibus humanis casu prolatis, aut ex aliis fortuitis eventis futura predicere?* 34.
- Quæst. III. *Superstitio ne est futura predicere ex corporis humani membris?* ibid.
- Quæst. IV. *Peccant ne graviter qui Aegyptios, vulgo Cingaros, consulunt, ut ex manuum ostensione bonam aut malam sortem sibi enuntient?* ibid.

CAPUT VIII.

- De divinatione que fit sortium usu. ibid.
- Quæst. I. *Licetum ne est sortibus uti divisiis in electione ad dignitates seculares?* 35.
- Quæst. II. *Licetum ne est sortium usus in electione ad ecclesiastica beneficia?* ibid.
- Quæst. III. *Electio ad beneficia ecclesiastica, sortitione peracta, est ne nulla, nedum illicita?* 36.
- Quæst. IV. *Licita ne sortitio est ad dirimendas lites super rebus, & beneficiis ecclesiasticis?* ibid.
- Quæst. V. *Licita ne est sortitio consultoria?* ibid.
- Quæst. VI. *Cur dormientes præ vigilantibus divinent?* 37.
- Quæst. VII. *Cur fatui, & stupidi facilius divinant quam sana præditi mente?* ibid.
- Quæst. VIII. *Cur homines morti proximi sepe futura divinant?* 38.

CAPUT IX.

- De vana observantia. 39.
- Quæst. I. *Licita ne est ars notoria?* ib.
- Quæst. II. *Licita ne est sanitatum observantia?* ibid.

eiusmodi conventiculis peragant? ^{ibid.}

CAPUT XIII.

De poenis constitutis in sagas, maleficos, eosque omnes qui pactum aliquod expressum, aut tacitum cum demonibus ineunt. 53.

DISSERTATIO III.

De tentatione Dei, de sacrilegio, & blasphemia.

CAPUT I.

- Quid sit tentatio Dei? 54.
- Quæst. I. Sit ne levis culpa tentare Deum, cum materia levis est? ^{ibid.}
- Quæst. II. Utrum tentet Deum ille qui probatione ferri candentis, aut aque ferventis suam innocentiam manifestare contendit? 55.
- Quæst. III. Tentat ne Deum ille qui, ut hæreticum convertat, miraculum a Deo patrandum in confirmationem veritatis catholica offert? ^{ib.}

CAPUT II.

De sacrilegio, eiusque speciebus. 56.

CAPUT III.

De blasphemia. Quid, & quotuplex sit. 59. Quæst. unic. Differt ne specie blasphemia in Deum ab ea que est in Sanctos. ^{ibid.}

CAPUT IV.

De gravitate blasphemia, & de blasphemis ex habitu, & ira. 60.

- Quæst. I. Est ne blasphemia genere suo peccatum mortale? ^{ibid.}
- Quæst. II. Est ne blasphemia peccatum omnium maximum? ^{ibid.}
- Quæst. III. Peccant ne qui ex inveterata consuetudine, & habitu pravo blasphemant? 61.
- Quæst. IV. Peccat ne mortaliter qui inadvertenter blasphemat, quique ita habitualiter dispositus est, ut, etiam si adverteret, blasphemaret? ^{ibid.}
- Quæst. V. Blasphemia ioco prolata est ne peccatum mortiferum? 62.

CAPUT V.

De variis blasphemandi formulis in Deum, & Sanctos? ^{ibid.}

- Quæst. I. Sunt ne blasphemie eiusmodi locutiones: Non credo Deum, Nego Deum, Crucem, Evangelia, sacramenta, si ita non est? 63.
- Quæst. II. Qui falsum iurat, est ne blasphemus? ^{ib.}
- Quæst. III. Qui eodem impetu iracundie profert plures blasphemias, unum ne, an multiplex peccatum committit? ^{ibid.}

CAPUT VI.

De poenis in blasphemos constitutis, & de eorum iudiciis. 64.

- Quæst. I. Qui blasphemos audit, astringitur ne eosdem ad iudicem deferre? ^{ibid.}
- Quæst. II. Quomodo se gerere debeat Confessarius cum blasphemis? ^{ib.}
- Quæst. III. Quam penam imponere Confessarius blasphemis penitentibus debeat? ^{ib.}
- Quæst. IV. Qui consuetudine blasphemandi tenentur debent ne absolvi, antequam a consuetudine prava recesserint? 65.

LIBER QUARTUS

IN DECALOGUM.

DISSERTATIO I.

De voto.

PROEMIUM. 66.

CAPUT I.

Hæreticorum errores adversus vota. ^{ibid.}

CAPUT II.

Recensentur opiniones damnata, & laxiores nonnullorum recentiorum. 68.

CAPUT III.

Voti notio. Quæ illius conditiones, ut licitum, & validum sit? 69.

- Quæst. I. Quanam deliberatio requiratur ad votum? 70.
- Quæst. II. An vota repentina debeant impleri? 71.

Quæst.

Quæst. III. An quandoque mortale peccatum committat qui precipitanter votum magnum momenti edit; & an votum sic cum peccato emissum validum sit? ^{ibid.}

- Quæst. IV. An, quando votum est de re levi, & obligat solum sub veniali, sufficiat semiplena deliberatio? 72.
- Quæst. V. An ad votum sufficiat deliberatio, seu libertas virtualis? ^{ibid.}
- Quæst. VI. An propositum firmum sit votum, vel aliquam inducat obligationem? ^{ibid.}
- Quæst. VII. An in promissione natura voti sita sit? & quomodo a proposito promissio hæc differat? 73.
- Quæst. VIII. Quodnam propositum requiratur ut votum validum sit? ^{ibid.}

CAPUT IV.

Explicatur ultima definitionis voti particula, promissio facta Deo, ut palam fiat, quo sensu dicatur, vota Sanctis fieri, & Prælati. 75.

CAPUT V.

De materia voto subiecta. Vera intelligentia illius particula, de bono meliori, exponitur. Votum non nubendi validum declaratur. Opinio Leandri, & aliorum, docentium votum castitatis fieri nullum ob supervenientes tentationes, & lapsus, refutatur ut laxa, & improbabilis. 76.

- Quæst. I. An ea que sunt lege sive humana, sive divina præscripta, possint esse materia voti? ^{ib.}
- Quæst. II. An promissio qua fit in baptismatis susceptione, renuntiandi diabolo, & pomptis eius, sit votum? 77.
- Quæst. III. Quomodo intelligenda sit illa particula, de meliori bono? ^{ibid.}
- Quæst. IV. An validum sit votum de materia opposita consiliis? 78.
- Quæst. V. An votum contrahendi matrimonium sit validum? ^{ib.}
- Quæst. VI. An qui concupiscentie stimulis exagitatus vovet matrimonium se contracturum, ut fornicationes, aliosque libidinis affectus viter, valde voveat? 79.
- Quæst. VII. An coniugatus, impeditus a petitione debiti ob votum, aut incestum, aut cognationem spiritualem, possit petere, quoties vehementibus carnis stimulis agitur, ne periculo exponatur in gravia luxurie peccata labendi? 80.
- Quæst. VIII. An votum castitatis, religionis, vel non nubendi, cui salubrius est matrimonium ob incontinentiam, sit validum, im-

pediatque matrimonium licite iniri? Item an nulla evadant eiusmodi vota semel emissas ob supervenientes libidinis vexationes? 81.

- Quæst. IX. An validum sit votum de non vovendo? 87.
- Quæst. X. An votum non petendi dispensationem; commutationem, aut irritationem sit validum? ^{ib.}
- Quæst. XI. An qui votum edunt non petendi commutationem, possint petere dispensationem, aut irritationem? 88.

CAPUT VI.

Res indifferentes, inutiles, vitiosæ, impossibiles, non sunt voti materia. Varia quæstionum explicantur. 89.

- Quæst. I. An votum alicuius rei cuius executio peccatum est, validum sit? ^{ibid.}
- Quæst. II. An votum agitandi tauros in honorem alicuius Sancti sit validum? 91.
- Quæst. III. An validum sit votum quo mulieres voveant non petere capillos tali aut tali die? 92.
- Quæst. IV. An votum nocturnarum vigiliarum, & non ingrediendi mare, validum sit? ^{ib.}
- Quæst. V. An votum emissum de re bona ob finem pravum validum sit? ^{ibid.}
- Quæst. VI. An votum offerendi Deo munus bonum ob effectum malum iam obtentum, vel obtinendum, validum sit? V. g. Voveo me tot Missas celebraturum, tot eleemosynas erogaturum, si ex lite, bello, aut ludo iniusto victor evasero: si beneficium simoniace obtinero; si fratrem occidero, ut illius hereditatem acquiram; si in furto, aut in homicidio non fuero comprehensus; si filium ex adulterio, aut concubinato suscepero. 94.
- Quæst. VII. An votum rei bonæ ob finem indifferentem, & ob finem assequendi res temporales sit validum? 97.
- Quæst. VIII. Quodnam peccatum committat qui quod malum est, Deo votis promittit? 98.
- Quæst. IX. An qui votum faceret peccandi mortaliter sine animo implendi, peccaret mortaliter? ^{ibid.}
- Quæst. X. An res impossibilis sit voti materia? ^{ibid.}
- Quæst. XI. An votum partim de re impossibili, partim de possibili, seu de materia partim apta, & partim inepta, validum sit? ^{ib.}
- Quæst. XII. An qui vovit edificare Ecclesiam, si nequeat totam, ad partem teneatur, 3 4

- tur, aut in alia Ecclesia capellam construere, vel quodpiam aliud Ecclesie offerre? 99.
- Quæst. XIII. Quando votum est de materia mixta, partim bona, & partim mala, ad quid vovens teneatur? 100.
- Quæst. XIV. An votum disiunctive factum, cuius altera pars apta, altera inepta sit, puta dum voves aut Religionem, aut furtum validum sit? ib.
- Quæst. XV. An votum eundi Romam nudum valeat? 101.
- Quæst. XVI. An votum non ludendi validum sit? ib.
- Quæst. XVII. An validum sit votum nunquam peccandi? 102.
- Quæst. XVIII. An validum sit votum vitandi omnia peccata venialia? 103.
- Quæst. XIX. Quid dicendum de his duobus votis? 104.

CAPUT VII.

De votorum distinctione, & multitudine. ib.

DISSERTATIO II.

Quanta sit voti obligatio. De voto dubio, indeterminato, vel errore extorto, conditionali, & poenali.

CAPUT I.

- Obligatio voti exponitur. Cuiusnam virtutis sit, religionis, an alterius? Detur ne materix parvitas; & an hæc obligatio ad alios transire valeat? 107.
- Quæst. I. An voti obligatio pertineat ad virtutem fidelitatis, seu religionis; an etiam ad illam virtutem ad quam attinet materia promissa? ib.
- Quæst. II. Maioris ne meriti sit opus aliquod voti lege sibi exequendum sumere, an sine voto? 108.
- Quæst. III. An parvitas materix in voto detur? 109.
- Quæst. IV. An transgressio voti sit mortalis, quando tota illius materia, licet absolute parva, omittitur? ibid.
- Quæst. V. An vovens possit graviter se obligare in materia levi, aut leviter in materia gravi? 111.
- Quæst. VI. An votum vitandi peccatum veniale obliget sub mortali? 113.
- Quæst. VII. An qui violat plura vota in materia levi eodem die, peccet mortaliter? ib.
- Quæst. VIII. An qui vovit recitare per plures annos quotidie unum Pater, & Ave,

peccet mortaliter, si per plures annos quotidie omittat talem precem? 115.

CAPUT II.

- An voti obligatio impleri possit per alios, & transeat ad heredes? 116.
- Quæst. I. An vota parentum filios obligent; & an vota facta per procuratorem teneant? ib.
- Quæst. II. An vovens possit, vel teneatur per alium implere votum suum personale, quod per seipsum implere nequit? ibid.
- Quæst. III. An vovens qui sua culpa factus est impotens ad observandum votum personale, teneatur per alium implere? 117.
- Quæst. IV. An vota realia impleri possint per alium, etiam inscio, & invito vovente? ib.
- Quæst. V. An vovens factus pauper, ut impleat votum reale, teneatur ab amicis pecunias petere, aut artem suscipere que suum deduceat statum, aut pecuniam sibi dono oblatam acceptare, ut voto faciat satis? 118.
- Quæst. VI. An satisfaciat voto qui rem promissam alteri exhibet, si hic rem acceptam omittat offerre? ibid.
- Quæst. VII. An votum mixtum, constans ex personali & reali, per alium impleri valeat? ib.
- Quæst. VIII. An factus impotens ad votum solvendum teneatur adhibere compensationem? ib.
- Quæst. IX. An heredes teneantur ad vota personalia testatorum? 119.
- Quæst. X. An heredes teneantur ad solvenda vota personalia defuncti, posito quod testator id ei precipiat? ib.
- Quæst. XI. An heres, sive voluntarius, sive necessarius, cogi possit sub poena privationis hereditatis, & excommunicationis ad solvenda vota realia testatoris? ib.
- Quæst. XII. An si testator non imponat heredi onus solvendi vota sua realia, aut si expresse dicat, se nolle heredem suum ad eadem realia vota obligare, teneatur nihilominus heres ad illa solvenda? ibid.
- Quæst. XIII. An heres teneatur solvere vota realia ante aditam hereditatem, vel ultra vires hereditatis in casu quo inventarium non fecerit, & per iudicis sententiam declaratus sit obnoxius solutioni, & ad eandem condemnatus? 120.
- Quæst. XIV. An heres cum detrimento sua legitima solvere teneatur vota realia testatoris? 121.
- Quæst. XV. An heres possit, & debeat, si non

- non possit per se, implere per alium vota realia testatoris; & an possit impetrare commutationem a Confessario? ib.
- Quæst. XVI. An Monasterium, iure hereditario succedens in bona Religiosi professi, teneatur solvere vota realia qua professus in saeculo emiserat, & non solverat? 122.
- Quæst. XVII. Quo ordine solvenda sunt ab herede vota realia comparata ad debita, & legata? 123.
- Quæst. XVIII. Si testator pluribus votis sit obstrictus, & hereditas omnibus solvendis sit impar, quam heres solvere debet? ib.
- Quæst. XIX. An quando plures sunt heredes, quisque in solidum teneatur vota defuncti solvere? 124.
- Quæst. XX. An donatarius teneatur vota donantis exequi? ib.
- Quæst. XXI. An legatarius teneatur implere vota realia legantis? ibid.
- Quæst. XII. Quando Princeps ob perditionis crimen mortis poena plectit voventem, eiusque bona fisco addicit, tenetur ne Princeps, seu fiscus vota realia voventis solvere? 125.

CAPUT III.

- De tempore quo votum implendum est. ib.
- Quæst. I. Quando vovens tempus non assignavit pro voti executione, quo tempore illud implere debet? ibid.
- Quæst. II. An votum non impletum tempore designato, desinat obligare? 126.
- Quæst. III. An vovens teneatur prævenire tempus designatum pro voti obligatione? 127.
- Quæst. IV. An qui vovit Deo, dare hospitali servum, si illum occiderit, teneatur alium substituere? 128.

CAPUT IV.

- De voto dubio. Quando vovens dubius de voto implere illud debeat. ib.
- Quæst. I. An certus de voto, & dubius de executione, teneatur ad executionem? 130.
- Quæst. II. An dubitans de quantitate rei promissa, scilicet centum ne, an quinquaginta voverit, teneatur reddere centum? ib.
- Quæst. III. An qui vovit dare Ecclesie calicem, dubitat vero, cuius materia, argentea ne, an aurea calicem promiserit, teneatur dare aureum calicem, vel argenteum? 131.
- Quæst. IV. An qui vovit se non accessurum ad feminam, dubitat vero de accessu fornicario, an coniugali, teneatur solum abstinere a fornicario concubitu? ibid.
- Quæst. V. An qui dubitat utrum emiseric votum ante septennium, seu perfectum usum rationis, teneatur votum servare? ib.
- Quæst. VI. An certus de promissione, & dubius de animo se obligandi, teneatur ad votum implendum? ib.
- Quæst. VII. An qui votum metu extortum emisit, præsumi debeat in casu dubio non habuisse intentionem se se obligandi? ibid.
- Quæst. VIII. An, si vovens dubitet utrum in præfato eventu verborum amphibolia, vel mentis restrictione usus fuerit, obnoxius sit voto, vel iuramento? 132.
- Quæst. IX. An qui dubitat, num votum emiseric tempore somni, aut ebrietatis, aut phrenensis, præsumendus sit tempore sane mentis votum suum edidisse? ibid.
- Quæst. X. An iratus, vel perturbatus emitens votum, si postea dubitet se habuisse necessarium usum rationis, teneatur voto, potissimum si, sedata iracundia, ipsum emissi voti poenituerit? ibid.
- Quæst. XI. An, dum quis dubitat, materiam voti esse inhonestam, aut malam, teneatur servare votum? 133.
- Quæst. XII. An in voto conditionali dubitans de conditione teneatur votum implere? ibid.

CAPUT V.

- Quomodo interpretanda sunt vota indeterminata. ibid.
- Quæst. unic. An votum indefinitum tum quoad quantitatem, tum quoad qualitatem, validum sit? ib.

CAPUT VI.

- Plures casus de votis indeterminatis quantum ad materiam quantitatem, vel qualitatem resolvuntur. 134.
- Quæst. I. Qui vovit abstinere a vino, teneatur ne abstinere a cervisia, aliisque liquoribus e vino expressis? ibid.
- Quæst. II. Qui vovit abstinere a vino ob finem temperantia, & ut se voluptate illius potus privet, peccaret ne mortaliter, si aliquid vini potaret? 135.
- Quæst. III. An qui vovit ieiunare, astringatur ieiunio eccllesiastico? 136.
- Quæst. IV. An vi præfati voti tenearis abstinere a lacticiis saltem in quadragesima? ibid.

Quaest. V. An vovens ieiunare, nullo praefinito dierum numero, satisfaciat voto unico ieiunio? 137.

Quaest. VI. An qui vovit plura ieiunia, satisfaciat bis ieiunando? ibid.

Quaest. VII. An qui vovit ieiunare per mensem integrum, teneatur etiam diebus dominicis servare ieiunium? ibid.

Quaest. VIII. An, si quis voveret ieiunare die dominico, votum esset validum? ib.

Quaest. IX. An qui vovit ieiunium in pane & aqua peragendum, votum violaret semel bibendo vinum: & an post unicum vini potum valeat absque voti transgressione vinum saepius bibere? ib.

Quaest. X. An qui vovit ieiunare in pane, & aqua, possit comedere pastillos, vulgo maccharones? 138.

Quaest. XI. An qui votum edidit ieiunandi omnibus sextis feriis, aut sabbatis per annum, teneatur etiam ieiunare, quando his diebus festum recurrit Nativitatis Domini? ibid.

Quaest. XII. Quomodo obligetur qui fecit duo vota contraria, puta comedendi tantum panem die veneris, & non comedendi panem in vigilia alicuius Sancti, quae quandoque incidit in eandem sextam feriam? ibid.

Quaest. XIII. An qui vovit recitare Rosarium, teneatur illud integrum recitare; & an satisfaciat, si mentaliter tantum illud percurrat? 139.

Quaest. XIV. An qui vovit audire Missam quotidie, satisfaciat diebus festis unam audiendo? ibid.

Quaest. XV. An puella quae vovit virginitatem, teneatur eam servare post perpetratum primum actum turpem? ibid.

Quaest. XVI. An qui vovit peregrinationem absolute, satisfaciat peregrinatione equestri? 140.

Quaest. XVII. An satisfaciat praefato voto, si mercede conductus, vel timore coactus, aut alterius negotii, vel curiositatis causa peregrinationem susciperet? ibid.

Quaest. XVIII. An qui vovit Religionem, aut suscipere ordines sacros, teneatur servare castitatem? ibid.

Quaest. XIX. An qui vovit elemosynam non determinando quantitatem, vel qualitatem, teneatur ad magnam, aut parvam quantitatem? ibid.

Quaest. XX. Qui unum ex suis vasis argenteis, vel servis, vel animalibus Deo vovit, quid reddere astringitur? 141.

Quaest. XXI. Si promiseris rem determinatam

uni ex duabus Ecclesiis, cuiam debeas tradere in casu quo ignores cuiam promiseris? ibid.

C A P U T VII.

De votis errore, aut metu extortis. ibid.

Quaest. I. An error circa substantiam voti reddat votum invalidum? 142.

Quaest. II. Unde colligendum sit, circumstantias esse causam tantum impellentem, non principalem voti; seu redundare, aut non redundare in substantiam obiecti voto promissi? 143.

Quaest. III. An votum metu extortum sit validum? ib.

C A P U T VIII.

De voto conditionali, & poenali. 145.

Quaest. I. Quenam sint condiciones generales quae in quocumque voto absoluto reperiuntur, quae particulares quae votum efficiunt conditionatum? ib.

Quaest. II. Quid sit votum conditionatum, & an particula si efficiat semper votum conditionatum? ib.

Quaest. III. An votum sub conditione praesenti, praeterito, aut futuro necessario, vel impossibili sit validum? 146.

Quaest. IV. An conditio turpis contra substantiam voti illud irritet? ibid.

Quaest. V. Quando votum sub conditione futura contingenti honesta, & possibili obliget: & an sufficiat pars conditionis impleri; & num aliqua conditio aditici possit post emissum votum? ibid.

Quaest. VI. An satis sit condiciones impleri aequivalenter, ut votum obliget; vel necesse sit ut impleantur in specifica forma? ibid.

Quaest. VII. An peccet contra votum qui conditionem sub qua votum emisit, impedit ne eveniat: & an debeat eventum illius expectare? 147.

Quaest. VIII. An, si vovens sua malitia impediatur recensitas condiciones ab aliena voluntate pendentes, teneatur voto, vel liber ab eodem remaneat? 148.

Quaest. IX. Quid sit votum conditionatum poenale; & an sit validum? 149.

Quaest. X. An, quando transgressio voti poenalis culpa vacat ex invincibili ignorantia, obligetur vovens subire poenam transgressionis appositam? ibid.

Quaest. XI. An qui mortale peccatum committit

rit contra votum, si immemor voti sit, obligetur ad poenam? ibid.

Quaest. XII. An in voto duplici poenali, si quis absolvatur a voto, absolvatur quoque a poena, quam nondum incurrit? ibid.

Quaest. XIII. An absolutus a voto, censetur absolutus etiam a poena contracta in transgressione primi voti; & an in petitione dispensationis explicandum sit utrumque votum? ibid.

Quaest. XIV. An qui vovit vitare aliquid, puta ludum, sub tali poena, toties teneatur ad poenam, quoties luserit? ibid.

C A P U T IX.

De voto assumendi statum religiosum. 150.

§. I.

Quomodo interpretanda sint sequentia vota. ib.

Quaest. I. Quid dicendum de hoc voto: Promitto me ingressurum Religionem, nisi Deus aliter de me statuerit? ib.

Quaest. II. Quomodo explicandum est votum istud: Voveo me ingressurum hanc Religionem, si quam intravero? 151.

Quaest. III. Validum ne sit hoc votum: Voveo nullam personam obtaculo mihi futuram, quominus Religionem ingrediar, vel aliquid aliud faciam? ibid.

Quaest. IV. An teneatur ad Religionis ingressum qui votum emisit volendi Religionis ingressum? ibid.

Quaest. V. An votum moriendi in Religione sit votum Religionis? 152.

Quaest. VI. An votum vitae eremiticae, & solitariae obligationem inducat? ibid.

§. II.

De obligatione voti assumendi statum religiosum. ibid.

Quaest. I. An qui vovit absolute Religionem, votum impleat, si habitum assumat equitum D. Iacobi, Calatrave, Alcantare, & Montese? ibid.

Quaest. II. An saltem impleatur votum Religionis, si habitus assumatur equitum D. Ioannis? ibid.

Quaest. III. An saltem eiusmodi votum impleatur per ingressum in Religionem Clericorum ordinum militarium? ibid.

Quaest. IV. An vovens Religionem voto satisfaciat, si ingrediatur Religionem relaxatam? ibid.

Quaest. V. An qui vovit ingredi Religionem strictiorem, satisfaciat suae obligationi laxiore

rem ingrediendo? 153.

Quaest. VI. An qui vovit Religionem strictiorem, & professus fuit in laxiori, licite in hac perseverare valeat? ib.

Quaest. VII. Utrum satisfaciat voto ingrediendi Religionem strictiorem, si ingrediatur laxiorem, quae privilegium pontificium habeat recipiendi eos qui voverunt strictiorem? 154.

Quaest. VIII. Quid prestare tenetur qui indefinite Religionem vovit? ibid.

Quaest. IX. Qui vovit ingredi hunc sigillatim Convantum, si repulsam ferat, tenetur ne alia adire Coenobia? 155.

Quaest. X. Vovens semel legitime reiectus a Monasterio, vel Religione, tenetur ne ad illam amplectendam, si postea ab eadem Religione, vel Monasterio invitetur? ibid.

Quaest. XI. Prelatus regularis repellere ne licite valet eadem facilitate eum qui voto Religionis ac eum qui nullo devincitur voto? ibid.

Quaest. XII. Qui vovit Religionem, ut in eadem Clericus esset, liber ne a voto est, si Religio nolit eum admittere nisi ut laicum? 156.

Quaest. XIII. Spurius ignorans constitutionem Sixti V. qua spurii a gradibus, & dignitatibus repelluntur, vovet Religionem: cognita constitutione, tenetur ne votum implere? ib.

Quaest. XIV. Qui vovit Religionem in statu sacerdotali, tenetur ne grammaticam addiscere, cum ob illius ignoracionem non admittatur? ibid.

Quaest. XV. Qui, voto Religionis emisso, contrahit matrimonium, vel contracto, & consummato matrimonio, vovet Religionem, quid peragere debet? 157.

Quaest. XVI. Implet ne votum Religionis qui Episcopatum suscipit? ibid.

§. III.

De debito quo astringitur perseverare in Religione qui illam vovit. ib.

Quaest. I. Qui intravit Religionem animo exeundi, satisfacit ne voto? ib.

Quaest. II. Qui Religionem intraret animo exeundi, simulque cum proposito Deum orandi ut illius cor immutaret, satisfaceret ne voto? 158.

Quaest. III. Qui votum emisit ingrediendi, & statim exeundi, vel cum expressa intentione fruendi libertate a iure Novitiis concessa, ad quid tenetur? ib.

Quaest. IV. Qui vovit Religionem absolute, nihil sive de perseverantia, sive de egressu cogitans, satisfacit ne voto, si ingrediatur

Religionem, & facta experimento, absque ulla causa, sed sola libertate ceteris candidatis voto solutis concessa, egrediatur? ib.
 Quæst. V. Quenam sunt iusta causa resiliendi a Religione? 159.
 Quæst. VI. Qui ultra votum Religionis voti quoque perseverantiam in eadem, tenetur ne ita perseverare, ut si ex iustis causis eum recedere contingat, debeat denuo eam ingredi? ib.
 Quæst. VII. Qui voto perseverandi in Religione ligatus expulsus est, tenetur ne in seculo remanens castitatem servare? ib.

§. IV.

De tempore quo urget necessitas implendi votum Religionis. 160.
 Quæst. I. Qui voto Religionis obstrictus est, peccat ne mortaliter, si ingressum suum per annum integrum differat? ibid.
 Quæst. II. Qui tempus definit pro voti sui executione, tenetur ne intra prescripti temporis intervallum suum votum implere? ib.
 Quæst. III. Quomodo se gerere debet votens in executione voti, si tempus definitum latitudinem excipiat? 161.
 Quæst. IV. Qui tempore designato votum non implevit, tenetur ne elapso tempore illud implere? ib.
 Quæst. V. Qui vovit Religionem ob aliquem peculiarem finem, vel dependenter ab aliqua conditione, est ne a voti obligatione absolutus, cessante voti fine, vel conditione? ib.
 Quæst. VI. Qui voto conditionali ligatus sponte impedimenta apponit ne conditio veniat, liber ne a voto evadit? ibid.

DISSERTATIO III.

De iis qui votere possunt. De votorum cessatione ob cessationem causæ finalis, rerumque mutationem; atque de eorumdem irritatione, dispensatione, & commutatione.

CAPUT I.

De iis qui vota edere valent. 163.
 Quæst. I. Vota Religiosorum sine Prælati licentia emissa de materia honesta, qua nec iurisdictionem, nec ordinem ullo modo perturbat, sunt ne valida? ib.
 Quæst. II. Valida ne essent vota que Religiosi ederent de rebus, sive a Regula, &

constitutionibus, sive superiorum præcepto venitis? 164.
 Quæst. III. Validum ne votum est editum a Prælati Regularium elargiendi eleemosynam? 165.
 Quæst. IV. Valida ne sunt vota subditorum Regularium edita sine licentia Prælatorum elargiendi in eleemosynam quidquam de bonis, ipsis ad usum concessis? ib.
 Quæst. V. An Ecclesia valeat leges ferre, quibus aliqua persone ad votendum inhabiles declarentur? ib.
 Quæst. VI. An Episcopi votere possint abdicacionem Episcopatus, vel ingressum Religionis, summo Pontifice inconsulto? 166.
 Quæst. VII. Possunt ne Episcopi, inconsulto summo Pontifice, peregrinationem votere? ib.
 Quæst. VIII. An Parochi vel Beneficiarii residentia vinculo adstricti, possint Religionem votere, eamque ingredi, proprio Episcopo inconsulto? 167.
 Quæri solet, an Deus, Christus Dominus, & Angeli vota elicere valeant? ibid.

CAPUT II.

De cessatione votorum ob causæ finalis cessationem, rerumque mutationem. ib.
 Quæst. I. An, cessante causâ movente, cessent votum, & iuramentum? ibid.
 Quæst. II. Cessat ne votum, cessante causâ finali movente proxima ob culpam ipsius votentis? 168.
 Quæst. III. An notabilis rerum mutatio, que materiam promissam vel in se, aut iuxta communem existimationem, diversam efficiat, satis sit ad votum irritandum? 169.
 Quæst. IV. Quenam materis mutatio dicenda sit notabilis, adeo ut valeat voti vinculum solvere? ibid.
 Quæst. V. Irritat ne votum ea rei promissæ mutatio quam si votens tempore quo votum edidit, cognovisset, a voto abstinisset? ib.
 Quæst. VI. Religiosus, professione emissa, ius ad regiam coronam acquirit: liber ne a voti vinculo evadit? 170.

CAPUT III.

De votorum irritatione, atque de iis quibus inest eadem irritandi facultas. ibid.
 Quæst. I. An pro licita votorum irritatione causâ aliqua requiratur? 171.
 Quæst. II. An facultas vota irritandi iuris sit positivi vel naturalis? ibid.
 Quæst. III. Quibus conveniat potestas irritandi vota? 172.
 Quæst.

Quæst. IV. Tenetur ne superior vota irritanda in specie cognoscere? 173.
 Quæst. V. Potest ne superior vota irritare, subditis repugnantibus? ib.

CAPUT IV.

De potestate quam habent Prælati Regularium ad irritanda subditorum vota. ib.
 Quæst. I. Vota interna Regularium, que regimen nullo modo perturbant, nec Religionis observantiam, irritari ne queunt a Prælati eorumdem? ib.
 Quæst. II. Qui sunt Prælati qui hæc subditorum Regularium vota irritare valent? 175.
 Quæst. III. An Legati a latere, & Congregationes Cardinalium vota Religiosorum irritare valeant? ib.
 Quæst. IV. An Prælati, seu Superiores secundarii, quos Supplices, Vicarios, Prorectores, & penes Monachos Priores, alij que nominibus vocare solent, hanc habeant potestatem vota irritandi? ibid.
 Quæst. V. An Abbatissæ, seu Priorissæ suorum Monialium vota irritare valeant? ib.
 Quæst. VI. Prælati Regularium valent ne Novitorum vota irritare? ib.

CAPUT V.

Quæ vota filiorum possint parentes, tutores, & curatores irritare? 176.
 Quæst. I. An vota filiorum impuberum irritare parentes valeant? ibid.
 Quæst. II. An parentes irritare vota possint personalia filiorum qui pubertatem sunt assecuti? 177.
 Quæst. III. An vota impuberum, semel confirmata a patre, possint deinceps a patre irritari? ibid.
 Quæst. IV. An vota realia filiorum puberum paterna irritationi subiecta sint? 178.
 Quæst. V. An pater irritare possit vota realia filiorum, que sunt de bonis castrensibus? ib.
 Quæst. VI. An idem dicendum de votis editis circa bona adventitia? ib.
 Quæst. VII. Tutores, & curatores possunt ne impuberum, & minorum vota irritare eo modo quo patres possunt irritare vota filiorum? ib.
 Quæst. VIII. An curator, datus maiori ob culpam prodigalitatis, eiusdem vota realia irritare valeat? 179.
 Quæst. IX. An mater potestatem habeat filiorum, aut filiarum irritandi vota? ib.
 Quæst. X. Mortuo, aut procul distante patre,

potest ne mater filiorum vota dirimere, etiam si avus existat tutor, aut curator filiorum? 180.
 Quæst. XI. An mater, mortuo patre, & deficientibus avo ac tutore, possit filiorum impuberum vota irritare? ibid.
 Quæst. XII. An deficientibus parentibus, tutore, & curatore, valeant avi, avæ, ceterique ascendentes vota filiorum impuberum, vel minorum irritare? ib.
 Quæst. XIII. An tutor, curator, vel mater vota filiorum impuberum possint, transacta pubertate etiam post multos annos, quemadmodum potest pater, irritare? ib.
 Quæst. XIV. An magistri discipulorum, domini servorum, heri famulorum vota personalia in impuberate emissa irritare queant? ibid.

CAPUT VI.

De votis uxorum. 181.
 Quæst. I. An maritus possit omnia uxoris vota matrimonio contracto emissa irritare? ibid.
 Quæst. II. Potest ne maritus vota, & iuramenta uxoris de operibus præceptis irritare? 182.
 Quæst. III. An maritus valeat irritare votum non petendi debitum, emissum ab uxore absque suo consensu? 182.
 Quæst. IV. An maritus irritare valeat castitatis votum quod uxor ex illius consensu emisit? ib.
 Quæst. V. Quando uterque coniux mutuo consensu votet, vel iurat castitatem, valet ne maritus uxoris votum irritare? ibid.
 Quæst. VI. Si post castitatis votum, deliberato, mutuoque consensu emissum, rei conjugali sacrilegam novaverint operam, poterit ne maritus votum uxoris irritare? ibid.
 Quæst. VII. Quando uterque coniux mutuo consensu Religionem votet, potest ne alter tantum, aut uterque consensu mutuo votum istud irritare? 183.
 Quæst. VIII. Vota que uxor ante contractum matrimonium emisit, implenda tamen matrimonio inito, valet ne maritus irritare? ibid.
 Quæst. IX. Vota que implenda post dissolutum matrimonium uxor edit, valet ne maritus irritare? ibid.
 Quæst. X. An uxor queat aliqua mariti vota irritare? ibid.
 Quæst. XI. Votum emissum a marito non petendi

- tendi debitum valet ne uxor irritare? 184.
 Quæst. XII. Præfatum mariti votum licitum ne foret, ac prudens? ibid.
 Quæst. XIII. An uxor possit irritare votum quod maritus emisit, ferendi habitum Eremitæ, vel alicuius Religionis? ibid.
 Quæst. XIV. Valet ne uxor irritare mariti vota erogandi amplas elemosynas, prolixas preces fundendi, crebra ieiunia peragendi? ib.
 Quæst. XV. Potest ne uxor votum longæ peregrinationis a marito emisum irritare? ib.

CAPUT VII.

De potestate dominorum in vota servorum. 185.

CAPUT VIII.

De votorum relaxatione vi dispensationis. 186.

- Quæst. I. An in Ecclesia sit facultas dispensandi ab obligatione votorum, & iuramentorum? ib.
 Quæst. II. Penes quos resideat hæc facultas dispensandi ab obligatione votorum? ib.
 Quæst. III. Quid sit dispensatio voti? 187.
 Quæst. IV. Quomodo hæc vinculi ablatio efficiatur? ib.
 Quæst. V. Qui facultate dispensandi vota potitur, valet ne quoque eadem commutare? ib.

CAPUT IX.

Quibus iure ordinario potestas dispensandi in votis conveniat? 188

- Quæst. unic. An qui aliis dispensationem valet a voto concedere, possit quoque sibi ipsi idem applicare privilegium? ib.

CAPUT X.

De potestate Prælatorum regularium in dispensandis votis subditorum. 189.

- Quæst. I. An Prælati regulares dispensare valeant in subditorum votis emissis cum licentia matorum Prælatorum?
 Quæst. II. An Prælati regulares cum suis Novitiis in votis dispensare valeant? ibid.
 Quæst. III. An Prælati regulares dispensare valeant cum suis subditis in voto transfundendi ad alteriorem Religionem? ibid.

CAPUT XI.

De potestate Confessoriorum regularium in dispensandis votis hominum secularium. 190.

CONCLUSIO.

Falsa est sententia que privilegium concedit Regularibus dispensandi in votis omnibus non reservatis summo Pontifici. 193.

CAPUT XII.

De votis summo Pontifici reservatis. Vera istius reservationis interpretatio. 194.

- Quæst. I. An iuramenta Deo facta, castitatis, Religionis, & trine peregrinationis sint eodem modo ac vota summo Pontifici reservata? 196.
 Quæst. II. An Episcopi, & Prælati habentes iurisdictionem quasi episcopalem, necessitate urgente, valeant in quinque præfatis votis dispensare? ib.
 Quæst. III. An hæc votorum reservatio late, vel stricte sit interpretanda? 197.
 Quæst. IV. An qui ederet vota castitatis aut Religionis expressa intentione se se obligandi tantum sub veniali culpa, essent reservata Pontifici? ib.
 Quæst. V. An, si præfata vota essent edita ex metu etiam levi, reservata dicenda forent? ib.
 Quæst. VI. An, si dubium sit aliquod eiusmodi votum, vel eius reservatio, iudicandum sit vota non esse reservata? ibid.
 Quæst. VII. An votum non contrahendi matrimonium sit reservatum? ib.
 Quæst. VIII. An Episcopus vi consuetudinis possit facultatem concedere petendi debitum conjugale ei qui voto castitatis devinctus matrimonium contraxit? ib.
 Quæst. IX. An votum castitatis conjugalis sit reservatum? ibid.
 Quæst. X. An votum Religionis non approbate sit reservatum? ib.
 Quæst. XI. Quomodo intelliguntur reservata vota triplicis peregrinationis? 198.
 Quæst. XII. An votum emissum cum aliqua circumstantia sit reservatum, quod ommissa circumstantia, remanet integrum? ib.
 Quæst. XIII. An votum disjunctivum sit reservatum? ibid.
 Quæst. XIV. An sequentia vota sint reservata: Si lusero, si in peccatum lapsus fue-

- fuero, voveo castitatem. Si pater meus obierit, ingrediari Religionem? ib.
 Quæst. XV. Quando summus Pontifex votum reservatum, puta castitatis, commutat in aliud pium opus, puta ieiunium, opus istud est ne reservatum? 199.
 Quæst. XVI. An, quando præfata quinque vota non sunt reservata, quia ex aliqua parte vel consensus, vel conditionis, vel materia non integra, claudicant, sint subiecta potestati Confessoriorum regularium? ibid.
 Quæst. XVII. Qui recipit facultatem per bullam, aut iubilæum dispensandi, aut commutandi omnia vota, potest ne relaxare etiam reservata? ibid.

CAPUT XIII.

Ad validam, licitamque dispensationem causa rationabilis necessaria est. 200.

- Quæst. I. An quando causa dispensandi dubia est, Prælati valeat dispensare? 201.
 Quæst. II. An valida sit dispensatio bona fide tam ex parte postulantis petita, quam ex parte concedentis concessa, quando postea deprehenditur, causam quam utraque pars legitimam existimabat tempore petitionis, ac concessionis, reipsa falsam esse, & nullam? ib.
 Quæst. III. Quenam sint cause legitime dispensationem impediendi? 202.
 Quæst. IV. An sola imperfecta deliberatio votantis causa sufficiens sit ad dispensationem ei concedendam? ibid.
 Quæst. V. An imperfecta deliberatio orta ex timore mortis, naufragii, alteriusve gravis periculi, sufficiens regulariter sit ad voti dispensationem? 203.
 Quæst. VI. An difficultas executionis voti sufficiat pro concedenda voti dispensatione? ib.
 Quæst. VII. An dubium de voto emisso iusta causa sit obtinenda dispensationis? 204.

CAPUT XIV.

De votorum commutatione, ac de illis qui vota commutandi facultatem habent. ibid.

- Quæst. I. An quis propria auctoritate valeat suum votum commutare in bonum evidenter melius? 205.
 Quæst. II. An qui vovit unam ingredi Religionem, valeat propria auctoritate aliam æque bonam intrare? 208.

- Quæst. III. An in rebus quæ usu consumuntur, possit una pro alia voto promissa substitui? ibid.
 Quæst. IV. An qui vovit tradere filium determinatum Religioni, possit alterum propria auctoritate offerre? 209.
 Quæst. V. An laicus, vel Clericus conjugatus capax sit iurisdictionis commutandi vota? ib.

CAPUT XV.

Quam equalitatem servare debeant legitimi votorum commutatores; & quæ cause requirantur, ut legitima fiat commutatio. ibid.

- Quæst. I. An in mera votorum commutatione equalitas materie servanda sit? ib.
 Quæst. II. Quæ causa requiritur ad licitam, validamque commutationem? 210.
 Quæst. III. Quenam causa requiritur, quando votum commutatur in æquale bonum? 211.
 Quæst. IV. An commutatio in rem æqualem sine causa facta sit invalida? ibid.
 Quæst. V. An commutatio voti in minus bonum absque rationabili causa sit invalida? ib.
 Quæst. VI. Quodnam peccatum committat Prælati abque causa legitima votum commutans in minus, aut æquale bonum? 212.
 Quæst. VII. An præsumenda sit dispensatio permixta commutationi, cum commutatio appareat illegitima, utpote manifeste in rem minorem? ib.

CAPUT XVI.

De commutatione votorum vi iubilæi, aut bullæ cruciatæ. ib.

- Quæst. I. An hæc commutatio fieri debeat intra, aut extra confessionem? 213.
 Quæst. II. An vi iubilæi, vel bullæ fieri in minus commutatio possit? ib.
 Quæst. III. An vi iubilæi, vel bullæ possint commutari vota Religionis, & castitatis, necessitate urgente? ibid.
 Quæst. IV. An votum, sive iuramentum erogandi elemosynam Ecclesiæ, aut pauperi determinato, possit post illius acceptationem commutari virtute iubilæi, aut bullæ cruciatæ? ib.
 Quæst. V. An qui semel lucratus est iubilæum, possit post illud commutationem votorum

- torum obtinere? ib.
 Quæst. VI. Si quis principio hebdomadæ publicati iubilæi commutari sibi vota curaverit animo lucrandi iubilæum, sed postea aut negligentia, aut oblivione opera pro suscipiendo iubilæo necessaria omiserit, atque adeo illud minime adeptus fuerit, consistit ne talis commutatio? 214.
 Quæst. VII. Peccat ne Confessarius qui postulatus renuit tempore iubilæi vota commutare? ib.

CAPUT XVII.

- De regressu ad priorem materiam post voti commutationem factam, & acceptatam a vovente. ib.
 Quæst. I. An quando votum commutatur in aliam materiam, extinguatur prior obligatio? ib.
 Quæst. II. An, facta voti commutatione, teneatur vovens exequi priorem materiam, si materia substituta facta sit impossibilis, vel ipse sua culpa eam præstare omiserit? ib.
 Quæst. III. Facta voti commutatione, & a vovente acceptata, liberum ne illi est ad priorem redire materiam? 215.

CAPUT XVIII.

Regule servanda in votorum commutatione. 216.

LIBER QUINTUS
IN DECALOLUM.

PRÆLOQUIUM. 219.

DISSERTATIO I.

De iuramento.

CAPUT I.

Quæ Deus præcipiat, quæve prohibeat hoc secundo Decalogi præcepto, exponuntur. 220.

CAPUT II.

Hæretici plures sacrum iusiurandum, tamquam illicitum, improbant. Eorum errores recensentur. Iuramentum actum honestum, & licitum Christianis, virtutisque

religionis, seu latria fructum esse, ostenditur. 221.

CAPUT III.

Recensentur propositiones quæ iuramentum spectant, ab Ecclesia proscripæ. 223.

CAPUT IV.

Recensentur propositiones laxæ, seu improbabiles, quas non pauci Casuistæ docent. ib.

CAPUT V.

Quid sit iuramentum. Variæ iurandi formulæ exponuntur. 226.

CAPUT VI.

Nonnullæ aliæ quæstiunculæ circa iuramentorum formulæ, potissimum circa hæc, Per Deum, resolvuntur. Regule quoque pro iuramentis discernendis assignantur. 230.

Quæst. I. An iurent homines passim aientes, Par Dios que si, ut Hispani; Par Diu, ut Foroiulenses; Per Dio, ut Itali; Par Dio, ut Siculi: quæ omnia idem sonant ac per Deum? ib.

Quæst. II. An qui passim nomen Dei assumunt in vanum, licet nihil adfirment, vel negent, peccet mortaliter? 231.

Quæst. III. An maiorem vim habeat hæc formula, Per meam animam, per meam conscientiam, præ ista, In mea anima, in mea conscientia? 232.

Quæst. IV. An iuret qui dicit, Inro per meam conscientiam, vel in mea conscientia? ib.

Quæst. V. An iuraret qui diceret, Per vitam mei equi, per conservationem huius arboris, aut alterius rei inanimatæ? ib.

Quæst. VI. An, si quis interrogaret hoc modo, Iuras mihi per Deum, rem ita se habere? & interrogatus responderet, Ita res se habet, iuramentum ederet sic respondendo? ib.

Quæst. VII. An iuret qui his expressionibus utitur: Volo dictum meum iuramentum esse; tam certum esto dictum, & promissum meum, ac si foret iuramentum? ib.

Quæst. VIII. An eiusmodi formulæ, quas familiares habent Foroiulenses, Al Seugnali si, Seugnali si, sive Seugnali no: Al Seugnali sagri, iust, e potent, præ-

ferant veram iuramenti rationem? ib.
 Quæst. IX. An licitum sit iurare per falsos deos; & an iuramentum per eosdem factum a Christianis obliget? ibid.

Quæst. X. Quid dicendum de sequentibus formulis? Hæc faciat mihi Deus: Hæc addat: Numquam Deus mihi parcat, nec me salvet, nec me defendat: Mala morte obeam: Non vivam usque in crastinum: Malum pascha super me veniat: ardeam in inferno: Diabolus me ad infernum deportet, si ita non est. ibid.

Quæst. XI. An hæc aliæ formulæ contineant iuramentum execratorium? Amputentur mihi aures, abscindatur nasus, caput, brachium, si ita non est. 234.
 Regule nonnullæ pro praxi. ib.

CAPUT VII.

Iuramentorum divisiones traduntur: & an omnia iuramenta sint eiusdem speciei, explicatur. 235.

CAPUT VIII.

Ut iuramentum licitum sit, tres conditiones sunt necessariae, veritas, iustitia, & iudicium. Alias plures regulæ iurandi D. Thomas assignat. 240.

CAPUT IX.

Quæ veritas requiratur in iuramento assertorio. Defectus cuiusque minimæ veritatis in hoc iuramento peccatum mortale est. Nonnullæ quæstiunculæ de periurio iuramenti assertorii. 241.

Quæst. I. An qui in re levissima falsum iurat, peccet mortaliter? ibid.

Quæst. II. An qui rem dubiam ut certam, aut contra, iurat, peccet mortaliter? 242.

Quæst. III. An peccet mortaliter qui per hyperbolem aliquid iurat, quod, ut sonat, verum non est? ib.

Quæst. IV. An licitum sit iurare rem quam probabiliter tantum iudicas esse veram? ib.

Quæst. V. Quenam certitudo requiratur ut quis licite iurare possit? 243.

Quæst. VI. Quæ certitudo requiritur ad iuramentum præstandum in iudicio? 244.

Quæst. VII. Quæ diligentia requiritur in inquirenda veritate necessaria ad iuramentum? 245.

Quæst. VIII. An qui notabiliter negligens

est in inquirenda veritate rei quam iurat, peccet mortaliter; tamen si contingat rem quam iurat, esse veram? ib.

Quæst. IX. An, ut scholastici possint licite iurare, aliquem socium ad scholas accessisse tempore ab universitate requisito pro cursu conficiendo, sufficiat quod illum viderint communiter scholas frequentasse? ibid.

Quæst. X. An licitum sit persuadere alicui ut iuret veritatem quam ipse ignorat? 246.

CAPUT X.

De iustitia, & iudicii defectu in iuramento assertorio. Nonnullæ quæstiunculæ resolvuntur. ib.

Quæst. I. An defectus iustitiæ in iuramento assertorio sit peccatum mortale? ib.

Quæst. II. An defectus iudicii in iuramento assertorio sit peccatum mortale? 247.

DISSERTATIO II.

De iuramento promissorio.

CAPUT I.

De veritate, & iudicio necessariis in iuramento promissorio. Quæstiunculæ non parvi momenti examinentur. 248.

Quæst. I. An defectus veritatis de presenti in iuramento promissorio semper sit peccatum mortale? ib.

Quæst. II. An defectus secundæ veritatis sit gravis iudicandus; seu an qui rem promissam iuramento firmatam in materia gravi non implet, peccet mortaliter? ibid.

Quæst. III. An peccet mortaliter qui rem promissam iuramento firmatam in materia levi non implet? ib.

Quæst. IV. An peccaret mortaliter qui sub iuramento rem promitteret animo dubio implendi illam? 252.

Quæst. V. Quomodo sint interpretanda illa iuramenta quibus communiter homines iurant se primos non ingressuros per ianuam, non sessuros &c.? 253.

CAPUT II.

De iustitia necessaria ad iuramentum promissorium. ib.

Quæst. I. An peccet mortaliter adversus virtutem religionis qui iurat se fornicaturum, seu quodlibet aliud grave delictum perpetraturum? ibid.

Quæst.

Quæst. II. An qui iurat se commissurum aliquod peccatum veniale, peccet mortaliter? ibid.

Quæst. III. An qui iurat aliquid adversus consilia evangelica se facturum, puta non acceptaturum Prelationem, non ingressurum Religionem, aliaque id genus, peccet mortaliter? 254.

CAPUT III.

De materia iuramenti promissorii, quæ obligationem inducit. ibid.

CAPUT IV.

Quenam sit iuramenti promissorii obligatio. Comparatur cum obligatione voti. Quæ intentio, seu animus requiratur in iuramento promissorio. Iurare sine animo iurandi semper est peccatum mortale. 256.

Quæst. I. Quenam intentio, seu animus requiratur ad hoc ut iuramentum promissorium obligationem inducat? 257.

Quæst. II. An licitum sit iurare sine animo iurandi? ibid.

Quæst. III. An qui iurat falsum in materia gravi sine animo iurandi, peccet mortaliter? 258.

Quæst. IV. An qui iurat falsum in materia levi sine animo iurandi, peccet mortaliter? ibid.

Quæst. V. An qui iurat verum sine animo iurandi, peccet mortaliter? 259.

Quæst. VI. An qui deliberare iurat sine animo iurandi, verum proferat iuramentum? 260.

Quæst. VII. An qui ex inconsideratione falsum iurat, sit reus periurii, & peccet mortaliter? ibid.

Quæst. VIII. An qui iurat sine animo se obligandi, reipsa obligetur? 261.

DISSERTATIO III.

De iuramento dolo, æquivoco, & amphibologico: de restrictionibus mentalibus, & mendacio.

PRÆLOQUIUM. 262.

CAPUT I.

Platonis, Origenis, Hilarii, Ioannis Chrysostomi, Cassiani, Ioannis Climaci, &

Martini Dumienensis errores de mendacii licito usu in extrema necessitate recensentur. 263.

CAPUT II.

Recensentur Auctores qui ante Augustini tempora mendacio bellum indixerunt. Post Augustinum Catholicorum nemo favit mendacio. 265.

CAPUT III.

Compendiaria narratio eorum omnium quæ S. Augustinus scribit in Libro de mendacio. 266.

CAPUT IV.

Compendium Libri contra mendacium, quens D. Augustinus scripsit ad Consequitum. 270.

CAPUT V.

Quam opportuna sit Augustiniana doctrina ad controversiam de iuramento dolo dirimendam, ex quibusdam propositionibus palam fit. 274.

CAPUT VI.

Historica narratio doctrinæ quam recentiores plures excogitarunt ad occultandam veritatem. Recensentur restrictiones pure mentales, non pure mentales, æquivocationes, amphibolice, & locutiones materiales. 276.

CAPUT VII.

Summus Pontifex Innocentius XI. principia prefatarum propositionum damnavit. Posteriores Theologi nova excogitarunt inventa, quibus veritatem occultarent. Istorum doctrinæ variae: variorumque principiorum synopsis textitur. 279.

CAPUT VIII.

Comparatio doctrinæ quorundam recentiorum cum doctrinæ Cassiani, cui in extrema necessitate licita erant mendacia, & Augustini in omni eventu mendacia damnantis. Casus iidem ab Augustino, & recentibus propositi, & contraria doctrina resoluti. 282.

CAPUT IX.

Doctrina recentiorum de restrictionibus pure men-

mentalibus falsa est, & iure ab Ecclesia damnata. 284.

CAPUT X.

Refellitur, tamquam omnino improbabilis & falsa, opinio quæ assertit, verba ex communi Reipublice humane consensu nihil significare, cum adhibentur ad occultandam veritatem quæ manifestari nequit absque gravi damno. 286.

CAPUT XI.

Refellitur responsio Tamburini, cuius assertio laxior omnino videtur ipsa propositione damnata de restrictionibus mentis. 289.

CAPUT XII.

Opinio P. Catanei, & P. La Croix, aliorumque paucorum, qui comparant mendacium furto in extrema necessitate commissum, non videtur consentanea doctrinæ Ecclesiæ. 290.

CAPUT XIII.

Communis plurium recentiorum opinio, quæ restrictiones non pure mentales defendit benesicio notitiæ communicabilis, & incommunicabilis, utilis, & non utilis ad dicendum, sub examen inducitur. Non differt a sententia Auctorum propugnantium restrictiones pure mentales. 294.

CAPUT XIV.

Causa cur recentiores plurimi reipsa defendant restrictiones pure mentales proscriptas. P. Sanchez improbat in antecessum posteriorum Casuistarum sententiam. Periculosiores sunt plurium recentiorum opiniones de restrictionibus iuramento firmatis quam antiquorum doctrinæ de mendacii licito usu. D. Augustini inveciva adversus restrictiones iuramento confirmatas. 298.

CAPUT XV.

Alia causa cur recentiores plurimi reipsa doceant restrictiones pure mentales, & consequenter mendacia. Refellitur explicatio quæ P. La Croix interpretatur propositiones damnatas. Eius iudicium in P. Cardenas approbatur, atque in alios extenditur Auctores. 304.

CAPUT XVI.

P. Didacus de la Fuente Hurtado propugnat restrictiones pure mentales esse licitas ex causa honesta, etiam postquam INNOCENTIUS XI. has restrictiones damnavit. P. Carolus Antonius Casnedi docet restrictiones pure mentales non esse damnatas. 308.

CAPUT XVII.

Quæ vera nobis videtur, sententia proponitur. Licita est amphibolia quæ aut vi verborum, aut vi circumstantiarum duplicem patitur sensum, utrumque ab auditore intelligibilem. Non omnes veritates possunt semper amphiboliis occultari. Error recentiorum plurium hac de re manifestatur. Variæ regulæ pro plena questionis intelligentia, & pro praxi assignantur. 310.

CAPUT XVIII.

Sacra Scripturæ textus quos antiqui pro tuendis mendaciis, & recentiores pro defendendis mentis restrictionibus opponunt, exponuntur. 314.

CAPUT XIX.

Aliqui textus evangelici adducuntur, qui afferri solent in favorem restrictionum mentalium, explicantur. 316.

CAPUT XX.

Aliquæ obiectiones tum a ratione, tum ab exemplis & doctrinæ Sanctorum, potissimum S. Raymundi, & ex opere Annibaldi, vulgo adscripto D. Thomæ, petita, resolvuntur. 320.

APPENDIX

De Ritibus Sinesibus, & Malabaricis.

CAPUT I.

Superstitio Sinesum rituum. Sedis Apostolicæ in eisdem Decreta, & Constitutiones. 323.

CHRISTIANA MEDITATIO

In recensitam Pontificiam Constitutionem. 329.

C A P U T II.

De Ritibus Malabaricis tamquam superstitione pollutis a Benedicto XIV. ultima definitiva sententia proscriptis sua percelebri Constitutione OMNIUM SOLLICITUDINUM. 331.

C A P U T III.

Vindicatur Constitutio OMNIUM SOLLICITUDINUM ab imposturis, errorisque commentis cuiusdam scriptiuncule Gallico idiomate typis edita. Concessio Missionariorum precipue pro Pareis prudens, & evangelica legi conformis. P. Patougliet

falsa, & erronea interpretatio præfata Constitutionis exploditur. pag. 336.

§. I. ibid.

§. II.

Articulus quo P. Patougliet honestare contendit diversitatem Missionariorum pro Pareis, & Brachmanis, reicitur. 337.

§. III.

Exploduntur vanissima sophismata §. I. recensita contra articulum in quo Pareis imbuendis Missionariis destinantur. 341.

F I N I S.

LIBER TERTIUS
IN DECALOGUM.
DISSERTATIO I.

De adoratione, & cultu quo Deus, & Sancti colendi sunt.

P R O E M I U M.

HAtenus de actibus fidei, spei, & caritatis, quibus potissimum Deus colitur, atque de oratione, quæ religionis peculiare officium est, disputavimus. In præfens de altero religionis officio, quod adoratio nuncupatur, fermo instituendus. Plura dispicienda occurrunt, non modo pro Catholicorum moribus formandis, sed etiam pro hæreticorum erroribus refellendis. Verum intra instituti nostri cancellos pedem figemus, & quæ hæreticorum vana commenta, seu deliria, ut verius dixerim, spectant, obiter tantum, & per transfennam attingam. In id serius incumbam, ut nostram catholicam doctrinam de cultu Sanctorum, imaginum, & reliquiarum pressius, & clarius edisseram. Hæc quippe perspicua explanatio factis est ad profiganda novatorum sophismata, quæ fere omnia imposturæ sunt, atque calumniæ ex falsa Catholicorum doctrinæ expositione compactæ. Actum agerem, si vellem ea persequi quæ innumeri pene Theologi catholici strenue præstitere, & a præstituto mihi scopo profus declinarem. Ad rem ergo accedamus.

C A P U T I.

Quid sit adoratio, eiusdemque partitio, atque præceptum exponitur.

I. ADoratio generatim accepta actus est quo quis se alteri subicit in eiusdem excellentiæ testimonium. Ratio potissima adorationis est excellentia, seu dignitas personæ adoratæ. Tot ergo sunt adorationes, quot sunt dignitatum genera. Duæ porro sunt dignitates, increata una, creata altera. Dividitur itaque primo adoratio in eam quæ increatæ maiestati, seu Deo debetur, & appellatur *latría*; & in eam quæ creaturis exhibetur ob excellentiam ordinis supernaturalis a Deo participatam, puta gratiæ, sanctitatis, beatitudinis; & hæc vocatur *dulia*, qua coluntur Sancti. Quia vero mirum in modum supra omnes Sanctos, cælestesque spiritus eminet B. V. Maria Christi Domini Mater, idcirco peculiari adoratur cultu, qui dicitur *hyperdulia*, seu supra cultum *dulie* Sanctis exhibendum, & infra cultum *latriæ* Deo debitum.

II. Tribuitur rursus adoratio in internam, & externam. Illa interior actus est quo spiritus Deo subicitur, tamquam supremo rerum omnium conditori; & hac ratione An-

geli, animæque beatæ Deum adorant. Hæc foras erumpit, seque manifestat actionibus externis, puta demissione capitis, corporis prostratione, osculis, genuflexionibus, idque genus similibus signis. Interna consistit sine externa; secus hæc absque illa. Quin exteriori destituta non adoratio, sed adulatio, fictio, & irrifio est. Utamque Deo exhibere astringimur, ut optime docet D. Thom. 2. 2. qu. lxxxiv. art. 3. *Quia ex duplici natura compositi sumus, intellectuali scilicet, & sensibili, duplicem adorationem Deo offerimus, scilicet spiritualem, quæ consistit in interiori mentis devotione, & corporalem, quæ consistit in exteriori corporis humilitatione. Et quia in omnibus actibus latriæ, id quod est exterius, refertur ad id quod est interius, sicut ad principalius; ideo ipsa exterior adoratio fit propter interiorem, ut videlicet per signa humilitatis, quæ corporaliter exhibemus, excitetur noster affectus ad subiiciendum se Deo: quia conaturalis est nobis ut per sensibilia ad intelligibilia procedamus.*

III. Dividitur tertio adoratio in absolutam, & respectivam. Absoluta est, inquit cum ceteris recentioribus Salmanticenses tract. xx. cap. x. punct. 1. num. 3. quæ exhibetur creaturi: quæ ex se sunt capaces excellentiæ, &

sanctitatis, & gratiæ. Porro solæ creaturæ rationales sunt harum dotum capaces: atque adeo istis solum adoratio absoluta debetur. Hæc descriptio iuxta communem Theologorum mentem sano gaudere sensu potest. Verum, ut calumniandi ansa heterodoxis penitus eripiat, dicendum est, omnem cultum religiosum Deum respicere, in Deum resolvi, atque in Deo sistere, & quiescere. Quare, si exacte loqui velimus, sola adoratio Deo exhibita absoluta omnino est; cultus autem quem Sanctis offerimus, in Deum refertur tamquam in verum, primumque principium: quippe Sanctos propter Deum, propter intimam cum Deo coniunctionem, propter dignitatem, gratiam, & sanctitatem ab eo participatam colimus. Quare & istorum cultus semper relationem in Deum exprimit. Dicitur vero a Theologis absoluta adoratio Sanctis exhibita relatæ ad imagines, reliquiasque, quæ cum sint res inanimes intima excellentia destitutæ sunt; cultusque qui illis offertur, spectat personas quas repræsentant: idcirco relativus est cultus eisdem exhibitus.

IV. Adoratio quæ creaturis exhibetur ob naturales dotes, & dignitates, *observantia* nuncupari solet, & potest iisdem externis signis fieri quibus Deus colitur. Externæ quippe corporis actiones adiaphoræ sunt, seu indifferentes, quæ tum ad Deum colendum, tum ad honorandos homines usurpari valent. Genuflexione, corporis prostratione Deus adoratur: & tamen his quoque signis *Iudith viso Holoferne adoravit eum, prosternens se super terram*: c. x. Genuflexione quoque Pontifices summos adoramus. Manus ad cælum extendimus, ut Deum adoremus. *Expandi manus meas ad Dominum Deum meum*: Esdræ I. cap. ix. & Propheta Regius *Psal. cxi. inquit: Elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum*. Et tamen hoc quoque signo utimur ad hominum auxilium postulandum. Pectoris tussio etiam de se indifferens est: quamvis enim iuxta communem usum ad impetrandam a Deo peccatorum veniam magis proprie determinata sit; nihil tamen impedit quominus hominem a nobis offensum eadem placemus, & offensæ irrogatæ remissionem postulemus. Sed hoc signum magis ad virtutem poenitentiam quam religionis pertinet. Adoratio ergo externa privata, ut fiat divina, ab intentione adorantis pendet; nisi aliqua peculiari lege, usu, aut consuetudine ad Deum adorandum destinata iam sit. Hinc est quod, dum privati publice actiones tales externas exercent, non satis est eos bonam habere intentionem, sed cir-

cumstantiæ loci, temporis, personarum, & consuetudinis spectandæ sunt. Omnium huiusmodi generis externarum actionum excellentissima, quæque soli Deo debetur, est sacrificium, de quo suo loco.

V. Quæst. I. *Datur ne præceptum divinum, & naturale colendi Deum actibus tum internis, tum externis?* Resp. Conclusio affirmans certa est de fide. Et quod detur præceptum divinum, constat ex pluribus Scripturæ textibus, potissimum ex cap. xx. Exod. & cap. v. Deut. *Ego Dominus Deus tuus. Non habebis deos alienos in conspectu meo. Non facies tibi sculptile*. Quod mandatum affirmans est, quatenus cultum præcipit; & negans, quatenus vetat aliorum deorum cultum. Congruentius verbis negantibus exprimitur, quia homo naturali instinctu ita in Dei cultum fertur, ut potius indigeat prohibitionis freno cohiberi, ne in superstitionem labatur, quam stimulis urgeri, ut Creatorem suum adoret. Quod porro mandatum istud naturale sit, etiam pater. Quid enim nobis magis inlitum a natura est quam eum venerari a quo omnia accepimus? Cum vero duplicem a Deo naturam susceperimus, spiritalem, & corpoream; consequitur utriusque naturæ actibus, seu adoratione interna, vel interna & externa mixta colendum illum a nobis esse. Quæ omnia certiora sunt quam probatione egeant.

VI. Quæst. II. *Quandonam hoc præceptum per se obligat?* Resp. Præceptum hoc, ut negans, obligat semper, & pro semper, quemadmodum omnia præcepta negativa, quæ verant actiones suapte natura malas; ut autem affirmans est, obligat statis temporibus. Recentiores quidam Probabilistæ P. Thomas Tamburinus *Lib. II. in Decal. cap. iv. §. 2. num. 4. Fagundez Lib. I. in Decal. cap. xxxii. Rocafull. Lib. III. in Decal. cap. v. dub. 2. alique, quos citat Leander, docent nullo tempore hoc præceptum per se & directe adorationem imponere; sed tantum indirecte, & per accidens. Quam sit laxa opinio hæc, opus haud est verbis ostendere. Ipsa siquidem ex se suam prodit laxitatem, ne dicam horrorem. Communis Theologorum sententia docet, præceptum istud per se & directe adorationem imponere. Quo tempore, & quoties exercenda sit, vide quæ dicta sunt de actibus fidei; spei & caritatis: eadem enim est utriusque præcepti ratio. Ideo enim in lucem editi sumus, ut Deum nostrum fide, spe, caritate, & religionis actibus colamus; adeoque vita moralis nostra, & christi-*

fiana his actionibus vivere debet. Ea ergo frequentia repetere hæc religionis officia debemus quæ ad vitam moralem, & christianam nutriendam, fovendamque satis sit. Præter præceptum naturale, & divinum datur etiam mandatum ecclesiasticum, quo iubemur omnibus diebus festis Deum colere. Hunc enim Dei cultum spectant festa omnia, omnesque fideles his diebus una cum Sacerdote sacrificium Deo offerunt.

VIII. Quæst. III. *Est ne locus determinatus in quo colendus Deus sit?* Resp. Si sermo sit de loco iure naturali, aut divino præscripto, certum est nullum designatum locum esse; sed, cum Deus ubique præsens sit, ubique eum adorare possumus, & debemus. Ecclesia vero, Deo ipso præscribit, templa erexit, in quibus sacrificia, solemnissimeque divini cultus celebrarentur. Tres congruentes rationes addert Angelicus, quibus evincit convenientem, atque decentem temporum inlituionem, 2. 2. quæst. lxxxiv. art. 3. ad 2. *Determinatus locus eligitur ad orandum, non propter Deum qui adoratur, quasi loco concludatur; sed propter ipsos adorantes. Et hoc triplici ratione. Primo quidem propter loci consecrationem, ex qua specialem devotionem concipiunt orantes, ut magis exaudiantur; sicut patet ex adoratione Salomonis III. Reg. viii. Secundo propter sacra Mysteria, & alia sanctitatis signa quæ ibi continentur. Tertio propter concursum multorum adorantium, ex quo fit oratio magis exaudibilis*. Subdit ibidem ad 3. Angelicus, convenientius nos adorare Deum vultu, & templi facie ad orientem versa, tum propter Christum, qui lux mundi, & oriens nominatur; tum propter paradisum in oriente constitutum, quali quaramus ad paradisum redire, dum illuc conversi oramus.

CAPUT II.

Cultus patriæ soli Deo uni trinoque, atque Christo Domino debetur.

I. Solus Deus est dignitatis infinitæ, quæ nulli creaturæ communicari potest. Hæc porro infinita dignitas omnibus tribus personis communis est. Ergo cultus patriæ soli Deo uni trinoque debetur, iuxta illud *Matth. iv. Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies*. Patria enim servitus est quam soli Deo adstringimur exhibere. Hinc sequitur singulas personas seorsim adorari posse cultu patriæ, cum singulæ sint Deus, dummodo tamen nulla explicite excludatur: quæ-

libet enim sine altera concipi valet. Quapropter Ecclesia singulis seorsim diem festum dicavit, ut nos distincte easdem adorare possemus.

II. Quoniam vere adoratio externa generatim considerata adiaphora est, necesse est aliquod signum designare quo cultum soli Deo debitum manifestemus. Hoc porro est sacrificium, quod absque superstitione nulli creaturæ, quantumvis excellenti, offerre licitum est. *Quis vero* (inquit Angelicus 2. 2. quæst. lxxxiv. art. 1.) *sacrificandum censuit, nisi ei quem Deum aut servit, aut putavit, aut finxit?* quod prius docuerat Augustinus *Lib. X. de Civ. Dei cap. iv.* Certum itaque est penes omnes & Deum unum, & singulas tres personas, & coniunctim, & seorsim, adorari a nobis posse, & debere.

III. Quæst. I. *Christus Dominus, ut homo, adorari ne potest adoratione patriæ?* Resp. Quod Christus, ut secunda Trinitatis persona, debeat cultu patriæ coli, ex dictis constat. Id dumtaxat in controversiam vertitur, debeat ne ut homo eodem cultu adorari. Adfirmant Theologi omnes cum D. Thoma III. *Par. quæst. xxv. art. 1.* ubi hanc habet rationem. *Cum in Christo sit tantum una persona divina, & humane nature, etiam unæ hypostasis, & unum suppositum; est quidem eius una adoratio, & unus honor ex parte eius qui adoratur, sed ex parte cause qua honoratur, possunt dici esse plures adorationes, ut scilicet alio honore honoratur propter sapientiam increatam, & alio propter sapientiam creatam. Christus specificative acceptus utramque naturam divinam, & humanam comprehendit: ergo in ipso splendet infinita dignitas quæ cultum patriæ sibi vindicat. Nam, ut aliquod totum adoremus, & eiusdem partes illud constituentes, haud est necesse quod ratio adorationis inlit cuique parti; sed satis est quod ratio adorationis in aliqua parte resideat. Cultu patriæ adoramus Eucharistiam, quia ibi reperitur Deus, qui est ratio adorationis. Et dum aliquam personam sanctam colimus, omnes illius partes veneramus: quamquam sanctitas, quæ est adorationis causa, non omnibus inlit. Igitur, ut Christum adoremus adoratione patriæ, etiam ut hominem specificative consideratum, satis est quod illius humanitas terminata sit substantia divina, quæ est formalis adorationis ratio.*

IV. Quæst. II. *Humanitas Christi, ut a verbo divino abstracta, est ne cultu patriæ adoranda?* Resp. Negant Theologi cum eodem

D. Thoma: quia humanitas ut præcisa a Verbo considerata solam prodit dignitatem creatam, & limitatam. Ergo secundum hanc rationem non latriæ, sed dulciæ cultus eidem debetur. En verba Angelici III. Par. quæst. xxv. art. 2. *Honor adorationis proprie debetur hypostasi subsistenti; tamen ratio honoris potest esse aliquid non subsistens, propter quod honoratur persona cui illud inest. Adoratio igitur humanitatis Christi dupliciter potest intelligi. Uno modo, ut sit eius sicut rei adorata; & sic adorare carnem Christi, nihil aliud est quam adorare Verbum Dei incarnatum; sicut adorare vestem Regis, nihil aliud est quam adorare Regem vestitum: & secundum hoc adoratio humanitatis Christi est adoratio latriæ. Alio modo potest intelligi adoratio humanitatis Christi, quæ sit ratione humanitatis Christi perfecte omni munere gratiarum; & sic adoratio humanitatis Christi non est adoratio latriæ, sed dulciæ.*

V. Quæst. III. *Licet ne præcise adorare humanitatem Christi adoratione dulciæ propter creatas perfectiones quibus splendet?* Resp. Negant plures, ut Vasquez, Sylvius, & alii. Adfirmat contraria sententia auctoritate nixa D. Thomæ iniquentis: *Una & eadem persona Christi adoratur adoratione latriæ propter suam Divinitatem, & adoratione dulciæ propter perfectionem humanitatis.* loc. cit. Quod eiusmodi duæ adorationes possint Christo Domino exhiberi propter duas naturas, iam constat ex iis quæ dicta sunt. Quod autem in praxi offerri possint, & debeant reapse eiusmodi duæ diversæ adorationes, non est quæstio tanti momenti, ut severius dispicienda sit. Dum cultu latriæ Christum adoramus, supremo & excellentiori cultu honoramus tum Divinitatem eius, tum humanitatem eidem coniunctam. Si quis seorsim meditari vellet Christi humanitatem, & peculiari veneratione colere eam vellet ob creatas perfectiones, verum religionis officium ageret. Tamen, ut mihi videtur, satius est, missis his præcisionibus, Christum Dominum cultu latriæ iuxta communem, obviumque modum adorare.

VI. Quæst. IV. *Corpus Christi in triduo mortis erat ne cultu latriæ adorandum?* Resp. Adfirmat communis sententia, quia erat unicum Verbo divino. Idemque asserendum de sanguine naturali in illius passionis effuso, quoniam hic numquam a Verbo dimissus fuit. Idem quoque dicendum de sacramento Eucharistiæ, in quo corpus Christi divinæ personæ hypostatice copulatum ineffabili modo

existit. Et hoc definitum Tridentinum Concilium adversus Lutherum, & Calvinum.

VII. Quæst. V. *Adoranda ne est hostia a Sacerdote in Missa elevata absolute, aut conditione adiecta?* Resp. Hæc est responsio D. Thomæ. *Dicendum, quod qui adorat hostiam non consecratam, adorare eam potest sub conditione, scilicet si est consecrata. Non tamen oportet quod hæc conditio semper sit actu explicita; sed sufficit quod habitu teneat illam. Unde non peccat adorans eam, quia non adoratur puram creaturam, sed Christum secundum intentionem. Sacerdos autem, quantum est in se, facit populum idololatrare, quia offert ei puram creaturam. Non est necesse ut hæc conditio expresse apponatur, sed satis est eam habitu, & implicite adesse. Licet enim absolute eam adorare, quia nulla prudens ratio suspicandi occurrit, Sacerdotem eam consecrare noluisse. Sufficit ergo ut Catholicus ea sit affectus dispositione, ut, si sciret eam non esse consecratam, se ab adoratione abstineret. Qui tamen adorat hostiam reipsa non consecratam, non exercet actum virtutis religionis, sed actum idololatriæ, qui ad culpam illi non imputatur ob invincibilem errorem.*

VIII. Quæst. VI. *Adoranda ne est latriæ cultu caro, vel sanguis, qui interdum in hostia consecrata per miraculum apparet?* Resp. Communis sententia adfirmat. Quia caro illa, vel sanguis, aut est Christi, aut quid divinitus creatum Christum referens. Si sit Christi, nemo ambigit latriæ cultu adorandum esse; si quid divinitus productum, ipsum Christum representat. Omnis autem Christi imago latriæ adoratione colenda est. Et sane in omnibus his apparitionibus quæ divinitus factæ narrantur, Christus Dominus representatur, immo ad hunc representandum sunt institutæ, ut fides, & devotio mirum in modum augeantur. In hanc sententiam concedit D. Thomas III. Part. quæst. lxxvi. art. 8. ubi quærit, *utrum quando in eucharistia miraculose apparet caro, vel puer, sit ibi vere corpus Christi.* Cui quæsitio sic respondet in argumento. *Sed contra est, quod tali apparitione facta, eadem reverentia exhibetur ei quod apparet quæ etiam primo exhibebatur: quod quidem non fieret, si vere non esset ibi Christus, cui reverentiam latriæ exhibemus.* Si omnes farentur hostiam consecratam sub speciebus panis nobis propositam latriæ cultu adorandam esse; potiori iure talem cultum eidem debemus miraculosa apparitione peracta. Ideo ne Deum insigne prodigium patrabat, ut cultura inminuat augustissimo sacramento? Supponimus

mus enim apparitionem virtute divina peragere ob maiorem Dei gloriam, fidei confirmationem, populique devotionem.

CAPUT III.

De cultu quo Crux Christi, & cetera eiusdem passionis instrumenta sacratissima coli possunt & debent.

I. Quæst. I. *Crux Christi adoranda ne est latriæ cultu?* Resp. Adfirmant penè omnes Catholici. Quoniam Crux Christi imago Christi est. Imago autem Christi eodem ac ipse Christus cultu adoratur. Quod autem Crux sit signum speciale, seu symbolum referens Christi personam, patet ex illo Matth. xxiv. *Tunc apparebit signum Filii hominis:* quo ex textu omnes Interpretes Crucem Christi exprimi docent. Rem hanc optime explicat Angelicus. *Dicendum est, quod imagini Christi, in quantum est res quedam (puta lignum sculptum, vel pictum) nulla reverentia exhibetur, quia reverentia non nisi rationali nature debetur. Relinquitur ergo, quod exhibeatur ei reverentia solum in quantum est imago: & sic sequitur quod eadem reverentia exhibeatur imagini Christi, & ipsi Christo. Cum ergo Christus adoretur adoratione latriæ, consequens est quod eius imago sit adoratione latriæ adoranda.* III. Part. quæst. xxv. art. 3. *Accedit quod Crux illa cui incarnatum Verbum affixum fuit, non solum adorari debet, eo quod sit imago eiusdem Christi: sed etiam ob physicum contactum cum eiusdem membris, & ob sanguinem illum pretiosum quo fuit aspersa; ut docet idem Angelicus loc. cit. art. 4. Si ergo loquamur de ipsa Cruce in qua Christus crucifixus est, utroque modo est a nobis veneranda: uno scilicet modo, in quantum representat nobis figuram Christi extensi in ea; alio modo ex contactu ad membra Christi, & ex hoc quod eius sanguine est perfusa. Unde utroque modo adoratur eadem adoratione cum Christo, scilicet adoratione latriæ.*

II. Quæst. II. *Cetera sacratissima passionis Christi instrumenta inanimata, ut clavi, lancea, funes, flagella, corona, arundo, spongia, & similia, sunt ne latriæ cultu adoranda?* Resp. Adfirmant Catholici omnes ob physicum contactum cum Christi corpore. Ex hoc quippe contactu insignes evadunt reliquiæ, relationemque peculiarem habent ad ipsum Christum, ut explicat D. Thomas loc. cit. ad 3. *Pretiosum lignum, ut sanctificatum tactu sancti corporis & sanguinis decenter adorandum, clavos, indumenta, lanceam; & huiusmodi.* Conc. Theol. Tom. III.

Ista tamen non representant imaginem Christi, sicut Crux, quæ dicitur signum Filii hominis, quod apparebit in celo. Contactus ergo sacratissimi Christi corporis efficit ut instrumenta inanimata eodem ac Christum colamus cultu, quia eadem omnino propter Christum adoramus: neque enim hæc capacia sunt alicuius intrinsecæ adorationis, cum nullam intimam habeant dignitatem. Hac ratione animata instrumenta, ut manus crucifigentium, labia osculantium eundem Christum non sunt adoranda ob scelus ab eiusmodi membris patratum. Animæ quippe flagitia etiam externa membra inquinant. Quare licet ob contactum essent adoratione digna, tamen ob crimen perpetratum non adoratione, sed detestatione digna sunt.

III. Azorius adfert auctoritatem D. Augustini ex ser. lvi. *de verbis Domini* desumptam, ut evincat, Augustinum docuisse instrumenta inanimata non esse cultu latriæ, sed dulciæ adoranda; quam auctoritatem obtrudit quoque Leander, qui aliorum Casuistarum vel minima menda censoria virga designat. Verum sermo ille suppositivus est, atque inter opera apocrypha repositus, ut videre est in *Appendice Tom. X.* Quin nec in præfato sermone reperiantur verba quæ opponunt Azorius, & Lanter, ut animadvertunt Salmanticenses tract. xxi. c. x. p. 3. n. 20.

IV. Argumenta quæ ab heterodoxis opponi solent, nos nempe colere ligna, & metalla, putida mendacia sunt, toties profligata. Nam in his symbolis, & figuris Christum ipsum colimus, hæcque signa veneramur unico titulo, quod nobis in memoriam reducant exemplar quod referunt. Nullius quoque momenti est aliud commentum, quo effutiunt neminem filiorum colere patibulum, seu laqueum quo pater suspensus fuit. Cui argumento respondet D. Thomas, *quod in Cruce Christi quantum ad intentionem, vel opinionem infidelium consideratur opprobrium Christi, sed quantum ad effectum nostræ salutis, consideratur virtus divina ipsius, qua de hostibus triumphavit.* Colitur ergo Crux Christi, non ut infame supplicium a Iudæis electum, ut morte turpissima Christum plesterent; sed ut vexillum victoriæ, quam de hoste humani generis Christus tulit, & ut triumphale nostræ salutis monumentum. Denique ad id quod obiiciunt, manus B. Virginis, Sponsi Ioseph, & discipulorum, quæ tetigerunt Christi corpus, adorandas fore latriæ cultu; responderetur dispargere rationem. Nam instrumenta anima destituta non sunt cultus

cultus capacia, prout in se considerantur: ideo totus prorsus cultus quem illis exhibemus, in Christum omnino refertur. B. Virgo, illius Sponsus, & discipuli sunt intima excellentia ornati, atque adeo cultu digni; tamen & cultum ipsum quem Sanctis exhibemus, in Deum referamus. En D. Thomæ responsum. *Cruce non est capax venerationis prout in se consideratur . . . Sed Beata Virgo secundum se ipsam est venerationis capax: & ideo non est similis ratio.* III. Part. q. xxv. art. 5. ad 3. Idque fufius explicat in corpore articuli.

V. Ad Crucem quod attinet, distinguenda est Crux illa in qua Christus pendit, ab aliis crucibus quæ ad eiusdem similitudinem compinguntur. Duplici titulo illa colitur, & ratione imaginis, quam Christi in semetipsa extenfi præfert, & ratione contactus eiusdem sanctissimi corporis. Quare, etiam si Crux illa scindatur in partes, figuramque Crucis amittat, adhuc adoranda est latræ cultu ob dictum contactum. Ceteræ cruces omnes quæ sunt ad primam illam representandam, solo titulo imaginis adorantur: ideo, si rationem imaginis, & figuræ Christum representantis amittant, nullo modo sunt colendæ. Denique ut Crux Christi colatur, oportet ut data opera instituta sit ad sacrum referendum mysterium. Quapropter ceteræ cruces quæ casu ex ligni, paleis, aliisque rebus fortuito transversis confurgunt, non sunt colendæ; sed, ut cetera ligna, negligi vel adhiberi valent ad usum communem. Nomina Dei, Iesu Christi, & Deiparæ eodem cultu veneranda sunt quo eorum significata. Hæc quippe nomina produnt personas quæ veneratione dignæ sunt. Ergo sicut imagines quæ personas sanctitate illustres referunt, coluntur, ut tales personas representantes; sic talia nomina, prout significant, Deum, Christum, & B. Virginem, coli debent. Ita communiter Theologi.

CAPUT IV.

De adoratione debita B. Virgini Mariæ, Angelis, & Sanctis.

I. Solus Deus est qui cultu religioso latræ a nobis adorari debet. Hoc tamen non impedit quominus alio inferiore cultu alias personas creatas venerari possimus ob illarum peculiarem coniunctionem cum Deo ipso, & ob dona cælestia quæ illis Deus communicavit. B. Virgo Maria super omnes creaturas eminet; ideo cultu peculiari adoranda

est, quem cultum *hyperdulia* vocamus. Innumeri Doctores catholici adversus recentes novatores sacræ antiquitatis monumenta promunt, quibus vetustissimam Marianæ cultus traditionem evincunt. Patrum cuiusque sæculi testimonia afferit Natalis ab Alexandro disert. xxv. in *hist. sæculi V.* Luculenta sunt encomia quibus Irenæus, Tertullianus, & Origenes Virginis excellentiam & dignitatem extollunt. S. Gregorius Neocæsariensis hom. III. de *Annuntiatione B. V.* his verbis exprimit cultum eidem debitum. *Tibi omnis celestium, terrestrium, & infernorum natura convenientem cultum, ac venerationem adhibet. Tu enim vere thronus cherubicus facta es &c. Sanctus Ephrem Syrus serm. de B. V. laudibus eam invocat in hanc modum. Sub tuum presidium confugimus, o sancta Dei Genitrix, sub alis pietatis, atque misericordie tue protege, & custodi nos. Miserere nostri, qui sceleribus peccatorum conspurcati sumus, qui sceleribus, atque delictis quamplurimis Creatorem Deum nostrum, & iudicem universorum offendimus. Mira sunt elogia quæ eidem pangit Epiphanius pluribus in locis, potissimum in oratione de laudibus eiusdem B. V. Quid quod vel ipsi hæretici fatentur, elapso quarto redemptionis sæculo obtinuisse in Ecclesiæ catholica cultum in Deiparam, & in Sanctos omnes in cælis degentes?*

II. Igitur de fide est B. Virginem, Sanctosque in cælo cum Christo regnantes aliqua adoratione colendos esse. Id enim definitum est tum in Concilio Nicæno II. act. II. & III. tum in Tridentino sess. xxxv. de *invocatione Sanctor.* Prætereo sacræ Scripturæ textus, qui hanc veritatem confirmant, eo quod penes innumeros Theologos Polemicos obvii sunt. Ratio quoque naturalis præsto adest. Ratio quippe adorationis est dignitas, & excellentia personæ adorandæ. Hac ratione, quia Deus infinitæ maiestatis, & dignitatis est, supremo latræ cultu illum veneramus. Porro Angeli, Beati, ac Sancti in cælo regnantes singulari gratia & dignitate fulgent. Cur ergo illis denegandus est cultus? An quia soli Deo cultus debetur? Solum Deo debetur utique cultus latræ, seu solus Deus adorandus est ut Deus, atque adeo latræ cultu. Hic cultus nulli creaturarum offerri absque idololatriæ flagitio potest. Sed cur denegandus est Sanctis cultus inferior, quem *dulia* appellamus, quæ eorum creatæ dignitati, & limitatæ excellentiæ respondeat; quique in Deum ipsum in Sanctis suis misericordem, & donorum largitorem tandem

tandem refertur, ac in eodem quiescit? Cur per summam calumniam idololatriæ labe hunc cultum criminantur hæretici, si nos voce, & scriptis testamur, nos venerari & colere Sanctos ob amicitiam quam cum Deo habent, ob dona, & excellentiam a Deo illis communicatam: si testamur nos cultu distincto, & longe maxime inferiore illo quo Deum colimus, Sanctos venerari?

III. Obiiciunt heterodoxi. Angelus Apoc. xxii. prohibuit se adorari; sicut & D. Paulus act. x. & D. Petrus. Ut hæc, & similia pleniùs intelligantur, lubet transcribere quæ docet D. Thomas 2. 2. quæst. lxxxiv. art. 1. ad 1. *Alia veneratione veneramur Deum, quod pertinet ad latræ; & alia veneratione quædam excellentes creaturas quod pertinet ad dulia.* . . . *Secundum reverentiam ergo quæ creatura excellenti debetur, Nathan adoravit David; secundum autem reverentiam quæ debetur Deo, Mardocheus noluit adorare Aman, timens ne honorem Dei transferret ad hominem, ut dicitur Esther xiii. Et similiter secundum reverentiam debitam creature excellenti, Abraham adoravit Angelos, & etiam Iosue, ut legitur Iosue v. quamvis possit intelligi, quod adoraverint adoratione latræ Deum, qui in persona Angeli apparebat, & loquebatur; secundum autem reverentiam quæ debetur Deo, prohibitus est Ioannes Angelum adorare, Apocal. ult. tum ad ostendendam dignitatem hominis, quam adeptus est per Christum, ut Angelis æquatur: unde ibi subditur: *Conversus tuus sum, & fratrum tuorum: tum etiam ad excludendam idololatriæ occasionem; unde subditur: Deum adora.* Hac angelica doctrina profligantur omnia hæreticorum in hac materia sophismata.*

IV. Hinc quoque inferitur, adorationem qua colimus Sanctos, alterius a religione virtutis esse. Cuius diversitatis rationem prodit idem Angelicus. Nam, ubi est diversa debiti ratio, diversa requiritur virtus ad illud solvendum. Sed alio titulo debetur Deo adoratio, & alio Sanctis: Deus quippe colendus a nobis est, quod omnium Creator sit, & ob illius increatum, & eminentem maiestatem; hominibus vero cultus debetur ob creatam, finitam, & a Deo acceptam dignitatem: hæc autem duæ rationes sunt omnino diversæ. Ergo virtutes distinctæ illis respondere debent. Sed Angelici verba afferamus. *Ubi est alia ratio debiti, ibi necesse est quod sit alia virtus quæ debitum reddat. Alia autem ratione debetur servitus*

Deo, & homini; sicut & alia ratione dominium competit Deo, & homini. Nam Deus plenarium & principale dominium habet respectu totius, & cuiuslibet creature, quæ totaliter eius subicitur potestati; homo autem participat quædam similitudinem divini dominii, secundum quod habet particularem potestatem super aliquem hominem, vel super aliquam creaturam. Et ideo dulia, quæ debitam servitutem exhibet homini dominantis, alia virtus est a latræ, quæ exhibet debitam servitutem divino dominio. 2. 2. q. ciii. art. 3. Plura alia huc spectantia legi possunt apud eundem Angelicum, ubi ostendit quod licet eadem caritate diligatur Deus, & proximus, quia eadem est diligendi ratio, nempe bonitas divina; diversa tamen virtute colitur Deus ab ea qua adorantur Sancti, ob diversam cultus rationem.

V. Cultus itaque debitus creaturis quibuslibet, non est latræ, sed dulia. Quia vero B. V. Maria creaturis omnibus, Angelis, & Sanctis quibusque gloria, gratia, & dignitate antecellit; ideo perfectissimo dulia cultu, quem *hyperdulia* vocamus, colitur. Hoc quoque docet Angelicus III. Part. quæst. xxv. art. 5. *Cum igitur Beata Virgo sit pura creatura rationalis, non debetur ei adoratio latræ, sed solum veneratio dulia, eminentius tamen quam ceteris creaturis, in quantum ipsa est mater Dei. Et ideo dicitur quod debetur ei non qualiscumque dulia, sed hyperdulia.* Quare merito proscripta est propositio sequens ab Alex. VIII. *Laus quæ fertur Mariæ, ut Mariæ, vana est.*

VI. Obiiciunt hæretici, hanc distinctionem cultus latræ, & dulia commentitiam esse, nullibi in Scripturis indicari, incognitamque fuisse primis Ecclesiæ sæculis. Verum est equidem in Scripturis hanc verbalem distinctionem non haberi; sed habetur res ipsa, nempe cultus Deo, & Sanctis præstandus. Quid ergo interest de vocibus iurgari, cum res ipsas teneamus? Scriptura, & præsci Patres cultum Deo, & sanctis Angelis, hominibusque exhibitum approbant. Non ergo improbanda, sed laudanda distinctio, quam magister usus invexit maioris claritatis gratia. Nec verum est quod obtrudunt Lutherani, & Calvinistæ, a Pontificibus recenter hanc distinctionem inventam. Nam illius meminit Augustinus *Lib. X. de Civit. Dei cap. 1.* & *Lib. XX. cont. Faustum cap. xxi.* ubi inquit: *Colimus ergo Martyres eo cultu dilectionis, & societatis quo & in hac vita coluntur sancti homines Dei, quorum cor*

ad talem pro evangelica veritate passionem paratum esse sentimus; sed illos tanto devotius, quanto securius post certamina superata; quanto etiam fidentiore laude predicamus iam in vita feliciter victores, quam in ista adhuc usque pugnantes. At vero illo cultu qui græce latræ dicitur, latine uno verbo dici non potest, cum sit quedam proprie Divinitati debita servitus, nec colimus, nec colendum docemus, nisi unum Deum.

VII. Alteram calumniam, qua imponunt hæretici, nos Sanctis altaria, & templa erigere, illisque sacrificia offerre, repellit Augustinus eodem Lib. XX. cont. Faustum cap. XXI. Nam quod etiam hinc nobis calumniatur Faustus, quod Martyrum memorias honoramus, in hoc dicens nos idola convertere, non tam me movet, ut huic calumnie respondeam, quam ut ipsum Faustum ostendam frivolo calumniandi, etiam ab ipsius Manichei vanitatibus exorbitare voluisse. . . . Populus autem christianus memorias Martyrum religiosa solemnitate concelebrat & ad excitandam imitationem, & ut meritis eorum confocietur, atque orationibus adiuvetur; ita tamen ut nulli Martyrum, sed ipsi Deo Martyrum, quamvis in memorias Martyrum constituamus altaria. Quis enim Antistitem in locis sanctorum corporum assistens altari aliquando dixit: Offerimus tibi, Petre, aut Paule, aut Cypriane? Sed quod offertur, offertur Deo, qui Martyres coronavit, apud memorias eorum quos coronavit: ut ex ipsorum locorum admonitione maior affectus exurgat ad acuendam caritatem, & in illos quos imitari possumus, & in illum quo adiuvante, possumus. Plurima possem isthuc transcribere ex aliis Patribus; sed non est istius instituti.

VIII. Illud nunc est reliquum ut declarem, quibus Sanctis cultus dulci debeat. Cui quæsito breviter respondemus, primum Sanctis ab Ecclesia canonizatis dulci cultum deferendum esse. Nam canonizatio publicum Ecclesie testimonium est de vera sanctitate alicuius hominis iam defuncti: simul enim ac Sancti aliqui in catalogo Sanctorum recensiti sunt, invocantur in publicis Ecclesie precibus, in eorum memoriam Deo templa, & altaria dicantur, & preces, seu officia recitantur, eorum imagines, atque reliquæ publico cultui exponuntur: quæ omnia, non præcepto urgente, sed lege permittente & adprobante, fieri possunt.

IX. Iudicium Ecclesie, seu summi Pontificis in Sanctorum canonizatione nulli errori obnoxium esse, docent Catholici omnes

adversus recentiores hæreticos, infallibilitatis pontificiæ infensissimos ofores. Missis plurimis quæ in hanc rem Theologi congerunt, referam prudentissimam D. Thomæ sententiam. Canonizatio Sanctorum medium est inter iudicium Papæ de rebus fidei definiens, & de particularibus factis. . . . Quia tamen honor quem Sanctis exhibemus, quedam professio fidei est, quo Sanctorum gloriam credimus, pie credendum est quod nec etiam in his iudicium Ecclesie errare possit. Quodlib. ix. art. 16. Opponunt heterodoxi auctoritatem Augustini iniquitatis: Multorum corpora honorantur in terris quorum animæ torquentur in gehenna: qui textus, etsi inveniretur in Augustino, quod negat Bellarminus, nihil officeret sententiæ nostræ; sed quadraret in Lutheranos, & Calvinistas, quorum corpora magnis, ac sculptis lapidibus, tumulifque superbis honorantur in terris, & animæ eorum in Lutherana fide defunctæ torquentur in gehenna. Non loquitur Augustinus de animabus quæ catholicæ Ecclesie iudicio in cælis regnant; sed de aliis quæ vulgi opinione adorantur. Plura alia disputant Theologi de Sanctorum canonizatione, quæ ut ab instituto nostro aliena, missa facio. De beatificatione quoque Sanctorum, de istius a canonizatione distinctione, & cultu deferendo Sancto beatificato, fusius disputant. Paucis hæc omnia expediam.

X. Beatificationem accidentaliter tantum distinctam communiter asserunt a canonizatione, & ut quid imperitum a perfecto, Beatificatio enim proxima via est ad canonizationem. Non est ultimum Ecclesie iudicium, quo definit Beati cultum, sed illud dumtaxat approbat. Eodem caelesti lumine illustratur Ecclesia, & Pontifex in beatificatione, ac canonizatione Sanctorum. Nihil impedit, Beatum ab Ecclesia declaratum vocari Sanctum, ut communis fert consuetudo. Cultus deferendus Beatis exprimitur in Bulla beatificationis, nec alius exhibendus est: Quemadmodum sub nomine Beatorum offertur Deo sacrificium, ita templa, & altaria sub illorum memoria erigi Deo valent. Num liceat in processibus Beatorum deferre reliquias, eosdem in publicis litanis invocare, consulenda est consuetudo Romanæ Ecclesie, quidque usus communis ferat Ecclesiarum in his & similibus rebus.

XI. Prolixam quoque disputationem instituant Theologi de cultu qui offerri viris, aut feminis cum sanctitatis fama demortuis possit, Qua in re sicut certum est nullum

pu-

publicum cultum offerri posse five viris, five feminis, nondum ab Ecclesia in Sanctorum, aut Beatorum censu perscriptis; ita certum est licite offerri illis posse cultum privatim: idque constat ex universali populi christiani vetustissima consuetudine. Quin prima, ut ita dicam, ianua, quæ viam aperit ad beatificationem, & canonizationem, est populi devotio, & concursus ad istorum defunctorum sepulcra, & invocatio eorumdem in infirmitatibus. Et, si dum in terris degunt, licitum est privatim rogare, ut pro nobis intercedant; quidni licebit idem cum illis peragere post illorum mortem? Cultus dumtaxat publicus, qui sit Ecclesie decreto declaratus, deferri illis nequit. Quare neque officia divina recitari, neque altaria erigi, nec sacrificia sub illorum nomine offerri, neque eorumdem imagines radiis, & splendoribus depingi valent. Quia hi cultus auctoritate Ecclesie sunt pro Sanctis, vel Beatis designati. Illis igitur nec publice, nec privatim præfati cultus possunt offerri: hæc quippe omnia vetita sunt. Neque ergo in Ecclesiis, neque in privatis Oratoriis retineri possunt præfata tabellæ cum radiis, & splendoribus pictæ, neque ad illorum sepulcra luminaria, lampades accendi valent, ut habeatur in Decreto Urbani VIII. quæ hæc, & plura alia vetantur. Quod praxim tamen spectat, in appendendis tabellis, in quibus favores, & prodigia defuncti alicuius intercessione obtenta exprimuntur, locorum Ordinarii sunt consulendi, quibus commissa est invigilandi adversus abusus qui irrepere valent. Vetitum quoque est vocare Sanctos, vel Beatos eos qui nondum in censum Sanctorum, vel Beatorum redacti sunt. Vetitum tamen non est cum addito dicere hunc esse sanctum virum: quæ phrasis non aliud prodit, nisi integros, immaculatosque mores eius fuisse. Sanctum ergo, vel Beatum absolute, & sine addito aliquem appellare vetitum est. Licitum quoque est vestes, capillos, & alias similes reliquias defunctorum piorum servare, privatim venerari, illorum pedes, manusque exosculari. Id confirmat Ecclesie consuetudo. Siquidem statim ac Martyres occisi erant, vel ipsis primis Ecclesie sæculis eorumdem reliquias arripiebantur a fidelibus, & colebantur: quamvis adhuc ab Episcopis, ut mos tum ferebat, publico cultu Martyres donati non essent. Licium ergo est illos venerari, aliis etiam videntibus, dummodo scandalum absit. Licet quoque corpora illorum qui cum publica sanctitatis fama obierunt,

honestiori in loco, etiam a terra elevato, recondere. Vetitum tamen est eadem corpora sub altari, aut gradibus eiusdem reponere. Praxis etiam Ecclesie licitum esse ostendit, eiusmodi defunctorum corpora in sepulta servare diebus aliquot, ut fidelium devotioni fiat satis: & ex historiis habetur, plurima miracula a Deo patrata fuisse in ostensionem sanctitatis alicuius defuncti. Item ieiunare, vota privata Deo offerre, fideles licite valent in istorum defunctorum memoriam: quia hi cultus privati sunt, ut Bellarminus Lib. I. de beatif. cap. x. cum aliis Theologis docet. Verum partem hanc mirum in modum præceteris omnibus exornavit, illustravitque, & nodos omnes dissolvit, omnesque difficultates penitus exhaustit doctissimus Cardinalis Lambertinus in suo immortalis Opere quatuor ingentis molis voluminibus comprehenso, & primum in lucem edito, dum Bononiæ Archiepiscopi munere fungebatur: qui nunc BENEDICTI XIV. nomine universam Ecclesiam sapientissime regit. Opus istud auro cedroque dignum consule, si quid tibi difficultatis occurrit.

CAPUT V.

De cultu quo colenda sunt imagines sanctissimæ Trinitatis, Christi Domini, & Sanctorum.

Licitum, piisque esse sacrarum imaginum usum, definit Synodus Tridentina, rationemque eisdem colendi declarat his verbis sess. xxv. decret. 2. *Imagines vero Christi, Deiparæ Virginis, & aliorum Sanctorum in templis præsertim habendas, & retinendas, eisdemque debitum honorem, & venerationem impertiendam: non quod credatur inesse aliqua in eis Divinitas, vel virtus propter quam sint colenda; vel quod ab eis sit aliquid petendum; vel quod fiducia in imaginibus sit figenda, veluti olim fiebat a gentibus, quæ in idolis spem suam collocabant: sed quoniam honos qui eis exhibetur, refertur ad prototypa quæ illa representant; ita ut per imagines, quas osculamur, & coram quibus caput aperimus, & procumbimus, Christum adoremus, & Sanctos quorum illa similitudinem gerunt, veneremur. Ad istius decreti conspectum evanescent omnium hæreticorum imposturæ. Honorem qui imaginibus exhibetur, in prototypa referimus. Respectiva est omnis imaginum adoratio nostra: respicit siquidem prototypa quæ representant. Nulla ergo istic idololatriæ labes. Ceterum plurima*

ex

ex hoc usu proficiuntur bona. Et primum icones istæ referunt potissimum imperitis maiorum nostrorum gesta, & de hoste triumphos. Scio quidem (inquit Calvinus Lib. I. instit. cap. xi. §. 5.) illud vulgo esse plusquam tritum, libros idiotarum esse imagines. Dixit hoc Gregorius. At longe aliter pronuntiat Spiritus Dei. Fatetur Calvinus, & post ipsum Dallæus, ceterique novatores, quarto & quinto sæculo obtinuisse sacrarum imaginum usum. At effutire non erubescunt, idolatriæ labe pollutos fuisse omnes Ecclesiæ Patres. Impotens Protestantium audacia, qua se supra totam sacram antiquitatem erigunt, non leve argumentum est commentitiæ eorundem religionis. Melius ne isti post duodecim secula mores, consuetudinesque primorum Christianorum, quam Patres, qui proximis iisdem fuerunt, intelligunt? Longe aliter ac Gregorius alique Patres, pronuntiat Spiritus Dei? At nonne Deus Moyli præcepit Exod. xxv. *Duos quoque Cherubim aureos, & productiles facies ex utraque parte oraculi?* Nonne Num. xxi. confici serpentem æneum mandavit? Nonne Salomon Cherubim, boves, & leones formavit III. Reg. vi. Sed quid textus congero ad confutandum inane commentum toties contritum?

II. Licitum itaque est ipsius Dei Patris & cuiusque sanctissimæ Trinitatis personæ imaginem formare. Quare merito Alexander Papa VIII. proscripsit sequentem propositionem. *Dei Patris sedentis simulacrum nefas est christiano in templo collocare.* Ratio vero cur liceat talis imago, est, quod nemo Catholicorum intendat in eiusmodi imaginibus Dei naturam exprimere. Quis enim taliter obbrutescit, ut sibi suadeat, depingi humanam industriam posse aliquam Trinitatis Personam? Has picturas fingimus, ut quibusdam veluti sacris symbolis mens nostra excitetur ad Deum adorandum. Nonne invisibilia Dei per ea quæ facta sunt, conspiciuntur? Depingimus Patrem æternum sub senis effigie, ut primam esse Triadis personam ostendamus. In pectore Patris Verbum pingitur, ut indicemus a Patre illum esse genitum. Sub columbæ specie Spiritus sancti imago formatur, quia sub hoc symbolo ipse apparere dignatus est. Angelos quoque alatos, ceu pulcherrimos iuvenes, depingimus, quia sub hac forma sapius ipsi apparere. Testatur in his imaginibus nullam inesse virtutem, nullam a nobis in ipsis reponi fiduciam. Tota spes nostra in Deo est ex meritis Christi. Sanctorum numina intercessionem imploramus, ut facilius a Deo

obtineamus quæ tantis intercessoribus petimus. Quid itaque vesana temeritate obgannit Calvinus, nos imaginari vim aliquam Divinitatis in eiusmodi iconibus inhabitare; cum palam semper id a Catholicis negatum sit? quid obtrudit, neque Ethnicos idola sua deorum loco habuisse, sed deos in idolis adorasse? Bene habet. Sed falsos ipsi deos colebant, eorumque simulacra putidissima numina referebant. Dum Iudæi simulacra ædificabant, non Deum verum in iisdem, sed falsa gentium numina venerabantur. Quare apertum mendacium Calvinus est, asserentis, Iudæos Deum æternum unum, verumque cæli, ac terræ Dominum sub talibus simulacris persuasos fuisse se colere. Hebræi siquidem, dum simulacra compingebant, ad gentium colenda numina declinabant. Quod toties illis exprobrant Prophætæ: *Abierunt post deos alienos: secutus est deos alienos: servieruntque diis alienis: auferite deos alienos:* Passim occurrit in Scriptura eiusmodi exprobrationes Iudæis a viris sanctis factæ. Non ergo idolatriæ rei habitus sunt, quod in imaginibus verum, æternumque Deum colerent, quemadmodum comminiscitur Calvinus; sed quod deos gentium in idolis venerarentur. Quod vero impropere Calvinus, plures imagines obscenitatis esse exemplaria, quodque lupanaria pudicis, & modestius cultas meretrices ostendunt, quam templorum imagines quæ ad virgines representandas institutæ visuntur: imposturæ, & diæteria sunt Calvinus odio in Romanam Ecclesiam coniecta. Si quid in hoc abusus accidit, ex pictorum vitio ortum ducit. Ceterum, ut eiusmodi corruptelæ ab Ecclesiis nostris exulent, Tridentinum ipsum, & plura alia Concilia vigilare Episcopos iubent adversus eiusmodi sacrilega profanationis portenta. Sed quid ultra provehor ad retundendam Calvinus audaciam, qui solis conviciis, & calumniis desperatam causam agit?

III. Paucis ergo rem expediamus. Deus vetuit Israelitis: *Non facies tibi sculptile, nec omnem similitudinem quæ est in celo desuper, nec in terra deorsum, nec in aquis sub terra.* Exod. xx. Item D. Paulus Act. xvii. *Genus ergo cum simus Dei, non debemus estimare auro, aut argento, aut lapidi sculpture artis, & cogitationis hominis divinum esse simile.* Sensus horum, & similibus textuum ex iis quæ dicta sunt, perspicuus efficitur. Eiusmodi simulacra vetita illis fuerunt ad representanda falsa Ethnicorum numina: hocque adeo evidens est, ut solus effrons Calvinus

vinus negare audeat. Ibiidem siquidem habetur: *Deos aureos, & argenteos non facietis mecum: non habebis deos alienos: abiicite deos alienos.* Quando populus in Idolatriam lapsus est in deserto, deos sibi ab Aarone, nedum simulacra fieri postulavit. *Fac nobis deos, qui nos precedant:* Exod. xxxii. Sed hæc omnia nimis sunt explorata atque comperta.

IV. Quæst. I. *Sint ne eiusmodi imagines adoranda?* Resp. Licitum esse sacrarum imaginum usum, paucis ostensum est. Nunc licitam, utilemque esse earumdem adorationem, evincendum. Splendidam, atque efficacem istius adorationis rationem exhibet D. Thomas III. P. q. xxv. art. 3. *Duplex est motus anime in imaginem. Unus quidem in ipsam imaginem, secundum quod res quædam est; alio modo in imaginem, in quantum est imago alterius. Et inter hos duos motus, est hæc differentia: quia primus motus, quo quis movetur in imaginem, ut est res quædam, est alius a motu qui est in rem; secundus autem motus, qui est in imaginem, in quantum est imago, est unus & idem cum illo qui est in rem. Sic ergo dicendum est, quod imagini Christi, in quantum est res quædam (puta lignum sculptum, vel pictum) nulla reverentia exhibetur: quia reverentia non nisi rationali nature debetur. Relinquitur ergo quod exhibetur ei reverentia, SOLUM in quantum est imago; & sic sequitur quod eadem reverentia exhibetur imagini Christi, & ipsi Christo. Cum ergo Christus adoratur adoratione latriæ, consequens est quod eius imago sit adoratione latriæ adoranda. Hinc consequitur minus nobis probari sententiam Bellarmini, & aliorum, cultum aliquem distinctum ab illo qui exhibetur prototypo, imaginibus deferentium. Nam D. Thomas conceptis verbis docet, solum adorandam esse imaginem ut imago est, seu ut refert prototypum: atque adeo cultus imaginis totus respectivus est, & in prototypum fertur.*

V. Obiiciunt Calviniani, & Lutherani solita sophismata, nempe Scripturam & Exodi xx. & Deut. iv. & ad Rom. i. & sexcentis aliis in locis prohibere simulacrorum, & idolorum cultus. Porro nec Iudæi, nec Gentiles adeo hebetes erant, ac stupidi, ut crederent lapides, ligna, & hominum opificia deos esse. Quamquam commentum istud convulsim iam sit, lubet nihilosecius solutionum, quam tribus sæculis, antequam e renebris in lucem erumperet huiusmodi hæreticorum peccatis, exhibuit S. Thomas, transcribere. Di-

endum, quod non prohibetur illo præcepto facere quamcumque sculpturam, vel similitudinem, sed facere ad adorandum. Unde subdit: *Non adorabis ea, neque coles. Et quia, sicut dictum est, idem est motus in imaginem, & in rem, eo modo prohibetur adoratio imaginis quo prohibetur adoratio rei cuius imago est. Unde ibi intelligitur prohiberi adoratio imaginum, quas Gentiles faciebant in venerationem deorum suorum, id est demonum. Et ideo præmittitur: Non habebis deos alienos coram me. Ipsi autem vero Deo, cum sit incorporeus, nulla imago corporalis poterat poni: quia, ut Damascenus dicit, insipientia summæ est, & impietatis figurare quod est divinum. Sed quia in novo testamento Deus factus est homo, potest in sua imagine corporali adorari.* III. Part. quæst. xxi. art. 3. ad 1. Legatur integer articulus, cuius doctrina omnes hæreticorum nugæ, & sophisticæ argumentationes profligantur. Quin omnia quæ Theologi catholici fustissimo calamo congerunt, ac erudite differunt, prius paucis, ac significantissimis verbis Angelicus comprehendit, & mira perspicuitate explicavit.

VI. Angelica doctrina nixa est perpetua Ecclesiæ traditione, & Conciliorum Nicæni II. Florentini, & Tridentini auctoritate; quare de fide est, dignas adoratione esse imagines sacras. Plura alia documenta quæ tum ex præfatis, aliisque Conciliis, tum ex Patribus adferre possem, missa facio, quod obvia apud Auctores sint: & quia ex iis quæ dicta sunt, veritas hæc manet satis comperta.

VII. Audiamus dumtaxat aliud Calvinus commentum. Cur, inquit, inter eiusdem Dei simulacra tantum discrimen, ut, altero neglecto, aut vulgariter honorato, alterum omni solemniori honore Catholici prosequantur? Cur ad visenda simulacra quibus similia domi suæ habent, votivis peregrinationibus se fatigant? Cur pro illis hodie, tamquam pro aris & focis, ad cædes usque, & strages digladiantur? Hæc & similia obiicit Calvinus Lib. I. Instit. cap. xi. §. 10. Quod deliramentum se ipso concidit ex solo angelicæ doctrinæ conspectu. Si enim nullum nos cultum imaginibus deferimus, nisi illum quo colimus Deum, quem referunt; evidens est, omnes imagines Deum representantes eodem quo Deum colimus, apud nos cultu adorari. Quod autem aliqua frequentiore adoratorum concursu colantur, non inde proficiuntur, quod eisdem aliqua inesse credatur peculiaris virtus, aut maior cultus ratio; sed quod Deus

Deus ob sua miranda arcana velit potius istius quam alterius imaginis usu miracula patrare, & beneficia conferre. Aliquæ etiam imagines depictæ a sanctis viris, ut a D. Luca, a Nicodemo, vel ab Angelis, perhibentur. Quare in memoriam talium pictorum, quorum etiam intercessione adiuvari apud Deum confidunt fideles, speculanti devotione unam præ altera imaginem homines colunt. Nemo tamen Catholicorum credit, imaginem aliquam singulari præditam esse excellentia, aut alteri antecellere; sed cum omnes æqualiter prototypum præsentent, omnes eodem omnino cultu respectivo adorantur.

VIII. Argumenta Bellarmini *Lib. I. de imaginibus cap. xxiv.* Suarez *III. P. Tom. I. disp. liv. sect. 6.* & aliorum contendunt, imagines Dei, & Christi Domini non esse adorandas adoratione *latria*, sed cultu inferiori, quia imagines sunt inferiores prototypis quæ representant, nullius sunt roboris. Tunc enim evincerent intentum illorum argumenta, si peculiari cultu imagines coleremus, & ut sunt *res* quædam; verum, cum illas adoremus ut *imagines* sunt, seu ut representant prototypa, consequitur eodem omnino cultu ac prototypa colendas esse. Quin si exactius loqui velimus, non imagines, sed prototypa representata in imaginibus, colimus. Imagines signa sunt, & symbola quæ mentem nostram excitant ad colenda prototypa. In cruce osculamur Christum, in libro Evangeliorum æternam veritatem, in imaginibus Martyrum, & Sanctorum, Sanctos ipsos colimus. Sic docet Tridentinum, Pontificale Romanum, & optime advertit celebris Bossuetus in expositione doctrinæ catholice Ecclesie *cap. v.* & prius luculenter docuerat D. Thomas. Dum Concilia Moguntinum, Senonense, aliique Scriptores asserunt imagines Christi adorandas non esse *latria* cultu, loquuntur de cultu absoluto ipsis imaginibus exhibendo.

IX. Quæst. II. *Adest ne præceptum ali-quod præcipiens sacrarum imaginum usum?* Resp. Certum est nullum dari præceptum naturale, aut divinum: quia nullibi in sacra Scriptura istius præcepti vestigium, nec ratio aliqua occurrit quæ præfatum usum præcipiat. Ad præceptum ecclesiasticum quod attinet, adfirmat dari P. Paulus Nazarius in *III. P. quæst. xxxv. art. 3. contr. 2.* Quæ sententia absolute vera est, si intelligatur de communi usu respectu omnium fidelium. Quamvis enim hoc mandatum verbis expressum latum non sit, consuetudine tamen

vim legis obtinente investum est. Tempia, & altaria sacris imaginibus ornare adstringimur. Vetitum est sacrificium in altari, in quo imago Crucifixi non sit, offerre. Grave patenterentur fideles scandalum, si templa, & altaria quibusve imaginibus spoliata essent. Quare non est ambigendum, dari eiusmodi præceptum respectu communitatis fidelium. Hoc tamen præceptum non videtur obligare singulos fideles, ita ut quisque vi præcepti adstringatur imaginibus uti. Vix tamen a culpa excusandus videretur Catholicus qui ab omni imaginum usu abstineret. Nam, si eas negligeret ut superfluas & inutiles, in hæresim incideret: si expedientius censeret eisdem non uti, superstitione non vacaret, scandalum ingereret, & ab erroris suspitione laud esset immunis. Si ex quadam vero fœcordia, & negligentia, vel etiam avaritia imagines non adhiberet privatim, non esset, ut mea præfert opinio, alicuius præcepti violator. Præceptum tamen utendi his imaginibus urgere per accidens singulos valet, puta consistendæ catholicæ fidei necessitate cogente. Huic sententiæ accedunt Suarez *Tom. I. in III. Part. disp. liv. sec. 6.* Leander *disp. v. quæst. III.* Salmanticenses *tract. XXI. cap. x. punct. 8. num. 98.*

X. Quæst. III. *Adest ne præceptum eisdem imagines adorandi?* Resp. Adfirmat communis sententia duplex dari mandatum. Alterum negans est, quod semper & ubique prohibet eisdem iniuriam, aut irreverentiam inferre. Alterum est adfirmans, quod statis temporibus obligat cultum ipsis impendere, puta cum causa consistendæ fidei occurrit, aut occasio cultum una cum aliis fidelibus simul exercendi erga imaginem publicæ adorationi expositam, aut cum accidit aliqua actio exercenda erga sacras imagines, quæ venerationem exigeret. Vix tamen, ut ego quidem arbitror, contingit quod Catholicus præceptum hoc adfirmans infringat, quin negativum simul violet eisdem imagines contemnendo. In praxi enim aut adorat, aut contemnit. Non nego utrumque extremum declinari posse absolute; sed in praxi vix accidit.

C A P U T VI.

De cultu reliquiarum.

I. **Q**uemadmodum sacras imagines, ita & Sanctorum reliquias dignas adoratione esse, definitum fuit in pluribus Conciliis, Nicæno II. *act. III.* Cartha-

thaginensi V. *can. v.* Lateranensi II. *cap. lxxii.* Tridentino *sess. xxv. decr. 2.* aliisque permultis. Cultus iste perspicue ex Scriptura colligitur. Ex contactu ossium Elisæi homo revixit *IV. Reg. xlii.* Quis dixerit, ossa Prophetæ, per quæ Deus tam insigne patravit miraculum, veneratione digna non esse? Christi sepulcrum gloriosum prædicatur ab Isaiâ *cap. li.* Quis traditionem fidelium, iam inde usque ab Ecclesiæ primordiis perennem, venerandi sacrum Christi monumentum superstitionis postulaverit, nisi hæreticus? Nonne mulier hemorrhossa fimbriam vestis Christi contingens sanitatem consecuta est, cuius fidem, & adorationem Christus commendavit? Nonne fideles *sudaria*, & *femine* D. Pauli adhibebant ad infirmos sanandos? *Act. xix.* Numquid maiore in pretio, & veneratione hæc Pauli *sudaria* non habebant ac cetera communia aliorum hominum?

II. Dum Christus *Matth. xxiii.* redarguit Phariseos, Scribasque, quod ornarent monumenta iustorum, hypocritarum in iisdem damnat, non cultum; & quod rem bonam pravo ac subdolo animo peragerent, ut Ambrosius, & Hieronymus in præfatum Matthæi locum exponunt. Moysis quoque sepulcrum Deus abscondit Iudæis, eo quod essent ad idololatriam, & superstitionem nimium propensi; quod periculum abest a Christianis.

III. Sacrarum cultum reliquiarum a primis Ecclesiæ sæculis obtinuisse, luculentissimis monumentis evincunt Theologi catholici. Secundo Ecclesiæ sæculo, ut refert Eusebius *Lib. IV. hist. eccles. cap. xv.* Ecclesia Smyrnenfis sancti Polycarpi Martyris, qui passus est circa annum Christi 167. reliquias venerata est. Christiani quoque Hierosolymitani cathedram S. Iacobi Apostoli venerati sunt, ut narrat idem Eusebius *Lib. VII. cap. xix.* Quarto autem Ecclesiæ sæculo cultum hunc vixisse in universa Ecclesia, ultra fatentur vel ipsi Lutherani, & Calvinistæ. Porro stupenda, ac supra modum omnem miranda est istorum hæreticorum vesana audacia, dum blaterant, Episcopos, & Patres tertio Ecclesiæ sæculo a maiorum fide descivisse, & in idololatriam lapsos. Si ab eis quæras tantæ mutationis momenta, non alia produnt, præterquam quod ipsi non legant, primis tribus sæculis reliquiarum cultum in usu fuisse. Calvinus ergo, & Lutherus, illorumque greges melius perceperunt post tredecim & amplius sæcula disciplinam primæ ætatis quam sancti Episcopi, quam universa

Christianorum Ecclesia, quæ iisdem primis sæculis proxima fuit? Quis, nisi demens, id dixerit? Verum nostri instituti non est persequi quæ uberrima eruditione tractarunt Natalis Alexander, Bellarminus, Gotti, & innumeri alii.

IV. Ea autem adoratione colendæ sunt reliquie sacræ qua coluntur personæ quarum sunt: quoniam reliquie istæ personas quarum corporis sunt partes, referunt. Quare sicut imagines adoramus ob prototypa, ita & reliquias propter personas. Audiamus Angelicam, qui *III. Part. quæst. xxv. art. 6.* hæc scribit. *Dicendum, quod, sicut Augustinus dicit in Lib. I. de Civ. Dei capit. xlii. si paterna vestis, & anulus, ac si quid est huiusmodi, tanto carius est posteris, quanto erga parentes est maior affectus; nullo modo ipsa spernenda sunt corpora, quæ utique familiaris, atque coniunctius quam qualibet inuenta gestamus. . . . Manifestum est autem quod Sanctos Dei in veneratione habere debemus tamquam membra Christi, Dei filios, & amicos, & nostros intercessores. Et ideo eorum reliquias qualescumque honore congruo in eorum memoriam venerari debemus, & præcipue eorum corpora, quæ fuerunt templa, & organa Spiritus sancti in eis habitantis, & operantis, & sunt corpori Christi configuranda per gloriosam resurrectionem. Unde & ipse Deus huiusmodi reliquias convenienter honorat in earum presentia miracula faciendo.*

V. Quæst. I. *Quid nomine reliquiarum intelligitur?* Resp. Sacra reliquie sunt sanctorum corporum particule, ut capilli, ossa, carnes, ungues, sanguis, dentes, cineres, vestes, vela, panni, & alia quæ ipsorum corpora tetigerunt, aut quibus Sancti usi sunt.

VI. Quæst. II. *Licitum ne est adorare vermes in quos Sanctorum corpora resolvuntur?* Resp. Adfirmant Vasquez *de adorat. Lib. III. disp. III. cap. VIII. num. 114.* Sanchez *Lib. II. cap. xliii. num. 2.* Castropalaus *disp. I. punct. 6. num. 1.* dummodo, inquiunt præfati Auctores, recta intentione colantur: quoniam eadem ratio viget pro adoratione pulveris, & vermis. Pulvis, & cineres, in quos resolvuntur Sanctorum corpora, colivalent: quidni ergo & vermes?

VII. Hæc opinio communiter reicitur. Et, si sermo sit de publica adoratione, vel ipsi citati Auctores concedunt, eam minime licere. Verum nulla adoratio sive publica, sive privata talium vermium licita est. Quia licet eiusmodi vermes generentur ex Sanctorum corporibus, attamen indecentiam sacra-

adferunt, quæ impedit ne sint colendi. Indecens enim est Sanctos in rebus putidis colere. Putidæ autem bestiæ sunt vermes isti: & cum vita fruuntur, videntur propter se adorari. Quare tamquam imprudens superstitio reiicienda est horum vermium adoratio, sive publica, sive privata. Et revera, si privata liceret; quidni & publica? Et si publica indigna reputatur; cur non & privata?

VIII. Ut sacræ reliquiæ cultu publico adorari possint; debent esse alicuius Sancti vel canonizati, vel beatificati ab Ecclesia. Quia, si nullus coli publice ut Sanctus potest, quin prius sit ritu solemniter in Sanctorum censum ab Ecclesia perscriptus; potiori iure nequeunt eorundem reliquiæ coli, cum reliquiæ propter Sanctos, quorum sunt, colantur.

IX. Quæst. III. *Quæ certitudo requiritur, ut reliquiæ colantur tamquam particule alicuius Sancti?* Resp. Ut prudenter reliquiæ colamus, scire debemus, quod sint reipsa reliquiæ, seu aliquæ portiones, seu res ad aliquem Sanctum, vel Beatum pertinentes. Prudens enim sit oportet cultus noster, ne res profanas pro sacris colamus. Hæc autem certitudo debet esse moralis. In rebus enim moralibus non nisi certitudo moralis requirenda est. Hæc sufficit ad prudentem operationem, ut omnes fatentur Theologi. Quæ autem testimonia requirantur, ut hæc moralis certitudo habeatur, non potest facile defini. Distinguendus primum est cultus publicus a privato. Ut cultus publicus deferatur sacris reliquiis, debent defunctorum animæ in censum Sanctorum, aut Beatorum esse perscriptæ a Romano Pontifice. Insuper debent sacræ reliquiæ esse ab Episcopo recognitæ, antequam publico cultui exponantur. Ut tibi vero constet, hanc reliquiam esse Sancti ab Ecclesia canonizati, satis est ab Episcopo eandem ut talem declaratam esse. Pro cultu vero privato satis est virum probum, & gravem testari hanc reliquiam esse alicuius Sancti, dummodo tamen contraria argumenta non occurrant. In hoc genere extrema cavenda sunt, videlicet & facilis credulitas, & severior critices. Quoties adsint coniecturæ fraudis, & imposturæ, quæ non tam raro accidunt, difficiliorem in adhibenda fide te exhibeto. Si prudens suspicio doli, fraudisque non occurrat, non est cur fidem deneges. Cur testimonium viri gravis, & probi reiicere debes, nisi æquale, vel quasi æquale dubitandi fundamentum habeas? Plures, inquis, doli & fraudes ab impostoribus avaritiæ, & quæstus

caussa perpetrantur. Verum habet. Sed hinc solum consequitur, caute prudenterque te habere opus esse, antequam assensum præbeas. In omni commercio genere fraudes, & doli accidunt veteratorum hominum iniquitate. Propterea ne ab omni societate, & contractu abstinentium? Eam ergo in colendis reliquiis prudentiam adhibe qua in aliis gravibus negotiis uteris.

X. Quæst. IV. *Quas reliquiæ approbare valet Episcopus, ut eadem publico cultui exponantur?* Resp. Ut iam indicatum est, eas tantum Episcopi reliquiæ recognoscere, & approbare pro cultu publico valent quæ sunt alicuius vel Beati, vel Sancti a Romano Pontifice canonizati, ut habetur ex capit. Fin. de reliq. & vener. Sanct. Quod verum habet de reliquiis recenter inventis. Siquidem antiquorum Sanctorum reliquiæ, quæ populi christiani universali consuetudine adoratae semper fuerunt, non est cur Episcopi eas approbare non debeant; tamen Sancti illi non fuerint consueto solemniter in Sanctorum albo a Romano Pontifice recensiti. Quoniam hæc perennis & universalis traditio pro solemniter canonizatione habetur. Si dubium aliquod grave occurrat super reliquiarum abusu, hæc decernit Concilium Tridentinum. *Si aliquis dubius, aut difficilis abusus sit extirpandus, vel omnino aliqua gravis questio de his rebus incidat, Episcopus, antequam controversiam dirimat, Metropolitanus, & comprovincialium Episcoporum in Concilio provinciali sententiam expectet; ita tamen ut nihil inconsulto sanctissimo Romano Pontifice, novum, aut in Ecclesia habitum inusitatum decernatur.* Sess. xxv. de invocat. Sanct.

XI. Quæst. V. *Licetne esse authenticas reliquiæ collo suspensas secum deferre?* Resp. Omnes fatentur licitam esse eiusmodi delationem: quia hæc cedit in cultum & venerationem Sanctorum quorum sunt reliquiæ istæ. Ut tamen licita sit delatio isthæc, abesse oportet periculum profanationis, aut indecentiæ, prout communiter abest. Neque enim quocumque ipsius delatoris peccato hæc reliquiæ polluantur, aut indecentiam patiuntur; sed tunc indecentia, aut profanatio reliquiarum contingit, cum in ipsas aliqua irreverentia, derisio, vel contemptus exercetur. Hinc qui fornicatur, furatur, aliudve crimen perpetrat, non est dicendus sacrilegus in reliquiis quas cultus causa secum defert, quia hæc peccata cultui reliquiarum directe non opponuntur: nihilque prohibet furem, mœ-

chum

chum, aliosque flagitiosos Catholicos colere reliquiis suas, quamvis plura exercent scelestas. Aliquant tamen irreverentiam adesse, Christianum his sacris ornatum symbolis Deum offendere, nemo est qui inficias ire valeat; sed quod grave sacrilegium dici debeat, nullum adest solidum fundamentum.

XII. Quæst. VI. *Peccat ne qui sacræ reliquiæ furatur devotionis causa?* Resp. Sententia communis est, nullum perpetraturum peccatum Christianum illum qui ab infideli sacræ reliquiæ furripere: quia illas irreverentiæ periculo subduceret, & ab iniuncto possessore illas vindicaret: iniuste quippe infidelis sacræ hæc pignora possident. Qui vero ab alio Catholico reliquiæ furatur, dubio procul sacrilegum furtum perpetrat. Quantum licet temporali pretio reliquiæ sacræ non sint subiectæ; tantæ tamen apud fideles æstimationis sunt, ut grave spirituale damnum patiat possessor qui invitus tanto thesauro spoliatur. Quid, si reliquia parva sit, erit ne eiusdem furtum grave sacrilegium? Furti malitia non ponderatur magnitudine, aut parvitate, sed raritate, & æstimatione reliquiæ. Minima crucis sacrosanctæ, spinæ coronæ, aut aliter raræ reliquiæ particula maximo in pretio habetur; & qui invitus eadem spoliatur, magna afficitur tristitia, gravique incommodo. Quare similibus reliquiarum furtum, etiam in minima quantitate, grave sacrilegium est. Neque hinc trucidandi ansam arripas, non omnes Sanctorum reliquiæ esse eiusdem valoris: quoniam nunc furti quantitatem metimur, non ex valore quem habent reliquiæ sacræ absolute, & per se acceptæ; sed ex offensa possessori irrogata tali furto. Omnes enim sacræ reliquiæ cuiusque terreni pretij limites transfiliunt. Verum quia una præ alia difficilius, aut facilius acquiri potest; ideo maiori, vel minori turbatione, & iniuria afficitur qui eadem spoliatur.

XIII. Quæst. VII. *Licetne esse Principi in bello iusto ex urbibus illis a se expugnatis reliquiæ extrahere, & alio transferre?* Resp. Adfirmat P. Ioannes Ferrandus in *disq. Reliq. Lib. I. cap. viii. art. 3.* eo quod bona etiam inter Christianos iusto bello parta ad victores pertinent. Verum hæc opinio merito a Theologis communiter reprobatur. Siquidem reliquiæ sunt bona Ecclesiæ, quæ ob delictum civitatis occupari nequeunt: suntque a laicali iurisdictione exemptæ, & huic Ecclesiæ affixæ, & in Dei cultum destinatæ. Consuetudo quoque id confirmat: ipsi

anim Principes ab eiusmodi sacrariis expoliandis abstinere etiam in civitatibus iure belli captis. Bellum siquidem iustum iura temporalia, sicut spiritualia, spectat.

XIV. Quæst. VIII. *Licita ne est venditio, & emptio reliquiarum?* Resp. Negans sententia ex iis quæ dicta sunt, constat. Res enim spirituales nullo temporali pretio subiacent: & qui spiritualia temporali pretio comparat, simoniæ labe inquinatur. Quin in reliquiarum usu, & donatione omnis turpis quæstus suspicio absit oportet. Quare Concilium Tridentinum *sess. xxv. decr. de invoc. Sanct.* hæc præcipit *In reliquiarum veneratione omnis turpis quæstus eliminetur.* Hinc tamen minime sequitur, vetitum esse ab infidelibus, soluto pretio, sacræ reliquiæ comparare: quia tum pretium non solvitur pro valore reliquiarum; sed ut reliquiæ subtrahantur irreverentiæ, & profanationi infidelium. Vexatio redimitur, non res sacra emitur. Neque illicitum videtur custodi reliquiarum pecuniam aliquam dare, ut reliquiæ sacræ visendas præbeat; dummodo pecunia hæc solvatur abique ullo pacto, & ob incommodum, ac laborem corporeum, cui succumbit cultus, & in grati animi testimonium. Ceterum illicitum foret pacto inito expresso vel tacito inducere custodem ad ostendendas reliquiæ pretio constituto.

XV. Quæst. IX. *Est ne simoniæ peccatum exponere sacræ reliquiæ visendas, ut inde largiores elemosynæ offerantur?* R. Duplicem aliqui Theologi intentionem distinguunt in exponente reliquiæ: magis principalem unam, minus principalem alteram. Si intentio elemosynarum sit minus principalis, nullam contingere culpam asserunt; peccari vero, si intentio hæc principalis sit. Alii absolute illicitum hoc esse contendunt. E contrario Castropalaus *tract. viii. disput. 1. punct. 6. num. 18.* Leander *disp. iv. quæst. xxxiii.* Salmanticensis *tract. xxi. cap. x. punct. 9. num. 115.* defendunt, non peccaturum mortaliter eum qui etiam principaliter in reliquiarum ostensione intenderet elemosynarum acquisitionem; dummodo nullum interveniret pactum: quia, inquiunt; ostensione reliquiarum intendere acquisitionem elemosynarum non est eas venales exponere; nec turpis quæstus committitur, quia non intervenit pactum, vel conventio. Qui hac intentione reliquiæ ostendunt, movere fideles dumtaxat intendunt ad elemosynas erogandas, sicut vero eos ad id obligare. Sed intendere liberalem elemosynarum largitionem ostensione

fione reliquiarum non est simonia. Ergo licitum id erit, aut saltem non culpa mortalis: quia (inquiunt Salmanticenses) *saltem venialis abesse in hac intentione nequit, cum detur deordinatio aliqua a virtutis religionis fine.*

XVI. Hæc opinio mihi non probatur, eo quod Concilium Tridentinum præcipit ut in reliquiarum veneratione omnis turpis quæstus eliminetur. Porro qui principaliter quæstum in hac veneratione intendit, eliminat ne omnem turpem quæstum? Vir quippe iste quæstum reapse assequitur in eleemosynarum ampla largitione, quarum intuitu potissimum, atque ob hunc potissimum finem reliquias vendendas exponit. Homo iste pravam habet intentionem. Quid ergo ad sacrilegam simoniam deest? Pactum, & conventio, respondent Salmanticenses. At hoc non aliud concludit quam quod non interveniat simonia realis extrinseca ex utraque parte. Hoc tantum evincit, largientes eleemosynas immunes esse a culpa: quia absque ulla prava intentione Deo offerunt sua bona in Sanctorum memoriam. At numquid absque hoc pacto, & conventionem peccare nequit ille qui ob merum putumque quæstum reliquias exponeret videndas? Numquid simonia mentalis peccatum non est? Qui veramente intendit temporale emolumentum ex re spirituali, & hac principali intentione reliquias exhibet videndas; qua ratione excusari a simonia mentali valet? Quod non intendat eleemosynas tamquam pretium, sed tamquam liberalem largitionem? Verum hæc præcisio parum confert ad purgandam a simoniae labe præfatam intentionem. Quoties enim *principaliter* quis intendit temporale pro re spirituali, is sane simoniae reus est. Quid plura? Nonne ipsi Salmanticenses fatentur, præfatam intentionem inordinatam esse, & veniali culpa non carere? Porro, si fatentur hanc intentionem a recto religionis fine & ordine deflectere; cur venialis, non autem letalis erit intentio isthæc, cum sit in materia gravi? Quæstus temporalis pro re sacra suapte natura vitiosus est. Ergo qui illum principaliter intendit, graviter peccat.

XVII. Quæst. X. *Est ne aliqua poena constituta contra reliquiarum fures?* Resp. Iure communi nullam latam esse poenam contendit Suarez Tom. V. in III. Par. disp. XXII. sect. 2. num. 9. Sanchez Lib. II. cap. XLIII. num. 14. Castropalaus disp. II. punct. 6. n. 21. Adfirmant vero communiter latam esse excommunicationem a Gregorio XIII. in con-

stitutione quæ incipit *Pontificia sollicitudinis*, potissimum adversus eos qui ex camerariis, cryptis, vel catacumbis Romanis sacras furantur reliquias: quam poenam extendit præfatus Pontifex adversus eos omnes qui ex quibusvis locis sacris reliquias surripiunt. Huic poenæ subiectos esse Prælatos Regularium docent, dum hi particulas corporum beatorum in Ecclesiis propriis quiescentium recidunt, ut easdem donent, alienentque: quoniam præfate reliquie inter bona Conventuum pretiosa computantur: quod tamen intelligendum est de reliquiis insignibus thecis inclusis.

XVIII. Quæst. XI. *Licitum ne est cereos agnos venerari?* Resp. Omnes Catholici affirmant, eiusmodi sacros agnos dignos esse veneratione, ut ceteras res sacras; sunt enim a summis Pontificibus solemniter ritu destinati in cultum sacrum, suntque imagines Dei, qui eorumdem venerationem toties confirmavit pluribus miraculis.

XIX. Quæst. XII. *Vetitum ne est præfatos agnos sub excommunicationis poena pingere, vendere, & tangere?* R. Gregorius XIII. sub poena excommunicationis laicæ sententiæ prohibuit eiusmodi sacros agnos coloribus, minioque depingere, aurum, vel colorem aliquem eisdem addere: cuius constitutionis initium est *Omni certo studio*. Minime tamen vetitum est eosdem thecis includere etiam pretiosis; dummodo albi, & nitidi, nullo adiecto colore, miniove serventur. Ad venditionem quod attinet, certum est penes omnes Catholicos, res sacras venditioni, vel emptioni subiectas non esse. Licitum vero est pretium accipere, & dare pro materia ex qua cerei isti confecti sunt; sicuti & calices, alique res sacre ratione materiæ venduntur. Cavendum tamen ne sub hoc materiæ velo avaritia, & simonia latitet. Nam si quis prætextu materiæ, aut thecæ, in qua agnus includitur, pretium ultra limites iustos auget, præfatus quod emptor pretium soluturus sit, ut cereum sacrum assequatur, non evaderet sacrilegæ avaritiæ, & simoniae labem. An postea licitum sit laicis eiusmodi cereos agnos tangere, negant aliqui. Sed mihi videtur, nullam perpetraturus culpam viros illos, aut mulieres, quæ reverenter, & devotionis, aut necessitatis causa eosdem tangerent: idemque assero de ceteris sacris reliquiis quas fideles secum deferunt, & ad manus quotidie habent. Nimis profecto absonum videtur, Catholicos, qui cultum reliquiarum foventes easdem collo suspensas deferunt, ob

solum

solum reverentem contactum culpæ reos damnare. Quid, si theca in qua inclusus est agnus, frangatur? Abstineant ergo sive laici, sive Ecclesiastici a contactu profano, minusque decenti. Ceterum eos osculentur, tangantque, devotione, aut necessitate urgentibus.

XX. Quæst. XIII. *Quæ veneratio vestibus sacerdotalibus, vasis sacris, & templis debetur?* Resp. Quod vasa sacra, templa, & ornamenta in Dei cultum destinata, digna sint veneratione, Catholicorum nemo inficiatur. Porro, cum hæc omnia ad Deum colendum sint instituta, planum est latriæ cultu respectivo esse adoranda, quia Deus in iisdem adoratur: idque definitum est in Concilio generali VII. act. vi. ubi hæc habentur. *Domine, præter te neminem novimus, nomen tuum vocamus. Testis est ipse beatorum Angelorum exercitus: testis Apostolorum, Prophetarum, Martyrum, & Sanctorum Patrum cætus. Ad recordationem autem senatorii nostri, ad tuam gloriam, quo ad magnificentiam, & figuram divine crucis tue adducamur, evangelicam narrationem, & imaginum picturam habemus: habemus item & alia plurima consecrata vasa: hæc, quia in nomine tuo facta sunt, & consecrata, exosculamur.* En quomodo paucis verbis Concilium omne idololatriæ periculum amoliat, dicens, quod Catholicum neminem præter Deum unum trinumque adoret: quod imagines adhibeamus ad sensus nostros in Dei cultum erigendos excitandosque: in hunc finem sacros Evangelii codices, vasa sacra, & alia ornamenta habemus. Quemadmodum ergo cultu latriæ Dei imagines adoramus, sic quoque eadem adoratione templa, vasa sacra, & cetera ornamenta divino servitio addicta colimus. Idque clarus docet Epiphanius nomine Concilii loquens act. cit. §. Hæreticis proprium. *Hæc igitur nos, qui Deo soli & uni latriam exhibemus in spiritu & veritate, scientes, quacumque illi offeruntur, aut consecrantur, sive divina fuerit crucis veneranda figura, sive sacer Evangelii codex, sive veneranda imagines, sive sacra vasa, ea amplectimur, & veneramus; ut qui spem habeamus sanctificationis ab ipsis reddenda, & illis ob id adorationem honorificam exhibemus. Adorate enim, ait (Psalm. LXXIII.) scabellum pedum eius, quia sanctus est ipse. Quam ob causam Gregorius Theologus in sermone Natalium Domini sic inquit: Bethlehem honore affice, & præsepe adora, & contredatione sancta sunt. Consule, si lubet, etiam D. Thomam 2. 2. q. cxxx. art. 3. Ratio ob-*

Coec. Theol. Tom. III.

via est. Nam ideo sacre imagines Dei, & Christi Domini adoratione latriæ coluntur, quia sacra symbola sunt, quæ nobis ad Deum, divinaque mysteria representanda sunt instituta: eo ergo cultu quo colitur Deus, adoranda sunt. Hæreticorum nugæ iam supra repressæ sunt.

XXI. Quæst. XIV. *Quomodo calices, corporalia, & alia res sacra tangi a laicis possunt?* Resp. Plura extant decreta quæ laicis vetant tangere vasa sacra, ut calices, pallas, corporalia, casulas, & alia ornamenta ab Episcopo benedicta, præsertim cap. *Sacras dist. XXIII. item cap. Sancta hac Apostolica.* Quæ tamen decreta quantum ad omnia vini modum non habent. Nam communi usu receptum est tam viros, quam mulieres licite tangere casulam, & alias sacras vestes ab Episcopo benedictas; maxime cum adest iusta causa easdem lavandi, reficiendi &c. Vasa quoque non consecrata reverenter tangi a laicis valent, secus post consecrationem. Quare absque veniali culpa nequeunt laici tangere cilicem consecratam, etiam vacuum, patenam, & corporalia. Idque probat Suarez: quia summi Pontifices privilegium impertiti sunt Religiosis laicis Minorum, & Societatis Iesu, ut possint vacuos calices, patenam, & alia vasa consecrata immediate tangere, maxime dum Ecclesiis inserviunt: quod argumento est, eosdem communi iure contra stare illa minime posse. Qui tamen prima tonsura initiati sunt, ab hoc contactu non prohibentur: Calix vero continens sanguinem Christi, necessitate sublata, a solo Sacerdote, vel Diacono tangi licite valet. Necessitate vero urgente, etiam ipsum corpus Christi a laicis tangi valet; ut si hostia consecrata in terram caderet, absente Sacerdote, a quoquam elevari summa cum reverentia deberet, & Sacerdoti quamprimum tradi in sacrario reponenda. Similiter, si Sacerdoti communicanti caderet particula consecrata in sinum mulieris, ab hac reverenter, non a Sacerdote, elevari deberet. Nec enim Dominus qui corpus suum sacratissimum tangendum præbet linguæ, ori, faucibusque mulieris, se tangi digitis eiusdem designatur, necessitate urgente servanda modestiæ, atque periculum, scandalumque amolendi causa.

XXII. Corporalia, & purificatoria tangi diximus posse a laicis Regularium vi privilegii, dum sacristi inserviunt. Numquid etiam eadem lavare poterunt? Distinguunt communiter Auctores tres lotiones. Plura referri privilegia solent vi quorum Fratres laici Ordinum

B

num

num regularium, & Moniales possint corporalia, & purificatoria tangere, ac lavare. Verum his omnibus missis, standum est consuetudini ubique obtinenti, videlicet primam lotionem a Sacerdotibus, vel Diaconis esse faciendam. Ex privilegiis quæ in favorem laicorum Fratrum adducuntur, non aliud eruitur, quam quod valeant præfata tangere, dum sacrificiæ inserviunt; secus quod valeant eadem lavare. Porro intra quæ vetant eiuſmodi lotionem, sunt valde manifesta, quæque ipsa praxi, & consuetudine iam dicta fortiora evadunt; ideo pro certo habendum, primam corporalium, & purificatoriorum lotionem Sacerdotibus, & Diaconis servatam esse: & hæc est communior Theologorum opinio.

XXIII. Quæst. XV. *Res sacre converti ne licite possunt in usus profanos?* Resp. Primum certum est, grave scelus esse uti rebus sacris, usquedum retinent suam formam, in profanos usus; ut si quis calicem in communi mensa ad bibendum adhiberet. Quoniam talis usus esset manifestus contemptus. Rex Balthasar morte a Deo plexus fuit, quod vasa domus Dei adhibuerit ad mensam: quia, ut habetur Levit. xxvii. *quidquid semel fuerit consecratum, sanctum sanctorum erit Domino.* Legatur D. Thomas 2. 2. q. lxxxviii. art. ii. quoniam in re exploratissima non vacat prolixius immorari.

XXIV. Quare reiicienda est absolute spectata sententia Ioannis Dicastillo, qui ex Henriquez docet tract. v. de sacrif. Miss. disp. iv. n. 231. *non videri mortale, sed morem esse pro comædiis honestis* (quod ego intelligerem pro comædiis sacris) & *intra Ecclesiam, uti illis vestimentis; & mihi placet, maxime ad representandum aliquem sanctum Presbyterum, aut Diaconum, aut aliquod simile, iudicio prudentis determinandum.* Hunc quem Dicastillus morem vocat sibi tantum notum, ceteris autem omnibus incognitum, sacrilegium esse abusum, omni circumstantia sublata, adeo compertum est, ut nulla opus sit probatione. Vestes igitur sacras, vasa Deo dicata licebit in scenas inducere? Legatur Tridentinum sess. iv. *decr. de edit. lib.* Quid quod dum hæc excusare Dicastillus contendit, scelestiora efficit? Scenarum turpitudinem templorum sanctitate obtegere ille credit. Qui sacras vestes in profanum theatrum induceret, sacrilegium perpetraret. Qui vero templa in theatra, altaria in scenas convertit: qui templa una cum vestibus sacris profanat: qui comicerent, & histrionum impudentem artem exercent in sacris locis, hi sunt ab

iniquitate immunes? Horrent hæc pia aures, & magis detestatione quam impugnatione reiici illa debent. Res sacre ritu sacro, & ab Ecclesia probato, non comico, & theatri repræsentandæ sunt.

XXV. Quamquam res sacre scissione, & fractione benedictionem, & consecrationem amittant, non inde tamen sequitur licitum esse earundem usum in profanum convertere. Idque probat Angelicus canonum auctoritate inducta III. Par. q. lxxxiii. art. 3. ad 3. *Propter hoc etiam quod aliquam spiritualem virtutem adipiscuntur per consecrationem in eadem distinctione* (dist. i. de consecr. c. xxxvi. Ligna Ecclesie.) *statutum legitur: Ligna Ecclesie dedicata non debent ad aliud opus iungi, nisi ad aliam Ecclesiam, vel igni comburenda, vel ad profectum in Monasterio Fratrum; in laicorum autem opera non debent admitti.* Et ibidem legitur (c. xxxix.) *Altaris palla, cathedra, candelabrum, & velum, si fuerint vetustate consumpta, incendio dentur: cineres quoque eorum in baptisterium inferantur, aut in pariete, aut in fossis pavimentorum iactentur, ne introeuntium pedibus inquinentur.* Addendum, ligna Ecclesie diruta applicanda non esse neque in Monasteriorum communes usus, ut ad coquinæ ignem, vel ad repaltinandas vineas; sed ad capitulum, dormitorium, aliave religiosa loca, ut reverentia sacris rebus debita servetur. Quod laudato capite de consecratione statuitur pro altaris palla, & cathedra; idem de sacerdotalibus vestimentis, aliisque Ecclesie ornamentis dicendum. Quin addit Sylvester verb. *Benedictio q. vii.* lapides Ecclesie diruta in Monasteriorum ædificia convertendos esse. Consulte Suarez III. P. disp. lxxxii. sect. 8. Salm. tract. xxi. c. x. p. ii. §. 2. Azorium Tom. II. instit. Lib. IX. c. ix. quæst. vii.

XXVI. Quæst. XVI. *An vasa sacra, postquam fracta sunt, vendi valeant?* Resp. Ut eiusmodi vasa in profanum usum converti, & venalia exponi valeant, debent igne, vel ferro ita amittere priorem formam, ut nihil eiusdem remaneat, ita ut auri, argentique communis materia appareat. Tunc enim, cum nil sacri in iis conspiciatur, nihil quoque est quod profanetur. Quare non caret irreverentia, & sacrilegio calices vendere, oppignorari etiam ad usus sacros sub prætextu quod vendantur non ut consecrati, sed ut constant materia venali. Spectandæ tamen sunt circumstantiæ, & potissimum finis, ac necessitas. Vestimenta sacra, etiam concisa, non debent in usus profanos converti, aut vendi: quia isto

rum materia nequit, sicut illa calicis, aliorumque vasorum, penitus transmutari. Quare vel comburenda, aut ad refarcienda alia sacra vestimenta adhibenda sunt. Quandonam calix, aliaque sacra vasa, ornamenta Ecclesie deputata benedictionem, & consecrationem amittant, consule Barboſam *de offic. & potest. Episcopi par. ii. alleg. 27.*

XXVII. Quæst. XVII. *Res profana converti ne in usum sacrum possunt?* Resp. Adfirmant communiter Theologi, dummodo, deleta artificiosa forma, ad formam reducantur aptam & consuetam pro muneribus sacris obeundis. Neque aliqua difficultas in oppositum urget: immo omnia ornamenta sa-

cia ex communi materia conficiuntur. Accedit praxis communis, qua pretiosæ matronarum, viduarumque vestes in Sacerdotum casulas, & alia Ecclesie ornamenta tandem convertuntur. Sacra enim benedictione quolibet profana macula deletur. Quid quod vel ipsas laicorum domos in templa sacra aliquando Pontifices summi commutarunt? Sic Marcellus Papa S. Lucinæ, & Urbanus S. Cæcilie domos in Ecclesias Deo consecratas dicarunt: & Bonifacius IV. amplum illud, & magnificentissimum Pantheon, Ethnicorum olim templum, in Ecclesiam convertit forma immutata, & benedictione, atque consecratione adiecta.

DISSERTATIO II.

DE VITIIS OPPOSITIS RELIGIONI, SEU DE SUPERSTITIONE, EIUSQUE SPECIEBUS.

CAPUT I.

Definitio, ac divisio superstitionis.

I. Superstitio describitur a D. Thoma 2. 2. q. xcii. art. i. his verbis. *Superstitio est vitium religioni oppositum secundum excessum, non quia plus exhibeat in cultum divinum quam vera religio, sed quia exhibet cultum divinum vel cui non debet, vel eo modo quo non debet.* Perspicua sunt omnia.

II. Superstitionem primum in duas species Angelicus tribuit *loc. cit. art. 2.* Altera nuncupatur *ex modo indebito colendi Deum*; altera *ex parte obiecti quod colitur.* Prima cultum debitum Deo offert, sed modo indebito: secunda cultum Deo debitum creaturæ exhibet. *Diversificantur ergo superstitionis species primo quidem ex parte modi; secundo ex parte obiecti.* *Potest enim divinus cultus exhibendus exhiberi vel cui exhibendus est, scilicet Deo vero, modo tamen indebito; & hæc est prima superstitionis species; vel cui non debet exhiberi, scilicet cuiuscumque creaturæ; & hoc est aliud superstitionis genus, quod in multas species dividitur secundum diversos fines divini cultus.* Primum superstitionem modi indebiti dividit Angelicus *q. xciii. art. i.* in alias superstitiones: quarum prima in eo est sita quod Deo tribuatur cultus falsus, seu perniciosus, qui falsus esse potest ob rem significatam; ut si quis Iudæorum caeremoniis nunc Deum

adoraret; vel si falsis miraculis quis intenderet fidem catholicam confirmare; aut divinis officiis turpia misceret. Potest itidem esse falsus, atque perniciosus ex intentione colentis; ut si quis se fingeret Ecclesie Sacerdotem, & sacrificia offerret: qui cultus falsus ex parte colentis non modo in publico, sed etiam in privato contingere potest. Exempla adducit Caietanus in *Comment. ad hunc art.* in ieiunio, & oratione: ut si quis contra modum Ecclesie ieiunaret in dominica; aut oraret sic in propria persona, ut nullum haberet respectum ad Ecclesiam, cum præceptum orandi in persona Ecclesie a Domino impositum sit. *Orabitur: Pater noster: Panem nostrum: Dimitte nobis.* Quare qui hanc precem pro se tantum Deo offerret, cultu falso Deum coleret. Quæ tamen hoc in sensu intelligenda sunt, dum quis positive vellet a participatione istius precis ceteros fideles excludere; aut vellet die dominico ieiunare, nulla habita ecclesiasticæ disciplinæ ratione, sed ut ipse peculiarem ritum institueret. Nullius vero superstitionis reus esset qui spiritu poenitentia actus diebus dominicis ieiunaret, non ut singularem disciplinam inveheret, sed ut carnem fortius spiritui subiiceret, poenitentia peccatis debitas persolveret: similiter qui dominicam precem Deo offerret pro semetipso, absque intentione excludendi alios fratres.

III. Altera superstitionis species ex parte

modi indebiti colendi Deum est, quando superfluous cultus Deo tribuitur, ut subdit idem Angelicus. Si autem aliquid sit quod, quantum est de se, non pertinet ad Dei gloriam, neque ad hoc quod mens hominis feratur in Deum, aut quod carnis concupiscentiæ inordinate refrenentur, aut etiam si sit præter Dei, & Ecclesiæ institutionem, vel contra consuetudinem communem, quæ secundum Augustinum pro lege habenda est; totum hoc reputandum est superfluum, & superstitiosum, quia in exterioribus solum consistens, ad interiorem Dei cultum non pertinet. Unde Augustinus in Lib. de vera Relig. inducit quod dicitur Luc. xxvii. Regnum Dei intra vos est, contra superstitiosos, qui scilicet exterioribus principalem curam impediunt. 2. 2. q. xciii. art. 2. Itaque qui aliquos precandi modos sibi ex arbitrio præstitueret, ut si vellet tantum post Solis ortum orare, aut Missam Sacerdotis qui vocetur Antonius, & non alio nomine, aut cum tot candelis, & non pluribus, nec paucioribus, aut istius, & non alterius coloris, audire; aut si, missis cæremoniis ab Ecclesia constitutis, ex arbitrio alias sibi fingeret; reus esset superstitionis: nec illi proficeret intentio hæc omnia dirigendi in proprium profectum: quoniam exterior cultus contra Ecclesiæ statuta vitiosus est: ergo nulla purgari intentione valet a culpa superstitionis. Ignorantia tamen potissimum in levioribus, iuncta bonæ intentioni, a culpa, ut ego quidem arbitror, excusare potest.

IV. Secunda superstitionis species ex parte rei cultæ est, cum exhibetur cultus, inquit D. Thom. 2. 2. q. xcii. art. 2. cui non debet exhiberi, scilicet cuiuscumque creaturæ, & hoc est aliud superstitionis genus, quod in multas species dividitur secundum diversos fines divini cultus. Quoniam, si cultus in divinam reverentiam institutus creaturæ offertur, appellatur idololatria. Alio modo cultus divinus institutus est, ut homo instruat a Deo, quem colit. Porro si, Deo spreto, dæmones consulit, aliquo inito tacite, vel expresse pacto; tunc contingit secunda superstitionis species ex parte rei cultæ, quæ asseritur divinatio. Tertia tandem superstitionis species ex parte rei cultæ est, cum divinus cultus, qui ordinatur ad directionem actuum humanorum secundum instituta Dei, qui colitur, offertur dæmoni, a quo petitur auxilium: & dicitur vana observantia. Hæc tria, inquit Angelicus, tangit Augustinus in Lib. II. de Doctr. Christ. dicens, superstitiosum esse quicquid institutum est ab hominibus ad

facienda, & colenda idola pertinens, & hoc pertinet ad primum, & postea subditi: Vel ad consultationes, & pacta quadam significationum cum demonibus placita, atque foederata, quod pertinet ad secundum: & post pauca subdit: Ad hoc genus pertinent omnes ligature, & cetera huiusmodi; quod pertinet ad tertium.

V. Quæst. I. Quodnam peccatum sit superstitionis ex modo indebiti colendi Deum? Resp. Ut ex dictis constat, duo sunt superstitionis genera: alterum ex parte modi Deum colendi, alterum ex parte rei cultæ. De primo superstitionis genere in præsens quærimus. Et primum dicimus, quod exhibere Deo cultum falsum, sive ratione rei significatæ, sive ratione colentis, natura sua peccatum est mortale: siquidem mendacium perniciosum in re gravi peccatum letale est. Porro superstitionis est mendacium perniciosum in re gravi, in materia nempe religionis, cui gravem infert iniuriam. Ergo genere suo peccatum grave est. Ita Caiet. in 2. 2. quæst. xciii. art. 3. Suarez Tom. I. de Relig. tract. III. Lib. III. cap. II. Salmant. tract. XXI. cap. XI. punct. 1. Leander tract. IX. disp. I. quæst. IV. Hinc peccarent mortaliter qui vitulum Deo sacrificarent, sabbata custodirent, se circumciderent iuxta ritum mosaicæ legis.

VI. Quæst. II. Est ne peccatum grave profana, & turpia divino officio immiscere? Resp. Omnes adfirmant, peccatum esse superstitionis indebiti cultus qui falsus est respectu colentis, & divini cultus fini omnino contrarius. Eo quippe spectat divinus cultus, ut ad cælestia corda erigat, moveatque: turpia vero, & profana incitant ad carnalia. Advertendum tamen, quod si ea quæ admiscuntur, nihil turpitudinis præferant, sed tantum vana sint, & non sacra; non sunt statim mortalis culpæ damnanda; tamen veniali culpa numquam carent. Quin addo, non in levi periculo eos versari qui divinas laudes, vel ipsam sacratissimam passionem cantu quodam musicali, & profano in Ecclesiis in ipsa sacrosancta dominicæ passionis hebdomada e suggestu recitant, plausumque insanientis turbae concitant, & conquirunt. Vah sacrilegum morem! Eo ne res religionis nostræ devenit, ut sacratoria mysteria nostra profano ritu ad demulcendas aures, & titillandos popelli sensus celebrentur? Quid namque Ecclesiæ est cum theatris, & cum histrionibus? Sed de hoc alibi.

VII. Quæst. III. Qui falsas reliquias adorandas proponit, qui miracula commentitia præ-

predicat, peccat ne letaliter? Resp. Gravissimum superstitionis flagitium hunc perpetrare, fatentur omnes: quoniam gravem irrogat iniuriam religioni, quæ fictitiis sive miraculis, sive reliquiis confirmari non indiget. Nec pia intentio augendæ devotionis criminis reatum aufert. Diminuitur enim, non augetur, religionis cultus his figmentis.

VIII. Quæst. IV. Est ne mortale peccatum die dominico a carnibus abstinere, atque ieiunare? Resp. Superstitionis damnandos esse qui diebus Paschatis a carnibus abstinere, qui volent edunt eiusmodi diebus ieiunandi, defendit nulla adiecta distinctione Leander tract. XI. disp. I. quæst. IX. aliosque huius sententiæ patronos laudat. Ieiunare vero die dominico nullum esse peccatum docet. Verum prior Leandri sententia falsa absolute est: idque constat experientia plurimum sacrorum Ordinum, qui perpetuo a carnibus abstinere. Quem penitentiarum ritum tantum abest ut superstitionis damnet Ecclesia, quin potius illum approbat & commendat. Intentio ergo ieiunantium spectanda est. Superstitione pollutum fuit Manichæorum ieiunium diebus dominicis destinatum, quod in contemptum resurrectionis Christi Domini institutum erat. Qui vero ieiunant, ut carnem, sensusque effrenes cohibeant, non contemnunt, sed colunt Ecclesiæ disciplinam. Quare nec mortaliter, nec venialiter peccat qui hoc animo carnis affligendæ dominicos dies ieiunio transigeret: eo vel maxime quod extincta nunc sit Manichæorum hæresis, atque adeo nulla sit scandalosi occasio. Consultius tamen est se se ad Ecclesiæ ritum conformare, hisque diebus ieiunio abstinere, nisi aliqua peculiaris ratio urgeat; quemadmodum urget debitum abstinendi etiam præfatis diebus a carnibus respectu illorum qui voto, aut lege ad id tenentur. Hinc colligas, quod superstitionis cultus superflui potest esse mortalis, vel venialis iuxta gravitatem materiæ, & colentis intentionem. Quando enim pio animo superflui cultus exhibetur vero Deo, gravis cultui religioso non fit iniuria, scandalo sublato. Quare culpæ magnitudo ex his circumstantiis colligenda est.

CAPUT II.

Sub examen inducuntur plures casus, in quibus latet ne superstitionis, declaratur.

I. P^{RO} certa omnium quæ dicturi sumus resolutione, illud semper præ oculis habendum est, quod tunc superstitionis in aliquo. Conc. Theol. Tom. II.

quo opere contingit, quando ad aliquem producendum effectum causa adhibetur quæ nec vi sua, neque institutione divina ullo modo influere in talem effectum valet. Spectanda est ergo connexio causæ cum effectu; & cum nulla appareat, sed extrema prorsus disparata sint, tunc superstitionis crimen serpit. Porro claritatis gratia nonnulla exempla subiciam, quibus allata doctrina confirmetur.

II. Superstitionis rei sunt qui zona prægnantis campanam pulsant, ut prosper eveniat partus: quia nulla causam inter & effectum connexio intercedit. Superstitiosa quoque est projectio imaginis alicuius Sancti in flumen, aut eiusdem ad ripam suspensio pro pluvia obtinenda, ob allatam rationem. Nulla vero esset superstitionis, si in fluvium, vel ignem res sacra proiceretur ea spe, ut Deus in tercessione talis Sancti moveatur ad extinguendum ignem, aut intumescentem fluvium intra ripas cohibendum. Superstitiosa vero sunt preces quibus sagæ benedicunt rosaria parturientibus. Superstitio itidem est aliquos definitos alicuius psalmi versus recitare ad compescendos canum latratus, ad impediendum fluxum sanguinis, aliumve morbum cum vana infallibilis eventus credulitate, secus, si devote eos recitet aliquis ad divinam operam implorandam. Superstitiosa pariter sunt verba quæ in equorum aures insufflari ad expellendos dolores intestinos solent.

III. Qui ieiunant pane & aqua die S. Stephani Protomartyris ea certa credulitate, ut, etiam si gravibus ictibus percutiantur, non sint morituri; quive certas preces recitant ea firma persuasione, ut morte subitanea non sine occubitu, superstitione non carent, quia plus iusto talibus precebus fidunt: si tamen Deo preces fundant, ut a funesta morte liberentur, nullam perpetrant superstitionis culpam; quin cultum Deo offerunt, opusque bonum exercent.

IV. Superstitio manifesta est observare dies fastos, vel infaustos, ut declarat Apostolus ad Galat. iv. Dies observatis, & tempora, & menses, & annos: timeo vos, ne forte sine causa laboraverim in vobis. Quod autem talis fiat dierum observatio, experientia satis constat: nam Hebræis infaustus est dies Lunæ, quod putent ea die natum fuisse Cain; Atheniensibus vero infaustus est dies Martis, Medis dies Mercurii, Phrygiis dies Iovis, Troianis dies Veneris, Perlis dies Saturni. Quisque vero horum dierum fastus est ceteris nationibus. Idem ergo dies fasti essent, & infausti. Dies omnes eiusdem naturæ sunt,

nostraque vel ignavia, vel industria boni, aut mali evadunt. Quid de illis qui dies conversionis D. Pauli, Urbani, & Vincentii observant, ut futuros eventus harioletur? Totum hoc verbis istis exprimitur:

Clara dies Pauli bona tempora denotat anni:

Si nix, aut pluvia, designat tempora cara:

Si fuerint venti, designant prelia genti:

Si fuerint nebulae, pereunt animalia quaque.

Nulla in his verbis contineri superstitionem, docet communior opinio; nec qui illos observant, superstitiosi sunt; dummodo ex illorum observatione certum colligere eventum non audeant. Sunt enim hae vanae populorum observationes minime curandae, sed omnino contemnendae. Quid enim cum die Pauli, aut Urbani ceteri dies? Tales tamen astrorum occurfus contingere praefatis temporibus queunt, ut nubilum, aut serenum caelum evadat.

V. Observantia dierum quos criticos vocant; nulla est superstitio, quia nititur causis naturalibus. Dies criticos medici vocant, in quibus de morbi qualitate iudicium ferre solent: suntque quintus, septimus, undecimus &c. Si his diebus febris inardescat, mortem praedicunt; si deserveat, sanitatem. Superstitio vero esset, si hi dies observarentur pro aeterna hereditate.

VI. Observatio dierum Lunae pro rerum naturalium conservatione, omni caret superstitione. Neque etenim vana est, ut quidam recentiores Philosophi contendunt: quoniam experientia constat, ligna abscissa tali die Lunae cito corrodi; diu vero sana consistere alio die recisa. Alii plures effectus recenseri possent, nisi omnibus comperti essent. Fatentur praefati Philosophi hos effectus; sed in alias causas eos revocant. Dum olim in quodam libello legerem, pestem ex contactu nullo modo contrahi, vanamque esse hominum diligentiam in segregandis sanis ab aegrotis lue inquinatis; non aliam impugnationem adhibendam adversus hunc Auctorem censui, nisi illum inter aegrotos peste immani infectos constituisse, ut sui corporis periculo suam confirmaret doctrinam, quam in aliorum perniciem evulgavit. Similem confutationem merentur illi qui negant Lunam in causis has inferiores quidquam influxus habere: scilicet ad Lunae conspectum integrum noctem damnandi essent, ut inde colligerent, influat ne, ansecus Luna in haec inferiora.

VII. Licita similiter est dierum canonicorum pro sanguinis diminutione, sicut & annuum climaterici, observantia, quod haec naturalibus causis nitatur. Anni climaterici dicuntur

singuli septenarii, in quibus corpus humanum mutationem peculiarem patitur, ut medici contendunt. Quare observatio horum annorum per se superstitiosa non est; vana vero, falsa, & inanis esse potest, quod fortassis verum habet, ut ego quidem arbitrator.

VIII. Superstitiosa est collectio herbarum die S. Ioannis Baptistae, si ea credulitate fiat, ut existimetur plus virtutis, & efficaciae has herbas habere, quod die istius Sancti sint collectae. Sanctitas quippe talis diei nullam vim confert herbis illis. Si vero credatur quod herbae eo tempore collectae maiore sint virtute praeditae, nulla erit superstitio. Consultius tamen erit vetare populo, ad superstitionem prono, tali die herbarum collectionem. Idem dicendum de rore eodem S. Ioannis Baptistae die collecto. Superstitiosa quoque est illusio illa qua feminae credunt, & ova gallinae orta die Parasceves peculiari vi pollere ad extinguendum ignem in eundem proiecta; & olera certis diebus tacta scopis, a vermibus praeservari. Superstitionem pariter redolet nolle ungues die veneris abscindere, neque die sabbati nere; vel die S. Ioannis Baptistae arborem scindere, per quam pueri laesi ter transeant, ut sanitatem recipiant; vel anulum conficere ex pecunia oblata Crucifixo die Parasceves ad sanandum morbum contractionis membrorum.

IX. Qui ad convivium invitati nolunt sedere, si tredecim sint, timentes ne unus ex discumbentibus eo anno sit moriturus, superstitionis rei sunt: quoniam impar hic numerus nullo modo influere in mortem valet. Quid? Damnabis ne eiusmodi vanos observatores letalis culpae? Si certo non crederent eventurum effectum, sed vano quodam timore ducti id peragerent; forte ignorantia illos a gravi noxa excusaret, potissimum si discumbentes rudes sint, & idiotae. Verum, si homines graves forent, peculiari debito obstricti ad vanas has observantias tollendas, vix a crimine eos excusarem. Criminis magnitudo non semper definiri valet: proinde malo citra limites consistere quam eos transilire.

X. Superstitionis rei sunt qui gladium quo hostem laeserunt, medicamentis foveant, ut ille qui laesus est, sanitatem recipiat; item qui utuntur filo digitis appenso, a quo pendet anulus intra vas vitreum, vel amphoram ad pulsandas, & internoscendas horas: tum u qui certo credunt sibi quidquam mali imminere, eo quod audiant garrire aves, ululare lupos, bovesque mugire. Superstitio tamen, saltem gravis, non videtur, si quis, populari rumore praeventus, levi tantum timore du-

ductus, eiusmodi eventus praecaveret absque ulla certa credulitate, sed potius ut cuidam innatae levitati indulgeret.

XI. Superstitiosae sunt preces determinatae quae a quibusdam fundi solent eo fine expresso, certa credulitate, ut sibi appareat in mortis articulo B. Virgo: tum quod audax praesumptio est talis petitio; tum quod demon in Angelum lucis se se transformare valet, & sub specie Christi Domini, vel eius matris illos decipere. Superstitionem quoque manifestam committunt qui incantant pecus certa verborum prolatione, ne a lupis laedatur: quia eventus huiusmodi accidere nequit, nisi daemone arte.

CAPUT III.

De idololatria, cuius notio, & malitia gravitas exponitur.

I. **D.** Paulus omnes peccatores, potissimum voluptuosos, quorum Deus venter est, & avaros, qui pecuniarum idolo inserviunt, idololatriae reos arguit. Haec tamen idololatria generatim accepta, quae per omnia mortalia crimina divagatur, eo quod omnis letaliter peccans in creatura ultimum finem constituit, haud est peculiare peccatum distinctum ab eo quod perpetratur. Idololatria, quae est peculiaris superstitionis species, describitur a D. Th. 2. 2. q. xciv. art. 1. quod sit cultus divinus exhibitus creaturae. *Et ideo cuicumque creaturae divinus cultus exhibetur, superstitiosum est.* Ad idololatriae facinus perpetrandum opus est ut cultus exhibitus creaturae divinus sit: quia, si creaturae honor inferior, solumque Deo non debitus, offeratur, non erit idololatria. Nomine autem creaturae intelligitur creatura absolute talis. Quod si creatura accipiat pro imagine Creatoris, & ut Deum unice representat, nulla est superstitio eidem cultum divinum exhibere: quia tum Deus in sua imagine colitur, ut dictum est alias.

II. Quinque perpetranda idololatriae modos D. Th. assignat. Primus adoratio simulacrorum: secundus adoratio creaturarum, puta calis, terrae &c. tum adoratio hominum mortuorum: quartus adoratio creaturarum immaterialium, ut daemoniorum: postremus adoratio mundi ut animati. Ad has quinque veluti species revocari omnis idololatria haec tenus adinventae potest. Legatur D. Th. qui fusa haec omnia describit, laudatque D. Augustinum, qui Lib. VII. de civitate Dei pluribus capitibus rem hanc discussit.

III. Duplicem idololatriae causam D. Th. loc. cit. art. 4. assignat; unam ex parte hominis, ex parte daemone alteram. Prima ex parte hominis triplicem esse docet. *Primo quidem, inquit, ex inordinatione affectus, prout scilicet homines aliquem hominem vel nimis amantes, vel nimis venerantes, honorem divinum ei impenderunt. Et haec causa assignatur Sapientiae XIV. Acerbo lusu dolens pater cito sibi rapti filii fecit imaginem, & illum qui tunc quasi homo mortuus fuerat, nunc tamquam Deum colere coepit: & ibidem etiam subditur, quod homines aut affectui, aut Regibus deservientes, incommunicabile nomen, scilicet divinitatis, lignis, & lapidibus imposuerunt. Secundo propter hoc quod homo naturaliter de representatione delectatur, ut Philosophus dicit in Poetica sua. Et ideo homines rudes a principio videntes per diligentiam artificum imagines hominum expressivae factas, divinitatis cultum eis impenderunt... Tertio propter ignorantiam veri Dei, cuius excellentiam homines non considerantes, quibusdam creaturis propter pulchritudinem, seu virtutem, divinitatis cultum exhibuerunt... Alia autem causa idololatriae consummativa fuit ex parte demonum, qui se colendos hominibus errantibus exhibuerunt, in idolis dando responsa, & aliqua, quae videbantur hominibus mirabilia, faciendo. De tempore autem quo idololatriae crimen ortum in mundo sit, non una est omnium Interpretum sententia. D. Th. in laudati articuli argumento secundo recenset varias opiniones, & tandem sic respondet. *In prima aetate non fuit idololatria propter recentem memoriam creationis mundi, ex qua adhuc vigeat cognitio unius Dei in mente hominum. In sexta autem aetate idololatria est exclusa per virtutem, & doctrinam Christi, qui de diabolo triumphavit.**

IV. Gravissimum esse idololatriae flagitium, probat idem D. Th. loc. cit. art. 3. eo quod natura sua sit contra Deum, cui debitus cultus surripitur, atque creaturae tribuitur. Porro qui cultum Deo debitum creaturae tribuit, creaturam pro Deo habet. Audiamus Angelicum ipsum, qui peccati istius gravitatem colligit tum ex natura ipsius peccati, tum ex affectu peccantis. *Gravitas alicuius peccati potest attendi dupliciter. Uno modo ex parte ipsius peccati; & sic peccatum idololatriae gravissimum est. Sicut enim in terrena republica gravissimum esse videtur quod aliquis honorem regum alteri impendat quam vero Regi: quia, quantum in se est, totum reipublica perturbat ordinem: ita in peccatis quae*

contra Deum committuntur, quæ tamen sunt maxima, gravissimum esse videtur quod aliquis honorem divinum creature impendat: quia, quantum in se est, facit alium Deum in mundo, minuens principatum divinum. Alio modo potest attendi gravitas peccati ex parte ipsius peccantis: sicut dicitur gravius esse peccatum eius qui peccat scienter quam eius qui peccat ignoranter. Et secundum hoc nihil prohibet gravius peccare hæreticos, qui scienter corrumpunt fidem quam acceperunt, quam idololatrias ignoranter peccantes. Et similiter etiam aliqua alia peccata possunt esse maiora propter maiorem contemptum peccantis.

V. Itaque idololatria est omnium scelerum quæ religioni opponuntur, gravissimum; cum sit læsæ maiestatis divinæ crimen. Advertendum tamen, triplicem esse idololatriæ gradum. Primus est, quando idololatria cum infidelitate coniuncta est, dum quis putat creaturam esse Deum, divinoque honore dignam: hincque ex parte peccati supremum malitiæ gradum importat. Secundus est, dum quis absque infidelitate cultum Deo debitum offert creature, puta dæmoni, quem scit non esse Deum; nihilominus, ut illum sibi propitium reddat, eidem cultum divinum impendit. Hoc etiam enorme scelus est. Postremus est, cum quis ob mortis alteriusve gravis damni periculum vitandum cultu exteriori divino creaturam colit, & adorat absque ulla interna infidelitate. Hoc quoque grave flagitium est; ficta tamen, non vera idololatria. Hinc colliges idololatriam malitia antecellere quidem omnibus aliis criminibus religioni, virtutibusque moralibus oppositis; secus vitis virtutibus theologis contrariis. Et, cum Angelicus citato loco indicare videtur idololatriam esse gravissimum peccatum inter omnia quæ contra Deum committuntur, idololatriam considerat, ut infidelitati, Deique odio, a quibus proficiscitur, coniunctam, & ut est omnium aliorum criminum scaturigo. Ceterum aperte Angelicus docet 2. 2. quæst. x. art. 3. scdium Dei, hæresim, infidelitatem, & desperationem, omnium flagitiorum gravissima esse, utpote theologis virtutibus, quæ moralibus longe præstant, opposita. Si postea idololatria ex parte peccantis spectetur; in secundo, & tertio gradu maior malitia elucere potest quam in primo, cui ignorantia culpabilis veri Dei annexa est. Quam ob causam peccat gravius qui scienter quam qui ignoranter delinquit.

CAPUT IV.

Quid sit divinatio, quotque illius species.

I. **D**uos integros libros de divinatione Marcus Tullius scripsit. Sub initium primis eam describit. *Vetus opinio est, iam usque ab heroicis ducta temporibus, eaque populi R. & omnium gentium firmata consensu, versari quamdam inter homines divinationem. . . idest præsentiam, & scientiam rerum futurarum.* De hac quoque octo instituit articulos D. Th. 2. 2. quæst. xcvi. & illam ipsam quam Cicero definitionem tradit, dicens, quod sit *prænotiatio futurorum*: quæ quidem futura duobus, inquit, modis prænotari valent: uno modo in suis causis, altero modo in seipsis. Causarum aliæ sunt naturales quæ necessario effectus producant, ut orbium cælestium motus, & eclipses. Aliæ sunt quæ licet non necessario edant effectus, tamen raro deficiunt; sicut stellarum aspectus, atque coniunctio pluvias, seu siccitatem inducunt. Porro qui cognoscit causas necessarias, prænotare certo quoque valet effectus inde necessario proficiscentes. Qui vero cognoscit causas quæ non necessario producant effectus, nec semper, sed ut plurimum, raroque deficiunt, non valet certo, sed probabili tantum coniectura, istarum effectus divinare: hoc pacto astrologi ex stellarum consideratione pluviam, aut ariditatem portendere valent, & medici sanitatem, vel mortem. Causarum autem liberarum effectus præsentis cognosci a creata mente possunt; futuros vero solus Deus cognoscit. Quare Isaias præsentiam futurorum contingentium soli Deo ascribit cap. xli. *Annuntiate quæ ventura sunt in futurum, & sciemus quia dii estis.*

II. Prædictio futurorum ex divina revelatione nuncupatur *prophetia*. Prov. xvi. *Divinatio in labiis Regis: in iudicio non errabit cor eius.* Prædictio futurorum vi causarum naturalium vocatur *divinatio naturalis*. Prænotiatio vero futurorum quæ nec Deo revelante, nec vi causarum naturalium, sed sola dæmonis ope fit, proprie dicitur *divinatio*, quæ est superstitionis species. Ideo concludit D. Th. divinationem tere semper in malam partem accipi. Porro de hac divinatione nunc sermo nobis est, quæ sic communiter definitur a Theologis, cum D. Th. 2. 2. quæst. xcvi. art. 1. *Divinatio est futurorum præsentio ope dæmonis.* Dicitur *præsentio*, seu prænotiatio, quæ verbis, aut signis

gnis fieri valet. Additur, *ope dæmonis*, ut intelligatur, superstitionis reum illum non fore qui a Deo, non a dæmone futurorum cognitionem exposceret. Dicitur *futurorum*, quia potissimum futura prædicat, tametsi & circa præterita versari valeat.

III. Quæst. I. *Quæ dæmones possint futura prædicere?* Resp. Omnia quæ a causis naturalibus necessario pendent, ut astrorum coniunctiones, calorum motus, Lunæ, ac Solis eclipses. Coniectare vero dumtaxat probabiliter valent ea quæ a causis naturalibus contingenter producantur, ut pluvias, siccitates, pestes, tempestates, idque genus similia. Quæ vero pendent solum a divina voluntate, aut libero hominum arbitrio, cognoscere nequeunt, ut cogitationes humani cordis, & futura contingentia, quemadmodum docet D. Th. 1. Part. qu. lxxi. art. 3. Qui tamen intellectus acumine causas naturales comprehendunt, & hominum nativas affectiones, genios, propensiones penetrant, multa prædicere valent, etiam eorum quæ ex libera hominum voluntate proficiscuntur. Ordo libertatis prætergreditur utique limites naturalium causarum, aciemque fugit subtilissimi licet dæmonum intellectus; verum ob connexionem ordinis liberi cum ordine naturali plura dæmones per suos divinos prædicere solent eorum quæ pertinent ad humanam libertatem. Valent quoque ex divina revelatione futura cognoscere. Prænotiatio queunt quæ in distans regionibus accidunt, ob motus celeritatem. Hæc tantum divinos suos edocere valent.

IV. Quæst. II. *Quæ ratione dæmones divinos suos doceant?* Resp. Multifariam dæmones divinos suos instruunt, nempe aut verbis expressis, se se eis visibiles præbendo, aut sine ullo sensibili aspectu verba in aere proferendo, vel in somno eadem excitando. Quandoque scriptis, aut animalium voce eisdem instruunt, erudiuntque. Divini vero variis viis ad hæc consequenda se se preparant, nunc sacrificia offerendo, nunc thus adolendo, quandoque signis, & instrumentis iuxta illorum diversas conventiones præmissis.

V. Quæst. III. *Divinatores invocant ne semper expresso pacto dæmonum opem?* Resp. Hæc invocatio interdum expressa est, & solemnis, qua mutuum contractum ineunt divinatores cum dæmone sub aspectu regio apparente, ac veluti in folio sedente. Isti divinatores divinam religionem, sacramenta, ac mysteria cetera abnegant, & dæmoni cultum adpromittunt, eiusque vota se impletu-

ros spondent: quod sacrilegum foedus scheda proprio sanguine signata munire solent. Quandoque pactum ineunt hac missa solemnitate; sed dæmon præscribit quasdam formulas, quibus a divinatoribus positis promittit eisdem opem, auxiliumque laturum. Alterutro modo fiat, pactum expressum nuncupatur. Dum vero quis scire pertentant ea quæ humanæ mentis aciem fugiunt, & ut id assequatur, mediis vanis, atque incongruis, & a Deo vetitis nititur; quamvis nolit a dæmone opem ferri, eo ipso tamen quod ad eiusmodi insanias respiciat, easque adhibeat, vult se a dæmone edoceri: dæmon quippe eiusmodi vanis signis, & observationibus se utro immiscet præter intentionem hominis: & hoc vocatur pactum implicitum. Totum paucis verbis sic explicat D. Th. 2. 2. q. xcvi. art. 3. *Dæmonum consilium, vel auxilium vel expresse imploratur, vel præter intentionem hominis se occulte dæmon ingerit ad prænotandum futura quadam quæ hominibus sunt ignota.*

VI. Porro D. Th. l. c. recenset varias species istius divinationis, in qua pactum expressum cum dæmone intervenit. Clarius has species prodere nequeo quam eiusdem Angelici verba ferendo. *Dæmones, inquit, expresse invocati solent futura prænotari multiplicitate. Quandoque quidem prestigiosis quibusdam apparitionibus se se aspectui, & auditui hominum ingerentes ad prænotandum futura: & hæc species vocatur prestigium, ex eo quod oculi hominum perstringuntur.* Hæc autem corpora quæ divinatoribus obiciuntur, vera corpora humana non sunt, quæ veram carnem habeant, ut peroptime explicat Caietanus in commentariis ad hunc articulum. In duobus, inquit ille, veris corporibus deficiunt eiusmodi simulacra. Primo in temperamento carnis. Nam confessus est ipse pater mendacii, cum eius caro quasi glacialis molesta esset tactui, humanam carnem se non posse melius appingere. Non enim potest sic commiscere naturalia absque vera generatione hominis, ut veram carnem humanam efficiat: & simili ratione non potest humanum semen efficere, sed tantum transferre. Et ex hoc patet verissimum esse quod Christus post resurrectionem dixit: *Palpate, & videte, quia spiritus, seu dæmon, carnem, & ossa non habet.* Secundo in delectatione tactus, & concubitus. Est enim tanto personarum humanarum commixtio naturalis delectabilior, quanto verum superexcedit verisimile. Hactenus Caietanus paucis demptis. Subdit vero D. Th., quod secun-

secunda divinationis species fit per *somnia*; & hæc vocatur *divinatio somniorum*. Tertia species est per mortuorum aliquorum apparitionem, vel locutionem; & hæc species vocatur *necromantia*. Quarta est quæ futura prænuuntiat per homines vivos, ut per arreptitios; & hæc est divinatio per *pythones* a Pythio Apolline nuncupatos, qui dicebatur esse divinandus auctor. Quinta divinationis species est, cum dæmon utitur signis, vel figuris corporum inanimatorum, ut ligno, ferro, lapide ad futura prænuuntianda; & dicitur *geomantia*. Si vero utatur aqua, est sexta species, quæ appellatur *hydromantia*: si adhibeat ærem, confurgit septima species, quæ vocatur *aeromantia*: si ignem, est octava species dicta *pyromantia*. Nona tandem vocatur *aruspium*, dum futura prænuuntiantur per signa quæ in visceribus animalium dæmonibus immolatorum apparent.

VII. Divinatio autem quæ fit absque expressa dæmonis invocatione, in duo genera dividitur. Primum est, quando ad præcognoscenda futura aliquid consideramus in dispositionibus aliquarum rerum quæ nulla vi polent ad inducendam earundem cognitionem: quod divinandus genus sex sub se continet species. Prima est *genethliologia*, quæ pertinet ad astrologos genethliacos nuncupatos, cum ex siderum motu natales hominum, & quæ iisdem ventura sunt, portendunt. Secunda est *augurium*, quod fit ex avium garritu. Tertia *auspium*, quo ex avium volatu, vel aliorum animalium motu futura prædicuntur. *Omen* appellatur quarta, quæ est prædictio ex hominum verbis præter intentionem prolatis. Quinta est *chymantia* ex lineamentis manuum. Sexta tandem *spatulamentia* dicitur, cum divinatio fit ex aliquibus signis in spaulis alicuius animalis apparentibus.

VIII. Ad secundum divinationis genus, sine expressa dæmonis invocatione, pertinet ea qua prædicuntur futura ex consideratione eorum quæ homines serio peragunt ad occultum aliquid inquirendum, ut cum futura prænuuntiantur ex punctorum protractione, & dicitur *geomantia*, estque prima species. Altera vero nuncupatur *sortilegium*, cum futura investigantur sive per considerationem figurarum quæ confurgunt ex plumbo liquefacto in aquam projecto; sive ex quibusdam schedulis scriptis, in occulto repositis, & consideratur quam quisque accipiat; vel etiam ex festucis inæqualibus propositis, & quis maiorem vel minorem accipiat, attenditur: vel taxillorum projectione, dum colligitur, quis plura pun-

cta proiciat; vel tandem, dum mente perpenditur, quid aperiendi librum occurrat. Quæ omnia *sortium* nomen habent.

IX. Hæc totidem fere verbis, paucis mutatis, docet D. Th. loc. laud. ubi sic concludit. Sic ergo patet triplex esse divinationis genus: quorum primum est per manifestam dæmonum invocationem; quod pertinet ad necromanticos; secundum autem per solam considerationem dispositionis, vel motus alterius rei, quod pertinet ad augures: tertium est, dum facimus aliquid, ut nobis manifestetur aliquid occultum: quod pertinet ad sortes. Sub quolibet autem horum multa continentur, ut patet ex dictis.

X. Quæst. IV. Sunt ne omnes relatæ divinationis species mortaliter diversæ, & in confessione explicandæ? Resp. Ex iis quæ dicta sunt, responsio patet. Siquidem D. Th. ad tria genera divinationes revocat, nempe ad necromantiam, augurium, & sortilegium. Et sane non omnes recensitas divinationis species esse in genere moris diversas, ex eo constat quod eorumque modo divinationes peraguntur, sive astrorum, sive ignis, sive aquæ, sive somniorum usu; eodem modo cultui Deo debito, religionisque fini opponuntur. Ergo diversitas hæc materialis est, & physica, secus moralis; si sermo sit de omnibus recensitis speciebus.

XI. Quæst. V. Divinatio cum pacto expresso cum dæmone differt ne morali specie ab ea quæ tacito pacto peragitur? Resp. Communior sententia docet, physica, non morali specie has divinationes differre: quia pactum tacitum, & expressum specie non differunt. Hinc inferunt non pauci, circumstantiam pacti expliciti non esse in confessione aperiendam, eo quod circumstantiæ aggravantes necessario explicandæ non sint. Verum, missa severiori discussione de rigorosa diversitate specifica morali, dico, pactum expresse in initum cum dæmone aperiendum esse in confessione. Hæc quippe expressa conventio, ac solemne foedus mutuo hominem inter & dæmonem peractum, tantam prodit malitiam distinctam ab ea quæ inest pacto tacito, ut vel ipse communis sensus illam percipiat. Quare minime nobis probatur sententia Salmanticensium, qui tract. XXI. c. XI. punct. 3. §. 2. n. 30. cum aliis docent, hoc explicatum pactum haud esse in confessione exprimentum absolute inspectum, quia est dumtaxat circumstantia aggravans. Primum, etiam si esset circumstantia aggravans dumtaxat, non inde sequeretur silentium in confessione iuxta sententiam quam probabiliorum reputo. Deinde adeo exploratum non est, specie morali hæc duo pacta non differre, ut

inferri absolute queat non esse in confessione manifestandam talem diversitatem. Siquidem D. Th. satis indicare videtur verbis n. 9. allegatis, *specificam* moralem, nedum physicam distinctionem: & ibi ad 1. hæc subdit: In omnibus prædictis est eadem generalis ratio peccandi, sed non eadem specialis. Multo enim gravis est dæmones invocare quam aliqua facere quibus dignum sit ut se dæmones ingerant. Respondent Salmanticenses, Angelicum loqui de diversitate specifica, secus de morali: quod quam sit putidum commentum, nemo non videt. Non ergo morum Theologiam, sed physicas controversias hic versat D. Th. Subdunt, intelligendum esse de maiori malitia intra eandem speciem: quæ responsio non videtur præcedenti melior. Angelicus basilice dicit, quod non sit eadem ratio specialis peccandi. Si ratio peccandi non est eadem; ergo est diversa. Porro, ubi sunt rationes formales peccandi diversæ, ibi est specifica moralis distinctio, & non tantum materialis, quæ semper est super eadem ratione. Accedit quod si sit distinctio specifica, sive non, quando Confessarius audit expressum, & solemne foedus, diversum omnino iudicium concipit, & severius in poenitentem animadvertit. Parum refert hoc iudicium distinctum, inquit Salmanticenses. Quibus ego respondeo, multum, non parum, illorum responsionem abluere a vero. Hanc iudicii diversitatem magis faciunt vel ipsi Sanchez, Castrop., alique Probabilistæ plurimi.

XII. Fatentur tamen vel ipsi Salmanticum ceteris Theologis, manifestandum esse in praxi Confessario hoc explicatum pactum, ubi hoc scilicet quod communiter alia peccata pactum istud comitentur: occurrit enim grave periculum perniciosæ deceptionis & invocantis, & aliorum. Porro se se exponere gravi periculo deceptionis propriæ, vel alienæ gravem adversus caritatem malitiam præfert. Item frequenter idololatriæ crimen perpetratur in expressa invocatione dæmonis ob cultum eidem oblatum. Hæresis etiam contrahitur, dum vel eidem certa fides adhibetur, vel vera fides, religio, & sacramenta abnegantur: & tandem non raro accidit in hac invocatione rerum sacrarum abusus. Ob hæc crimina, quorum saltem aliqua fere semper comitantur pactum expressum, fatentur omnes, eiusmodi pactum esse in confessione manifestandum. Ego vero addo, iuxta probabiliorum sententiam pactum hoc explicatum absolute detegendum in confessione esse, etiam aliis criminibus sublati.

XIII. Quæst. VI. Est ne mortale crimen divinatio cum pacto sive expresso, sive tacito? Resp. Sententia adfirmans certa est apud omnes, & perspicue colligitur tum ex Deuter. XVIII. Non inveniatur in te qui hariolos sciiscitetur, neque qui pythones consulat: tum ex Isai. cap. XXIII. Dixistis: Percussimus foedus cum morte, & cum inferno fecimus pactum. Omnes quoque adfirmant, nullam unquam dari posse invincibilem ignorantiam pacti expliciti. Quis namque ignorare valet, foedus in initum cum hoste esse perfidam proditorem, immanemque perduellionem? Taciti vero pacti ignorantiam invincibilem contingere posse, adfirmant plures. Nec ipse renuo. Sed inquit, perraro id accidere; potissimum postquam audiverint, præfatis signis uti superstitione non carere. Quid autem de illis dicendum qui ioci causa adhibent sortes, numerorum supputationem, quam vulgo *cabalam* vocant, aliaque id genus media incongrua ad divinanda futura, absque ulla tamen superstitionis intentione, quin expresse profitentes, nullam se his vanis signis adhibere fidem? Salmantic. loc. c. n. 33. cum Sanchez, Bonac., Navarro, Delrio, aliisque docent excusari a mortali, dum *semel*, vel *iterum* id peragunt. Nec ego letalis culpæ hos damnare aulim. Quæ loquendi formula gravioris culpæ postulare illos videntur qui frequenter his nugis vacant. Videant ergo cui se exponant periculo qui non *semel*, vel *iterum*, sed sæpiuscule ludo *cabala* indulgent. Vel *semel* ludendo venialiter peccant, omnibus fatentibus. Quid quod nemo eos a mortali noxa securus efficit? Quid est ergo quod vanam, periculique plenam curiositatem cohibere non debeant, ut certæ levi culpæ, periculoque gravioris se se subducant?

XIV. Abstinentium quoque docent communiter Theologi a pacto illo quo duo convenire solent, ut qui prior obierit, appareat viventi, illique statum salutis suæ manifestet. Quamvis enim pactum istud, cum debita subiectione ad divinam permissionem in initum, licitum absolute sit; attamen ob periculum illusionis, qua dæmon, cognito hoc pacto, decipere potest, consultius est inutilem curiositatem compescere.

CAPUT V.

De astrologia iudicaria, seu de divinazione per astra.

I. Duplicem distinguunt Theologi astrologiam: *naturalem* unam, qua homines ex situ, motu, ortu, & occasu altorum

rum ea quæ naturaliter contingunt, pluvias, tempestates, eclipses, portendunt. Hanc licitam esse fatentur omnes cum D. Th. 2. 2. q. lxxxv. art. 5. ubi, relatis variis divinandi modis, hæc concludit. *Si vero aliquis utatur consideratione astrorum ad præcognoscendum futura quæ ex celestibus causantur corporibus, puta siccitates, pluvias, & alia huiusmodi, non erit illicita divinatio, nec superstitiosa.* Quamvis tamen absolute hoc verum sit de iis effectibus quæ necessario consequuntur astrorum, planetarumque situm, & aspectum; ad tempestates tamen quod attinet, grandines, siccitates, pluvias, serenitatem, & alia id genus prædicenda, vana plerumque est, & inutilis eiusmodi astrologia, licet non sit noxia; tum ob incognitam astrorum vim, tum propter obstacula ventorum, vaporum, aliorumque, quæ impediunt sæpe astrorum influxus. Idque experientia compertum, ac exploratum est. Nec ephemerides in annos singulos vulgatæ alium eventum certo prædicunt præter emunctas idiotarum, imperitorum crumenas, ut laudati Salmantic. advertunt. Ridere sæpe soleo nonnullos qui tempus terunt, pecuniasque prodigunt, ut nugaces hos libellos conquirant, quosque tanta curiositate, & aviditate legunt releguntque, ut certam illis adhibere fidem videantur. Quare isti levitatis, temeritatis, & curiositatis levem culpam non evadunt, non ob id præcise quod eiusmodi libellos consulant, sed ob excessum, nimiamque credulitatem.

II. Altera astrologia iudiciaria est qua homines ex stellarum motu, planetarum aspectu, astrorumque cursu quædam futura, contingentes scilicet, fortuitosque casus ex sola humana voluntate, & arbitrio pendentes, divinant. Hanc quadruplicem esse Theologi docent. Una est qua ex astrorum aspectibus terræ sterilitas, mercium abundantia, animalium, hominumque morbi, & obitus prædicuntur: quæ tamen superstitiosa non est, si non ut certo, sed ut probabiliter tantum, futura hæc prædicantur. Secunda appellatur *genethliaca*, qua hominibus prænuntiantur dignitates, gradus, uxoris ducendæ pulchritudo, aut deformitas. Tertia *electionum*, qua in omni negotio divinatur quid agendum sit, quid omitendum, quando domo egrediendum, ut fausti eventus respondeant. Quarta *imaginum fabricatarum*, qua astrologi figuras, numeros, characteres efficiunt, quos cum figuris, quas in cælis reperiri comminiscuntur, conferunt; & ex collatione, & mutua sympathia fortuitos casus prædicunt, De his omnibus fusc scri-

bit D. Thomas 2. 2. *quæst.* lxxxxi. art. 2. quem consulere potes.

III. Has tres divinationes recensitas veritas esse docent omnes Catholici, immo omnes præditi mente sana: quoniam corpora caelestia nulla vi pollent in humanam voluntatem, quæ spiritualis est, cuius liberos actus, sive noxios, sive honestos, meritoque dignos, nequeunt modo aliquo in corporeas causas revocari. Siquidem astra vel influerent in voluntatem vi sua naturali, quæ cum necessaria sit, libertatem læderet; vel ut signa quædam, quæ cum disparata omnino sint, nullo modo concurrere ad hos effectus valent. Hæc omnia docet Angelicus 2. 2. q. xcvi. art. 5. Et omissis plurimis sacræ Scripturæ prohibitionibus istius astrologiæ, satis sit referre verba constitutionis Sixti V. editæ anno 1586. cuius initium est, *Cæli, & terra Creator Deus*, ubi inter alia hæc habentur. *Statuimus, & mandamus, ut . . . contra facientes iudicia, & natiuitates hominum, quibus de futuris contingentibus, successibus, fortuitisque casibus, aut actionibus ex humana voluntate pendentibus aliquid eventurum affirmare audent, etiamsi id non certo affirmare asserant, aut protestentur &c. inquirant, & procedant, & in eos severius canonicis penis, & aliis eorum arbitrio animadvertant.* Quæ opponere astrologi solent, nimis futilia sunt, & confutatione indigna.

IV. *Quæst.* I. *Superstitiosum ne est futura libera hariolari, non certo, sed probabiliter?* Resp. Sententia adfirmans communis, & vera est. Ratio, quia assensus probabilis determinatus est; licet admittat formidinem oppositæ partis. At nullus determinatus influxus astrorum in voluntatem vel probabiliter dari potest. Ergo hæc probabilis præsentio futurorum ex astris superstitiosa est. Quare, sive certo, sive probabiliter astrologi prædicant futura libera, semper superstitiosi sunt: quia nulla probabilis connexio astrorum est cum humana libertate.

V. *Quæst.* II. *Prædictio tantum coniecturalis est ne a superstitione immunis?* Resp. Adfirmantem sententiam docet P. Castropalaus *tract.* xvii. *disp.* 1. *punct.* 4. n. 8. pro qua sententia citat Valentiam, & Delrium: eam evincere conatur primum, quod Sixtus V. non prohibuit hanc coniecturalem, tenuissimamque prædictionem: siquidem Pontifex eam tantum futurorum præsentionem prohibuit quæ iure divino, & canonico vetita prius erat, ut ex procemio constitutionis colligitur. Secundo addit, quod hæc coniecturalis, & dubia præ-

prædictio futuri eventus non est prædictio absoluta; sed solum est prædictio illius contingentis innixa quadam tenuissima coniectura; quod potius est prædictio contingentis quam effectus.

VI. Adversus hanc opinionem posset quis obicere, quod in constitutione Sixtina prædictio vetatur, etiamsi id non certo affirmare asserant, aut protestentur. Ergo præsentio etiam coniecturalis prohibita videtur. Quid quod hæc coniecturalis divinatio æque perniciofa Republicæ, & divino cultui est, ac probabilis? Quin vix ab hac distinguitur, nisi penes maiorem aut minorem gradum probabilitatis. Admissio enim licito usu istius coniecturalis divinationis, homines in occultorum notitiam propensi vanæ huic scientiæ darent operam, ac si certa esset. Siquidem ex coniecturis ultra progredi, & ad confinia probabilitatis accedere, & ex his ad certitudinis culmen pervenire posse sibi blandirentur: atque adeo sub hoc tenuissimo coniecturalis prædictionis velo crimen superstitiosæ divinationis occuleretur, & foveretur. Quid quod Castropalaus ipse concedit, in foro externo puniendos esse eiusmodi divinatores? Cur puniri deberent, si semel aliqua prædictio futurorum contingentium ex astris licita esset? Immo vix quisquam puniri posset, admissa sententia Castropalai: quia quisque se se excusare posset prætextu coniecturalis prædictionis. Ideo Pontifex Sixtus, ut vidimus, vetat sive certam, sive coniecturalem divinationem: quæ coniecturalis prædictio semper iure tum divino, tum naturali prohibita fuit obrationes allatas.

VII. Hæc quæ narravi obiecta non adeo urgent, ut in quocumque sensu falsa sit opinio Castropalai. Nam S. Thomas docet, astrologos posse in communi coniecturaliter bella, aliosque fortuitos casus prædicere: quia corpora caelestia, tamen non agant in intellectum, & voluntatem, influunt tamen in passiones, quibus cum pauci resistent, ideo in communi possunt astrologi coniectare quædam futura, scilicet in particulari respectu huius, vel illius. Inquit enim Angelicus 2. 2. q. xcvi. art. 5. ad 2. Plures hominum sequuntur passiones, quæ sunt motus sensitivi appetitus, ad quas cooperari possunt corpora caelestia: pauci autem sunt sapientes qui huiusmodi passionibus resistent. Et ideo astrologi ut in pluribus vera possunt prædicere, & maxime in communi, non autem in speciali: quia nihil prohibet aliquem hominem per liberum arbitrium passionibus resistere. Unde & ipsi a-

strologi dicunt, quod sapiens homo dominabitur aistris, in quantum scilicet dominatur suis passionibus. Igitur, si rerum naturæ spectentur, videlicet corpora caelestia, & corporeæ, seu sensibiles passiones, datur inter hæc connexio, quia illa in hæc reapse influunt: & licet omnes homines valeant passiones suas compefcere, pauci tamen sunt qui eisdem bellum indicant: ideo, si hæc spectentur, possunt astrologi ex influxu astrorum in appetitus corporeos coniecturaliter in communi prædicere plures eventus iuxta diversos passionum motus. Nihil vero in particulari prædicere, vel coniecturaliter, valent eorum quæ a libero arbitrio pendent: quia quilibet homo resistere motibus appetitus potest. Quin nec in communi astrologorum prædictio, quæ licita esse potest, curanda, sed prorsus contemnenda est: ut nec in communi valeant astrologi quidquam coniectare. Quippe licet ex motu, aspectu, & situ stellarum, & astrorum, eorumque in passiones influxu possent quidquam divinare; quia tamen ab innumeris accidentibus possunt & influxus impediri, & passiones reprimi; ideo omnis divinatio, sive in communi, sive in particulari, sive probabilis, sive coniecturalis, respectu eorum quæ ex libero arbitrio pendent, spernenda est omnino, ut dicit Hieremias cap. x. *A signis cæli nolite metueri, quæ timent gentes: quia leges populorum vane sunt.*

VIII. *Quæst.* III. *Licite ne valent astrologi ex signo natiuitatis temperamentum, inclinationem, corporisque proprietates prædicere?* Resp. Plura de hoc Theologi disputant: ego paucis me expediam. Iam ex dictis constat non posse astrologos ullo modo, sive probabiliter, sive coniecturaliter, futura libera prædicere. Insuper quod astrologi nequeant ex natiuitatis horoscopo certe prædicere infantis temperamentum, & inclinationes, etiam patet. Siquidem rapidissimus cælorum motus, stellarum aspectus, earum retrogradationes, oppositionesque fugiunt mentis aciem, ut vel ipsi peritissimi Mathematici docent. Accedit quod punctum temporis natiuitatis cognitum difficillimum est propter rapidissimam cælorum conversionem. Quid quod ad temperamentum, & hominum inclinationes plus conferunt cælorum influxus tempore conceptionis, quam natiuitatis? Hoc porro punctum ignotum prorsus astrologis est. Tandem hominum temperamenta ex alimentis, ex educatione, plurimisque aliis mutantur. Quæ omnia, & plura alia quæ prætereo, simul col-

collecta impediunt ne astrologi vel probabiliter queant puerorum temperamenta, & inclinationes prædicere.

IX. Ostensa inutili astrologorum divinatione, reliquum est ut dicamus, superstitiosa ne sit eiusmodi divinatio. Statutum est supra, astrologiam naturalem licitam esse respectu eorum eventuum qui necessario consequuntur astrorum motus, & aspectus. Hæc vero astrologia quæ ex nativitatis horoscopo futuram complexionem, temperamentum, & inclinationem harolatur, ineptam esse contendimus, atque adeo illicitam propugnamus. *Salmanticensis* referunt *Filliucium* & *Trullenchum*, afferentes hanc divinationem suapte natura esse peccatum mortale; ipsi vero cum *Suarez*, *Layman*, *Fagundes*, & *Palao* negant, aiuntque genere suo esse dumtaxat mendacium, erroremque temerarium, non superstitionem. Porro mentiri absolute non est peccatum mortale, sed tantum veniale. Erit ergo culpa venialis tantum, contra prudentiam, & veritatem divinare ex horoscopo, nativitatis futurum temperamentum. Adduntque *loc. cit. n. 53.* hanc divinationem licitam esse, si tantum probabiliter, & coniecturaliter astrologus prædicat futuras inclinationes. Verum, semel admisso quod nulla occurrant fundamenta vi quorum possit fieri iudicium probabile de futuro temperamento, & inclinatione; consequitur statim inutilem omnino esse, & mendacem hanc divinationem, quemadmodum ultro laudati Theologi fatentur. Porro, si inutilis, & mendax est eiusmodi divinatio; non video cur a superstitione immunitis dicendus sit qui illa utatur. An postea sit semper peccatum mortale, non ausum decernere. Pro praxi admonendi sunt Christiani ut abstineant a petendis eiusmodi divinationibus, & ab audiendis illis astrologis qui in publicis plateis mendacia, & fabulas in aures idiotarum, & stultorum per tubos insufflant, pecuniaque reportant. Quamvis enim testentur ore nullam se illis adhibere fidem, facto tamen oppositum indicant: quippe difficile creditur est illos velle suas pecunias expendere ob solam curiositatem audiendi ea quæ fabularum loco habent. Suas ergo retineant pecunias, & ignorantissimam, vilissimamque gentem litterarum, & astrologicæ artis omnino expertem derideant.

X. Qui consulunt astrologos, ut sibi aliquod occultum delictum revelent, puta furtum, homicidium, aliave crimina, sive facta, peccant gravissime: quia hæc detegi absque dæmonis arte nequeunt. Atque adeo

consultentes inducunt astrologos ad superstitionem exercendam. Quid quod neque licitum est inducere hominem qui reipsa scit delictum omnino occultum, ad illud revelandum, ordine iuris prætermisso?

XI. Quæst. IV. *Licitum ne est petere ut occulti thesauri, aquæ subterraneæ, cadavera sub sarcophagis latentia manifestentur ab iis qui istorum cognitionem iactant?* Resp. Quod aquæ discurrentes intra terræ meatus naturalibus signis, puta vaporibus, aliisque emissis effluviis, dignosci queant, nemo est qui neget. Metalla quoque in fodinis extantia vi naturali cognosci valent pluribus signis, potissimum ex herbarum qualitate quæ ibi nasci solent. Utriusque ergo cognitio peti potest sine superstitione: quia utriusque cognitio valet sine superstitionis culpa præberi. Thesauri vero, vel cadavera sub sarcophagis abscondita absque dæmonis pacto cognosci nequeunt. Quare qui istorum manifestationem postulant, & graviter peccant, quia ad superstitionem perpetranda inducunt divinos, & spe frustrantur. Quam sunt altæ stultitiæ stirpes! Si divinis hominibus comperti essent occulti thesauri, sibi acciperent, non aliis manifestarent. Quid quod raro dæmon hæc manifestat, Deo sic disponente, ut infinita mala quæ divitiarum copia instructi homines scelerati solent perpetrare, impediantur.

XII. Quæst. V. *Divinatores tenentur restituere pretium pro divinatione acceptum?* *Singularis opinio P. Sanchez refutatur.* Resp. Quando divinatores ea prædicunt quæ naturalem cognitionem effugiunt, ut cum prænuntiant ea quæ a solo libero arbitrio pendunt, tenentur restituere pretium pro tali prædictione acceptum. Si alios falsa hac doctrina imbuerunt, eos dedocere astringuntur. Si damna passi sunt imperiti ob stultam credulitatem præstitam talibus imposturis, eadem compensare debent: quia isti fuerunt iniusta eiusmodi dæmonum causa.

XIII. P. Thomas Sanchez *Lib. II. in Decal. cap. xxxviii. n. 96.* singularem hac de opinionem habet. Ne ipsi imponere videar, propriis illius verbis eandem transcribo. Inquit ergo: „ Quod si loquamur de pretio accepto pro hoc iudicio ferendo, Gratianus *cap.* Qui habetis *xiv. q. v.* docet pauperibus restituendum tamquam turpe lucrum. Sed distinguendum est sic. Si nullam operam apposuit, ut arte diaboli sciret astrologus ille quod nullo alio pacto sciri potuit, sive effectus evenerit, sive non, tenetur pretium restituere danti: quia nullam diligentiam

ad-

„ adhibuit, sed casu effectus evenit, aut non eventit. At pecunia datur propter operam ab illo impensam; & quidem utilem ad effectum consequendum. Sicut si medicinæ prorsus ignarus, aut inutilia ægro applicaret, teneretur pretium curationis ægro restituere, quamvis casu liber a morbo evaserit. Et quamvis consulens astrologum in ea re deliquerit, offerens pretium pro re turpi, verior sententia habet restituendum ipsi, donec per sententiam condemnatur, ut id pretium amittat. Si vero astrologus ille, vel dicimatur, operam suam apposuit, & arte

„ DIABOLI res ita evenit, non tenetur pretium restituere: quia ipse suam operam, etsi turpem, apposuit: & acceptum pro opere turpi non est obnoxium restitutioni, iuxta veriore sententiam. Atque hæc omnia docet Nav. ibidem num. 163. & 164. & Manuel in Summa 2. editione cap. vii. num. 4. Salas 1. 2. qu. ix. art. 5. tract. 5. disp. ii. sec. 8. num. 79. in fine. Adduntque indistincte teneri pretium restituere, quando res non ita evenit. Sed id non credo, quando ipse diligentiam adhibuit arte DIABOLI ad eum effectum necessariam: sicut medicus quando iuxta artis præcepta medicatus est, non tenetur pretium restituere ægro pereunti: quia ea diligentia a mago illo apposita (N. B.) est pretio astimabilis. Nec in hoc casu tenetur damna, & expensas consulenti restituere; sed quando nullam operam impendit, aut eius

„ DIABOLICÆ artis ignarus erat.

XIV. Pretio itaque æstimabilis est ars diabolica? Si divinatores nullum cum diabolo commercium habeant, tum restituere acceptum pro divinatione pretium, sive contingat effectus, sive secus, tenentur: quia tum ignari astrologi sunt divinatoriæ artis, decipiuntque clientes suos, quibus nullam impendunt operam, nullamque perferunt molestiam in discendis a diabolo artis suæ arcanis. Contra si diabolum consulant, si tanto magistro secreta artis addiscant, tunc ceu periti divinatoriæ artis ab onere restitutionis liberi sunt acceptumque retinere pretium iure valent, sive effectus prænuntiatus succedat, sive non. Quemadmodum medicus qui iuxta artis suæ regulas infirmum curat, sive convalescat, sive pereat, acceptum pretium restituere non astringitur. Hæc mihi monstrata videntur paradoxa, quæ communi sensui repugnant. Inventa tandem opinio est quæ utile, & lucrosum esse docet cum diabolo commercium: & quod lucrum ex tali diabolico commercio ac-

quisitum retineri possit. Vah erronea commenta. Clamant adversarii, quod lucrum perceptum e commercio cum diabolo vocaverim monstrosa paradoxa & erronea commenta. Probabilis ergo illis est rescripta opinio

C A P U T V I.

De divinatione per somnia.

I. V. Aria sunt somniorum genera, quæ dividi solent in oraculum, visionem, somnium, infomnium, & phantasma. Oraculum est, cum Deus Sanctorum, Angelorumve ministerio cuidam in somno revelat aliquod futurum: & eiusmodi fuit somnium Abimelech *Gen. xx.* Abrahæ *Gen. xxviii.* Samuelis *II. Reg. cap. iii.* & sancti Iosephi, ac Magorum *Matth. cap. 2. Visio* est, quando id quod quis videt in somnio, eo quo vidit modo evenit. Eiusmodi fuit somnium antiqui Iosephi *Gen. xxxvii.* Iacobi *Gen. xlv.* & Geleonis *Iudic. vii.* Somnium dicitur id quod figuris tectum apparet, indigetque interpretatione, ut cognoscatur: quale fuit somnium Nabuchodonosoris, ut habetur *Danielis II.* pincernæ, & pictoris *Gen. xl.* Infomnium est id quod postquam fatigavit vigilantem, eidem dormienti se se ingerit. Quare dicit *Ecclesiasticus cap. v.* quod multas curas sequuntur somnia. Phantasma est, dum quis, vix somno capto, & vigilare se reputans, figuras varias, & discrepantes sibi spectare videtur. Hæc tamen somniorum genera, oraculo excepto, in idem fere recidunt.

II. Quatuor somniorum assignari causæ solent, quarum duæ sunt intimæ, extimæ aliæ. Causa somniorum intrinseca alia dicitur animalis, quæ ex internis passionibus nascitur; qua de causa etiam animalia somniare solent: alia est corporalis, quia ex varia corporis dispositione somnia proficiuntur, ut explicat *Angelicus 2. 2. q. xcvi. art. 6.* Interior somniorum causa est duplex. Una quidem animalis, in quantum scilicet ea occurrunt hominis phantasia in dormiendo circa quæ eius cogitatio, & affectio fuit immorata in vigilando... Quandoque vero causa intrinseca somniorum est corporalis. Nam ex interiori dispositione corporis formatur aliquis motus in phantasia conveniens tali dispositioni; sicut homini in quo abundant frigidi humores, occurrunt infomnia quod sit in aqua, vel nive. Et propter hoc medici dicunt esse intendendum somnis ad cognoscendum interiores dispositiones. Experientia quippe constat quod qui sanguine abundant, ea somniant quæ lætificare apta sunt, ut the-

thesauros, convivia, viridaria: qui bili ventur, in somniis molliuntur cædes, rixas, aggressiones, bellicosque conflictus: obnoxii melancholicæ planctus, tenebræ, submersiones apparent: illi vero qui viscidis humoribus pleni sunt, se comprimi & suffocari in somniis sentiunt. Quoties etiam corporis humores perturbati sunt, somnia gravia esse solent, & tristia; quæ indicia sunt corporis male valentis.

III. Causa somniorum extrinseca duplex similiter est. Altera corporalis, inquantum, inquit Angelicus, *imaginatio dormientis immutatur vel ab aere continentis, vel ex impressione celestis corporis; ut sic dormienti aliqua phantasia appareant conformes celestium dispositioni*. Altera spiritalis, quæ, ut subdit D. Thomas, *quandoque est a Deo, qui ministerio Angelorum aliqua hominibus revelat in somniis, secundum illud Num. xxi. Si fuerit quis inter vos Propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum*. Interdum etiam, persequitur Angelicus, *operatione demonum aliqua phantasia dormientibus apparent, ex quibus quandoque alia futura revelant his qui cum eis habent pacta illicita*. Quibus positis sit.

IV. Quæst. I. *Licitum ne est per somnia divinare futura?* Resp. Huic quæsitio sic respondet D. Thomas loc. cit. *Dicendum, quod si quis utatur somniis ad præcognoscenda futura, secundum quod somnia procedunt ex revelatione divina, vel ex causa naturali intrinseca, sive extrinseca, quantum potest se virtus talis causæ extendere, non erit divinatio. Si autem huiusmodi divinatio caussetur ex revelatione demonum, cum quibus pacta habentur expressa, quia ad hoc invocantur, vel tacita, quia huiusmodi divinatio extenditur ad quod se non potest extendere; erit divinatio illicita, & superstitiosa*. Licitum ergo est somnia a Deo immissa observare, atque per ea divinare futura. Sed videndum prius est, sint ne a Deo, vel a dæmone immissa: & hoc opus, hic labor est. Regula quippe certa, & infallibilis vix designari potest. Coniecturæ vero probabiles plures præsto adsunt. Si somnia sint honesta, & ad bonum spirituale animum inclinent, a Deo immitti credendum ut, ut dicit D. Iacobus cap. iii. *Quæ autem desursum est sapientia, primum quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, suadibilis, bonis consentiens, plena misericordia, & fructibus bonis, non in simula, sive simulatione*. Si animum turbent, si ad malum insectant, ut a dæmone suggesta credi

debet. Si post sufficientem diligentiam dubia apparent, spernenda sunt: & id quod tutius viderur, amplectendum. Mores, vitæque integritas illius cui somnia accidunt, plurimum conferunt ad internoscendum, sint ne a Deo, an a dæmone immissa. Qui hæc somnia experiuntur, prudenti Confessario manifestare ea debent; & precibus ad Deum effusis implorare ab eodem veram notitiam, qui non permittet decipi nolentes decipi.

V. Quæst. II. *Licitum ne est naturalium somniorum observatio?* Resp. Adfirmant communiter Theologi: quoniam hæc somnia ex causis materialibus proficiuntur, nempe ex humorum copia, ex qualitate temperamenti. Porro licitum est ex causis naturalibus venari effectus qui inde profluunt. Quapropter medici somnia licite observant, ut colligant causas morborum, easque auferant.

VI. Quæst. III. *Licitum ne est ex somniis futura libera divinare?* Resp. Omnes docent, hoc esse grave scelus: quoniam futura libera a sola voluntate pendent, nullamque cum somniis connexionem habent. Accedit quod somniorum origo, non una, sed multiplex est: atque adeo nihil certi, vel ipsorum effectum naturalium, sed tantum coniecturis quidpiam assequi possumus. Nihil ergo conferre somnia valent ad ea quæ libera omnino sunt, divinanda. Quare superstitiosi illi sunt qui certa positura, & situ in lecto se collocant, ut in somniis futura eventa eis revelentur; sicut & alii, qui infirmorum pulvinaribus cornua animantium subiiciunt, ut tranquillum somnum capiant. Nulla quippe connexio inter somnum quietum & hæc instrumenta relucet.

VII. Quæst. IV. *Peccat ne qui somniorum occasione mores suos, & negotia moderatur?* Resp. Extrema hic, sicut in aliis rebus, cavenda sunt. Qui somniorum observator est, & iisdem passim utitur veluti regulis ad sua peragenda negotia, vel omittenda, procul dubio superstitionem committit. Ceterum, si quis interdum somniorum occasione aliquid omittit, vel suscipit, non ob fidem certam somniis præstitam, sed ex iisdem occasionem accipiens serius negotium aliquod perpendendi, moresque suos reformandi, nulla polluitur superstitionis labe. Fac aliquem peccatorem in somnio mortem subitanam imminentem sibi videre, nisi mores suos corrigat, statimque poeniteat; superstitiosus minime hic esset; quin prudenter ageret, si continuo confiteretur, moresque suos reformaret. Credere enim prudenter posset, a Deo somnia eiusmodi sibi esse

esse infusa, somniorumque ministerio admoneri ut ad meliorem frugem se se recipiat. Iam innuimus, somnia quæ bonum suadent, probabilius a Deo proficisci. Prudentia tamen opus est, qua bonum ipsum inter noscatur, utrum videlicet sit bonum certum, necessarium, nullumque inferens malum. Nam angelus malus quandoque bonum proponit, ut inde majus malum deducat. Hoc tamen facile discerni valet. In exemplo allato nullum malum timeri suapte natura potest: peccatorem quippe peccata desistere, poenitentia eadem abluere, & in Deum se convertere, ita bonum est ut nihil infidiarum pertimescendum includat.

VIII. quæst. V. *Quando somnia eventibus comprobantur, sunt ne tunc observanda?* Resp. Non raro accidit ut quis videat eventa respondere somniis quæ habuit. Hinc movetur ut ea observet, fidemque iisdem adhibeat. Dicendus ne iste superstitionis labe asperius? Resp. D. Th. 2. 2. q. xcvi. art. 3. ad 2. *Hoc quod a principio in istis observationibus aliquid veri homines experti sunt, accidit casu; sed postmodum, cum homines incipiunt suum animum huiusmodi observationibus implicare, multa secundum huiusmodi observationes eveniunt per deceptionem demonum; ut in his observationibus homines implicati curiosiores fiant, & se magis inferant multiplicibus laqueis perniciosi erroris*. Cavenda igitur levitas est in fide somniis adhibenda; & prudentia, ac veritate, quæ ex certis aliis, tutisque principiis nobis comperta est, mores, & negotia nostra dirigere debemus. Somniis ne indigemus ut mores corrigamus, ut egregia facinora, & opera bona aggrediamur? Illud præ oculis semper habendum, quod Scriptura vetat somniis fidem dare: *Nisi ab Altissimo fuerit emissa visitatio, ne dederis infomniis cor tuum: Eccli. xxxiv.* Illud etiam animadvertendum, quod dum Deus somnium immittit, signum una præstat quo dignoscatur, reapse illud divinitus esse immisissum. Quare, nisi certa, aut valde probabilia signa occurrant, desursum somnium descendere, contemnendum est.

CAPUT VII.

De divinatione quæ fit per auguria, & omina, & alias eiusmodi observationes exteriorum rerum.

I. Quæstionem hanc proponit D. Th. 2. 2. q. xcvi. art. 7. *Augurium communiter pro avium garritu accipi Conc. Theol. Tom. III.*

solet. Triplex est. Quando ex voce, cantu, numeroque garrutum futura prædicuntur, dicitur absolute *augurium*. Si hæc prædictio fiat ex volatu, passu, alitu, vel motibus, appellatur *auspicium*. Si vero divinatio fiat ex imolatarum, aut cæsarum avium extis, seu intestinis, fibris &c. tum nuncupatur *aruspicium*. Quando vero divinatio fit ex verbis hominum, absque ulla intentione ad futura prolatis, dicitur *omen*. Plurima hoc de argumento scribit M. Tullius in suis de divinatione libris, Etruscosque extollit, ceu istius artis callentissimos: quos etiam a Romanis sæpius vocatos asserit, ut eiusmodi arte illos instruerent. Plura isthuc transcribere possem brevissimè ea dumtaxat perstringere quæ ad mores nostros formandos pertinent.

II. Quæst. I. *Licet ne ex cantu, volatu, motuque avium futura portendere?* Resp. Si sermo sit de quibusdam futuris effectibus qui a causis naturalibus pendent, ut sunt pluvia, tempestates, siccitates &c. licitum est ex avium cantu, & volatu eiusmodi coniectare. Quia præfati avium cantus, & motus signa sunt naturalia istorum effectuum. Si quidem sensus istorum animalium ab aeris mutatione, ab astrorum influxibus fortius præ hominibus afficiuntur; & propterea animalia isthæc in usu habent aut canere, aut volare celerius his temporum mutationibus imminentibus. Nulla ergo superstitio, sed prudens observatio est, ex avium cantu, garritu, volatu &c. pluvias, serenitatem, tempestatesque colligere. Hæc omnia explicat Angelicus loc. cit. *Causa operationum brutorum animalium est instinctus quidam, quo movetur motu naturali: non enim habent dominium sui actus. Hic autem instinctus potest ex duplici causa procedere. Uno quidem modo ex causa corporali. Cum enim bruta animalia non habeant nisi animam sensitivam, cuius omnes potentie sunt actus corporali organorum, subiacet eorum anima dispositioni continentium corporum, & primordialiter celestium. Et ideo nihil prohibet aliquas eorum operationes esse futurorum signa, inquantum conformantur dispositionibus corporum celestium, & aeris continentis, ex quibus proveniunt aliqui futuri eventus*. Hinc est, subdit Angelicus, quod, quando cornicula frequenter crocitat, indicat proximam futuram pluviam. Aves aliæ sua signa edunt ad similes eiusmodi effectus prænuntiandos.

III. Superstitio vero aperta est, futura contingentia libera ex præfatis avium, & quorumque

que animalium signis prædicere. Ratio sapiens iam data est, quod nempe futura libera a voluntate perdant. Hinc est, quod Deus Deuter. xvi. præcipit: *Non inveniatur in te qui observet auguria.* Nonnullas auctoritates Scripturarum quæ afferri in oppositum solent, interpretatur D. Th. l. c. ut quando Ioseph dixit: *An ignoratis quod non est similis mei in scientia augurandi?* respondet ioci causa hoc a Iosepho dictum fuisse, ut Augustinus etiam docet.

IV. Quæst. II. *Licitum ne est ex vocibus humanis casu prolatis, aut ex aliis fortuitis eventis futura prædicere?* Resp. Negans conclusio certa, & communis est. Hominum quippe verba sunt signa ad libitum, quæ nullam relationem habent, nullumque influxum in quæcumque futura. Nihil ergo ex fortuita eiusmodi verborum prolacione prædicere iure licet. Quod Eliezer verba puella observaverit, ex peculiari Dei revelatione fuit, ut & de Gedeone tradit D. Th. loc. cit. ad 3. Superstitione itaque laborant similes observationes: puta, in malam partem interpretari, si prima hebdomada die eleemosynæ petantur; si primo mane canis, aut feles obviam occurrat; si mane sternutaveris; si vestes a foricibus corrodantur; si caput adianuam alliseris; & sexcentæ aliæ similes observationes, a Paganis in Christianos idiotas, ignorantisque derivatæ. Quia enim aliquando casu quidpiam triste infaustumque accidit, præviis similibus signis; homines ad superstitionem proni, deceptioque a dæmone, confestim pro malo augurio talia signa constituerunt.

V. Quæst. III. *Superstitio ne est futura prædicere ex corporis humani membris?* Resp. Tria sunt præcipua corporis membra quæ in divinatione observari solent, manus, caput, & pedes. Divinatio qua ex manuum lineis prædicatur homini futurum eventum, vocatur *chiromantia*: qua ex pedum lineis aliquid prænuntiatur, dicitur *pedomantia*: qua vero coniectatur ex frontis lineis, & vultus qualitate, vocatur *metoscopia*: qua denique ex universo corpore, eiusque membris auguria capiuntur, dicitur *physiognomia*. Quælibet istarum est duplex: altera naturalis, altera astrologica. Hæc ex membrorum lineamentis futuros liberos, & omnino contingentes effectus prædicat; illa vero ex corporis dispositione, manusque amplitudine sanitatem, temperamentum, & morbos coniectat. Quibus prælibatis, dicimus, *physiognomiam* naturalem, quæ videlicet, ex corporis habitudine coniecturas colligit infirmitatis, sanitatis,

fortitudinis, licitam esse. Quare dicitur Eccli. xix. *Ex visu cognoscitur vir, & ab occursum faciei cognoscitur sensatus. Amictus corporis, & risus dentium, & gressus hominis enuntiant de illo.* Quemadmodum ceterorum animalium, puta equorum, boum &c. fortitudo, agilitas, velocitas ad cursum colligitur ex optima corporis dispositione; sic hominum inclinationes naturales, temperamenta &c. dignoscuntur ex vultuum, aliorumque membrorum diversitate. Et hoc licitum esse a nemine revocatur in dubium. Divinare autem ex *physiognomia* astrologica futura contingentia, fortuita, & libera superstitionis est, ut omnes fatentur ob rationem sæpius datam, quod nempe corporis, partiumque positura, & dispositio nihil influere in futura contingentia & libera, quæ a sola voluntate pendent, valeat. Quod dictum de *physiognomia* est, idem dicito de *chiromantia* naturali, & astrologica, ac de aliis duabus. Quamquam quod docere Auctores solent de manuum lineis, commentitium puto; nullamque inde colligi probabilem coniecturam ad inclinationes naturales, ad vitam longiorem, vel breviorum dignoscendam existimo.

VI. Quæst. IV. *Peccant ne graviter qui Aegyptios, vulgo Cingaros, consulunt, ut ex manuum ostensione bonam, aut malam sortem sibi enuntient?* Resp. Si id serio peragant, dubio procul letaliter peccant: quia, ut sæpius diximus, id superstitionis est, cum nulla causa naturalis designari possit quæ tales pariat effectus. Si ioci causa fiat, peccatum veniale curiositatis contingere Auctores docent. Verum in praxi vix id agitur absque gravi culpa, tum ob scandalum, tum ob credulitatem quam idiotæ, & potissimum mulieres, adhibent eiusmodi circulatoribus. Quare cogendi omnes sunt ut ab his consultationibus prorsus absterneant. Dum enim tales prædictiones postulant, fovent iniquam artem, malisque hominibus occasionem præbent peccandi.

C A P U T V I I I.

De divinatione quæ fit sortium usu.

I. **S**ors definitur a D. Th. 2. 2. qu. xcvi. art. 8. quod sit actio aliqua quæ ideo fit, ut eius eventu considerato, aliquod occultum innotescat. Hanc asserit triplicem esse. Prima est *divisoria*, cum ex eius eventu decernitur quid cuique sit tribuendum, puta munus, honor, dignitas &c. Secunda est *consultoria*, cum nempe divina voluntas

consultitur, ut sciamus quid cavere, quid aggredi, quid in hoc, aut in illo negotio agere debeamus. Tertia est *divinatoria*, cum a dæmone tacite, vel expresse aliquid futurum occultum revelari postulat. *Sortes proprie dicuntur* (inquit Angelicus) *cum aliquid fit, ut eius eventu considerato aliquid occultum innotescat. Et quidem si queratur iudicium sortium, quid cui sit exhibendum, sive illud sit res possessa, sive sit honor, sive dignitas, seu pœna, aut actio aliqua, vocatur sors divisoria. Si autem inquiratur quid agere oporteat, vocatur sors consultoria. Si vero queratur quid sit futurum, vocatur sors divinatoria. . . . Unde si quis ea intentione sortibus utatur, quasi huiusmodi actus humani, qui requiruntur ad sortes, secundum dispositionem stellarum sortiantur effectum, vana, & falsa est opinio, & per consequens non carens dæmonum ingestione: ex quo talis divinatio erit superstitiosa, & illicita.*

II. Sortes divisoriæ licitæ sunt, quod nil aliud sint quam mutuum pactum quo homines conveniunt, ut ex sortium eventu decidatur, cui res, honor, dignitas &c. debeant applicari. Nullum hic sive expressum, sive tacitum cum dæmone pactum. Istarum sortium exempla plura ex Scriptura divina cum veteri, tum nova. Ex veteri quidem I. Reg. cap. x. *Et applicuit Samuel omnes tribus Israel, & cecidit sors super Benjamin.* Item Deuter. cap. i. *Ipse sorte terram dividet Israeli.* Ex novo testamento: *Dederunt sortes, & cecidit sors super Mathiam: Actuum Apost. c. i. Super vestem meam miserunt sortem: Matth. cap. xxvii.*

III. Quæst. I. *Licitum ne est sortibus uti divisiis in electione ad dignitates sæculares?* Resp. Sententia affirmativa communis est, respectu electionis ad officia laicalia: quia talis sortitio nullo iure vetita est, & alias suapte natura nullam redolet superstitionem. Ad hoc tamen ut licita sit, in æqualiter idoneos, atque emeritos sors mitti debet: nam si ob fortes adhibitas, idoneis neglectis, minus idoneis contingant præmia; tum peccatum erit contra distributivam iustitiam. Tunc ergo licita sortitio est, cum plures idonei occurrunt, & tunc non suppetunt præmia; atque excessus meritorum nequit discerni, ut sciat quis sit preferendus.

IV. Quæst. II. *Licitum ne est sortium usus in electione ad ecclesiastica beneficia?* Resp. Sententia negans communis est: quia lege ecclesiastica id cavetur cap. *Ecclesia extra de sortilegiis*, ubi hæc habentur: *Sortis usum in*

electionibus perpetua prohibitione damnamus. Nullæ ergo electiones sive ad dignitates, sive ad beneficia, sive ad officia ecclesiastica licite fieri possunt sortium usu: quod verum habet etiam in eligendis compromissariis ad dictas electiones. Hanc sententiam expresse docet Angelicus, qui licet admittat sortitionem licitam ad lites dirimendas, negat tamen licitum eiusdem usum in electionibus ad beneficia ecclesiastica. *Potest tamen* (inquit loc. cit.) *in hoc quadrupliciter peccatum incidere. Primo quidem, si absque ulla necessitate ad sortes recurratur: hoc enim videtur ad Dei tentationem pertinere. Unde Ambrosius dicit super Lucam. Qui forte eligitur, humano iudicio non comprehenditur. Secundo, si quis etiam in necessitate absque reverentia Dei sortibus utatur. Unde super Actus Apostolorum dicit Beda: Sed si qui necessitate aliqua compulsi, Deum putant sortibus exemplo Apostolorum esse consulendum, videant hoc ipsos Apostolos, non nisi collecto fratrum cœtu, & precibus ad Deum suis egisse. Tertio, si divina oracula ad terrena negotia convertantur. Unde Augustinus dicit ad inquisitiones Ianuarii: Qui de paginis evangelicis sortes legunt, etiam optandum sit ut id potius faciant quam ad dæmonia consulenda concurrant; tamen etiam ista mihi displicet consuetudo ad negotia sæcularia, & ad vitæ huius vanitates divina oracula velle convertere. Quarto, si in electionibus ecclesiasticis, quæ Spiritus sancti inspiratione fieri debent, aliqui sortibus utantur. Unde, sicut dicit Beda super Actus Apostolorum, Mathias ante Pentecostem ordinatus sorte queritur, quia scilicet nondum erat plenitudo Spiritus sancti in Ecclesia effusa: septem autem Diaconi postea non sorte, sed electione discipulorum sunt ordinati. Secus autem est in temporalibus dignitatibus, quæ ad terrena disponenda ordinantur; in quarum electione plerumque homines sortibus utuntur. . . . Si vero necessitas immineat, licitum est cum debita reverentia sortibus divinum iudicium implorare. Unde Augustinus dicit in epistola ad Honoratum: Si inter Dei ministros sit disceptatio, qui eorum persecutionis tempore maneant, ne fuga fiat omnium, & qui eorum fugiant, ne morte omnium deseratur Ecclesia: si hæc disceptatio aliter non potuerit terminari, quantum mihi videtur, qui maneant, & qui fugiant, sorte legendi sunt. Iure ergo meritoque, postquam Deus gratiæ plenitudinem in Ecclesiam suam effudit, sortium usus vetitus est in ecclesiasticarum dignitatum electionibus. Quæ omnia locum habent, etiam dum calculis æqualibus duo electi sunt ad beneficium.*

Quia si sortitione electio dirimatur, tunc vi sortis, non suffragiorum, beneficium obtinetur: quod expresse vetitum est.

V. Quæst. III. *Electio ad beneficia ecclesiastica, sortitione peracta, est ne nulla, nedum illicita?* Resp. Electio ad officia, & beneficia ecclesiastica, quamquam illicita sit, non tamen est nulla: quia lege tantum prohibetur; non autem declaratur invalida. Electio vero Prælati Ecclesiæ, qui habet iurisdictionem cum in criminalibus, tum in civilibus, sortium ministerio facta, nulla est: quia expresse ut talis reicitur *cap. Quia propter de elect.* Et hæc est communis, & vera sententia. In prohibitionibus semper spectandum est, num ultra prohibitionem absolutam addatur etiam irritatio: quia sola prohibitio non infert irritationem, nisi id exprimat. Et cum in sola electione Prælati Ecclesiæ, habentis utrasque iurisdictiones, irritetur electio facta per sortes, secus vero in electionibus ad beneficia, & officia Ecclesiæ; ideo illa dumtaxat nulla est; secus vero istæ, quæ tantummodo illicitæ sunt.

VI. Quæst. IV. *Licita ne sortitio est ad dirimendas lites super rebus, & beneficiis ecclesiasticis?* Resp. Si Ecclesiastici litigent super bonis temporalibus, non est dubium quod valeant litem dirimere, quemadmodum laici, sortium usu, debitis servatis conditionibus: quia in hac hypothesi non distinguuntur eorum bona a bonis secularium. Proposita ergo quaestiuncula spectat lites quæ instituntur super electionibus ad beneficia, & officia ecclesiastica: qua in difficultate duæ reperiuntur sententiæ. Prima ait: Lex poenalis non debet ultra casus expressos extendi. Porro lex ecclesiastica sortium usum prohibet tantum in electionibus ad beneficia, & officia, secus in lites dirimendis. Altera negat: quia, si lites per sortes dirimerentur, electiones fierent, aut saltem completerent sortium usum.

VII. Hæc secunda sententia probabilior est, si sermo sit de sortitione privata auctoritate facta. Ceterum, si auctoritate publica, nempe iudicis, sortes mitti iubentur, ut lites difficillimæ, quarum iura ita implexa sunt, & obscura, ut nequeant ad ferendam sententiam dignosci, dirimantur, tunc honestus evadit sortium usus: siquidem sortitio absolute vetita non est. Dicit enim Salomon Prov. xviii. *Contradictiones comprimunt fors, & inter potentes quoque diiudicat.* Quoties ergo finis optimus est, qualis est litium direptio, non erit illicita sortitio. Lex in *cap. Ecclesia extra de sortilegis* vetat electiones ad beneficia, &

officia ecclesiastica sortibus fieri: vetat etiam, si vis, lites sortibus dirimi, quando iudicis sententia terminari lites valeant, seu quando iura non sint ita involuta, ut dignosci, & diiudicari nequeat, cuiusnam litigantium parti faveant cuive adversentur. Ceterum quando lites sunt ita obscuræ, ut iudices ipsi ignorent, cuiusnam partium iura faveant; quis dixerit, legem ecclesiasticam vetare hac in hypothesi lites finem imponi sortium usu? Alioquin dicendum esset, legem velle lites interminatas: quod suspicari nemo potest. Porro, ut evitentur incommoda quæ opponi solent, hæc sortitio fieri debet iudicis ecclesiastici auctoritate. Tunc enim nullum aderit periculum obtinendi beneficium sine iusto titulo; quia auctoritas iudicis valentis beneficium conferre dum præcipit sortitionem, sententiam fert: & cui beneficium obtigerit, non tantum sortitionis effectu, quam sententia iudicis talem sortitionem præcipientis obvenerit. Nulla quoque simonia suspicio, quæ tollitur iudicis auctoritate. Hæc sententia communior est, & mihi probabilior. Eam defendunt Gloss. in *cap. Licite causam, de prop. verb. Ut possideris.* Suarez de *Relig. Tom. I. tract. III. Lib. II. cap. XII. n. 53.* Sanchez *Lib. III. cap. xxxviii. n. 79.* Caltrop. *tract. xvii. disp. I. punct. 6. n. 7.* Leander *tract. ix. disp. II. q. viii.* Salman. *tract. xxi. cap. xi. punct. 7. n. 88.* & alii. Ex quibus inferunt, controversia fervente, uter in Pontificem iure sit electus, discordiam litem sortibus dirimi Cardinalium consensu. At nonne melius hoc in casu esset tertium eligere, contententibus neglectis? Ita factum esse ex historia ecclesiastica scimus; & ita facturos Cardinales existimamus, si casus accideret. Nec enim scimus sortibus aliquando litem contententium de Papatu direptam esse. Hoc tamen sapientum iudicio submittimus.

VIII. Quæst. V. *Licita ne est sortitio consultoria?* Resp. Sortitionis consultoriæ duplex est causa, utraque spiritualis, nempe Deus, aut demon. Si eventus sortitionis consultoriæ expectetur a demone, nuncupatur fors *divinatoria*; quæ superstitiosa est, & a Sixto Papa V. vetita in suo *motu proprio*. Rationem sæpius dedimus, quod scilicet sortes istæ nullam habeant connexionem cum eventibus futuris, neque ut causæ, neque ut signa eorumdem. Ergo, cum a Deo hæc cognitio non habeatur, reliquum est ut sit a demone. Quare in his sortitionibus semper adest peccatum cum demone aut expressum, aut implicitum.

IX. Com

IX. *Consultoria* sortitio vocatur, quando eventus futuri cognitio imploratur a Deo. Hanc licitam esse, multa sacrarum Scripturarum exempla, quæ supra indicata sunt, evincunt. Nam Iosue forte usus fuit ad deprehendendum occultum reum, ut habetur *cap. vii.* Saul detexit filium suum Ionatham mel degustasse, ut colligitur ex *I. Reg. cap. xiv.* Apostoli sortitione præmissa Mathiam in Apollolorum censum præscriperunt. Alia plura exempla indicata iam sunt. Ad licitum sortitionis usum quatuor præscribit D. Th. conditiones, quas iam descripsimus, breviterque in memoriam revocabimus. Prima est urgens necessitas spiritualis, aut temporalis: qua necessitate sublata, Deus tentatur. Secunda est, quod in sortitione summa reverentia, & obsequium erga Deum servetur: nempe præmittatur oportet matura consideratio, precesque Deo fundi debent, ut Apostoli præstiterunt in electione Mathiæ. Tertia, ne profanis sacra misceantur; ut si quis paginis evangelicis, Sanctorumque reliquiis ad negotia temporalia uteretur. Postrema est, ne hæc sortitio adhibeatur in electionibus ad beneficia ecclesiastica. Has condiciones in praxi vix aliquando observari animadvertunt Theologi. Quapropter eiusmodi sortitiones omnino reiciendæ sunt: & in rebus dubiis iura, leges, prudentiæ regulæ, viri sapientes consulendi sunt, sortibus neglectis.

X. Animadvertunt etiam communiter Theologi, quod, quando sortes adhibentur, etiam Dei auxilio implorato, si necessitas non adit, erit peccatum, non superstitiosis, sed rentandi Deum. Ceteris vero conditionibus deficientibus, ultra peccatum superstitiosis, alia crimina occurrere valent; ut quando sortes adhibentur ad deprehendendum occultum furem, homicidam, & quemcumque reum, ultra superstitutionem, iniustitiæ crimen perpetratur.

XI. De superstitutione usus duellorum, ferri candentis, aquæ ferventis hæc docet D. Th. 2. 2. qu. xc. art. 8. ad 3. *Iudicium ferri candentis, vel aquæ ferventis ordinatur quidem ad alicuius peccati occulti inquisitionem per aliquid quod ab homine fit; & in hoc convenit cum sortibus: in quantum tamen expectatur aliquis miraculosus effectus a Deo, excedit communem sortium rationem. Unde huiusmodi iudicium illicitum redditur: tum quia ordinatur ad iudicanda occulta, quæ divino iudicio reservantur: tum etiam quia huiusmodi iudicium non est auctoritate divina sancitum. Unde II. q. v. in Decreto Stephani Pape V. dicitur.*

tur: Ferri candentis, vel aquæ ferventis examinatione confessionem extorqueri a quolibet, sacri non censent canones: & quod sanctorum Patrum documento sancitum non est, superstitiosa adinventio non est præsumendum: spontanea enim confessio, vel testium approbatione publicata delicta, habito præ oculis Dei timore, concessa sunt nostro regimini iudicare. Occulta vero & incognita illi sunt relinquenda qui solus novit corda filiorum hominum. Et eadem ratio videtur esse de lege duellorum, nisi quod plus accedit ad communem sortium, in quantum non expectatur ibi miraculosus effectus; nisi forte quando pugiles sunt valde impares virtute, vel arte.

XII. Quæst. VI. *Cur dormientes præ vigilantibus dormiant?* Resp. Congrua ratio assignari vix potest. Contendunt plures quod dormientes a sensibus externis, rebusque extrinsecus obiectis sint magis abstracti. Porro anima secum interius collecta, nullique rebus externis distracta, vividius simulacra contemplatur. Hinc est quod Deus interdum dormientibus aliqua futura revelat: non quia somnus sit dispositio ad vaticinationem; sed quia anima in somno magis tranquilla est, & soluta ab externis impedimentis. Accedit etiam causa naturalis ciborum, quibus aluntur homines. Audiamus Marcum Tullium Lib. I. de div. *Iubet igitur Plato sic ad somnum proficisci corporibus affectis, ut nihil sit quod errorem animis, perturbationemque afferat. Ex quo etiam Pythagoricis interdicitur putatur, ne faba vescerentur, quod habet inflationem magnam in cibis, tranquillitati mentis quærens vera contrariam. Cum ergo est somno provocatus animus a societate, & contagione corporis, tum meminit præteritorum, præsentia cernit, futura providet. Iacet enim corpus dormientis, ut mortui; viget autem, & vivit animus: quod multo magis faciet post mortem, cum omnino ex corpore excesserit.* Plurima hæc de re Cicero habet.

XIII. Quæst. VII. *Cur fatui, & stupidi facilius dormiant quam sana præditi mente?* Resp. Vulgari fertur proverbio, stultos, pueros, & idiotasque divinare; idque docuere Plato, & Aristoteles. Hæc autem divinatio quæ fatuis, & amentibus adscribitur, neque est prophetia, neque vaticinatio proprie dicta, sed quædam prædictio quæ naturales causas habet. Siquidem fatui, & stupidi, prudentia, & acumine destituti, quodam veluti instinctu ducuntur, ut bruta animantia, quæ in futuris quæ a causis naturalibus, & necessariis profisciscuntur, indicandis præstant hominibus.

C 3

Qui-

Quidam pisces nautis tempestates portendunt, aves agricolis, armenta pastoribus pluviam prænantiant: mures confectim abeuntes domus ruinam incolis præmonstrant. Hoc autem inde ortum habet quod bruta animantia maiorem habent cum causis corporalibus propinquitatem, earumque impressiones, & influxus vividius percipiunt; ac proinde melius & certius futuros effectus præsentiant. Similiter fatui, stupidique prudentia destituti brutis animantibus magis accedunt, & causarum naturalium impressionibus fortius afficiuntur; atque adeo futura naturalia solent magis quam prudentes prævidere. Plurimum sensibus detrahit interior contemplatio; & vicissim sensuum externorum applicatio contemplationis vim extenuat, & unius sensus privatio alterum sensum acutiorem efficit. Sic qui carent oculis, & acutius audiunt, & facilius recordantur. In fatuis ergo, stupidisque divinationi naturalis frequentior interdum est quam in prudentibus ob maiorem cum animantibus affinitatem. Accedit quod fatui, stupidique loquaces sunt, continenter blateant: & quidquid ipsis in buccam venit, effutiant: hinc est quod tantam inter verborum affluentiam casu quandoque quidquam veri prænantiant; quemadmodum circulatores, qui eventa omnia, quibus communiter homines sunt obnoxii, quæque frequentissime accidunt, narrantes, sæpe plura revelant quæ reapse contingere: quæ manifestatio ab imperitis pro vaticinatione suscipitur, cum sit omnino fortuita.

XIV. Quæst. VIII. Cur homines morti proximi sæpe futura divinant? Resp. Plato, alique Philosophi animadverterunt, eos qui sunt morti propinquiores, futura prædicere. Hoc narrat Marcus Tullius Lib. I. de div. Divinare autem morientes etiam illo exemplo confirmat Possidonius, quo affert Rhodium quendam morientem sex æquales nominasse, & dixisse, qui prius eorum, qui secundus qui deinceps moriturus esset. D. Greg. ut refert Azorius Lib. IX. cap. xxiv. Lib. IV. Dialog. cap. xxvi. & xxvii. plura affert exempla, quibus evincit, moribundos futura prædixisse. Narrat advocatum morti proximum vocasse puerum suum, ut vestimenta sibi pararet, quia exire domo vellet. Obedire renuit puer, existimans patrem insanire. Decumbens vero iuravit, se se induit, & per viam Appiam ad S. Sixti Ecclesiam se processurum asseruit. Verum ingravescente morbo, mortem oppetit. Deliberatum fuerat, eius caraver prænestina via ad beatum Iuanarium Martyrem

sepeliendum deferre; sed quia nimis longum iter eis qui illius funus curaverant visum fuit, repente mutato consilio ad illam quam defunctus prædixerat, Ecclesiam detulerunt, eiusdem vaticinationem ignorantes. Addit c. xxvii. Comitem Theophaniam aeris serenitatem post suum obitum futuram prædixisse uxori; cum, dum in vivis ille erat, mortique proximus, gravissima aeris tempestas obstitisset, ne ad sepeliendum deferri posset. Quæ si vera sunt, dicendum, quod, si moribundi ea vaticinantur quæ vi naturali sciri nequeunt, revelante eis Deo, eorumque mentes illustrante futura prædicunt. Idque probat D. Greg. exemplis etiam Iacob, & Moysis, qui morti appropinquantes plura futura prædixerunt, ille filiis, hic Israelitico populo. Cum vero morituri prænantiant futura quæ a naturalibus causis pendent, id præstant, quia mens, ex sopitis sensibus, exactius res contemplatur, eorumque corpora causarum naturalium influxibus magis afficiuntur: ideoque temporis, aerisque vices, & mutationes ceteris melius præsentiant.

XV. D. August. Lib. XII. de Genesi ad litteram c. xvii. plura exempla proponit, quibus indicat febre ardenti furentes divinare futura. Non alia tamen est istorum vaticinatio quam fortuita; quia enim furentes loquaces sunt, & omnia quæ in buccam veniunt, effundunt, ideo quandoque incidunt in id quod futurum est. Nulla illi prudentia, nulloque timore reguntur, nihil occultum dissimulant; sed omnia effutiant. Quare mirum non est, si interdum aliquem futurum eventum prædicant; sicut qui frequenter iaculantur, etiam clausis oculis quandoque signum attingunt. Qui atra bili corripuntur, frequentius divinant, eo quod istorum mens a sensibus facilius abstrahi solet, & sic abstracta intentiore conatu res contemplatur. Facilius quoque aeris caelestiumque corporum influxus, & mutationes sentiunt. Plura alia mitto, quod nullius fere utilitatis sint. Nam vel ipse Marcus Tullius, quamquam plurima superstitiosa defendat, hæc tamen scribit Lib. I. de Divin. prope finem. Si quis modo talis possit esse qui colligationem causarum omnium perspiciat animo, nihil eum profecto fallat: qui enim teneat causas rerum futurarum, idem necesse est omnia teneat quæ futura sint. Quod cum facere nemo nisi DEUS possit, relinquentium est homini ut signis quibusdam consequentia declarantibus futura præsentiat. In hoc autem errat Cicero, alius eius erroribus prætermisissis, quod signis istis plus iusto tribuat.

C A.

CAPUT IX.

De vana observantia.

I. Vana observantia est tertia superstitionis species, quæ ope vanarum considerationum aliqua externa opera efficere conatur. Integram quætionem, nempe xcvi. 2. 2. quatuor articulis comprehensam super hac re D. Th. instituit. Ex primo articulo eruitur, quod vana hæc observantia sit superstitio quædam, cum instrumenta inepta, nec a Deo, nec a natura instituta, ad aliquem exteriorem effectum producendum adhibeat. Hanc observantiam dividit in species tres. Prima est ars notoria: secunda sanitatum sanitatum; postrema futurorum eventuum observantia. In his, sicut in aliis superstitionis speciebus, pactum tacitum, vel expressum cum dæmone intervenire potest.

II. Quæst. I. Licita ne est ars notoria? Resp. D. Th. loc. cit. huic quæsitio sic respondet, Dicendum, quod ars notoria est & illicita, & inefficax. Illicita quidem est, quia utitur quibusdam ad scientiam acquirendam quæ non habent secundum se virtutem causandi scientiam. . . . Et ideo huiusmodi ars non utitur his ut causis, sed ut signis: non autem ut signis divinitus institutis. . . . Unde relinquatur quod sint supervacua signa, & per consequens pertinentia ad pacta quædam significationum cum dæmonibus pacta, atque fœderata. Et ideo ars notoria penitus est repudianda, & fugienda a Christiano, sicut aliæ artes magice, vel noxiæ superstitionis, ut Augustinus dicit II. de doctrina christiana. Est etiam huiusmodi ars inefficax ad scientiam acquirendam. Cum enim per huiusmodi artem non intendatur acquisitio per modum homini connaturalem, scilicet adveniando, vel addiscendo, consequens est quod iste effectus vel expectetur a Deo, vel a dæmonibus. Certum est autem aliquos a Deo sapientiam, & scientiam per infusionem habuisse, sicut de Salomone legitur III. Reg. III. & II. Paral. I. Dominus etiam discipulis suis dixit Luc. xxi. Ego dabo vobis os, & sapientiam, cui non poterunt resistere, & contradicere omnes adversarii vestri. Sed hoc donum non datur quibuscumque, aut cum certa observatione, sed secundum arbitrium Spiritus sancti, secundum illud I. ad Cor. xii. Alii quidem datur per Spiritum sermo sapientie, alii sermo scientie secundum eundem Spiritum: & postea subditur: Hæc omnia operatur unus & idem Spiritus, dividens singulis, prout vult. Ad dæmones autem

non pertinet illuminare intellectum. . . . Acquisitio autem scientie, & sapientie fit per illuminationem intellectus: & ideo nullus unquam per dæmones scientiam acquisivit. Unde Augustinus dicit in X. de Civ. Dei, Porphyrium fateri, theurgicis theletis, id est operationibus dæmonum, animæ intellectuali nihil purgationis accedere, quod eam faciat idoneam ad videndum Deum suum, & perspicienda ea quæ vera sunt, qualia sunt omnium scientiarum theoremata. Possent tamen dæmones hominibus colloquentes exprimere aliqua scientiarum documenta. Sed hoc non queritur per artem notoriam. Hæc omnia, licet aliquantisper prolixè, transcribere placuit, quod ad plura utilia sint. Illudque potissimum observandum, quod dæmones, cum sint tenebrarum angeli, nequeunt illuminare intellectum: quoniam hæc illuminatio eo spectat, ut manifestet veritatem cum ordine ad Deum: omnis quippe veritas a Deo est: dæmonis autem propositum est homines a Deo seivngere, minime vero ad Deum adducere. Quare qui pactum cum dæmone ineunt ad scientiarum acquisitionem, ultra gravissimum superstitionis crimen, spe quoque sua defraudantur. Quod de Anabaptistis narratur, nempe illos, sumpto sacrilegæ cœnæ bolo, Scripturas edisserere; si verum hoc sit, dicendum, dæmonem occupare illorum corpora, eorumque ore, & lingua, ut in arreptitiis loqui. Idque adeo verum est, ut, hæresi illa abiurata, stupidi remaneant, & ignari, quemadmodum antea. Quod si retinerent scientiam, hæresi eiurata, eiusdem usus licitus esset; dummodo certum, compertumque foret a dæmone illius continuationem non pendere. Vanam ergo observantiam, seu artem notoriam illicitam esse, graveque superstitionis crimen, certum est; omnesque fatentur.

III. Quæst. II. Licita ne est sanitatum observantia? Resp. Tum dicitur sanitatum observantia fieri, cum instrumenta inepta, puta cæremonia, orationes, imagines astronomica adhibentur ad curandos morbos, delinendos dolores, effluxum sanguinis impediendum, aliaque huiusmodi incommoda propulsanda. Siquidem cum recensita, & id genus similia media nullam vim habeant ad tales effectus, neque a se, neque a divina institutione; consequens est a dæmone esse omnem effectum qui illorum usu produci solet. Intervenit ergo pactum aut expressum, aut implicitum cum dæmone; atque adeo superstitionis crimen committitur. Superstitionis quoque rei sunt qui breviter, involucra, annu-

C 4

leta,

leta, scriptas preces, reliquias cum certa fiducia, quod non sint absque confessione morituri, aut a sclopis, bombardisque ledendi, secum deferunt. Ratio est eadem, quia scilicet hæc signa nec a se, nec a Deo vim habent ullam ad eiusmodi effectus. Quod ad reliquias tamen pertinet, observandum cum D. Th. 2. 2. quæst. xcvi. art. 4. ad 3. quod si portentur ex fiducia Dei, & Sanctorum quorum sunt reliquiae, non erit illicitum. Si autem circa hoc attenderetur aliquid aliud vanum, puta quod vas esset triangulare, aut aliquid aliud huiusmodi, quod non pertineret ad reverentiam Dei, & Sanctorum, esset superstitiosum, & illicitum. Admonet præterea Angelicus, dum deferuntur imagines sacræ, aut paginæ in quibus exaratum sit Evangelium, cavendum esse primum, ne quidquam falsitatis contineant adversus sacram Scripturam, consuetudinem, traditionemque Ecclesiæ; denique ne scriptum aliquid sit quod ad dæmonum invocationem pertineat, aut nomina ignota, aut characteres, vel figuræ misceantur, signo crucis excepto. Verbo dicam, tum est licita reliquiarum, sacrarumque imaginum delatio, quando in solo Deo spes habetur, media etiam Sanctorum intercessione; sacrifque rebus honos, & reverentia exhibetur propter solam relationem ad Deum, & Sanctos, quacumque alia vana observatione seclusa.

IV. Superstitiosum est sacra verba proferre ad movendum anulum e filo pendentem: quoniam hæc verba nullam habent virtutem ad talem motum inferendum. Quare, si motus contingit, a dæmone est. Superstitionem quoque committunt qui ad collum suspensas gerunt phylacteras, seu ligaturas remediorum, quæ suapte natura inepta sunt ad pellendas infirmitates: item ii qui Sanctorum imagines in flumen proiciunt, & ibidem detinent, donec a Deo pluviam obtineant. Si plura cupis, legis Delirium Lib. III. Disq. magic. part. II. q. IV.

V. Observantia futurorum eventuum est prædictio prosperæ vel adversæ fortune ex signis prorsus ineptis ad eiusmodi præscenda: puta, si quis observet dies, tempora, hominum occursum, aliaque similia, quibus moveatur ad quidquam agendum, vel omittendum, tamquam insensitum. Labet nonnulla transcribere ex D. Augustino, qui Lib. II. de doctr. chr. fide recenset plurima superstitionis exempla. Mittam nunc ea quæ pertinent ad alias superstitionis species, & aliqua dumtaxat ex his quæ pertinent ad vanam observantiam, bre-

viter exhibebo. Hæc ergo scribit Augustinus cap. xx. & seq., Ad hoc genus pertinent omnes etiam ligaturæ, atque remedia, quæ medicorum quoque disciplina condemnat, sive in præcantationibus, sive in quibusdam notis, quas characteres vocant, sive in quibusdam rebus suspendendis, atque illigandis, vel etiam saltandis quodammodo, non ad temperationem corporum, sed ad quasdam significationes aut occultas, aut etiam manifestas: quæ mitiore nomine Phisicam vocant, ut non quasi superstitiose implicare, sed natura prodeile videantur; sicut sunt inaures in summo aurium singularum, aut de struthionum ossibus ansula in digitis, aut cum tibi dicitur singultienti, ut dextera manu sinistram pollicem teneas. His adiunguntur millia inanissimarum observationum, si membrum aliquod salerit, si iunctim ambulantes amicus lapis, aut canis, aut puer medius intervenerit: atque illud quod lapidem calcant, tamquam diremptorem amicitia, minus molestum est quam quod innocentem puerum colapho percutiunt, si pariter ambulantes incurrerit. Sed bellum est quod aliquando pueri vindicantur a canibus. Nam plerumque tam superstitiosi sunt quidam, ut etiam canem qui medius intervenerit, ferire audeant non impune. Namque a vano remedio cito interdum ille percussorem suum ad verum medicum mittit. Hinc sunt etiam illa: limen calcare, cum ante domum suam transit: redire ad lectum, si quis, dum se calciat, sternutaverit: redire domum, si procedens offenderit: cum vestis a foribus roditur, plus timere suspicionem futuri mali quam præsens damnum dolere. Unde illud eleganter dictum est Catonis, qui, cum esset consultus a quodam, qui sibi a foricibus corosas caligas diceret: respondit, non esse illud monstrum, sed vere monstrum habendum fuisse, si forices a caligis roderentur. Plurima alia quæ ibidem profertur Augustinus, prætereo, eo quod ex rationibus quæ hæctenus allatæ sunt, cuique compertum esse potest, quam sint superstitionis damnanda, quæve ab eadem purganda.

CAPUT X.

De magia naturali, eiusque effectibus.

I. **M**agia generatim accepta ars est mira quaedam, & insolita operandi. Tribuitur in species duas, naturalem nempe & superstitiosam. Naturalis est quæ natura-

lium causarum usu, & applicatione occulta, & mira operatur: superstitiosa quæ dæmonis auxilio insolitos effectus producit.

II. Quæst. I. Estne licita magia naturalis? Resp. Sententia adfirmans communis est, & vera, quæ tum ratione, tum exemplis e sacra Scriptura, & historia profana petitis evinci potest. Magia siquidem naturalis, Philosophia est, quæ causarum naturalium vim, & efficacitatem penetrans, earumdem usu effectus edit, qui insoliti, & miri videntur indoctis, ac imperitis, quibus causarum vires occultæ sunt. Hinc Philosophi, & sapientes Magi olim vocabantur. Genesis cap. xxx. legitur, hac arte usum fuisse Iacobum, qui virgas amygdalinas in canalibus aquæ defixit, ut ad easdem respicientes oves, maculatos fetus parerent. Narratur enim Auctores gravissimi, animal fervore libidinis percitum visas imagines atrahere, fetuique imprimere. Hæc apprehensioni in ferventi coitu conceptæ adscribi forte verius possunt maculæ illæ quæ in nonnullis etiam viris, ac feminis conspiciuntur. Hanc naturalem magiam didicisse Iacobum, dum scholas Melchisedech frequentabat, docet Tostatus in cap. xxx. Gen. Tobias quoque hac arte usus fuit, cum oculorum sanitatem patri restituit felle piscis. Qui plura hac de re cupit, legat ceteros inter Albertum Magnum Lib. VIII. & Lib. XXIV. si tamen opus illud sit illius genuinus fetus.

III. Quæst. II. Quæ ratione & via magia naturalis a superstitiosa secerni valet? Resp. Fatentur omnes difficillimum esse internoscere, & distinguere, num effectus plures a naturali, vel superstitiosa causa proficiantur. Nam ad istorum effectuum distinctionem necessaria esset virium causarum naturalium comprehensio. Tria tamen præcibi signa solent. Primum est causæ cognitio, videlicet si inepta natura sua deprehendatur ad talem effectum pariendum. Porro tum causa potissimum inepta prorsus indicatur ad effectum inducendum, cum patrorum effectus in applicatione causæ adhibet ligaturas, characteres, verba apocrypha, nomina ignota: si tot ligamenta, & non plura, tot cruce, tot verba, & alia id genus similia adhibeantur. Tunc enim dæmonis arte effectus illos produci sentiendum est: quippe certum est præfatos characteres, ligaturas, tot & non pluribus vicibus repetitas, ac cetera quæ adhibentur, nulla vi pollere ad effectus eiusmodi producendos. Secundum signum est ex modo operandi, videlicet si hæc fiant in re valde distanti, si brevissimo temporis intervallo effe-

ctus caussetur; ut si repente a gravi morbo animal, sive homo curetur: si longum iter plurium leucarum unius horæ quadrante conficiatur. Tertium colligitur ex effectus natura, quando nempe certo scitur, talem effectum humanas excedere vires, industriamque.

IV. Quæst. III. Quando dubium est, procedat ne effectus a causa naturali, vel arte superstitiosa, quid præsumendum? Resp. Salzman. tract. xxi. cap. xi. punct. 9. n. 112. contendunt præsumendum esse a causa naturali proficisci, eo quod dubia in meliorem partem sunt interpretanda: afferuntque auctoritatem D. Thomæ 2. 2. q. lx. art. 4. ubi quæstionem instituit, sint ne dubia in meliorem partem interpretanda; & hæc verba ex eodem transcribunt: Ubi non apparent manifesta indicia de malitia alicuius, debemus eum ut bonum habere, in meliorem partem interpretando quod dubium est. Doctrina hæc vera est, sed quæstiunculæ resolvendæ male, & contra expressam Angelici mentem applicatur. Alia quippe regula servanda est in interpretanda hominis mala, vel bona voluntate; alia in interpretatione dubiorum quæ occurrunt de rebus ipsis. Nemo præsumi malus debet, nisi probetur. Ideo quando dubitatur, sit ne bona, aut mala hominis voluntas, semper ad meliorem partem flectendum est iudicium. Quando vero dubitatur, sint ne veræ, aut falsæ propositiones, sint ne honestæ, an vitiosæ rerum naturæ; tunc id quod verum, & securius est, amplecti debemus. Audiamus Angelicum ipsum. Aliud est iudicare de rebus, & aliud de hominibus. In iudicio enim in quo de rebus iudicamus, non attenditur bonum, vel malum ex parte ipsius rei de qua iudicamus, cui nihil nocet, qualitercumque iudicemus de ipsa; sed attenditur ibi solum bonum iudicantis, si vere iudicet, vel malum, si falso: quia verum est bonum intellectus, falsum autem est malum ipsius, ut dicitur in VI. Eth. Et ideo unusquisque debet niti ad hoc quod de rebus iudicet, secundum quod sunt. Sed in iudicio quo iudicamus de hominibus, præcipue attenditur bonum, & malum ex parte eius de quo iudicatur: qui hoc ipso honorabilis habetur quod bonus iudicatur, & contemptibilis, si iudicetur malus. Et ideo ad hoc potius tendere debemus in tali iudicio, quod hominem iudicemus bonum, nisi manifesta ratio in contrarium appareat. 2. 2. q. lx. art. 4. ad 2. In quæstione ergo proposita distinctione opus est. Si dubium sit, animo ne superstitioso, & iniqua voluntate, an recta intentione homo operetur; dubium in meliorem partem erit

erit interpretandum. Si vero dubitetur, superstitiosa ne sit, an naturalis effectus productio; tunc inquirenda veritas est, & id quod securius est, amplectendum iuxta doctrinam probabiliorum, & veram. Et in simili eventu iubendum est, quamdiu dubitatio persistit, ut homo ab eiusmodi abstineat actionibus. In dubiis enim tutiorem partem feligere debemus.

V. Adfirmamus & nos quod occultæ sint naturæ vires, & quod ex ignorantia naturalis efficacitatis ad plura, & insolita effecta producenda non raro homines tribuant arti magicæ superstitiosæ quosdam effectus qui vere a naturali causa procedunt. Sed tunc corrigenda est hominum ignorantia, consulendæque sunt naturæ vires, ac Doctorum placita; atque omnibus expensis, decidendum, quid arti, quid naturæ debeat acceptum referri. Quod si dubium superfit, tutius erit sine controversia eligendum. Ad dubia vero tollenda plurimum valet lectio Doctorum, potissimum D. Th. qui hoc de argumento erudite, & sapienter de more disputat. D. Augustinus etiam mira naturæ portenta recenset. Nonnulla eius verbis perstringam: sic enim scribit *Lib. XIV. de Civ. Dei c. xxiv.* „ Nam & hominum quorundam naturas novimus multum ceteris dispares, & ipsa raritate mirabiles, nonnulla, ut volunt, de corpore suo facientium, quæ alii nullo modo possunt, & audita vix credunt. Sunt enim qui & aures movent, vel singulas, vel ambas simul. Sunt qui totam cæsariem, capite immoto, quantum capilli occupant, deponunt ad frontem, revocantque cum volunt. Sunt qui eorum quæ voraverunt incredibiliter plurima, & varia paullulum præcordiis contrectatis, tamquam de sacculo, quod placuerit, integerrimum proferunt. Quidam voces avium, pecorumque, & aliorum quorumlibet hominum sic imitantur, atque exprimunt, ut, nisi videantur, discerni omnino non possint. Nonnulli ab imo sine pudore ullo ita numerosos pro arbitrio sonitus edunt, ut ex illa etiam parte cantare videantur. Ipse sum expertus, sudare hominem solere, cum vellet. Notum est quosdam flere, cum volunt, atque ubertim lacrymas fundere. Iam illud multo est incredibilis, quod plerique fratres memoria recentissima experti sunt. Presbyter fuit quidam nomine Resstitutus in parocchia Calamenfis Ecclesiæ, qui quando ei placebat (rogabatur autem ut hoc faceret ab eis qui rem mirabilem coram scire cupiebant) ad

imitatas quasi lamentantis cuiuslibet hominis voces, ita se auferbat a sensibus, & iacebat simillimus mortuo, ut non solum vellicantes, atque pungentes minime sentiret, sed aliquando etiam igne uretur admoto, sine ullo doloris sensu, nisi postmodum ex vulnere: non autem obnitendo, sed non sentiendo, non movere corpus eo probabatur, quod tamquam in defuncto nullus inveniebatur anhelitus: hominum tamen voces, si clarius loquerentur, tamquam de longinquo se audivisse postea referebat. „ Plurima hic, & alibi recenset Augustinus quæ occultis naturæ viribus, secus artis superstitiosæ tribuenda discernit. Non itaque dicimus sine maturo, gravique examine prævio reputanda esse superstitiosa naturæ portenta; sed solum attrimus, tutiorem partem esse eligendam, si post grave studium, & serium examen prudens dubium remaneat.

VI. Quæst. IV. Quid dicendum de iis qui salutatores nuncupantur? Resp. Eos vocant Theologi salutatores qui virtutem ostendant medendi pluribus morbis, ut rabiei, seu hydrophobæ, vulneribusque letalibus, signo crucis impresso, aut insufflatione, aut quorundam verborum prolatione, aliisve signis. Fuscilli disputant, sit ne naturalis eiusmodi virtus, reperianturque reapse eiusmodi salutatores qui morbos curent. Quod reperiantur, vix revocant in dubium. Plinius *Lib. XXVIII. cap. II.* ut refert Azorius, quæstionem hanc discutit, resolvitque incertum esse, valeant ne incantamenta carminum ad medendum: & *cap. I.* scribit, dente hominis vi interempti gingivas, & oculorum suffusiones felle hominis sanari. Porro *cap. III.* narrat, fuisse in Africa Phillos, & in Italia Morfos, e quorum familiis qui ducebant originem, solo tactu vel saliva curabant a serpentibus vulneratos. Subdit fuisse quemdam in dolium serpentibus plenum coniectum experimenti causa, & circumlucentibus linguis illæsum penitus exiisse. Alios testatur repertos fuisse quorum sudor multis morbis expellendis efficax erat. Itaque contendit Azorius cum aliis, & reperiri eiusmodi salutatores, & eorum virtutem naturalem esse.

VII. Contra sentiunt alii, virtute demonis hæc omnia patrari: quia virtus naturalis haud valet momento temporis morbos curare; & tam mira producere; neque eadem est respectu omnium ægrotorum, sed iuxta dispositiones varias infirmorum operatur. At neque a Deo est eiusmodi virtus, ut ex plurimis

rimis signis colligitur: siquidem salutatores isti ut plurimum homines sunt nequissimi, qui aliorum crumenis inhiant; tamen si sæpius veteratoria arte simulent, se gratis iua remedia offerre, ut hac liberalitatis larva facilius, & copiosius crumenas expilent.

VIII. Tertia sententia est, reperiri utique eiusmodi familias quarum viri sint præfata virtute præditi; istorum tamen virtutem gratiam esse a Deo gratis datam, minime naturalem. Primam partem ex eo evincunt quod Inquisitores, & Episcopi permittant eiusmodi salutatores artem suam exercere. Quod vero sanitatem non conferant vi aliqua naturali, inde colligunt, quia id ortum haberet vel ex qualitate temperamenti, vel ex hoc quod sint tales homines sub hoc, aut illo stellarum, astrorumque aspectu concepti. Hoc autem consistere nequit: siquidem omnes homines sub tali constellatione geniti simili essent virtute ornati. Nec enim una vel altera tantum familia in universo orbe sub hoc stellarum aspectu, & positura propagatur. Hac ratione omnes herbæ, omnes magnetes eiusdem speciei eadem plus, minusve vi pollent. Nulla ergo ratio suppetit cur dicamus hos salutatores naturali virtute præfatos morbos curare. Quod autem hæc virtus gratis a Deo quibusdam conferatur, probant auctoritate Scripturæ dicentis: *Alii datur gratia sanitarum in uno spiritu, alii operatio virtutum &c.* Nulla porro assignari potest ratio quæ suadeat, Deum non conferre aliquibus familiis virtutem, sin universalem, saltem peculiarem ad aliquos tantum morbos curandos.

IX. Quod Deus conferre hanc virtutem possit quibuscumque velit, nemo est qui ambigat; sed quod reapse conferat, & contulerit familiis quibusdam plurium sæculorum spatio, hoc est quod difficultatem ingerit. Nam nulla ratio, nulla origo istius divini privilegii, nullumque authenticum documentum affertur ab his qui hanc perennem virtutem defendunt. Unam ex his familiis in Umbria reperiri ferunt, cuius homines sola benedictione curare eos infirmos solent qui nervorum contractio, aliisque similibus morbis laborant. Quæ omnia mihi suspecta sunt. Siquidem ex nulla probata historia hæc privilegia familiis concessa leguntur. Quid quod nec integris familiis aut Prophetarum, aut Apostolorum, aut aliorum Sanctorum simile privilegium plurium sæculorum spatio concessum scimus, quemadmodum impertitum istorum salutatorum familiis contendunt recentiores Theologi? Quare nobis haud probatur Sal-

mantensium opinio, qua *tract. XXI. cap. XI. pag. 9. §. 2.* defendunt reperiri reapse eiusmodi salutatores, qui non virtute naturali, sed gratia gratis data a Deo morbos sanant. Eorum potissima, ac unica ratio est, quod Episcopi, & Inquisitores permittant hos homines libere suam exercere artem, illosque plures Theologi approbent. Quanti sit hæc ratio facienda, ceteri iudicent. Quod nobis probabilius videtur, est, nullis familiis hanc virtutem sanandi recensitos morbos concessam esse. Privilegium a Deo Galliarum Regibus concessum curandi *strumas*, vulgo *serofule*, probati historici narrant; ideoque creditur admittendum. D. Thomas *Lib. II. de reg. Princip. cap. XVI.* portenta quæ interdum Reges Francorum operati sunt, illos patrasse scribit vi sacræ unctionis, qua tincti sunt. Cuius, inquit, *sanctitatis etiam argumentum assumimus ex gestis Francorum, & B. Remigii super Clodoveum Regum primum Christianum inter Reges Francorum, & delatione olei desuper per columbam, quo Rex præfatus fuit unctus, & inunguntur posteri, signis, portentis, ac variis curis apparentibus in eis ex unctione prædicta.*

X. Plura signa produunt laudati Salmanticensis, alique Auctores communiter, quibus istorum salutatorum superstitio internosci queat. Nam & ipsi advertunt, severiore examine uti debere superiores, antequam eiusmodi officio defungi illos sinant. Superstitiosi porro existimandi sunt, si futura prædicant; si laminas ardentes manibus atrectent illæsis; si solo anhelitu fornacem extinguant, aut tepefaciant; si stigmata impressa ostendant; si se eiusmodi salutatores agnoscere, quin illos nunquam viderint, effutiant; si in conspectu alterius salutatoris sanare se morbos non posse asserant; si artem hanc se ab aliis didicisse asserant; vel addant, se eadem pollere, quod sint septimi filii ex masculis natis, immediate nullo femineo partu interposito; denique si definitis verbis, secus aliis, mederi se morbis posse asserant. Hæc & alia signa exhiberi solent ad dignoscendam istorum salutatorum superstitutionem. A Deo ergo Christi fideles sanitatem petant, sanctorumque virorum intercessionem implorent, missis istis præstigiatoribus; qui, ut mea præfert opinio, si quid operantur insolitum, aut demoniis ope id præstant; aut ad fortuito, & naturali vi interdum accidit.

XI. Quæst. V. *Licitus ne reputari ensalimus debet?* R. Ensalmus oratio precatoria est ex sacris verbis compacta ad morbos pellendos: & quia ut plurimum ex psalmodum ver-

verbis componitur, *ensalmus* oratio isthæc nuncupatur. Duplex *ensalmi* genus Theologi distinguunt. Alterum est *invocativum*, cum scilicet preces Deo funduntur ad implorandam divinam misericordiam, qua a nobis, vel a proximo remove Deus dignetur morbos, aliave temporalia damna; ita tamen ut his precibus præ aliis certo & infallibiliter non fidamus, sed tota fiducia nostra in divina bonitate sita sit. Alterum est precatio ex certis, definitisque verbis, quibus infallibilis tribuitur vis morbos sanandi: & *ensalmus* hic appellatur *constitutivus*. *Ensalmus* primi generis licitus est, honestusque, sive publica, sive privata sit auctoritate confectus: nihil enim in eo est quod reprobari iure valeat. Siquidem non licitum modo, verum etiam sanctum est, a Deo infirmitatum, dolorumque sanitatem, & alia temporalia bona, prout ducunt ad æterna, petere. Quod enim preces sub certa verborum formula componantur, nihil mali occurrit; dummodo tali ordinationi, & formulæ nulla efficacitas ad effectum obtinendum tribuatur. Alterius generis *ensalmus* illicitus est, & superstitiosus: quoniam nullis verbis (sacramentalibus exceptis) consulit Deus infallibilem virtutem producendi effectum aliquem. Nec talis virtus inest naturaliter iisdem verbis. Restat ergo quod *ensalmatores*, eiusmodi sacra verba pronuntiantes, pactum expressum, aut tacitum cum dæmone habeant. Nam eo ipso superstitutionis rei sunt *ensalmatores*, quod certo credant talibus verbis inesse aliquam certam sanandi virtutem; vel quod sit eisdem talis virtus a Deo communicata. Promisit utique Deus ministris Ecclesiæ, quod dæmonia eiciant, linguis loquentur novis, serpentes tollent, quod super ægros manus imponent, & bene habebunt; at non hoc in sensu, quod definitæ cuidam verborum prolationi, ut sit ab *ensalmatoribus*, hominibus vafriis, & nequissimis, annexa sit certa sanandi virtus; sed quatenus ipse pro suæ voluntatis consilio eorum petitiones quandoque exaudiet, & quandoque non exaudiet. Hæc omnia communia sunt penes Theologos. Lege D. Thom. 2. 2. q. xcvi. art. 2. & 4.

XII. Quæst. VI. Datur ne virtus naturalis qua aliquis valeat solo aspectu fascinare? Resp. Fascinatio est veluti prava quædam qualitas oculis insita, & orta ex maligna quædam affectione animæ intuentis. Dividitur a Theologis in *vulgarem*, quæ ex vulgi opinione proficiscitur, cum scilicet vulgus credit posse homines sola visione invidio animo con-

cepta fascinare debiles infantes: & in *physicam*, seu *naturalem*, quæ oritur ex vehementi imaginatione: quam consequuntur humores putridi, corporisque alteratio, hinc oculi ita inquinati effluviis emittunt veneficos insipientes personas visas, si sint teneræ ætatis, debilisque complexionis: & in *diabolicam*, quæ pacto expresse, aut tacito dæmonis solo visu damnium infert.

XIII. Super proposita quæstione in utramque partem Theologi disputant. Qui adfirmant id naturaliter posse fieri, plura exempla produnt & basilici solo visu homines occidentis; & hominum plurium qui, teste Plinio, eadem vi præditi fuerunt, nempe fascinandi sola visione; & mulierum menstruatarum, quæ speculum aspicientes illud guttis sanguineis maculant. Qui negant posse virtute naturali eiusmodi effectus produci, probant ex eo quod visio, utpote actus immanens, impotens sit ad producendum effectum exteriorem.

XIV. Sententia communior, & probabilior est, dari reapse hanc naturalem/virtutem, non quod visio ipsa personæ videntis alios inficiat; sed quia ex oculis, ceterisque corporis membris effluvia venefica exire possunt, quæ partes viciniore aeris imbuendo valeant corporis propinquis nocumentum inferre. Audiamus quid hac de re scribat Angelicus I. Part. q. cxvii. art. 3. ad 2. *Dicendum, quod fascinationis causam assignavit Avicenna ex hoc quod materia corporalis nata est obedire spirituali substantiæ magis quam contrariis agentibus in natura. Et ideo quando anima fuerit fortis in sua imaginatione, corporalis materia immutatur secundum eam. Et hanc dicit esse causam oculi fascinantis. Sed supra ostensum est quod materia corporalis non obedit substantiæ spirituali ad nutum, nisi soli Creatori. Et ideo melius dicendum est, quod ex forte imaginatione anima immutantur spiritus corporis coniuncti: quæ quidem immutatio spirituum maxime fit in oculis, ad quos subtiliores spiritus perveniunt. Oculi autem insiciunt aerem continuum usque ad determinatum spatium: per quem modum specula, si fuerint nova, & pura, contrahunt quamdam impuritatem ex aspectu mulieris menstruatae, ut Aristoteles dicit in Lib. de som. & vig. Sic igitur cum aliqua anima fuerit vehementer commota ad malitiam, sicut maxime in vetulis contingit, efficitur secundum modum prædictum aspectus eius venenosus, & noxius, maxime pueris, qui habent corpus tenerum, & de facili receptivum impressionis. Possibile est etiam quod*

quod ex Dei permissione, vel etiam ex aliquo pacto occulto cooperetur ad hoc malignitas dæmonum, cum quibus vetula sortilega aliquod foedus habent.

XV. Hinc sequitur fascinationem vulgarem superstitiosam esse. Sola quippe visio nequit exteriorem effectum producere. Quin licet fascinatio naturalis contingere possit, ut ex D. Thoma dictum est, hanc tamen quam maxime raram credimus. In animalibus venenum reperitur: & ideo facile spiritus, seu effluvia inquinata ex illis egredi possunt, & propinqua corpora inficere. In hominibus, ac etiam feminis venenum non extat: nec facile est quod ex commotione, & invidio animo humores corporis ita corrumpantur, atque depraventur, ut ex oculis, ore, naribusque exeant, & visas personas inficiant. Probabilitatem non negamus; sed quod reapse hoc eveniat, saltem frequenter, falsum reputamus. Ideo fascinationes, si quæ contingunt, arte dæmonis fieri communiter arbitramur. Superstitutionis quoque reæ sunt femina illæ quæ puerorum collo appendunt ascillas, aliave signa adversus fascinationes. Superstitiosum itidem est offerre feminis vetulis pueros fascinatos, ut illarum benedictione liberi evadant. Mos iste pravus ex paganorum superstitutione originem traxit, in quem declamat Patriarcha Chrysostomus homil. viii. in Epist. ad Colossens. *Crux Christi debonestatur. Elementorum superstitiosi characteres proferuntur. Christus eicitur, & inducitur temulenta, & nugatrix anus. Mysterium nostrum conculcatur, & seductio diaboli tripudiat.*

CAPUT XI.

De magia superstitiosa, seu de maleficio.

I. **D**ari maleficia, Scriptura sacra Matth. vii. & Marc. ix. & alibi passim, & Doctores omnes testantur. Porro maleficium est magia quæ dæmonis arte damnium infert. Duplex est maleficium, *veneficum*, & *amatorium*: illud ad nocendum hominibus, brutis, & plantis adhibetur; hoc vero malefici utuntur ad concitandum amorem carnalem, vel odium eorum quos amare debemus. Veneficum maleficium interdum fit iniecto pulvere in cibam, aut potum, aut super vestes asperso. Iuxta varium huius pulveris colorem diversæ inducuntur infirmitates. Si pulveres fuerint austri, aut cinericii, morbus contrahitur; si fuerint atri, mors evenit. Hæc tamen morborum, & mortis diversitas, non ex colorum diversitate, sed ex dæmonis ini-

quitate oritur. Varii colores signa sunt, ad quorum positionem dæmones effectus operantur. Malefici interdum utuntur venenis, quibus naturaliter nocumentum inferre valeant. Innumera sunt via quibus malefici nocere hominibus possunt, quas videre poteris apud Sprenger in *Malleo Malef. Tom. II. Delirium L. III.* pluresque alios. Nolim tamen ut omnibus quæ narrant, fidem adhibeas. Maleficium *amatorium*, quod *philtum* etiam græce appellant, duobus modis executioni mandari consuevit. Primus modus test, dum aliqua comedenda, aut potanda porriguntur, quæ suapte natura ad venerem stimulare solent. Nullus autem cibus, vel potus, quin nec dæmones ipsi concitare determinate amorem valent, voluntatemque inflammare; sed tantum corpus calefacere, & humores commovere, sensus immutare, ac illas personas sensibus obicere, earumque qualitates representare quæ amorem ciere aptæ sunt. Secundo modo hæc amatoria maleficia confici solent sacrosanctis nostræ religionis sacramentis, ut oleo, & hostia consecratis, thure, & aqua lustrali benedictis. Nec semper eiusmodi maleficia comedenda, aut bibenda maleficiandis exhibentur; sed extrinsecus aut vestibus alligantur, aut sub lecto, in quo iacere, vel sub limine ostii, vel alio in loco, per quem persona quæ maleficio infici tentatur, transire debet, absconduntur. Artificia quibus utebantur mulieres Babylonicae ad concitandum virorum concupiscentiam describit Propheta Baruch cap. vi. *Mulieres circumdata funibus in viis sedent, succedentes ossa olivarum. Cum aliqua ex ipsis attracta ab aliquo transeunte, dormierit cum eo, proxima suæ exprobrat, quod ea non sit digna habita, sicut ipsa, neque funis eius disruptus sit. Omnia autem quæ ab illis fiunt, falsa sunt.* Hæc, & similia præstigia nequeunt ullo modo commovere voluntatem; sed signa sunt, ad quorum positionem dæmones concupiscentiam hominum accendunt.

II. Ad eiusmodi maleficia expellenda sancta mater Ecclesia proponit novissimorum meditationem, iuges ad Deum, & B. Virginem preces, sacramentorum frequentiam, ieiunia, cilicia, flagella, eleemosynas, atque assiduas corporis macerationes, humilitatem spiritus, & id genus pia opera. Item fuga occasionum, maxime puellarum, & mulierum, quæ vere sunt impudici amoris incitamenta, seu concantameuta. Remedia quæ Philosophi contra hunc impudicum amorem maleficio accensum proponere solent, vana sunt, & super-

perditionis plena. Herba promethea, lupi virga, rubeta in corio pecoris alligata, hirci urina, & alia, de quibus Plinius *Lib. XXVIII. c. xxxviii.* & *seq.* superstitiosa sunt; sicut aliqua permulta quæ congerunt, ut sterces amicæ mulieris in calces inclusum: quod foetidum remedium amentes dumtaxat, & stupidi adhibere valent. Addunt tamen communiter Theologi, præter sacra remedia quæ Ecclesia in suis ritualibus præscribit contra quæcumque maleficia (quorum, præter recensita, potissima sunt viva in Christum fides, Crucis signum, Beatissimæ Virginis, Sanctorumque invocatio) licitum quoque esse, atque utilem naturalium remedium usum: non quod naturalia remedia in demones auctores maleficiorum agere valeant; sed quatenus sedare humores noxios queunt, & compescere, illosque expellere, ut ex sacra Scriptura colligitur. Nam David suavitudo lætificabat Saul, a quo spiritus malus recedebat: & Tobias fumo iecoris Asmodæum expulit. Plures quoque herbas, ut salviam, rutam, herbenam, aliasque prodesse ad maleficia propulsanda, prout pravos humores expellunt, aut corrigunt, purgantque, docent Plinius, Galenus, Aristoteles, & communiter medici.

III. Quæst. I. *Licet ne maleficium alio maleficio curare?* Resp. Non desuere qui docuerint, licitum esse petere dissolutionem maleficii a maleficis qui ad id præstandum parati sint; quemadmodum, necessitate cogente, licet petere ab usurario pecunias sub usura, a Sacerdote in mortali existente sacramenta. Verum communis & sana sententia negat licitum esse petere dissolutionem maleficii a maleficis, quantumvis paratis ad id præstandum. Ratio evidens est. Quoniam, sicut maleficium ope dæmonis peractum est, ita & dæmonis expressa, aut tacita invocatione tollitur. At invocatio dæmonis natura sua mala est. Ergo semper illicita, & superstitiosa. Ea enim quæ genere suo mala sunt, quæque nulla ratione a malitia purgari valent, numquam faciendæ sunt, ut bona eveniant, dicit Apostolus ad *Rom. III.* Hinc Deus *Levit. XIX.* iubet: *Non declinetis ad magos, neque ab hariolis aliquid sciscitemini, ut polluamini per eos.* Adversus eos qui tantum sceleris perpetraverint, poenam constituit ibidem cap. xx. vers. 6. *Anima quæ declinaverit ad magos, & hariolos, & fornicata fuerit cum eis, poenam faciem meam contra eam, & interficiam illam de medio populi sui.* Nomine fornicationis Scriptura in-

telligit commercium, communionemque mutua cum magis.

IV. Hæc omnia clara sunt, fusiisque explicari haud indigent. Rationes quæ opponuntur, nullius sunt momenti. Nam licitum est sacramenta petere a Sacerdote sacrilego, & pecunias ab usurario: quia & sacramenta administrare, & pecunias mutuo conferre licitum, honestum, & sanctum natura sua est, atque ex sola hominis nequitia utrumque reddi potest flagitiosum. Postulatur utique quod ex sui indole honestum, quod sanctum est, quod valet sine culpa præstari; crimen autem & scelus omnino est præter intentionem petentis, & ab alterius nequiter operantis malitia solum procedit. Quod autem subdunt licitum esse petere a dæmone ut desistat a maleficio, sicut exorcistæ faciunt: & quod a dæmone non poscitur effectus positivus pravus, sed destructio maleficii, quæ suapte natura bona est: hæc & similia sophismata sunt. Quoniam quæcumque communicatio cum dæmone illicita est. Cum dæmone communicatur, & ut superior suspicatur, dum ab eo postulatur ut a maleficio desistat. Exorcistæ imperant divina virtute, suæque dignitati, & potestati illum subiiciunt; quod licitum est. Dum vero petis ut desistat a maleficio, illius opem imploras, eidemque te subiicis; quod iniquum est. Destructio maleficii bona est licito medio obrenta; secus medio illicito, & superstitioso peracta. Quare destructio maleficii medio exorcismo præstita bona est; iniqua vero alio maleficio parata. Nec dicas, te non subiici dæmoni, quin illum cogere ut maleficium tollat. Quoniam aut id præstat auctoritate Ecclesiæ, vel auctoritate privata. Si auctoritate Ecclesiæ, & Dei cum cogis, licitum est; ad hoc tamen, ut tali auctoritate præditus sis oportet. Si auctoritate propria id efficis, hoc ipsum argumento est, pactum quodpiam tacitum ibi adesse. Si tamen in Christum fide, & spe dæmonem obiurgares, ut a damno inferendo desisteret, haud esses superstitutionis reus. Illicitum quoque est inducere maleficos, ut benedictione maleficia tollant: quia malefici hac benedictione abutuntur, tamquam signo, quoposito dæmon promittit se a maleficio cessaturum, aut illud ablaturum. Remediis ergo dumtaxat ab Ecclesia præscriptis utendum est ad maleficia propulsanda. Illicitum denique est tollere maleficia aliis ritibus vanis: quia ritus vani inepti sunt ad inducendum effectum: & si forte inducunt, dæmonis auxiliium intervenit.

V. Quæst.

V. Quæst. II. *Licitum ne est petere a maleficio ut maleficium auferat, cum tibi constat illum posse mediis licitis eiusmodi maleficium tollere?*

Resp. Convenit penes Theologos, licitum esse cogere maleficos ut tollant maleficia medio licito, dum certo constat illos in promptu habere eiusmodi licita media: quia tunc non adhibentur maleficia, quatenus malefici sunt, sed ut peritis in arte bona ad bonum opus præstandum. Quemadmodum contra omnes asserunt te illicite petere maleficii dissolutionem, si incertus sis, vel dubites, utrum maleficus sciat medium licitum, quo auferre maleficium queat: quia tunc indifferens est ut medio licito, vel illicito tollat maleficium. Et hac ratione illicitum itidem est petere dissolutionem maleficii non ab eo qui illud peregit, sed ab alio mago, qui tum maleficium, tum signa eiusdem ignorat: quia tunc magus non potest nisi alio maleficio prius maleficium agnoscere: atque adeo peteres ut novo maleficio maleficium tolleret. Neque tandem licitum est permittere ut magus medicinam vanam & superstitiosam applicet maleficio.

VI. Ad propositam quæstionem respondet Caietanus *Tom. II. opusc. tract. XII. de malef. quæst. I.* illicitum esse petere a maleficio dissolutionem maleficii: quia tunc petitur talis dissolutio a maleficio ut maleficio, sicut quando postulatur opus artis ab artifice. Porro maleficus, ut talis, minister diaboli est, cuius invocatio semper illicita est.

VII. Contraria sententia communis est, & mihi verior videtur. Quoniam falsum est quod Caietanus pro ratione suæ sententiæ prodit, videlicet in proposita quæstione peti a maleficio dissolutionem maleficii. Quin oppositum loco principii constituitur. Quærimus enim, an licitum sit a maleficio petere dissolutionem maleficii in casu quo ille sciat, habeatque in promptu medium licitum ad hunc effectum. Si enim vel dubitatio occurrat, maleficium medio licito carere, tunc fatemur omnes illicitam esse petitionem. Quando ergo nobis constat reapse maleficium habere licita media quibus fascinationem tollere valeat; quid nos prohibet ab eodem petere ut a maleficio liberet licito medio maleficiatum? Patet enim nos tunc non uti maleficio ut maleficio, sed ut homine habente, & cognoscente licita media ad optimum effectum, qualis est sanitas maleficiati. Profecto hac ratione dicimus, licitum esse petere pecunias ab usurario, quia licite eas numerare potest; & sacramenta a Sacerdote sacri-

lego, quia sancte valet sacramentorum administratione perfungi; quamvis aliunde sciamus neque usurarium mutuo daturum pecunias absque usura, neque Sacerdotem ministraturum sacramenta sine peccato. Cur hoc; nisi quia malitia tota in pravam feneratoris, vel Sacerdotis voluntatem refunditur? Idem ergo prorsus & de maleficio in casu nostro asserendum: cuius peccatum novi malefici totum refundendum esset in solam eius malitiam; cum necessarias actiones ad prius maleficium tollendum licite posset exercere, si vellet. Neque vero peccatum proximi, quod unice ex illius pervicaci malitia, non ex imbecillitate oritur, urgente necessitate propriæ sanitatis, evitare tenemur. Christus ipse nos docuit, scandalum Pharisæorum contemnendum esse. Id dumtaxat negotium facessit hac in re, quod certo sciamus maleficium habere licitum remedium, quo dissolvat maleficium; sicut certo scimus & usurarium posse licite mutuo pecunias dare, & infidelem sancte iurare. Neque enim fides adhibenda est maleficio testanti se eiusmodi habere remedia: quia nulla isti digni fide sunt. Ex certis ergo documentis nobis constare debet, maleficium agnoscere licita remedia, quibus tollat maleficium. Et quia vix umquam nobis id constat; ideo nunquam permitterem ut quis a maleficio peteret maleficii dissolutionem. Sed si maleficus testaretur se hæc habere remedia, iuberem ut mihi, vel alteri eadem manifestaret, ut absque illius ope probus homo posset iis remediis uti, illaque applicare. Alioquin nullam maleficio fidem præberem, si renueret hæc manifestare innoxia remedia alteri homini probo, qui ea adhibens tollere maleficium posset.

VIII. Quæst. III. *Licet ne malefici signa destruere?* Resp. Sententia communis, & vera adfirmat. Hoc clare colligitur ex Scriptura *Deut. VII.* ubi præcipitur, idolorum simulacra, templa, & aras destrui, lucosque succendi. Porro hæc signa sunt, & monumenta superstitutionis, ac veluti diabolicæ magiæ. Eadem ergo ratione destruere signa, & instrumenta maleficiorum licitum erit. Neque dici potest, hanc signorum remotionem pactum cum dæmone, aut invocationem eius, seu aliquam cum ipso communicationem includere: quin eiusmodi signorum destructio infringit pactum, & quodcumque cum dæmone foedus. Ad hunc enim finem destruantur signa, nempe ligaturæ, chartæ, capilli, & cetera eiusmodi, ut pactum quodlibet cum dæmone initum infringatur. Quare hæc signo-

gnorum destructio non est effectus artis maleficæ, seu malefici ut malefici; sed hominis restituentis maleficiato sanitatem: Omnes ergo qui eiusmodi signa dignoscunt, possunt, & debent eadem amovere, & delruere. Malefici ad id tenentur ex iustitia, nedum ex caritate; ceteri vero ex caritate, qua adstringuntur omnes damna a proximo remove. Nec hanc destructionem impedire iure potest damnum, si quod inde malefico accideret: quia damnum hoc est præter intentionem dissolventis maleficium; sibi que maleficus imputare debet, si ex pacto cum dæmone aliquid subit damnum. Hæc omnia communia sunt, plurimosque pro hac sententia laudant Theologos PP. Salmanticenses *tract. II. cap. XI. punct. 10. §. 3. num. 158.*

IX. Contraria sententia tribuitur Ioanni Hesselio Lovaniensi, qui contendit illicitam hanc esse destructionem, eo quod autumat in maleficio duplex iniuri pactum cum dæmone, alterum nocendi signo posito; alterum desistendi a nocendo eodem remoto signo. Hoc autem absolute verum non est. Sed admissio etiam hoc duplici pacto, non inde sequitur quod illicita evadat malefici destructio. Nam si dissolutio malefici fiat ab homine non malefico, tunc nulla potest esse suspicio pacti cum dæmone: quia hæc signa non destruit, opem dæmonis implorando, sed illum potius fugando, eiusque instrumenta amovendo, ut ab inferendo damno desistat. Si vero maleficus ipse hæc signa destruat, id præstare valet, quin dæmonis auxilium poscat; sed potius fœdus initum infringens eiusque poenitens, nullam in posterum se cum dæmone communicationem habere velle ostendet. Nam qui hæc signa destruit, a dæmone sanitatem, seu beneficium quodpiam non postulat; sed signum destruendo, illum compellit ut a nocendo desistat. Si plura cupis, lege Delrium *Lib. VI. cap. II.*

X. Quæst. IV. Maleficus qui dæmoni chirographum proprio sanguine subscriptum tradidit, debet ne illud redimere, ut veram peragere poenitentiam valeat? Resp. Eo impietatis maleficorum plures prolabantur, ut Deo, sacramentis, ceterisque christianæ religionis mysteriis nuntium remittant; atque ut firmius sese dæmonis servituti mancipent, mutuum fœdus ineunt, scriptumque proprio sanguine obfirmant: quod postea dæmoni custodiendum tradunt, tamquam promissæ fidelitatis obsidem. Vulgaris obtinet error, haud posse maleficum sinceram agere poenitentiam, nisi curet ut dæmon scripturam

hanc sibi restituat: quæ persuasio falsa, & erronea est. Nullum quippe peccatum est cuius poenitere nequeat impius, si velit, Dei gratia adiuvante. Porro, ut ipsum vere poeniteat, satis est ut is toto corde peccatum perpetratum detestetur, dæmoni renuntiet, Deo se subiciat, eiusque servet mandata. Si maleficus signum quodpiam penes se a dæmone sibi datum haberet, illud comburere deberet protinus in argumentum fracti fœderis, & futuræ inimicitiae. Possent tamen malefici uti cognitione, & pecuniis dæmonis arte comparatis, aliisque rebus, quarum conservatio, & usus a dæmone nullo modo penderet: quia, licet acquisitio vitiosa fuerit, sublata tamen per poenitentiam culpa, usus licitus esse valeret, ut communiter Theologi docent. Advertunt tamen, frequentissime accidere divitias ope dæmonis acquisitas falsas esse, atque illusorias. Et tunc talibus uti superstitio, & iniustitia foret. Item si pecuniæ a dæmone collatæ furto comparatæ essent, illicite retinerentur. Adde ego, licere utique sanitatem, cognitionemque aliquam dæmonis arte acquiram retinere: quia hæc abiici nequeunt. Quapropter, peccato severa poenitentia deleta, usus earundem licitus erit. Neque enim quis sanus ope alicuius malefici factus, sponte agrotare teneretur, & in pristinam infirmitatem se se conicere. Notitiam quoque quam acquisivit aliquis, e mente haud potest delere. Ea dumtaxat, non ad vana, aut curiosa scrutanda, sed ad honestum finem uti debet. Quod ad pecunias attinet arte dæmonis conquisitas, sive veræ pecuniæ, sive adulteratæ sint, illas proiciendas omnino censeo. Si rationem quæris, forte illam evidentem exhibere ignoro. Nec enim me latet, plura illicite parta retineri posse, ut de stipendio scortatione comparato dici solet. Verum intimus christianæ professionis, ut ita dicam, sensus istarum divitiarum contempionem, proiectionemque iubere videtur. Si divitias quasque contempnere Dominus docet; si D. Petrus Simonem magum offerentem pecuniam increpuit, dicens: *Pecunia tua tecum sit in perditionem.* Actor. VIII. vers. 20. ut mea præfert opinio, pecunias quasque poenitens maleficus proicere debet. At, inquis, nonne vitium est veras pecunias prodigere, cum optimo usui deservire valeant? Hoc solum evincit quod eiusmodi pecuniæ possunt probo viro tradi in aliquem pium usum insumendæ, quod improbare non audeo, minime vero quod debeant a malefico retineri, ut eisdem ditetur.

C A-

CAPUT XII.

De lamiis, sagis, & strigibus.

I. Tribus nominibus appellari mulieres maleficæ, seu superstitiosam magiam exercentes, solent. *Lamia* nuncupantur ob quamdam analogiam cum *lamia*, quæ animal monstruosum est, muliebrem præferens vultum, ubera prodens, & toto speciosum corpore, quo allicit homines ad eos devorandos, & pueros iugulat, quorum sanguine delectatur. Et quoniam maleficæ mulieres crudeliter sunt, puerorumque sanguinem sugunt, ideo lamiis comparantur ab ipsomet Hieremia Thren. iv. *Sed & lamia nudaverunt mammam, lactaverunt catulos suos. Filia populi mei crudelis, quasi struthio in deserto.* A sagacitate, & vastitia *saga* dicuntur, sive, & ut Marcus Tullius ait, a sagiendo, quatenus futurarum, occultarumque rerum præfensionem anhelantes, dæmonis artem postulant, ut id allequi valeant. *Striges* vocantur a strige avicula, quæ noctu stridendo volitat, & puerorum corpora aggreditur, sanguinemque exsugit. Quod & præstant striges mulieres, quæ noctu potissimum sua arripiunt itinera, & infantum corporibus insidiantur. Dicuntur etiam *veneficæ*, eo quod maleficiis utantur, sintque toto humano generi noxiæ. Siquidem hæc spurcissima dæmonum pellices & concubinae corpora, animasque diabolo devovent: sacramenta religionis, & mysteria eiurant, sacras imagines, Crucifixi effigiem, cruces fœdant, concerpunt, conculcant: sanctissima Dei, & B. Virginis nomina omnibus contumeliis conscindunt: sacram hostiam diabolo intra vilissima vasa urina perfusam sacrificant. Necatorum infantium longis acubus transfixa cadavera domos asportant, intra ollas elixant, decoquunt usque ad artuum dissolutionem, & ebullire sinunt, quoad concreta fuerint in crassum quemdam humorem: ex hoc humore duplicem fecerunt succum, alterum dilutum, quem potant, & quo diabolo solemniter sacramento se mancipant: altero pinguiore in vase quodam servato corpora propria noctu obliniunt, quando ad conventicula celebranda cum dæmone accedere stas temporibus debent, ut omnium vitiorum, libidinumque colluvionem exercent.

II. Quæst. I. Cur femina pro viris maleficiis sint deditæ? Resp. Plures assignant Theologi rationes. Et primum mulieres proniores sunt ad credendum; ideo facilius quam viri a dæmone decipiuntur. Deinde curiositatis vitio laborant, ardentque desiderio futura, & oc-

Conc. Theol. Tom. III.

culta agnoscendi; idcirco facillime credunt illis qui futura prædicunt, & abscondita referant, dæmonisque opem, ut eadem sciant, implorant. Indolis etiam, naturæque flexibilis sunt, atque facile impressiones recipiunt, & revelationes. Impotenti rursus ira abripiuntur mulieres, testante Scriptura, non esse iram super iram mulieris; & cum viribus ad vindictam destituantur, dæmonum auxilium poscunt. Libidinis quoque æstu præ viris ardent semel vitiatæ ob maiorem humiditatem. Ut hanc veneris effrenem passionem expleant abunde, nocturnis dæmonum complexibus vacant. Denique tum intellectu, tum voluntate imbecilliores sunt, & deceptioni magis obnoxia: ideo frequentius mulieribus dæmon apparet, & cum eisdem facilius fœdera init. Hinc colliges, quam verum sit Ecclesiastici oraculum cap. xxv. *Brevis omnis malitia super malitiam mulieris.* At simul perpende, quanta hominum sit stultitia, dum fasces, animusque mulierculis istis submitunt, illarum imperio parent, illis diu noctuque inferviunt, illarumque mancipia evadunt miserrima; ut tandem ex earum commercio, & corpora peste inficiantur, & animus præstigiis fascinetur.

III. Quæst. II. Cur vetula pro iunioribus feminis præstigiis, maleficiisque dent operam? Resp. Duplex assignant Auctores rationem. Altera est, quod amissæ iuventutis florem ægre ferentes, odio in adolescentiam, ac iuventutem summo rapiantur: unde, ut iuvenibus noceant, ad dæmonem recurrunt. Altera est, quod puerorum sanguinem ad longiorem vitam ducendam, dæmonis suggestione, credant idoneum.

IV. Quæst. III. Cur Deus permittat ut lamiæ, seu striges infantibus, & iuvenibus potius quam adultis noceant? Resp. Solidam rationem huiusce rei assignari non posse, Auctores omnes fatentur. Quæ enim ratio eorum quæ a Dei voluntate pendent, afferri in medium potest? Id dumtaxat certo scimus, Deum in maiorem fidei confirmationem, ad bonorum probationem, ut homines a peccatis absterreantur, hæc omnia disponere. Aliqui dicunt in poenam, aut probationem parentum id Deum permittere. Alii id evenire asserunt ob imbecillitatem puerorum, qui resistere nequeunt. Alii denique subdunt, striges infantibus insidiari, quia ex illorum corporum abscissis membris, pedibus, manibusque unguentum conficiunt, quo delibutæ ad dæmonum conventicula, & convivia accedunt, seu accedere imaginantur.

D

V. Quæst.

V. Quæst. IV. *Transferuntur ne reapsestriges de loco ad locum; an vero phantastica tantum illusione motus iste contingit?* Resp. Catholici omnes docent, hunc transitum fieri posse: quoniam translatio isthæc dæmonis vires non excedit, ut pluribus exemplis constat. Nam dæmon reapse transtulit Christum Dominum supra pinnaculum templi, ut communiter Patres docent, teste D. Th. III. Part. qu. xli. art. 4. Simonem quoque magum in aera translatum legimus, divique Petri oratione delapsum in terram. Quod clarius elucet in Angelis bonis: siquidem Propheta Daniel c. xiv. inquit: *Angelus Domini apprehendit Habacuc in Iudæa in vertice eius, & portavit eum capillo capitis sui, posuitque eum in Babylone supra lacum in impetu spiritus sui.* Et D. Lucas in Act. c. viii. *Spiritus Domini rapuit Philippum, & amplius non vidit eum Eunuchus. Ibat autem per viam suam gaudens. Philippus autem inventus est in Azoto.* Porro Angeli mali nihil naturalium virium deperdiderunt ob culpam. Quare hoc in ordine id totum valent quod boni possunt efficere. Nulla ergo de hac possibili translatione sagarum quæstio est. Factum ipsum disputatio spectat. Sunt nonnulli saperdæ, qui nulla præmissa facti & possibilitatis distinctione, adversus factum, tamquam omnino impossibile, vocem exaltant. Omnes eiusmodi translationes, quas Auctores ceu veras narrant, fabularum loco habent, nulla ratione adiecta, præter aliorum quorundam Scriptorum auctoritatem, qui oppositum testantur. Sed cur istis, secus illis, fides adhibenda? In inquisitores, in indices crocitant: eosdem inscitæ, credulitatis, ne dicam stultitiæ, arguant, quod sæpe striges severe punierint: ac si ob solas istiusmodi translationes, secus ob apostasiam a fide, ob adorationem dæmoni oblatam plecti illæ possent. Hæc dicta obiter sint, non quod omnes eiusmodi qui narrantur transitus veros reputem; quin frequenter meras esse illusiones assero: sed ut nonnullorum inscitiam, & audaciam coerceam, qui incredibili temeritate in graviores Theologos censoriam virgam extendunt; quamvis Theologiam nec extremis labiis degustaverint. Sed his missis, quod iam pridem Caietanus 2. 2. q. xcvi. art. 4. cum aliis docet, referre lubet, ut discant novi homines, antiquiores Theologos non adeo credulos fuisse, ut veros omnes reputarent transitus istos. Ex eventibus quos Caietanus ipse recenset, unum transcribam. „ Ego quoque (inquit) ab una muliere amante quemdam scio, quod diabo-

„ lus unxit eam nudam, suadens illi quod „ sic duceret eam ad domum sui dilecti, & „ posimodum, postquam fuit extra se multo „ tempore, & crederet se cum suo dilecto „ fuisse &c. invenit se in suo loco ita lassam, „ quod refocillatione indiguit &c. Et, „ nisi ego declarassem ei quod imaginatio „ fuit, & ex tali nuditate ita læsa esset, ne „ sciret forte usque hodie quod illud non fuerit „ in veritate. Per hæc tamen non negamus „ quin diabolus, Deo permittente, quantum „ doque personam aliquam voluntariam etiam „ corporaliter ducat de loco ad locum. Sed „ hoc RARISSIME videtur accidere. „ Quando enim sola phantastica illusione hæc „ transvectio contingit, ita Martinetus (sic enim striges suum dæmonem vocant) sagarum „ corpora subit, penetratque, & illarum „ sensus opprimit, ut nihil omnino sentiant „ etiam læsæ & flagellatæ: tales vero dæmon „ in earumdem phantasia species, imagines, „ larvasque imprimit, ut a sopore expectatæ „ vera credant se volitasse, alienasque domos „ ingressas, & cum suis dilectis cubasse &c.

VI. Hinc colligas velim, ut difficillimum te præbeas in fide adhibenda mulieribus, sive pravis, sive etiam bonis. Quamvis enim obvia ubique occurrant muliebrium illusionum documenta innumera, non propterea tamen mulierum directores, Confessarii que cautiore evadunt, sed frequenter in nimia credulitatis extremum delabuntur. Experientia didici mulierculas, quæ peculiaris devotionis, ac sanctitatis famam ostentare ambiunt, Confessarios perquirere credulos, & faciles, quos ut securius in errorem pertrahant, se illis tamquam ancillas & mancipia submitunt, obedientiam vovent, ad nutum pendere se simulant, ut hac via ipsæ Confessariis minus solertibus tandem imperent, eosque omnino subiciant. Propriam hebetudinem, atque stupidam credulitatem excusare isti solent exemplis Catharinæ, Theresiæ, aliarumque Sanctarum; quamvis illi vel semi-Chatharinam, aut semi-Theresiam nunquam imbuerint. Curent ut suæ devotæ mulieres egregia virtutum facinora edant, miraculis que Catharinæ, & Theresiæ suas visiones comprobent; & tunc eisdem certam fidem adhibeant. Verum de his obiter, fusius suo loco avertur.

VII. Oppositam sententiam propugnant Lutherus, Melancthon, plurimique istius furfuris sectarii, quibus nonnulli Catholici adhærent. Sed omnes isti Andabatarum more rem peragunt, hostemque quem feriant,

con-

confingunt. Enim vero, si possibiles huiusmodi translationes negant; terrant turpiter, & manifeste. Si frequentissime phantastica illusionem translationes præfatas, & cetera quæ illas consequuntur, fieri adfirmant; vix aliquem repugnantem, aut paucos saltem, habent. Nam quod frequentissime in sola illusionem phantastica eiusmodi transitus consistant, ultro ipsi fatemur. Opponunt auctoritatem Concilii Ancyranæ relati cap. Episcopi xxvi. q. v. ubi prohibetur ne his mulierum nugis fidem quisquam adhibeat. Respondent plures cum Severino Binio in notis ad hoc Concilium, præfatum caput subreptitium esse, nulliusque auctoritatis. Alii respondent vetari a Concilio dumtaxat ne credatur sagas super bestias a dea Diana formatas ambulare.

VIII. Quæst. V. *Potest ne dæmon mulieres sagas, sive viros in selem, mustelam, leporem, aliasve bestias mutare?* Resp. Ante responsum primum omnium transcribo doctrinam D. Th. ex I. Part. qu. cxiv. art. 4. ad 2. quæ viam sternit ad quæstionis propositæ decisionem. Inquit ergo: *Materia corporalis non obedit Angelis bonis, seu malis ad nutum, ut dæmones sua virtute possint transmutare materiam de forma in formam; sed possunt adhibere quædam semina quæ in elementis mundi inveniuntur, ad huiusmodi effectus complendos, ut Augustinus dicit III. de Trinit. Et ideo dicendum est, quod omnes transmutationes corporalium rerum quæ possunt fieri per aliquas virtutes naturales, ad quas pertinent prædicta semina, possunt fieri per operationem dæmonum, huiusmodi seminibus quibuslibet; sicut, cum aliqua res transmutatur in serpentes, vel ranas, quæ per putrefactionem generari possunt. Ille vero transmutationes corporalium rerum quæ non possunt virtute naturæ fieri, nullo modo operatione dæmonum secundum rei veritatem perfici possunt; sicut quod corpus humanum mutetur in corpus bestiale, aut quod corpus hominis mortuum reviviscat. Et si aliquando aliquid tale operatione dæmonum fieri videatur, hoc non est secundum rei veritatem, sed secundum apparentiam tantum. Quod quidem potest dupliciter contingere. Uno modo ab interiori, secundum quod dæmon potest mutare phantasiam hominis, & etiam sensus corporeos, ut aliquid videatur aliter quam sit, sicut supra dictum est: & hoc etiam interdum fieri dicitur virtute aliquarum rerum corporalium. Alio modo ab exteriori. Cum enim ipse possit formare corpus ex aere cuiuscumque forme, & figure, ut illud as-*

sumens in eo visibiliter appareat, potest eadem ratione circumponere cuiuscumque rei corporeæ quancumque formam corpoream, ut in eius specie videatur. Et hoc est quod Augustinus dicit XVIII. de Civ. Dei, quod phantasticum hominis, quod etiam in cogitando, sive somniando per rerum innumerabilium genera variatur, velut incorporatum in alicuius animalis effigie sensibus apparet alienis. Quod non est sic intelligendum, quod ipsa vis phantastica hominis, aut species eius eadem numero incorporata alterius sensibus ostendatur; sed quia dæmon, qui in phantasia unius hominis format aliquam speciem, ipse etiam potest similem speciem alterius sensibus offerre.

IX. Ex hac sola doctrina constat, minime posse dæmones transmutare hominem aut mulierem in bestiam. Hanc D. Th. doctrinam conceptis verbis tradit Augustinus Lib. XVIII. de Civ. Dei cap. xviii. ubi plura narrat quæ illusionem phantastica fieri concludit. Nam & nos (inquit) cum essemus in Italia, audiebamus talia de quadam regione illarum partium; ubi stabularias mulieres imbutas himalis artibus, in caseo dare solere dicebant quibus vellent, seu possent viatoribus, undè, si iumenta illico verterentur, & necessariæ quæque portarent, postque perfuncta opera iterum ad se redirent; nec tamen in eis mentem fieri bestialem, sed rationalem, humanamque servari, sicut Apuleius in libris quos *Asinus aurei* titulo inscripsit, sibi ipsi accidisse, ut accepto veneno, humano animo permanente, asinus fieret, aut indicavit, aut finxit. Hæc vel falsa sunt, vel tam inusitata, ut merito non credantur. Non itaque solum animum, sed nec corpus quidem ulla ratione crediderim dæmonum arte, vel potestate in membra, vel lineamenta bestialia veraciter posse converti; sed phantasticum hominis, quod etiam in cogitando, sive somniando per rerum innumerabilia genera variatur, & cum corpus non sit, corporum tamen similes mira celeritate formas capit.

X. Ad propositam ergo quæstionem respondetur, nullo modo dæmonem transmutare lamias in catum, mustelam, anserem, canem, ceteraque animalia; sed vel immutare tum videntium, tum sagarum, quæ credunt se veras in bestias, aut corpora ex aere compingere animalibus valde similia. Hæc est communis Theologorum sententia.

XI. Quæst. VII. *Possunt ne dæmones ianuis clausis introducere sagas in domos, & cubacula dilectorum?* Resp. Dæmones haud possunt efficere ut duo corpora penetrentur; valent vero introducere mulieres ianuis clausis

hoc in sensu, quod eas mira celeritate aperire valent, sicut & muros scindere, lapides auferendo, & restituendo tanta celeritate, ut vix humanis percipi oculis possit: foramina quoque exigua dilatare possunt, per quae corpora transire valeant. Quando deserunt striges quandoque modo visibili, quandoque invisibili id praestant. Dum e lectulo mariti illas transferunt, profundo sopore mariti sensus opprimunt, & interdum corpora ex aere confecta penes maritum deponunt. Vulnura, quae non raro apparent in corporibus sagarum, quae in bestias modo dicto transformari videntur, inde oriuntur, quod corpora sagarum unita sint corpori aereo repraesentanti bestias istas; & ictus vibratus in corpus aereum pertingit in corpus verum sagarum: vel etiam quando haec sola phantastica illusionem peraguntur, daemon ipse ledit, sanciatque sagarum corpora. E carceribus vero educere sagas daemones nequeunt, Deo id impediente: quod experientia patet.

XII. Quaest. VII. Quo in loco conventus sagarum cum demonibus celebrentur; quidque in eiusmodi conventiculis peragant? Resp. Delirius narrat una cum aliis loca esse determinata, in quibus daemones cum sagis sua celebrant conventicula. Locum in Italia ferunt esse montem Veneris prope Lacum Nurcinum. Qua de re videri etiam potest Spina de strigibus cap. xx. Non modo loca, verum etiam tempora definita habent, quibus haec conventicula peragant. Diebus quadragesimae, & potissimum hebdomadae sanctae, quatuor temporum, aliorumque festorum eadem celebrant. Quae porro in his conventiculis agunt, fuso calamo narrant Delirius, alique Auctores. Primum omnium lamiae daemoniorum Principem in regio folio assidentem, terrificamque formam praerentem sub specie ut plurimum hirci, vel canis adoraturae accedunt, nunc flexis genibus, nunc obverso tergo, quandoque cruribus in altum iactis, & capite resupinato, ac in caelum verso mento. In signum servitutis, & homagii eum in podice osculantur: filios proprios offerunt, & interdum occidunt. Quibus peractis, mensis assident, & convivantur. Dapes frequenter ex infantibus occisis paratae sunt, modo delicatissimae, modo insipidae absque sale decoctae. Saturato ventre libidini indulgent, foedissime cum demonibus se se commiscendo. Mulieres incubis subiacent, & viri cum succubis praeteram exercent venerem, nullo praetermissio obscenissimo, atque nefandissimo libidinis genere. Haec pauca perstrinxi obiter. Frequentissime fabulosa, & phantastica esse

censeo, ut dixi supra; fieri tamen reapse posse, non est inficiandum.

XIII. Sunt qui negant daemones exercere posse carnales actus, cum corpore careant, sicutque meri spiritus. Verum communis Catholicorum sententia docet, reipsa hanc commixtionem daemonum mulierumque accidere. Divus Augustinus Lib. XV. de Civ. Dei cap. xxxiii. hoc aperte testatur his verbis: *Et quoniam creberrima fama est, multique se expertos, vel ab eis qui experti essent, de quorum fide dubitandum non est, audivisse confirmant, Sylvanos, Panes, & Faunos, quos vulgo incubos vocant, improbos sepe extitisse mulieribus, & earum appetuisse, ac peregrisse concubim: & quosdam daemones, quos Dufios Galli nuncupant, hanc assidua immunditiam & tenture, & efficere, plures, talesque asseverant, ut hoc negare impudentia videatur.* Quam doctrinam describit, approbatque D. Th. I. Part. quaest. li. art. 3. ad 6. additque filios natos ex coitu daemonum cum mulieribus, non daemonum, sed illorum a quibus semen daemones suscipere, filios esse. *Si tamen ex coitu daemonum aliqui interdum nascuntur, hoc non est per semen ab eis decisum, aut a corporibus assumptis, sed per semen alicuius hominis ad hoc acceptum; utpote quod idem demon, qui est succubus ad virum, fiat incubus ad mulierem; sicut & aliarum rerum semina assumunt ad aliquarum rerum generationem, ut Augustinus dicit Lib. III. de Trinit. cap. viii. ut sic ille qui nascitur, non sit filius daemonis, sed illius hominis cuius est semen acceptum.* Corpora ergo ex aere compacta daemones qui commiscuntur mulieribus, assumunt, & quandoque coitum peragunt absque veri feminis effusione. Nec enim tanta sunt virtute praediti, quae valeant aut humanam carnem veram, aut humanum semen efficere. Quoties autem coitum aptum ad generationem peragere volunt, aliunde, nempe ab hominibus, semen surripiunt, immittuntque in locum generationi destinatum; quod perquam raro evenire puto. Disputare hic solent Auctores, experiantur ne delectationem sagae in hac commixtione. Alii negant, adfirmant alii. Sed, quinam eorum verum asserant, scire non interest.

XIV. Ex his quae dicta sunt, soluta quae opponi ab adversariis solent, remanent. Quod addunt, vim prolificam sitam esse in spiritibus, seu effluviis quibusdam, qui tenuissimi cum sint & subtiles, citissime ac e suis vasis emissi sunt, evanescent, atque dispareunt, nullius momenti est. Nam transvectio feminis

quae

quae ope daemonis efficitur, momentanea est, eaque arte peragitur, ut nequeant spiritus illi tam brevi morula evanescere; maxime cum daemon, horum vitalium spirituum virtutem callens, valeat impedire hanc dispersionem. Plura exempla a Philosophis, & medicis adducuntur, quibus narratur, mulieres inventas esse in utero habentes fetus, quin virginitatis amiserint florem. En eventum quem narrat D. Th. quodlib. vi. qu. iii. art. 18. *Possit tamen forte absque miraculo mulier, salva omnimoda virginitate, concipere, sicut dicitur accidisse de quadam puella pubescente, quam propter pudoris custodiam in lecto suo pater habebat, qui dum somno pollueretur, semen ad matricem descendit, & puella concepit. . . Vir autem, salva tali virginitate, possit esse pater naturaliter propter pollutionem nocturnam, quae quocumque casu ad matricem mulieris perveniret.* Alias mulieres in balneo impraegnatas ex semine a viris ibidem deciso, ab aliquibus perhibetur. Rara utique haec sunt; sed ea nihilominus accidisse probatissimorum Auctorum testimonio traditur: nullaque evidens ratio occurrit quae repugnantiam evincat. Plurima alia essent hic discutienda. Verum quia haec curiositati potius quam utilitati, ac honeste cognitioni inservirent, idcirco ea silentio prorsus praetereo.

CAPUT XIII.

De poenis constitutis in sagas, maleficos, eosque omnes qui pactum aliquod expressum, aut tacitum cum daemonibus ineunt.

I. Omnes leges humanae, & divinae puniendos maleficos statuunt. Deus Levit. xx. *Vir, sive mulier, in quibus pythonicus, vel divinationis fuerit spiritus, morte moriantur: lapidibus obruent eos.* Item Exod. xxxii. *Maleficos non patieris vivere.* Leges civiles plurimae sunt, tit. de Malef. ut lege Nemo 5. leg. Et si exempta 7. quae poena mortis plebentones hariolos omnes decernunt. Eandem poenam constituit ius canonicum.

II. Disputant Theologi, sitne in maleficos lata excommunicatio, vel tantum ferenda. Communior, & vera sententia sustinet, omnes esse reapse excommunicatos a iure: quod probat cap. *Si quis hariolos, ubi haec habentur. Si quis hariolos, aruspices, & incantatores observaverit, anathema sit.* Haec verba, *Anathema sit*, censuram latam, non ferendam significant. Lex enim non optat, sed imperat.

Quare licet praefata verba possent absolute excipere sensum optantis; attamen, ut a lege usurpata, absolute decernunt, iubentque poenam. Adduci solet etiam *Extravag. Ioannis XXII.* cuius initium est, *Super illius*, quam refert Eymericus in *Director. Inquisitorum*, in qua conceptis verbis excommunicatio statuitur in omnes maleficos. Hanc vero constitutionem reiiciunt alii, eo quod in Bullario haud reperiatur. Incerta ergo constitutione praetermissa, transcribam constitutionem Greg. XV. editam 20. Martii anno 1623. cuius initium est *Omnipotens Dei &c.* ubi haec habentur: *Motu itaque proprio, & ex certa scientia, ac matura deliberatione nostris, deque apostolicae potestatis plenitudine, tenore praesentium decernimus, praecipimus, & mandamus, ut constituto quod aliquis pactum cum diabolo fecerit, & a fide apostatando, maleficiis, sive sortilegiis unam, seu plures personas ita laeserit, ut ex maleficio, vel sortilegio mors secuta sit, etiam primo lapsu Curiae seculari tradatur debitis poenis puniendus. Qui vero, similiter apostatando, pactum cum diabolo, ut praefertur, fecerit, & maleficium, seu sortilegium commiserit, licet mors secuta non sit, infirmitas tamen, divortia, impotentia generandi, sive animalibus, sive frugibus, vel aliis fructibus damnum notabile provenierit, muro claudi, sive perpetuis carceribus in sancto Inquisitionis Officio, ubi illud existit, fabricandis mancipari debeat. Qui vero similibus delinquentium notitiam habuerint, eos Episcopo, sive Inquisitori denunciare teneantur &c.* Igitur si malefici delicto iunctum sit apostasiae crimen, ad Inquisitionis tribunal spectat in eiusmodi maleficos inquirere, & animadvertere; quin, dum malefici in apostasiam incidunt, vel in haeresim ruunt, atque adeo obnoxii evadunt excommunicationi latae in *Bulla Canae*; vel si reapse in haeresim non prolabantur, suspicionem saltem vehementem haeresis ingerunt. Signa autem vehementis suspicionis haeresis haec sunt: pactum expressum cum daemone; rerum sacrarum abusus; diaboli adoratio; eiusdem invocatio, ut ea sciantur quae naturalem viam cognoscendi excedunt. Quando autem maleficio annexum est crimen haeresis, aut gravis suspicio eiusdem; talis criminis iudices sunt haereticae pravitatis Quaestores. Et cum vix maleficus reperiatur qui reus haeresis non sit, aut vehementer suspectus; idcirco malefici ad Inquisitores demandandi sunt.

DISSERTATIO III.

DE TENTATIONE DEI, DE SACRILEGIO, ET
BLASPHEMIA.

CAPUT I.

Quid sit tentatio Dei.

I. Tentationis Dei hanc produnt definitionem Theologi: *Est probatio, seu experimentum inordinatum alicuius divine perfectionis verbis, vel factis.* Illa particula *inordinatum* distinguit tentationem licitam ab illicita. Nam si hoc experimentum, seu probatio sit inordinata, nempe absque necessitate, illicita est, atque irreverentiam adversus Deum continet, licita vero est, si sit ordinata. Ordinata porro reputatur, iuxta urgente causa; aut si fiat ex divino instinctu in honorem, & utilitatem Ecclesiae. Hac ratione Abraham, Gedeon, Elias, alique plures Israelitae Deum tentaverunt. D. Th. 2. 2. *quest.* xcii. *art.* 1. describit tentationem absolute acceptam his verbis. *Tentare est proprie experimentum sumere de eo qui tentatur. Sumitur autem experimentum de aliquo & verbis, & factis: verbis quidem, ut experiamur, an sciat quod quaerimus, vel an possit, aut velit illud implere; factis autem, cum per ea quae facimus, exploramus alterius prudentiam, vel voluntatem, vel potestatem. Utrumque autem horum contingit dupliciter. Uno quidem modo aperte; sicut cum quis tentatorem se proficitur, sicut Sampson Iudic. xv. proposuit Philistaeis problema ad eos tentandum. Alio vero modo insidiosae, & occulte; sicut Pharisei tentaverunt Christum, ut legitur Matth. xxii. Additur in definitione, *alicuius divinae perfectionis*: quia, dum Deus tentatur, semper tentatur, ut exerceat aliquid suum attributum, aut misericordiam, aut iustitiam, aut omnipotentiam, cuius egent homines qui volunt experiri aliquid ex his divinis attributis. Idque fit verbis, aut factis.*

II. Ex D. Thom. doctrina colligitur, duplicem esse hanc tentationem, expressam, & tacitam, seu interpretativam. Illa explicite intendit probare aliquid ex Dei attributis; ut dum quis ea intentione se praecipitem e fenestra agit, ut experiatur, an Deus velit illum liberare, & praeservare ne laedatur. Haec vero licet manifeste non intendat expe-

perimentum sumere de aliquo Dei attributo, ita tamen operatur, ut reapse Deum tentet. Idem dicendum de eo qui evidenti periculo se absque necessitate exponit, sperans se a Deo liberandum fore. Hinc concludit Angelicus: *Quando ergo propter aliquam necessitatem, seu utilitatem committit se aliquis divino auxilio in suis petitionibus, vel factis, hoc non est Deum tentare. Dicitur enim in II. Paralipom. xx. Cum ignoremus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, ut oculos nostros dirigamus ad te. Quando vero hoc agitur absque utilitate, & necessitate, hoc est interpretative tentare Deum.* Loc. cit. Qui ergo se committit absque necessitate evidenti gravi periculo, ut experiatur, si Deus velit illum praeservare, peccat tum contra caritatem erga seipsum, tum contra religionem, Deum tentando. Si vero absque eiusmodi spe se periculo propriae vitae committit, peccat contra caritatem, secus adversus religionem, quia tunc nullo modo Deum tentat. Haec est communis Theologorum doctrina.

III. Haec Dei tentatio genere suo peccatum grave est. Si proficitur ex dubitatione, adiunctam habet haeresis malitiam. Dubitare enim de aliquo Dei attributo haeresis est. Si absque dubitatione fiat, etiam grave crimen est. Homo quippe tentator vellet obligare Deum ad aliquid agendum ob finem vanum, vel ut indulgeret curiositati tentatoris: quae omnia dedecent divinam maiestatem.

IV. *Quaest. I. Sit ne levis culpa tentare Deum, cum materia levis est?* Resp. Omnia ea quae natura sua sunt mortalia, fieri venialia possunt ex imperfecta consensus deliberatione. Difficultas est, num veniale tentationis crimen sit, cum deliberatio est plena, sed materia super qua Deus tentatur, levis est: ut si in levi morbo respuas medicinam, sperans te a Deo liberatum iri; si animo distracto ores, confidens nihilominus te obtenturum a Deo quae petis. Adfirmant plures, levem tantum tunc committi culpam: quia, inquit, in similibus casibus non videtur gravis ordinis perversio, nec divinae maiestatis laesio. Verum probabilior sententia est, gravem semper esse culpam, quoties Deus delibato animo tentatur: quoniam gravitatis cul-

culpa mensura est iniuria quae divinae maiestati irrogatur. Porro, sive grave, sive leve sit medium quo Deus tentatur, semper laeditur divina maiestas; quin eo gravius videtur laedi, quo levior est exempli gratia infirmitas, a qua ut libereris, spretis remediis naturalibus, poscis a Deo miraculum sanitatis. Clarius haec exponamus. Tu laboras levi morbo: reicis omne naturale remedium, & a Deo poscis ut sanitatem tibi restituat. Vis ergo Deum miraculum patrare, ut tuae indulgeat curiositati, & ut levem morbum a te expellat? Quis autem non videat tunc te gravius tentare Deum quam si posceres ab eodem ut a mortali infirmitate te curaret? In hac siquidem hypothesi contendis Deum in rebus levissimis suam omnipotentiam exercere ad patranda opera miraculosa. Sive ergo levis, sive gravis sit egestas, pro qua sine ulla necessitate postulas ut Deus miraculum operetur, quo ea auferat quae nullo negotio mediis a natura exhibitis auferri possent; graviter Deum tentas, graviterque delinquis. Hanc sententiam defendunt Suarez *Tom. I. de Relig. tract. III. Lib. I. cap. II. n. 16.* Sanchez *Lib. II. cap. xxxiv. num. 5.* Salm. *tract. xxi. cap. xii. punct. 1. num. 4.* & alii plures. Vix tamen in praxi haec formalis tentatio occurrit. Quis enim, nisi stultus, ideo respuere consueta remedia velit, ut Deus miraculum operetur? Sed in praxi plures spernunt medicinarum usum potissimum in levioribus morbis, confidentes in divino medico, qui potens est, si velit, eosdem sanare. Non contendunt Deum miracula patrare, sed demisso animo sperant fore ut Deus id sit dispositurus quod in sui maiorem gloriam cederet.

V. *Quaest. II. Utrum tentet Deum ille qui probatione ferri candentis, aut aquae ferventis suam innocentiam manifestare contendit?* R. Ait communis sententia: quia suppetunt media naturalia, quibus veritas manifestari possit, nempe testium probatio, aut spontanea confessio. Audiamus D. Th. huic quaestioni sic respondentem 2. 2. *quest.* xcvi. *art.* 8. ad 3. *Iudicium ferri candentis, vel aquae ferventis ordinatur quidem ad alicuius peccati occultae inquisitionem per aliquid quod ab homine fit; & in hoc convenit cum sortibus. In quantum tamen expectatur aliquis effectus miraculosus a Deo, excedit communem sortium rationem. Unde huiusmodi iudicium illicitum redditur: tum quia ordinatur ad iudicanda occulta, quae divino iudicio reservantur: tum etiam quia huiusmodi iudicium non est divina auctoritate*

sancitum. Unde II. *quest.* v. in Decreto Stephani Papae V. dicitur: *Ferri candentis, vel aquae ferventis examinatione confessionem extorqueri a quolibet, sacri non censentur Canonibus: & quod sanctorum Patrum documento sancitum non est, superstitiosa adinventione non est presumendum: spontanea enim confessione, vel testium approbatione publicata delicta, habito praesens oculis Dei timore, concessa sunt nostro regimini iudicanda; occulta vero, & incognita illi sunt relinquenda qui solus novit corda filiorum hominum. Et eadem ratio videtur esse de lege duellorum; nisi quod plus accedit ad communem rationem sortium, in quantum non expectatur ibi miraculosus effectus; nisi forte quando pugiles sunt valde impares virtute, vel arte. Haec omnia perspicua sunt: nec obstant exempla quae adduci solent: videlicet quod Deus Num. v. praescripserit, mulierem adulteram amarum aquis probandam; & quod cap. Saep. 2. *quest.* v. statuatur, dandam Monacho furti suspecto eucharistiam, ut eius sumptione purgetur. Nam ad primum exemplum patet responsio, licitam tum fuisse mulieris adulterae probationem, quia Deus sic praescripsit: quod praecipuum caeremoniale cum fuerit, antiquatum est. Ad alteram auctoritatem respondet D. Th. III. Part. q. lxxx. *art.* 6. ad 3. *quod decreta illa sunt abrogata per contraria documenta Romanorum Pontificum. Dicit enim Stephanus Papa: Ferri candentis &c. Et idem habetur extra de purificationibus cap. Ex tuarum. In omnibus enim talibus esse videtur Dei tentatio. Unde sine peccato fieri non possunt. Et gravius videretur, si in hoc sacramento, quod est institutum ad remedium salutis, aliquis incureret iudicium mortis. Unde nullo modo corpus Christi debet dari alicui suspecto de crimine, quasi ad examinationem. Quod si aliquando miracula in his probationibus visa sunt, ea Deus patravit in defensionem innocentiae accusati, permissio tentationis peccato in illis hominibus.**

VI. *Quaest. III. Tentat ne Deum ille qui, ut hereticum convertat, miracula a Deo patranda in confirmationem veritatis catholicae offert?* Resp. Afferit communis sententia, quia absque necessitate haec postulantur miracula. Pervia enim sunt argumenta splendidissima, quibus veritas religionis catholicae ostendatur. Accedit quod ut plurimum inutilis sit haec miraculorum petitio. Quot miraculorum miriades non patravit Deus in Martyrum occisionibus, quin tamen ea intuentes tyranni ad veram religionem converte-

rentur? Iudei propriis oculis spectarunt quadriduanum Lazarum a Christo resuscitatum, & cum eodem ad mensam sederunt; nec propterea Christi fidem amplexati sunt. Quod si sancti viri hæc miracula interdum hæreticis exhibuere, id ex peculiari divino instinctu fecerunt. Nihil tamen vetat quod, adhibitis mediis consuetis, aliquando etiam miracula a Deo poscantur, debita nimirum humilitate, & subiectione, adiectaque conditione, si in Dei gloriam id cedere debeat, Deoque placeat.

VII. Disputant in utramque partem Theologi, sint ne duo distincta peccata, tentatio Dei expressa, & tacita. Adfirmat Suarez *Tom. I. de Relig. tract. III. Lib. I. cap. III. num. 6.* cum aliis: quia tentatio explicita proficitur a causa specie diversa ab ea a qua oritur tentatio implicita. Siquidem illa a dubitatione de aliquo attributo divino ortum ducit, scæus ista. Si verum esset quod contineretur dubium de aliquo divino attributo in explicita Dei tentatione, dubio procul specie differret ab interpretativa: quia tunc peccatum esset insuper contra fidem. Ceterum non ita videtur coniuncta tentationi Dei dubitatio de divino aliquo attributo, ut nequeat tentari Deus, quin simul de illius omnipotentia, iustitia &c. dubitetur. Et ideo contraria sententia docet, quod, si sermo sit de sola Dei tentatione explicita, specie non differat ab interpretativa; sed quod solum addat maiorem gravitatem malitiæ: quia professio explicita non differt ab implicita. Contendunt Salmant. *tract. XXI. cap. XII. punct. I.* hanc sententiam confirmare auctoritate D. Th. 2. 2. *quest. xcv. art. 3. ad 1.* ubi volunt Angelicum docere pactum cum dæmone explicitum non differre ab implicito. Verum ibi D. Th. oppositum potius docet. En illius verba. *Dicendum, quod in omnibus prædictis est eadem generalis ratio peccandi, sed non eadem specialis. Multo enim gravius est demones invocare quam aliqua facere quibus dignum sit ut se demones ingerant.* Ex hac doctrina habetur, tentationem expressam, & tacitam, ut pactum explicitum, & implicitum, in generali ratione convenire, scæus in speciali. Quod porro hæc specialis ratio diversitatem prodat, videtur factis consentaneum ceteris verbis, quibus additur *multo gravius esse pactum expressum.* Quare nobis non probatur quod laudati Auctores concludunt, nempe satis esse in confessione exprimeri, *Commisi peccatum tentationis Dei;* quin indicetur, expressa ne fue-

rit, vel implicita Dei tentatio. Siquidem certum est penes omnes, valde gravius crimen esse expressam Dei tentationem quam interpretativam. Lis vero est, num hæc diversitas sit specifica, aut numerica. Neutra opinio evidens est. Securior ergo in confessione exequenda: eo vel maxime quod iuxta gravissimam sententiam, mihi que veram, circumstantiæ intra eandem speciem valde aggravantes sunt in confessione aperiendæ. Quapropter quemlibet teneri asserimus ad manifestationem tum pacti expliciti, vel impliciti, tum tentationis expressæ, vel interpretativæ in sacramentali confessione.

CAPUT II.

De sacrilegio, eiusque speciebus.

I. **S**acrilegium est rei sacre violatio. Res sacra dicitur quæ cultui divino deputata est. Et ideo (inquit Angelicus 2. 2. *quest. xcix. art. 1.*) *omne illud quod ad irreverentiam rerum sacrarum pertinet, ad iniuriam Dei pertinet, & habet sacrilegii rationem.*

II. Triplex distinguit sacrilegium D. Th. 2. 2. *q. xcix. art. 3.* cui subscribunt communiter Theologi. Primum est iniuria irrogata personæ sacre, ut Clerico, Monacho, seu Religioso, & Sanctimoniali; aut fornicatio cum persona voto castitatis obstricta. Secundum spectat locum sacrum, ut Ecclesia, & cæmeterium. Postremum est quod perpetratur contra res sacras, & cultui divino peculiariter dicatas, ut sunt sacramenta, calices, vestes sacris peragendis destinata, Sanctorum imagines, & reliquæ &c. Partitionem hanc esse in membra specie distincta, docet ibidem D. Thomas, eique adherent communiter Theologi: quia, inquit Angelicus, *secundum diversam rationem sanctitatis rerum sacrarum, quibus irreverentia exhibetur, necesse est quod sacrilegii species distinguantur. Tanto enim sacrilegium est gravius quanto res sacra, in quam peccatur, maiorem obtinet sanctitatem. Attribuitur autem sanctitas & personis sacris, id est divino cultui dedicatis, & locis sacris, & rebus quibusdam aliis sacris. Sanctitas autem loci ordinatur ad sanctitatem hominis qui in loco sacro cultum Deo exhibet. Dicitur enim II. Machabæorum v. Non propter locum gentem, sed propter gentem Dominus locum elegit. Et ideo gravius peccatum est sacrilegium quo peccatur contra personam sacram, quam quo peccatur contra locum sacrum.* Quæ D. Thomæ ratio sic breviter perstringitur. Diverſa est ratio formalis sanctitatis personæ, loci & rei sacre:

sacre: quoniam persona absolute sancta est; locus sanctus dicitur, quod in eo personæ sanctæ resideant, & in eodem Deo cultus exhibeatur; sacramenta conferunt sanctitatem personis; & res sacre ordinantur ad sanctitatem. Nec est quod in scholastica disceptatione diutius immoremur.

III. Disputari etiam solet, sit ne partitio isthæc in species atomas, an subalternas. S. Thomas docet has sacrilegii species esse infimas, seu atomas, in quarum qualibet diversis sacrilegii gradus reperiri possunt. Inquit enim in corpore articuli: *Sunt tamen in utraque sacrilegii specie diversi gradus secundum differentiam personarum, & locorum sacrarum. Similiter etiam & tertia species sacrilegii, quæ circa alias res sacras committitur, diversos habet gradus secundum differentiam rerum sacrarum; inter quas summum locum obtinent ipsa sacramenta, quibus homo sanctificatur: quorum precipuum est eucharistia sacramentum, quod continet ipsum Christum.* Aliqua ergo peccata, tametsi invicem specie differant, convenire tamen possunt in eadem sacrilegii specie, ut subdit idem Angelicus *art. cit. ad 2.* *Similiter etiam possibile est aliqua duo peccata differre specie secundum materiales actus, convenire autem in specie secundum unam rationem formalem sacrilegii; puta si quis Sanctimonialem violaverit verberando, vel concubendo.*

IV. Explicata generica notione, atque partitione specifica sacrilegii, reliquum est ut brevissime perstringamus sacrilegia quæ sub qualibet specie continentur. Sub prima specie, quæ personas sacras spectat, continetur iniuria Clerico, Religioso, Sanctimoniali irrogata: quod quatuor modis accidere valet. I. Si eiusmodi personæ sacre violenter percutiantur. II. Si ad forum laicum deducantur. III. Si iisdem tributa, & vestigalia absque legitima auctoritate imponantur. IV. Si fornicatio, seu impudicitia cum ipsis personis voto castitatis adstrictis peragatur. Cuiusque enim voti violatio sacrilegium est. Ad hanc quoque sacrilegii speciem pertinet impudicitia peracta a Confessario cum filia spiritali: quia, inquit D. Thomas in *supplem. III. Par. q. lvi. art. 2. ad 8. per penitentiam contrahitur quoddam socius inter mulierem confitentem & Sacerdotem, spiritali cognationi simile; ut tantum peccet tam carnaliter cognoscens, ut si esset sua filia spiritalis.* Hinc sacrilegium similiter est turpis commixtio cum persona spiritaliter coniuncta: quæ spiritalis cognatione contrahitur in solemnibus baptismis, & confirmatione inter paternos, & baptizatum, confir-

matumque, atque inter patrem, & matrem baptizati, & confirmati.

V. Ad secundam sacrilegii speciem revocantur ea omnia quæ contra reverentiam loco sacro debitam perpetrantur. Pluribus modis hoc sacrilegium committitur. I. Si quis locum sacrum incendat, infringat, diruat, altaria demoliatur. II. Si ab Ecclesia, etiam diruta vel polluta, vel interdicta, & ab eius cæmeteriis, atriiis, claustris, & quocumque eiusdem loco non seiuncto, item si ab Oratoriis legitima auctoritate erectis, ab Episcoporum palatiis, a Regularium Conventibus, eorumque ambitu clauso, aliquem hominem quis per vim extrahat. III. Si quis hominem occidat, vel per vim sanguinem effundat humanum; si quis voluntariam pollutionem, sive manifestam, sive occultam, exerceat. IV. Si qui mercatus, negotiationes, & convivia peragant in Ecclesiis, scænas aperiant, ludos, & turpia colloquia habeant. V. Si quis in Ecclesia furetur. Disputant tamen Theologi, sit ne sacrilegium furari non sacrum, puta crumenam, in loco sacro. Verum, omissis Casuistarum quorundam dissidiis, id tenendum est quod statutum legitimus a Pontifice Ioanne VIII. in *cap. Quisquis xviii. q. iv.* *Sacrilegium committitur auferendo sacrum de sacro, vel non sacrum de sacro, sive sacrum de non sacro.* Lex perspicua est, quæ nulla solida eludi interpretatione valet. Quicumque ergo diviti in Ecclesia pecunias furto auferat, sacrilegium perpetrat. Si furto furrantur res traditæ Ecclesie, aut in custodiam, aut ad ornatum eiusdem, pariter sacrilegium committitur.

VI. Qui actus internos vitiosos exercet, contrahit ne sacrilegii malitiam? Qui extra locum sacrum habet voluntatem occidendi, furandi in loco sacro, sacrilegium committit; quia actus interior, & exterior sunt eiusdem speciei. Et hæc opinio communior est. Qui vero in loco sacro constitutus deliberat fornicari, furari, occidere in loco non sacro, a sacrilegio immunis est, eo quod actus isti exteriores sacrilegi non sunt. Actibus autem mere internis non violatur sanctitas loci. Hæc opinio valde, communis est. Verum, quod loco principii statuit, videlicet actibus internis templi sanctitatem non violari, difficultatem mihi ingerit. Siquidem templum institutum est, ut eo in loco peccati cultu Deum adoremus, non modo externo, sed potissimum interno, ut Deo non minus animum quam corpus submittamus. Cur ergo qui animum polluit in hoc sacro loco,

loco, sacrilegio non inquinatur? Quare non mihi videtur adeo manifestum esse ut a sacrilegio immunis sit quicumque sive interius, sive exterius in Ecclesia delinquit.

VII. Tertia species est sacrilegium reale, quo res sacra, a persona, & loco distincta, indigne tractatur. Quæ sint res sacra, iam indicatum est supra: & dividuntur in quatuor veluti gradus. Primum veniunt sacramenta; deinde vasa sacra, imagines sacrae, Sanctorum reliquiae; post ornamenta Ecclesiae, seu ministrorum, ut sunt casulae, vela, & cetera eiusmodi; quarto denique loco collocantur bona mobilia, aut immobilia ministrorum sustentationi deputata, ut decimæ, primitiæ &c. Quocirca qui sacramenta irreverenter pertractat, ea aut recipiendo, aut ministrando, sacrilegio gravissimo inficitur; aut si quis eadem proiciat, conculcetque. Licet Christus Dominus sit realiter in eucharistia, non ideo tamen indigna eiusdem tractatio dicitur sacrilegium in ipsius personam sanctissimam: quia non est ibi per modum corporis in propria specie, quemadmodum est in cælo. Idcirco indigna eucharistiæ tractatio dicitur sacrilegium in rem, non personam. Grave quoque sacrilegium committeret qui vasa sacra adhiberet ad potandum, & vestes sacras converteret in propria indumenta, aut indigne scinderet, laceraretve.

VIII. Isthuc quoque pertinet abusus verborum sacrae Scripturæ. Quare qui verba sacra detorquent ad hæreses evulgandas, firmandasque; qui eadem profanis cantionibus immiscent, aut eisdem abutuntur ad libellos famosis compingendos, ad res profanas exprimendas, sacrilegi sunt. Istorum sacrilegos abusus reprimit Synodus Trid. his verbis sess. IV. *Post hæc, temeritatem illam reprimere volens, qua ad profana quæque convertuntur, & torquentur verba, & sententiæ sacrae Scripturæ, ad scurrilia scilicet, fabulosa, vana, adulationes, detractiones, superstitiones impias, & diabolicas incantationes, divinationes, sortes, libellos etiam famosos; mandat, & precipit ad tollendam huiusmodi irreverentiam, & contemptum, ne de cætero quisquam quomodolibet verba Scripturæ sacra ad hæc, & similia audeat usurpare; ut omnes huius generis homines, temeratores, & violatores verbi Dei iuris, & arbitrii penis per Episcopos coerceantur.* Quare sacrilegi sunt qui in quibusdam civitatibus Italiae in more fere positum habent sacra verba usurpare ad exprimendos Concionatorum, & aliarum personarum defectus; & qui præfatos libellos legunt, distribuuntque, a culpa

immunes haud sunt. Sacrilegii item rei sunt pictores qui sacras imagines indecore, & meretricia nuditate depingunt. Sacrilegio rursus scedantur qui sacras imagines vel reliquias frangunt, dilacerant, aut conterunt.

IX. Omissione quoque perpetrari sacrilegium valet. Istius sacrilegii rei sunt non raro Sacrificæ, dum negligunt debita vigilantia sacra christiana, & eucharistiæ custodire, clavibus adhibitis iuxta sacrorum canonum præscripta; dum corporalia, vasa sacra, altaria, vestimenta ecclesiastica nitida, & munda non servant, sed maculata, lurida, scedaque, non raro ad incruentum sacrificium peragendum adhibenda porrigunt. Sacrilegii rei itidem sunt, si corrupti in pixide sacras particulas negligenter sinant.

X. Est ne sacrilega ommissio receptionis, vel administrationis sacramentorum tempore debito, seu urgente præcepto? In utramque partem disputant Theologi. Adfirmant nonnulli, eo quod debita sit sacramentis reverentia: unde qui illam exhibere negligit, sacrilegus dicitur. Probabilior videtur sententia negans: quoniam, dum quis sacramentum non percipit, nullam sacrae rei iniuriam irrogat; sed præceptum dumtaxat recipiendi sacramenta transgreditur. Ob hanc rationem qui omittit sacrum die festo, non reputatur sacrilegus; sed præcepti tantum violator. Debita utique est sacramentis reverentia ita ut, dum recipiuntur, aut ministrantur, digne & sancte tractentur. Ceterum, dum neque ministrantur, neque suscipiuntur, non apparet ratio cur dicitur sit, eadem indigne tractari.

XI. Quodnam peccatum sit sacrilegium, inquirunt Theologi: & omnes fatentur, genere suo letale esse; eoque gravius, quo sanctior est res sacra quæ violatur. Veniale potest esse aut ob materiæ parvitatem, aut propter inconsiderationem. In confessione semper exprimens est circumstantia sacrilegii.

XII. Pœnæ constitutæ in sacrilegos duplicis sunt generis. Aliæ sunt pecuniariæ, aliæ spirituales. Pœnæ pecuniariæ ante iudicis sententiam non infliguntur. Pœnæ vero spirituales, in quas ipso facto sacrilegi incurrunt, sunt sequentes. Excommunicatio lata in clericorum percussores, item in eos qui immunitatem ecclesiasticam violant, bona Ecclesiæ usurpant, tributa imponunt personis ecclesiasticis, easque ad forum laicum deducunt; & tandem in eos qui effringunt Ecclesiæ ianuas ad res sacras diripiendas. Aliæ pœnæ infliguntur iudicis arbitrio.

CAPUT III. DE BLASPHEMIA.

Quid, & quotuplex sit blasphemia.

I. Varias blasphemiae definitiones tradunt Doctores, quæ tamen omnes in idem recidunt, eundemque produnt sensum. D. Augustinus Lib. II. *de mor. Manich. cap. XI.* prolixum habet de blasphemia sermonem, eamque his verbis describit: *Est autem blasphemia, cum aliqua mala dicuntur de bonis. Itaque iam vulgo blasphemia non accipitur, nisi mala verba de Deo dicere.* Preslius eam definit D. Th. 2. 2. q. XIII. art. 1. *Blasphemia est derogatio divinæ bonitatis.* Idque bifariam accidit. Primum affingendo Deo quod nec habet, nec habere potest. Secundo ab eo removendo quo carere nequit. Hoc autem fieri potest vel intellectu tantum, vel simul etiam affectu pravo. Si corde dumtaxat fiat, erit blasphemia oris. Quando scelus istud mente solum concipitur, affingendo vel removendo aliquid a Deo modo dicto, opponitur confessioni fidei informi; si addatur improba cordis affectio, opponitur fidei caritate formata.

II. Advertendum ex Caietano in *comment. in hunc art.* tripliciter derogari divinæ bonitati posse. Primo intellectu tantum, falsa de Deo opinando. Secundo addendo falsæ opinioni voluntatis detestationem. Tertio denique sine falsa opinione exercendo solam detestationem voluntatis, ut fere accidit inter Christianos. Deinde blasphemia potest esse cum fide, & sine fide; sive ea verbum interius habeat adiunctum, sive exterius. Potest enim quis, credens Deum omnipotentem, velle dicere secum, ut iniuriam Deo faciat, quod Deus non potest. Tandem peccatum infidelitatis opponitur fidei, blasphemia vero opposita est confessioni fidei, non autem fidei ex genere suo. Blasphemia proprie in verbis, secus in factis sita est. Quod autem D. Paulus inquit ad Tit. I. *Confitentur se nosse Deum, factis autem negant;* & D. Petrus Epist. II. cap. 11. *Per quos via veritatis blasphematur,* non exprimit blasphemiam preste acceptam.

III. Communis divisio blasphemiae est in hæreticalem, & simplicem. Hæreticalem est quæ mentis assensu Deo affingit aliquid, vel ab eodem quidquam quod illi convenit, removet: ut si quis effutiat, Deus est iniustus, non est omnipotens, non bonus. Simplex est

quæ absque mentis assensu, sed sola voluntatis pravitate aliquid Deo affingit, vel imprecatur; ut si quis dicat, Maledictus sit Deus. Docere communiter Theologi solent, quod blasphemia hæreticalem committitur adfirmando, & simpliciter imprecando. Verum adverte, quod blasphemia minime esset hæreticalem, si quis diceret, Deus est iniustus, quando interiore mentis assensu id minime crederet. Ad hæresim enim requiritur actus intellectus cum pertinacia. Forum exterius reum hæresis talem damnaret: quia reapse exterior prolatio hæreticalem est; & de interioris iudicium est soli Deo reservatum. Vix tamen accidere solet, nisi per subreptionem, quod hæc propositiones adfirmantes, *Deus est iniustus, est insipiens,* sint absque mentis assensu. Ideo sicuti natura sua hæreticæ sunt, ita fere semper hæreticales sunt, & absolute semper ceu hæreticales reputandæ sunt ab illis qui easdem audiunt. Itaque, quando blasphemia est cum falso mentis assensu tantum, habet comitem hæresim; quando est cum voluntatis detestatione tantum, imprecando, optando Deo malum, habet adiunctum odium; quando demum coniungitur cum falsa mentis assensione pravus voluntatis affectus, tunc est blasphemia omnium scelestissima. Prima opponitur fidei, secunda caritati, tertia fidei simul, & caritati.

IV. Dividitur rursus blasphemia in eam quæ est in Deum, & in eam quæ est in Sanctos. Illa immediate Deum, hæc Sanctos spectat. Insuper alia est *enuntiativa*; ut si quis dicat, *Ad iniuriam Dei hoc volo facere*: alia *detestativa*; ut si dicas, *Pereat Deus*: alia *irrisoria*; ut illa, *Vah qui destruis templum Dei*: postrema *iniuratoria*: ut dum quis blasphemando iurat, *Pereat Deus, si ita non est.*

V. Quæst. I. *Differt ne specie blasphemia in Deum ab ea quæ est in Sanctos?* Resp. Negant Salman. tract. XXI. cap. III. punct. 10. n. 124. pro qua sententia laudant Caietanum, Bannez, Dianam, Sanchez, Azorium, Bonacinam, & alios. Rationem assignant, quod blasphemia peccatum sit religioni oppositum. Religio una est. Ergo una blasphemiae species. Id confirmant paritate iuramenti, quod unius speciei est, sive per Deum, sive per Sanctos iuretur.

VI. Opposita sententia mihi test probabilior. Nam licet una sit virtus religionis, plura tamen vitia specie distincta eidem opponuntur. Porro quod præfata duæ blasphemiae specie differant, ex definitione ipsius blasphemiae evincitur. Siquidem blasphemia est de-

rogatio bonitatis divinæ. Porro divina bonitas haud est univoca Deo, & Sanctis; quin bonitas quæ est in Deo, plusquam genere differt a bonitate quæ est in Sanctis. Illa infinita est, hæc finita; creata hæc, increata illa; causa illa, effectus hæc. Præterea blasphemia opponitur honori, & cultui qui debetur personæ in quam blasphemia iactatur. Sed cultus Dei plusquam specie differt a cultu omnium creaturarum. Cultus Dei est patriæ, cultus Sanctorum est dulciæ, & B. Virginis hyperdulciæ. Porro hi cultus plusquam specie differunt. Ergo & blasphemiæ. Tandem definitio blasphemiæ per se primo convenit iniuriæ quæ Deo irrogatur, & secundario iniuriæ quæ fit reliquis Sanctis. Hanc defendunt P. Paulus Comitulus *Lib. IV. quæst. ix. Leander tract. 1. q. xix.* ubi pro eadem laudat Sanchez, Aragon, Hurtadum, & alios.

VII. P. Suarez *Tom. I. de Relig. tract. III. Lib. I. cap. vi. n. 19.* peroptime addit, quod ut res ista sit, id verum habet in confessione explicandum esse, fuerintne blasphemiæ in Deum, in Virginem, vel in Sanctos. Hoc fatentur etiam laudati Salmanticenses *loc. cit. n. 115.* cum Sanchez, Bonacina, & aliis. Quare ferenda non est nimia laxitas P. Th. Tamburini hæc scribentis *Lib. II. Meth. Confess. cap. III. Quamvis probabilis sit cum Suarez, & Sanchez, blasphemias contra Deum, contra Beatissimam Virginem, & contra Sanctos, differre specie; tamen, cum probabile sit ex Azorio apud Dianam, non differre, satis erit, si in confessione aperiat numerus blasphemiarum; nec explicare opus erit &c. fuisse contra Deum, vel Beatissimam Virginem, vel contra Sanctos.*

CAPUT IV.

De gravitate blasphemie, & de blasphemis ex habitu, & ira.

I. **Q**uæst. I. Est ne blasphemia genere suo peccatum mortale? Resp. Adfirmat communis sententia. Siquidem blasphemia opponitur divinæ bonitati, cuius est derogatio, & caritati in Deum. *Quæcumque caritati repugnant, ex suo genere sunt peccata mortalia. Blasphemia autem secundum genus suum repugnat caritati divinæ, quia derogat divinæ bonitati.* Confirmat D. Th. suam sententiam sacræ Scripturæ auctoritate: *Qui blasphemaverit nomen Domini, morte morietur: Levit. cap. xxiv. Poena autem mortis non*

infligitur, nisi ob mortale flagitium. Numquam ergo ex parte materiæ blasphemia erit peccatum veniale, eo quod materia isthæc parvitatibus gradus minime excipiat; quamquam blasphemia una in genere mortalis sceleris gravior altera sit. D. Augustinus *Lib. contra mendacium cap. xix.* hæc de blasphemia scribit. *Peius est blasphemare quam peierare: quoniam peierando falsæ rei adhibetur testis Deo; blasphemando autem de ipso falsa dicuntur Deo. Tantum autem est quisque inexcusabilior, sive periurus, sive blasphemus, quanto magis ea quæ peierando, vel blasphemando asserunt, falsa noverunt esse, vel credunt.*

II. D. Ioannes Chrysostomus *hom. xcv. in Psalm. Nihil magis impium quam adversus Deum blasphemia:* & in illud Apostoli, *Modico vino utere, I. ad Tim. cap. v. Blasphemia nihil peius. Nullum gratiarum actioni par bonum.* D. Antoninus II. *Part. tit. VIII. cap. VII. Blasphemia, inquit, est gravissimum peccatum. Et ratio est secundum Thomam, quia blasphemia opponitur confessioni fidei, & ideo habet gravitatem infidelitatis; & aggravatur, si superveniat detestatio voluntatis; & adhuc magis, si prorumpat in verba, sicut laus fidei augetur per confessionem, & dilectionem. Unde, cum infidelitas sit maximum peccatum secundum genus suum, ita etiam blasphemia. Unde & glossa Isaiæ xviii. dicit, quod omne peccatum blasphemie comparatum levius est, & quantum quidem ad obiecta peccati gravius est quam homicidium: quia blasphemia est directe contra Deum, homicidium contra proximum.*

III. Quæst. II. Est ne blasphemia peccatum omnium maximum? Resp. Salmanticenses *tract. XXI. cap. III. punct. 10. n. 122.* negant genere suo blasphemiam esse peccatum gravissimum; docentque esse levius hæresi, odio Dei, & desperatione: & hanc opinionem contendunt esse D. Thomæ, atque Theologorum communem. Quid iudicio meo dicendum sit, paucis aperiam.

IV. Blasphemia perfecta, quæ errorem habet intellectus, & Dei odium, sive divinæ bonitatis detestationem, est omnium maximum scelus: quoniam sub hac consideratione opponitur fidei, & caritati. Blasphemia quæ oritur ex Dei odio, quamvis errorem hæresis non includat, est hæresi peior. Quippe propria est damnatorum, & opponitur caritati, ac laudi divinæ: caritas autem perfectior est fide informi. Postremo blasphemia genere suo ipsa hæresi gravior est. Quia licet non habeat falsam intellectus af-

fensionem, habet tamen pravam erga Deum voluntatem, & includit infidelitatem, eamque auget, ut docet D. Thomas *art. 3. Blasphemia . . . habet in se gravitatem infidelitatis: & aggravatur peccatum, si superveniat detestatio voluntatis; & adhuc magis, si prorumpat in verba; sicut & laus fidei augetur per dilectionem, & confessionem. Unde cum infidelitas sit maximum peccatum, secundum suum genus, consequens est quod etiam blasphemia sit peccatum maximum ad idem genus pertinens, & ipsum aggravans.* Loquitur hic D. Thomas de blasphemia secundum genus suum. Sententiam hanc defendunt D. Antoninus *loc. cit. Navarrus in Sum. cap. XII. num. 82. Tabiena verb. Blasphemia num. 5. Arnilla verb. Blasphemia num. 2. Comitulus Lib. IV. quæst. ix. cap. v.*

V. Quæst. III. Peccat ne qui ex inveterata consuetudine, & habitu pravo blasphemat? Resp. Laxitas quorundam Casuistarum in hac quaestione horrorem ingerit. P. Thomas Tamburini *Lib. II. in Decal. cap. vi. §. 4. num. 17.* hæc scribit: *Verba contra Deum in ebrietate, vel phrenesi, vel ex inadvertentia orta ex inveterata consuetudine, blasphemias nequam sunt. Idem docet Lib. III. Meth. Confess. cap. III. §. 3. num. 22.*

VI. Hanc Tamburini laxissimam opinionem excipit, & cocet Leander a SS. Sacramento *tract. 1. de iuram. disp. v. quæst. xvii.* his verbis. *Qui ex habitu blasphemat absque plena, & sufficienti advertentia ad peccatum mortale, tunc non committit novum peccatum mortale, sed solum peccavit in causa, quatenus non abstulit consuetudinem, ad quam advertit. Laudat pro hac opinione Bonacina, Fillucium, Toletum, Sanchez, Tamburinum, & alios.*

VII. Quæst. IV. Peccat ne mortaliter qui inadvertenter blasphemat, quique ita habitualiter dispositus est, ut etiam si adverteret, blasphemaret? Resp. Audi Leandrum *loc. cit. summa, atque horrenda laxitate probabilizantem, novæ adhibendæ sunt voces ad inauditum exprimentum doctrinæ genus. Probabilis (neum probabiliter) respondeo, nec illum peccare mortaliter actu in proposito casu. Nam ut quis actu peccet, novumque peccatum committat, non sufficit quod sit habitualiter dispositus, & protervis ad peccatum; sed requiritur necessario quod actualiter, & in actu secundo sit: quia Deus, inquit S. Augustinus contra semipelagianos, non imputat nobis quod faceremus, si nos vel illi occurreret; sed quod actu facimus. Attoquin homines dediti luxu-*

ria, vel avaritia, qui data opportunitate consensum præbent his peccatis, semper actualiter peccarent, quod omnino est falsum. Citat pro hac sua laxa opinione Valentiam, Sanchez, Fillucium, Laimanum, Trullenchum & alios. Vide nostram secundam Epistolam Theologico-Moralem, & Decretum S. Officii contra librum iunioris cuiusdam, continentem propositiones falsas & scandalosas, quæ, ut ego quidem arbitror, sunt illæ quæ propugnant tactus mamillares, & blasphemias ex inveterata consuetudine prolatas quin novum committatur peccatum. Adversarii crimini mihi verterunt, quod dixerim: *Audi Leandrum summa, & horrenda laxitate probabilizantem. An non horrenda & summa laxitas hæc, quam Leander docet? Sed ubi aequitas oppositorum, qui mea aspera verba obrudunt, & laxissimam opinionem silentio obvolvunt?*

VIII. Quis hæc legere, aut exscribere valet, quin commoveatur, & excandescat? Vicio ne vertendum, si ut odium in similia monstra concitemus, verbis aliquantulum asperioribus, amarulentisque uli fuerimus? Hæc quippe non tam consultatione, quam detestatione reicienda sunt. Auctor iste, ut suis laxitibus velum obtenderet, patronum advocat Augustinum; & tanto Doctori tam monstrosum errorem impingere non erubescit. Quid isthuc pertinet hæresis Sempelagianorum de peccatis conditionatis? Hæcine bona fides in Patribus laudandis, nullo indicato nec verbo, nec loco? Sermo ne in præsens est de futuris conditionatis? Nonne quaestio proposita est de eo qui actu blasphemat ex habitu inadvertenter? Qui ex inveterata libidine fornicatur inadvertenter, numquid a fornicationis reatu liber est? Quid ergo effutit, hinc coniequi luxuriæ deditum hominem semper actualiter peccare, quia data opportunitate consensum præberet? Anne dicimus nos, peccare actu illum qui spiritu blasphemie animatus in blasphemiam non erumpit?

IX. Paucis ergo quaestione respondeamus, reum esse blasphemie qui ex habitu, per poenitentiam non sublato, seu retractato, verba profert blasphemata, quamquam inconsiderate, & inadvertenter. Quoniam inconsiderata blasphemie prolatio voluntaria est in illa habituali dispositione ad blasphemandum, etiam si adveniret. Peccatum ergo haud est conducatum, sed absolutum: & voluntarium adeit inirectum, atque interpretatum, ut de ichtha loquuntur Theologi. Porro ad peccandum satis est voluntarium

rium indirectum. Igitur qui assuetus est blasphemiae, nec conatur consuetudinem evelere, peccat; quamvis non intelligat se blasphemare. Siquidem qui habitu pravo devinctus est, eumque non detestatur, implicitam habet deliberationem. Peccat ergo peccatum mortiferum, quoties blasphemat; tamen ad blasphemiam animum non advertat vel ob iracundiae impetum, vel ob eiusdem habitus propensionem. Qui vero non est assuetus blasphemare, si ex lapsu linguae verbum proferat blasphemum, ad sensum verborum non advertendo, ita quod si adverteret, certo talia verba non proferret; non peccabit, saltem graviter, quia tunc blasphemiam erit solummodo materialis. Quem habitus blasphemandi poenitet, quique laborat pro extirpanda consuetudine, si nulla praevia cognitione in blasphemiam incidat, leviter tantum peccabit.

X. Quæst. V. *Blasphemia ioco prolata est ne peccatum mortiferum?* Resp. Communis sententia distinctione utitur. Si iocus non auferat a blasphemiam rationem contumeliae, aut irreverentiae in Deum, semper erit peccatum mortale. Si iocus eiusmodi sit, quod omnibus expensis tollat a blasphemiam rationem convicii, & contumeliae in Deum, tunc non erit peccatum mortale. Sic docet Leander q. xiv. pro qua opinione citat *Castrumpalaum, Tamburinum, Bassæum, Sanchez, & alios.*

XI. Inanis, futilisque est mihi distinctio isthæc. Anne iocandum, nugandumque cum Deo, & contra Deum est, ac solatii causa in ipsum blasphemiam verba eructanda? Qui fieri potest ut iocus blasphemiam exuat omni contumeliae, convicii que reatu in maiestatem divinam? Quin iocus non minuit, sed auget blasphemiam iniquitatem: etenim mea sententia qui deliberato animo ioci causa blasphemiam verba profert, peius peccatum peccat quam qui ex ira, aut alia passione blasphemat. Quid quippe scelestius in mentem venire potest quam sola iocandi gratia infinitam Dei maiestatem verbis blasphemis, & contumeliosis concindere? Quid vero a ratione tam alienum quam dicere, blasphemias, & convicia in Deum, quia ioco prolata, culpæ reatum minuere? Hæc mihi vera sunt, dum quis deliberato animo veram blasphemiam in Deum contorquet. Secus dicendum, dum quis verba profert, quæ licet presse accepta blasphemiam redoleant, iuxta tamen sensum communem blasphemiam non sunt; ut dum homines aliquam feminam *deam*, suamque *divinam* appellant. Quamvis enim attribuere crea-

turis quod Deo tantum convenit, blasphemiam sit enormis; eiusmodi nihilominus locutiones tamquam hyperbolicæ ab omnibus habentur, nulloque modo blasphemiam reputantur. Ab eis tamen abstinendum hominibus est, eosque pudere deberet infimum omnium rationalium animal tali nomenclatura insignire.

XII. Aliam Leandri laxitatem confutare iuvat, potissimum quia eam ipsam affingit D. Thomæ. Hæc porro scribit Auctor iste q. xvi. *Si vero blasphemet aliquantulum, iudicium rationis sequendo, non tamen plenum, & omnino deliberatum, tunc peccabit, sed solum venialiter, etiam casu quo indeliberatio orta fuerit ex causa iniusta, & illicita.* Sic Navarrus ex S. Thomæ 2. 2. q. XIII. art. 2. Leander imponit tum Navarro, tum D. Th. Navarrus quippe loquitur de eo qui ex ira, omnem prævertente rationem, blasphemat, & pro hac opinione laudat D. Thomam; secus de eo qui advertens aliquo modo se blasphemare, reprimere linguam negligit: tunc enim ob negligentiam reprimendi linguam, advertendique in re adeo gravi, & ob defectum auferendi causam illicitam inconsiderationis, graviter peccat, ut dictum supra est.

CAPUT V.

De variis blasphemandi formulis in Deum, & Sanctos.

I. Urare serio per falsos deos, per Iovem, per Mercurium &c. blasphemiam est: quia cultus Deo soli, aut Sanctis propter Deum debitus, tribuitur falsis diis, & dæmonibus. Qui vero ioci causa, & animo deridendi, non colendi falsos deos, iurat per Iovem, non blasphemat, nec culpam perpetrat. Blasphemiam verba sunt illa quibus fides, seu ea quæ fide divina credenda sunt, negantur; ut, dum quis dicit: *Renego Deum, sacramenta, Mariæ virginitatem &c.* Blasphemiam quoque sunt etiam omnes quæ derogant divinæ omnipotentiae; ut dum quis effutit, *Velit, nolit Deus, hoc fuit; vulgo, al dispetto di Dio.* Laudare Deum verbis obscenis, aut per Christi, Sanctorumque membra pudenda iurare, blasphemiam sunt. Iurare vero per membra honesta Christi, ut per caput, per corpus, non est blasphemiam. Et quia Christus Deus est, absolute iuramenta Christianorum, *per caput, per corpus Dei*, non sunt blasphemiam: quia sciunt, creduntque Christum esse Deum. Attamen, quia scandali plena sunt eiusmodi iuramenta, potissimum infidelibus, & quia

& quia vix unquam eiusmodi præcisiones fiunt ab iis qui iurant; ideo severissime increpandi sunt eiusmodi iuratores, arcendique a sacramentis, donec sese emendaverint. Maxime vero tamquam blasphemiam habendi illi sunt qui indignabundi exclamant, *O sanguine di Dio! o corpo di Dio!* Et quamquam Casuistas distinguant indignationem in Deum ab ea quæ est in hominem quem alloquuntur iurantes; & quod in primo, secus in secundo casu blasphemiam sit: attamen mihi certius est quod absolute eiusmodi iuratores, tamquam blasphemiam, habendi sint. Quod etiam docet P. Suarez Tom. I. de Relig. tract. III. Lib. I. cap. vi.

II. Blasphemiam itidem est diabolum enuntiare omnipotentem, aut sanctum. Amatam puellam *deam* vocitare, ut iam diximus, communiter non est blasphemiam: quia reapse deitas eidem non tribuitur: indignæ tamen locutiones istæ sunt. A blasphemiam quoque reatu immunia sunt hæc verba: *Sub hoc fato natus sum; sic erat in fatiis: sic futurum erat:* quia modus loquendi est minime negans contingentes eventus, nec necessitatem absolutam inducens; sed sensus communis est quod sic a Deo constitutum erat ut eveniret, indemni permanente libertate humana. Blasphemiam non sunt eiusmodi verba: *Poteri di Dio, Possanza di Dio, Può far Dio:* quia homines hæc enuntiantes verba, non derident, sed admirantur Dei potentiam. Negant quoque plures hanc esse blasphemiam: *Al dispetto di quel becco che mi mantiene, e mi sostiene al mondo:* quod latine dicitur: *Invito illo hirco qui me alit, sustinetque in hoc mundo, sic agam.* Verum mihi hæc indefinita locutio vehementer ingerit præsumptionem blasphemiam: qui enim absolute homines nutrit, & conservat in mundo, solus Deus est.

III. Quæst. I. *Sunt ne blasphemiam eiusmodi locutiones: Non credo Deum, Nego Deum, Crucem, Evangelia, sacramenta, si ita non est?* Resp. Negat Tamburinus Lib. II. in Decal. c. vi. §. 4. n. 22. Sed sententia affirmans communis est, & vera: quia negatur existentia Dei in præsentia, licet sub futura conditione; quæ conditio tamen non afficit negationem, sed rem futuram. Blasphemiam quoque sunt qui iurant per vitam Dei, vel Sanctorum, inquentes *Pereat Deus, si ita non est.* Dum tamen dicunt, *Per vitam Dei sic est,* secundum aliquos non blasphemiam: nec iuramentum execratorium, sed assertorium, pronuntiant: quemadmodum non blasphemiam qui dicit, *Vivit Deus.* Verum, sicuti in foro

exteriori eiusmodi iuramenta ut blasphemiam iudicantur; ita in foro quoque interiori censenda sunt, nisi expressa intentio iurantis constet quod nec Deo optet vitam, sciens esse immutabilem; nec in discrimen illam adducat, quasi capax sit pereundi. *Vivit Deus* formula iurandi est in Scripturis adhibita, nec blasphemiam ullam includit. Eiusmodi vero formulæ, *Hoc ita verum est sicut Evangelium, sicut Deus, sicut Christus natus est ex Virgine,* non sunt blasphemiam secundum aliquos Casuistas, qui iurantis intentionem obtrudunt. Verum perperam opponitur intentio: quando locutiones obivium blasphemum sensum naturæ suæ offerunt, & invocative proferuntur. Porro recensitæ formulæ reapse blasphemiam sunt: æquant enim creatam veritatem divinæ veritati, & quod proprium Dei est, creaturæ tribuunt. Blasphemiam hæreticales sunt eiusmodi verba: *Per corpus Dei Patris: Per eius barbam: Per alas Spiritus sancti.* Res clara est.

IV. Quæst. II. *Qui falsum iurat, est ne blasphemus?* R. Adfirmant aliqui. Sed contraria sententia vera est, quam tradit D. Th. 2. 2. quæst. XIII. art. 3. ad 2. *Qui peierat, non dicit, aut sentit aliquid falsum de Deo, sicut blasphemus; sed Deum adhibet testem falsitatis, non tamquam asstimans Deum esse falsum testem, sed tamquam sperans quod Deus super hoc non testificetur per aliquod evitens signum.*

V. Quæst. III. *Qui eodem impetu iracundia profert plures blasphemias, unum ne, an multiplex peccatum committit?* Resp. P. Leander de more absolute probabilius asserit, hunc blasphemum iratum unum dumtaxat perpetrare peccatum: laudatque plures Auctores, & tandem concludit: *Vide de hac materia sapientissimum, & amicissimum Amadeum Guiménium tract. de peccat. prop. 7.* Viden' Casuistarum eloquentiam in reciprocis elogiis? Libellum extollit P. Leander laxitatis, erroribus, imposturisque plenum, toties a sancta Sede anathemate lato confixum. Ad quæstionem respondeo, expendendas esse circumstantias temporis, personæ, consuetudinis blasphemandi. Si enim ira sit diuturna, puta per quadrantem, in quo blasphemus valeat advertere, possitque, si velit, iram comprimere: quis ambigit plura esse peccata? Verum quæstio isthæc levioris momenti est. Pro praxi enim fatiis est ut blasphemus explicet temporis diuturnitatem, animi furentis impetus blasphemus, & consuetudinem blasphemandi.

CAPUT VI.

De poenis in blasphemos constitutis, & de eorum iudiciis.

I. IN veteri lege capitis poena plectebatur blasphemi. *Qui blasphemaverit nomen Domini, morte moriatur: lapidibus opprimet eum omnis multitudo, sive ille civis, sive peregrinus fuerit.* Lev. xxiv. Pariter ius civile commune ultimo supplicio puniendos blasphemos omnes decernit. Quamvis leges istae, ad hanc quod attinet ultimam capitis poenam, defuetudine evanuerint; tamen regna, & principatus omnes gravissimis suppliciis plectere blasphemos solent. Alicubi plebei blasphemi primum vapulant verberibus, post ferro candenti eorum labia signantur, tertio linguae illorum praeciduntur. Alibi publica derisioni, & infamiae blasphemi exponuntur. Ius canonicum *cap. Statuimus de maledictis*, blasphemos septem diebus dominicis ante fores Ecclesiae aditare iubet, dum sacra peraguntur, ultimoque die dominico, pallioposito, nudis pedibus, ligatos corrigia circa collum, publico aspectui sese exhibere: & septem sextis feriis, antequam ingrediantur Ecclesiam, in pane, & aqua ieiunare. Quae si praestare neglexerint, & viventes ab ingressu Ecclesiae prohibeantur, & post obitum ecclesiastica sepultura priventur. Concilium Lateranense *sess. ix. cap. Ad abolend.* Clericos blasphemos prima vice unius anni fructuum beneficii multa plectit: postea eos a beneficio repellit: tandem eosdem inhables declarat ad ecclesiasticos quoscumque proventus. Laicis vero nobilibus prima vice viginti, secunda quinquaginta ducatorum multam imponit, postremum nobilitate deiectos pronuntiat. Plebei qui bis blasphemaverint, ante fores Ecclesiae, ignominiosa mitra capiti imposta, aditare debent. Si vero assueti blasphemis fuerint, ad triremes, aut carceres damnantur.

II. Quæst. I. *Qui blasphemus audit, astringitur ne eosdem ad iudicem deferre?* Resp. Adfirmat communis sententia: idque præcipiunt & Iulius III. in sua constitutione, cuius initium est *In multis*, & Concilium Lateranense *loc. c.* his verbis: *Quicumque blasphemantem audierint, eum verbis acriter obiurgare tenentur, si citra periculum suum id fieri posse contingat; eumque deferre, vel notificare apud iudicem ecclesiasticum, vel secularem intra triduum debeant; quod, si plures dictum blasphemantem simul audierint, singuli eum accusare teneantur; nisi forte omnes convenerint, ut unus pro cunctis tali officio fungatur.* Plura

hic dicenda occurrerent super hac denuntiatione; quæ tamen lubet ad alium locum remittere. Illud dumtaxat urgebo, cuique mandatam esse fraternam correctionem; atque, si hæc satis non sit, dicendum Ecclesiae. Correctionem sapius omittimus vel ob profectus desperationem, vel carnalis prudentiae obtentu. Prudentia opus esse non infior in corrigendis fratribus; sed simul cavendum moneo ne amor terrenarum rerum, mundani respectus, & commoditatum rationes larvam induant christianæ prudentiæ. Si audis blasphemum ira percitum, post sedatam iram illum corripere. Aliquando correctio illico fieri debet, blasphemantis qualitate inspecta. Si blasphemiae hæreticales fuerint, iudici denuntiandi sunt, ut pontificiis præceptis satisfatis. Iudices porro hæresum aut Inquisitores sunt, aut Episcopi. Verum de hoc plura suo loco.

III. Quæst. II. *Quomodo se gerere debeat Confessarius cum blasphemis?* Resp. Si blasphemiae sint simplices, ab eisdem valet Confessarius poenitentem absolvere: quia præfata blasphemiae communiter non sunt reservatae. Potest tamen Episcopus has quoque blasphemias simplices reservare; qua reservatione posita, nequiret Confessarius absolutionem impertiri.

IV. Blasphemia quandoque est hæreticalis, quatenus verba prolata hæresim produunt; & tamen blasphemus nullum internum errorem, dum eam evomuit, in mente habuit: ideo in hoc casu communis sententia docet, in foro interiori posse Confessarium regularem absolvere poenitentem sicut a fortilegio, a magia, a maleficio, dummodo error in mente non fuerit. Qua de re vide Salmanticenses *tract. xxi. c. iii. punct. 10. n. 131.* Verum de hoc in tractatu de poenitentia.

V. Quæst. III. *Quam poenam imponere Confessarius blasphemis poenitentibus debeat?* Resp. Concilium Lateranense statuit, blasphemos absolvendos non esse, nisi gravissima poenitentia a Confessariis imposta. Hæc sunt verba Concilii *sess. ix. §. Ad abolendam*: *In foro poenitentiae nemo blasphemiae reus absque gravissima, severi Confessarii arbitrio iniuncta, poenitentia possit absolvi.* Respondent recentiores Probabilitæ, hoc decretum haud esse ulu receptum. Idque verum habet. Si enim gravissimis poenis subicerentur blasphemii, ut Concilium præcipit, & æquitas iudicii postulat; non adeo frequenter sanctum Dei nomen blasphemaretur. At, quia Confessarii non pauci, sicut a ceteris flagitiis, ita a blas-

blasphemiarum criminibus, levi iniuncta satisfactione, fictos poenitentes absolvunt; ideo scelera cuiusque generis grassantur, atque inuodant terram omnem. Verum aliud est quod decretum præfatum non sit usu receptum, seu quod reapse Casuistæ, & Confessarii non pauci iuxta illius præscriptum severissimas poenitentias blasphemis minime imponant: aliud est quod decretum illud obsoleverit. Hoc nos negamus contra Leandrum *disp. v. g. lxxvi. Salmanticenses tract. xxi. cap. ii. punct. 10. n. 132. Castropalaum disp. ii. punct. 2. §. 3. n. 2. Sanchez Lib. II. in Decal. cap. xxxii. n. 44.* aliosque plures. Si ab his quaeras, cur hoc decretum non vigeat, non servetur; respondent, quia non est usu receptum. Hæc est unica eorum ratio: quæ si consisteret, actum esset conclamationumque de omnibus legibus, quæ usu, seu executione a transgressoribus non recipiuntur. Nonne quoque gravior est Dei offensa, eo gravior esse debet poenitentia, & satisfactio? Nonne Tridentinum Concilium præcipit, ut pro criminum qualitate poenitentiae iniungantur? Cum blasphemia sit gravissimum scelus; cur blasphemis hominibus gravissima poenitentia, ut Concilium iubet, imponi non debet? Lex cum divina, tum naturalis hanc proportionis equalitatem præscribit. Vides, christiane Lector, quo tendat benignitas Casuistarum? Præscriptioni, & defuetudini obnoxias facit vel ipsas divinas, naturalesque leges. Apagatam crudeliam benignitatem. Caveant ergo Confessarii absolutionem impertiri, quin dignis poenis poenitentes blasphemos subiciant.

VI. Quæst. IV. *Qui consuetudine blasphemandi tenentur, debent ne absolvi, antequam a consuetudine prava recesserint?* Resp. Adfirmat de more Leander *disp. v. g. lxxvii.* probabilis sibi esse absolvendos blasphemos, si vere de peccatis doleant, tametsi sæpius admoniti non respuerint: & pro hac sua opinione laudat Sanchez *Castropalaum, Hurtadum, Trullenchum*, & alios. Quam sit opinio isthæc laxa, nemo non videt. Laxitatis notam omnem se effugere credunt, dum dicunt: Si vere de perpetratis blasphemis doleant. At quo fundamento præsumere potes, poenitentem sincero affici dolore, si, repetita admonitione spreta, ad meliorem frugem minime se receperit, nullumque emendationis argumentum exhibuit? Reputet ergo serio Confessarius, quo studio, qua industria, & diligentia blasphemii cohibere linguam curaverint. Perpendat, num executioni mandaverint re-

media quæ blasphemis pro emendatione ab aliis Confessariis præscripta fuerunt. Si profectum, si studium emendationis in poenitente perspexerit, absolvere eum poterit. Si secus, differat absolutionem, & remedia, quibus a blasphemis se abstineat poenitens, rursus iniungat. Inveterata consuetudo momento temporis extirpari penitus nequit. Paullatim ergo debet infringi, & interrumpi, ut tandem, diligentia maxima adhibita, omnino evellatur. Eleemosynam, si conditio poenitentis permittat, toties faciendam statim præscribat, quoties ipsum blasphemare contigerit; vel tot cruce lingua super nudam humum signandas, aliamve similem, aut asperiores poenitentiam imponat. Hac via si poenitentes vere doleant, cito sese emendabunt: sic unius, aut alterius hebdomadae spatium sese emendatum quisque reperiet. Recensita Leandri, & aliorum sententia proscripta est ab Innocentio XI. in hac propositione: *Poenitenti habenti consuetudinem peccandi contra legem Dei, naturæ, aut Ecclesiae, licet emendationis spes nulla appareat, nec est deneganda, nec differenda absolutio, dummodo ore proferat, se dolere, & proponere emendationem.* Iuniores Casuistæ nostri, ut consulant laudatis Theologis, de more clamitabant aut ab aliis Theologis similia doceri (quod si verum est, & illi reiiciendi sunt) aut minus sincere istorum opinionem relatas esse. Quam cationem valde rancidulam pluries ut ridiculam propulsavimus.

VII. Verum plura de hoc, dum de occasione proxima sermo erit. Ea nunc indicabo quæ docet Comitulus *Lib. II. cap. ix. g. ix.* Primum poenitentes suos blasphemis in Deum, & in B. Virginem assuetos, triginta, quadraginta vicibus plus minusve, genibus flexis & nudis, terra tacta, recitare cogebat ille septem psalmos poenitentiales, & litanias cum precibus. Præcipiebat eosdem decies a Deo, & B. Virgine Sanctisque veniam supplices petere; decies singulis diebus crucem lingua designare in terra, pectusque decies percute-re. Hæc, & similia blasphemis imponere Confessarii poterunt, ut blasphemos a blasphemandi consuetudine exsolvant. Si divites sint, pro singulis blasphemis, aut periuriis viginti solidos in eleemosynam dare iubeant. Si pauperes, viginti crucibus lingua in terra designatis, ad tot preces recitandas obligent. His aut similibus modis adversus pessimum blasphemandi vitium erit aliquo pacto consultum.

LIBER QUARTUS IN DECALOGUM. DISSERTATIO I. DE VOTO.

PROŒMIUM.

VOTA quæ Deo homines nuncupant, ad primum Decalogi mandatum attinent. Votorum sanctitas, ac pietas suapte natura perspicuæ sunt. Colitur quippe Deus voti, nostris, & de acceptis beneficiis grati animi nostri argumenta exhibentur. Modo ad impetrandam divinam clementiam, gratiasque obtinendas; modo ad deliniendam, placandamque iustitiæ severitatem vota nostra Deo offerimus. Hæc sunt præcipua christiana religionis officia, ac servitutis nostræ erga Deum argumenta. Inrita est animis nostris hæc propensio, aut in calamitatibus divinum auxilium votis implorandi, aut pro beneficiis acceptis ad divinæ maiestatis gloriam votorum tabellis templa ornare. Antequam Deus scriptam legem nobis traderet, Patriarcha Iacob vota sua Deo obtulit. *Votum vovit dicens: Si fuerit Deus mecum &c. Gen. xxviii.* Vates Isaias, ceu insignem populi Dei prærogativam, votorum immolationem describit dicens: *Colent eum in hostiis, & in muneribus; & vota vovebunt Domino, & solvent: cap. xix.* Quid quod ipse Marcus Tullius frequentia paganorum vota, & tabellas, quas in templis deorum appendebant, aut qui naufragio evadissent, aut qui insigne aliquod beneficium obtinuisent, indicat? Atque hinc deorum colligit providentiam, mundique gubernationem. Sic enim Diagoram amicam alloquentem inducit: *Tu, qui deos putas humana negligere, nonne animadvertis ex tot tabellis pictis, quam multi votis vim tempestatum effugerunt, in portumque salvi pervenerunt?*

De votis ergo tractationem hoc in Libro suscepturam, difficultates omnes expendam quas Theologi discutere solent. Vota monastica indicta in præfens prætere, eaque ad tractatum de statu religioso remitto. De votis ergo generatim acceptis sermo erit.

CAPUT I.

Hereticorum errores adversus vota.

I. PRIMI inter hæreticos, qui vota damnarunt, appellantur *Lamperiani*. Hi vota omnia rejiciebant, eo quod illa necessitatem, & coactionem inferre hominibus effutiebant. Hanc impietatem diu conspuitam effoderunt *Pseudo-Apostoli*, quibus manus porrexerat Ioannes Wiclephus. Lutherus Wiclephi discipulus impudentius magistri hæresim hanc evulgavit. In vota tamen monastica præ ceteris suas evomit blasphemias. Idcirco, dum de illis sermo erit, impia illius sophismata refutabo. Ioannes Calvinus, qui & Wiclephi, & Lutheri præcipuos errores ad prævit, suisque propriis intermixtos auxit, & pestilentiorum invexit hæresim, *Lib. V. lxxii. cap. xliii.* adversus votorum nuncupationem, quam temerariam vocat, calamum atra bil-

isua, & impotentis livore tinctum acuit. In duas integram caput partes tribuit; in quarum priore de votis monasticis agit. Sub initium luget, deploratque Ecclesiam, Christum Iesu inestimabili sanguinis pretio in libertatem vindicatam, ingenti votorum, sæc traditionum pondere oppressam esse, & crudeli tyrannide dilaniatam. De more in Catholicos contorquet impropria vilissima, scurrilia dicta, commenta audacissima, quæ sibi elegantia, & eloquentiæ, qua inique abutitur, floribus respergere conatur. Sed quo est in dictionis suæ cortice polior, eo est in veritatis investigatione dementior. Modo vota omnia improbat, modo nonnulla suscipit: nunc vota temere emula tantum, nunc etiam quæ caute, & deliberato animo fiunt, damnat. Eo amen conatus suos collineat, ut Catholicorum vota omnia ad superstitionem, & idololatricam amandet. Pauca delibabo ex multis equæ scribit, ut ipsiusmet doctrina, & veritas

im-

impudentiæ, ac cæcitatibus ipsum revincam.

II. Itaque num. 4. loc. c. inquit Calvinus. *Vini abstinentiam si ita voves, quasi in ea subsit aliquid sanctimoniam, superstitiosus es; si in alium finem non perversum respicis, nemo potest improbare.* Quis est, saltem Christianorum, qui in vini abstinentia quidquam sanctimoniam recognoscat, optimo quovis alio sine sublato? Abstinent Turcæ vino, abstinent plurimæ aliæ nationes, vini carentia cogente. Nemo dixerit, abstinentiam vini sanctimoniam continere: nemo saltem sanæ mentis eam vovet, quasi in ea aliquid sanctitatis subsistat. Sed qui eam vovet, eam veluti medium assumit, quo & propriam comprimat concupiscentiam, eamque spiritui subiciat, & securius se disponat ad legem Dei servandam, atque facilius uberiusque a Deo auxilia caelestia, quibus suos coercere appetitus possit, obtineat. Huc spectant Catholicorum vota. Quid itaque hæresiarum calumniatur Catholicos Deo abstinentias, & ieiunia voventes? Non in ieiuniis sanctimoniam agnoscimus; sed ieiunia ad animæ sanctimoniam comparandam adhibemus. Ieiunia, si in Dei gloriam dirigantur, si theologicis virtutibus, caritate potissimum, animentur, sancta dicimus: quia instrumenta sunt quibus animæ sanctitas vel acquiritur, vel augetur. Quid isthic superstitionis?

III. Quatuor votorum genera distinguit Calvinus, quorum duo præteritum tempus respiciunt, quibus vel nostrum erga Deum gratum animum pro acceptis beneficiis testamur, vel ob perpetrata delicta ipsi a nobis poenam exigentes, divinam vindictam emolliere studemus. Priora gratiarum actionis, posteriora poenitentiae exercitia etiam vocat. Alia duo tempus futurum inspicunt, nempe quibus aut cautiores reddimur circa malum commissum, aut ad bonum excitamur. *Quæ in futurum tempus (inquit num. 5.) confervuntur vota, partim eo tendunt ut reddamur cautiores, partim ut quibusdam veluti stimulis ad officium excitemur. Videt aliquis se adeo proclivem esse in certum vitium, ut in re alias non mala sibi temperare nequeat, quin protinus in malum delabatur: nihil absurdum faciet, si eius rei usum ad aliquod tempus sibi voto præcidat. Quemadmodum, si quis periculosum sibi esse hunc, vel illum corporis ornatum agnoscat, & tamen cupiditate illectus vehementer appetat; quid melius faciat, quam ut frenum sibi iniiciendo, hoc est necessitatem abstinendi imponendo, sese omni dubitatione liberet? Similiter, si quis vel obliviosus sit, vel*

piger ad necessaria pietatis officia, cur non suscepto voto & memoriam exerceat, & pigritiam excutiat? In utroque speciem esse pedagoga fateor; sed eo ipso quod sunt infirmitatis admnicula, a rudibus & imperfectis non sine utilitate usurpantur. Proinde quæ ad unum ex his finibus respiciunt vota, præsertim in rebus externis, legitima esse dicemus, si modo & Dei approbatione sint suffulta, & vocationi nostræ convenient, & ad facultatem gratiæ nobis a Deo date sint limitata.

IV. Hæc longius forte quam par erat referre volui, ut non aliunde quam ex ipso Calvino argumenta repeterem, quibus illius maledicum obstrueretur os adversus Catholicorum vota. Cum enim sub initium sui capitis de votis quæ in catholica Ecclesia fiunt, sermo illi esset, hæc protulit. *Parro, quo melius pateat gravissimam perniciem ex votis invehit esse, principia iam ante posita teneant lectores. Docuimus enim primum, quidquid ad vitam pie, sancteque instituendam desiderari potest, in lege esse comprehensum. . . . Hinc exoritur de votis dubitatio, quæ præter expressum Dei verbum fiunt, quo loco sint habenda.* Dicat nunc nobis Calvinus, num expresso Dei verbo in Scripturis habeatur, quod quis possit vovere abstinentiam & ab epulis selectis, & a splendido ornatu. Dicat, si expressum Dei verbum sit ut obliuosi, & pigri vota suscipiant, quibus, pigritia excussa, solertiores sint in persolvendis Deo debitis pietatis officiis. Dicat, unde ipse cognoscere valeat quod eiusmodi vota Deo probata sint, & vocationi congrua, & divinæ gratiæ dono aptata. Sunt ne hæc omnia expresso Dei verbo definita? Si ait; quid ergo adversus Catholicos obgannit, quod vanos votorum cultus Deo exhibeant, expresso Dei verbo repugnante? Si neget; quid ergo Catholicos carpit, quod ea Deo voveant quæ explicite in Scripturis non habentur? Quid plura? Si vota Deo displicerent, profecto nequaquam præciperet eorumdem observationem, quemadmodum re ipsa præcipit Eccles. v. *Siquid vovistis Deo, ne moreis reddere: displicet enim ei infidelis, & stulta promissio.* Item Psalm. xciv. *Immola Deo sacrificium laudis, & redde altissimo vota tua.* Rursus Psalm. lx. *Reddam tibi vota mea, quæ distinxerunt labia mea.*

V. Ut hæc apertissima testimonia eludant quoquo modo Lutherani, & Calvinistæ, concedunt vota emitti ad tempus definitum posse, secus in perpetuum: quia inquit Calvinus loc. cit. n. 6. *Si perpetuo voto te obstrinxeris.*

xeris, aut magna molestia, tediisque solves, aut etiam diuturnitate fatigatus violare aliquando audebis. Alteram prodit rationem, quod eiusmodi vota perpetua repugnent christianæ libertati; quo nihil dici potest insulsius. Nam, si non repugnant vota temporaria Christianorum libertati, cur repugnabunt perpetua? Cedo: ubi est in Scriptura expressum Dei verbum, quod licitum sit Deo nuncupare vota temporaria, secus perpetua? Quin perpetuitas votorum vel ex ipsa Scriptura clarissime colligitur. Votum enim perpetuum Anna Samuelis mater Deo dicavit. I. Reg. I. *Cum esset Anna amaro animo, oravit ad Dominum fletu largiter, & votum vovit dicens: Domine exercituum, si respiciens videris afflictionem famulae tuae . . . dederisque servae tuae sexum virilem; dabo eum Domino omnibus diebus vitae eius.* Quod votum adeo gratum Deo fuit, ut voventis petitionem continuo exaudierit. Si mater de filio votum perpetuum nuncupare Deo potest: quanto magis potest filius ipse de se ipso; cum plus iuris quisque filiorum quam mater in semetipsum habeat? Ceterum, ut Calvinus philosophia penitus convellatur, servitus peccati ea est quæ filiorum Dei libertati repugnat; secus servitus iustitiæ, & honestatis, ut inquit Apostolus Rom. VI. *Liberati autem a peccato, servi facti estis iustitiæ.* Libertas itaque novæ legis libertas est a peccatis, & a gravissimo vitiorum iugo. Huic vero christianæ libertati non modo non repugnant quæ nos Deo devinciunt, quin eandem perficiunt, ut expresse ait Augustinus Libro de quant. animi cap. XXIV. *Hæc est vera, hæc est perfecta, hæc sola religio, per quam Deo reconciliari pertinet ad animam, de qua querimus, magnitudinem, quæ se libertate dignam fecit. Nam ille ab omnibus liberat cui servire omnibus utilissimum est, & in cuius servitio placere, perfecta sola libertas est.* Vota quæ Christiani omnes in baptismo etiam iuxta Calvinum emittunt, perpetua sunt, & non idcirco christianæ libertati officiant. Matrimonii vinculum perpetuum est, & gravius quocumque voto; & nihilominus libertati per Christum donatæ minime repugnat. Cur ergo repugnabit votum? Non intelligunt miser quod servire Deo regnare est. Utique non raro & molestum, & laboriosum est reddere Deo vota nuncupata. Sed hoc eventum in temporariis, tum in perpetuis promissionibus. Quid quod Calvinus ipse suadet enervationem votorum ad excutiendam pigritiam, ad calcaria iniicienda torpidæ voluntati? Contra-

gere quidem potest in non paucis eorumdem violatio. Quid inde? Nonne prævidebat Christus & difficultatem suæ legis, & innumeras eiusdem transgressiones? Abstinent ne propterea ab illius promulgatione? Si difficultas servandæ promissionis, aut violandæ periculum abstergere homines deberent a promittendo; nulla umquam pacta, nulla fœdera, nulla promissa fieri possent. Tandem subdit Calvinus, vota Deo placere, & esse actus religionis, cum fiunt de rebus ab ipso Deo præceptis; secus vota de rebus non præceptis. Ubique sibi contradicit. Vota quæ ipse concedit ut licita, de abstinentia a vino, a lautiis, & vota ad excutiendam pigritiam, & similia, non sunt de rebus præceptis. Vota quæ nuncuparunt Patriarcha Iacob, Anna, & plures alii in sacra Scriptura recensiti, non de rebus præceptis, sed liberis fuerunt, ut legenti cuicque constat. Et tamen hæc vota Deo placuisse, inde colligitur, quod eorum solutionem severe exigebat. Sed in re aperta amplius non est immorandum, eo vel maxime quod de his plura dicturi sumus, cum de votis monasticis sermo recurret.

CAPUT III.

Recensentur opiniones damnatæ, & laxiores nonnullorum recentiorum.

I. **I**nter propositiones Michaelis de Molino nos proscriptas ab Innocentio XI. summo Pontifice duæ sunt quæ votorum materiam spectant. Prima habetur n. 3. dictarum propositionum, eisque sequentis tenoris. *Vota de aliquo faciendo sunt perfectionis impeditiva.* Altera est n. 64. *Præpositis obediendum est in exteriori, & latitudo voti obedientiæ Religiosorum tantummodo ad exterius pertingit. In interiore vero aliter se res habet, quo solus Deus, & director intrant.* Ambæ propositiones aperte repugnant sancto Dei verbo. Capite superiore ostensum est ex Isaia cap. XIX. *Deum coli hostiis, & votis. Vota vovebunt Domino, & solvent.* Ex quo patet primæ propositionis damnatæ falsitas. Alteram quoque reprobatur D. Paulus Hebr. XIII. *Obedite præpositis vestris, & subiaccete eis: ipsi enim pervigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri.* Si pro animabus rationem reddere præpositi debent, earumdem regimen, & cognitionem habeant necesse est. Sed de hoc plura suo loco. Nunc recensendæ sunt quedam opiniones aliquorum recentiorum, quæ nimis laxæ nobis videntur.

II. Num contagatus impeditus ad petitionem

constantia, levitatis, & infidelitatis arguentium esse propositi facti fidem frangere, falsum est. Nam idcirco, ut diximus, quisquam proponit, & non vover, ut sibi libertas semper adit a proposito recedendi. Nemo tamen negare aulit, ut ego arbitror, aliquam contingere culpam, si absque ulla causa quis a bono proposito recedat. Non ea quidem ratione quod obligationem, quam nullam esse diximus, propositi violet; sed ob illud generale principium, quod non proficere in via Domini deficere est. Quare quisque curare debet ut id quod proposuit, exequatur; nisi rationes occurrant quæ oppositum suadeant. Et licet non sit lex urgens, neque infidelitatis debitum astringat; mutatio tamen difficillime a cuiusque inconstantia, & volubilitatis labe purgari potest. Et huc fortasse spectat prima sententia: & hoc in sensu eam reprobare minime valeamus.

XII. Quæst. VII. *An in promissione natura voti sita sit; & quomodo a proposito promissio hæc differat?* Resp. Communissima Theologorum sententia est, votum promissione perfici, & in eadem essentiam voti consistere. Idcirco votum definitur promissio facta Deo. Ratio sumitur ex ipsa Scriptura, quæ votum per promissionem describit. Dicitur enim Deuter. XXIII. *Cum votum voveris Domino Deo tuo, non tardabis reddere . . . facies sicut promissisti.* Item Eccles. V. *Si quid vovisti Deo, ne moreris reddere: displicet enim ei infidelis & stulta promissio: & infra: Melius est non vovere quam post votum promissa non reddere.* Votum igitur in Scriptura per promissionem explicatur. Votum ergo promissio est. Omnes pariter asserunt, promissionem hanc distinctam esse a proposito eandem promissionem præcedente. Ut porro distinctio clarior evadat, utriusque notiones promendæ sunt. Promissio hoc pacto finiri solet: *Actus quo quis intendit aliquid facere sub obligatione exhibita alteri.* Hæc finitio communis est, seu naturam promissionis in communi acceptæ exponit. Voti namque promissio particularis est *actus quo quis se se obligat ad aliquid præstandum in Dei cultum;* propositum autem est *deliberatio aliquid faciendi;* seu, ut communiter dicitur, *propositum procedit ex deliberatione rei faciendæ; promissio vero ex deliberatione acceptandæ obligationis, sibi que eam imponendi.* Disputant Theologi, ad quam animæ potentiam spectet promissio. P. Suarez Lib. I. cap. XIII. suo calamo hanc versat quæstionem, quam nos præterire expediens iudicamus, eo quod

nullius momenti ipsa nobis appareat. Dumtaxat cum D. Th. 2. 2. q. LXXXVIII. art. I. dicimus, promissionem ad intellectum pertinere: est enim practica locutio, seu imperium, quo ad Deum se homo dirigit, quoque se illi astringit. Per votum enim, quod in promissione situm est, homo ad Deum se se erigit. Dirigere autem, & ordinare ad intellectum, non ad voluntatem, spectat; quidquid in oppositum asserat Suarez cum Scoto, quorum nunc objectiones taceo, quia tanti non sunt, ut plus otii in illis excutiendis terere debeam.

XIII. Quæst. VIII. *Quodnam propositum requiratur, ut votum validum sit?* Resp. Omnes ad unum fatentur necessitatem propositi ad voti valorem. Dissidium aliquod solummodo est de qualitate propositi, seu intentionis, & deliberationis. Nam propositum voventis diverso modo considerari potest. Primo, si deliberate solis verbis promittat, & voveat; sed animum deliberatum habeat non vovendi. Secundo, si quis habeat propositum vovendi, & se se obligandi; sed simul deliberatam habeat voluntatem non exequendi promissum. Tertio modo vovens considerari potest, quatenus animum, seu propositum habet promittendi, & implendi promissum, sed absque animo se se obligandi.

XIV. Communis sententia est, eum qui primo modo vover, nullum emittere votum, quia solum vult verbis ludere. In istius opinionis confirmationem Salmant. tract. XVII. cap. I. punct. I. §. 3. n. 19. promunt hanc D. Th. auctoritatem ex IV. Sent. dist. XXXVII. q. I. art. I. quæstionum. I. ad 2. *Promissio quandoque fit ore, & non corde; & talis quoad Deum non est votum.* Hæc D. Th. auctoritas truncata est, quæ Doctoris mentem minime exprimit; subdit enim Angelicus immediate: *& ideo oportet addere spontaneæ.* Cur hoc? Audi rationem: *Quandrois homo non possit cogi sufficienter simpliciter ad promittendum, potest tamen cogi coactione quadam interpretativa ad exteriorem promissionem, sicut & ad alia opera voluntatis exteriora, non autem ad promissionem interiorem.* Sententia ergo S. Th. est, quod si quis coactus verba exteriora quæ votum præferunt, emitteret, votum nullum ederet: quia coacta promissio exterior, si voluntatem positivam non promittendi habeat vovens, ludicra, & umbra promissionis est. Ceterum, si quis positivum deliberatum animum promittendi haberet, atque hac deliberata voluntate sponte, & libere verba voventia exprimeret, li-

cet alia intentione interiore nollet se obligare; tunc satis probabile nobis videtur, hunc votum edere, quia intentio, seu propositum illud internum efficaciam promissionem, & votum continet, & secum necessario defert voluntatem se se obligandi. Libere namque vult, & deliberate promittit, seu deliberate votum profert, quicumque serio, & deliberato animo, nullo cogente, verba voventia pronuntiat. Intentio autem interna, qua renuit vovens se se obligare, inefficax est, quae elidere priorem non potest. Verum quia quaestio metaphysica est, quae in utramque disputari partem valet, ideo a fusiore discussione abstinere. Illud unum pro praxi subdo, cum qui deliberato animo absque ulla exteriori vi, vel metu votum verbis ederet, cum interiori proposito non vovendi, excusari non posse, in omnium, ut ego quidem arbitror, sententia, a quacumque culpa. Si enim promissio ludicra, & fallax hominibus facta expers culpae haud est; quanto magis vitiosa erit promissio fallaciae, & doli plena Deo facta?

XV. Qui secundo modo vovent, nempe cum animo promittendi, & se obligandi, sed cum voluntate non implendi promissum, quamvis Valentia *Tom. III. in 2. 2. dis. VI. quest. VI. punct. 1.* dicat, eiusmodi non esse votum; communissima tamen sententia est, sic voventes verum elicere votum: quoniam voti essentia perficitur voluntaria promissione, veroque animo se se obligandi. Votum lex est privata, quam legislator cum voluntate se obligandi absque voluntate exequendi, rogare peroptime valet. Posterius autem propositum non implendi inefficax est, nequeque elidere duo priora promittendi, & se se obligandi, seu ipsum imperium practicum, quo votum imperatur, & dirigitur in Dei cultum. Quapropter qui sponsalia promittit, qui ordines sacros suscipit cum voluntate contrahendi, suscipiendi, & se se obligandi, valide contrahit, valide ordines sacros suscipit, & ad implenda promissa atringitur; tamen si voluntatem implendi non habuerit. Sed haec vix in praxi occurrunt.

XVI. Obiicit. D. Th. ait, quod promissio ex proposito faciendi procedit. Deficiente ergo proposito faciendi, deficit ipsa promissio. Voluntas namque implendi promissum ipsam constituit promissionis essentiam: ergo essentiam quoque voti ingreditur. Quid plura? Nonne si quis homini promitteret, statimque subderet se non habere animum implendi, illusor, non promissor, haberetur?

XVII. Resp. D. Th. cum ait promissionem procedere ex proposito faciendi, loquitur de promissione perfecta; & cum ait ad votum tria requiri, nempe deliberationem, propositum, & promissionem, sermonem habet de voto iuxta rectam, communemque vovendi normam. Cum autem deest aliqua conditio, quae nec voti, neque promissionis essentiam ingreditur, non destruitur votum, sed imperfectum dumtaxat restat. Porro conditio implendi promissa, seu votum, nullo modo ingreditur sive promissionis, sive voti naturam; sed extrema est, & adventitia: ideoque votum destrui nequit. Quod subditur, extra rem est. Utique si quis promitteret, & confestim subderet, se nolle implere promissum, non verus promissor, sed illusor haberetur. Si vero sincere, & deliberate promitteret, uti nunc sermo est, promissis stare, & eadem implere cogetur.

XVIII. Qui tertio modo vovet, voto astringitur. Qui enim sincere, & deliberato animo vovet, & promittit, re ipsa vult ea omnia quae in ipso voto, & promissione necessario includuntur. Porro in vero voto, & promissione includitur obligatio exequendi rem promissam. Eo modo quo quis deliberate vult aliquam causam, eadem voluntate vult effectum qui necessario causam illam consequitur. Qui deliberate stupam igni adicit, an respicere potest ustionem? Hanc sententiam propugnat Sotus *Lib. VII. quest. 1. art. 1. Prado Tom. II. cap. xxxi. q. n. 22.* Aragon 2. 2. *quest. lxxxviii. art. 1.* pluresque alii. Pro contraria vero opinione dimicant Suarez *Lib. I. cap. III. num. 7.* Azorius *I. Pari. Lib. XI. cap. XIII. quest. IX.* Sanchez *Lib. II. cap. 1. num. 27.* Lessius *Lib. II. cap. XI.* Bonacina *disp. IV. quest. II. num. 21.* Trullench. *dub. 1. num. 12.* Valentia *disp. VI. q. 1. punct. 1.* Salmant. *tract. XVII. dis. I. p. I. §. 6. num. 24.* Ratio istius sententiae est, quod qui apponit conditionem contra substantiam contractus, nullam efficit contractum. Praeterea votum lex est privata, quae ultra intentionem legislatoris non obligat. Quaestio isthaec de lana caprina est, atque inter nugas reiicienda: quia aut hypothesis est chimerica; aut prior sententia vera est. Facta namque positione qua quis velit revera vovere, & promittere, immo quod re ipsa voveat, & promittat: admittit, inquam, hac vera, & sincera voluntate, quae iam erupit in actum vovendi, & promittendi, posterior voluntas velleitas est, quae nequit priorem voluntatem efficacem elidere. Ceterum, quia

VIX 2

vix, ac ne vix quidem concipi potest quod homo sui compos velit sincere, & deliberato animo vovere, & promittere; simulque velit se se non obligare; ideo quaestionem ceu inanem praetermittimus.

CAPUT IV.

Explicatur ultima definitionis voti particula, promissio facta Deo, ut palam fiat, quo sensu dicatur, vota Sanctis fieri, & Praelatis.

I. Quaestio haec disputatur & adversus haereticos, & inter Catholicos. Haereticos recentiores, Lutherani, & Calvinisti, quemadmodum omnem cultum Sanctis adiungunt, sic nulla vota, nulla promissa in Sanctorum honorem quocumque in sensu dici posse defendunt absque idololatriae reatu. Erasmus in colloquio inscripto *Naufragium*, navigantium vota deridenda proponat: & quamquam debacchari videatur contra vota inconsulta, atque mortis timore edita ab illis qui, ut se ab undarum faucibus eripiant, ad divos confugiunt; nihilo fecius impudentissime prorsus non modo vota, sed & ipsas preces Sanctis oblatas ludibrio traducit, Sanctos ipsos impetit, Virginem Sacratissimam a nautis invocatam in praesidium spernit, & tanquam navigationis ignaram non posse succurrere naufragis deblaterat. Venerem, non Virginem, mari praesidere effudit; & plura alia evomit adversus D. Th. Vincentium, & Catharinam Senensem, quae vel referre piget. Alibi palam feci Sanctos colendos, invocandosque a nobis esse. Nunc tantum de votis sermo est. Non negamus Erasmo, eiusque gregalibus, plura vota inconsulta esse, atque humano timore extorta quandoque Sanctis nuncupari. Sed aliud est veterum abusus, aliud ipsa vota detestari.

II. Catholici omnes adversus haereticos docent, vota aliquo in sensu Sanctis nuncupari posse, huncque morem antiquissimum esse in Ecclesia, ut colligitur ex Eusebio *Lib. XIII. prep. evangel. cap. VII.* qui nomine omnium Christianorum ad Martyrum monumenta convenientium ait: *Nos vere pietatis milites (hoc est Martyres) ut Dei amicos honorantes ad monumenta illorum accedimus, vota quoque illi facimus, tanquam viris sanctis, quorum intercessionem ad Deum non parum inveni prosumus.* Theodoretus *Lib. VIII.* Graecis representat vota, seu illorum membrorum simulacra quorum sanitatem Sanctorum patrocinio a Deo acceperant claudi, caeci, aliique

id genus infirmi. Inquit enim: *Pie, fideliterque precatos ea maxime consequi quae desiderant, restantur illa quae votorum rei persolvunt: nam alii quidem oculorum, alii vero pedum, alii manuum simulacra suspendunt ex argento, aurove confecta.* Plura alia promere possem, nisi obvia penes Theologos essent. In praesentia modum potius explicabimus quo Sanctis nuncupari vota solent.

III. Omissis itaque variis dicendi modis, qui magis nobis probatur, ille est quem tradit D. Th. 2. 2. *quest. lxxxviii. art. 5. ad 3.* ubi decernit vota soli Deo proprie fieri his verbis. *Ad tertium dicendum, quod votum soli Deo fit; sed promissio etiam potest fieri homini: & ipsa promissio boni quae fit homini, potest cadere sub voto, in quantum est quoddam opus virtuosum. Et per hunc modum intelligendum est votum, quo quis vovet aliquid Sanctis, vel Praelatis; ut ipsa promissio facta Sanctis, vel Praelatis cadat sub voto materialiter, in quantum scilicet homo vovet Deo se impleturum quod Sanctis, vel Praelatis promittit.* Duae itaque promissiones, sin verbis, saltem re ipsa distinguendae sunt. Altera est qua quis aliquod opus in honorem Sancti se facturum promittit: atque haec promissio votum non est, sed voti materia. Altera promissio est Deo facta, qua quis Deo spondet se servaturum id quod in Sanctorum honorem promittit: & in hac secunda promissione votum consistit. Hinc consequitur, vota soli Deo, si praesente loquendum sit, nuncupari sub Sanctorum auspiciis: quoniam votum actus est religionis, cultusque laetiae, qui soli Deo debetur. Haec sola brevis, & perspicua S. Thomae doctrina profligat omnia Lutheranorum, & Calvinistarum commenta contra vota Sanctis nuncupata.

IV. Haec quae dicta sunt, non impediunt quin ipsis Sanctis vota nuncupari dicantur, si vota in latiori significato usurpentur. Nam voti nomen latius patere, nec ad solius religionis actum restringi, vel ipsi fateri coguntur haeretici; siquidem & pia desideria, & preces vota sepius appellatur tum in Scripturis sanctis, tum in communi modo loquendi, tum in ipsorum Ethnicorum scriptis. Non est ergo quod cavillentur haeretici, nos idololatriae crimen perpetrare, cum vota Sanctis nuncupamus; si aperere testamur vota quae illis dicamus, non esse vota proprie dicta, & actus religionis, seu laetiae; sed longe inferioris conditionis. Sacrificium numquam offertur Sanctis: quia nomen sacrificii non est adeo amplum, sicut nomen voti. In communi namque

que omnium existimatione sacrificium significat oblationem soli Deo debitam; neque extenditur ad significanda munera quæ creaturis offeruntur, sicuti extenditur votum. Vota ergo Deo nuncupamus, tamquam primo, & supremo omnium bonorum largitori in grati animi argumentum pro acceptis beneficiis, pro impetrandis; Sanctis vota offerimus tamquam intercessoribus, per quos a Deo beneficia facilius nos accepturos confidimus.

V. Quando ergo Catholici vovent B. Virgini, Sancto Augustino, Sancto Benedicto, Sancto Francisco, Sancto Dominico, sensus genuinus est, quod vovent Deo coram istis Sanctis, tamquam testibus, patronis, & adiutoribus ad imploranda divina subsidia, quibus vota facta valeant implere. Quid amabo, isthic idololatriam sapit! Similiter qui obedientiam Prælati promittit, qui xenodochio ministrare, aut quidquam offerre vovet, Deo vovet; licet promittat obedire Prælati: quæ promissio, ut Prælatum spectat, votum non est; sed voti materia: nec præfato voto xenodochium honorare vovens intendit, sed Deum; quamquam votum Deo factum in utilitatem dirigat ipsius xenodochii.

VI. Obiicias. Nonne cum vota Sanctis nuncupamus, Sanctos ipsos honoramus, & colimus? Vota ergo nostra Sanctos ipsos spectant: & consequenter non soli Deo, sed etiam Sanctis vota nostra offerimus. Resp. Patet ex dictis solutio. Deo soli vota præse accepta, ut in Scripturis sanctis accipiuntur, nuncupamus. Sanctis promissa offerimus, quæ vota non sunt, sed votorum materies. Sanctos honoramus, & colimus, tamquam votorum nostrorum testes, & intercessores, seu impetratores auxiliorum a Deo, quibus vota implere valeamus. Caietanus addit, Sanctis non fieri vota, si considerentur ut creature ratione præditæ; sed prout Deus in iisdem per gloriam inhabitat, & residet: ita ut vota quæ fieri Sanctis dicuntur, fiant Deo in Sanctis residenti. Quæ solutio non recedit a doctrina D. Th. ut indicat Suarez *Lib. I. cap. xvi. nu. 4.* Nam Caietanus hac solutione, seu distinctione confirmat doctrinam sancti Doctoris. Si enim vota quæ nuncupantur Sanctis, fiunt Deo residenti in Sanctis, planum est vota præcise accepta fieri soli Deo. Cultus autem qui offertur Sanctis his votis in lata significatione acceptis, quæ verè sunt dumtaxat promissiones, non proficitur a religionis virtute, neque est latræ cultus, sed tantum dulciæ. Clarius: non est cultus me-

re civilis, & humanus; neque est cultus latræ soli Deo, tamquam supremo, folique Numini, omnium bonorum principio, & largitori, debitus; sed est cultus propter, qui dulci vocari solet, quem Sanctis propter singularem excellentiam qua a Deo donati sunt, offerimus. Et, dum illis eiusmodi vota nuncupamus, non recognoscimus illos tamquam gratiarum, & auxiliorum distributores; sed tamquam mediatores, & intercessores apud Deum, & Iesum Christum Filium eius, qui verus & unicus mediator, & redemptor noster est. Omnes etenim live Angeli, live Sancti, virtute dumtaxat meritum Iesu Christi apud Deum pro nobis intercedunt. Quod postea aures obtundunt, eadem ratione qua Sanctis in cælo regnantibus offeruntur vota, offerri quoque posse iustis in terra degentibus, inane sophisma est. Iusti namque qui in terris nobiscum degunt, non sunt in gratia, nec in gloria confirmati: modo sunt, modo possunt non esse sancti. Præterquam quod certo nobis non constat, quemquam hac mortali carne indutum esse sanctum; sed pie tantum de aliquo credimus. Certo autem scimus tales esse homines cum Deo in cælis regnantes: certo scimus numquam illos sanctitatem amissuros; sed esse in gratia, & in gloria æternum confirmatos.

C A P U T V.

De materia voto subiecta. Vera intelligentia illius particule de bono meliori exponitur. Votum non nubendi validum declaratur. Opinio Leandri, & aliorum, docentium votum castitatis fieri nullum ob supervenientes tentationes, & lapsus, refutatur ut laxa, & improbabilis.

I. **C**onvenit inter omnes, materiam voti debere esse aliquid honestum, possibile, liberum, non indifferens, nec maius bonum impediens. In quolibet namque voto dux occurrunt actiones: quarum altera materialis est, qua fit votum, ut ieiunare, & sacrificare &c. altera formalis, quæ est promissio exequenda actionis materialis; & hæc promissio Deo facta actus est religionis: quæ omnia in sequentibus quæstionculis explicabuntur.

II. Quæst. I. *An ea quæ sunt lege sive humana, sive divina præscripta, possint esse materia voti?* Resp. Pro sententia negante Salmant. *tract. xvii. cap. i. punct. 2. n. 30.* allegant S. Antoninum *II. P. cap. II. §. I.* Sylvestrum *verb. Votum 1. quæst. iv. Sed* adfir-

nem debiti ob votum, aut incestum, aut cognationem spiritualem, possit petere, quoties vehementibus carnis stimulis agitur, ne periculo exponatur in gravia luxuria peccata labendi? . . . Affirmativam feror, si ita vehementibus carnis stimulis coniugatus agitur, ut proximo periculo se exponat incidendi in peccatum fornicationis, vel aliud turpius, nisi debitum petat. quia cum ex observatione voti periculo proximo quis exponatur incidendi in aliqua peccata luxuriæ intrinsece malæ, & tunc non observatio voti (scilicet petere debitum a propria uxore) non sit intrinsece malum, manifestum est nec votum, nec observationem voti de esse re meliori &c. Hæc, & longe plura in hanc rem doctissimus P. Quintanadvenas . . . Perdifficile mihi videtur nunc negare omnem practicam probabilitatem sententiæ P. Quintanadvenæ . . . Ita expertissimus Casista Gobat, cui ego merito assentior. "P. Patrius Sporer *tract. III. in 2. præcep. Decal. cap. xi. sec. 2. §. 3. n. 65. pag. 234.* Vide infra *cap. v. n. 12.*

III. "An votum castitatis, vel Religionis, vel non nubendi factum ab eo cui salubrius est matrimonium ob incontinentiam, sit validum, impediaturque matrimonium licite iniri. Negativam sententiam, videlicet neque esse validum tale votum, nec matrimonium impedire, suadere potest quis his argumentis . . . Quia votum castitatis, vel Religionis factum ab eo quem carnis molestiæ, & frequentes ruinae antecedunt, non est de materia satis idonea ac iusta; immo potius contra consilium D. Pauli."

"Idem forte docerent Auctores huius sententiæ in casu quo alicui, dictis tribus votis, aut aliquo eorum emissis, consultius esset ob frequentes carnis tentationes, & lapsum in res venereas supervenientes matrimonium contrahere . . . quia quod ante emissum votum efficit ut res promissa sit inepta voti materia, si eo emissio supervenit, tollit voti obligationem . . . ergo iidemmet lapsus irritabunt vota antecedentia . . . Hæc opinio est probabilior speculative . . . Sed ego probabiliter respondeo esse prædictam opinionem practice etiam loquendo aequaliter probabilem, tutoque amplecti posse. Ratio est, quia probabile est (quidquid immerito dubitet Diana) quod id quod hic & nunc est speculative probabile, sit etiam practice . . . Ergo hic, *Conc. Theol. Tom. III.*

"*Et nunc talis opinio etiam practice erit probabilis. Ergo tuto amplecti potest ab eo cui salubrius est matrimonium quam ob suam incontinentiam sunt vota religionis, vel castitatis &c. Ergo absque dispensatione poterit matrimonium inire. Sic expresse tenuit præfatus Ioannes Sanctius. "Leander a SS. Sacramento *tract. ix. de Matrim. disp. xxiii. q. II. & III. p. 326. & 325.* Vide infra *cap. v. n. 17.**

IV. "Aliquando votum tauros agitandi in Sanctorum honorem potest esse validum, etiam in Hispania . . . Unde in Hispania videmus canonizationes Sanctorum solemnizari agitationibus taurorum, ultra solemnitates processionum, Missarum, &c. similes. "Ioannes Martinez de Prado *T. II. cap. xxxi. §. 4. summario n. 30. & in fine illius n. p. 640.* Vide infra *c. v. n. 11.*

V. "Votum in gratiarum actionem pro actu turpi iam facto validum est. "Leander *tract. II. de voto disp. IV. q. XXI. p. 341.* ex Filliucio *tract. xxvi. de voto c. II. q. II. n. 54.*

VI. "Quid de voto abstinendi a vino? Obligat sub gravi culpa, ne bibatur in ea quantitate quæ vino temperate utentibus sufficeret pro una comestione. "Cast. *tract. xv. disp. I. p. 12. num. 21. pag. 72.* Vide *diff. II. cap. IV. n. 1.*

VII. "Probabile est eum qui vovit virginitatem, non teneri ad perpetuam castitatem; sed tantum ad servandam integritatem carnis, quam illa vox virginitatis proprie significat. "Marin *tract. IX. disp. III. sec. 2. n. 39. ex Burgh. cent. I. cas. 59.* Vide *diff. II. cap. VI. num. 22.*

VIII. "Si voluisti redimere iacturam temporis, comprehendisti ludum etiam moderatum, itemque lusum pro alio: quia vere ludes cum iactura temporis. Poteris tamen per alium ludere, licet aspiciendo perdas tempus . . . Si eo fine vovisti, ut vitares rixas, blasphemias, iuramenta . . . licebit tibi ludere nomine alieno, vel per alium; immo & ludere licebit per alium licet hæc incommoda timeantur, quia re ipsa non ludis. "La Croix *Lib. III. part. I. n. 454. pag. 175.* ex Tamburino, Palao, & aliis. Vide infra *c. v. q. xvi. n. 48. & seq.*

C A P U T III.

Voti notio. Quæ illius condiciones, ut licitum, & validum sit.

I. **A**ntequam notionem, seu definitionem voti prodo, diversam vocabuli

buli istius, seu vocis significationem pramittit. Voti nomen a verbo *voveo* proficiscitur. Porro *vovere* idem est quod *promittere*, non cuique, sed Deo, aut sanctis. Promittere, spondere, polliceri, verba sunt, quibus vel hominibus, vel Deo animi nostri desideria pandimus, & obligamus. *Vovere* autem proprie significat quidquam Deo nuncupare: quia votum est actus religionis, quo Deum colimus. Votum sepius pro desiderio accipitur. Quapropter votorum compotes appellantur illi qui sua assequuntur desideria. Vota facere idem non infrequenter sonat quod *precari*, *avere*, & *optare*; & pia desideria vota dicuntur, atque pro ipso voluntatis proposito nonnumquam usurpantur. Ex his variis significationibus genuinam voti notionem statim damus, ut in limine disputationis id de quo tractandum est, fiat compertum.

II. D. Raymundus in *Sum. tit. de voti transgress.* hanc exhibet voti finitionem §. 1. *Votum est alicuius boni cum deliberatione facta promissio.* Hæc definitio parum distat ab altera quam ex D. Thom. 1. 2. q. lxxxviii. tradunt communiter Theologi, quæ est eiusmodi: *Votum est promissio deliberata, & spontanea Deo facta de re meliori.* Quinque conditiones pro vero voto assignari solent. Prima est deliberatio; qua intellectus expendit, ponderatque onus suscipiendum. Secunda est propositum, seu voluntas promittendi, se obligandi, & exequendi promissum. Tertia est promissio ipsa, quæ quedam locutio practica intellectus nuncupari solet. Quarta, quod hæc promissio fiat Deo, cui soli, ut infra dicitur, vota presse accepta nuncupantur. Quinta, quod sit promissio de meliori bono, hoc est de re Deo grata, seu de bono supererogationis, quod præceptum non sit; si votum strictum, & præcisè accipiat: quamquam, ut infra dicitur, votum quoque de re præcepta esse possit, quatenus res præcepta constituitur a vovente religionis materia; & sub hoc titulo nuncupari potest melius bonum, seu opus supererogationis. Sed, ut dixi, dum de voti materia sermo infra redibit, fusius ex D. Th. hæc conditio explicabitur.

III. Indicatæ conditiones explicandæ sunt. Et primum omnium advertendum est, nulla verba, aut signa requiri ut votum perficiatur, ut docet Angelicus l.c. & D. Antonius II. Par. tit. xi. cap. 11. *Non tamen, inquit, est necessaria expressio vocis in promissione; sed sufficit promissio corde facta.* Ideo enim in promissione homini facta voces, signa, aut natus, quibus interna animi sentia manifestetur,

necessaria sunt, quia homo non videt ea quæ in corde sunt, sicut ea videt Deus. Quocirca humana promissio, ut accipiat, verbis, aut signis indiget; secus votum Deo factum. Hoc tamen dictum sit, ut voti naturam explicemus. Ceterum in praxi expediens semper erit, & ad firmiorem memoriam, & ad maiorem voti declarationem, verbis votum exprimere, ut legitur fecisse David Psal. lxx. *Reddam tibi vota mea, quæ distinxerunt labia mea.*

IV. Disputant non leviter Theologi, in quo actu aut intellectus, aut voluntatis voti essentia sita sit. Ab hac difficultate paucis nos expediemus. Inter omnes convenit, plures actus ad votum prærequiri tum ex parte voluntatis tum ex parte intellectus. Si voti essentiam spectes, in actu intellectus practici consistit. Votum enim lex privata est, qua quis se Deo ad aliquid agendum devincit; atque ad illius honorem, & gloriam, quod faciendum sibi imponit, ordinat, & dirigit. Dirigere autem, & ordinare actus est intellectus imperantis; secum tamen deferret propositum voluntatis. Quomodo autem propositum voluntatis moventis præcedat ipsam actum intellectus, alibi dicitur, cum actuum internorum series delineabitur.

V. Quæst. I. *Quenam deliberatio requiritur ad votum?* Resp. Omnes ad unum adfirmant, necessariam esse deliberationem ad vovendum. Verum, quia deliberatio, seu libertas alia est imperfecta & semiplena, alia perfecta & plena; locus est quæstioni, utra ex his ad votum necessaria sit. Communissima sententia est, ad votum necessariam esse plenam, perfectamque deliberationem. Hæc autem perfecta deliberatio in eo sita est, quod vovens sit plene sui compos, quod advertat, & cognoscat id quod promittit. Ad hanc perfectam plenamque deliberationem necessaria minime est longa, & diuturna discussio omnium circumstantiarum. Neque huic perfectæ deliberationi officit quæcumque animi perturbatio, vel commotio; sed ea solum quæ mentem obnubilat, lumenque rationis aufert. Alioquin, si quæcumque animi commotio tolleretur deliberationem voto necessariam, pauca reperirentur vota valida: quandoquidem plurima vota sunt vel in spiritu devotionis, vel vehementi alienius rei desiderio impellente, vel ira, aut timoris impetu stimulante: quæ omnia, licet occasiones, non tamen causæ sunt emittendi votum. Ea ergo libertas quæ vel ad committendum peccatum, vel ad perficiendum contractum, aliudve grave negotium

sufficit, ad votum quoque emittendum satis esse non dubitatur. Quare dupliciter considerari potest deliberatio, & ut opponitur subreptioni, seu motui subitaneo, quem primo primum vocant; & ut asserti severam discussionem omnium mediocrum quæ vel promovere, vel remorari rem deliberatam possunt. Deliberatio primo modo accepta necessaria ad votum est; secus secundo modo.

VI. Quæst. II. *An vota repentina debeant impleri?* R. Vota, licet repente fiant, valida sunt, quando, ut dictum est, ex deliberata voluntate proficiunt. Imprudentia tamen eiusmodi vota laborant. At, si valida sunt, dubio procul obligationem inducunt. Ceterum talis repentina emissio iustam præbet causam impetrandi vel dispensationem, vel commutationem. Quod aliquem emissio voto confestim poeniteat eiusmodi, non inde inferatur votum invalidum esse: quia non raro displicent nobis plura, illico ac facta sunt, quamvis ex perfecta deliberatione concepta & parta sint. Si tamen votum ex vehementi aliqua perturbatione sive iræ, sive timoris processisset, eiusmodique statim poeniteret voventem; argumentum non leve esset, votum invalidum fuisse. Ceterum regula præcisa assignari nequit. Deliberatio siquidem actus internus est, eaque vel ipsi voventi non satis semper perspecta. Ex signis igitur externis tantum illa colligi potest: adeoque ex variis coniecturis, & circumstantiis valida, vel invalida declaranda sunt eiusmodi vota. Una dumtaxat regula certa est, quod vota quæque non nisi cum magna ponderatione, & discussione fieri debent. Sunt namque private leges, quæ, antequam ferantur, ad severum examen omnium circumstantiarum debent revocari. Quare dicimus cum communissima Theologorum sententia, peccare, saltem venialiter, eos qui levi consideratione vota magni momenti emittunt. Quo enim maior est onus subeundum, eo exigitur maturior consideratio, severior discussio, & prudentior consultatio. Quapropter dicitur Eccli. v. *Displicet Deo infidelis, & stulta promissio.* Stulta promissio appellatur quæ prudentia, & consultatione caret.

VII. Quæst. III. *An quandoque mortale peccatum committat qui precipitanter votum magni momenti edit; & an votum sic cum peccato emissum validum sit?* Resp. Gravitas cuiusque inconsiderantia ex negotii peragendi momento maiori aut minori sumitur. Votum genere suo grave negotium est cum Deo initum. Potest leve fieri ob materia levita-

tem. Sed, si materia gravis sit, gravissimum semper existit. Erit itaque culpabilis ommissio debite considerationis plus minusve, prout maioris aut minoris momenti fuerit votum emissum. Peccatum tamen mortale nunquam, mea sententia, contingere posse dicerem. Tunc autem peccatum mortale accideret defendunt Sanchez, Suarez, & Lessius, cum vovens experientia edoctus prævidet, se transgressurum fore votum quod emittit absque debita consideratione. Hanc opinionem reiiciunt Salmant. tract. xvii. cap. i. punct. 1. §. 1. n. 13. eo quod periculum transgrediendi votum occurrere pariter potest in voto deliberatione perfecta emissio, ob voventis fragilitatem. Subdunt vero peccatum mortale contingere posse, cum precipitanter vovens sese periculo exponit impossibilia, aut illicita promittendi. Talia enim Deo promittere, peccatum grave est. Ergo peccatum itidem grave erit sese periculo similia promittendi exponere. Huic vero periculo se exponit qui inconsulto, & precipitanter voverit, tale periculum prævidendo.

VIII. Ego tum primam, tum secundam opinionem censeo falsam. Nonne consentiunt omnes, ad votum perfectam, plenamque requiri deliberationem? Qui ergo precipitanter, & semiplena deliberatione voverit, nihil voverit. Si defectus plenæ deliberationis excusat a voto, potiori iure excusabit a præfato periculo. Quid? An ne imperfecta erit deliberatio comparate ad votum, plena vero respectu periculi? Sed hæc paradoxa sunt. Qui enim plenolumine, & deliberata voluntate prævidet periculum, videt quoque id quod voverit. Si autem inconsideratio eiusmodi est quæ libertatem, plenamque deliberationem impediat; vovens nihil voverit. Quomodo ergo verum habet quod dicunt Salm., hunc scilicet voventem se exponere periculo promittendi illicita, vel impossibilia; si nihil voverit, nihilque promittit ob necessariæ, plenæque deliberationis defectum? Peccat itaque solum venialiter, eo quod ad peccatum mortale plena deliberatione necessaria est. Quod vero non peccet mortaliter, dum post experientiam violari voti iterum voverit, etiam patet. Nam sic vovens semper votum emittit eo fine ut Deo cultum exhibeat, ut se a vitis coerceat. Solius ergo imprudentiæ, & inconsiderantia crimen est, quod venialis malitia limites non excedit. Avocandi ergo sunt homines ab eiusmodi votis, instruendique, ut antequam vota Deo nuncupent, serius recogitent vires suas, propensiones, circumstantias, statumque

que proprium expendant. Quod attinet ad secundam quaesiti partem, cum votum plena deliberatione emittitur, licet ex aliquo ira, timoris, alteriusve passionis motu, tamquam ex occasione ortum ducat, & consequenter aliqua culpa contingat; nihil impedit quominus votum validum sit, & ad illud implendum vovens teneatur: quia eiusmodi culpa nec tollit deliberationem ad votum necessariam, nec votum ipsum inficit.

IX. Quaest. IV. *An, quando votum est de re levi, & obligat solum sub veniali, sufficiat semiplena deliberatio?* Resp. Adfirmant aliqui, quos inter referunt Salm. loc. cit. n. 15. D. Antoninum II. Part. tit. XI. cap. II. notab. 6. sed falso: quia solum dicit, quod votum subitum non obligat ad peccatum perfectum, nec ad bonum perfectum. Verum, utcumque res se se habeat, respondeo ad nullum votum, quantumlibet in materia levissima, sufficere semiplenam deliberationem. Votum enim quodlibet lex est privata, cuius naturam materiae sive magnitudo, sive parvitas minime variat. Votum istud supra naturam graviter obligat. Admissio etiam, quod ratione materiae levis obligationem inducat levem (cuius oppositum infra docebinus) hoc minime impedit quominus vera lex sit privata, quae necessario exigit perfectam deliberationem. Peccatum veniale (ut solvatur contraria opinio argumentum) committi potest sola semiplena deliberatione precedente, quia actus suo genere imperfectus est in linea moris; at votum quodcumque natura sua, quacumque materiae, sive magnae, sive parvae, consideratione sublata, quid perfectum est in religionis negotio: & idcirco perfectam exposcit libertatem.

X. Quaest. V. *An ad votum sufficiat deliberatio, seu libertas virtualis?* Resp. Negat Angles II. Part. 9. de voto art. 1. diff. 3. concl. 1. ubi asserit necessariam esse deliberationem actualem. Sed Auctor iste nullam promittit rationem. Ex alia parte illius opella, quam in morum materia edidit, parum illi auctoritatis conciliat. Communissima sententia tenet, sufficere deliberationem virtualement contentam in actibus precedentibus; dummodo in actu ipso emittendi votum sui compos sit vovens: si enim aut ebrius, aut dormiens esset, certe votum nullum foret. Haec virtualis deliberatio sufficit in omnibus actionibus humanis, in quibus actualis rara est ob mentis nostrae imbecillitatem. Sic intentio virtualis sufficit ad perficienda sacramenta. Quare qui exacto approbationis anno

in aliquo Novitiatu, ut vocant, cum deliberatione profitendi statum religiosum, accedit ad oratorium vota nuncupaturus, quamquam re ipsa, & actualiter non cogitet de votis, quia alio distractus est, professio, & vota valida sunt, ut communiter Theologi docent.

XI. Quaest. VI. *An propositum firmum sit votum, vel aliquam inducat obligationem?* Resp. Canonistarum aliqui docent solum propositum ad votum sufficere. Communis Theologorum, & Canonistarum sententia est contraria: quia propositum nil aliud est quam voluntas aliquid faciendi. Prærequiritur utique propositum ad votum; sed in eo voti natura non consistit. De secunda quaesiti parte non una est Theologorum sententia. Quod inter omnes convenit, est, nullius propositi, quamlibet efficacis & validi, transgressionem mortalem esse. Dissidium est de culpa veniali. Non pauci enim, ut Lessius Lib. II. cap. xl. dub. 4. n. 22. Angelica ver. *Votum* I. Prado, Raphael de la Torre 2. 2. *quaest.* lxxxviii. art. 1. *disp.* vii. & alii docent, fractionem propositi veniali culpa non carere: & afferunt illud D. Bernardi epist. ix. *Quisquis maius bonum subire proponit, bonum minus, quod potuit, sibi illicitum fecit.* & illud D. Gregorii: *In conspectu Dei cadit qui a bono proposito resistit.* Alii contra propugnant, nullum in violatione propositi committi peccatum, eo quod propositum obligationem nullam inducit: quae sententia mihi probatur, si sola propositi natura inspiciatur. Ideo namque homines abstinent a voto plurium rerum, & de iis tantum propositum eliciunt, ut liberi remaneant, valeantque pro libito consilium mutare. In iis enim quae libere sibi homines imponunt, eorundem intentio spectanda est. Porro intentio eorum qui proponunt quidquam agere, ea est, ut a necessitate quacumque liberi maneant. Haec doctrina est D. Th. hic art. 1. ad 3. *Dicendum, quod ille qui mittit manum ad aratrum, iam facit aliquid; sed ille qui solum proponit, nondum aliquid facit; sed quando promittit, iam incipit exhibere ad faciendum, licet nondum impleat quod promittit; sicut ille qui ponit manum ad aratrum, nondum arat, iam tamen ponit manum ad arandum.* Haec D. Th. doctrina soluta manent quae opponi solent. Patres pro proposito votum sapienter usurpant. Quoties Augustinus voti violationem indicat, a proposito cadere transgressores ait. Eodem modo Bernardus, & Gregorius loquuntur. Quod postea subdunt, in-

con-

adfirmare oportet eiusmodi Auctores lectos non fuisse a Salmanticensibus; cum illi oppositum omnino doceant: solum quippe cum D. Th. distinguunt rem præceptam, seu necessariam, a materia libera: & statuunt, opus ut necessarium non esse materiam voti, secus ut liberum. Quodlibet autem præceptum, sive humanum, sive divinum, licet necessarium sit necessitate salutis, quatenus sine eo salus obtineri nequeat; liberum tamen est, & quia homo illud respuere, & quia novo titulo illius observationi astringi potest. Seu brevius, duplicem distinguunt necessitatem, absolutam unam, quae voto repugnat: & alteram necessitatem finis, quae necessitas opus absolute liberum imponit, & ad summum necessarium dumtaxat ob alicuius finis affectationem. Haec est doctrina D. Thom. 2. 2. *quaest.* lxxxviii. art. 2. *Quia votum promissionem voluntariam importat; necessitas autem voluntatem excludit; id quod est absolute necessarium esse, vel non esse, nullo modo sub voto cadit: solum enim esset, si quis voveret se esse moriturum, vel se non esse volaturum. Illud vero quod non habet absolutam necessitatem, sed necessitatem finis, puta quia sine eo non potest esse salus, cadit quidem sub voto in quantum voluntarie fit, non autem in quantum est necessitatis.* Hanc doctrinam defendunt D. Antoninus, Sylvester, Angelus verb. *Votum* n. 1. & Tabiena verb. *Votum* n. 2.

III. Sententia communissima docet, ea omnia quae lege sive divina, sive civili, sive ecclesiastica præcipiuntur, esse posse materiam voti. Haec sententia clare eruitur ex sacra Scriptura: siquidem dicitur Psal. cxxiii. *Iuravi & statui custodire iudicia iustitiae tuae.* Ex iure quoque canonico, ut ex cap. *Ego de iureiurand.* & cap. *Cum Ecclesiis*, & cap. *Significasti de election.* Consensu quoque omnium nationum id constat. Nam communiter non Christiani modo, verum etiam Ethnici, foedera, pacta, contractus, ad quorum observationem astringuntur homines iure naturali, & divino, confirmant iuramentis. Quid ni ergo & votis? Sive enim votis, sive iuramentis illa firmentur; vinculum superadditur religionis. Unde ipsimet barbari, si iurata pacta infringunt, duo crimina specie diversa, alterum adversus religionem, alterum adversus iustitiam, se se committere arbitrantur. Ratio tandem evidens est. Opus sub præcepto impositum absolute liberum est, & solum dicitur necessarium necessitate finis, seu obligationis: quam necessitatem vo-

cat ipse Tabiena necessitatem conditionatam, seu suppositionis, quae non excludit libertatem. Nihil ergo obstat quominus novo religionis vinculo nos astringamus ad præstandam opus quod est sub præcepto impositum. Præceptum namque nullo modo aufert a voluntate libertatem; immo eam supponit. Cur ergo non poterit idem opus præceptum fieri voti materia; ita ut quod est titulo legis vel divinae, vel humanae debitum, alio titulo, nempe religionis, debeatur? Auctorum citatio superfluit: quia communissima sententia est.

IV. Quaest. II. *An promissio quae fit in baptismatis susceptione, renuntiandi diabolo, & pompis eius, sit votum?* Resp. S. Raymundus *titul. de transgres.* pag. 54. ait: *Votum alia necessitatis, alia voluntatis. Votum necessitatis dicuntur ea ad quae implenda omnis homo necessario tenetur, sive voveat, sive non, ut abrenunciare diabolo, & omnibus pompis eius. . . . & ad haec se obligat quilibet in baptismo, unde, quotiescumque postea peccat mortaliter; est transgressor huiusmodi voti: ergo tenetur agere poenitentiam pro illo peccato, & praeterea pro transgressionem. Sed dicit, quod non est sibi imponenda poenitentia tamquam pro diversis mortalibus, sed tamquam pro uno ex circumstantiis transgressionis voti aggravato.* Ex his colligitur, Raymundum promissionem baptismalem habere utique pro voto, sed amplo in sensu accepto; cuius transgressio non constituit peccatum mortale specie diversum, sed solum peccatum intra suum genus gravius. Idem docet D. Th. in *IV. dist.* xxxviii. art. 2. q. 1. ad 3. *Transgressio voti communis non facit speciale peccatum, sed addit peccato specialem deformitatem. Magis enim peccat baptizatus eodem genere peccati.* Idem docet S. Antoninus II. *Part. tit. II. cap. II. §. I.* Caietanus 2. 2. *quaest.* lxxxviii. art. 2. *dub.* 2. & communiter Theologi. Potest ergo promissio facta in baptismo votum appellari, quamvis in sensu amplo, quod votum legis transgressionem peculiaris deformitatis labe respersit.

V. Quaest. III. *Quomodo intelligenda sit illa particula, De bono meliori?* Resp. Duplici modo potest aliquid maius, vel melius bonum nuncupari. Primo comparate ad aliud bonum: puta, melius est eleemosynam largiri pauperi quam ieiunare; melius est succurrere puellae periclitanti quam alteri pauperi nullo animae periculo exposito. Secundo modo comparate ad contrariam omissionem eiusdem boni; ut melius est dare eleemosy-

nam

nam quam non dare, melius est ieiunare quam non ieiunare; melius est fervare castitatem quam non fervare. Ut autem aliquid sit idonea voti materia, sufficit ut hoc secundo modo sit bonum melius. Quoniam, si necesse foret ut bonum quod est voti materia, esset melius comparate ad aliud bonum, sequeretur nullum votum validum futurum, nisi foret de opere omnium bonorum perfectissimo. Auctores non satis clare hac de re loquuntur. Salmanticenses duas sententias ceu contrarias referunt: quarum altera docet, melius bonum esse debere absolute, & quocumque modo liberum, ut est opus supererogationis; altera sustinet, id non exigi, sed satis esse quod sit melius bonum quam eius contradictorie oppositum, sive sit supererogationis, sive præcepti. Discrepancia harum sententiarum nulla est, si Auctorum mens sincere exponatur. Nam D. Thomas cum aliis, dum asserit materiam voti esse opus supererogationis, loquitur de voti materia presse, & stricto in sensu accepta, ut clare sese explicat in IV. dist. xxxviii. qu. i. art. i. quæstionc. 2. *Si votum accipitur secundum propriam sui rationem, est proprie de bonis illis ad quæ non omnes tenentur, quæ supererogationis sunt: & ideo dicuntur meliora bona, quia superadduntur illis bonis sine quibus non est salus; & ideo votum proprie acceptum dicitur esse de meliori bono.* Nec propterea excludit Angelicus opera præcepta a voti materia, sed aperte illa includit 2. 2. q. lxxxviii. art. 2. *Illud vero quod non habet absolutam necessitatem, sed necessitatem finis, puta quia sine eo non potest esse salus, cadit quidem sub voto, in quantum voluntarie fit.* Illud vero quod nullo modo est necessarium, propriissime cadit sub voto, concludit ibidem Angelicus. Paucis rem habeto. Opera consilii, seu supererogationis, sunt propriissime, ut inquit Angelicus, materia voti: & re ipsa communiter homines vota edunt de iis quæ consilii sunt. Opera vero præcepta, sunt materia sufficiens votorum, seu de iis quoque fieri vota possunt. Ab hac D. Thomæ doctrina nemo recedere iure valet; & certe, ut mihi colligere licuit, nemo recedit. Nam D. Thomas concedit præcepta ipsa sub novo titulo esse voti materiam; consilia vero evangelica, vel quæ ad eadem reducuntur, magis proprie, seu, ut ipse ait, propriissime esse opera voto subiecta. Quis hæc in controversiam advocare ausit?

VI. Quæst. IV. *An validum sit votum de*

materia opposita consiliis? Resp. Certum patet omnes esse, ea omnia quæ consiliis evangelicis absolute acceptis opposita sunt, non esse votis subiecta, ceu aptam votorum materiam; & consequenter nulla esse vota non ieiunandi, non mutuandi, non elargiendi elemosynam, non ingrediendi Religionem, & id genus similia. Eiusmodi enim Deo placere nequeunt, cum maiori perfectioni comparandæ sint impedimento: idque expresse docet D. Thomas q. lxxxix. art. 7. ad 2. Contingere tamen circumstantiæ tales possunt ut opus quod absolute est oppositum consiliis, non sit illidem oppositum: puta non mutare proximo absolute opponitur consilio evangelico, at non mutare in tali, aut tali occasione, potest esse opus non contrarium, sed consentaneum consilio evangelico, ut infra fusius explicabitur. Si quis obfirmate, & perveraciter voveret omittere opera consiliorum; peccaret mortaliter, quia consilia contemneret evangelica. Accedit quod frequenter consilia quædam ob aliquam circumstantiam transeunt in præcepta. Qui autem levitate, vel ignoratione ductus similia vota ederet, venialis culpæ limites non transiret. Hæc communia sunt penes Auctores.

VII. Quæst. V. *An votum contrahendi matrimonium sit validum?* Resp. Invalidum est iuxta communissimam Theologorum sententiam: est enim de actu consilio evangelico opposito. Dices: si quis iuravit puellæ alicui se eam in sponsam ducturum, iurationem profecto implere tenetur: quid n. ergo & tale votum? Rationis discrimen, per se patet. Sponsalia iurata acceptata fuerunt a puella; & propterea ex iustitia promissor eadem implere debet. Votum Deo nuncupatum de matrimonio contrahendo non acceptatur a Deo. Quid, si quis promitteret se ducturum in sponsam puellam pauperem, aut meretricem? Neque in hoc casu votum valeret: quia paupertas puellæ non vincit maius bonum cælibatus: nec matrimonium est medium per se ordinatum, aut omnino sufficiens ad salutem spiritualem meretricis in tuto collocandam. Secus dicendum, si quis vovisset se ducturum in sponsam puellam a se defloratam; aut si vovisset se ducturum meretricem, posita conditione quod matrimonium contrahere aliquando vellet: tunc enim utrumque votum valeret. Valeret quoque votum de matrimonio contrahendo, quoties, quod rarissime contingit, matrimonium necessarium esset ad bonum commune Reipublicæ, & Principatus, ad

pa-

pacem firmandam inter Principes, ad hæreticorum conversionem, ad Ecclesiæ catholicæ amplificationem. In his enim positionibus non tam matrimonium, quam bonum commune esset voti materies. Et hæc omnia communia sunt.

VIII. Quæst. VI. *An qui concupiscentia stimulis exagitatus voverit matrimonium se contrahendum, ut fornicationes, aliosque libidinis actus vitet, valide voveat?* Resp. Duæ sunt extremæ sententiæ. Prima adfirmat, votum eiusmodi validum esse, facta positione quod vovens nolit, aut nequeat aliis remediis uti ad carnis impetus cohibendos. Quoniam, inquiunt Auctores istius sententiæ, matrimonium concessum est in remedium concupiscentiæ, dicente Apostolo: *Melius est nubere quam uri.* Melius ergo erit uti tali remedio; & consequenter melioris boni erit votum de tali matrimonio contrahendo. Id confirmari ex eo potest quod si quis habens concubinam, voveret aut ingredi Religionem, aut ducere concubinam, teneretur in omnium sententia intra annum ingredi Religionem, si illam non duceret in uxorem. Denique homo fragilis, frequenter libidini succumbens, nisi habeat impedimentum, iure naturæ tenetur contrahere matrimonium in remedium concupiscentiæ, ut plura peccata vitet, facta positione quod nolit, aut nequeat aliis uti remediis. Hanc sententiam defendunt Salmanticenses tract. xvii. c. i. punct. 2. §. 2. n. 4. & pro eadem laudant Bellarminum Lib. de Monach. cap. xiv. Sed falso: nam Bellarminus solum asserit quod alicui personæ interdum melius esse possit nubere; & consequenter votum valere; ut si nubat ob bonum commune Reipublicæ, & alia momenta supra indicata. Nec verbum ibi habet de voto nubendi in remedium concupiscentiæ. Laudant etiam Navarrum in *Manuali cap. xi.* Sed error est: est enim xii. n. 43. vers. 13. at neque hic Auctor, saltem hoc in loco citato, quidquam habet hac de re. Laudant præterea Villalobos, Bonacinam, Lopez, Trullenchum, & Caietanum, qui re ipsa hanc defendunt opinionem, quibus accedit Sylvius 2. 2. q. lxxxviii. art. 2. concl. 6. & plures alii.

IX. Contraria sententia mihi videtur probabilior, nempe votum præfatum invalidum esse: & primum id ex doctrina D. Thomæ clare eruitur. Docet namque Angelicus matrimonium in officium naturæ, pro quo edocutionem institutum, ad concupiscentiam vero frandandam indulgentia permittum esse.

In IV. dist. xxi. quæst. ii. art. 2. ad 2. *Si aliquis per actum matrimonii intendat vitare fornicationem in coniuge, non est aliquod peccatum, quia hoc est quadam reddito debiti, quod ad bonum fidei pertinet; sed si intendat vitare fornicationem in se, sic est ibi aliqua superfluitas, & secundum hoc est peccatum veniale; ne ad hoc est matrimonium institutum, nisi secundum indulgentiam, quæ est de peccatis venialibus.* Et profecto Apostolus ait: *Qui non se continent, nubant; melius est enim nubere quam uri,* seu fornicari, ut Patres explicant. Quod si matrimonium in concupiscentiæ remedio est dumtaxat permittum ad indulgentiam; nemo negare ausit, invalidum esse votum illud quod pro obiecto habet non bonum melius, sed bonum adeo imperfectum cui annexum est peccatum veniale. Verum, prætermissa hac opinione in præsentia, quam in tractatu de matrimonio fusius discutimus, sententiam nostram argumento evincimus validissimo.

X. Omnes Theologi sustinent, votum contrahendi matrimonium absolute emissum invalidum esse; idque fatentur ad unum omnes contrariæ sententiæ Auctores. Ergo potiori iure invalidum erit votum contrahendi matrimonium in remedium concupiscentiæ. Probo consequentiam. Matrimonium in remedium concupiscentiæ contrahendum, licet admittamus bonum esse, nemo tamen negaverit bonum quoddam esse longe inferius bono matrimonii contracti in officium naturæ. Ergo, si istius, potiori iure illius invalidum votum erit. Cur matrimonium ineundum ad naturæ propagationem votum impedit? Quod non sit bonum? Absit: est enim sacramentum magnum in Ecclesia: sæpe, & frequentissime consultitur. Cur ergo? Quia impedit maius bonum, nempe vitam cælibem, ad quam vovens divini Spiritus afflatu vocari valet. At istud maius bonum non ne eque impeditur per matrimonium contrahendum ad concupiscentiæ ardorem extinguendum? Ergo aut concedendum, validum esse votum contrahendi matrimonii absolute accepti, & in naturæ officium; aut si id negatur, uti reapse omnes negant, negandum quoque, validum esse votum ineundi matrimonii in remedium concupiscentiæ. Denique, etiam emissio eiusmodi voto, in uno post matrimonium ratum, non consummatum, Religionem ingredi vovens valet. Nullum ergo undequaque est votum utud.

XI. Argumenta contrariæ sententiæ sua sponte

sponte corruunt. Concedimus nunc, matrimonium ob solius concupiscentiæ remedium bonum esse, homini potissimum vexato carnis stimulis. Concedimus huic fragili homini matrimonium bonum, aptumque esse remedium. Quid inde? Si diceremus, votum invalidum esse, quia matrimonium in remedium concupiscentiæ non est bonum; argumentum quiddam evinceret. Sed dicimus, matrimonium istud non esse aptam voti materiam: quia licet bonum sit, impedit tamen maius bonum: quod satis est ad infringendum voti valorem. Alioqui, si votum foret validum quod est de re bona, potiori iure validum esse deberet votum de matrimonio contrahendo in officium naturæ: quod sane maius bonum est quam matrimonium ineundum in concupiscentiæ extinctionem. Quod secundo opponunt loco Salmanticenses, ineptum prorsus est. Si quis votum emitteret furandi, votum nullum esset: quia furum materia inepta voti est, non tantum quia minus bonum, sed quia res mala est; ducere autem concubinam in matrimonium genere suo bonum est, quamquam maius bonum impedire valeat. Discrimen ergo evidens est, mirandumque a viris Theologis hæc obrudi potuisse. Quod ultimo loco adiciunt, non est maioris momenti. Nam etiam admisso quod quis teneatur iure naturæ contrahere matrimonium, ut peccata vitet libidinis; minime hinc infertur, hunc posse sese in statu constituere resistendi Spiritui sancto per votum, quo impediatur assentiri vocationi ad altiorem statum. Advertant ergo sophisticam ratiocinationem. Potest quis matrimonium contrahere, ut peccatum declinet libidinis. Concedamus etiam quod quandoque ad id teneatur; quamquam nescio an occurrere eiusmodi debitum possit, cum plurima alia superpetant luxuriæ remedia. Ceterum nemo potest voto se ineptum reddere ad amplectendum perfectiorem statum, ad quem vocari a Deo valet. Exempla quæ præfati Salmanticenses num. 45. produunt, alibi sub examen inducemus. Hanc nostram sententiam defendunt Sotus Lib. VII. q. 1. art. 3. Prado Tom. II. cap. xxxi. quæst. 11. §. 5. num. 50. Ioannes a S. Thoma 2. 2. disp. xxix. art. 7. conc. 4. Aragon. 2. 2. q. lxxxviii. art. 2. Ioannes a Cruce de voto dub. 2. concl. 4. Castropalaus tract. xv. disp. 1. punct. 8. num. 14. Sporer tract. III. in 2. præcep. Decal. cap. 11. sec. 2. num. 61. Layman Lib. IV. tract. iv. cap. 11. num. 12. Quamquam hi tres ultimi, Palau, Layman, & Spo-

rer, potius in contrariam sententiam concedunt: inquit enim secundum virtualementem hypothesein, quod homo fragilis alia remedia adhibere nolit, votum obligans esse. Nihil tamen produunt quod ex dictis solutum non maneat.

XII. Quæst. VII. *An coniugatus, impeditus a petitione debiti ob votum, aut incestum, aut cognationem spiritualementem, possit petere, quoties vehementibus carnis stimulis agitur, ne periculo exponatur in gravia luxuria peccata labendi?* Resp. P. Patritius Sporer, qui hunc proponit casum tract. III. in 2. præcep. Decal. cap. 11. sec. 2. §. 3. n. 65. *Affirmativam*, inquit, *sequor*. Et hoc pacto suam probare contendit conclusionem, cuius propria verba referre iuvat, ne illi imponere videamur. „ Probatur (ait) in illo qui post matrimonium, vel ante illud vovit castitatem. „ Quia sicut votum ex communi DD. cum „ S. Thom. debet esse de re meliori, ita etiam observatio voti. Sed votum, & eius „ observatio in prædictis circumstantiis non „ sunt de re meliori. Ergo non obligant. „ Maior est certa... Minor est certa: quia „ cum ex observatione voti, periculo proximo „ quis exponatur incidendi in aliqua peccata luxuriæ intrinsece malæ, & tunc non „ observatio voti (scilicet petere debitum a „ propria uxore) non sit intrinsece malum, „ manifestum est nec votum, nec observatio „ tionem voti esse de re meliori &c. Hæc „ & longe plura in hanc rem doctissimus P. „ Quintanaduenas, cui subscribit expertissimus Casista Gobatius. “

XIII. Opinio isthæc, ut ego quidem arbitrator, non modo improbabilis, sed pace doctissimorum, & expertissimorum Casuistarum tantorum, laxa nimium est, & ad omnia vota de medio tollenda viam aperit latissimam. Quippe conceptis verbis docent istius opinionis patroni, votum non obligare eum qui adversus voti observantiam sentium rebellionem ad committenda flagitia ita pertrahitur, ut in proximo se sentiat constitutum periculo votum violandi. Nulla ergo erunt omnia castitatis vota, quoties homines voventes petulca pruriginè ad fornicandum, & adulterandum iritantur? Poterunt ergo coniugati voto, vel alio vinculo a debiti petitione prohibiti, debitum petere, ut vitent libidinis crimina? Cur? Quia non observatio voti non est intrinsece quid malum; cum non observatio voti sit petere debitum, quod est bonum. Quidni ergo poterunt tum Monachi, tum Clerici sæculares ardore perusti concupiscentiæ ma-

trimonium contrahere; cum matrimonium etiam in remedium concupiscentiæ inire non minus sit bonum quam bonum est petere debitum ad eandem concupiscentiam sedandam? Cur, quæso, invalidum erit votum in coniugato ad libidinem prono? Cur in hoc homine observatio voti non est de re meliori? Quia hæc observatio iuncta est periculo proximo prolabendi in libidinem. Sed eidem proximo periculo libidinis adnexa est observatio voti monachalis. Non ergo tunc erit de meliori bono. Non ergo validum erit tale votum.

XIV. Quid ad hæc? Fortasse, quod votum castitatis monachale, & Clericorum solemne, coniugatorum vero simplex est? At discrimen istud extraneum prorsus est, & ad propositum nostrum ineptum. Nam tam votum solemne, quam simplex debent esse de meliori bono, ut omnes fatentur. Sed, iuxta doctissimos Quintanaduenas, Gobatios, & Sporerios, quando coniugatus homo voto adstrictus stimulis carnis urgetur acutissimis, estque in periculo proximo illud violandi, votum tunc non est de meliori bono. Ergo, si in coniugato non est de meliori bono, neque in Presbytero, neque in Monacho eidem periculo proximo votum erit de bono meliori. Quod si hoc votum non obstat quominus coniugatus petere debitum valeat, quia petitio debiti bona est; cur votum officiet quin Monachus, vel Presbyter contrahere matrimonium valeat, cum matrimonium inire bonum sit? Sed mitamus vota solemnia Religiosorum, & ad vota simplicia oratio nostra convertatur. Nulla ergo erunt vota castitatis quæ tot Catholici emittunt, quoties in proximo reperiuntur periculo libidinis? Nulla, inquit. Audi sequentem casum.

XV. Parthenius adolescens vehementer libidinis vexatur tentationibus, & frequenter eis succumbit: & quamvis inde advertat statum conjugalem multo utiliorem sibi futurum quam calibem, facit tamen votum castitatis, idque graviter violat, ut illud iam vellet non esse factum. Quæritur, utrum hoc votum sit validum? Resp. Probabile est illud votum non esse validum: quia, omnibus consideratis, non est de meliori bono. Ita P. Adamus Burghaber centur. 1. Select. Casuum casu 66. P. Patritius Sporer loc. cit. num. 64.

XVI. Recensita opinio laxa est, nulloque modo probabilis. Demus enim, imprudens esse votum præfatum; hæc tamen imprudencia non tollit quin castitas voto promissa sit

apta voti materies; neque deliberatam voventis electionem aufert. Experitur vovens frequentes in libidinem lapsus; nihilofecius deliberate vult vivere castitatem. Unde ergo colligendum est, votum istud nullum esse? Ex voti violatione repetita? Si ita foret, pauca vota valida essent. Docet quoque Martinus Bonacina laudatam opinionem disp. iv. quæst. 11. punct. 1. num. 26. Subdit tamen petendam esse dispensationem. Quid festivius? Votum nullum est; impetranda est tamen dispensatio. Quem effectum pariet dispensatio hæc, si votum nullum est? A quo vinculo absolvi debet vovens, si nullo vinculo obstringitur? Sed laxiora supersunt.

XVII. Quæst. VIII. *An votum castitatis, Religionis, vel non nubendi, cui salubrius est matrimonium ob incontinentiam, sit validum, impediatque matrimonium licite iri? Item an nulla evadant eiusmodi vota semel emissa ob supervenientes libidinis vexationes?* R. Leander tract. ix. de matr. d. xxiii. q. 11. §. 111. docet sequentia. „ Negativam sententiam, videlicet neque esse validum tale votum, nec „ matrimonium impedire, suadere potest quis „ his argumentis. Primo votum ineundi matrimonium est validum in illis quibus salubrius iudicatur fore ut matrimonium ob incontinentiam ineant, eo quod sit de meliori bono respectu voventis: ergo prædicta „ vota huic contraria, sunt de minori bono „ respectu illius voventis: ergo irrita. Patet: „ quia duæ res contradictoriæ nequeunt in eodem legitima materia esse, & pro eodem „ tempore. „ Acuta quidem, & robusta dialectica. Sed audiamus secundum argumentum. „ Votum (subdit) castitatis, vel Religionis factum ab eo quem carnis molestiæ „ & frequentes ruinæ antecedunt, non est „ de materia satis idonea, & iusta; imo „ potius contra consilium D. Pauli I. „ Corinth. vii. dicentis: *Quod si non se continent, nubant: melius est enim nubere quam iri.* “

XVIII. Utrum eiusmodi principia faveant Luthero, Calvinoque, obgannientibus adversus Catholicorum vota, quod sint humanæ fragilitati importabilia, & lumborum ardoribus contraria, ceteri videant. Ad primam rationem quod attinet, quam ut certam ponit Leander, iam supra demonstravimus eam falsam esse. Lex quam opponit contradictionis, perperam applicatur. Ex ea enim solum eruitur quod idem non possit simul eodemque tempore duo vota contraria, seu contradictoria

etiam opposita, nempe votum nubendi, & votum non nubendi edere: vel votum nubendi, & votum castitatis. Qui votum castitatis emittit, tamen carnis illecebris irretitus, votum illud eligit ut instrumentum cohibendi carnis rebellionem. Materia suapte natura est quid melius; & vovens ut sibi expedientius remedium reputat. Si oppositum votum nubendi eliceret, contrarium quoque iudicium efformaret. Quare cum materia, nempe castitas, sit suapte natura voto idonea, utpote melius bonum, eo ipso quod a vovente ut talis reputatur, non potest fieri inepta voti materia vel in ipso homine libidinis periculo obnoxio, etiam admissio quod, si contrarium iudicium efformaret, posset edere votum nubendi. Hæc tamen contra sophisticam rationem dicta sunt. Verum, ut istius opinionis laxitas magis pateat, antequam propius ad eam impugnandam accedo, placet laxiora quæ idem Leander cum nonnullis aliis docet, ob oculos ponere.

XIX. Pergit porro Leander, inquiens, non solum invalida esse vota facta tempore quo quis calore libidinis uritur, verum etiam illa quæ, licet tempore tranquillitatis, & concordie carnis cum ratione facta sint, evadunt tamen ob supervenientes tentationes, sensuumque rebellionem inepta voti materia. Quia, inquit, quod ante emissum votum efficit ut res promissa sit inepta voti materia, si eo emissio supervenit, tollit voti obligationem. At sic est quod in sententia horum Doctorum frequentes lapsus in venerem irritant vota Religionis, castitatis &c. Ergo idemmet lapsus irritabunt eadem vota antecedentia. Hanc postea sententiam ad examen vocans, inquit, quod sit probabilior speculative. Probabilior, nedum probabilis, speculative tamen. Quid practice? In hac linea est probabilis, quin & tuta. Sed ego (ait ibi q. III. pag. 325.) probabiliter respondeo, esse prædictam opinionem, practice etiam loquendo, aequaliter probabilem, tuteque amplecti posse. Ergo absque dispensatione poterit matrimonium inire.

XX. Audistim? Est aequaliter probabilis præfata opinio: ergo tuto complecti potest. Gradatim incedunt Probabilitate. Primum aliqua subtilissima excogitant ratiocinia, quibus velum probabilitatis speculative præcedant propriæ opinioni. Deinde velum illud subtilissimum pluribus involvunt reflexionibus quibus istud adeo crassum, solidumque efficiunt, ut pro secura morum regula illud obrudant. Præfata opinio, inquit Leander, practice tuta est. Pro hac opinione illud afferri potest quod

iuxta graves Auctores votum nubendi validum sit ob evitandam fornicationem: ergo votum non nubendi, seu castitatis invalidum erit. Consequentiam negat Sylvius 2. 2. q. lxxxviii. art. 2. con. 6. quia licet homini fragili minus expediat cælibatus, quando liber est, nulloque voto obligatus; si tamen eousque pertingat, ut eidem cælibatui se voto devincere velit, tunc cælibatus illi utilior erit quam matrimonium. Ioannes Marin T. II. tract. IX. d. II. sec. 6. n. 79. respondet, validum esse votum nubendi conditionate acceptum; id est, si vovens nolit alia eligere media. Verum nihil eiusmodi ratio ad nos, qui oppositum docuimus, pertinet. Ideo, his missis,

XXI. Expendamus breviter principia, & consecutiones sententiæ istius. Illud primum omnium animadvertendum est, castitatem, & Religionis amplexum, secundum omnes Catholicos, esse aptam, immo potissimam votorum materiam. Auctores præfate opinionis id affirmant; sed simul contendunt quod in circumstantiis veneris pullantis, & urentis animum illius qui votum emittit, castitas evadat hic & nunc materia inepta, eo quod salubrius sit matrimonium. Ego tamen inquiri, cur castitas his in circumstantiis evadat incongrua voti materia. An quia sit homini fragili, & vexato carnis stimulo impossibilis? Si asseris, hæreticus es. Deus enim non permittit nos tentari supra vires nostras, eiusque cælesti subsidio omnia vincere possumus. An inepta sit, quia res ardua, & observatu difficilis? Sed omnia consilia evangelica, votis subiecta, ardua, & difficillima sunt. Et de castitate speciatim loquens Servator noster Dominus testatur, non omnes capere verbum istud. Cur ergo inepta est voti materia castitas respectu hominis fragilis, & in libidinem proni? Quia matrimonium salubrius est huic homini fragili, & veneri obnoxio. Isthic tota sophisticæ argutationis vis latitat. Si ex hominum fragilitate, & in malum proclivitate colligenda esset aptitudo materiæ voto subiiciendæ, actum de omnibus votis esset. Natura ipsius victima: voto supponendæ consideranda est: & si genere suo, suæque indole melior fuerit, apta erit voti materies. Cum Theologi dicunt, votum esse de meliori bono, num illius bonum comparate sumunt ad hunc, aut illum hominem carnis ardoribus obnoxium? Nemo sanæ mentis hoc dixerit. Quod ergo melius bonum suapte natura est, voti quoque materia est; quamquam huic, vel illi homini ex propria iniquitate minus salubre evadat. Plura sunt quæ

quæ homini salubria aliquando forent, ut seminis effusio voluntaria, fornicatio, & alia non pauca. Scio hæc genere suo mala esse; ideoque non multum urgere. Sed verum idem est castitatem genere suo meliorem esse matrimonio, & consequenter ex fragilitate hominis privati nullo modo effici posse deteriorem. Fragilitas, & propensio hominis in venerem id ad summum efficere potest, ut hic homo imprudenter castitatem voveat; & si prius consilium petat, Theologus debeat ei dissuadere talis voti emissionem, ad removenda ab ipso plurima peccandi pericula; at numquam efficere potest ut castitas inepta sit materia voti, & votum ipsum invalidum sit, quoties homo deliberat, & sponte sua tale votum emisit. Quod voti materies melius bonum esse debeat absolute, & per se, minime respectu huius, vel alterius voventis; docet Maior in IV. diff. xxxviii. q. 1. col. 2. idque adprobat Sanchez Lib. IV. Sum. cap. VIII. n. 10. Et ego addo, id a nemine negari iure posse. Quod si conceptis verbis Doctores omnes hanc explicationem non exhibent, illam omittunt, quia superfluum putant; cum res per se sit satis perspicua. Illa tamen ex communi omnium doctrina colligitur.

XXII. Confirmatur falsitas istius laxæ opinionis. Homo fragilis, & in libidinem prolabens potest ne, divino fultus auxilio, carnis impetus coercere, castitatem servare, atque victoriam de impuro spiritu reportare? Hoc de fide est. Ex sua ergo malitia libidini inservit. Ergo ex illius malitia castitas evaderet materia inepta voti, si votum ob illius in libidinem lapsus foret nullum. Quis porro a se obtrudere, hominum iniquitatem rerum ordinem pervertere, atque opera quæ genere suo sanctiora sunt, de gradu delicere, & deteriora reddere posse? Quis Catholicorum id dixerit? Sit ergo hominis in libidinem impotens proclivitas, sint frequentes lapsus in eandem; numquam tamen efficere poterunt ut castitas sit incongrua voti materia, ut votum eiusmodi castitatis sit invalidum, posito quod deliberato animo emissum fuerit.

XXIII. Accedit quod homini ardore libidinis æstuanti plurima alia remedia suppetunt præter matrimonium, & sæpe validiora, ut preces, ieiunia, labores, & alia non pauca, quibus compescere impulsus valet concupiscentiæ. Immo qui sine sedandæ sitis libidinosæ matrimonium contrahunt, tribulationem, ut ait Apostolus, carnis patiuntur;

& sitis non extinguitur semper, sed ægrotat; nisi amor castitatis conjugalis, concupiscentiæ, ad aquas ex aliis cisternis epotandas provocantis, stimulis obsistat, & reluctetur. Cum ergo plurimis aliis modis scopulos salacis concupiscentiæ declinare quisque valeat; perperam opponitur matrimonium ut quid salubrius homini a castitate nimis alieno ob suam in libidinem inclinationem. Hæc omnia verissima sunt. Ceterum, etiam dato quod hic & nunc huic homini magis congrueret matrimonium, omnibus inspectis circumstantiis: non ideo neque hac in positione constituitur castitatem fieri ineptam voti materiam, invalidamque fore de illa votum; ut iam demonstratum est.

XXIV. Tandem extrema istius opinionis laxitas, quæ communi Ecclesiæ catholicæ sensui infestissima est, ex iis quæ Leander adducit, evidentius apparet. Non solum etenim subdit Leander, invalidum esse votum quod Christiani emittunt, dum experiuntur libidinis tyrannidem, & frequentes lapsus; verum etiam eo laxitatis prolapsus est, ut aliorum Auctorum nomine interat, nullius quoque valoris evadere vota quæ homo emisit tempore quo libidini minime erat obnoxius; si tentationes graves superveniant, atque vovens in proximo periculo incontinentiæ, & prolabendi in libidinem constituatur. Rationem quam assignat, dedimus supra n. 7. illamque Leander exscripsit syllabatim ex Sanchez Lib. IV. cap. VIII. n. 9. familiaris est enim huic Casuistæ exscriptoris professio. Quod id dico, ut colligat lector, parum deferendum esse illius doctrinæ. Non solum enim laxiores aliorum Auctorum sententiæ ambabus suscipit ulnis; sed ipse quoque aliquid laxius adducit, & laxitatis confinia amplificat, atque dilatat; ut ex hac ipsa opinione conitat. Ledesma, Sancius, Martinus de S. Ioseph, & alii nonnulli docuerunt, incontinentiam præcedentem invalidum efficere votum. Leander vero addit, incontinentiam supervenientem votum iam emissum irritare: & insuper quod alii tamquam speculative probabilem opinionem vendiderunt, ipse tamquam practice probabilem, immo tuto amplectendam lectoribus suis proponit benignissimus Scriptor. Hanc eandem opinionem defendit Leander a Murcia Capucinus in disquis. moral. Lib. II. disp. II. resol. 23. nu. 5. his verbis. „Colligitur ex communi Doctorum sententia, quod, si post votum emissum materia eiusdem voti efficiatur inepta, vel im- „possibilis, sit etiam votum irritum, & in-

validum; etiam si prædictum votum simplex sit castitatis, vel Religionis... Nec vero est iudicandum, quod aliqui autumant votum esse debere de meliori bono in se, & non de eo quod melius est voti: tum quia hoc est contra communem omnium sententiam, tum quia manifeste est contra consilium Apostoli dicitis: *Melius est nubere quam uri*. " Non est ergo solus Lutherus effutens castitatem esse impossibilem. Probabilista hic noster rotundo ore non modo ait, sed supponit ex communi Doctorum, castitatem ob supervenientes tentationes fieri ineptam, & impossibilem voti materiam. Utique Doctores assuerunt omnes, votum nullum esse, illius materia impossibili reddita. Sed quod supervenientes tentationes, & lapsus in venerem, impossibilem reddant castitatem, hæresis est Lutherana. Quod vero subdit, esse contra communem omnium sententiam, & contra consilium Apostoli, quod voti materia sit melius bonum in se, & non voventi, nimiam sapit audaciam, & imposturam. Quoniam hinc inferitur, communem omnium sententiam esse, votum nullum effici ob supervenientes tentationes, quia tunc castitas non est melior voventi: quod aperta falsitas est, cum potius communissima sententia catholicorum Theologorum sit, votum istud validum esse. Ut ergo sophisma istius Autoris evanescat, animadvertas oportet, quod alibi diximus n. 19. nempe votum esse de meliori bono, quod & genere suo tale est, & hominibus quoque divino auxilio instructis melius evadit. Si hoc melius bonum accipiendum foret, & metiendum ex fragilitate carnis, & iniquitate ipsius voventis; actum esset de omnibus fere votis. Quare male P. Claudius La-Croix Lib. III. part. 1. dub. 3. num. 409. reiicit sententiam Sanchez, Valentia, & aliorum, qui nostram tuerentur opinionem, adhæretque Gobatio, & Moyæ, qui certe in hoc aberrant, dum volunt quod res promissa sit melior voventi per comparisonem ad illius propensionem in venerem, & lapsus in fornicationem. Vera namque sententia habet quod res promissa, voto subicienda, sit melior suo genere, & ipsi voventi auxilio divino freti, seu illi qui, sicut ceteri Christiani, potest, si velit, castitatem servare. Clarius rem explico. Lex divina congrua est, & suavis generi humano divinis auxiliis suffulto. Hominum pravitatem, & malitiam asperum, gravissimumque evadit iugum lex ista. Quid inde? Utique votum est de meliori bono, non solum abso-

lute, seu relate ad hominem (solus quippe homo vota edit) sed relate ad hominem christianum gratia cælesti instructum, bene moratum, suæ æternæ salutis sitientissimum; non relate ad hominem petulcum, salacem, brutalem.

XXV. Quantum laxitatis, immo deformitatis præferat opinio laudata, nemo non videt. Primum universo Ecclesiæ catholice sensui repugnat. Semper enim consuetudo obtinuit ut qui vota castitatis emisissent, dispensationem a summo Pontifice obtineant: quam Pontifex concedere minime solet, nisi aliqua iniecta commutatione. Nonne perniculosa esset eiusmodi dispensatio, si votum nullum foret? Nonne iste Ecclesiæ perpetuus, & manifestissimus mos satis esse debuisset ad coercendam nimiam istorum Casuistarum licentiam? Nonne multum audaciæ præfert quod pauci Casuistæ ausint universalem Ecclesiæ consuetudinem abolere? Abolent autem, quantum per illos est, dum conceptis verbis scribunt, voto castitatis obstrictum Christianum, posse absque dispensatione matrimonium inire.

XXVI. Consecutiones quæ ex hac laxissima sententia proficiuntur, indicandæ obiter sunt; si tamen manifestatione egent, quando quidem sponte sua sese in cuiusque oculos ingerunt. Facta namque positione quod supervenientes difficultates, carnis molestiæ, sensuum rebelliones antiquare, irrita facere, discindere valeant vota semel valide emissa; nemo est qui non videat quæ hinc consequuntur. Nonne hinc inferitur, nulla prorsus fore plurima vota? Quis est ex innumera multitudine voventium, qui difficultates, molestias, rebellionesque carnis non sentiat? Et tamen plurimi, divino opitulante Numine, a lapsibus abstinent, de carne, & concupiscentia triumphos reportant. Quod si aliqui propria culpa succumbunt; ane ob iniquitates suas immunes erunt a voti vinculo? Si molestiæ, rei arduitas, sequentes lapsus vota simplicia castitatis dissolvunt? Cur non & solemnia? Æque enim hæc ac illa aptam exposcunt materiam. Si castitas inepta est voti simplicis materia, quidni & solemnium? Quis non videt hinc consequi, hæreticos argumentum sumere posse sacrilega honestandi matrimonia Lutheri, Bucerii, aliorumque similium? Salubrius fore matrimonium censuit Lutherus, non ob aliam rationem, nisi ob summam difficultatem, & ut ipse blasphemavit, impossibilitatem servandi castitatem. Et licet maximam discrimen sit inter sole-

anne votum & simplex; in hoc tamen conveniunt quod materiam aptam, & congruam habeant. Quod si difficultates, molestiæ, frequentesque transgressiones satis sunt ad efficiendam castitatem materiam ineptam pro voto: eadem ratione sufficienter ad antiquanda cetera vota. Vehementes cupiditates pecuniarum, molestia quam affert earundem privatio, & frequentes transgressiones voti paupertatis nullum efficiunt votum istud: idemque dicendum de obedientiæ voto. Itaque salubrius hic & nunc erit possidere divitias quam venditis omnibus nudum Christum sequi; salubrius erit sui iuris esse quam aliis subici; salubrius erit ventrem implere quam ieiunare. Ne multa: hæc doctrina, qua asseritur supervenientes difficultates, molestias, transgressiones crebras reddere rem promissam materiam ineptam pro voto, & votum ipsum dissolvere, irritumque facere, sicut de medio tollit fere omnia vota, ita etiam promissa omnia inter homines infringit, ac humanum abruptit commercium. Quandoquidem, si recentita obstacula vota Deo nuncupata dissolvunt, eo quod materiam mutant, quidni & promissa inter homines facta eodem titulo infringent? Neque alicuius momenti est quod subdit Leander cit. quest. 11. nempe quod non relinquatur cuiusque iudicio ferre sententiam, num omnibus circumstantiis inspectis salubrius sit matrimonium contrahere; sed tantum iudicio pii, & prudentis Confessarii, nempe perdocti Casuistæ. Nugæ istæ sunt, vanique fuci, qui minime laxissimæ doctrinæ horrorem obtegere valent, aut imminuere. Quia verus iudex tentationum, molestiarum, & lapsuum in venerem nemo peritor est illo qui talia experitur. Posito ergo quod recentita incommoda nulla efficiant emissa vota, ut contendunt Casuistæ laudati, iam quisque nullum votum suum iudicare poterit. Ad summum consulere poterit Confessarium aliquem qui pro magistris habeat Leandrum, Moyam, licet proscriptum, LaCroix, Gobatium, ceterosque in uno docendi genere consentientes.

XXVII. Dicimus ergo, valida prorsus esse vota antedicta, dummodo deliberate fuerint emissa; si tentationes supervenerint, si antecefferint, si comitentur; si molestiæ, & lapsus frequentes sint, si voventi obstacula, difficultates, & pericula solum quandoque causæ sunt congruæ impetrandi dispensationem, si emissa iam diu votis adveniat: vel, si vota antecedant, viroque prudenti innotuerint, æquissimam rationem præbebunt

Conc. Theol. Tom. III.

ut, attenta hominis infirmitate, eidem abstinentia a voto, ceu bonum ipsi salubrius, persuadeatur. Neque confugiendum puto ad doctrinam illam quam tradit P. Sanchez Lib. II. cap. VIII. num. 10. quamque adoptant Salmanticenses tract. VIII. cap. 1. punct. 2. §. 2. n. 44. nempe quod castitatis voto devincti spectari possunt vel ut homines singulares, vel ut sunt communitatis Ecclesiæ membra. Porro, licet melius sit nubere huic homini, ut singularis persona est; non tamen id verum habet, si consideretur ut est Ecclesiæ pars: quia sub hac consideratione gratius Deo est tale votum. Cur? Quia inquit Salmantic., ad bonum Ecclesiæ plurimum refert quod adstrictus voto castitatis... eo iudicetur adstrictus: alias votum tam arduum, tamque in Ecclesia celeberrimum, facilissimo negotio corrueret. Ego dicere, ad bonum Ecclesiæ pertinere, ut adstrictus, voto castitatis iudicetur adstrictus, si re ipsa est adstrictus. Quoniam Ecclesiæ bonum veritate, non falsitate nititur. Laudata doctrina, si clarius, & pressius exponatur, hunc prodit sensum: Votum castitatis emissum ab homine fragili, validum est, si hic homo vovens consideretur ut pars communitatis Ecclesiæ; est autem invalidum, nullumque, si consideretur ut homo privatus: quoniam homini ut privato melius est nubere; ut membro Ecclesiæ, salubrior est castitas. Quæ distinctio arbitraria est; quin, ut mihi videtur, falsa, & Ecclesiæ iniuriosa. Videtur namque ex illa inferri, ad bonum commune Ecclesiæ spectare quod votum castitatis validum sit; licet in privatis fidelibus non sit re ipsa validum, licet privatis fidelibus salubrius sit matrimonium: quod quam falsum sit, nemo non videt.

XXVIII. Exemplum, quo Salmanticenses n. 45. contendunt illustrare doctrinam suam, pariter nobis valde implexum, ne omnino falsum dicamus, videtur. Quare, inquit, erit validum illud votum solemne castitatis, cum sit melius voventi nubere quam vinculo voti adstrictum tot lapsibus subiacere? Quia, ut pars est illius Religionis, melius est quod votum in suo robore persistat, ne pluribus scandalis, & relaxationibus aditus pateat. Idem docet Leander a Murcia in disquis. moral. Lib. II. disp. 11. resol. 24. Etiam hæc doctrina saltem involuta nimis est, & sensibus erroneis exposita. Idcirco namque validum solemne castitatis votum defendere videtur in Religioso fragili, & lapsibus obnoxio, ut scandala, quæ alioquin sequerentur, si vo-

F 3

tum

tum nullum esset, vitentur, & bonum Religionis factum testum consistat; non quod re ipsa respectu talis personae privatae validum votum sit. Hæc porro, ut indicavimus, falsa sunt: quoniam voti valor ab his respectibus, & relationibus, non pendet; sed a deliberatione voventis, qui materiam suo genere aptam, & congruam servandam eligit. Ipsi Probabilitate ansam non levem hæreticis præbent carpenti vota monastica, atque eadem traducendi, tamquam onus humanas vires excedens. Si enim, ut contendit Leander a Murcia cum suis Casuistis, votum solemnne castitatis validum est, licet vovens in libidinem prolatur, & continenter carnis rebellionem vexetur, propter perfectionem status, propter scandala, & perturbationes, quas Religio cuius vovens membrum est, subiret, & ob plures Religiosos, qui claustra relinquerent, seque Religiosos non esse dicerent: valida ergo erunt vota solemnna ob politicos solum respectus, ob extrinseca quædam damna vitanda. Supervenientes tentationes, & lapsus in venerem nullum efficiunt votum simplex castitatis. Cur? Quia amplius non est melius bonum voventi. Eiusmodi tentationes, & lapsus non efficiunt irritum votum castitatis, solemnne. Cur? Quia est melius bonum voventi, id est pars, & membrum Religionis, quæ, si votum fieret irritum, multis malis succumberet. Minus malum est per istos Doctores quod privatus damnatur, quam quod Religio scandalis sit obnoxia. Hæc sunt consecratia quæ profluunt ex hac laxissima, & penitus improbabili opinione. Doctrina autem communissima omnium catholicorum Doctorum est (quidquid fabuletur Leander a Murcia cum altero suo Leandro, aliisque paucis) quod votum sive simplex, sive solemnne castitatis validum est: quia semper est de meliori bono & absolute, & respectu voventium: licet enim ex aliquorum malitia & iniquitate reddatur difficilis eiusdem observantia, nunquam tamen impossibilis sit. Semper quippe sive simplicia, sive solemnna vota observari valent. Si voventes ea non observent, eorum pravitate sola contingit.

XXIX. Auctores isti homini fragili, & veneri subiecto statim ut quid salubrius matrimonium proponunt; perinde ac si alia remedia nulla forent. Quid, si homo iste æstu libidinis ardens nuberet, eiusque unica uxor satis illi non foret ad immuram sitim extinguendam; permetterent ne illi uxorem alteram? Minime profecto: quia naturali iure id vetitum est. Quid, si voto solemnne castitatis sit obstri-

ctus? At tunc, inquit, consideratur ut inembrum Religionis. Quid, si matrimonio contracto, tot impudicitis obnoxius hic homo fieret, ut matrimonium esset illi occasio innumera perpetrandi flagitia? Quid, si omnibus pensatis, salubrius illi foret votum castitatis? Responso obvia est, quod matrimonium sua natura validum, ex contrahentium malitia infringi nequit; neque ex impotenti hominum libidine multiplicandas uxores esse; neque irritandum votum solemnne ob voventium malitiam. Quidni ergo id ipsum dicendum & de voto simplici castitatis?

XXX. Antequam huic quæstioni finem facio, iuvat recensere iudicium quod in hanc opinionem a me hætenus oppugnatam fert P. Matthæus Moya in *Q. selet. tract. II. disp. I. quæst. I. de vot. & iuram.* Hanc controversiam prolixè versat tribus paragraphis. Primo in paragrapho refert Auctores disputantes super valore voti emissi ab eo qui, antequam voveat, proclivis in venerem est, & veriore pronunciat opinionem illam quæ validum esse votum propugnat. Tum in paragrapho secundo in medium affert sententiam quæ sustinet votum dissolvi, & irritum fieri per supervenientem in res veneras proclivitatem. Auctores istius sententiæ appellat doctissimos, ut superlativum encomium quid ponderis tribuat opinioni. Pro eadem allegat doctissimos Dominicanos *Dominicum Baltanam, Sylvestrum, Tabienam*, qui solum docent fieri nullum votum, quoties illius materia evadat inepta, vel impossibilis. Quod autem castitas voto Deo adpromissa ex propensione superveniente in venerem, fiat inepta, & observatu impossibilis, nemo eorum dixit. Tandem in paragrapho tertio suam statuit opinionem, & ait: Quamvis opinio proposita §. I. valde probabilis sit, contrariam tamen tenendam censeo. Consequenter valde probabilem iudicat quoque secundam, quam §. 2. num. 14. necessario profluere ex prima indicat: & re ipsa eam non impugnat; sed cum suis argumentis illam lectoribus proponit. Et qui olim sub larva Amædei Guimenii laxas opiniones divulgaverat, nunc sub splendido probabilitatis colore recudit, atque patronum Leandrum doctissimum vocat; cum pateat meram esse collectorem. Quod non idcirco assero, ut gloriam doctissimi viri ad invidiam perducam, sed ne lectores ex fallaci doctrinæ splendore hebetentur. Convulsis ergo tot sophisticis argutationibus, dico, votum semper validum esse, quando habet conditiones quas omnes requirunt, nempe quod sit emissum

ab

ab homine sui compote, libero, & voluntate deliberata, atque de bono meliori: quod bonum melius illud dicitur quod suapte naturale est, secus per comparisonem ad fragilitatem, vel iniquitatem hominum adventitium. Nulli hominum castitas impossibilis est: quique, Dei gratia adiutus, illam servare valet. Si quis eam violat, eius culpæ, & prave voluntati vertendum est. Quoties ergo vere castitatis votum homo emisit, quantumlibet carnis stimulis vexetur, voto semper adstrictus manet, illudque servare tenetur.

XXXI. Obiicies. Id quod ante votum emissum efficit ut aliquid nequeat esse voti materia congrua, efficit quoque ut non sit voti congrua materia, si post emissum votum superveniat. Atqui fragilitas, & propensio vehemens in venerem ante emissum votum efficit ut castitas non sit apta voti materia, quemadmodum plures, gravesque Theologi docent, sustinentes votum emissum ab eiusmodi homine fragili contrahendi matrimonium validum esse, & invalidum castitatis votum; quæ sententia ut nimium laxa reici nequit. Ergo neque illa quæ sustinet, supervenientem proclivitatem nullum reddere votum emissum. Resp. Prima propositio absolute accepta, de qua infra, falsa est. Admittamus præcedentem propensionem in venerem impedire ne votum validum sit; quod ego tamen minime concedo: non inde profecto sequitur quod superveniens fragilitas abolere valeat votum semel emissum, & quod semel valorem obtinuit. Quoniam tunc solum illa propositio vera est, quando id quod supervenit, reddit materiam voto promissam aut impossibilem, aut voventi noxiam. Continentia homini voto eius obstricto neque noxia per se, neque impossibilis efficitur: ideo nequit sola difficilis illius observantia votum semel validum irritare. Plus namque requiritur ad abrogandum votum quod valide emissum fuit, & aliquoties executioni mandatum, quam ad impediendum ne valide emittatur. Hæc dicta sint in qualemcumque excusationem illorum Auctorum qui docent præcedentem fragilitatem votum nullum reddere. Ceterum ego aperte defendo, neque antecedentem, neque supervenientem fragilitatem posse castitatis votum abrogare, & irritum prorsus efficere.

XXXII. Quæst. IX. An validum sit votum de non vovendo? Resp. Invalidum esse hoc votum absolute acceptum omnes fatentur: quia non est de meliori bono; immo de re mala, utpote divino honori contraria, cum vota Deo nuncupare res Deo grata sit. Nulla er-

go erit obligatio faciendi oppositum, nempe non vovendi. Validum vero esset votum, quod quis decerneret seu voveret, se nunquam votum aliquod emissurum, nisi coram testibus, Confessario, vel scripto; ut sic præcipi-rem, nimiumque celerem voti emissionem, seu nuncupationem vitaret. Hæc namque deliberatio votum non impedit; sed congruam, immo prudentem vovendi rationem includit. Quamnam culpam poitea committeret qui istius circumstantiæ votum frangeret, non una est sententia: alii mortalem, venialem ceteri esse contendunt. At maxime ex circumstantiis id erit colligendum. Si enim quis non curaret votum factum, si illud nauci faceret; dubio procul peccaret graviter. Si vero quis aliquo rationis momento ductus votum, omnia circumstantia sub voto sibi imposita, ederet, non videretur talis transgressio letalis. Quid voto si statuisset, votum a se emittendum, nullum fore, quoties descriptæ conditiones servatæ non fuerint? Tunc votum nullum esset. Est enim votum privata lex: vovens est legislator. Eo ipso igitur quod is nolit suum votum valere, nisi talibus circumstantiis, alioquin iustis, definitum, re ipsa non valet.

XXXIII. Quæst. X. An votum non petendi dispensationem, commutationem, aut irritationem sit validum? Resp. duæ sunt oppositæ Auctorum sententiæ. Fatuum, nullumque esse eiusmodi votum, tenet prima sententia, quam defedunt Sotus *Lib. VII. q. I. art. 9. prope fin.* Sanchez *Lib. IV. c. VIII. num. 21.* Leander *tract. I. disp. xxxv. quæst. III.* Fagundez *Lib. II. cap. XXI. n. 12.* Bartholomæus a S. Fausto *Lib. I. Theaur. q. lxxxiv. & lxxxv.* Trullenchus *Lib. II. cap. II. dub. 5. num. 20.* Tamb. *Lib. III. cap. v. num. 8.* & alii. Quoniam hoc votum absolute conceptum non est; de meliori bono: siquidem aliquando contingere potest quod utilius sit dispensationem petere quam non petere. Immo nolle umquam in quocumque casu dispensationem petere, genere suo quid malum est. Malum enim ex quocumque defectu confurgit. Hinc vota nunquam mutuandi, fideiubendi, & his similia invalida sunt: quia eiusmodi vota absoluta plures comprehendunt casus in quibus melius erit fideiubere, mutuum dare, dispensationem petere, & plures itidem alios casus in quibus oppositum erit necessario faciendum. Idcirco, cum malum ex quocumque defectu confurgat, vota præfata habent obiectum malum, nedum melius bonum; & propterea nulla sunt.

F 4

XXXIV.

privilegium sacrificandi adiudicabat. Hæc recentiorum cogitata speciosa sunt, suaque fruuntur probabilitate.

V. Altera responsio verior est, & omnium antiquorum firmata iudicio, qui revera Iephte occidisse filiam suam docent. Ambrosius *Lib. III. cap. XII.* Hieronymus *Lib. I. advers. Iovin. cap. XIII.* Augustinus *qu. XLIX. in Lib. Iudicum, Chrysostom. hom. XIV. ad popul. Antioch. Theodoretus g. XIX. in Lib. Iudic. D. Th. 2. 2. qu. LXXXIII. art. 2. & in IV. dist. XXXVIII. q. 1. n. 1. quæstion. 2. ad 3. &* ut brevi dicam, veteres omnes, Tertullianus, Isidorus & Pelusiota, & Hispanensis, Iustinus Martyr eandem tuentur sententiam; in quam concedunt pariter graviores Theologi recentiores, Abulensis, Soto, Serrarius, Azorius, & plurimi alii, quos mitto.

VI. Hæc responsio de vera corporali occisione clare eruitur ex ipsa Scriptura, quæ eludi sine vi aperta minime potest. Sic enim habetur *Iud. XI. vers. 30. & 31. Si tradideris filios Ammon in manus meas, quicumque primus fuerit egressus de foribus domus meæ, mihi que occurrerit revertenti cum pace a filiis Ammon: eum holocaustum offeram Domino.* Ubi isthic vel vestigium spiritualis consecrationis? Vovit offerre quidquid primum sibi de foribus domus suæ occurrisset. Ponamus quod eidem bestia occurrisset: sacrificasset ne illam oblatione spirituali? Neque plura fecit vota, unum nempe pro oblatione animantium, aliud pro hominum sacrificio. Ergo votum illud unicum, quo omnem primo egredientem, sibi que primitus occurrentem complectebatur tamquam victimam sacrificii, fuit votum veræ & cruentæ immolationis. Id confirmatur item ex eo quod tum minime holocaustorum spiritualium usus obtinebat, sed sola cruenta sacrificia offerebantur.

VII. Ad rationes oppositæ opinionis facilis responsio est. Ad primum dico, Iephte virum quidem fuisse bene moratum, prudentemque; peccare nihilo secius potuisse, & reipsa tunc peccasse. Nec mirum. Si in Angelis Deus pravitatem reperit; quidni & in hominibus, quantumlibet moratis? Illius peccatum ignorantia fuit contra ius naturale, qua deceptus existimavit Deo acceptum futurum sanguinarium sacrificium propriæ filia. Ignorantia eius occasio fortassis esse potuit & exemplum Abrahamæ parati ad filii occisionem, & vicinarum gentium ritus, filios, filiasque immolantium. Quibus exemplis deceptus, firmiter sibi persuasit, homi-

num sacrificium Deo fore pergratum: & idcirco sapientum consilium capere neglexit. Ad secundum aliqui respondent, per spiritum Domini intelligendum esse spiritum fortitudinis, quoniam forti animo prælium committere deliberavit. Angelicus *loc. cit. ad 2. ait: Factus est super eum Spiritus Domini: quia fides, & devotio ipsius, ex qua motus est ad votendum, fuit a Spiritu sancto: propter quod ponitur in catalogo Sanctorum, & propter victoriam quam obtinuit, & quia probabile est eum poenituisse de facto iniquo, quod tamen aliquod bonum figurabat.* Ad tertium dicendum, filiam Iephte non petiisse deslere mortem, quam parata erat lubenti animo occumbere; sed virginitatem infecundam, & sterilem, quam sterilitatem fere ipsa morte amariorum mulieres Hebrææ reputabant. Et sane, ut Abulensis observat, si sacrificium fuisset solius virginitatis, cum fuisset perpetuum, non duos menses, sed totius vitæ suæ spatium planctui destinavisset. Duos ergo menses dumtaxat planxit præcedentes diem mortis suæ. Ad interpretationem Pagnini, licet viri summi, dicimus, nullum ex omnibus antiquis interpretibus textum illum vertere per verbum *alloqui*, sed *plangere*. Quod si etiam hanc versionem sequi velimus; non idcirco a vera sententia recedere cogimur. Quoniam dici posset, filias Israël accessisse quotannis ad alloquendam filiam Iephte, non præsentem verbis, sed lacrymis absentem, figuris apostrophe, aut prosopopeia adhibitis. Ad ultimum dico, Iephte credidisse, sacrificia quæ præter legis præscriptum offerebantur, a quocumque immolari potuisse.

VIII. Obiicies 2. Validum est votum quod quis promittit se non peccaturum nisi cum tali femina. Sed in hoc voto peccatum includitur. Ergo falsum est, votum de re illicita, & vitiosa nullum esse. Primam propositionem docet Sanchez *Lib. IV. cap. VI. n. 22.* his verbis. *Votum emissum Deo non peccandi nisi cum certa femina, quandoque est validum, quandoque irritum. Validum est, si amore continentie servandæ emitteretur; exciperet autem votens illam feminam, eo quod se valde proclivem ad fornicandum cum illa expertus, non ausus est illam in voto comprehendere, vel noluit se omnino ad continentiam obligare. At si eo voto se devinciret eo sine, quia turpi illius femina amore captus intendit ab aliis se abstinendo, potentior esse ad frequentiore coitum; vel quo illi placeat, & vehementius ab illa redamaretur, duna*

nollet

*nollet amore illius id votum illum emisisse: sic distinguendum est. Si ille malus finis sit finis rei promissæ, votum esset irritum; si autem is malus finis esset solius voti finis, esset validum. Clamabis, lector prudens, eiusmodi phantastica & ridicularia inventa indigna esse ut in christianam invehantur Theologiam. Non repugno. Sed quia invecsta reperimus, ea excutienda existimavimus. Non modo Sanchez, sed etiam alii votum istud validum sustinent, Martinez de Prado *cap. XXXI. q. II. §. 8. num. 102.* Bonacina *disp. IV. q. II. u. est punct. 4. §. I. num. 2.* Trullench. *Lib. II. cap. II. dub. 5. num. 4.* Salmant. *tract. XVII. cap. I. punct. 2. §. 4. num. 63.**

IX. Resp. Omnes recentissimi Auctores, qui sententiam Sanchez secuti sunt, cum eodem sustinent, votum præfatum rem bonam includere, nempe continentiam. Quoniam contendunt illi, in tali oblatione non includi peccandi voluntatem. Si enim voluntas includeretur peccandi, nullam & illi ipsi votum eiusmodi faterentur. Quod satis est ad veritatem communis sententiæ, videlicet votum quodcumque de rebus illicitis nullum esse. Si autem quæras, quid ipse sentiam de hac opinione; candide fateor, mihi eam non probari. Quoniam hæc deliberatio non peccandi nisi cum tali femina, iuxta communem sensum, vel includit reipsa voluntatem peccandi cum tali femina (exceptio namque contrariam firmat regulam) vel, si non includit, vanæ, & Theologorum disputationibus indignæ eiusmodi hypotheses sunt, potissimum in re venerea, in qua præcisiones metaphysicæ non sunt reipsa adeo faciles. Quis, amabo, sanæ mentis similia vota emitteret? Voveo me non peccaturum nisi cum tali femina? Ut mea præfert opinio, soli Casuista similes hypotheses formant: quoniam communis naturæ instinctus minime permittit homines Deo similia vota nuncupare. Præfatum namque votum, Voveo me non peccaturum nisi cum tali femina, simillimum est huic, Voveo me non te occisurum nisi cum tali gladio. Quis porro ausit talia supremo Numini vota dicare?

X. Obiicies 3. Si quis voveret immoderatas vigilias, ieiunia, macerationes, & similia; vel eadem servare obstrictus esset, vel petere dispensationem. Et tamen huiusmodi illicita sunt, utpote naturali legi custodiendæ vitæ contraria. Ergo vota de illicitis valent. Resp. D. Th. hanc exhibet responsum 2. 2. quæst. LXXXVIII. art. 2. ad 3. *Maceratio proprii corporis, puta per vigilias, & ieiunia,*

non est Deo accepta, nisi in quantum est opus virtutis: quod quidem est in quantum cum debita discretione fit, ut scilicet concupiscentia refrenatur, & natura non nimis gravetur: & sub tali tenore possunt huiusmodi sub voto cadere.

XI. Quæst. II. An votum agitando tauros in honorem alicuius Sancti sit validum? Resp. Adfirmat Martinez de Prado *Tom. II. cap. XXXI. num. 30.* Pro ratione Hispanorum morem in medium adducit. Festa namque Sanctorum Iacobi, Ioannis Baptistæ, & Annæ taurorum agitationibus celebrari solent. Si igitur civitas votum ederet tauros exagitandi, inflectendi, & torquendi in maiorem alicuius Sancti honorem; non apparet ratio cur votum illud validum non esset.

XII. Hæc relata opinio improbabilis, & falsa est, superstitionem capit, atque indigna est ut vel in disputationem a Theologo adducatur. Quandoquidem, prout iam supra indicatum est, ut actio aliqua congrua sit voti materies, minime satis est ut voventis intentione in finem bonum dirigatur. Si actio aliqua per seipsam evadere nequit bona, & sacra, Deoque grata, voto subici nequaquam potest. Abstinencia a cibo quid indifferens est; sed ad frenandam concupiscentiam directa, ut expeditius Deo inserviamus, actio bona, & virtutis temperantiæ fructus evadit. Taurorum agitatio vix inter opera indifferentia collocari potest. Quænam amabo relatio agitationis tauri ad sacrum Sanctorum cultum? Quid quod Concilia, Toletanum ultimum *act. III. decret. XXVI.* Bracharense ultimum *act. V. part. II. cap. VIII.* Summi Pontifices Pius V. in sua *constitutione motu proprio* edita, quæ habetur in *Bull. Tom. II.* Gregorius XIII. & Clemens VIII. ut videre licet apud Quaranta, verbo *Torneamenta*, taurorum agitationes fieri diebus festis prohibent? Respondet Prado, prohiberi utique taurorum agitationes diebus festis; secus diebus præcedentibus, aut subsequenter. Næ egregia interpretatio? Incredibile videtur quod Theologi, alioquin docti, ut sane est laudatus Prado, possint similia commenta in medium promere, & tamen illa proferunt; & ego eadem recenseo, ut colligat lector fidendum minime esse, sine magno examine, recentiorum, cuiuscumque sint instituti, auctoritati. Quod idcirco admoneo, ut confirmationem quod millies dixi, repetendumque sæpius est, me neque amore erga unum Ordinem, neque odio in alterum, sed solo veritatis spiritu live Dominicanorum, live Carmeli-

melitarum, sive Iesuitarum, sive Minorum, sive cuiuscumque Instituti Casuistarum opiniones quas laxas reputo, aut perridiculas, refellere.

XIII. Quod opponit Prado, Hispanos solitos esse diebus sanctorum Iacobi, Annæ, & aliorum torneamenta exercere, nullius momenti est. Neque enim omnes populorum mores consecrari valent. Iisdem diebus saltant promiscue viri, & mulieres, theatra frequentant, & comædias repræsentant. Validum ne propterea votum erit adeundi theatra, & comædias frequentandi? Nullo ergo modo valet præfatum votum; quin opinio illud defendens nimium laxa nobis videtur, ac penitus improbabilis.

XIV. Quæst. III. *An validum sit votum quo mulieres vovent non pectere capillos tali, aut tali die?* Resp. D. Th. in IV. dist. xxxviii. quæst. 1. art. 1. quæstionum. 2. ad 2. respondet, quod talia vota mulierum sunt sortilegia magis quam vota. Sunt enim reliquia quedam idololatria, secundum quam observantur dies, & menses: & ideo pro non votis habenda sunt, & peccant talia voventes. Nulla quoque sunt vota abstinendi a carnibus assis in die S. Laurentii. Valida tamen forent vota, si essent de abstinencia ab omni cibo igne decocto. Valida item sunt vota utendi vestibus vilibus, & asperis: & validum quoque esse potest votum quod edunt mulieres adhibendi vestes albas in honorem B. M. V. in signum specialis virginitatis, ut docet Sanchez Lib. IV. cap. VII. num. 11. & adprobat Sotus Lib. VII. q. 1. art. 3. circa 2. concl. Nisi tamen specialis adesset circumstantia, nulla ego pronuntiarum eiusmodi vota de ferendis vestibus solo colore diversis. Si vero coloris diversitati addatur asperitas, & vilitas, valida omnino esse iustineo: quia tunc sunt poenitentia, & humilitatis instrumenta. Primo autem modo sunt quid tantum indifferens.

XV. Quæst. IV. *An votum nocturnarum vigiliarum, & non ingrediendi mare, validum sit?* Resp. Votum istud suapte natura validum est: quia nocturnæ vigilia, quibus divinæ laudes celebrantur, Deo gratæ sunt. Propter absurda quæ alicubi consequebantur, prohibita fuere: idcirco iis in locis votum nullum esset, utpote de re prohibita. Votum non ingrediendi mare, genere suo nullum est, sicut votum non equitandi, non ingrediendi talem, aut talem domum. Si circumstantia occurrerent cavendi peculiare periculum, quod voventi imminere solet; tunc validum esse

posset, ut communiter Auctores docent; XVI. Quæst. V. *An votum emissum de re bona ob finem pravum validum sit?* Resp. Duplicem finem communiter Theologi distinguunt in præsentia: alterum *intrinsecum* rei promissæ, alterum *extrinsecum* eidem rei. Finis *intrinsecus* rei promissæ is est qui per se rem promissam consequitur, seu ex eadem re natura sua profluit; ut ex poenitentia sacramentali conscientia purgatio, ex iunio carnis compressio. Hic finis dicitur quoque alio vocabulo *finis operis*. Finis *extrinsecus*, qui etiam *finis operantis* appellatur, nullam naturalem connexionem habet cum re promissa, sed ei a vovente affingitur; quatenus voventis rem promissam, ipsumque votum eligit ut medium ad consequendum finem sibi præstitutum; ut si quis eleemosynam vovent, ut dignitatem aliquam obtineret; vovent Religionem, ut naufragium vitaret, vitamque suam a morte servaret. Hic finis *operantis*, seu *voventis* nuncupatur. Rursus finis alius vocatur *caussa finalis movens*, seu *motiva*; alius *caussa impellens*, seu *impulsiva*. Illa *movens* dicitur sine qua te obligare minime velles: illa vero *impellens*, seu *impulsiva* nuncupatur quæ animum iam motum, & paratum ad agendum, ad celeritatem, & expeditiorem urget executionem. Quibus positis, communiter dicunt, invalidum esse votum rei bonæ, quæ assumitur tamquam instrumentum, seu medium, ad consequendum pravum finem: quoniam tunc non offertur Deo res bona, ut est in se, sed ut conducit ad pravi finis consecutionem; ut si vovent eleemosynam, ut assequaris usum malum mulieris. Si vero finis pravi non afficiat rem promissam, neque per illam obtinendus sit, sed sit tantum finis ipsius promissionis, seu voventis; tunc validum votum est; ut si vovent Religionem ingressum, ut commodius viveres, votum validum esset: quia commodior vita non est finis operis promissi, sed ipsius promittentis; seu, ut optime explicat Caietanus 2. 2. q. lxxxviii. art. 2. est finis ipsius applicationis ad votendum. Non enim sic vovent ordinat professionem suam ad vitam delicatorem; sed hæc vita delicatior excitat, & applicat voventem ad profitendum. Idem dicito de eo qui profiteatur, ut placeret alicui scelerato. Vota eiusmodi, dicit Caietanus, bona sunt; sed applicatio est diabolica. Quare qui sic vovent, indubitate peccant. Caietanum sequuntur communiter Doctores, ut videre poteris apud Salmanticensis, qui citant Palaum, Candidum,

dum, Navarrum, Sotum, Bonacinam, Suarez, Toletum, Azorium, Valentiam, Pradum. Sed candide fateor, ut mihi videtur, omnes obscure loquuntur, ipsique Salmant. tract. xviii. cap. 1. punct. 2. §. 4. num. 65. & seq. fati implicite, & confuse rem versant, non secus ac ceteri.

XVII. Eiusmodi igitur distinctiones, quibus statuunt, non valere votum de re bona, quando finis malus est *finis rei promissæ*, seu *voto dicatæ*; valere vero, si finis malus sit *finis ipsius voventis*, seu *operantis*, seu *per emissionem voti intentus*, ut aiunt Salmant. icentes num. 66. non valere insuper, si finis malus voti referatur ad Deum pro malo fine obtinendo: eiusmodi, inquam, distinctiones, licet absolute veræ sint, & optimæ; applicatæ tamen ad discernenda vota valida ab invalidis, obscuritatem, & confusionem pariunt, nisi clarius adhuc multo explicentur. Quod ut ego præstem, quoad per me fieri potest, sequentes conclusiones subiicio.

XVII. *Votum editum ob pravum finem, seu ob finis pravi consecutionem, semper malum, & irritum est.* Hæc assertio a nemine negari potest. Quoniam votum hoc modo acceptum, nempe ut instrumentum ad comparandum finem pravum, semper malum est. Quod autem malum est, Deo placere nequit. Confirmatur, & luculentius evincitur. Votum actus est religionis. Actus porro religionis ex aliquo motivo divini cultus oriri debet. Sed quod ex fine pravo oritur, nullo modo ex religione, divinique cultus motivo aliquo proficitur. Ergo votum ob pravum finem editum, irritum est. Hæc omnia clara sunt. Rem præ omnibus discrete explicat Sotus Lib. VII. quæst. 1. art. 3. dub. 1. quem sequitur Azorius, & alii communiter: quorum tamen plerique Soti doctrinam magis impeditam reddunt. Referam ipsius Soti verba.

XIX. Si quis (inquit) hanc faceret obligationem: Voveo dare eleemosynam propter inanem gloriam, tunc vocula *propter* moderari potest aut verbum *dare*, aut verbum *voveo*. Et quidem priori modo obiectum ipsum voti, quod est *dare*, refertur in malum finem, a quo datio ipsa contaminatur, ac depravatur; & eiusmodi votum nullum est. Nam dare propter vanam gloriam est malum obiectum. Exemplum secundi. Si quis dicat: Voveo esse Sacerdos propter beneficium expiscandum: præpositio *propter* non modificat rem, quæ est esse Sacerdotem, sed verbum *voveo*. Haud enim post Sacerdos,

aut miles effectus, opera facit suæ religionis, puta nec orat, nec celebrat, nec obedit propter malum finem, sicut qui dat eleemosynam propter inanem gloriam; sed tamen profectus est propter malum finem. Votum sic factum tenet. Et ratio est, quia obiectum eius res licita est, & bona, scilicet esse militem, aut Sacerdotem.

XX. Hæc doctrina, quam præ aliis Sotus clarius exponit, adhuc implexa mihi videtur. Nam, si quis voveret susceptionem Sacerdotii propter assecutionem pinguis beneficii, eodem modo tale votum nullum mihi videretur, ac votum eleemosynæ propter inanem gloriam. Nam, licet quis Sacerdos effectus non ordinet actus orandi, celebrandi, & sacrificandi ad malum finem (quod solum evincit, hunc rite Sacerdotem ordinatum suas functiones licite exercere) attamen, si statum ipsum elegerit ceu medium, & instrumentum ad obtinendum pingue patrimonium, tum status iste, qui voti obiectum fuit, habuisset finem malum: eo quod res spiritualis ad rem temporalem obtinendam detorta res mala evadit; sicut eleemosyna propter vanam gloriam facta. Sensit & ipse Sotus obviam difficultatem, ob quam tale argumentum sibi ipse opponit. Ad rei autem, inquit, perspicaciorum intellectum arguitur. Sicut dare eleemosynam propter vanam gloriam, peccatum est, & corrupto fine ire ad Ecclesiam, puta ad sollicitandam puellam; sic & malo fine votum facere. Ergo sicut votum primi generis est malum, quia de malo obiecto, sic & votum secundi generis, quia malum habet finem. Quod si utrumque malum est, fit ut neutrum teneat.

XXI. Respondet ille. „Pro solutione (inquit) apprimè in præsentia materia notandum est, quod lectorem minus attentum fallere valde posset: nempe non esse in universum verum quod omne votum illicitum, & malum, sit irritum; neque hoc a nobis assertum est, sed hoc tantum, quod omne votum de obiecto malo est irritum, & cassum. Concedimus ergo quod vovent Sacerdotium, aut Religionem malo fine, peccat quidem vovendo; tamen quia votum bonum habet obiectum (nam etsi votum referatur in malum finem, tamen obiectum non referatur in eundem) votum tenet. Negatur igitur postrema consequentia. Votum factum malo fine malum est: ergo non obligat; sicut si haberet malum obiectum: quoniam res Deo devota bona est, licet malo fine dicata.“

Haestenus Sotus, quem, ut dixi, sequuntur ceteri Theologi communiter.

XXII. Haec responsio mihi non probatur, nisi clarius explicetur. Ut minus enim phraisi non satis congrua concepta, & exhibita est. Et primum omne *votum malum* irritum ego reputo: nec video quomodo hoc negari a Soto, vel a quocumque Theologo possit. Quod enim malum est, actus religionis non est; & quod actus religionis non est, votum esse non potest. Accedit, omne votum verum, gratum esse Deo; sed nullum malum, live grave, sive leve, gratum Deo est: ergo universim verum est quod omne votum illicitum & malum sit irritum. Si enim, ut dictum est, natura voti tota in eo est posita quod sit res grata Deo; sane consequitur, nullam rem quae Deo displiceat, posse votum Deo gratum extare; omne autem malum Deo displicet: ergo nullum votum malum validum est.

XXIII. Ut ergo Soti doctrina consistat, explicatione est opus. Finis malus duobus modis respectu voti considerari potest. Primo ut causa finalis primaria movens, & influens, & ad quam votum ipsum, ceu medium, quo finis in executione obtineatur, vovens dirigit: & hoc modo votum semper irritum est: quia malum est. Quamquam etenim res promissa, seu obiectum voti bonum sit, ut aiunt, *materialiter*; malum tamen evadit *formaliter* propter ordinis perverfitatem in finem pravum. Secundo finis malus ut causa quam *concomitantem* vocat, considerari potest, & sub hac consideratione non influit in votum; neque votum propter hunc finem pravum editur: ac proinde votum ipsum non vitiat, non inquinat, sed in sua bonitate specifica relinquit. Hic vero finis, qui respectu voti concomitans est, respectu voluntatis vovens causa finalis, & influens est: atque idcirco inficit, inquinatque voventem. Et hoc sane dicere Sotus voluit. Quoniam, tamen prius dixerat, non omne votum malum, & illicitum esse irritum, statim subdit, quod vovens Sacerdotium, aut Religionem malo fine, peccat quidem vovendo; tamen, quia votum bonum habet obiectum, votum tenet: tenet, inquam, si non ordinetur ad finem pravum, tamquam ad causam finalem, propter quam fiat votum. Nam etiam eleemosyna bona est, & tamen, si ad vanam gloriam dirigatur, tamquam ad causam finalem, mala evadit; & votum de eadem propter hunc finem irritum est. Ceterum, sicuti teneret votum eleemosynae,

quod publice ederes coram aliis, ut videreris, & gloriam quamdam captares; quia haec inanis gloria votum solummodo comitatur, illudque non vitiat; cum in illud non influat, sed inquinat solum voventem: eodem prosum modo valida sunt vota Religionis, suscipiendi ordines sacros, baptisma, & similia, quae ita emittuntur, ut fines vani interdum ea comitentur: quia eiusmodi fines non sunt causae moventes, & influentes in ipsum, sed tantum influentes in voluntatem voventis, quam inficiunt. Similes fines non vocantur in scholis *causae moventes*, sed *causae impulsivae*; seu sunt veluti *conditiones* quae faciliorem reddunt voti emissionem. Quare, licet vovens peccet vovendo, attamen votum validum est: quia votum ex officio, se obiecto bonum est, opus Deo gratum, & religionis virtute procedens. Votum autem quod ita assumitur, ut sit instrumentum assequendi finem pravum, vitiat a fine pravo, & evadit malum, atque adeo irritum. Omne enim votum quod illicitum, & malum est, inane, ac irritum esse dubitari non potest. Idque confirmatur ex eo quod, dum votum edimus ad finem aliquem comparandum, tum ad Deum reipsa preces fundimus, ut talis finis nos compotes reddat. Sed oratio, prout a Theologis communiter definitur, est *petitio rerum decentium a Deo*. Porro magnam committeremus irreverentiam erga Deum, si quod Deum non deceret, peteremus ab ipso. Ergo quicumque finis, pro quo obtinendo Deum irreverenter oramus, votum irritat. Quapropter vota adeundi chorum ob lucrandas distributiones, assumendi ordines sacros propter divitias, & pingues redditus percipiendos, irrita sunt, quoties eiusmodi fines sunt verae causae moventes; secus, si sint tantummodo circumstantiae allicientes.

XXIV. Quaest. VI. *An votum offerendi Deo munus bonum ob effectum malum iam obtentum, vel obtinendum, validum sit? V. g. Voveo me tot Missas celebraturum, tot eleemosynas erogaturum, si ex lite, bello, aut ludo iniusto victor evaserim; si beneficium simoniace obtinuerim; si fratrem occidero, ut illius hereditatem acquiram; si in furto, aut homicidio non fuero comprehensus; si filium ex adulterio, aut concubinato suscepero.* Resp. Dissident Auctores super decisione quaestionis propositae, pluribusque oppositis modis aggrediuntur eius enodationem. Sylvester *verb.* Votum 2. q. 11. dicto 5. docet invalidum esse votum, si conditio desideretur a vovente, validum vero, si conditio respiciatur. Suarez.

rez *Lib. 2. de voto cap. v. n. 4.* Navarrus *cap. XXI. num. 31.* Sanchez *Lib. IV. cap. VI. n. 17.* docent, quod, supposita voluntate belli, & accessus ad concubinam, seu politis his veluti conditionibus, valeat votum: quia in hac positione votum non ordinatur ad bellum. Castropalaus *disp. 1. punct. 8. §. 3. n. 3.* dicit, primum votum non valere, si finis expectetur obtinendus mediis praefatis votis; contra valere, si bellum, & accessus ad concubinam spectentur ceu conditiones. Deinde subdit, verius esse non valere praefata vota, quae emittuntur ante susceptum filium ex adulterio, vel victoriam reportatam ex bello; valere autem, si fiant post susceptum filium, & victoriam, in gratiarum actionem. Caietanus 2. 2. *quest. lxxxviii. art. 2.* Tabiena *verb.* Votum 2. *in fin.* docent, vix contingere posse ut vota praefata non ordinentur ad malum; atque adeo nulla esse. Sanchez *loc. cit.* adfirmat, aliquando id posse evenire; & consequenter pluribus in casibus vota valere. Salmanticenses *tractat. xvii. cap. 1. punct. 2. §. 3. n. 69.* absolute pronuntiant, eiusmodi vota valida esse; atque pro hac sententia citant *Fagundes, Candidum, Lessium, Raphaellem de la Torre, Trullenchum, Bonuciant, Laymanum, Suarez, Pradum, Leandrum, Caietanum.* Sed de more non omnino sincere: nam plures ex citatis Auctoribus ambigue, & variis hypothesibus positis loquuntur.

XXV. *Missis variis Theologorum placitis, dico. Praefata vota impetratoria pro effectu futuro conditioni turpi annexo invalida sunt.* Haec assertio mihi videtur certa, si loquamur de his votis, prout communiter, & in praxi a Christianis eduntur. Nam cum Christiani vovent Deo eleemosynas, & Missarum celebrationes, si ex bello, ex duello iniusto evaserint victores, reipsa votum dirigunt ad consequendam victoriam iniustam, id est ad malum finem: quod secundum omnes votum nullum reddit. Quamvis ergo admittentem quod iuxta metaphysicas abstractiones Theologorum quorundam, acumini subtilissimarum cogitationum secundo indulgentiam, valida forent praefata vota; nulla tamen sunt, prout reipsa fiunt. Porro in praesentia nullus est, nec esse debet sermo de votis quae secundum arbitrias hypotheses sibi efformant Casuistae non pauci: quia de rebus, non de commentis, est nobis agendum. Quod autem Christiani talium votorum auctores eadem revera ad finem malum dirigant, ex ipsis verbis quibus vota praefata concipiuntur, manifestum efficitur. Nam qui dicit: *Voveo cleemosy-*

nam, si fratrem occidero, ut illius hereditatem acquiram; si beneficium simoniace obtinuerim; si in homicidio, aut furto non fuero comprehensus: (haec sunt vota quae proponunt Salmanticenses:) qui, inquam, sic dicunt, & vovent, votum assumunt ut medium quo furto, homicidio, & fratricidio facilius feliciusque exequantur. Haec vota omnino simillima sunt illis muneribus quae homines cupidi alicuius privilegii a Principe, vel Magistrate obtinendi ministris offerunt hac conditione; *Si gratiam, favorem, & privilegium obtinuerimus; si e carceribus exierimus; si poenam ob perpetratum homicidium nobis infligendam evaserimus; hi aurei, quos ad vestram securitatem penes hominem fide dignum deponimus, vestri erunt.* Quis negaverit eiusmodi munera eo pertinere ut illi homines id obtineant quod cupiunt? Et quamvis phrasibus amoenioribus, & expressionibus ad iustitiam, & innocentiam magis accommodatis uterentur; quis nihilominus inficias iret, talium munerum finem unicum esse privilegiorum illorum consecutionem? Simile igitur procul dubio & de praefatis votis iudicium ferendum. Si voventes Dei cultum spectarent, nullo modo vota sua conditionibus furti, homicidii, victoriam iniustae illigarent. Cur ergo eiusmodi conditionibus vota sua induunt? cur? Nisi quia haec ipsa tamquam voti finem intendunt, seu tamquam finem per vota assequendum? Non sic res habet, inquirunt; sed ut incolumes voventes evadant; quae res bona est: seu vovent Deo munera bona, illicite grata, quae supponunt conditiones, & effectus malos: quia, inquam, supposito furto, homicidio, occasione fratris, beneficio simoniace obtento, eleemosyna bona est: idcirco votum illius validum erit. Iterum dico, eiusmodi esse praecisiones, & abstractas hypotheses Casuistarum, qui pro arbitrio illas efformant. Nemo negat eleemosynam bonam esse; sed eleemosynam alligatam recentitis conditionibus malam esse cordatus quisque fatetur. Negant illi quod non sit ad eas obtinendas directa. At ego melius adfirmo, eo quod homines voventes non otiose illigant vota praefatis conditionibus: si enim eleemosynam, Missasve absque ulla relatione ad eadem conditiones Deo offerrent; vota sua absolute Deo nuncuparent, conditionibus recentitis neglectis, atque prorsus omissis. Restat ergo praefata vota huiusmodi pravis conditionibus illigata, quia mala certissime sunt, valorem nullum habere. Hanc nostram sententiam docet Sotus *Lib. VII. q. 1. artic. 3. d. 16.*

dub. 1. aff. 3. Sanchez vero Lib. IV. cap. VI. n. 17. hæc scribit: At iure optimo dicunt Caietanus, Tabiena, & Valentia, moraliter loquendo vix esse possibile ut homo non dirigat votum ad tale malum. Eadem docet Ioannes Marin Tom. II. tractat. IX. sec. 4. num. 55. Neque alicuius momenti est quod opponunt, nempe stipulationes factas cum hominibus pro asequenda re etiam iniusta iure naturæ valere. Quoniam potest homo, ut ait Sotus, ab homine turpe obsequium recipere, & pro eodem illi mercedem rependere. Quis vero dixerit a Deo quemquam turpe patrociniū recipere posse; & pro eodem sibi collato vota pendere? Absurda hæc maxima sunt.

XXVI. Dico 2. Votum pro actu turpi iam facto in gratiarum actionem Deo nuncupatum invalidum est, & Deum dedecens. Conclusio hæc mihi certa videtur, & communis est, ut inquit Castropalaus tract. xv. disput. I. punct. 8. §. 3. n. 4. ubi hæc habet: Communior sententia defendit, hoc votum invalidum esse, & blasphemum. Referre namque grates Deo pro actu turpi est representare Deum tamquam auctorem, & approbatorem illius turpitudinis pro cuius affectu illi vota penduntur: quod quam horrendum sit, patet. Quare mirari satis non subit, Leandrum autem fuisse transcribere ex Filiucio tractat. xxvi. capit. II. q. VI. n. 54. in suo tract. II. de voto disput. IV. q. xxxi. hæc verba: Dico tertio, votum in gratiarum actionem pro actu turpi iam facto, validum est. Quandoquidem licet in sensu aliorum Auctorum suam, & Filiucii conclusionem explicet; nihilominus conclusio sic exposita blasphemata semper est, & scandalum parit. Et quidem Theologorum nullus umquam asseruit, validum esse votum in gratiarum actionem pro facto turpi; sed disputant validum ne sit, an invalidum de effectu, seu termino actionis turpis. Sed satis festivum est quod addit Filiucius ibidem, nempe suam sententiam Suarez docere Lib. II. de voto cap. v. n. 19. ex Caietano; cum Suarez doceat, Caietanum potius oppositum sentire. En verba Suarez: Aliquibus non placet hæc assertio (nempe de valore voti) putant enim eandem esse rationem, siue victoria præcesserit, siue expectetur: quæ videtur esse opinio Caietani. Nam eiusdem malitiae existimat esse votum in gratiarum actionem, & ad impetrandum. Quod & ipse Leander advertit. Ceterum id quod magis displicet, est, quod isti collectores casuum ex Theologis clarissimis, qualis alios inter Suarez est, transcribunt id omne quod laxitati favere potest;

& deinde exceptiones quibus præfati Theologi suas conclusiones prudenter restringunt limitantque, silentio non raro prætereunt. P. Suarez, licet votum de effectu consecuto ad actionem turpem validum esse doceat, subdit tamen duas limitationes necessarias esse: alteram, quod effectus consequens actionem iniustam honestus sit, & licite retineri possit; alteram, quod actio gratiarum separetur a voto. Lege ipsum num. 22. Oportet tamen huic assertioni duplicem limitationem adhibere. Porro, tamen si satis obscure loquatur, nihilominus confert non parum ad confirmandum id quod modo indicavi, videlicet recentiores casuum collectores non paucos Theologorum sententias truncatas referre, idque silentio obducere quod necessario foret recensendum. Et tamen casuistica Theologia patroni haud erubescunt nobis similes truncationes adscribere, omni, & apertissima veritate repugnante.

XXVII. Dico 3. Votum factum in gratiarum actionem ob victoriam ex bello iniusta, & ob lucrum ex ludo pariter iniusto, invalidum esse. Ratio evidentissima est. Lucrum ex victoria iniusti ludi perceptum, regni que acquisitio per victoriam ex bello iniusto reportatam iniuste retinentur, atque in eorum possessione iniusta, habentis malitia perseverat. Patet igitur consecutio, & veritas assertionis. P. Castropalaus tract. xv. punct. 8. §. 3. n. 4. contrariam defendit sententiam his verbis: Verius videtur hoc votum per se validum esse: sic expresse Suarez Tom. II. Lib. II. de voto cap. v. n. 19. quia non est censendus agere gratias pro victoria iniusta ex parte qua iniusta fuit, & a se processit; sed pro illa victoria, quatenus a Deo processit. Secundum hanc rationem bonum quid est, & honestum. Ergo in eius laudem votum offerri potest. Hanc rationem excipit Leander disp. IV. q. xxxi. qui tamen addit, si victoria admittat materiam capacem, id est effectum bonum.

XXVIII. Si hæc doctrina Castropalau vera foret, nullum esset scelus nullumque flagitium pro cuius executione non possemus Deo in gratiarum actionem vota nuncupare. Non solum actio iniuste victoriæ, sed omnes aliæ actiones flagitiosæ, & scelestæ ab homine procedunt secundum totam malitiam, & a Deo sub ratione entis. Si ergo licitum est grates Deo rependere ob victoriam iniustam, non qua parte iniusta est, sed qua parte a Deo procedit; eadem ratione licitum erit Deo vota nostra offerre pro adulterio, pro homicidio, pro furto, non ea parte qua mala sunt, & ab homine perpetrantur; sed ea parte qua entia

phy-

physica sunt, & a Deo proficiuntur. Sed, quod magis miror, est, quod adducat in patrociniū istius sententiæ auctoritatem Suarez, inquit enim: Sic expresse Suarez.

XXIX. Ut alterum habeas argumentum doctrinæ casuisticæ, verba Suarez isthuc transcribo. Suarez ergo num. 19. allegato a Castropalao, statuit, votum in gratiarum actionem pro iniusta victoria validum esse, si effectus consequentes victoriam iniustam boni sint, & honeste possint retineri. Ceterum, si victoriam iniustam consequatur iniquus effectus, ut iniusta civitatis acquisitio, tum votum iniquum erit. En illius verba ibidem num. 21. Si autem Rex inferat iniustum bellum alteri, & comparata victoria regnum usurpet, quod iuste retinere non potest, tunc dico, votum in gratiarum actionem pro tali regno obtento iniquum esse, & invalidum. Quia, licet actio iniqua physice videatur iam finita, & præterita; moraliter tamen durat. . . ergo hæc gratiarum actio est impia: ergo & votum de illa præstanda invalidum est. Oportet ergo ut gratiarum actio sit pura, & bonum, ut ita dicam, purum, id est non habens admixtam perseverantiam iniustam, vel aliam similem iniquitatem.

XXX. Ut ergo potuisset Castropalaus sibi asciscere patrociniū Suarez in confirmationem propriæ sententiæ, debuisset cum eodem distinguere duplicem effectum victoriæ consequentem, alterum iuste retinendum, alterum iniuste possidendum. Debuisset uti principiis Patris Suarez, qui docet, tunc gratiarum actionis votum esse validum, quando spectat bonum purum, non habens admixtam perseverantiam iniustam, vel aliam similem iniquitatem. E contrario Castropalaus contendit, gratiarum actionis votum esse validum pro ipsa victoria iniusta, non ex parte qua iniusta fuit, sed pro illa victoria quatenus a Deo processit. Quodcumque lenimentum huic adicias principio, ut ego quidem arbitror, nullo modo satis mederi illi vales. Quoniam hinc consequitur, nullam esse actionem adeo turpem pro qua non possit, ut dictum est, gratiarum actionis votum Deo dicari. Quia quævis actio, quantumlibet impia, accipi potest & ut est a Deo, & ut a peccatore procedens. Quare pro Auctoris huius excusatione dicendum, quod, licet illius locutio sit implexa, & minus cauta; nihilominus non aliud intelligere voluit, nisi quod tale votum Deo dicatur validum sit, non quatenus est de victoria iniusta, sed quatenus est de bono effectu consequente victoriam iniustam.

Com. Theol. Tom. III.

stam, puta votum pro incolumitate secuta ex bello iniusto. Qua de causa error potius in modo loquendi quam in re ipsa reputandus est.

XXXI. Dico 4. Votum factum pro filio qui susceptus est ex concubina, pro incolumitate ex duello reportata, validum est. Obiectum istius voti res bona est, & honesta, licet actionem turpem ac flagitiosam supponat. Filius enim, quocumque modo conceptus sit, & sanitas seu incolumitas, quacumque tandem ratione habeatur, sunt res honestæ, & bonæ, pro quibus licitum est Deo grates agere. Hæc sententia communis est. Eam defendunt Sotus Lib. VII. quest. I. art. 3. dub. I. Marin tract. 9. disp. II. sec. 3. n. 58. Sanchez Lib. IV. cap. VI. num. 13. & omnes communiter, ne tempus teram singulos recensendo.

XXXII. Validum quoque votum est puniendi proprium flagitium; ut si dicas: Si commiseris tale crimen, tantam erogabo elemosinam, vale dicam seculo, ieiunabo &c. Siquidem eiusmodi vota sunt opera penitentiae, quibus vindicta sumitur de patrata iniquitate. Ita omnes.

XXXIII. Quest. VII. An votum rei bonæ ob finem indifferentem, & ob finem assequendi res temporales, validum sit? Resp. Absolute loquendo communissima sententia docet, votum ob finem indifferentem irritum esse, & inane: quia finis indifferens vanus est. Porro finis ad quem ordinatur votum, eidem voto speciem tribuit. Igitur, si vanus est finis, vanum quoque consequitur esse votum in talem finem directum. Quare nullum est votum ieiunandi, ut sumptibus parcas. Contra, si ob fines indifferentes obtentos votum in gratiarum actionem Deo dicares, validum tunc votum foret: quia tunc finis voti non esset res indifferens, sed gratiarum actio, quæ non indifferens, sed optima est.

XXXIV. Similiter nullum est votum ob finem assequendi res temporales, si vovens in illis sistat, & ultra intentionem suam non erigat in aliquem finem bonum altiore. Quando ergo res voto promissa, seu materia eiusdem voti dirigitur ad consecutionem rerum temporalium tamquam ad finem, irritum est votum ob rationem assignatam: quia morales actus speciem capiunt a fine. Quare, si finis indifferens est & vanus, vanæ quoque sunt actiones eundem finem spectantes. Ceterum, si sermo sit de votis quæ in praxi a Christianis communiter fiunt ob res temporales obtinendas, ea valida sunt: quia hæc

G

vota

vota communiter diriguntur ad consequenda bona temporalia ab ipsa infinita Dei liberalitate, & saepe per Sanctorum impetrationem. Porro similitum intentionum, seu votorum finis optimus est. Valida ergo erunt talia vota. Similitum votorum non pauca exempla occurrunt in Scripturis. In Gen. xviii. Iacob votum edidit pro felici peregrinatione. I. Reg. i. Anna votum Deo dicavit pro filio obtinendo. His namque votis Deum ut supremum, & unicum omnium bonorum datorem, voventes venerantur: idcirco vota huiusmodi valida sunt. Hac quoque sententia communissima est.

XXXV. Quæst. VIII. *Quodnam peccatum committat qui quod malum est, Deo votis promittit?* Resp. Malum quod quis Deo voverit, potest esse tale vel ex parte rei promissæ, quatenus res ipsa in se mala est; vel ex parte finis ad quem vovens rem dirigit, qui, si malus est, votum vitiat. Si malum quod voto promittit, sit malum mortaliter, peccatum erit mortale. Immo si vovens non modo Deo illud malum faciendum promittat, sed verum etiam propositum habeat illud exequendi; duo peccata mortalia perpetrat: alterum, quia Deo rem malam offert, ac si Deus rem pravam gratam haberet; alterum ob propositum perpetrandi id quod peccatum mortale est. Quod si malum veniale tantum fuerit; venialem quoque culpam committet qui talem rem vovebit, ut communiter Auctores docent. Ceterum distinguendum videtur. Aut enim vovens ex quadam ignorantia ductus, rem venialiter malam Deo voverit; & tunc venialiter tantum peccare, etiam ipse concedo: aut vovens re ipsa scit rem vovendam malam esse, & nullo modo Deo gratam, atque nihilominus vult eam voto Deo consecrare; & in hac hypothese eum peccare mortaliter dico: & est communior opinio, quam docent Sanchez *Lib. IV. cap. vi. num. 9.* Bartholomæus a S. Fausto *Lib. I. cap. xlii.* Trullenchus *Lib. II. cap. ii. dub. 5. num. 9.* Ioannes a S. Thoma *2. 2. disp. xxix. art. 4.* Leander *disp. iv. q. xxxvi.* Prado *cap. xxxi. q. xxii. §. 8. n. 10.* Caietanus *Verb. Ver. §. 2.* Raphael de la Torre *2. 2. quæst. lxxxviii. art. 1. disput. 1.* Castropalaus *disp. ii. punct. 3. §. 3. num. 9.* Suarez *Lib. II. cap. iv. n. 2.* Salmanticenses *tract. xvii. cap. i. punct. 2. §. 4. n. 72.* Ibi pro contraria sententia citant D. Antoninum *II. Par. tit. xxx. cap. 1. §. 1.* Leander quoque, qui laborem sibi vindicavit corrigendi mendacitationum, laudat D. Antoninum ex Prado. Verum secunda

pars Summæ D. Antonini tota concluditur duodecim titulis. Titulus in quo de voto agit, est undecimus, qui duo tantum in capita tribuitur. Sed hæc per transennam. Ratio autem communis nostræ sententiæ est perse obvia. Qui enim deliberato animo offert Deo rem quam advertit esse malam, ex se testimonium exhibet, quo ostendit Deum acceptorem esse iniquitatis. Hoc autem blasphemiam sapit.

XXXVI. Quæst. IX. *An qui votum faceret peccandi mortaliter sine animo implendi, peccaret mortaliter?* Resp. Dubio procul mortaliter peccaret iste peccato sacrilegii, & irreverentiæ contra Deum, ac mendacii contra veritatem. Idem dicendum de eo qui sic voveret sine intentione se se obligandi, ob eandem rationem. Estque opinio communis.

XXXVII. Quæst. X. *An res impossibilis sit voti materia?* Resp. Aliquid impossibile dupliciter dicitur: primo absolute, & suapte natura; secundo comparate ad personam: seu aliud est impossibile physice, & per se; aliud moraliter, & relatè ad hunc vel illum. Materia voti non solum debet esse possibilis physice, & absolute; sed oportet ut possibilis sit moraliter ipsi voventi. Quoniam vovens executioni mandare debet id quod promittit. Ergo necesse est ut res exequenda illius potestati subiaceat. Res evidens est, nullumque est super eadem dissidium.

XXXVIII. Quæst. XI. *An votum partim de re impossibili, partim de possibili, seu de materia partim apta, & partim inepta, validum sit?* Resp. Ut clare proposita quæstio resolvatur, tribuenda in partes est. Illud primo penes omnes certum est, quod, si vovens expressa & manifesta intentione coniungeret simul rem ineptam, & aptam in hunc finem ut unam sine altera offerre noller, votum nullum esset, & sic vovens peccaret: quia absolute promitteret rem impossibilem, eo ipso quod noller partem possibilem absque impossibili implere. Illud etiam certum est quod, si materia quæ voto promittitur, sit suapte natura dividua, cuius una pars ab altera minime pendeat, tunc votum validum est; & vovens partem voto aptam implere obstringitur: atque in hoc communiter Theologi conveniunt cum D. Thoma, qui *2. 2. quæst. lxxxviii. art. 3. ad 2. ait: Si illud quod quis vovit, ex quacumque alia causa impossibile reddatur, debet hoc facere quod in se est, ut saltem habeat promptam voluntatem faciendi quod potest.* Exemplis res clarior fiet. Vovisti centum aureos in eleemosynam distri-

tribuendos: non potes erogare nisi quinquaginta: ad hos elargiendos teneris. Vovisti castitatem, & uxorem duxisti: ad non petendum debitum obstringeris. Vovisti ieiunare per mensem: non potes nisi quindecim, nisi decem, nisi quinque diebus &c. his paucis diebus ieiunare debes. Non potes in ieiunio quod vovisti, abstinere a carnibus, potes vero a pluribus comesturis: unicam refectio-nem servare debes; quidquid de hoc ultimo scribat Castropalaus *disp. i. pun. 8. §. 1. n. 10.* Si ultimum exemplum demas, opinio communis est, immo fere omnes, quæ diximus, docent. Difficultas in eo vertitur, quænam materia dividua dicenda sit. Nam alicuius materiæ divisibilitas, & possibilis unius partis ab altera separatio pervia est; ut ex allatis exemplis patet. Aliquæ vero materiæ hanc possibilem divisionem, & separationem aperte non produunt. Quid autem de eiusmodi rebus voto Deo consecratis dicendum sit, ex sequentibus constabit.

XXXIX. Quæst. XII. *An qui vovit edificare Ecclesiam, si nequeat totam, ad partem teneatur, aut in alia Ecclesia capellam construere, vel quidpiam aliud Ecclesie offerre?* Resp. Tamburinus *Lib. III. in Decal. cap. xv. §. 5. num. 1.* eiusmodi voventem ad nihil obligat: quia, inquit, materia suapte natura est indivisibilis. Secus, si vovens expresse vovisset partem, quando totam non posset: tunc enim, ait, ad partem teneretur. Id ipsum docet Sanchez *Lib. IV. cap. x. num. 7.* Castropalaus *disp. i. punct. 8. num. 10.* Leander *tract. i. disp. ix. quæst. xxxii.* Patres Salmanticenses citant pro contraria sententia D. Thomam, & alios graviores, antiquioresque Theologos; deinde concludunt punct. 2. §. 5. num. 77. *Sed dicendum est non teneri.* Salmanticenses Patres in suo egregio cursu Theologiæ scholasticæ religioni sibi vertunt in ipsis speculationibus, in quibus sine salutis dispendio in utramque partem disputari potest, a S. Thoma vel latum ungem recedere: verum non raro oppositam viam insunt iidem præstantissimi Patres in altero moralis Theologiæ opere, cum & a D. Thoma saepe recedant, & laxiores quandoque opiniones colligant, ac propugnandas assumant.

XL. His ergo missis, dicimus, eum qui absolute vovit edificare Ecclesiam, teneri ad partem, quando non potest totam; & si pars alicubi inutilis foret, in alia Ecclesia capellam, sive quid aliud in aliquo templo, quod in cultum Dei cedat, construere

debet. Hanc sententiam aperte docet D. Thoma in *IV. Sent. dist. xxxviii. quæst. 1. art. 3. quæstionc. 1. ad 1. Si quis dixerit voverit edificare Ecclesiam, quod postmodum perficere non possit, paupertate superveniente, non obligatur ex voto ad implendum. Sed tamen in hoc distinguendum est dupliciter: uno modo quia vel omnino factus est impotens; & tunc non tenetur simpliciter ad hoc quod vovit; vel est factus impotens ad totum perficiendum, quamvis non ad partem; & tunc ad illud quod potest, remanet obligatus.* Sylvester *verb. Votum 2. quæst. 1.* Navarrus *cap. xli. n. 19.* Prado *cap. xxxi. quæst. ii. §. 9. num. 118.* Bonacina *disp. iv. quæst. ii. punct. 4. num. 3.* P. Ioannes Marin, cuius opus proscriptum est, *tract. ix. disp. ii. sec. 8. num. 113.* scribit hanc D. Thomæ sententiam sic intelligendam esse, ut si constet de intentione expressa voventis ad se obligandum etiam divisum, tunc ad partem tenetur; secus dicendum, si de hac intentione non constet. Hæc interpretatio, quam exhibuerat etiam Sanchez, arbitraria est, nulloque sulca principio. Si constaret de expressa voventis intentione, disputationi locus non esset. Verum mirum haud esse debet eiusmodi Auctores similes prodere interpretationes, quia consentaneæ sunt eorum principiis: illi enim in favorem voventis votum interpretandum contendunt potissimum in rebus dubiis: quod principium expresse improbat a D. Thoma, ut infra videbimus. Salmanticenses vero rationem cur a sententia S. Thomæ recesserint, produunt: aiunt namque, quod Ecclesiæ, & capellæ constructiones non sint moraliter eiusdem rationis: insuper quod Ecclesia est corpus individuum, minime potens separari in partes. Quare, si totius Ecclesiæ constructio sit impossibilis, ad nihil vovens tenetur.

XLI. His ergo interpretamentis missis, regulam assigno, quæ licet contraria sit regulis recentiorum Casuistarum, verosimilior nihilominus videtur, & eruitur ex ipso D. Thoma. *Quando executio partis separate a toto secundum prudentem existimationem cedit in honorem Dei, & hanc partem vovens implere potest; ad eam implendam tenetur: secus quando pars separata non cedit in Dei honorem.* Quare non probo absolute quod ait Bonacina, nempe debere hunc voventem edificare partem Ecclesiæ quia forte alii, viso principio Ecclesiæ, ad complendum inceptum edificium excitabuntur. Ego sane non consulerem voventi ut huic fortuito eventui suas committeret pecunias; neque censo id eadem

in honorem Dei: quoniam pars Ecclesie sola ad nihil valet, nisi compleatur tota. Inchoare autem hanc partem ea sola spe quod alii, viso principio, sint opus consummaturo, nihil aliud esse videtur, nisi expensas fortunæ committere, quando alia non occurrant fundamenta. In mea itaque regula consulto inferui illas parviculas secundum prudentum existimationem. Porro tum ego dicerem, secundum prudentum existimationem partis Ecclesie constructionem in honorem Dei redundare, quando re ipsa alii parati essent, vel coniecturæ moraliter certæ, aut valde probabiles suppetere, alios fideles ad perficiendam fabricationem opem fore laturos. In tali positione concederem utique, voventem teneri ad partem, quamvis non ad totum: & hoc communi prudentis pietatis, & rationis sensui summopere consentaneum videtur. Pariter ad capellam, seu oratorium erigendum teneretur vovens, quando id posset, & iuxta prudentes christianæ pietatis æstimatores ædificium capellæ seu oratorii in divinum cultum, & fidelium utilitatem recideret. Qua ergo ratione adversarii concedunt, voventem centum in eleemosynam teneri ad quinquaginta, quando non potest centum; eadem concedere debent, voventem ædificare totam Ecclesiam teneri ad partem, aut ad capellam, seu oratorium, quando non potest totum; dummodo prudens pietas iudicet partem, vel capellam in Dei cultum, & Christianorum utilitatem cedere. Secus dicendum, quando executio partis superflua, & omnino inutilis foret. E.g. vovisti peregrinationem ad Domum Lateranensem, non potes totum iter conficere, non teneris ad partem: quia pars itineris ad finem voti inepta prorsus est, sicuti ineptam diximus constructionem partis Ecclesie, quando spes non adesset ut alii opus inceptum perficerent.

XLII. Rationes adversariorum seipis corruunt. Quod enim dicunt Salamanticenses, non esse actus eiusdem rationis Ecclesiam, & capellam, perridiculum est: quia hic sermo non est de rebus physicis, sed moralibus. Porro eadem virtus religionis impellit ad ædificium capellæ, ac Ecclesie. Utrique capella, & Ecclesia distinguuntur tanquam totum, & pars. In eadem tamen, ut ita dicam linea moris reperiuntur. Decem, & centum ad diversam numeri speciem pertinent. Ergo qui non potest centum, non debet decem? Eiusmodi speculationes in morum præceptis tradendis vanæ sunt, & inutiles. Falsum est quod tota Ecclesia sit corpus individuum. Quot Ecclesias in dies non videmus inceptas,

& non consummatas? Ego ipse non paucas vidi quarum sola maior capella ædificata est: in qua tamen cultus Dei promovetur, & fidelium spiritualis profectus non parvus colligitur. Falsa quoque est regula Sanchez, & Marin, nempe ex expressa intentione voventis colligendam esse illius obligationem. Quippe, cum voventis intentio expressa est, locus non relinquatur disputationi. Debitum ergo voventis ex illius facultate, & ex rei voto promissæ conditione eruendum est. Quando igitur executio partis rei promissæ iuxta pios prudentesque æstimatores promovet finem voventis, nempe cultum Dei, aut pietatem fidelium, in eodem genere in quo est totum quod promissit; tunc ad hanc partem exequendam vovens dubio procul obstringitur.

XLIII. Quæst. XIII. Quando votum est de materia mixta, partim bona, & partim mala, ad quid vovens tenetur? Resp. Materia voti pluribus modis mixta esse potest: ut quia pars una est possibilis, impossibilis altera; & de hoc satis dictum est: aut quia partim est bona, & partim mala; ut si quis voveat Religionem, quo res Cœnobii fureretur; vel quia est partim indifferens, & partim bona; ut si promittas te profecturum Romam, & eleemosynam erogaturum: vel ratione finis materia mixta esse potest, qui partim bonus, partim indifferens sit: ut si voveas eleemosynam ad subveniendum pauperi, & acquirendas divitias quin illas in Deum dirigas. Plures alias positiones prætereo. Ex dictis autem patet responsio ad omnia. Nam, quando materia partim apta est, & partim inepta, & quando ex duobus finibus unus est bonus, alter indifferens, & ineptus; validum est votum, si iuxta prudentes æstimatores separatim hinc impleri possint; dummodo non conitet de expressa contraria intentione voventis, ut dictum est.

XLIV. Quæst. XIV. An votum disiunctive factum, cuius altera pars apta, altera inepta sit, puta dum voves aut Religionem, aut iuramentum validum sit? Resp. Si votum revera sit disiunctivum, ita ut vovens ad neutram partem se voluerit obligare determinate, sed indifferenter aut ad unam, aut ad alteram æquo modo; absolute votum nullum & irritum est. Quoniam qui sic vovet, vi talis voti non magis ad partem aptam quam ineptam teneretur. Ergo votum, quod de meliori bono determinate esse debet, invalidum est. Idem dicitur, quando disiunctio cadit supra duplicem finem, quorum unus ineptus, alter aptus est.

Immo

Immo qui sic vovet, peccat. Sed casus sub his terminis metaphysicus est. Quis enim, nisi stultus, ausit sic vovere, ut neutram determinate partem velit? Aut quis adeo sit impius, ut partem criminis plenam voveat? Quare in praxi eiusmodi vota, quæ disiunctiva videntur, sunt tantum conditionata; seu potius sunt duo vota, unum irritum, quia de re vana, aut mala; alterum validum, quia de meliori bono: ut si quis ira percitus tale votum emitteret: Voveo me vindicturam iniuriam mihi irrogatam, aut Religionem ingressurum: hoc votum non est disiunctivum: sed est votum conditionatum, quod nisi sumpsisset vindictam, velit ingredi Religionem: seu potius sunt duo vota, primum absolutum sumendi vindictam, quod est irritum; alterum conditionatum amplectendi religiosum statum, quod, impleta conditione, obligat, cum sit de meliori bono. Quando autem dubium est, an similia vota sint disiunctiva, vel conditionata, dico discernenda esse vota illa conditionata, & valida quantum ad partem aptam, conditione expleta; quidquid in oppositum sentiat P. Marin loc. cit. n. 128. quia nemo præsumendus est malus, nisi probetur: malus autem foret, & peccans qui votum disiunctive eliceret de re bona, & mala æquo modo. In votorum vero materia, quando dubia occurrunt, tutior pars est eligenda; ut infra fusius adversus eundem Marin, aliosque recentiores Casuistas demonstrabo.

XLV. Quæst. XV. An votum eundi Romam nudum valeat? Resp. D. Antoninus II. Part. tit. xi. cap. i. §. 3. dicit: *Votum autem de eundo nudum, non videtur multum commendabile, quia nec honestum, & periculosum tempore hiemali, & ideo potius est commutandum*; id est, ut indutus honeste votum impleat. Validum itaque votum est, eo quod pars principalis voti bona sit; solumque modus accessorius malus est, & propterea omitendus. Navarrus tenet oppositum c. XII. n. 39. Sed D. Antonini opinionem tueretur Sanchez Lib. VI. c. x. n. 13. & eidem accedit Marin loc. cit. n. 119. & hæc sententia vera est.

XLVI. Quæst. XVI. An votum non ludendi validum sit? Resp. Sententia communis est validum esse: quia est de meliori bono. Nam ludus aut considerari potest ut est quid fortuitum in ordine ad lucrum, & iacturam, & ut est malorum origo, sicut reapse communitur est; & tunc dubio procul validum est votum non ludendi: aut consideratur ludus ut modus oblectationis, & levandi animi causa

Conc. Theol. Tom. III.

assumptus secundum eutrapeliæ regulas, & tunc abstinencia a ludo ex amore poenitentiae, & mortificationis proficiscitur, & consequenter votum eius de meliori bono est: ergo validum. Quod si contingeret animi recreationem futuram esse in aliquo casu necessariam ad sanitatem, tunc cessaret pro tali eventu voti obligatio. Neque verum est quod inquit Tamburinus Lib. III. cap. xv. §. 4. n. 3. nempe quod si ludus, recreatio, cibus delicatus in speciali casu essent animæ tuæ utiliora, vota de abstinendo ab illis non valerent. Hæc, inquam, doctrina mihi vera non videtur. Nam plures vota eliciunt abstinendi a carnibus, quarum usus quandoque in speciali casu est necessarius; nec propterea vota redduntur invalida. Dicendum ergo, quod vota similia in speciali casu non obligant, sicut de qualibet lege, & præcepto dicitur. Verum ex hoc quod in casu speciali non obligent, male inferuntur vota huiusmodi invalida prorsus evadere. Quando ergo materia voti absolute considerata, & spectatis circumstantiis quæ communiter occurrunt, est de meliori bono; vota semper valida sunt; quamvis casus speciales occurrant in quibus observantia voti non sit de meliori bono; & tunc votum non obliget. Sed validum semper manet: & casu speciali sublato, voti obligatio rursus urgere prosequitur.

XLVII. Posito quod votum non ludendi validum sit, plures casus resolvendi supersunt. Et primo quidem, ad quid teneatur qui vovit non ludere, puta chartis. P. Gobatius tract. xi. n. 524. & P. La-Croix Lib. III. part. i. n. 453. respondent, voventem huiusmodi non teneri abstinere nisi a ludo immoderato, quando absolute vovit, nihil cogitando de immoderato, & periculoso ludo: quia, inquit, votum in dubio explicari debet in favorem voventis. Pro hac opinione P. Claudius La-Croix citat Bonacinam, Dianam, Tamburinum: & posset innumeros alios laudare pro opinione defendente, votum dubium explicandum esse in favorem voventis. Verum hæc sententia P. Claudii La-Croix duplici ex capite nobis falsa est. Primo quia vota dubia non in favorem voventis, sed in tutiorem partem sunt interpretanda. Secundo quia qui vovit non ludere chartis, iuxta communem sensum ab omni chartarum ludo abstinenciam promissit; cum ludus iste suapte natura periculosus sit, & idcirco a canonibus sacris vetitus comperiat. Distinctio autem ludi moderati, & immoderati casuistica est, seu a Casuistis inventa; quæ in mentem voventium vix, ac

ne vix quidem venit. Qui enim vovet non ludere chartis, abstinentiam ab omni chartarum ludo spondere intendunt. Quapropter prædicta distinctio antea ad extenuandam voti obligationem videtur invecata. Concedit tamen La-Croix, reddere abstinentiam etiam a moderato ludo, si expressè in votum illum comprehendisti. Papæ! Egregia sane admonitio.

XLVIII. Citatus Auctor, ut votum non ludendi accomodat inclinationi voventis, contendit ex fine voti colligendum esse, nam exclusis etiam ludum moderatum, & an voveris etiam te non lufurum pro alio. Nam, inquit ille, si voto intendisti vitare iacturam pecunie tuæ, exclusisti solum ludum immoderatum. Quare infert, te ludere posse & pro alio, & pro te lufu moderato; immo & per alium, tradendo ei pecuniam, & aspiciendo; nisi aliter constet de mente tua. Si christiani homines germana pietate ac virtute præstantes legerent has castiticas distinctiunculas, vix profecto a risu se continerent. Repono itaque, nisi constet expressè te distinxisse, dum votum edidisti, ab omni ludo chartarum te debere vi voti absoluti abstinere: tum quia cum votum privata lex sit, de eo pariter recte habet celeberrimum dictum: *Ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus*: tum etiam quia materia voto promissa, nempe integra a ludo abstinentia, confert plurimum ad innumera peccatorum pericula declinandam denique quia votum in tutiorem partem semper interpretandum est. Falsum est insuper quod inquit La-Croix, voventem non ludere, non peccare, dum per alium ludit. Quia qui per alium facit, per se ipsum facere videtur. Non minus falsum est quod loco citato pergit docere La-Croix cum Castropalao, & Tamburino, nempe, dum vovisti non ludere, ne tempus teras, te posse per alium ludere, licet aspiciendo perdas tempus. Audisti? Licet perdas tempus, ludendo aliena manu votum non fregisti; si autem propria manu ludis, votum fregisti. Peracuta revera, & mirifica Theologia! Manifestam laxitatem non vacat longius improbare.

XLIX. Si vovisti, inquit P. La-Croix loc. cit. n. 454. eo fine non ludere, ut vitares rixas, blasphemias, iuramenta . . . ludere licebit per alium, licet hæc incommoda timeantur, quia re ipsa non ludis. Hæc opinio laxissima est: quia, præter rationes adductas, accedit periculum frequentissimum blasphemiarum, iuramentorum, & rixarum. Et tamen P. La-Croix eiusmodi monstra ut cer-

tas morum regulas obtrudit. Hæc quoque verba vellicarunt adversarii. Sed oro illos. An non licet aliquando pro domo Dei vocem extollere contra laxas opiniones, salvo erga Auctores obsequio?

L. Quæst. XVII. *An validum sit votum nunquam peccandi?* Resp. Ut responsio clara sit, distinctio est opus. Si votum sit abstinenti ab omni peccato mortali, validissimum est: quia non solum est de meliori bono; sed est, divina opitulante gratia, de re moraliter possibili. Nam præcepta divina omnibus possible sunt. Ita communiter omnes. Si autem votum sit absolutum, excludens quæcumque peccata, tum mortalia, tum venialia collective accepta; & constat de hac expressè voventis intentione: tunc votum nullum est: quia materia voti, sic collective accepta, est moraliter impossibilis humanæ imbecillitati. Quoties ergo vovens spectat abstinentiam omnium peccatorum tum venialium, tum mortalium per modum unius obiecti, tunc votum nullum est ob rationem datam. Quandoquidem in hac positione non valet regula: *Qui non potest totum, debet partem implere*: quia vovens expressè excludit hanc divisionem, quando expressè collective vovet totam materiam indivisim. Vovens enim legislator est, qui pro arbitrio sibi eiusmodi obligationes valet imponere. Estque communis opinio, quam docent Sanchez Lib. IV. cap. v. n. 10. Sotus Lib. vii. q. 1. art. 3. Ioannes a S. Th. 2. 2. q. lxxxviii. disp. xxix. art. 5. Sayrus Lib. VI. cap. III. n. 10. Valentia 2. 2. disp. vi. q. vi. punct. 2. Aragonius 2. 2. q. lxxxviii. art. 2. dub. 2. concl. 4. Salm. tract. xvii. punct. 2. §. 5. n. 82. Ledesma tract. x. cap. II. concl. 2. Navarrus cap. xii. n. 65. Toletus Lib. IV. cap. xvii. n. 10. & alii.

LI. Præfata autem sententia vix in praxi locum habet: quia fere nemo vovens expressè intentione comprehendit utramque materiam per modum unius æquo modo, nempe tam mortalia, quam omnia venialia peccata. Communiter namque voventes intendunt vitare omnia mortalia, & venialia, quoad permiserit humana fragilitas. Propterea ut plurimum similia vota valida sunt: quia vitare omnia mortalia cuique possibile est: & quantum ad hanc partem votum servandum est, iuxta illam iuris regulam 37. in VI. *Utile per inutile vitari non debet*. Quapropter huiusmodi vota, quando non constent evidenter de contraria intentione voventis, ut valida sunt censenda: quia, quando quis

VO-

vovet duas res separabiles iuxta communem prudentum existimationem, quarum una possibile sit, impossibile moraliter altera, valet votum respectu partis possibile. Hanc sententiam defendit P. Marin tract. ix. disp. 11. sec. 1. n. 10. qui laudat Suarez Lib. II. cap. 11. num. 1. & 12. Lessium Lib. II. cap. xl. dub. 7. n. 31. Castrop. punct. 8. num. 9. Gobat tract. xi. n. 76. Et hæc opinio tenenda est etiam in dubio: quoniam actus in dubio præsumitur factus secundum eius naturam, ut commune habet axioma.

LII. Si votum sit de vitandis omnibus peccatis divisive, aut mortalibus, aut venialibus, ita ut vovens ad neutram partem determinate se se obliget, nullum est: quia vi talis voti vovens non magis vult partem aptam quam ineptam: qua de causa dictum est supra, nullum esse hoc votum: *Voveo me celebraturum Missam, aut saltaturum.*

LIII. Quæst. XVIII. *An validum sit votum vitandi omnia peccata venialia?* Resp. Ut huic quæstionculæ clare respondeamus, quæ communia sunt, præmittamus oportet. Validum itaque votum est vitandi aliquod genus peccandi venialiter, puta mentiendi. Quia hoc moraliter possibile est. Sic docet Azorius Lib. XI. cap. XIII. q. IV. Lessius Lib. II. cap. xl. dub. 7. n. 31. Suarez Lib. II. cap. III. n. 4. Sanchez Lib. IV. cap. v. n. 18. Castrop. punct. 8. n. 11. Marin tract. ix. disp. 11. sec. 2. n. 11. Sanchez tamen sustinet votum vitandi omnia venialia in cogitationibus luxuriæ, vel iudicis temerariis, vel in cibo, & potu; vel in verbo otioso esse invalidum: quia, inquit, est de re moraliter impossibili: *Oppositum docent communiter alii. Diffidium tanti non est, ut prolixior de eo fieri debeat disputatio. Pro praxi similia vota non sunt consulenda. Si vero facta scrupulis voventem torqueant; dispensatio, aut commutatio impetranda est, ut periculum peccandi vitetur.*

LIV. Communissima autem sententia est, votum vitandi omnia peccata, non solum collective (quod certum est apud omnes) sed etiam divisive, nullum esse. Quoniam votum de re moraliter impossibili nullum est. Huiusmodi autem est votum vitandi omnia peccata venialia. Siquidem non posse hominem omnia venialia peccata cavere, auctoritate patet Tridentini Concilii, dicentis sess. vi. canon. xxiii. *Si quis dixerit hominem iustificatum posse in tota vita peccata omnia, etiam venialia, vitare, nisi ex speciali Dei privilegio, quemadmodum de B. Virgine tenet Ecclesia; anathema sit.*

LV. Non desunt qui oppositum sustineant; quorum etiam argumenta satis valida sunt. Inquiunt namque, votum istud non obligare ad aliud quam ad id cui iam obstricti sumus: siquidem omnes tenemur vitare omnia peccata venialia. Ergo votum de his vitandis validum erit. Confirmatur. Votum istud non obligat in actu secundo ad aliquid moraliter impossibile: quia solum obligat in actu secundo pro hoc instanti, tum pro alio, & sic deinceps. Non est autem quid moraliter impossibile vitare omnia peccata venialia in instanti determinato. Votum ergo istud obligat ad rem promissam implendam eo modo quo impleri potest. Sic vovens construere templum, non tenetur edificare hodie totum templum; sed hodie unam, cras alteram partem. Eodem modo vovens vitare omnia peccata venialia, hodie tenetur vitare hodierna, cras crastina. Præterea eodem modo obligat hoc votum quo obligat lex; sed lex obligat ad aliquid possibile in actu secundo: ergo & votum. Votum enim lex est privata. Porro quam legem meliorem, prudentioremve sibi imponere valet homo præ illa quæ simillima est divinæ legi? Amorem enim iustitiam divinæ legis in nobis prudens est. Ergo & votum illam adamussum exequendi prudens dicendum erit. Accedit quod tam difficile est iuvenem in sæculo commorantem, & undique illecebris multis pellectum non peccare venialiter. Si valet primum votum; quidni & secundum? Nonne iuxta Sotum in IV. disp. xvii. q. III. Azorium, Sanchez, Castrop., La-Croix n. 404. validum votum est confitendi omnia venialia: quia intelligitur de illorum confessione quæ mediocri diligentia adhibita memoriæ occurrunt? Idem ergo dicendum & de voto illa vitandi. Tandem, iuxta superius dicta, validum est votum calibatus emillum ab homine fragili, licet suorum relapsuum experientiam habeat: eo quod absolute continere se potest, & ex sua malitia labitur. Neque enim voti materia metienda est ex fragilitate, & malitia voventis; sed bonitate generica, & compare ad hominem divinæ gratiæ auxilii instructum. Quapropter dictum etiam est, matrimonii votum in tali homine invalidum esse, eo quod impediatur maius bonum calibatus. Momenta igitur hæc, si recte probant calibatus voti valorem, procul dubio itidem voti alterius nunquam peccandi venialiter valorem evincunt.

LVI. Argumenta hæc speciosa sunt, & si vis metaphysici ratiocinii spectetur, satis

G 4

vali-

valida. Ceterum, si ad Conciliorum, & Scripturarum canones revocentur, languida sunt, & infirma. Anathema Tridentinum in eos contorquet qui asserunt, sine speciali auxilio posse quempiam in tota vita sua omnia venialia vitare. Scriptura testatur, Deum in Angelis suis pravitatem reperire; neminemque esse mundum a forde. Legem divinam, quæ omnia venialia prohibet, venerari, & pro viribus exequi debemus; sed minime tam sublimi legi aliam debemus addere, quæ pondus aggravet, augeatque. Quid humanæ naturæ humeri ferre valeant, solus supremus eiusdem effector novit: idcirco solus ille legem rogare potuit de singulis venialibus declinandis. Nec valet paritas de voto mortalium criminum: quia re ipsa homines bene morati communibusque divinæ gratiæ subsidiis adiuti, mortalia vitant: nullusque canon reperitur qui doceat, aliquem hominem toto tempore mortalia omnia vitare non posse; quemadmodum de venialibus docet Tridentinum. Non valet igitur paritas a mortalibus ad venialia. Denique cuilibet homini, quantumvis fragili, moraliter possibilis est cælibatus; dummodo remedia quæ Scripturæ, & Patres præscribunt, velit executioni mandare. Sunt autem fuga mulierum, illecebrarum, & spectaculorum; abstinere a pravis libris, colloquiis scurrilibus, & omnibus denique occasionibus, quas christiana prudentia vitare suadet. Nec fat est declinare scopulos: adhibenda quoque admicula sunt, ut crebræ preces, meditatio æternitatis, gehennæ, paradisi, passionis Christi Domini, ieiunia, afflictiones, abstinentiæ, vigiliæ. Hæc validiora sunt remedia ad continentiam servandam, quam matrimonium ad naturæ propagationem a Deo initutum. At servare votum nunquam peccandi venialiter non est in hominis potestate; quantumvis conatus omnes suos adhiberet: vitare siquidem omnia venialia peccata pendet ex speciali divinæ gratiæ privilegio, quod nullus hominum prudenter sibi valet polliceri. Ne multa: vota omnia prudentiæ, non possibilitatis legibus dirigenda sunt. Et quamvis in metaphysica disputatione propugnari posset valor voti de vitandis venialibus, in praxi tamen nec consulenda, nec permittenda essent eiusmodi vota, peculiari afflatu divini Numinis sublato.

LVII. Vota quæ referuntur a quibusdam insignibus pietate personis emissa, ex peculiari divino intuitu fuisse contendimus. Votum sanctæ Theresiæ efficiendi semper quidquid perfectius intelligeret, aliquid est maius

multo quam votum non peccandi venialiter. Votum etiam quod edidit piissimus P. de la Colombier, quod eius sermonibus typis editis præmissum legitur, sublimius est voto vitandi culpas veniales; adeo namque excelens est, ut, quoties illud legi, toties incredibili quodam stupore correptum me fenserim, & peculiari venerationis affectu erga pium virum me pertractum expertus sim. Refert quoque Gobat votum F. Ludovici de la Puente, viginti annis ante mortem editum, nunquam peccandi venialiter deliberate: aliæque similia vota monastica historia supeditat. Quæ vota omnia ex speciali Spiritus sancti ductu facta fuisse fatentur omnes. Et de sancta Theresia asserit Gregorius decimus quintus, Deo consiliante illam votum suum edidisse.

LVIII. Quæst. XIX. Quid dicendum de his duobus votis? Mater innuptam filiam gravidam agnoscit. Familiam ex illius partu infamiam passuram prævidens, votum emittit donandi Beatæ Virgini mille nummos aureos, si filia ante partum moriatur. E contrario filia vovet, nisi illi nubat a quo compressa fuit, cuiusque alterius viri nuptias se repudiaturam: quoniam matrimonii pactum cum amatore suo ante corporum commixtionem intercesserat. Resp. Hunc casum proponit P. Comitulus; docetque matris votum impium esse; quod per se notum est. Quippe votum istud mortem filiarum, & partus qui ex illa egredi deberet, pro fine immediato habet. Fuga infamiae per se bona est; at mala evadit, si medio vitioso intendatur: quia malitia medii inficit finem, ut ex dictis constat. Quamvis ergo infamiae periculum declinare res bona & optima sit; iniqua tamen redditur in casuposito ex pravitatem medii, desiderio scilicet mortis filiarum. Votum filiarum honestum, & ratum est. Quia, si finis nubendi illi cui se se sponderat, inspicitur, bonus est. Si cælibatus quoque, quem promittit, amatore suo in matrimonium non ducto, consideretur, bonus, item non ambigitur.

CAPUT VII.

De votorum distinctione, & multitudine.

I. Plura dicturi sumus de votorum distinctione, dum argumentum status religiosi in manus occurret. In præsentia pauca libabimus. Primo tribui votum solet in absolutum, conditionatum, & poenale. Deinde in solemne, & simplex. Tertio in necessarium, & li-

& liberum, seu in commune, & singulare. Quarto in reale, personale, & mixtum. Tandem in affirmans, & negans; in perpetuum, & temporale; in reservatum, & non reservatum; in publicum, & occultum; in expressum, & tacitum, seu in mentale, & vocale. Hæc sunt divisiones quas passim offendentes penes omnes Auctores.

II. Votum absolutum est, dum quidquam voves ab omni conditione actum suspendente expeditum: ut si dicas, Voveo castitatem. Conditionatum appellatur cui conditio aliqua affigitur, qua interveniente, obligatio confurgit voti implendi: ut si infirmus dicat: Voveo duo ieiunia in pane & aqua, si convalesco, si ex hoc periculo liber evasero. Poenale est, quando, ut rem promissam observes, adiciis poenam subeundam; ut si dicas: Voveo disciplinam usque ad sanguinis effusionem, si lusero, si illam domum laqueorum plenam ingressus fuero. Quod votum nuncupatur conditionatum poenale. Differt autem a puro conditionali: quia initio non apponitur conditio ut poena, sed ut conditio; in illo per modum poenæ conditio adicitur.

III. Antequam ultra progredior, pauca dicenda sunt de variis conditionibus quæ votis affigi possunt. Nam aliæ sunt conditiones generales, & necessariae; aliæ peculiare, & liberae. Conditiones generales, & necessariae, quæ suapte natura præsupponuntur, votum conditionatum haudquaquam constituunt: cuiusmodi sunt, Si vixero, si Deo placuerit, si superior non irritaverit, si cras orietur Sol, ut habetur in cap. Beata Maria xxvii. q. ii. Similiter conditio quæ est de præterito, aut præteriti, non reddit votum conditionatum, sed absolutum relinquit, perinde ac si non esset apposta. Ratio est, quia conditio proprie dicta suspendit contractum ex futuro eventu, conditio autem de præterito, aut præteriti nihil suspendit; ut si dicas: Voveo ieiunium, si pater meus mortuus est, si nunc vivot: quia, veritate conditionis posita, obligatio voti non suspenditur, sed viget, & votum adstringit. Sic communiter docent Auctores. Posset tamen aliquando votum appellari conditionatum respectu voventis si cognitio eventus conditionis futura esset; atque adeo votum morti, vel vitæ patris illigatum fuisset. Sed hæc vocum distidia sunt.

Absolutum quoque votum appellant quod fit cum animo suspendendi executionem ad futurum tempus, ut si dicas: Voveo ingressum in Religionem, si pater obierit, si vigesimum annum attigero, si curriculum studiorum ab-

solvero. Illa siquidem particula si eundem prodit sensum ac quando. Absolute enim voves Religionem amplectendam determinato tempore. Absolutum quoque esse defendunt eiusmodi votum, Promitto ingredi Religionem, si frater maior natu habuerit filios, Salmant. loc. cit. punct. 3. n. 88. quia, aiunt, absolute intendis Religionem: nec præfers successione fratri Religionis obligationi; sed illius dumtaxat executioni. Verum hæc opinio mihi falsa videtur, si spectemus ad ipsam conditionis notionem, quam promunt non modo Auctores communiter, sed ipsimet Salm. Illa enim conditio appellatur quæ actum suspendit, donec ipsa ponatur. Atqui ille qui illigat ingressum in Religionem futuræ fratris sui successioni, vere futura, & incertæ, seu fortuitæ conditioni votum suum affigit. Cur ergo conditionatum non erit? Quare conditionatum revera esse defendunt Suarez Lib. VI. cap. xxii. num. 6. Sanchez Lib. IV. cap. xl. n. 83. Pontius Lib. VIII. c. ix. n. 18.

IV. Obiciunt Salmantic. Qui promittit se Religionem ingressurum, si frater maior natu filios habuerit, ex affectu ad Religionem votum emittit; nec præfert successione fratri obligationi Religionis, sed illius executioni: ergo votum est absolutum. Subiungunt deinde, quod, si vovens dicat: Promitto ingredi, si ex infirmitate convalesco, si ex periculo evasero, si in tale peccatum lapsus fuero: votum illud foret conditionatum. Resp. Non video cur conditionatum sit hoc posterius, absolutum vero primum: quin oppositum sentiendum existimo. Ratio namque quæ promittitur, falsa apparet. Non præfert Religioni successione fratri, qui fratris successione ingressum in Religionem illigat? Quæro: si frater natu maior filiis careret, teneretur ne vovens Religionem ingredi? Minime gentium profecto; quemadmodum non teneretur qui secundo modo voveret, si appostæ conditiones deficerent. Vere igitur præfert successione fratri Religionis; si, deficiente successione, non intendit Religionis ingressum.

V. Celebris divisio est voti in solemne, & simplex. Solemne nuncupatur quod in conspectu Ecclesiæ fit, & ab eadem acceptatur; simplex vero quod a privata persona quasi in occulto emittitur. An eiusmodi vota specie differant, an iure divino, vel ecclesiastico, pro rei dignitate de statu religioso omnia discussa reperies.

VI. Votum necessarium est illud quod omnes in baptisinate emittunt, diabolo, mundique pompis renuntiantes: quod ideo necessa-

farium dicitur, quia est de observantia evangelicæ legis ad salutem necessaria. Non est tamen votum proprie dictum, ut supra indicavimus. Votum *liberum* illud est quod quis sponte edit de re non necessaria ad salutem, ut servare castitatem; aut, si necessaria res est, & ex præcepto præscripta, libere vovens ad illam se obstringit novo vinculo voti, quod potuisset omittere.

VII. Rursus votum aliud est *commune*, aliud *particulare*. Aliqui, ut Bonacina, commune votum appellant quod a communitate, vel ab omnibus editur; particulare autem quod quisque pro arbitrio emittit. At communiter Auctores votum commune idem ac necessarium, & particulare idem ac liberum esse docent: & est vera opinio.

VIII. Votum *reale* est illud quo externa res aliqua Deo offertur; *personale* quo actio, vel officio ad personam attinens obligatur; *mixtum*, quo utrumque promittitur, nempe & res externa, puta eleemosyna, & actio voventem afficiens, ut peregrinatio, ieiunium simul cum eleemosyna. Ita omnes. Similiter omnes asserunt, votum *affirmativum* esse illud quo spondetur quidquam positivum faciendum, v. g. eleemosynam; *negativum*, quo aliquid negativum, ut abstinencia a carnibus, a ludo, a peccato, promittitur.

IX. Votum *perpetuum* illud est quod durat usque ad mortem voventis; nisi est votum erogandi eleemosynam singulis mensibus per totam vitam: & istud dicitur *perpetuum* respectu vinculi obligationis afficientis voventem. Potest autem alio modo esse perpe-

tuum, scilicet ex parte materiæ post mortem voventis duraturum; ut est votum edificandi coenobium, aut nosocomium, in quo perpetuo alantur Religiosi, vel pauperes agrotantes. Dicitur etiam solet votum *perpetuum per se*, quando nimirum fuerit absolute prolatum, & perpetuitas ex natura rei intelligatur; ut dum quis vovet castitatem, Religionem &c. quia etsi nihil perpetuitatis habeatur expressum; tamen iuxta communem sensum *per se* intelligitur perpetuitas. Vocatur vero *perpetuum per accidens*, quando suapte natura hanc perpetuitatem non præfert; sed ex intentione, aut verbis voventis colligenda est; ut votum ieiunandi, eleemosynam erogandi &c. *Temporaneum* dicitur quod ad certum definitum tempus durat; puta votum ieiunandi semel in hebdomada per annum unum. Omnia communissima sunt.

X. Vota *reservata* ea dicuntur in quibus Prælati immediati & inferiores facultate dispensandi carent; sed talis potestas Prælato superiori dumtaxat reservatur: *non reservata* dicuntur illa quorum relaxatio Prælati immediatis etiam, ac inferioribus competit. Votum *expressum*, & *formale* est quod conceptis verborum formulis editur: *tacitum*, vel *virtuale*, seu *implicitum* illud est quod non verbis expressis emittitur, sed ex alijs arguitur, quando nempe peragitur aliquid cui votum affectum est; ut est castitatis votum, quod Subdiaconi Ecclesiæ catholicæ emittunt sacros ordines suscipientes. *Publicum* vocatur quod fit palam; *occultum* quod sit secreto. Hæc omnia facilia, & communia sunt penes omnes.

DISSERTATIO II.

QUANTA SIT VOTI OBLIGATIO. DE VOTO DUBIO, INDETERMINATO, METU, VEL ERRORE EXTORTO, CONDITIONALI, ET POENALI.

GRAVES occurrunt in hac disputatione quam aggredior, difficultates excutiendæ: & quod non leve facessit negotium, in aliquibus maioris momenti adversus plurimos novos Casuistas pugnandum erit. Stabunt tamen a nobis antiquitas, & ratio, ut confidimus: quamquam plurimæ tractandæ quæstiones non antiquæ, sed novæ sint, Patrius incognitæ; & utilior esset earumdem ignoratio quam notitia. Ceterum, ut lector non in promptu habeat quæstiones quæ tractari ab alijs solent, idcirco operæ pretium indicavi easdem discutere.

CAPUT I.

Obligatio voti exponitur. Cuiusnam virtutis sit, religionis, an alterius. Detur ne materia paritas; & an hæc obligatio ad alios transire valeat.

I. **V**eritas fidei est, votum obligationem inducere, ut vovens, id quod promisit, exequatur. Id perspicue præscribitur Decr. xxiii. *Cum votum voveris Domino Deo tuo, non tardabis reddere: quia requireret illud Dominus Deus tuus: & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum.* Quod confirmat D. Th. 2. 2. q. lxxxviii. art. 3. in IV. dist. xxxviii. q. 1. art. 3. q. 1. & quodlib. iii. art. 12. *Maxime obligatur homo ad hoc quod impleat vota Deo facta: hoc enim pertinet ad fidelitatem quam homo debet Deo. Fractio autem voti est quadam infidelitatis species. Unde Salomon rationem assignat, quare sint vota reddenda: quia displicet Deo infidelis promissio.* Hæc obligatio suapte natura gravis est, eiusdemque transgressio ex genere suo peccatum mortale est: etenim inquit D. Th. in IV. loc. cit. *Qui votum rite factum prætermittit, mortaliter peccat: quia fidem quam cum Deo iniit, frangit.* Ex sequenti quæstione res clarior fiet.

II. Quæst. I. *An voti obligatio pertineat ad virtutem fidelitatis, & religionis; an etiam ad illam virtutem ad quam attinet materia promissa?* Resp. Primo certum est obligationem voti pertinere ad virtutem religionis, seu fidelitatis: quia votum est actus religionis, quo Deo cultus lætæ exhibetur.

III. Obiicies. Fidelitas erga homines non obligat sub mortali. Ergo, si votum ad virtutem fidelitatis pertinet, non sub mortali, sub sub veniali obligabit. Respondetur, utique fidelitatem in promissionibus factis, & ab alio non acceptis, non obligare sub mortali, quia hæc fidelitas sistit intra suos limites veracitatis. At fidelitas quæ in obligatione voventium elucet, est Deo per virtutem religionis consecrata; religio autem sub mortali obligat: ideo dispar est ratio.

IV. Dissidium penes Auctores est, utrum hæc voti obligatio non modo ad religionem pertineat, verum etiam ad illam ipsam virtutem ad quam spectat res voto promissa. E. g. vovisti ieiunare, & ieiunium frangis: peccas ne adversus religionem, voti obligationem frangendo, & simul adversus virtutem temperantiæ? Prima, & vera sententia negat, obligationem voti ad utramque virtutem pertinere: quoniam qui opus consilii, seu super-

erogationis vovet, non aliam sibi imponit obligationem quam illam quæ ex promissione Deo facta oritur. Hæc autem obligatio, tota quanta est, a virtute oritur religionis, & fidelitatis. Nec enim vovens novam sibi adiacere temperantiæ legem præter illam quæ limites præscribit cibi, & potus, intendit; quamquam ex affectu ad temperantiam, quam sibi proficuum, & Deo gratam reputat, voveat tale ieiunium. Id evidens satis ex communi voventium sensu. Nulla igitur obligatio est in voto spectans ad aliam virtutem præter religionis, & fidelitatis obligationem.

V. Contraria sententia defendit, præfatam obligationem voti pertinere cum ad religionem, tum ad virtutem illam ad quam reducitur res promissa; ita ut frangens votum ieiunii duo peccata committat, alterum contra religionem, alterum contra virtutem temperantiæ. Salmant. tract. xvii. cap. 1. punct. 4. §. n. 102. pro hac opinione citant Valentiam 2. 2. disp. vi. q. vi. punct. 3. q. 1. concl. 3. Sayrum Lib. VI. c. vi. n. 8. Sanchez Lib. IV. cap. xi. n. 6. Bonacinam disp. iv. punct. 5. §. 4. n. xi. At revera Sanchez, & Bonacina absolute hanc opinionem non docent; sed solum contendunt quod, quando vovens intenderet se obligare ex peculiari relictitudine illius virtutis ad quam voti materia spectat, in hac hypothese vovens duo peccata admitteret: secus, quando absolute voveret sine hac expressa intentione, & sine peculiari affectu ad præfatam materiam. Et certe, si vovens expresse intenderet hanc duplicem obligationem sibi imponere, duo peccata committeret votum frangendo, unum contra votum, alterum contra virtutem, cuius obligationem sibi servandam assumpsit ex debito. Nec video cur Salmanticenses negent, posse voventem sibi actum temperantiæ sub gravi culpa contra talem virtutem servandam imponere; ita ut actum illum omittens & contra votum, & contra eandem virtutem peccet. Sicut enim ad aliquod opus supererogationis exequendum potest homo per votum sub gravi culpa se obligare; ita potest sub gravi culpa se se obligare ad exercendum actum aliquem temperantiæ. Neque hoc est pervertere rerum naturas. Rerum nature subiciuntur in genere moris humanæ deliberationi in iis in quibus non apparet aliqua repugnantia; quemadmodum hic nulla prorsus apparet. Nonne siquidem datur præceptum ieiunii obligans sub mortali? Cur nequit Christianus tale ieiunii præceptum sibi imponere sponte sua, & libera voluntate? Atque in.

in hypothesi qua aliquis expresse talem subiret gravem obligationem, & huic obligationi votum adiceret, nemo certe negaverit eum in casu transgressionis duplex flagitium perpetraturum, saltem ex conscientia erronea. Verum, hoc verbali diffidio misso,

VI. Prima sententia vera est; illamque defendunt Caietanus 2. 2. *quest.* lxxxviii. *art.* 5. *dub. ult.* Suarez *Lib. V. c. III. num.* 3. Castropalaus *disp.* 1. *punct.* 11. *n.* 8. Trulench. *Lib. II. c. 11. dub.* 12. *n.* 23. Immo hanc eandem sententiam tuentur Sanchez, & Bonacina, quoribus vovens expresse non intendat assumere duplicem obligationem.

VII. Obiicies pro citata contraria opinione. Votum lex privata quaedam est; & vovens legislator sui iuris est. Sed legislator præcipiens actum alicuius virtutis, puta temperantiae, obligat præcepto illius virtutis. Ergo idem de voto. Nonne violans ieiunii votum simul infidelis est, & intemperans, sicuti & castitatis voti transgressor? Idque confirmatur. Nonne transgressor voti astringitur in confessione voti materiam manifestare? Hoc communiter docent Theologi. Porro, si solius infidelitatis peccatum adversus religionem in transgressionem contingeret, satis esset dicere in confessione: *Peccavi contra votum in materia gravi*: quin opus foret materiam voti explicare. Resp. Votum est lex privata, qua vovens sibi onus imponit aliquid efficiendi. Quare id quod primo & per se vovens spectat, est obligare seipsum ad offerendum medio voto cultum Deo, exequendo hanc vel illam actionem, quam iam supponit honestam voti materiam. At lex imponit necessitatem in materia quam præscribit, seu reddit materiam necessariam, eamque in suo virtutis orbe, ut ita dicam, & sphaera relinquit, & media tali materiei honestate homines subditos virtuosos efficere contendit. Limites temperantiae ab ipsa natura præscripti sunt. Lex quæ vult homines virtute temperantiae præditos, constituit necessitatem temperantiae: & hoc est quod lex per se spectat. Ceterum qui ieiunii votum Deo dicat, suapte natura, & per se non respicit, seu non intendit addere necessitatem honestatis materiei subiiciendæ voto; sed supposita honestate illius materiei, eam assumit tamquam instrumentum, quo Deo cultum exhibeat: & hoc est quod votum per se spectat. Si concedatur quod violans ieiunium simul etiam temperantiam violet, non infertur peccare contra virtutem temperantiae letaliter, sed solum venialiter; quemadmodum peccaret qui obstri-

ctus voto non esset. Ceterum mihi haud displicet sententia P. Suarez *Lib. V. c. III. n.* 12. & Castropalaus *punct.* 11. *n.* 9. qui docent, posse quempiam votum ieiunii transgredi, quin limites transiliat temperantiae. Ad ultimum multi Auctores respondent, non teneri ad manifestandam materiam voto subiectam; sed satis esse manifestare transgressionem voti in materia gravi: de quo lege Sanchez *Lib. IV. c. XI. n.* 24. Nos vero dicimus, necessariam esse confessionem circumstantiarum quæ peccatum aggravant, ut suo loco ostendemus, saltem ut minime prudens iudicium necessitatis medicinæ applicandæ eformare valeat.

VIII. *Quest. II. Maioris ne meriti sit opus aliquod voti lege sibi exequendum sumere, an sine voto?* Resp. Adfirmanter respondit Angelicus Doctor 2. 2. *qu.* lxxxviii. *art.* 6. & III. *contr. Gent. c.* cxxxviii. & alibi. Plures promit rationes, quarum tres hic indicabo. I. Actus sublimioris virtutis laudabilior, atque excellentior est. Opus quod vi voti fit, a virtute religionis proficiscitur. Ergo, si cetera paria sint, maioris meriti est. II. Qui opus ex voto peragit, maius munus Deo offert quam qui sine voto idem opus efficit ad Dei gloriam: qui enim votum sibi imponit, Deo libertatem suam dicat, atque arctiori vinculo Deo se altringit. Quam rationem sensibilem reddit hac similitudine. Qui arborem simul cum fructibus donat, plus donat quam qui solos fructus tribueret. Pariter qui voto libertatem suam, simulque opus Deo consecrat, Deo plus offert quam qui solos plantæ, libertatis scilicet, fructus daret. Hinc est quod qui facit opus ex voto, duo implet consilia, alterum operis, alterum voti, quod etiam sub consilio cadit. III. Opus voti lege factum proficiscitur ex voluntate magis firmata in bono. Ergo opus illud maiore fruitur bonitate: firmitas namque maior in bono magis celestis felicitatis perpetuæ firmitudini accedit.

IX. Si ergo voti naturam, & meritum, si utilitatem quam ex voto capimus, serio consideremus; necessario debemus inferre id quod *loc. cit.* ex 2. 2. *art.* 5. docet Angelicus, nempe expediens admodum esse vota Deo dicere: quia maxime expedit nobis operari ex voluntate in bono firmata, & excellentiora munera Deo offerre. Nonnullas sibi opponit difficultates ipsimet Angelicus.

X. Obiicies. Non expedit frequenter iurare: ergo neque frequenter vovere. Ideo enim frequens iuratio vetita est, quia secum profana-

fanationem divini nominis defert, & periculum periurii; sed idem in voto periculum timendum est: ergo &c. Resp. Discrimen assignat ipse D. Thomas *qu.* lxxxix. *art.* 5. Iuramentum instar medicinæ sumitur, quo humanæ fragilitati subsidium feratur: nec iuramentum suapte natura, & necessitate seclusa, bonum est: divini namque nominis usurpatio sola necessitate fit licita. Contra, votum genere suo bonum est, & eo melius, quo magis liberum a quacumque necessitate. Quapropter non est expectanda quæpiam necessitas, ut eiusdem fiat usus; sed absolute, & quaque indigentia seclusa, Deo offerri valet. Dum iuramento utimur, Dei nomine, seu maiestate, & reverentia utimur. Dum vovemus, non Deo utimur, sed Deo cultum, & reverentiam exhibemus. Et quamquam etiam in iuramento cultus Dei emicet; nihilominus tunc solum Deus honoratur, cum urgente necessitate illius nomen assumitur ad veritatis confirmationem. Quare sine hac necessitate non colitur, sed profanatur divina maiestas.

XI. Ad id quod additur de violationis periculo, respondet idem Angelicus *quest.* lxxxviii. *art.* 4. ad 2. divinitus more suo. Duplex nempe periculum distinguit: unum quod ex natura ipsius facti, alterum quod ex culpa hominis oritur. Exemplum primi est. Si pons sit rinosus, transitus vitandus est: quia ex tali ponte periculum imminet. Exemplum vero secundi est, si pons solidus sit, ac firmus, & homo per illius extrema latera transire velit: quia tunc periculum non ex ponte, sed ex ipso homine proficiscitur. Votum igitur super firmo voluntatis proposito colendi Deum fundatur; quin firmat in bono voluntatem ipsam. Totum autem periculum violationis non ex voto, sed ex hominis culpa procedit. Sermo est enim de voto prudenti, quod homo divino fretus auxilio emittit, quodve servaturum se confidit, gratia Dei opitulante. Non quodvis ergo periculum fortuitum retrahere nos debet ab opere; alioquin numquam ingredi cymbam, vel navim, numquam equum ascendere deberemus.

XII. *Quest. III. An parvitas materiei in voto detur?* Resp. Voti obligationem suapte natura gravem esse, & sub mortali, iam dictum est. Illius transgressionem levem fieri posse ex imperfecta deliberatione, ex animi subreptione, nemo est qui inficietur. Ex hoc enim capite lex quæque leviter violari potest. Difficultas in hoc vertitur, fieri ne possit levis eiusmodi transgressio voti ex ipsius ma-

teriei parvitate; quemadmodum furtum ex levi ablatione rei alienæ leve crimen evadit. Materiei parvitas, aut gravitas non sumitur semper ex ipsa re quæ promittitur, sed etiam ex ipsis circumstantiis, potissimum ex fine. Nam sæpe materia potest esse levis in se ipsa, & gravis ratione finis, ut in libro de legibus dicitur.

XIII. Quæ communia sunt præmitto. Si materia parva tota & integra voti materies non sit, sed partialis; puta, vovisti recitare Rosarium integrum, & omittis unam decadem; tunc transgressio levis est ratione parvitas materiei, quæ comparata ad totum levis in communi existimatione reputatur. Non est autem audiendus P. Claudius La Croix qui *Lib. III. part. 1. n.* 148. nimis laxè contendit, integrum Rosarium omittere levem esse materiam; quamvis postea adfirmet peccatum mortaliter eum poenitentem qui totum Rosarium omitteret in satisfactionem a Confessario impositum. Cuius rei disparem hoc pacto rationem assignat: quia recitatio Rosarii a Confessario taxata, imponitur per modum poenæ: & cum valde poenofum sit recitare totum Rosarium, ideo materia gravis reputatur. Per votum vero exhibetur cultus Deo, qui non videtur esse notabilis in recitatione Rosarii. Eadem recitatio, ut a ministro sacro imposita, est gravis, quia poenalis; ut vero sanctificata per votum, evadit levis? Lepida sane hæc ratiocinandi methodus, quæ passim in Casuistis quibusdam occurrit. Immo recitatio per votum consecrata gravior, & sublimior evadit: quoniam a nobiliori virtute elicitur. Laudat La-Croix pro se Tamburinum *Lib. I. Decal. c. 1. §. 3. n. 21.* Sed Tamburinus oppositum aperte docet ibi. En illius verba. „ Vovisti coronam B. Virginis sex decennariis constantem: duo decennaria comparatione dictæ coronæ cum sint tertia pars, videntur non modica materia: at quia ad finem intentum, id est ad cultum Virginis, id modice nocet; si cetera quatuor decennaria recitentur, venia le erit duo tantum omittere. “ La-Croix præter Tamburinum laudat etiam Sporer, discipulum Tamburini. Sed Sporer de more Tamburini doctrinam transcribit, ut videre est *tract. 1. c. v. §. 4. num.* 30. Hinc collige necessitatem legendi Auctores in fonte. Difficultas ergo est de materia integra voti.

XIV. *Quest. IV. An transgressio voti sit mortalis, quando tota illius materia, licet absolute parva, omittitur?* Resp. Sententiam adfirmantem docet Caietanus 2. 2. *q.* lxxxix.

art. 7. dub. 1. Armilla verb. Iur. n. 12. Tabiena verb. Iurare qu. x. Toledus Lib. IV. c. XVII. tutiorem eam appellat Corduba qu. clxxxviii. Ratio est, quia transgressio voti suapte natura gravis est. Quare, cum deliberato animo violatur, integram promissam materiam omitendo, est completa transgressio, atque adeo mortalis. Hæc ratio non multum urget: quia plura sunt præcepta iuris naturalis, & divini, quæ suapte natura obligant sub mortali; & tamen transgressio deliberata, & completa in levi materia, puta in furto unius oboli, venialis est. Aliam rationem produunt sumptam a paritate iuramenti promissorii, cuius violatio etiam in materia levi gravis est, & numquam levis. Verum neque hæc ratio omnino convincit. Primo quia alia est voti, alia iuramenti natura; nam iuramentum in invocatione divini nominis ad confirmationem veritatis situm sit. Porro gravis iniuria Deo irrogatur, quoties in confirmationem falsitatis invocatur. Secundo quia circa iuramenta habetur principium certum, & firmum in periurio assertorio, quod in omnium sententia grave peccatum est, sic Ecclesia ipsa desinente adversus mollioris doctrinæ patronos. Ex quo principio valide, ut mihi videtur, arguitur ad evincendum, periurium quoque promissorium mortale semper esse, ut nos infra probabimus. Simile autem stabile fundamentum in voto non habemus. Quare sententia quæ defendit, quodlibet periurium, sive assertorium, sive promissorium, esse peccatum mortale, mihi probabilior, & vera est; hæc vero de voto ambigua.

XV. Contraria sententia communior est, quam defendunt Sotus Lib. VII. q. 11. art. 1. Navarrus Sum. lat. cap. XII. Henriquez Lib. V. cap. xx. n. 4. Aragon. 2. 2. q. lxxxviii. art. 3. dub. 1. Azorius Lib. XI. cap. xv. q. 14. Ioannes a S. Thoma 2. 2. q. lxxxviii. art. 8. concl. 1. Trullenc. Lib. II. cap. 11. dub. 22. n. 5. Suarez Lib. V. cap. vi. n. 9. Sanchez Lib. IV. cap. XII. n. 5. Bonacina disp. IV. punct. 5. §. 4. n. 3. Palaus tract. xv. disp. 1. punct. 11. n. 6. Sporer tract. III. in II. Decal. cap. 11. sec. 3. n. 82. La-Croix Lib. III. par. 1. n. 448. Marin tract. IX. disp. III. sect. III. n. 10. Diana coordinatus Tom. VIII. tract. IV. resol. IV. Ledesma Tom. II. tract. x. cap. III. dub. 1. Antoine tract. de vir. cap. III. q. IV. Wigandt tract. x. exam. 3. n. 3. ubi sustinet periurium promissorium grave esse, & discrimen assignat eius a voto, Paulus a Lugduno tract. IV. dissec. 11. art. 2. quar. 3.

Felix Potestas Tom. I. par. 11. n. 1820. Salm. tract. XVII. cap. 1. n. 113. aliique plures. Ratio istius sententiæ obvia est. Votum, ut sapius dictum est, lex est privata, quæ ad omnium aliarum legum similitudinem obligat iuxta gravitatem materiæ; aliæ autem leges in materia levi leviter tantum obligant: idem ergo de voto dicendum est. Et hoc confirmatur ex paritate materiæ partialis, cuius ommissio levis est, quia levem irrogat irreverentiam Deo. Ergo, cum tota voti materia levis sit, ommissio pariter illius levis erit.

XVI. Hæc secunda sententia mihi tum ob rationem, tum ob auctoritatem vera videtur, si absolute accipiatur. Id solum addere liceat, hoc vix in praxi locum habere. Quoniam communiter homines, dum votum edunt, quidquam in communi existimatione grave Deo offerunt tum ob finem, tum ob ipsius voti dignitatem. Quis enim prudens serio, & deliberato animo votum ederet recitandi unicum *Pater*, & *Ave*, aut *terram bis osculandi*, aut quid simile? Certe homines communiter materiam gravem voto dignant Deo spondent. Si enim quempiam puderet vel ipsis hominibus in aliqua dignitate constitutis levissima offerre munuscula, nisi necessitas, aut paupertas in aliquo casu ad id urgeret; quanto magis homines pudeat oportet talia Deo vota nuncupare quorum materia adeo parva sit, ut ommissio, sive voti violatio, levis possit existimari? Quod confirmari valet insuper ex communi principio legis, quæ suapte natura graviter obligat. Quemadmodum enim nullus legislator legem aliquam condit in sola levi materia: sic nullus vovens, prudenter & communiter loquendo, votum edit cuius materia sit undequaque levis. Quare in praxi vix occurret casus in quo quis absque gravi culpa voti alicuius observantiam omitat. Quandoquidem, quamvis materia votilevis appareat, ratione tamen finis intenti a vovente gravis erit semper. V. g. vovisti recitare unum *Pater*, & *Ave* quotidie ad sedandam gravissimam tentationem, quia devotionem hanc expertus es seu medium efficacem, ne tentationi succumbas. Tunc ratione istius finis, si quotidie ommitteres præfate precis recitationem, a culpa gravi non auderem te eximere: quod forte nec citati Auctores negarent, eo quod talis materia ob finis circumstantiam gravis evadit. Simile quippiam habetur in omnibus votis quorum materia absolute inspecta levis apparet. Omnis enim qui prudenter vovet, id præstat aliquo gravi rationis momen-

to ductus: & consequenter res promissa, fin in se, in fine saltem gravis erit. Admissa autem hypothefi, quod voti materia esset undequaque levis; tunc concederem etiam transgressionem voti levem futuram. Sed hoc vix unquam in praxi occurrere sustineo: quod ideo repeto, ut minister poenitentiae cautus sit, & providus, seduloque perpendat non tantum levitatem materiæ, sed finis potissimum gravitatem.

XVII. Quæst. V. An vovens possit graviter se obligare in materia levi, aut leviter in materia gravi? Resp. Ad primam quod attinet partem, quando materia omni ex parte levis est, communis opinio asserit, non posse voventem, etiam si vellet, sese obligare sub culpa gravi. Quoniam nec legislator ullus potest in materia omnino levi sub gravi culpa subditos obligare: quia eiusmodi voluntas iniqua esset, & contra naturæ ordinem, ut communiter Theologi docent. Ergo nec vovens, privatus utique sui legislator, id præstare valebit. Et hæc, inquam, sententia communissima est. Sotus Lib. VII. q. 11. art. 1. Petrus Ledesma Tom. II. tract. x. cap. III. dub. 2. Sanchez Lib. I. de matr. disp. IX. n. 6. Diana coord. Tom. VIII. resol. 12. Vasquez 1. 2. Tom. II. disp. clviii. cap. IV. n. 34. Raphael de la Torre q. lxxxviii. art. 5. disp. VI. n. 8. Prado c. xxxi. q. IV. §. 3. n. 36. Ioannes a S. Thoma 2. 2. q. lxxxvii. disp. xxxix. art. 8. Marin tract. IX. d. III. sect. 3. n. III. Leander tract. II. disp. III. q. IX. & alii communiter.

XVIII. De secunda quæstioni parte dissident acriter Auctores, & in duas extremas abeunt sententias. Quarum prima docet, in materia suapte natura gravi non posse voventem leviter se obligare. Quandoquidem, licet quisque possit vovere, aut non vovere, in positione tamen quod votum edere velit, obligationis limitatio non remanet amplius in illius potestate. Obligatio naturam voti consequitur veluti eiusdem proprietates. Ergo qui vult votum, velle debet illam obligationem quæ est propria voti. Sed obligatio propria voti in materia gravi gravis est. Ergo qui vult votum in materia gravi, debet graviter se obligare. Confirmatur. Qui vult votum, vult eadem voluntate obligationem quæ votum consequitur. Ergo qui vult votum in materia gravi, vult gravem obligationem. Deinde probatur a simili ex iuramento. Est quidem in potestate hominis iurare, vel non iurare. At posito quod velit quis iurare, non est in potestate iurantis velle se obligare ad

confirmandam veritatem medio iuramento solum sub veniali; sed tenetur intentionem, & voluntatem suam naturæ iuramenti aptare. Idem ergo de voto dicendum est. Tandem, si in voventis animo positum esset voti obligationem limitare, posset qui Religionem profiteretur, sub veniali se votis illis obligare; posset qui sacris ordinibus initiatur, sub levi culpa castitatis voto se astringere; posset qui matrimonium contrahit, ad reddendum debitum levem sibi imponere obligationem: quæ omnia falsa sunt. Hanc sententiam docent Sotus de iust. Lib. VII. q. 11. art. 1. in fin. cor. Corduba q. clxxxviii. punct. 1. Raphael de la Torre 2. 2. q. lxxxviii. art. 5. disp. VI. n. 4. Montefinos 1. 2. de leg. disp. xxiii. q. IX. n. 159. Pontius Lib. XII. de spons. cap. 11. n. 12. Martinez de Prado Tom. II. cap. xxxi. quæst. IV. §. 2. num. 8. Vasquez 1. 2. disp. clviii. Wigandt tract. x. exam. 3. num. 32. resol. 4.

XIX. Secunda sententia sustinet, posse voventem pro arbitrio in materia gravi sub culpa levi se obstringere. Probant primo D. Th. auctoritate, qui ait 2. 2. q. lxxxviii. art. 10. Ille qui vovet, statuit sibi legem. Sed lex, quantumvis in gravi materia præcipiat aliquid, potest ex intentione legislatoris leviter solum obligare. Idem ergo & de voto dicendum. Quod insuper ex eodem D. Thoma confirmatur. Siquidem loc. cit. art. 3. ad 3. inquit: Obligatio voti ex propria voluntate, & intentione causatur. Unde dicitur Deut. xxiii. &c. . . Et ideo si in intentione, & voluntate voventis est obligare se ad statim solvendum, tenetur statim solvere. Ergo ex intentione voventis metienda est gravitas obligationis. Postremo ita arguunt. Vel est possibile vovere in tali materia obligando se solum sub veniali; vel non. Si primum; ergo, quando expresse vovens velit sub veniali se obligare, re ipsa obligatio erit sub veniali: Si secundum; non erit verum votum, & sic vovens nullo modo manebit obligatus. Hanc sententiam defendunt Suarez Lib. IV. cap. IV. n. 5. Molina de iustit. dis. cclxii. n. 8. & 12. Cast. tract. xv. disp. 1. punct. 11. n. 4. Filiucius tract. xxvi. cap. III. n. 80. Diana III. Par. tract. VI. resol. 91. Bonacina disp. IV. punct. 5. §. 2. n. 7. Trullench. Lib. II. cap. 11. dub. 12. Sanchez Lib. IV. cap. 1. n. 27. & 30. Bassæus verb. Votum 3. num. 4. Leander tract. II. disp. III. quæst. VIII. Salm. tract. XVII. cap. 1. punct. 4. & alii non pauci.

XX. Prior sententia probabilior est: illius etenim

etenim argumenta valida sunt. Rationes vero secundæ opinionis infirmæ sunt, & sophismatis laborant. Ad duo siquidem capita reducuntur, seu potius ad unum, nempe ad voluntatem humanam, quæ potest vovere, & non vovere. Distinguendum itaque est, sicuti distinguunt Auctores prioris sententiæ. Potest homo vovere, & potest non vovere. At, positio facta quod revera voveat, in illius facultate minime est obligationis quantitatem minuere, & pro libito coarctare. Potest homo accedere, vel non accedere ad ignem. At, accessu posito, calefactio necessario sequitur. Nec est quod opponas, ignem natura sua calefacere, etiam renuente voluntate; votum autem non obligare nisi ex voluntatis consensu, cum voti obligatio tota pendeat a libertate voventis. D. Thomas, & omnes Theologi concedunt, votum pendere a voluntate, & ab intentione voventis, qui potest aut non vovere, aut vovere pro tempore futuro, & non præfenti. At posito quod pro tempore præfenti se obligaverit, non potest, inquit Angelicus, differre solutionem pro tempore futuro. Hoc, & non amplius dicit Angelicus. Quod votum lex privata sit, solum infert quod possit vovens illam sibi imponere, vel non imponere; minime vero quod valeat naturam obligationis pervertere. Qua ratione prioris sententiæ Auctores negant communiter, legislatorem posse in materia gravi leviter obligare. Et quamquam eorum aliqui id concedant, ut Wigandt, Gonetus, & alii de legislatore: tamen negant de vovente, atque discrimen assignant: quia votum fit Deo ut superiori, qui novum ius acquirit in voventem iuxta naturam promissionis: quare sine Dei voluntate nequit obligatio relaxari: lex vero respicit subditum, quem legislator pro nutu arctius, vel mitius ligare valet. Insuper obligatio voti proxime iuris divini est; legis vero humanæ obligatio non nisi remote ad ius pertinet divinum.

XXI. Ut omnis auferatur fallacia, animadvertas oportet, Theologos asserentes votum esse legem privatam, non hoc in sensu id asserere, quod homo privatus instituat legem voti; sed quia homo vovens libere suscipit talem legem. Lex voti in ipsa Scriptura instituta est. Sed Deus ad illam fideles non obligat: eam tantum consulit. Verum si homo semel amplecti velit hoc consilium vovendi, nequit ulla pacto naturam pervertere istius legis divinæ. Porro natura istius legis est ut in materia gravi, sicuti omnes aliæ leges divinæ, graviter obliget. Aliis divinis legi-

bus necessario homo subiicitur. A voti lege liber est. Sed si semel hanc legem observandam libere sibi sumit, naturam illius obligationis mutare nequit. Aliud est legem novam condere; aliud est legem iam factam sibi servandam libere imponere. Etiam, admissio quod legislator legem novam statuens valeret pro arbitrio obligationis gravitatem temperare; non inde tamen infertur, idem præstare posse etiam illum qui factam legem sibi solum servandam imponit. In voto igitur duplicem distingue obligationem: alteram *facti humani*, alteram *iuris divini*. Prima pendet a voluntate hominis, secus altera. Obligatio quæ est iuris divini, pendet a voluntate humana *presuppositivè*; quia scilicet supponit voluntatem humanam libere amplecti velle votum. Verum, hac positione facta, nullo modo obligatio iuris divini, quæ naturam voti necessario consequitur, pendet a voluntate humana, quæ, si potest respuere votum, nequit tamen voti necessariam proprietatem minuere, & pro arbitrio sibi attemperare; quod exemplis permultis posset fieri comperit.

XXII. Confirmatur. Nequit vovens in materia levi se graviter obligare, ut fatentur omnes secundæ opinionis Auctores. Cur? Quia, inquit, nequit vovens rerum naturas permutare: quia rationalis debet esse voventis promissio: stultam namque promissionem Deus respuit, & execratur. Irrationalis autem, & iniqua esset, si in materia quæ suapte natura levis est, imponeret gravem obligationem. Non pendet ergo a voluntate voventis obligationis incrementum, pendebit autem illius diminutio? Cur nequit in materia levi obligationem augere; potest vero in materia gravi eandem minuere? Cur in materia levi iniqua esset augendi voluntas; iusta vero in gravi materia diminuendi potestas? Quodnam, amabo, rationis discrimen? Verba reponi possunt, sed solutio nulla. Quia, si in materia levi vovens tenetur se ad rerum naturas conformare, illisque suam attemperare voluntatem; eodem omnino, & quasi potiori iure id ipsum præstare tenebitur in materia gravi.

XXIII. Dilemma quod Salmant. opponunt, nullius est momenti. Dicimus namque, possibile non esse hominem votum edere sub culpa levi in materia gravi. Si ita res habet, inquit, non erit verum votum; & sic nullo modo manebit obligatus vovens. Quod si ita est, iam causa cadunt: quoniam reipsa dicimus non posse reperiri votum in materia gra-

gravi cum obligatione levi. Isthuc spectat disputationis status. Si ergo ipsi concedunt sic voventem in materia gravi cum animo se leviter obligandi, non edere verum votum, iam colligitur nullum verum votum reperiri in materia gravi cum sola obligatione levi. Ceterum nos dicimus hominem qui deliberato animo emittit votum, qui vere vovere intendit, & reipsa vovet, votum verissimum elicere, licet habeat voluntatem non se obligandi nisi sub culpa veniali. Cur hoc? Quia prima voluntas elicendi votum, seu quæ reipsa votum parit, efficax est. Hæc efficacitas effectus proditur, manifestatur, conspicitur. Posterior voluntas velleitas est inefficax, quæ cum impedire nequeat prioris voluntatis partem potissimum, nempe votum, neque impedire valet proprietates necessarias eiusdem voti naturam consequentes. Qui enim impedire nequit esse, neque impedire potest id quod necessario esse illud consequitur. Hæc omnia clara sunt.

XXIV. Responso quam exhibent ad paritatem de iuramento, deque aliis votis, & contractibus, satis solida non videtur. Dicunt, quemque liberum esse ad sacros ordines suscipiendos, ad contrahendum matrimonium: at, posita voluntate qua velit ordinibus initiari, uxorem ducere, liber amplius homo non est, ut possit pro ingenio obligationem limitare. Quoniam, inquit, pro homine initiando sacris ordinibus, vel proficiente Religionem, adest lex ecclesiastica; ceteri contractus, ut sponsalia, matrimonium &c. sunt utrinque onerosi. Hæc omnia gratis dicuntur, & ne id negetur quod penes omnes certum est. Nam lex ecclesiastica præcipit omnibus initiandis emissionem voti. De voti obligatione nil omnino præscribit: eo ipso enim quod votum præcipit, remanet vovens obstrictus ad edendum votum cum omnibus conditionibus consequentibus votum ipsum. Pariter eo ipso quod privatus libere subeat, sibi que imponat voti legem, liber deinceps numquam est ad limitandam obligationem. Quod autem Deus qui votum acceptat, nequeat se voventi obligare, perperam opponitur ad inferendum, liberum esse voventem in limitanda obligatione voti, quod Deo nuncupat; cum limitare nequeat obligationem naturalem contractus quem cum homine inir. Responso quoque ad paritatem iuramenti nulla est: quoniam sicuti pendet a voluntate votum, ita & iuramentum, quatenus potest homo iurare, & non iurare. At posita voluntate iurandi, nequit limitare obligatio-

Conc. Theol. Tom. III.

nem iuramenti propriam, sicut nequit coarctare obligationem voti. Quod iuramentum a voto in pluribus aliis differat, sponte concedimus; & indicavimus supra, iuramentum non excipere parvitatem materiæ, etiam si hæc in voto admitteretur. Ceterum quantum ad obligationem quæ in materia gravi utriusque naturas, notionesque consequitur, eiusdem omnino sunt rationis.

XXV. Quæst. VI. An votum vitandi peccatum veniale obliget sub mortali? Resp. Quamvis, admissa absoluta positione voti in materia undequaque levi, v. g. recitandi unum *Pater*, illius transgressio levis sit; attamen, quia vix umquam prudentes homines votum emittunt, nisi ob aliquem gravem finem; idcirco, si quis eliceret votum vitandi aliquod peccatum veniale, puta mendacium officiosum, vel iocosum, vel quid simile, dubio procul ob gravem aliquem finem illud eliceret. Et ideo respondeo, votum præfatum sub mortali obligatum; quod fatentur & ipsi Salmanticenses *loc. cit. n. 155*. quando vovens per peccatum veniale subiectum voto impediretur a maiori perfectione; quamvis dicant cum Trullencho, & Sanchez, alii que, quod tale votum absolute spectatum obligat sub culpa veniali, si sit de vitanda culpa veniali, sub mortali vero, si sit de fugienda mortali: quia forte dicent, resolvendos esse casus iuxta rerum naturas absolute consideratas. Nos vero contra asserimus, casus practicos resolvendos esse inspectis circumstantiis, atque secundum quod communiter eveniunt in praxi. Et quia vix est qui voto se obstringat ad vitandum peccatum veniale, nisi ob aliquam circumstantiam gravem; alioquin imprudens esset votum: propterea respondendo iuxta id quod communiter occurrit, dicimus, præfatum votum obligare sub mortali. Vide quæ dicta sunt *n. 12. q. 3.*

XXVI. Quæst. VII. An qui violat plura vota in materia levi eodem die, peccet mortaliter? Resp. Ex iis quæ a nobis dicta iam sunt, responso adfirmans patet. Verum præscindendo etiam a nostra peculiari opinione, dico absolute hunc peccare mortaliter. Et hoc docent Sanchez *Lib. I. Sum. cap. IV. n. 16*. Diana *coord. Tom. VI. tract. IV. resol. II*. Bonacina *disp. III. quæst. III. puct. 6. n. 29*. Dominicus *Viva quæst. VIII. art. 2. n. 6*. & plures alii. Quandoquidem obligatio votorum eiusdem rationis est, licet vota numero diversa sint. Porro quamquam quodlibet votum rem levem Deo spondeat, omnia tamen

H

vota

vota illa simul accepta materiam gravem, ut supponimus, constituunt. Ergo, cum omnia, ut votis subiecta, ad eandem religionis virtutem pertineant, graviter eandem violant religionis virtutem. Hac ratione qui homini pluribus promissionibus gravem quantitatem pecunie sponderet, leviter delinqueret, si notabilem pecunie promissæ quantitatem sibi retineret, vel si plura obsequia diversis vicibus promissa reddere recusaret: eo quod omnes promissiones, licet numero diverse, pertinent ad eandem iustitiæ virtutem.

XXVII. Contrariam sententiam probabiliter reputat Diana *loc. cit.* quia, quando plura vota eduntur, quodlibet votum quoddam totum est, quod cum aliis votis non unitur; neque omnia conveniunt in aliquo, ut possint unum totum efficere, & consequenter unicam conflare culpam. Disparata ergo sunt vota: ergo disparatæ pariter culpe erunt. Responderetur, vanas esse eiusmodi argutationes: quia defraudatio plurimum obsequiorum quæ vovens Deo suis votis sponderat, iuxta prudentum existimationem est quid grave; cum re ipsa gravem cultum ex illis variis promissionibus resultantem Deo furripiat. Quare illa vota omnia conveniunt in cultu Deo exhibendo. Ergo transgressio talium votorum Deum privabit cultu gravi, pluribus votis illi promisso. Erit igitur gravis culpa.

XXVIII. P. La-Croix *Lib. III. part. 1. n. 449.* & P. Marin *tract. ix. disp. III. sec. 3. num. 115.* dicunt nostram sententiam non esse universaliter veram; alioquin peccaret Beneficiarius mortaliter, qui quotidie quidquam leve omittit in Missa, parum de horis, parum de aliis precibus ex debito recitandis, quæ omnia parva unam gravem materiam efficerent: quod nemo certe dixerit. Id confirmant alio absurdo. Si plures materiæ leves, ex quo in eadem virtute religionis uniuntur, constituerent unam gravem materiam; eadem ratione plures materiæ graves, eidem virtuti subiectæ, constituerent unam tantum culpam graviorem. Et sic Beneficiarius omittens Missam, & horas, unam tantum graviorem culpam perpetrabit. Addit La-Croix, huic sententiæ non acquiescere Oviedum. Sed hic distinctione utitur. Si vota facta sunt ex diversis motivis, v. g. unum ad honorem passionis Christi, alterum ad honorem B. Virginis, tertium pro defunctis: quamvis materiæ sint eiusdem rationis, puta omnes sint preces; docet materias minime uniri; sed plura venialia tantum committi, si omnes distæ obligationes eadem die

omittantur: quoniam finium distinctio votorum infert distinctionem. Contra autem, si ob eundem finem facta fuerint vota, etiam materiam diversæ essent rationis. V. g. si in proximo naufragio constitutus voveret quotidianam Rosarii recitationem, deinde voveret eleemosynam certam faciendam; tunc ait, has materias uniri, & omittentem implere omnia eiusmodi vota, mortaliter peccare asserit. Secus autem, addit, si quis pro eodem die voveret Missam audire, orare Rosarium, dare eleemosynam, licet hæc omnia voveret ex affectu ad cultum divinum; non ideo ait materias illas uniri, neque ex levibus partibus omissis conflare unam gravem: quia motivum illud generale & mediatum religionis aptum non est ad eiusmodi obligationes uniendas. Hanc Oviedi opinionem probabiliorer reputat La-Croix. P. Ferdinandus de Castropalao, eodem La-Croix referente, veram iudicat hanc descriptam opinionem; etiam omnes istæ materiæ, separatim leves, unico actu, seu voto promissæ forent: quia talis actus propter materias diversæ rationis esset virtualiter multiplex. Materias autem diversæ rationis eas intelligit quæ quamvis ad eandem virtutem religionis pertineant, diversis tamen legibus præcipiuntur, ut Missæ, & horæ canonicæ.

XXIX. Recentiorum quorundam Casuistarum arbitrariæ, & sæpe inutiles speculationes nos aliquando cogunt nimis indulgere prolixitati. Ut ab ultima P. Castropalao opinione ordiamur, eam veluti nimis laxam reiicimus. Quando quis plures materias diversæ rationis voto spondet eodem, non peccabit mortaliter, quia actus illius voti virtute multiplex est? Si hæc opinio consisteret, quot vota, quot promissiones non eluderentur? Voves duos iulios erogandos pauperi, decem *Salve Regina* recitare nudis pedibus, & brachiis extensis, pluries Iesu nomen sanctissimum invocare, lectionem spiritualem per quadrantem, silentium servare per duas horas, invisere infirmum, illumque piis exhortationibus recreare, visitare Capellam B. Virginis, recitare *Pange lingua* flexis genibus ante augustissimum Sacramentum, atque per integrum *Miserere* disciplina carnem tuam flagellare: hæc omnia unico voto Deo spondes. Ea omnia omittis, quin grave perpetres crimen, quia votum illud ad multiplicationem rerum promissarum multiplicatur? Cuinam Christianorum in mentem venisset eiusmodi virtualis unus actus adeo secunda multiplicatio? Nulli certe, nisi novis Moralitis, specula-

ulationibus nimium assuetis. Quare hanc Castropalao opinionem, ceu communi pietatis sensui contrariam, respicimus. Quando namque vovens omnes simul præfatas materias unico actu Deo adpromittit, munus unicum, variis distinctum, & conflatum munusculis, divinæ offert maiestati. Ergo, dum talem promissionem transgreditur, graviter Deum offendit: quod pluribus exemplis confirmare possem, nisi veritas seipsa constaret.

XXX. Quod vero pertinet ad sententiam Oviedi, primo dicimus, quod, si quis voveret eadem die Missam audire, orare Rosarium &c. (ut illius verbis ex La-Croix acceptis utamur) promitteret res quæ separatim acceptæ materiam gravem constituerent: quæ enim materia gravis est respectu præcepti, gravis itidem est respectu voti. Porro audire Missam respectu præcepti est materia gravis: ergo pariter respectu voti. Absolute vero dicimus, quod licet præfata distinctio in sua abstractione accepta suam præferat diversitatem, tamen in praxi iuxta communem pietatis, & prudentiæ, ac sinceritatis, bonæque fidei leges, qui plures obligationes eodem die reddendas, eidem potissimum domino, promittit, gravem iniuriam illi infert, si omnia promissa munera sibi retineat, quæ licet divisim levia sint, simul tamen accepta materiam gravem constant. Et revera, si votum maxime ex intentione voveris pensandum est, nil minus vovens quam eiusmodi subtiles speculationes animo, dum voveret, reputat. Accedit quod, ut supra dictum est, nemo in praxi serio, & deliberato animo voveret quidpiam, etiam si videatur leve, nisi ob gravem aliquam causam: quod potiori iure verum habet, dum plura emittit vota, aut uno voto plura parva munera Deo spondet. Argumentum autem P. Claudii La-Croix extra choram omnino est. Nam modo non inquirimus, utrum, si vovens omittat parvam materiam partialem unius integri voti, & deinde aliam parvam quantitatem alterius voti, peccet mortaliter: quia certum penes omnes est, eiusmodi omissiones esse tantum peccata venialia, quæ, quacumque multiplicatione facta, non constituunt unicum peccatum mortale. Sed quæstio est, an transgressione plurimum votorum, quorum quodque habeat integram, & totam materiam levem, sit mortalis habenda. Porro transgressio totius integri voti cuiuslibet diversam præfert speciem ac prodat observantia voti quoad præcipuam illius materiam, cum omissione dumtaxat cuiusdam levis partis. Vix enim in mentem venit querere, sint ne

illæ leves transgressiones peccatum mortale; cum constet peccata solummodo esse venialia. Ceterum transgressio totalis plurimum votorum suapte natura quidquam grave prodit. Et ne in quæstione levis momenti plus temporis conteramus, vel ipse La-Croix concedit, sententiam Oviedi esse probabiliorer: quæ tamen a nostra non differt, nisi penes arbitrariam distinctionem, quæ nemini venturum in mentem venit.

XXXI. Quæst. VIII. *An qui vovit recitare per plures annos quotidie unum Pater, & Ave, peccet mortaliter, si plures annos quotidie omittat talem precem?* Resp. Sententiam affirmantem absolute defendunt Zamel 2.2. q. lxxxviii. art. 4. dub. penult. Sayrus in *Clavi Reg. Lib. II. cap. ult. n. 21.* Valentia *Tom. III. disp. vi. q. vi. punct. 4.* Malderus in 2.2. tract. x. cap. v. dub. 4. qu. 1. Tannerus in 2.2. disp. v. dub. 3. n. 38. Contrariam defendunt Sotus *Lib. VIII. q. 11. art. 1.* Aragon in 2.2. q. lxxxviii. art. 3. Ioannes de la Cruz in *direct. part. 1. præc. 2. art. 2. dub. 4. conc. 2.* Villalobos *Tom. II. tract. xxxiv. difficul. 3. n. 3.* Addunt tamen sententiam hanc non comprehendere votum erogandi singulis diebus parvam eleemosynam: nam, si pluries omittes eleemosynas parvas, conflant ac istæ parvæ eleemosynæ constituerent materiam gravem, peccares mortaliter. Plures alii, nempe Azorius *Lib. XI. c. v. q. 111.* Vasquez 1.2. qu. lxxxviii. art. 2. & *disp. cxlvi. cap. 11.* Sanchez *Lib. I. cap. 14. n. 14.* quibus subscribitur La-Croix n. 450. Salmanticenses n. 115. Trullenchus *dub. 12. n. 17.* Marin n. 116. Diana *resol. 14.* distinguunt dicentes. Si votum diem afficit, atque in cuiusque diei honorem edatur, tum singulis diebus votum transgrediendo peccatum veniale committitur: quæ peccata venialia singulis repetita diebus, sive per unum, sive per plures annos, unum mortale non constituunt. Obligatio namque transit cum die cui votum affixum est. Contra si votum diebus affixum non sit, sed solummodo dies sit appositus tamquam terminus obligationis, tunc leves illæ materiæ, nempe precum recitationes, simul uniuntur, & post plures transgressiones unam gravem materiam constant, & culpa committitur mortalis.

XXXII. Difficultas est, inquit Diana, in cognoscendo quando re ipsa votum diem afficiat, vel non. Et primo ex Castropalao respondet, quod si in singulis diebus aliquod motivum reluceat, ut in recitando quotidie calculo B. Virginis; tunc votum diem afficit,

CAPUT II.

An voti obligatio impleri possit per alios, & transeat ad heredes.

cit, & obligatio in sequentem diem non prorogatur, seu non transit: & hoc in votis personalibus fere semper accidit, ut dicunt alii citati ab eodem Diana, quibus subscribit *La-Croix, Marin, Viva*, & alii. Contra vero, si votum sit reale, ut erogandi singulis diebus tot obolos in eleemosynam, tunc votum diem non afficit, sed obligatio transit ad sequentem; & transactis tot omissionibus parvis, quæ simul unitæ materiam conficiunt gravem, mortalis culpa perpetratur. Addit tamen Castropalaus, quandoque etiam in actionibus realibus votum diem afficere, quando nempe in singulis diebus relucet aliqua peculiaris ratio. Hæc distinctio absolute vera est, & quandoque in praxi occurrit. Nam in Clerico obligato ad horas canonicas singulis diebus recitandas, transacto die, obligatio quoque transit. Quod autem dicit Castropalaus de actionibus realibus erogandi eleemosynam, non censeo verum. Immo communiter omnes, quando votum est de re præstanda, ut eleemosyna, & quocumque alio munere, excepta oratione, dicunt obligationem prorogari in tempus futurum; & consequenter peccare mortaliter eum qui usque ad gravem materiam transgreditur. Ceterum quomodo præfata distinctio applicari possit voto recitandi quotidie unum *Pater*, & *Ave*, non video. Nam eo ipso quod promiseris quotidianam recitationem unius *Pater*, & *Ave* per annum, iam patet votum affixum esse singulis diebus. Quod autem transgressio talis voti per integrum annum sit solummodo venialis; opinio in praxi nimis laxa nobis videtur: tum quod vix reperitur, ut iam diximus, qui reipsa vovent serio, & deliberato animo sine aliquo saltem sine gravi: tum quod, licet multiplicatio venialium numquam ad mortalem culpam pertingat; attamen continuata ac deliberata transgressio voti, cuiusque sit materia, specialem præfert malitiam, & sacrilegam, spervicacemque infidelitatem. Quare hæc sola deliberata voluntas violandi votum per integrum annum, cum omnes illas preces comprehendat, est graviter criminosa; sicut etiam per adversarios graviter culpabilis esset omisio per annum unius assis, quem quotidie pauperibus distribuendum quis voverat. Et sane, ut ut res sese habeat in abstracta, & metaphysica consideratione, numquam occurreret casus quoque reipsa, & in praxi quis deliberato animo verum votum serio factum per integrum annum violat absque culpa mortali.

I. Certum penes omnes est, vota personalia a solo vovente implenda esse, eaque ipsum solum obstringere. Quin nec vota realia ab aliis impleri debent, iis exceptis qui in bona voventis succederent. Ratio evidens est, quia vota personalia afficiunt ipsam personam; & ideo personalia vocantur, quia sunt ab ipsa persona implenda; cuiusmodi sunt ieiunia, corporis macerationes; peregrinationes, & similia.

II. Quæst. I. *An vota parentum filios obligent; & an vota facta per procuratorem teneant?* Resp. Vota parentum nullo modo filios obligant: quia vota libera esse debent, & ab ipsius voventis voluntate proficisci. Vota parentum dicuntur quandoque obligare filios, quatenus scilicet filii in eadem vota consentiunt, eaque rata habent: quo in sensu intelligendi, & interpretandi sunt textus, qui recententur 2. q. 1. & cap. Monachum, & cap. Quicumque, & cap. Quem progenitores, & cap. Addidisti. Celestinus namque III. declaravit in cap. Cum simas XIV. de Regul. filium alligatum esse Monasterio propria professione, aut paterna devotione a filio approbata, & confirmata. Qui filii consensus, ut vere habeatur, satis minime est iustus silentium, & tacuitas. Quare præter negativum disensum requiritur ut filius expresse votum ratum habeat, & confirmet. Inutilia tamen non sunt genitorum vota, quia eo spectant ut operam dent ad hoc quod filii vota amplectantur, & acceptent. Vota facta per procuratorem tenent, & obligant principalem, seu mandantem, ac si per ipsum facta fuissent: quia qui per alium facit, per se ipsum facit. Et de hoc nullum dissidium inter Auctores.

III. Quæst. II. *An vovens possit, vel teneatur per alium implere votum suum personale, quod per seipsum implere nequit?* Resp. Communissima sententia docet, voventem qui per seipsum suum votum personale implere nequit, non teneri, immo nec posse per alium exequi. Et quod non teneatur, patet: quia votum personale est de actione propria ipsius voventis: ergo tale votum non obligat ad actum alterius. Quod pariter neque possit, etiam constat: quia, si vovens valet per seipsum votum implere, nequit illud implere per alium; si autem non potest per seipsum, neque per alterum: quoniam tunc non

non faceret quod promisit: &, dum factus est ad personalem executionem impotens, cessat omnis obligatio. Paludanus in IV. dist. xxxviii. q. 111. art. 3. Sotus Lib. VII. q. 11. art. 1. Suarez Lib. IV. cap. x. n. 2. Sanchez Lib. II. cap. xv. n. 3. Navarrus cap. XII. n. 55. Bonacina disp. IV. qu. 11. punct. 5. §. 3. Trullenchus Lib. II. cap. 11. dub. 14. & communiter alii.

IV. Quæst. III. *An vovens qui sua culpa factus est impotens ad observandum votum personale, teneatur per alium implere?* Quamvis votum personale per alium impleri in rigore nequeat, ut dictum est; attamen D. Antoninus II. Part. tit. 11. cap. 11. §. 5. ait: *Si autem fecerat votum causa devotionis eundi, superveniente impedimento, non tenetur ire, vel mittere, nisi forte fuerit in mora; & sic est in culpa, quia, cum potuit, noluit.* Hanc eadem sententiam tuetur Angelus verb. Votum 3. n. 7. Richardus in IV. dist. xxxviii. art. 5. q. 1. ad 1. Carthusianus in IV. dist. xxxviii. q. 11. §. Quæritur: & colligi videtur ex Scriptura, in qua Deuter. xxiii. legitur: *Cum votum voveris Domino Deo tuo, non tardabis reddere: quia requirit illud Dominus Deus tuus: &, si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum.* Videtur quoque id inferri ex doctrina D. Thomæ 2. 2. quæst. lxxxviii. art. 3. ad 3. ubi statuit, quod vovens factus impotens ex propria culpa, debet poenitentiam agere de peccato præterito, & promptam voluntatem habere faciendi quod potest. Et revera tutius est, cum propria culpa præcessit, aliquam adhibere compensationem.

V. Contraria sententia communior est, quam defendit Sanchez Lib. IV. cap. 11. n. 27. ubi plures laudat Auctores. Navarrum, Valentiam, Sylvestrum; immerito tamen citat D. Th., qui, licet expresse priorem non doceat, attamen nec contrariam defendit; sed principia ponit quæ illi adversantur. Ratio potius urgere videtur. Quoniam vota personalia ita afficiunt personam voventis ut impotentia superveniente, cæset votum. Ex eo autem quod impotentia contingat ex culpa voventis, solum consequitur quod vovens tunc teneatur poenitere de peccato præterito, ut ait Angelicus; minime vero sequitur quod vovens debeat per alium votum implere. Id sane ratio suadere videtur. Ceterum, ut sincerior poenitentia de commisso peccato appareat, & ut infidelitatem suam erga Deum quoquo modo compenset vovens, debet in re tanti momenti tutiorem partem eligere.

Conc. Theol. Tom. III.

VI. Quid si vovens, antequam votum emitteret personale, certus erat fore ut nunquam votum suum posset implere? Teneri ad implendum per alium in hoc casu docent Sylvester verb. votum 2. q. x. Angelus verb. Votum 3. n. 7. Navarrus cap. XII. n. 55. Sayrus in clav. Reg. Lib. VI. cap. VII. dub. 5. Layman Lib. IV. tract. IV. cap. III. q. v. Sanchez Lib. IV. c. 11. n. 26. ubi citat Abbatem cap. Licet, de voto n. 13. Quoniam votum de materia impossibili ipsi voventi nullum est, ut diximus. Quando ergo vovens compertam habuit hanc impossibilitatem, ne stultum illum pronuntiemus, præsumendum prudenter est illum votum edidisse per alium implendum. Oppositum docent Suarez, Trullenchus, Azorius, Bonacina, Prado, Raphael de la Torre, Leander, & alii. Sed prima sententia probabilior videtur.

VII. Quæst. IV. *An vota realia impleri possint per alium, etiam inscio, & invito vovente?* Resp. Quæstiuncula tres continet partes. Et primo, quod votum reale per alium impleri queat, communissima sententia docet, quia voti realis executio in obligatione, seu exhibitione rei promissæ, puta calicis, vestis, suppellectilis, sive cuiusque alterius rei, sita est. Hoc autem æque per alium ac per voventem præstari potest. Secunda etiam pars, nempe quod hoc votum reale impleri possit ab alio, nomine ipsius voventis, inscio ipso vovente, communiter sustinetur: quia tunc res promissa nomine voventis reipsa exhibetur; & nihil aliud deest præter voventis consensum, qui per rati habitationem adest. Si vero vovens, non modo inscius, sed etiam invitus esset, tunc communior opinio tenet, votum minime impleri posse per alium: & merito: quia ad satisfaciendum sive voto, sive præcepto requiritur intentio satisfaciendi: ubi autem est coactio, non est liberum propositum. Bonacina vero disp. IV. q. 11. punct. 5. §. 3. n. 5. Trullenchus Lib. II. c. 11. dub. 14. n. 3. Leander tract. I. disp. xxv. q. VIII. addunt votum impletum, invito vovente, valere; si postea vovens voti ratam habeat executionem. Mihi vero hæc opinio minime probatur. Nam si, dum votum impletur, vovens resistat; certe tunc invalida est voti executio ob positivam reluctantiã voventis, seu ob defectum voluntatis, quam necessario requirunt vel ipsi adversarii. Sed quod semel invalidum est, per actus subsequentes non fit validum. Consensus ergo voventis aut realis aut præsumptus, necessarius est, dum votum impletur. In facta positione non

modo non habetur consensus, sed dissensus: ergo votum non impletur. Consensus enim futurus, seu subsequens supponit nullam executionem voti: idcirco illam validam efficere nequit. Hæc omnia vera sunt, si rationis vis spectetur. Ceterum, si res promissa oblata reapse fuerit, & vovens detestetur præteritam suam omissionem, atque reitentiam, & consensum exhibeat ita efficacem, ut, si res promissa oblata non fuisset, revera eandem offerret; tum illum non cogere ad novam obligationem, sed tantum ad poenitentiam præteritæ omissionis.

VIII. Quæst. V. *An vovens factus pauper, ut impleat votum reale, teneatur ab amicis pecunias petere, aut artem suscipere quæ suam dedecet statum, aut pecuniam sibi dono oblatam acceptare, ut voto faciat satis?* Resp. Communis sententia docet, non teneri voventem ad petendas pecunias ab amicis, neque eleemosynas mendicare, neque artem statui proprio contrariam suscipere, ut votum impleat: quia rationabiliter præsumitur noluisse cum tanto onere se obligare. Secus dicendum, si lucro arte aliqua comparato vivere solitus erat: quia tunc ars illa statum eius non dedecet. Tenetur vero acceptare pecuniam, sive hereditatem sibi oblatam, quæ valeat proprium implere votum.

IX. Quæst. VI. *An satisfaciatur voto qui rem promissam alteri exhibet, si hic rem acceptam omittat offerre?* Resp. Adfirmat Suarez Lib. IV. cap. x. n. 8. Castropalaus tract. xv. disp. 1. punct. 15. n. 6. Leander tract. 1. disp. xxv. q. XII. Vovisti e. g. celebrationem decem Missarum. Eleemosynam conters Sacerdoti, ut Missas celebrer. Hic omittit Missas celebrare. Tu sufficienter, inquit, voto satisfecisti: quia votum non fuit de sacris cum effectu celebrandis; sed de procuranda illorum celebratione consueta via. Item vovisti mittere aliquem ad invisenda Apostolorum limina. Convenisti cum ipso de pretio. Hic, accepto stipendio, omisit votum implere. Tu liber manes, inquit, ab obligatione: quia ex parte tua opus promissum præstitisti. Sic docent Auctores laudati. Opinionem hanc non audeo absolute improbare; sed mihi difficultatem ingerit quod vovens debet facere totum id quod potest, ut votum suum impleat, sicut docet Angelicus 2. 2. quæst. lxxxviii. art. 3. ad 2. Quando ergo vovens advertit, votum reapse impletum non esse, licet ob alterius malitiam, videtur utique ad id implendum teneri, si illud implere sine gravi incommodo

possit. Certe qui debitum per alium solvit tenetur ad novam solutionem, si ille cui pecunias dedit ad solvendum, easdem sibi retinuit. Et quamvis hoc debitum ex iustitia solvendum sit, votum vero ex religionis virtute; attamen non est tanta disparitas, ut argumentum ab uno ad alterum recte fieri non possit, quod parem utrobique, gravem nimirum, obligationem concludat. Adde, tum recensitam opinionem locum habere posse, quando vovens omnem moralem diligentiam adhibuisset, ut virum probum, fidelem, optimeque moratum, quoad ipse scire potuit, eligeret, qui votum impleat. Si autem negligens in hac electione fuisset, ipsum ad persolvendum votum urgerem: etenim, non cuicumque, sed probatissimo homini tantum, id negotii erat committendum; quemadmodum & pecuniæ creditoribus persolvendæ, non cuivis, sed solum homini probatæ fidei traduntur.

X. Quæst. VII. *An votum mixtum, constans ex personali, & reali, per alium impleri valeat?* Resp. Convenit inter Auctores, votum quod æque personale ac reale est, non posse, quatenus personale est, per alium impleri, obrationem supra assignatam; quatenus vero reale est, non solum posse, sed etiam debere per alium impleri; ut pariter dictum est supra de voto reali. Si autem id quod reale est in voto, sit quid vere accessorium, quod necessario sequitur principale, tamquam instrumentum quo illud executioni mandetur, tunc ad hoc reale votum implendum nulla est obligatio. V. g. vovisti peregrinationem Laurentianam: infirmus es factus, nequis illam suscipere: non teneris sumptus infumendos in itinere pauperibus erogare, aut in honorem B. Virginis, eiusque sacre adis pecunias illas offerre. Si id præstiteris, peroptime factum erit. Ceterum ad id non teneris. Si autem vovisses tum peregrinationem, tum eleemosynam illi Ecclesiæ offerendam, factus ad peregrinationem impotens, teneris per alium eleemosynam mittere. Suarez Lib. IV. cap. xx. n. 20. & seq. Sanchez Lib. IV. cap. xv. n. 13. Castropalaus punct. 15. n. 7. Leander tract. 1. disp. xxiv. quæst. xv. & xv. Bonacina disp. iv. q. 11. punct. 5. §. 3. n. 6. & communiter omnes.

XI. Quæst. VIII. *An factus impotens ad votum solvendum teneatur adhibere compensationem?* Resp. Sylvester verb. Votum 2. q. vi. Suarez Lib. IV. cap. xv. n. 9. Reginaldus Lib. XIII. num. 151. Bonacina disp. iv. punct. 5. §. 3. n. 9. & alii communiter respon-

spondent non teneri: quia vovens ad id se obligasse non præsumitur; & Ecclesia ipsa non obligat ad compensandum præceptum quod fideles nequeunt. Ego ita distinguerem. Si impotentia supervenit absque culpa voventis, non teneris uti compensatione; si autem vovens sua culpa impotentem se reddidisset ad voti executionem, ultra poenitentiam de peccato præterito, obligarem illum ad congruam compensationem. Nemo enim ex sua iniquitate commodum reportare debet.

XII. Quæst. IX. *An heredes teneantur ad vota personalia testatorum?* Resp. Heredes, sive voluntarii, sive necessarii, nullo modo teneantur implere vota personalia testatorum: quia, ut sæpius diximus, hæc vota personam afficiunt, & non hereditatem. Ita omnes.

XIII. Quæst. X. *An heres teneatur ad solvenda vota personalia defuncti, postea quod testator id ei præcipit?* Resp. Quod heres absolute non teneatur ad vota personalia defuncti, certum est ob rationem non semel indicatam, quod nimirum personalia vota personam afficiunt, & cum eiusdem interitu cessant. Admissa vero positione quod testator præciperet heredi solutionem alicuius voti personalis, adhuc certum esse non teneri, respondet Leander tract. 1. disp. xxv. quæst. 11. & allegat Suarez, Raphaellem de la Torre, & Castropalaum. Sed Castropalaus tract. xv. disp. 1. punct. 16. num. 1. distinguit, & merito, heredem necessarium ab herede voluntario. Heres necessarius neque realia, neque personalia vota solvere tenetur, quatenus necessarius est heres. Heres autem voluntarius onera sibi a testatore sub præcepto imposita implere tenetur. Citati rursus Auctores distinctione utuntur. Si testator, inquit, relinquat hereditatem sub hac expressa conditione solvendi quædam sua vota personalia, tum heres tenetur; si vero solum præcipiat absolute voti solutionem, tunc non tenetur heres ex iustitia, sed ex gratitudine, casu quo expresse non acceptet dictam obligationem. Mihi autem videtur quod heres voluntarius, eo ipso quod acceptat hereditatem, simul ipso facto acceptet onera a testatore sub præcepto sibi imposita. Si igitur testator sub præcepto expresse imponat peregrinationem heredi voluntario, acceptanti hereditatem, non video cur voluntarius heres votum illud implere non teneatur. Hic tamen advertas velim, quod, dum dicimus heredem ad implenda personalia testatoris vota teneri, non sit sensus quod vota personalia revera impleri possint per alium; sed asserimus posse

testatorem non transferre proprie sua vota personalia in alium, sed sua vota personalia imponere per modum cuiusdam pensionis solvendæ ab herede libere a se instituto. Atque tunc heres iste proprie non implet votum personale testatoris, ut testatoris votum est; sed tantum solvit onus sibi impositum, quod sub hac consideratione speciem præfert realis voti, non personalis. Quæ ideo dixi, ne putes hic asseri oppositum ac supra statutum fuit, vota scilicet personalia per alios impleri non posse.

XIV. Quæst. XI. *An heres, sive voluntarius, sive necessarius, cogi possit sub pena privationis hereditatis, & excommunicationis ad solvenda vota realia testatoris?* Resp. Heredem, sive voluntarium, sive necessarium, teneri ad vota realia testatoris solvenda, adfirmant omnes; quia, cum defunctus votum reale emisit, sua oppignoravit bona pro illius solutione: ergo qui succedit in bona defuncti, succedere necessario debet etiam in onera hereditati annexa: quod intelligendum est, dummodo onera non excedant valorem hereditatis. Nam bona in quæ heres necessario succedit, cum non fuerint subiecta absolute dominio testatoris, non possunt a testatore gravari. Quapropter heres succedit tantum votis realibus testatoris quæ non cadunt suam legitimam, vel ea bona quæ sibi necessario iure debentur. Quod autem sub poenis & privationis hereditatis, & excommunicationis cogi possit heres ad solvenda vota realia defuncti, pariter certum est penes Auctores; quamvis diffidium aliquid sit quantum ad excommunicationem, quam infligi dumtaxat volunt Hostienensis, Zabarella, & Ioannes Andreas, quando heres promississet se testatoris vota expleturum, & promissis postmodum non stetit. Alii communiter, nempe Sanchez, Sylvester, Bonacina, Palacios, Trullenchus, Leander, absolute sub utraque poena absque ullo discrimine cogi posse heredem docent: quod si gravis sit causa, non video cur in controversiam id revocari debeat.

XV. Quæst. XII. *An si testator non imponat heredi onus solvendi vota sua realia, aut si expresse dicat, se nolle heredem suum ad eadem realia vota obligare, teneatur nihilominus heres ad illa solvenda?* Resp. In utroque casu heres tenetur vota realia testatoris solvere. Et in primo casu patet: quia vota realia afficiunt ipsam hereditatem, suntque onus eandem comitans. Quare quemadmodum cetera debita realia, sic & ista solvenda sunt ab herede. Quæ ratio evincit, heredem astringi ad huiusmodi solutionem; etiam si

testator expresse in testamento dicat, se nolle heredem ad implenda præfata vota obligare. Quia testator; postquam semel sua bona gravavit, nequit amplius illa eximere a præfatis oneribus, nisi post eorundem solutionem. Quare sicut nequit testator eximere heredem ab onere solvendi debita realia hominibus, ita nequit eum liberare ab onere solvendi debita ipsi Deo per vota contracta. Potest utique testator instituere, aut non instituere heredem; at nequit liberare hereditatem ab iis oneribus quibus iure subiecta est. Unde quicumque talem hereditatem adire vult, omnia debita quibus obnoxia est, solvat oportet. Hoc vero intelligitur, quando votum absolutum est, ad nullum tempus contractum. Si enim testator vovisset ædificare Ecclesiam, quoad vixerit, cum expressa conditione, ut sua morte omnis cesset obligatio; tunc votum conditionatum esset, & heres ad nihil teneretur. Hæc omnia communia sunt. Suarez *Lib. IV. cap. xvi. n. 23.* Sanchez *Lib. IV. cap. xv. n. 28.* Bonacina *disp. IV. q. II. questum. 2. punct. 5. §. 2. n. 12.* Navarrus *cap. XII. n. 56.* Layman *Lib. IV. tract. IV. cap. III. q. vi. n. 12.* Trullenchus *Lib. II. cap. II. dub. 15. n. 8.* Prado *cap. xxxi. q. x. §. 3. n. 14.* & 25. Leander *disp. xxv. q. ix.* Sayrus *Lib. VI. cap. ix. dub. 6.* Salmanticenses *tract. xvii. cap. I. punct. 4. §. 3. n. 113.* Castropalaus *disp. I. punct. 16. num. 3.* Marin *tract. ix. disp. 132. sec. 5. n. 147.* Et nota, quod heres, non ex virtute religionis, quippe vota ille non emisit, sed ex debito iustitiæ, ratione hereditatis acceptatæ, tenetur vota realia testatoris implere.

XVI. Quæst. XIII. *An heres teneatur solvere vota realia ante aditam hereditatem, vel ultra vires hereditatis in casu quo inventarium non fecerit, & per iudicis sententiam declaratus sit obnoxius solutioni, & ad eandem condemnatus?* Resp. Neque ante aditam hereditatem, quam semper reiicere, quousque non acceptaverit, potest; neque ultra vires hereditatis attritus est heres ad solvenda vota realia testatoris: idque omnes docent. Dissidium est, an acceptata hereditate, & ommissa confessione inventarii, teneatur ultra vires hereditatis solvere vota realia defuncti. Pro sententia adfirmante refert Leander *loc. cit. qu. XII. S. Antoninum II. Part. tit. XI. cap. II. §. 5. in fine.* At nec verbum ibi facit S. Præsul de inventario, aut de solutione ultra hereditatis vires; sed solum ait, heredem teneri ad solvenda vota dicta, quando ipse promississet, & se obligasset, non ratione he-

reditatis, sed absolute: tunc etenim teneretur, etiam si non adiret hereditatem. Sed Leander excusandus est, quia talem citationem exscripsit ex Sanchez, qui pariter pro dicta sententia citat D. Antoninum. Leander allegat etiam Paludanum, Mencham, Covarruviam, Valascum, Molinam, Gregorium Lopez. Et pro ratione adducunt *l. final. c. de iure deliberandi*, ubi statuitur, heredem non conscientem inventarium teneri ad solvenda debita ultra vires hereditatis. Sed communior est contraria sententia, heredem scilicet non teneri ultra vires hereditatis, etiam omisso inventario, in foro interno solvere sive vota, sive legata, sive debita; quando nimirum in fraudem non sit ommissum inventarium. Lex enim quæ inventarium præcipit, fraudis præsumptioni innititur, aut in poenam negligentiam heredis lata est. Ideo, etiam post sententiam iudicis, mihi verosimilius videtur, in foro interno non teneri heredem ad vota, legata, & debita realia ultra vires hereditatis solvenda, quoties inventarium absque ulla fraude, vel negligentia graviter culpabili conficere omisit.

XVII. Quod ut clarius percipiatur, lubet cum Vasquez *1. 2. qu. xvii. art. 4. disp. clxiii. cap. ult. a n. 6.* adnotare, duplicem esse legem præsumptioni innixam. Altera est quam legislator ideo rogat, quia præsumit in singulis casibus evenire id quod prohibet: & eiusmodi est præsumptio, cui innixus Pontifex *cap. xv.* Qui fide de spons. statuit matrimonium ceteri initum copula post sponsalia subsecuta: quia præsumit in singulis casibus talem copulam affectu maritali exerceri: atque talis lex in quovis casu in quo præsumptio falsa est, non obligat in conscientia. Altera est in qua non præsumit legislator fraudem, vel quid simile in singulis casibus; sed quia prudenter existimat, e re aliqua communiter fraudes, mala, & damna in publici boni detrimentum oriri, ideo legem generalem constituit, qua causam, seu occasionem fraudum, & malorum prohibet. Quæ præsumptio fundamentum est cuiusque legis. Porro quando præsumptio est huiusmodi, lex non definit obligare, eo quod in uno aut altero casu singulari præsumptio falsa sit, sed solum, quando ut plurimum falsa est. Deficiente enim in uno aut altero casu singulari legis ratione, non deficit lex, sed obligat; secus, quando deficit in communi. Hæc doctrina, quam ex Vasquez tradit Sanchez, mihi valde probatur. Sed difficultati gravissimæ obnoxia est; unde videlicet colligendum sit,

fit, legislatorem aliquando præsumere in singulis casibus malum accidere, & huic præsumptioni innixum legem ferre, quæ deficiat, deficiente fraude in casu singulari; & aliquando absolute rem prohibere, tamquam communem, frequentemque absurdorum causam. Hoc discrimen cognitum non adeo facile est; neque cuiusque est discrimen istud assignare: alioquin quisque facile interpretari posset, legem latam esse pro casibus singularibus, non absolute; atque adeo se ad legem non teneri, quia in hoc casu longe a fraude est.

XVIII. Ceterum quandoque doctrinam hanc locum habere, mihi satis probabile est, & potissimum in re qua de agitur; ita ut heres, vel post sententiam iudicis, non teneatur solvere vota realia ultra vires hereditatis, quando absque ulla fraude, seu culpa omisit inventarium conficere. Intellige de culpa que iniustitiam parere apta sit. Et pro hac sententia citat Sanchez *Lib. IV. cap. xv. n. 37.* Abulensem *cap. xxx. Num. q. xviii.* Sylvestrum *verb. Votum 2. q. xi.* Item allegat plurimos docentes laudatam doctrinam in quacumque materia universe locum habere. Bartol. *l. 1. n. 4. c. de sacros. Eccles. & rubr. 2. 3. ff. de acquirend. hered. ubi Alex. n. 5.* Iafon *in fine, Abbatem c.* Quia plerique *n. 4. de immun. Eccles. Felinum cap. I. n. 44. de Const. Paludanum IV. dist. xv. q. III. art. 5. n. 31.* Sylvestrum *verb. Usur. 6. q. x. dict. 4. & verb. Hereditas 3. q. v. Sot. Lib. VI. q. I. art. 4.* Ioan. Andr. Holt. Antoninum Gomez *l. III. Tauri n. 121.* Matienzo *Lib. V. recop. titul. IV. l. I. glossa 10. num. 39.* Navarrus *l. III. de rest. cap. IV. II. part. dub. 9. n. 137. nov. edit. Molin. Tom. I. de iust. disp. ccxvii. concl. 1. & 2.* Bonacinam *disp. IV. q. II. n. 4. & de contract. disp. III. quest. ult. punct. ultim.* Leandrum *disp. xxv. quest. XIII.* Ratio est, quia sententia iudicis innititur falsæ præsumptioni, sicuti lex. Quare sicuti lex non obligat, ita neque iudicis sententia.

XIX. Quæst. XVI. *An heres cum detrimento suæ legitimæ solvere teneatur vota realia testatoris?* Resp. Adfirmant non pauci. Navarrus *Lib. III. Conf. titul. de vot. conf. XIII. num. 4. in I. edit. in II. consil. XVI. nu. 4.* Lopez, Rodriguez, Vega, Corduba, & alii, quos citat Sanchez *Lib. VI. de matrim. disp. xxxvi. n. 3. & in Sum. Lib. IV. cap. xv. num. 37.* quia contendunt, debita testatoris extrahenda esse ex toto hereditatis acervo, non ex parte tantum, de qua libere testator disponere poterat: ergo eodem modo extrahenda sunt vota realia. In hanc sententiam incli-

nare videtur Sylvester *ver. Votum 2. q. xi. dict. 4.* quatenus dicit, filium gravatum in legitima posse impetrare dispensationem, quæ obligationem supponit.

XX. Communissima, & vera sententia est, heredem non teneri cum damno suæ legitimæ solvere vota realia, immo nec ulla debita testatoris, quæ non sint ex iustitia contracta. Et ratio est manifesta. Quoniam legitimæ filiorum pater dominium non habet; sed iure filius debetur, ut leges statuunt. Ergo testator nequit legitimam aggravare. Nec verum est debita defuncti ex voto, extrahenda esse ex toto hereditatis cumulo; sed solum ex ea parte de qua testator disponere iure poterat. Et quamvis admittamus, potuisse testatorem inter vivos degentem votis, aliisque piis elemosynis legitimam minuere; non inde tamen inferitur posse in morte eandem legitimam gravare: quia in vita dominium legitimæ habet, secus post mortem: cum morte namque dominium omne cessat. Covarruvias *cap. Si heredes de test. n. 9.* Gregorius Lopez *l. final. in fin. tit. VIII. part. I. Angles de floribus II. P. quest. de voto art. 2. post 13. difficult. dub. 2. concl. 4.* Rodriguez *Tom. I. cap. xcix. num. 13.* Sanchez *Lib. IV. cap. xv. num. 38.* Layman *Lib. IV. tract. IV. cap. III. q. v. num. 13.* Bonacina *disp. IV. q. II. punct. 5. §. 2. num. 5.* Castropalaus *tract. xv. disp. I. punct. 6. n. 5.* Trullenchus *Lib. II. cap. II. dub. 15. num. 4.* Sayrus *Lib. VI. clav. Reg. cap. VII. Leander tract. I. disp. xxv. q. XIV. Martinez de Prado Tom. II. cap. xxxi. q. x. §. 2. num. 18.* Antonius Gomez *Tom. I. var. cap. XI. num. 24.* Salmanticenses *tract. xvii. cap. I. punct. 4. §. 3. n. 127.* Marin *tract. IX. disp. III. sect. 5. n. 149.* & communiter recentiores omnes.

XXI. Quæst. XV. *An heres possit, & debeat, si non possit per se, implere per alium vota realia testatoris; & an possit impetrare commutationem a Confessario?* Resp. Quemadmodum vovens per alium implere potest vota sua realia, ita quoque heres; immo cum heres non potest per seipsum votum reale implere testatoris, tenetur per alium. Hinc, si testator voverat se iturum, aut misurum hominem in subsidium belli contra fidei hostes, potest heres mittere alium nomine defuncti; immo tenetur mittere, si ipse heres non potest ire. Nec tamen ad expensas quas factururus fuisset vovens, tenetur heres: puta si testator pro suo solo famulatu, & comitatu de liberasset tres, aut quatuor famulos ducere, ad hoc non tenetur heres; sed eas tantum

expensas facere debet quæ necessariæ prudenter reputantur ad exequendum votum, & finem principalem votantis. Nec Confessarius commutare valet eiusmodi vota: quia heres ex iustitia tenetur solvere vota realia defuncti: quapropter, sicuti nequit Confessarius alios contractus, quibus ex iustitia obnoxius heres est, commutare; ita pariter nequit commutare vota realia quæ heres non sponte, sed ex contractu solvere tenetur.

XXII. Quæst. XVI. *An Monasterium iure hereditario succedens in bona Religiosæ professi, teneatur solvere vota realia quæ professus in seculo emiserat, & non solverat?* Resp. Plures sensus habere potest quæstio proposita; idcirco distinctione utamur oportet. Et primum, si Monasterium sit constitutum heres ob votantis mortem, nullum est dubium quod teneatur ad solvenda vota. Si autem Monasterium factum sit heres titulo professionis ipsius votantis, tunc distinguunt Sanchez, Bonacina, Castropalaus, La-Croix, Marin, & alii, atque ita resolvunt. Si vota fuerunt acceptata ab eo in cuius utilitatem facta sunt vota (v. g. Paulus, antequam Religionem ingrediatur, vovet calicem donandum Ecclesiæ, illumque promittit Parocho, qui nomine Ecclesiæ acceptat) tunc Monasterium tenetur; secus, si promissio facta non fuisset a votante: tunc enim, licet Parochus ex se acceptasset, hæc acceptatio facta sine promissione votantis, non induceret debitum iustitiæ. Si vero vota non fuerunt acceptata, ad ea solvenda Monasterium non tenetur. Sic docet Sanchez *Lib. IV. cap. xv. num. 32.* Bonacina *disp. iv. quæst. II. punct. 5. §. 2. n. 7.* Castropalaus *disp. I. punct. 16. num. 7.* Trullenchus *Lib. II. cap. II. dub. 15.* Leander *tract. I. disp. xxv. quæst. xv. & xvii.* La-Croix *Lib. III. part. I. num. 478.* Lessius *Lib. II. cap. xl. n. 66.* Marin *tract. IX. disp. III. sect. 5. n. 155.* Quia, inquiunt, vota omnia & personalia, ut omnes fatentur, & realia extinguuntur per solemnem professionem in Religione approbata. Extinguuntur vero, inquiunt, eiusmodi vota, non commutatione, neque relaxatione; sed perfectissima solutione, qualis est perpetua consecratio totius votantis Deo facta per professionem. Laudati autem Doctores sustinent, veram esse hanc ipsorum opinionem, etiam si votans aperte constituisset sua vota realia non extinguere per professionem, sed solvenda esse a Monasterio herede: a quibus tamen dissentit Bonacina *disp. iv. qu. II. punct. 5. §. 2. num. 9.*

XXIII. Negari non potest, recessitam opi-

nionem, quæ docet, vota realia votantis extinguere professione solemniter eiusdem, esse absolute probabilem, quando votans non refragatur, ob rationem datam, nempe ob sublimem sacrificium professionis monasticæ, quæ tanti pretii est, ut valeat quodcumque debitum extinguere. Contrariam tamen sententiam defendit D. Antoninus *II. Part. titul. II. cap. II. §. 8.* & mihi hæc opinio videtur verior ob hanc quam assigno rationem. Victima propria, & unica sacrificii professionis religiosæ est persona votantis, & quæ eandem afficiunt personam. Quapropter per talem professionem extinguere omnia vota personalia, peroptime infertur. Res autem temporales, quæ fuerunt sub votantis dominio, sunt quid extraneum ipsi professioni; quandoquidem hæc bona nullo modo spectant ad professionem, sed afficiunt hereditatem votantis, quemadmodum vota personalia afficiunt personam.

XXIV. Dico ergo primum, verosimilius esse, Monasterium quod constitutum est heres per professionem votantis, teneri ad vota realia votantis professi: quia hæc vota realia comitantur hereditatem, quæ sic gravata iure fuit ab illius domino. Ergo, quousque dominus ipse hoc gravamen non aufert, affixum remanet eius hereditati. Per suam professionem religiosam aufert votans, seu solvit omnne debitum afficiens suam personam, quia se totum Deo consecrat; minime vero illius hereditas vi talis professionis solvitur ab oneribus ipsi adiectis: quia eiusmodi hereditas quid disparatum est ab ipsa professione, ut dictum est supra.

XXV. Dico secundo. Quando votans, antequam professionem emittat, aperte testatur se velle sua vota realia impleri a Monasterio herede constituto, tunc Monasterium tenetur eadem persolvere. Hæc secunda opinio non modo probabilior, sed unice vera mihi videtur. Eam, ut dixi, propugnat Bonacina *loc. cit.* & quod potius est, D. Antoninus *loc. cit.* & Paludanus *in IV. dist. xxxviii. q. IV. art. 3. n. 33. concl. 3.* Ratio ex dictis patet: quia hæc vota realia afficiunt hereditatem, quæ quid extraneum est professioni, & nullo modo in eadem comprehensum. Accedit, dum profitens expresse declarat se nolle sua vota realia hereditatem suam consequentia extinguere; qua ratione dici potest, eandem re ipsa extinguere? Quia, inquit Sanchez *loc. cit.* ex Sylvestro *verb.* *Votum 4. q. VII. dist. 3.* aut professurus Religionem declarat hanc suam intentionem ante professionis instantis,

stantis, vel in ipso instanti professionis, vel post instantis eiusdem professionis. Si post professionem emissam, tunc certum est votum esse nullum, quia post professionem vota omnia nulla sunt. Si autem in instanti professionis, habentur vota ceu facta post professionem. Si vero Novitius declarat hanc suam voluntatem ante instantis professionis, iam per professionem supervenientem remanet solum votum. Hæc est ratio quam ex Sylvestro proponit Sanchez. Sed ratio isthæc iuxta ea quæ dicta sunt, corrumpit, & inutilis est: eo quod solum evincit, vota personalia, secus realia vota ante professionem emissam (de quibus solus sermo nobis est) extinguere. Præterea voluntas qua Novitius ante professionem instituit Monasterium, sive quempiam alium heredem suum, valida est; & hereditas illa iure devolvitur ad eum quem Novitius suum heredem instituit. Cur ergo non poterit imponere aliquod gravamen, sive confirmare onus annexum tali hereditati? Cur? Nonne Novitius ante suam professionem potest suam gravare hereditatem aliquo legato? Quidni & voto? Quia professio superveniens infringit vota realia? Non infringit legata pia libera: ergo nec vota quantum ad solutionem pensionis realis. Quæro: posset ne Novitius ante professionem vovere, & reddere re ipsa calicem, vel aliud munus, elemosynamve Ecclesiæ, aut pauperi ex sua hereditate? Quis hoc inficiabitur? Cur ergo non poterit declarare, se velle votum iam factum impleri a suo herede? Ne multa: quemadmodum aliis pensionibus gravare potest Novitius ante professionem suam hereditatem, ita potest eandem gravare solutione votorum realium ab herede faciendâ: & sicut heres alia legata realia, ita & vota realia solvere teneretur; sive heres sit Monasterium, sive secularis homo, aut familia. Quamquam igitur recentiores aliqui post alios oppositum sentiant; nihilominus ratio, ut ego quidem arbitror, nostram sententiam veram esse evincit, falsamque casuisticam opinionem contrariam.

XXVI. Quæst. XVII. *Quo ordine solvenda sunt ab herede vota realia comparata ad debita, & legata?* Resp. Multas habet quæstionum partes, quarum singulæ sunt explicandæ. Et primo certum est penes omnes, solutionem debitorum ex iustitia præcedere debere quæcumque sive vota, sive legata. Ratio est, quia votans de re aliena victimas Deo offerre nequit. Dicitur enim *Eccli. xxxiv. vers. 21. Immolantis ex iniquo oblatio est maculata: & xvii. q. IV. ex Augu-*

stino dicitur: *Quicumque vult exheredato filio heredem facere Ecclesiam, querat alterum qui suscipiat, non Augustinum: immo Deo proprio neminem inveniet.* Solutio vero votorum, legata præcedit: quia vota obstringunt votentem, secus legata, quæ testator libere statuit. Prius ergo vota realia quam legata solvere debet.

XXVII. Quæst. XVIII. *Si testator pluribus votis sit obstrictus, & hereditas omnibus solvendis sit impar, quam heres solvere debet?* Resp. Tiraquellus, Angelus, Sylvester, Gregorius Lopez, Gomez, Gutierrez, & alii, quos citat Sanchez, sustinent solvenda esse pro rata parte, idest facta proportionem hereditatis, seu partis liberæ cum omnibus votis, & cuiusque voti aliquid esse solvendum. Sed communis sententia docet, vota maioris momenti præferenda esse aliis: quia heres defuncti personam refert, & eius loco succedit, atque adeo eiusdem obligationi; sed votans tenebatur prius solvere vota de re graviore: ergo & heres. Si vero dubium fuerit quodnam votum sit maioris momenti, tunc votum quod prius editum fuit, solvendum prius est. Sanchez *Lib. IV. cap. xv. n. 41.* Bonacina *disp. IV. qu. II. punct. 5. §. 2. n. 14.* Castropalaus *disp. I. punct. 16. n. II. & 13.* Leander *tract. I. disp. xxv. q. XXI. Marin tract. IX. disp. 3. sec. 5. n. 158.* Ad argumentum contrariæ sententiæ, nempe, legata solvenda sunt pro rata, quando pro omnibus hereditas non sufficit: ergo idem dicendum de votis: respondetur negando consequentiam: & discrimen est, quod heres in persolvendis votis representat votantis personam, & quia votans prius vota gravioris momenti solvere tenebatur, ideo & heres hunc ordinem servare tenetur.

XXVIII. Quod si vota plura sint, & non constet quodnam fuerit prius emissum; Sanchez *loc. cit.* docet solvenda tunc esse vota pro rata. Castropalaus, Bonacina, Marin, Leander sustinent, tum heredem eligere posse quæ sibi placuerint: & ratio est, quia, ut fatetur Sanchez, poterat eligere votans quod sibi magis placuisset, posito dubio de meliori bono, & de temporis prioritate: ergo potest & heres, qui, ut fatetur Sanchez, refert personam votantis, & illius obligationi succedit. Et licet heres ex iustitia teneatur ad solutionem votorum; hoc non mutat solutionis ordinem, sed solum magis ad solvendum urget: & non permittit ut heres possit petere aut dispensationem, aut commutationem votorum, sicut poterat votans, qui

solo religionis titulo obstrictus erat. Hæc opinio & mihi probabilior videtur, & verior: eo vel magis quod sæpe solutio votorum pro rata parte non ita cedit in Dei gloriam, & proximi utilitatem, sicuti cedit integra solutio unius aut alterius voti, quod prudenter eligit heres solvendum. Si vota sint de construendo aliquo pio ædificio, de offerendo aliquo insigni munere, de altari erigendo, atque id genus similia, & pro rata dumtaxat solverentur; nil ad perfectionem reduci posset. Quare potissimum in similibus casibus heredem, sicuti voventem, eligere posse votorum solutionem, in facta positione omnino probabilius, & verum censeo; dummodo heres bona fide rem agat, & vota solvenda seligat quæ in maiorem Dei gloriam cedant.

XXIX. Quæst. XIX. *An, quando plures sint heredes, quisque in solidum teneatur vota defuncti solvere?* Resp. Nemo in solidum teneatur: quia quisque tenetur, quatenus est heres. Ergo si solum in parte heres est, solum pro ea parte solvere vota tenetur. Sententia communissima. Addenda tamen duo sunt. Primum, si res Deo promissa sit penes unum ex heredibus, tunc ipse tenebitur in solidum; at habebit actionem repetendi partem ab aliis heredibus respondentem hereditati. Secundum, si alii heredes nolint solvere, quilibet tenetur in solidum, dummodo pars hereditatis sufficiat: quia heres de suo, ut dictum est, vota testatoris solvere non tenetur. Hereditas vero legatis, debitis, votisque solvendis & tota, & qualibet sui parte obnoxia est. Ergo, nolente uno herede solvere, alius astringitur. Hoc tamen verum esse credit Castropalaus, quando heredes ex malitia nolunt solvere; secus, si ex impotentia omittant. At mihi videtur ratio adducta evincens esse in utroque casu. Quandoquidem quod qualibet hereditatis pars addita sit votis solvendis, non pendet nec ex malitia, nec ex paupertate heredum; sed ex ipsa testatoris institutione, seu ex quodam contractu inter heredem, & testatorem naturaliter confurgente. Nec iuvat respondere, hanc partem non esse addictam debitis solvendis integre, sed simul cum alia comparte: quia id verum est absolute loquendo: quoniam, ut diximus, absolute quisque heredum solvere tenetur pro rata parte: sed in hypothese quod coheredes sive nolint solvere ex malitia, sive solvendo non sint idonei ex impotentia, tunc tota hereditatis pars votorum solutioni obnoxia evadit. Ita mihi verosimilius videtur adversus Leandrum, & Castropalaum.

milius videtur adversus Leandrum, & Castropalaum.

XXX. Quæst. XX. *An donatarius teneatur vota donantis exequi?* Resp. Communiter non teneri respondent Auctores: quoniam donans revera, etiam post votum, dominium rei Deo adpromissa retinet, illudque in alterum transferre valet. Ergo donatarius non tenetur vota dicta solvere, etiam si donans factus fuerit impotens. Non tenetur si quidem ratione rei acceptæ, quæ, ut diximus, vere erat dominio donantis subiecta: non tenetur ex illicita acceptance, quia hæc acceptio adversatur solummodo religioni, secus iustitiæ, quæ sola fundat debitum restituendi. Neque eiusmodi debitum provenire potest ex aliquo pacto, seu contractu tacito inito cum donante: quia id solum verum habet in heredibus. De his enim sic leges disponunt, eo quod heres representat testatoris voventis personam; donatarius autem minime donantis personam refert. Hæc in rigore vera videntur, prout ex legibus absolute ratiocinari licet. Ceterum quis donatarius, suæ salutis memor, retinere sibi vellet victimas iam Deo semel oblatas? Licet enim id non sit furtum, quia non ex iustitia, sed ex religione Deo illæ debebantur, attamen sacrilegium est, & peccato donantis cooperaretur donatarius. Idcirco ego non absolverem donatarium a voti solutione in defectu hereditatis. Cedo. Quod Petrus voto donavit Ecclesiæ, immo Deo, non ne Dei, vel Ecclesiæ est? Donator igitur dare nequit quod suum non est, seu quod voto consecravit Deo. Dominium utique illius rei Deo consecrate retinet; sed dominium gravatum debito reddendi eandem rem Deo. Debitum, inquis, religionis est, non iustitiæ: verum habet. At quid inde? Peccabis ergo, sin contra iustitiam, saltem adversus religionem, ea bona Deo consecrata retinendo. Quisque lumen naturale, ommissis casuisticis subtilitatibus, consulat; & nemo bene moratus, ac christianæ religionis sincerus cultor, sentiet se tuta conscientia retinere posse ea quæ scit a donatore prius religioso ritu consecrata fuisse Deo.

XXXI. Quæst. XXI. *An legatarius teneatur implere vota realia legantis?* Resp. Legatarius tenetur iuxta communem opinionem solvere vota realia legantis. Ratio diversitatis est, inquit Castropalaus, Leander, Sanchez, & alii, quod donatarius acquirit dominium rei donatæ ob traditionem eiusdem sibi factam; quæ, quamvis illicita, est tamen

men valida, & firma in linea iustitiæ, esto contraria religioni; at legatarius dominium legati acquirere debet ex valore promissionis in testamento factæ: quæ si nulla est, perit legatum: est autem nulla, si sit de materia voto obnoxia, quia tunc est promissio de re illicita, atque adeo nullius valoris. Sic totidem verbis Castropalaus. Clarius discrimen assignatur. Donatarius consequitur dominium rei donatæ per realem traditionem, & acceptionem, quæ, licet illicita, valida est. Legatarius assequitur legatum per promissionem, quæ, si sit de re illicita, nulla est. Illicita autem est in præfato casu: quia legans promittit homini quod iam Deo consecraverat. Utrumque discrimen illud verum sit, ego in praxi tum donatarium, tum legatarium, deficiente hereditate, obligarem ad solvenda vota realia, quæ afficiunt omnia bona legantis, seu testatoris. Non nego tamen, immo fateor, potiore titulo attingi legatarium. Hinc, si legatarius assequatur rem in specie Deo adpromissam, tenetur rem Deo tradere, eo quod nullo titulo illam retinere valeat: nulla enim fuit legantis promissio. Si autem res legata in specie Deo consecrata non fuerit, & hereditas non est solvenda par, corrumpit legatum. Quoniam, ut optime ratiocinantur citati Auctores, aut testator credit hereditatem suam satis esse ad implenda sua vota, non obstante legato; aut non credit. Si credit hereditatem sufficere, & re ipsa hereditas non sufficit; iam legatum in hoc casu est contra illius voluntatem, & consequenter nullum. Si prævidet hereditatem non sufficere, & nihilominus legatum instituit; hæc institutio, seu promissio est de re illicita, & subinde nulla. Si autem hereditas sufficiens est ad vota realia solvenda, & res Deo adpromissa, fuerit in manu legatarii, concedenda erit, inquit Sanchez, ultimatio rei ipsi legatario, & heres pretium solvet eidem, ut res promissa Deo readatur.

XXXII. Quæst. XXII. *Quando Princeps ob perduellionis crimen mortis poena plectitur voventem, eiusque bona fisco addit, tenetur ne Princeps, seu fiscus vota realia voventis solvere?* Resp. Adfirmans responso iam ex dictis colligitur: quia hæc vota realia, bona afficiunt. Fiscus capere tantum iure potest bona quæ sunt ipsius voventis libera ab oneribus. Sicut ergo tenetur fiscus solvere debita realia, & legata; ita & realia vota rebellis damnati. Id quoque conitatur ex *L. Non possunt ff. de iur. ff. & L. Dicitur cod. Cum Glossa.*

Communiter id docent Sanchez, Layman Gabat, Sporer: & res per se patet.

CAPUT III.

De tempore quo votum implendum est.

I. **P**AUCIS expediam propositam quaestionem, tum quia facilis est resolutionis, tum quia plura dicenda erunt de statu religioso. Nonnulla quæ sunt istius loci propria, sequentibus quaeritis resolventur.

II. Quæst. I. *Quando vovens tempus non assignavit pro voti executione, quo tempore illud implere debet?* Resp. Dupliciter quis votum, ad tempus quod attinet, edere valet. Primo certum tempus constituendo pro executione; ut si voveas intra annum te ingressurum Religionem, ieiunium servaturum omnibus sextis feriis, & id genus similia. Et de hoc nulla est difficultas: nam patet voventem non teneri ad voti executionem, nisi adveniente tempore, seu infra tempus pro voti observatione definitum. Secundo emitte votum potest nullo temporis intervallo constituto; ut si voveat Religionem se ingressurum, eleemosynam se erogaturum. Et quando hoc modo votum emititur, tenetur vovens, quamprimum commode potest, illud implere. Hoc aperte traditur Deut. xxiii. *Cum votum voveris Domino Deo tuo, non tardabis reddere: quia requirit illud Dominus Deus tuus: & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum. Quod etiam inculcatur Eccles. v. Si quid vovisti Deo, ne moreris reddere: displicet enim ei infidelis, & stulta promissio.* Idque docent Doctores omnes. D. Thomas 2. 2. q. lxxxviii. art. 3. ad 3. Sylvester verb. *Votum* 11. q. 11. & v. *Armilla verb.* *Votum* n. 16. Azorius *Lib. XI. cap. xv. q. x* Sanchez *Lib. IV. cap. xiv. n. 5.* Suarez *Lib. IV. cap. xii. n. 6.* Bonacina *disp. IV. q. 11. punct. 5. §. 1.* Layman *Lib. IV. tract. iv. cap. 111. n. 5. q. iv.* Castropalaus *tract. xv. disp. 1. punct. 13.* Salmant. *tract. xvii. cap. 1. punct. 5. n. 128.* Martin *tract. ix. disp. 111. sec. 4. n. 123.* & alii omnes. Ratio clara est: quia obligatio voti ex promissione Deo facta oritur. Promissio autem hæc statim obligat: cum enim nullum sit designatum tempus, si statim ac commode impleri potest, non obligaret, iam nullo tempore obligat; cum maior ratio pro hoc, aut illo tempore assignari nequeat.

III. Quod tamen ita intelligendum est, nisi adit rationalis causa differendi solutionem voti, qualis esset spes melius implendurum

rum votum illud implendi; & non adfit periculum solutionem talem prætermittendi. Hoc colligitur ex leg. Quod dicimus ff. de solutionibus, ubi dicitur: *Statim solvere cum aliquo temperamento temporis intelligendum est.* In hac dilatione parvitas materiæ datur, quæ ex intentione voventis, aliisque circumstantiis arguenda est. Si vovisti te ingressurum Religionem quamprimum, potes aliquo congruo tempore differre, ut robustior evadas ad perferendos labores, & onera Religionis; quamvis raro id occurrat: quia auxilio Dei fretus quisque Religionem amplectitur, & tali instructus auxilio omnia pati valet. Differre etiam potes ingressum, donec iræ parentum sedata fuerint, ut eidem pauperibus succurras, ut fororem matrimonio iungas. Prudenter tamen, & caute in his procedendum est, ut omnes admonent, ne scilicet periculum contingat non implendi votum. Illud etiam præ oculis habendum est, ea vota quæ temporis dilatione minuuntur, minus quoque differenda esse. Vota ingrediendi Religionem, inferviendi xenodochio, & similia temporis dilatione dicuntur minui: quia, quo plus differens executionem ingressus, aut servitutis, eo minus Deo, & xenodochio infervis. Ea vero quorum observatio non decrevit ob temporis dilationem, maius temporis spatium quoad executionem admittunt; ut sunt vota peregrinandi ad Domum Lauretanam, erogandi in eleemosynam centum aureos, & id genus alia: quia sive hoc, sive futuro anno ea exequaris, tantumdem cultus Deo semper reddis illorum executione.

IV. Quæ autem temporis dilatio in votis quæ temporis dilatione minuuntur, satis fit ad constituendum peccatum mortale, non facile potest resolvi. Aliqui docent, trium annorum spatium differri posse Religionis ingressum: quæ opinio, necessitate sublata, certe nimis laxa est. Rationabilis videtur sententia Castropalæ tract. xv. disp. 1. punct. 13. n. 7. dilationem sex mensium ingrediendi Religionem, inferviendi xenodochio, esse quantitatem temporis notabilem. Sed id ex circumstantiis colligendum est. Quia si dilatio secum adferat periculum prætermittendi executionem voti, minor temporis quantitas constituet culpam gravem, si nullum sit periculum, & aliquæ rationes, licet non adeo graves, occurrant, maior poterit esse sine gravi culpa dilatio. In summa iudicio prudentium id relinquendum est.

V. Quæst. II. An votum non impletum tempore designato, desinat obligare? Resp.

Duobus modis votorum executionem temporari affigere vales. Primo, dum constituis, ne ultra definitum tempus executio voti differatur. Secundo, dum intendis infra determinatum tempus implere votum emissum. Si primo modo votum emittis, teneris, etiam elapso tempore designato, votum implere. V. g. si vovisti reddere Petro centum, quæ debes, intra mensem, transacto mense non extinguitur debitum implendi votum: quia tunc votum est absolutum, & temporis designatio est ad excitandam, seu maturandam voti observationem. Contra, si secundo modo vovisti, transacto tempore præfinito, voti extinguitur obligatio; sicuti extinguitur præcepta ecclesiastica ieiunandi in vigiliis Sanctorum, quatuor temporum, audiendi Missam, & similia, quando statis diebus non implentur: quoniam in similibus votis, & præceptis tempus assignatur tamquam terminus obligationis. Quare, elapso termino, elabitur obligatio.

VI. Difficultas potius in eo vertitur, videlicet unde colligendum sit, votum illigari temporari, ita ut illo transacto extingatur obligatio eiusdem, quando non constat de intentione voventis. Ad quod communiter respondent Auctores, tunc votum temporari assigni tamquam termino infra quem compleri debeat executio, & ultra quem obligatio non extendatur, quando iuxta prudentum estimationem temporis circumstantia speciali devotione affecta est. V. g. vovisti ieiunare in vigilia alicuius Sancti: si præfata die non ieiunasti, non teneris amplius ad ieiunium. Idem dicunt alii, si vovisti ieiunare hoc mense omnibus sextis feriis in honorem passionis Christi, & omnibus sabbatis in obsequium B. Virginis: quia, inquirunt, vovisti ieiunare feriis sextis, & sabbatis istius mensis, non alterius. Sic docet Sanchez Lib. IV. c. xiv. n. 32. Bonacina disp. iv. q. 11. punct. 5. n. 9. Castrop. tract. xv. disp. 1. punct. 14. n. 3. Sed ego, quando de voventis expressa intentione non conitat, dicerem, probabilius esse, transacto mense, teneri voventem ieiunare sextis feriis, & sabbatis alterius mensis: quia omnia sabbata, omnes feriæ sextæ sunt eiusdem rationis per totum annum. Quapropter sextæ feriæ, & sabbata unius mensis non continent specialem cultum, neque peculiarem circumstantiam, quæ restam fundet præsumptionem, voluisse voventem designare mensem illum tamquam terminum obligationis infra ipsum extinguendæ. Eo vel magis quod ut dicatur talem diem esse terminum ultra quem

quem votum non obliget, oportet eiusmodi diem esse principaliter præfinitum a vovente. Si enim minus principaliter sit appositus talis dies, certum est, elapso tali die, vel hebdomada, aut mense, votum adhuc implendum esse. V. g. vovisti ingredi Religionem in die alicuius Sancti ob specialem devotionem, quæ erga eundem flagras: etiam si præfinito die non ingrediaris Religionem, adhuc teneris ad Religionis ingressum: quia non apposuisti diem illum tamquam motivum principale tui ingressus, sed tamquam aliquid minus principale, & ut quid excitans tuam devotionem. Certa tamen regula assignari non potest, sed intentio voventis consulenda est, & circumstantiæ examinandæ.

VII. Quando dubium est, num votum sit alligatum temporari tamquam termino obligationis finiendæ, ultra quem votum non obliget, an tamquam intervallo ad sollicitandam, maturandamve executionem, vel ipsi Probabilistæ communiter docent, iudicandum esse, tempus appositum fuisse ad sollicitandam, non ad finiendam executionem voti; atque adeo elapso termino votum implendum esse tempore sequenti. Sanchez Lib. IV. cap. xiv. n. 38. Castropalæ tract. xv. punct. 14. n. 4. Bonacina disp. iv. q. 11. punct. 5. §. 1. n. 14. Salmantic. tract. xvii. cap. 1. punct. 5. n. 132. & alii communiter contra Dianam, de quo infra. Hinc, si votum alligatum est temporari, non ob illius specialem devotionem, sed ob utilitatem peculiarem voventis, alio tempore supplenda erit voti ommissio; ut, si quis vovit octavo quoque die confiteri, ieiunare, vel aliud bonum opus peragere, ut victoriam tentationum reportet, & postea semel omisit, debet altera hebdomada supplere; quando potissimum vota perpetua non sunt: quia finis principalis vovendi permanens urget, neque cum tempore transit. Si vero vota perpetua forent, cum tale quippiam qualibet hebdomoda præstandum sit, similisque succedat obligatio, si voventis una hebdomada omisit confessionem, aut ieiunium, non obligare eum ut bis in sequenti hebdomada confiteretur, aut ieiunaret.

VIII. Quæ dicta sunt, æque de realibus, ac personalibus votis sunt accipienda: quando tamen constat de expressa intentione voventis. Nam etiam eleemosyna fieri potest in honorem alicuius Sancti, in memoriam passionis Christi, ad B. Virginis cultum, atque adeo diebus sabbati, veneris &c. ita ut istis transactis obligatio cesset; quando tamen, ut dixi, colligi potest quod voventis ita

se obligare voluerit. Ceterum, quando non constat de expressa voventis intentione, vota realia non alligari temporari, tamquam termino; extinguendæ obligationis, dicendum est, sed in his votis communiter tempus ponitur ut circumstantia sollicitans voti executionem; ac proinde, transacto illo tempore, adhuc obligatio voti urget, ut docet communis opinio. Sanchez Lib. IV. cap. xiv. n. 36. Vasquez 1. 2. disp. cxlvi. cap. 11. Bonacina disp. iv. punct. 5. §. 1. num. 10. Castropal. tract. xv. disp. 1. punct. 14. n. 6. Salmanticenses tract. xvii. cap. 1. punct. 5. n. 131. & alii.

IX. Quæst. III. An voventis teneatur prævenire tempus designatum pro voti obligatione? Resp. Auctorum communissima sententia est, non teneri voventem anticipare executionem voti affixi tali diei, tamquam termino implendæ, & finiendæ obligationis: puta, si vovisti ieiunare in vigilia sancti Francisci; etsi postea prævideas illa die te servaturum non esse ieiunium, minime prævenire ieiunium astringeris: quia obligatio voti non obligat ultra voventis intentionem. Quando autem voventis principaliter intendit cultum exhibere Deo, ieiunando determinate in vigilia talis Sancti, iam constat extralem diem se noluisse ieiunio obstringere. Idque patet in pluribus præceptis ecclesiasticis. Non potes die dominico Missam audire, crastina die recitare horas canonicas, ieiunare in quadragesima; non teneris anticipare istorum observantiam præceptorum. Si autem tempus definitum pro voti executione latitudinem admittat, ita ut non sit affixum uni diei, sed plures dies, aut hebdomadas, menses, vel annos comprehendat; tunc, si prævideas in fine temporis designati pro executione voti te impeditum iri a voti observantia, teneris executionem anticipare intra illud temporis intervallum. V. g. vovisti te ieiunaturum ter singulis mensibus, ingressurum Religionem infra annum: si prævideas te non fore aptum ad implenda tua vota in termino intervalli temporis designati, puta in fine mensis, in fine anni; teneris executionem anticipare: quia non prævenis tempus obligationis, sed tempus ineptum pro executione. Quod exemplo præceptorum Ecclesiæ confirmatur. Prævides impedimentum audiendi Missam circa meridiem; teneris mane audire, seu anticipare auditionem: prævides impedimentum confitendi semel in fine anni; teneris anticipare, ut omnes docent. D. Thomas in IV. dist. xxxviii. q. 1. art. 3. quæstionum. 1. ad 7. Suarez Lib. IV. cap. xii. n. 7.

7. Bonacina *disp. iv. quest. ii. punct. 5. §. 1. n. 13.* Castrop. *tract. xv. disp. 1. punct. 13. n. 3.* Reginaldus *Lib. XII. n. 236.* Leander *tract. 1. disp. xix. q. 11.* Salmanticenses *tract. xv. cap. III. punct. 3. num. 34.*

X. *Quest. IV. An qui vovit Deo, dare hospitali servum, si illum occiderit, teneatur alium substituere?* Resp. Negant communiter Auctores, eo quod peccatum commissum contra votum, non sit contra iustitiam, quæ sola obligat ad restitutionem, sed dumtaxat contra religionem; & hac ratione resolvit hunc casum Tamburinus *Lib. III. cap. xvi. §. 2. num. 13.* Antonia vovit totam suam dotem Deo, simul ac eam recuperaverit ab heredibus defuncti mariti. Assecuta est dimidiam partem; alteram mala fide donavit parentibus, licet Deo per votum dicatam. Non tenetur, ait ille, supplere; sed solum contra votum peccavit. Certe, si iuris principia spectentur, sola iustitia, & quidem quæ commutans appellatur, ad restitutionem obligat. Ceterum vix aliquem absolverem eorum qui sua malitia subrahunt victimas Deo immolatas, a debito tantundem substituendi, si possent. Licet enim quæ sunt contra religionis virtutem, non obligent ad restitutionem; attamen, quando vota realia sint, & victimæ fuerint Deo consecratæ, dum Deo, & locis piis, aut pauperibus prava subtrahuntur voluntate voventis, talem præfert deformitatem, & iustitiæ cuiusdam læsionem, ut difficile appareat voventem sua iniquitate se a voti solutione liberare posse. Saltem hoc consulendum esset, & sin ad supplendum votum, saltem in pœnitentiæ onus id imponere sacrilego violatori Confessarius deberet.

C A P U T I V.

De voto dubio. Quando vovens dubius de voto implere illud debeat.

I. **I**N proposita questione plures excutientur difficultates continentur. Nam dubium multiplex esse potest in voti materia. Primo enim dubitare potes, emiseris ne votum, an non emiseris. Secundo, cum certus sis te illud emisisse, dubitare vales, an impleveris: dubitare insuper potes de quantitate rei voto promissæ. Celebrior controversia est inter Auctores, an quando dubium est de ipsius voti emissionem, vovens teneatur. Et resolutio questionis ex illo numquam satis deplorando Probabilissimi commento pendet. Ideo multa hic dicenda forent ad illum tractatum spectantia; quæ, Deo dante, pro

dignitate, iuxta tamen exiguitatem nostram versabimur.

II. Antequam rem aggredior, præmittam fas est distinctionem dubii a levi suspitione, & scrupulo, seu dubio imprudenti. Igitur in præsentia sermo non est de dubio nulli probabilis fundamentum nixo; quod non verum dubium, sed imprudens anxii animi suspicio, seu scrupulus est; ideo reiiciendum esse omnes docent. Castropalaus, Leander, Salmant., & alii Probabilitæ iam iam citandi hanc distinctionem hic omittunt, & absolute de dubio loquuntur: quod veræ sententiæ non levem constat invidiam. Cum enim plura inepta, & irrationabilia dubia mentem occupent, & conscientiam aliquorum delicorum hominum torqueant; lector minus peritus legens voventem dubium de emissionem voti non teneri absolute, facillime sibi persuadet.

III. Nunc ergo non de scrupulis, & suspitionibus, sed de vero dubio, quod, ob probabiles coniecturas in utramque partem, intellectum ita suspensum, & ancipitem relinquit, ut in utramque partem ferre sententiam valeat: de hoc, inquam, vero dubio controversia est inter recentiores. Porro docent, neminem teneri ad implendum votum de cuius emissionem vovens dubitat, Sanchez *Lib. II. de matrim. disp. xli. n. 32.* & *Lib. I. Decal. cap. x. n. 11.* & *Lib. VI. cap. 1. n. 16.* Suarez *Tom. V. in III. P. disp. xl. sect. 6. n. 14.* Lopez *I. Part. instruct. cap. xlv. Henriquez Lib. XI. cap. xi. n. 5.* Egidius *de Sacr. disp. xxxiv. dub. 10. n. 86.* Malderus *1. 2. q. xix. art. 7. disp. lxxxvii.* Layman *Lib. II. tract. 1. cap. v. §. 4. n. 31.* Filiucius *tract. xxi. c. iv. n. 165.* Delbene *tract. III. de conscient. dub. 1.* Martinez de Prado *cap. xxxi. q. v. §. 1.* Medina *Lib. I. cap. xiv. §. 7.* Lib. VII. Sotus *q. III. art. 3.* Tamburinus *Lib. II. cap. III. §. 7. ver. Eleemos. n. 2.* Diana *coord. Tom. VIII. tract. iv. ref. 18.* Sporer *tract. 1. proœm. cap. 1. sec. 4. n. 84.* Salmantic. *tract. xvii. cap. 1. punct. 6. §. 2. n. 143.* & communiter Probabilitæ omnes, innixi illi principio: *Melior est conditio possidentis.* Vovens est in possessione suæ libertatis adversus votum; cum certum sit hominem esse liberum, dubium vero num se voto altrinxerit.

IV. Contrariam sententia tuentur omnes fere antiqui Theologi, ex recentioribus item omnes qui pium, iustumque bellum Probabilissimo indixerunt. Primo aliquas Sanctorum testimonia promam. D. Thomas conceptis verbis docet, in voto dubio tutiorem partem esse

esse eligendam. In IV. dist. xxxviii. q. 1. art. 3. q. 1. ad 3. *Si autem dubitet quomodo in vovendo se habuerit, debet tutiorem viam eligere, ne se discrimini committat.* D. Antoninus II. Part. tit. xi. cap. 11. ante §. 1. *Nota sexto. Si autem dubitant, utrum intendunt se obligare, tutior est quod impleant secundum Thomam.* Item §. 10. in fin. *In tertio autem casu, quando est dubius, utrum possit, vel non possit, dicendum, quod talis vovens illud ieiunium quod non potest implere, tenetur in alium diem prolongare, aut in aliud bonum commutare. Cuius ratio est, quia existens in dubio, an transgrediatur votum, & per consequens peccet mortaliter, tenetur se ponere in tuto: ut scilicet votum non transgrediatur.* Porro sancti isti Doctores suam sententiam erunt ex sacris canonibus. Nam Eugenius I. in cap. Invenies 3. de spons. & matrim. Lib. IV. n. 1. hæc decernit. *In his quæ dubia sunt, quod certius existimamus, tenere debemus.* Et Innocentius III. in cap. Illud de Cler. excom. *In dubiis via eligenda est tutior.* Et Clemens III. in cap. Ad audientiam XII. de homicidio volunt. *vel casuali inquit: Cum in dubiis sententiam debeamus eligere tutiorem.* His Patribus concinunt antiquiores fere omnes Theologi, Summa Rosella, Tabiena, Pisanella, Sylvestriana, Armilla, quorum textus, cum de dubio agemus, ipsorum verbis conceptis dabimus, omnes enim in fonte legimus. Nunc ex recentioribus aliquos indicabo. Vasquez 1. 2. q. XIII. art. 6. *disp. lxxv. cap. III. & disp. lxxvi. cap. 1.* Azorius *Lib. XI. cap. xv. q. 11. & Lib. II. cap. xviii. q. iv. Salas 1. 2. q. XXI. tract. VIII. disp. unic. sec. 17. n. 162.* Sayrius in *Clav. Reg. Lib. I. cap. XII. n. 9. & 36.* Luyfius Turrianus 2. 2. Tom. II. *disp. lxxiv. q. xi. n. 6.* Basilius de matr. *Lib. X. cap. xv. n. 3.* Pera in *Laur. Salm. certam. x. dub. 2.* Montefinos 1. 2. *disp. xxix. q. iv. §. 3. n. III.* Petrus Corneo in 1. 2. *D. Th. tract. VIII. q. XIX. disp. iv. dub. 2. n. 2. & dub. 3. n. 6.* Genet *tract. II. de prim. præc. Decal. q. xviii.* Pontas *Verb. Votum cas. 2.* Natalis Alexander *Lib. IV. art. 12. regul. 16.* Antoine *tract. de virtut. Relig. cap. III. q. v. & ceteri omnes Probabilioritæ.*

V. Ratio istius opinionis tota nititur sacris canonibus, præcipientibus tutiorem in dubiis eligendam esse sententiam. Quid quod ipsum naturæ rationalis lumen in omnibus negotiis cuiusque generis, quæ aut sanitatem corporalem assequendam, aut damna temporalia vitanda, aut bona comparanda spectant, Conc. Theol. Tom. III.

tutiora in dubiis amplectenda præscribit?

VI. Respondent Salmant., & communiter Probabilitæ, sacros canones, D. Th., aliosque Doctores intelligendos esse de dubio practico, secus de speculativo. Lepida sane, & subtilissima responsio. Quid est, amabo te, hoc dubium speculativum? Canones, & recentiori Doctores loquuntur de dubio facti, scilicet emiseris nec ne votum. Quid hic speculationis? Loquuntur de conscientia dubia, quæ pro asserenda emissionem voti habet probabiles rationes, & rationes æquales habet pro neganda voti emissionem; & idcirco dubia dicitur, quia in neutram partem valet ferre sententiam. Si dubium istud speculativum appellas, eo quod mens meditetur istas rationes & coniecturas, easque severe excutiat; omnia dubia erunt speculativa. Dubium practicum forte intelligit illud quod, dum agendum est, occurrit: quia tunc operans dubitat practice, quando, dum operatur, dubitat. Sed hæc speculatio vana, & periculosa est: quia semper operans dubitet oportet, dum agit, quoties intellectus ob æquales in utramque partem rationes anceps hæret.

VII. Falleris, inquiunt. Dantur namque principia quibus dubium illud deponatur, & formetur dictamen quod practice practicum appellatur. Hoc autem dictamine, quod etiam reflexum nuncupatur, cuiuscumque dubitationis nubes exuffantur. Ecquænam sunt, quæso te, eiusmodi principia, quæ dubio pulso moralem inducant certitudinem? Sunt, inquiunt, in fundo libertatis humanæ recondita, quæ de sua possessione detrudi nequit, nisi per certitudinem: quoniam *possidentis conditio melior est.* At regula isthæc solius iustitiæ dubiis favet, ad evitandas lites, dissidia, confusionemque in civili societate, quemadmodum Iuristæ, & canones, & Doctores ipsi explicant. In ceteris autem dubiis regula illa minime tenet, & potissimum in negotio æternæ salutis, quod vitæ humanæ, nedum libertati, præferendum est. Verum de hoc commento plurima suo loco. Satis nunc sit de solo voto dubio veram dixisse sententiam.

VIII. Illud solum indicabo, quod Salmanticenses *loc. cit. n. 144.* ex Diana, Trullencho, Palao, ceterisque Probabilistis eo laxitatis prolapsi sunt, ut docuerint, voventem liberum esse a voto, etiam si dubitans magis in voti favorem propendat: *quia fortiores rationes habet pro hac parte: quia licet pro voto fortiores urgeant rationes, si tamen non sunt adeo efficaces, ut illius partis certum assensum generent, sed adhuc rem dubiam relinquunt, certa*

alterius partis possessio huic inaequalitati debet preponderare, & pro illa iudicium prudens sententiam ferre.

IX. Duo hic perpendas velim. Primum est, ipsis fatentibus adversariis, sermonem esse de dubio, non levi, inani, scrupulis, & ineptis coniecturis fundato, sed gravibus nixo rationibus pro parte utraque. Secundum est, in recensita doctrina totum latitare mortiferum illum Probabilismi abusum. Etiam dum pro voti emissione urgent validiores rationes, dubitans liber erit a voto? Indubitate. Cur? Quia certa libertatis possessio, non per rationes robustiores, & fortiores, sed solum per rationes evidentissimas, invictissimasque de loco dimoveri potest. Sed dicito, quaeso, primum omnium: istae fortiores rationes inducunt ne dubium practicum, an speculativum? Fortius utique inclinant intellectum in favorem voti. Erat igitur dubium practicum directum, sed non reflexum. Nihil pro evangelica morum integritate nitidius, nihil significantius. Deinde quo fundamento asseris, ius libertatis humanae in dubia contentione praescribere contra ius sive naturale, sive divinum? Prius namque est ius naturale, & divinum quam libertas voventis; immo libertas voventis nascitur subdita iuri naturali, & divino, quod in obligatione solvendi votum emicat. Ita est, inquis, quando reapse datur hoc ius divinum. Quando autem dubito de voto emisso, dubito, an hoc ius divinum sit nec ne: & ex alia parte certus sum meliberum fuisse ante voti emissionem ab hoc iure. Hoc scilicet est quod quaerimus. Cur volunt, dum ad rationis tribunal contendunt ius divinum adversus libertatem, & libertas adversus ius divinum, ut sententia pro libertate ferri debeat, etiam quando fortiores rationes pro iure divino urgent? Leges quidem humanae ad tollenda iurgia, lites, & innumera alia mala regulam statuerunt, in fundorum possessione meliorem esse possidentis conditionem. At quinam sanctorum Scripturarum liber, quodnam Concilium, quodnam ecclesiasticum decretum aliquem canonem edidit, quo statuatur, in rebus ad aeternae salutis negotium pertinentibus meliorem esse conditionem libertatis humanae possidentis adversus ius divinum, quando dubia, seu lites occurrunt in utramque partem; immo tunc etiam quando fortiores rationes urgent pro voto, seu iure divino? Adieram vel unam Scripturam, aut unam Concilium, vel aliquem Patrem, vel aliquem eximii nominis, & auctoritatis Doctorem, qui ante saeculum quintumdecimum docuerit, in dubiis

in quibus agitur de peccato mortali, meliorem esse conditionem possidentis libertatis humanae. Nos contra ex Scripturis, canonibus, & Patribus evincimus, in viis dubiis tutiorem esse eligendam, dimittendaque incerta, cum certa occurrunt. At, ut ad incitas adversarios redigam, sit vera etiam in nostro casu illa regula, *Melior est conditio possidentis*. Lex naturalis, seu divina est ipsa voluntas Dei, seu Deus ipse. Deus est primus possessor. Voluntas, seu libertas nascitur subdita Deo. Ergo, quoties dubium est de possessione, possessio stat pro Deo. Ergo melior est conditio possidentis Dei per suam legem. Vide Historiam nostram de Probabilismo, & Rigorismo Tom. II. dis. III. ubi fuse hoc argumentum explicuimus. Sed de his plura sede sua.

X. Quaest. I. *An certus de voto, & dubius de executione, teneatur ad executionem?* Resp. Adfirmanter respondent communiter vel ipsi Probabilistae quos n. 3. allegavimus: quia, inquiunt, tunc possessio voti emissa certa est, executio dubia: ergo possessio stat pro voto. Sic docent, ut dixi, Sanchez, Filiucius, Diana, Castropalaus, Leander, Salmanticenses, & alii fere omnes. Nos addimus nostram rationem erutam ex Patribus, quod in dubiis pars tutior sit eligenda.

XI. Quaest. II. *An dubitans de quantitate rei promissae, scilicet centum ne, an quinquaginta voverit, teneatur reddere centum?* Resp. Negant communiter Probabilistae, ut Salmanticenses cum aliis citatis. Inquiunt enim: Si dabit, voveris ne centum, an quinquaginta, teneris ad quinquaginta tantum: si dubitas, perpetuum ne votum sit, an ad annum, non teneris nisi ad annum: si scis te promississe ingressum in Religionem, & dubitas, an laxiorem, vel strictiorem promiseris; non teneris nisi ad laxiorem, quia obligatio est odiosa, debetque in benigniorem partem interpretari, ita ut minus obliget.

XII. Contrariam sententiam, quam amplectimur, tuentur Theologi allegati supra n. 4. & insuper Navarrus Lib. III. Conf. tit. de voto consil. 20. alias 18. illo principio firmissimo nixi, quod in dubiis tutior pars sit eligenda. Ratio vero, quod obligatio sit odiosa, quod iura in benigniorem partem sint interpretanda, est minus evangelicae legi consentanea in sensu Probabilistarum. Quia iura interpretanda sunt, potissimum naturalia, & divina, in benigniorem partem relate ad animam, non ad carnem, & appetitiones humanas. Respectu animae autem benignior inter-

interpretatio ea est quae in tuto eandem collocat, & per securiorem viam ad aeternae salutis portum eam ducit, secus illa interpretatio, quae, ut habenas laxet longiores, atque a suavissimo evangelicae legis iugo liberiores illam reddat, aeterni exitii periculis eam exponit. Tenetur ergo vovens in exposito casu vel reddere centum, vel castitate perpetuam servare, ut tutiorem viam amplectatur: & idem dicito ob eandem rationem de aliis similibus casibus, in quibus dubitatur de voti quantitate, vel perpetuitate. Aliquos tamen proponam, ut clariorem notitiam assequaris.

XIII. Quaest. III. *An qui vovit dare Ecclesiae calicem, dubitat vero, cuius materia, argentea ne, an aurea calicem promiserit, teneatur dare aureum calicem, vel argenteum?* Resp. Leander tanquam probabilem opinionem docet tract. I. disp. XLIII. q. IX. satis futurum in tali casu reddere calicem ex aere; aut cupro inaurato: quia etiam eiusmodi est aptus cultui divino. De more Auctor iste laxioribus semper adheret. Communissima sententia sustinet, reddendum esse calicem aureum, vel argenteum, excluso aere, vel cupro. Hoc solum discrimen est inter istos Auctores, quod aliqui, ut Diana, Delbene, Trullenchus, asserunt, satis esse cuppam esse argenteam; reliquum vero ex aere, vel cupro. Verum in hac interpretatione mos spectandus est illius Ecclesiae, cui calix promissus est. Si enim communiter calices illius Ecclesiae sint aurei, vel argentei, offerendus est calix aureus, aut argenteus, excluso aere, vel cupro. Sic docent Azorius Lib. II. c. xx. q. x. Bonacina disp. IV. qu. II. punct. 6. n. 18. Villalobos II. Part. tract. xxxiv. diff. 34. n. 37. Et est probabilior opinio.

XIV. Quaest. IV. *An qui vovit se non accessurum ad feminam, dubitat vero de accessu fornicario, an coniugali, teneatur solum abstinere a fornicario concubitu?* Resp. A solo fornicario accessu abstinendum illi fore, docet Leander loc. cit. quaest. XI. & allegat Sanchez, Delbene cum aliis: idque probabilius indicat ob principium illud, Possessio stat pro libertate. Verum hoc abutitur principio etiam iuxta Probabilistas. Quoniam vovens certus est de voto. Ergo iuxta eosdem Probabilistas praesumendum est, editum fuisse votum iuxta naturam sui actus. Porro natura, seu notio essentialis voti est, quod sit de iis quae cadunt sub consiliis, seu de materia libera; licet etiam de necessaria esse possit, prout supra ex D. Thoma explicuimus. Porro abstinencia ab accessu coniugali est de con-

filio, a fornicario vero est de praepcepto. Ergo votum praefatum excludit accessum tum uxorium, tum fornicarium. Et colligitur ex cap. Cum dilecti de donat.

XV. Quaest. V. *An qui dubitat, utrum emisit votum ante septennium, seu perfectum usum rationis, teneatur votum servare?* Resp. Negat Sotus Lib. IV. quaest. III. art. 2. ubi obiter hoc dubium tractat, cui subscribunt Palaus, Delbene, Leander, qui tamen ait, contrariam sententiam esse probabilissimam. Mirum quod non pronuntiaverit eam minus probabilem. Dicimus ergo ad votum teneri: & haec opinio communior est, quam defendunt Sanchez Lib. IV. cap. I. n. 14. Luylius Turrianus in opusc. x. disp. I. dub. 2. Suarez Lib. IV. cap. VI. n. 10. Faustus tract. de Relig. Lib. I. quaest. xxvi. Malderus 2. tract. x. cap. I. dub. 5. & alii plures. Quoniam constat de voti emissionem, & excusatio dubia est. Deinde etiam quia ante septennium, seu ante rationis usum, paucissimi sunt qui vota emittant. Ergo, si votum emisum fuit, praesumendum est completo rationis usu illud emisum fuisse.

XVI. Quaest. VI. *An certus de promissione, & dubius de animo se obligandi, teneatur ad votum implendum?* Resp. Licet Angelus neget ver. Iuram. 5. n. 10. cum uno aut altero Casuista; tamen communis, & certa, vel inter ipsos Probabilistas sententia tenet, votum validum esse: tum quia verba extrinsecus prolata signa sunt intentionis; nec quicquam praesumitur dicere quod non sentit: tum quia, probato facto, praesumitur, omnia intervenisse quae factum tale naturaliter comitantur. Hinc probata professione, praesumitur profitentem habuisse legitimam aetatem: & neganti incumbit probatio.

XVII. Quaest. VII. *An qui votum metu extortum emisit, praesumi debeat in casu dubio non habuisse intentionem se se obligandi?* Resp. Adfirmant non pauci apud Sanchez Lib. I. de matrim. disp. IX. n. 12. Sed communissima sententia sustinet, praesumendum esse talem voventem animum habuisse se se obligandi: quia praesumere simulationem in vovente, vel iurante est praesumptio de delicto. Nemo autem praesumendus est criminis reus, nisi probetur. Quare magis faves voventi, si illum praesumas voto obnoxium, quam si a voto eum absolvas: quia a voto solvere nequis, nisi iudices ipsum peccasse. Ita docent Sanchez, Suarez, Palaus, Delbene, Fagundes, Bonacina, Trullenchus, Leander, Salmanticenses, & alii communiter.

XVIII. Quæst. VIII. *An, si vovens dubitet, utrum in præfato eventu verborum amphibologia, aut mentis restrictione usus fuerit, obnoxius sit voto, vel iuramento?* Resp. Non tenere votum in hoc casu, adfirmat Suarez *Lib. II. cap. xxxiii. n. 6.* cui subscribunt Palaus, Leander, Fagundez, Delbene. Quia, inquit, hoc modo non præsumitur delictum commississe; sed præsumitur habuisse sufficientem causam prudentis dissimulationis. Addunt tamen, necessarium esse voventem novisse modos æquivocationis, & amphibologia, ut cum fundamento dubitare valeat se talium fuisse locutione. Verum, hac reiecta opinione, dicimus voventem teneri voto etiam in hoc casu: tum quia in dubiis tutior eligenda pars est; tum quia nemo præsumendus est ambigue locutus, nisi rationes occurrant quibus id probetur.

XIX. Quæst. IX. *An qui dubitat, num votum emisit tempore somni, aut ebrietatis, aut phrenesis, præsumendus sit tempore sane mentis votum edidisse?* Resp. Leander tract. 1. disp. xliii. q. xix. docet, voventem qui vere dubitat, an in dictis circumstantiis voverit, liberum esse a voto: quia tunc, inquit, vere dubitatur, an sit votum, aut iuramentum, sive promissio, cum dubitatur de aliquo essentialiter requisito ad vorinaturam: in dubio autem favendum est libertati. Hæc opinio falsa, & laxa præter modum est. Ideo, ea reiecta, cum communi sententia dicendum est, præfatum voventem obnoxium voto esse: quia ex communiter contingentibus præsumptio colligenda est. Rarissime autem accidit homines in ebrietate, somno, & phrenesi vota emittere. Præterquam quod in dubiis tutior pars præferenda est. Quid, si quis certus sit se votum emisisse tempore somni, vel ebrietatis; dubitet vero, an fuerit plenus somnus, & plena ebrietas, aut phrenesis talis quæ tollat libertatem necessariam ad votum validum? Respondet Leander *loc. cit. q. xx.* absolute voventem non teneri voto. Sed distinguendum est. Absolute loquendo præsumptio stat pro vovente, cum certus sit de somno, & ebrietate, aut phrenesi: ideo dubium, tamquam ineptum, & nullo valido fundamento nitum, reiiciendum est; sicuti dicitur de pollutione nocturna, quæ non præsumitur communiter habita cum pleno consensu necessario ad peccatum mortale. Quando vero tales occurrerent rationes quæ non sinerent dubium prudenter deponi, tunc urgeret regula: In dubiis tutior pars est eligenda.

XX. Quæst. X. *An iratus, vel perturbatus emittens votum, si postea dubitet se habuisse necessarium usum rationis, teneatur voto, potissimum si, sedata iracundia, ipsum emissi voti poenituerit?* Resp. D. Antoninus versat hanc quæstionem de votis editis ab hominibus iratis II. P. tit. xi. c. ii. ante §. i. *Vota autem que fiunt a mulieribus in partu, vel infirmitate, vel virorum in quibuscumque angustiis propriis, vel suorum, aut perturbatione, si habuerint tales intentionem obligandi se Deo, cogitantes etiam de causa que movebat eos ad vovendum, scilicet infirmitate, vel periculo, & de fine, scilicet evasione periculi, propter quod evitandum vovebant, tenentia sunt.* Idem Thomas. *Si autem dubitant, utrum intenderint se obligare, tutius est quod implent, secundum Thomam.* Item nota, quod qui iratus patri, vel magistro, vel bene potatus vovet, vel iurat intrare Religionem, quod non tenetur: quia quod calore iracundie fit, pro non facto haberi debet; quod verum est, si sic fit subito, quod non fecisset per deliberationem, & sententiam rationis, quæ non requirit magnam moram temporis. Sed quando sciens quid iurat, vel vovet, hoc agit, tenetur; nisi cum eo dispensetur ratione minus plenæ deliberationis: sicut qui calore concupiscentie inflammatus, aut bene potatus, non tamen ebrius, iurat uxorem ducere, compellitur eam ducere, nisi omnino ebrius esset. Confirmatur quod dictum est, per sequentem rationem. Sicut enim requiritur deliberatio ad votum, sic ad peccatum mortale; & tamen licet iratus, aut potatus occidat hominem, excusatur a tanto, sed non a toto, quin sit mortale, ex quo sic non fuit ex se, quin sciret quod faceret; licet tamen postea poeniteat se fecisse: quia esse statim poenitentem de peccato, bene arguit quod illud non sit factum ex habitu, sed non arguit quod non sit factum ex electione, licet passione turbante iudicium rationis. Illa ergo deliberatio temporis, vel ætatis, quæ sufficeret ad obligandum diabolo per peccatum mortale, sufficit ad obligandum Deo per votum. Itaque raro contingit iram, aliamque perturbationem ita obnubilare rationem, ut auferat libertatem necessariam, & sufficientem ad peccandum, atque adeo ad vovendum. In dubio ergo sufficientis deliberationis præsumendum est fuisse libertatem necessariam. Quod si dubium deponi nequeat, tunc servetur regula: In dubiis tutior pars eligenda est. Quod spectat secundam quæstionis partem, communiter Auctores docent, poenitentiam consequentem emissionem voti non esse argumen-

PRIMA REGULA.

II. *Votum interpretandum est secundum intentionem voventis: & si de tali intentione non constet, interpretandum est in benigniorem partem; ita ut, quando datur locus prudenti præsumptioni, iudicandum mitius sit, & in favorem voventis: obligatio namque odiosa est; & ideo, salva verborum proprietate, & voventis intentione, restringenda est, quoad fieri potest. Neque hinc sequitur quod in dubiis laxior pars eligenda sit; & in favorem possidentis libertatis decidendum; sed solum colligitur quod dubia facilius reiicienda sint, dum occurrunt in hac materia. Ceterum, si omnibus severe expensis graves prudentesque rationes mentem dubiam relinquunt, tunc semper maior pars eligenda erit, ut dictum est supra.*

III. Quæst. *An votum indefinitum tum quoad quantitatem, tum quoad qualitatem, validum sit?* Resp. Antequam ultra progredior, placet hanc resolvere difficultatem. Nam quod est tum in quantitate, tum in qualitate indefinitum, non potest executioni committi. Hinc in *leg. Qui triticum, leg. Qui insulam, & leg. Ita stipulatus ff. de verb. oblig. & leg. legat.* Generaliter *ff. de leg. 1. vitiatur legatum ob incertitudinem rei promissæ.* Ergo idem dicendum de voto. Quamobrem sustinent nonnulli, votum rei indeterminatæ tum quoad quantitatem, tum quoad qualitatem, nullum esse.

IV. Communis tamen sententia docet, votum istud validum esse, quia absolute est de re possibili, & honesta: licet sub tali indifferentia executioni mandari nequeat, hæc tamen indifferentia a vovente tolli potest. Sic qui vovet Religionis ingressum, votum validum edit: quia vovens potest determinare hanc, aut illam. Quænam autem tunc quantitas, vel qualitas definienda sit, viri prudentis iudicio erit decernendum iuxta intentionem voventis. Quando vovens nullam omnino præfixit quantitatem, & qualitatem, illius solum erit determinare; quod prudenter, & circumstantiis inspectis, peragere debet, ita ut materia congrua, & apta voto sit. Et hæc sententia satis communis est. Eam propugnant Suarez *Lib. IV. cap. vii. num. 15. concl. 4.* Sanchez *Lib. IV. cap. xiii. num. 3. & seq.* Castropalaus *tract. x. disp. 1. punct. 12. num. 23.* Marin *tract. ix. disp. iii. sec. 2. n. 78.* & plures alii. Ad id quod ex iure civili opponunt, communiter respondetur, præ-

gumentum insufficientis deliberationis: siquidem non raro contingit etiam eorum quæ magna cum deliberatione gesserunt, homines poenitere. Solum ergo ex ira, seu perturbatione comitante votum, ex poenitentia consequente, aliisque coniecturis colligi interdum potest, voventem non fuisse perfecte sui compotem, prout communiter statuunt Auctores.

XXI. Quæst. XI. *An dum quis dubitat materiam voti esse inhonestam, aut malam, teneatur servare votum?* Resp. Negant communiter Auctores. Rationem proferunt Salmanticenses *numer. 147.* quia votum nondum possidet, cum dubitetur de eo quod est necessarium ad eiusdem essentiam. Sed hæc ratio possessionis hic inutilis est. Igitur non tenetur servare votum dubitans de materiæ pravitate, vel inhonestate, quia peccaret illud servando. Peccat namque quicumque opus aggreditur de quo dubitat, bonum ne sit, an malum.

XXII. Quæst. XII. *An in voto conditionali dubitans de conditione, teneatur votum implere?* Resp. Negant Salmanticenses *tract. xvii. cap. 1. punct. 6. §. 2. n. 145.* ob illam toties reiectam fallacem regulam, quod votum non possidet, usque dum conditio impleta fuerit. Porro, cum dubitatur de conditione, dubitatur de voto. Votum autem dubium non obligat. Nos contra dicimus, in dubiis tutiorem partem esse eligendam; adeoque præfatum dubitantem voto obnoxium esse eo modo quo voto astringitur qui dubitat de ipso voto.

CAPUT V.

Quomodo interpretanda sunt vota indeterminata.

I. **V**ariis modis votum indeterminatum esse potest: nempe 1. quoad tempus, ut si voveas ieiunium, nullo præfinito die: vel 2. quoad quantitatem, ut si voveas eleemosynam, nulla definita quantitate: vel 3. quoad qualitatem, ut si promittas Ecclesiæ vas aliquod, non determinando aureum, aut æneum, aut argenteum: vel tandem quoad numerum, ut si plures res voveas, quin determines illam, vel illam; quod variis modis accidere potest, de quibus infra circa votum indefinitum. Quantum ad tempus, dictum est supra. Assignandæ nunc sunt quædam regulæ generales iuxta quas fieri debeat votorum interpretatio: deinde resolvendi plures casus de votis indeterminatis quoad quantitatem, & qualitatem. Sit ergo *Conc. Theol. Tom. III.*

præfatas leges comprehendere dumtaxat civiles promissiones, nullo vero modo spiritualia promissa, & vota, quæ iure canonico non declarantur nulla, sed ad prudens arbitrium voventis, aut alterius probi viri determinanda remittuntur.

SECUNDA REGULA.

V. Votum restringendum est iuxta naturam actus, aut contractus supra quem cadit. Si materia, seu contractus voto subiectus, conditionibus, restrictionibus, limitationibus iure, consuetudine, vel lege coarctatus est, eisdem omnibus item obnoxium votum esse intelligitur. Quoniam tunc votum est quodammodo accessorium rei promissæ, quam liberare nequit a conditionibus illis ab auctoritate legitima impositis. Hæc regula communissima est, quam tradunt Sanchez Lib. III. cap. XVII. n. 13. Lessius Lib. II. capit. XII. dub. 4. numer. 22. Bonacina dist. IV. q. I. punct. 17. Prado cap. XXXII. q. VI. numer. 2. Tamburinus Lib. III. cap. III. §. 4. Suarez Lib. II. de iur. cap. XXXII. n. 2. Salmanticensis tract. XVII. punct. 6. §. 3. n. 149.

TERTIA REGULA.

VI. Votum obligat, sicut & iuramentum, dum res promissæ in eodem statu permanent. Contra, si res mutata fuerint, tunc obligatio cessat. Quandoquidem votum non obligat, nisi iuxta voventis intentionem. Quoties ergo tales occurrunt mutationes, quas, si ante votum emisum, vovens inspexisset, votum prudenter operando non edidisset; tunc votum non obligare voventem, dicendum est, nisi aliæ circumstantiæ oppositum suadeant. In quolibet enim voto tacita includitur conditio, nisi notabilis mutatio supervenerit. Hæc quoque regula communis est penes Auctores citatos. Nec propterea votum conditionatum, sed absolutum est: tunc enim votum conditionatum dicitur, quando conditio non est in ipsius voti natura veluti inserta, sed extrinsecus, & libere a vovente imposita. Duo tamen hic sunt observanda. Alterum est, quod hæc mutatio superveniens, ut voti obligationem tollat, debet esse gravissima, & manifesta; & quod non oriatur vel a natura ipsius voti, vel a malitia ipsius voventis. Si enim mutatio sita esset in gravi difficultate voventis, quam, dum votum emisit, non experiebatur; eiusmodi gravis difficultas, proficiens ex ipso vovente, non esset mutatio auferens obligationem voti. Alterum vero est, quod mutatio superveniens, quando gravissi-

ma, & manifesta non est, licet non tollat obligationem voti, sufficiens tamen causa esse potest impetrandi, & facilius obtinendi voti relaxationem.

QUARTA REGULA.

VII. Quando votum, aut iuramentum cedit in alterius detrimentum, restringendum est, ut alteri damnum non inferat: quia, quoties votum, vel iuramentum alteri nocet, illicitum est, nec valet ullo pacto obligare; ut colligitur cap. Venientes, cap. Cum tuis de iure iurando. Si iurasti servare secretum alicui, non debes illud custodire, dum alteri nocet, ut de iuramento dicitur.

CAPUT VI.

Plures casus de votis indeterminatis quantum ad materia quantitatem, vel qualitatem resolvuntur.

I. Quoniam frequentissimi sunt votorum huiusmodi casus, ideo ad maiorem utilitatem, & facilitatem, post assignata principia generalia, quibus via ad æquandem solutionem aperitur, lubet sigillatim casus omnes qui agitari a Casuistis communiter solent, ad examen inducere, & iuxta nostra principia eosdem resolvere. Nisi hæc a Casuistis in discrimen adducta fuissent, indicta præteriremus.

II. Quæst. I. Qui vovit abstinentiam a vino, tenetur ne abstinere a cervisia, aliisque liquoribus e vino expressis? Resp. Primo omnes conveniunt, hunc voventem debere abstinere a vino, tum ab efficaci desiderio bibendi vinum: nam votum quod actum prohibet, eadem ratione desiderium eiusdem actus vetat.

III. Quod attinet ad cervisiam. Caietanus 2. 2. q. cl. art. 1. docet, votum abstinendi a vino comprehendere etiam cervisiam, eo quod non secus ac vinum inebriat. Et certe, si vovens ideo vovit abstinentiam a vino, ut vitaret ebrietatem, cui indulgere solebat, æque a cervisia, ac a vino temperare sibi debet: quod & Sanchez Lib. IV. cap. XI. n. 44. verum reputat; quando tamen, addit ipse, votum absolute esset de vitanda ebrietate; & vinum in voto exprimeretur per modum exempli: secus, si intenderet evitare ebrietatem, & vinum non per modum exempli sumeret, sed tamquam medium ad finem: quia finis legis non cadit sub lege. Sed hæc mera speculatio est, vana, & arbitraria, quæ haudquaquam occurrit voventium mea-

mentibus. Ideo, illa reiecta, si voventis finis sit vitare ebrietatem, vera est sententia; si autem vovens vovit abstinentiam a vino, ut hac delectatione, & honesto gustu se privaret, Deo que offerret hanc suam poenitentiam; tunc sub vino non videtur comprehendendi cervisia; licet etiam hæc habeat vim inebriandi. Liquores autem qui e vino extrahuntur, ut vinum crematum, & similia, proculdubio comprehenduntur sub vino; cum sint spiritus eiusdem vini. Quare nimis laxè P. La-Croix Lib. III. Part. 1. n. 459. asserit cum suo Gobat, posse voventem, licet intenderit in suo voto vitare ebrietatem, sumere alios quoscumque potus aptos ad inebriandum. Quando vovens vult evitare ebrietatem, & promittit abstinentiam a vino, quia iste est potus magis usualis, & aptior ad ebrietatem; & deinde cervisia, cremato, aliisque liquoribus æque ac vinum inebriandi efficaciam habentibus se se replet; votum illius irrisorium est. Quid refert quod usuali vino potius quam vino adusto inebrieris, quando reapse inebriaris? Quare qui intendit suo voto vitare ebrietatem, a potibus quibuscumque qui ebrietatem inducere possunt, abstinere debet. Immo ebrietas quæ procedit a potu vini adusti, vulgo *acquavite*, peior est, magisque mentem obnubilat quam illa quæ vini communis effectus est. Nonne eiusmodi aqua ardens, seu vinum adustum, est melior ipsius vini portio? Nonne omnes eiusdem vini spiritus, depositis facibus, in hoc vino adusto conservantur? Eiusmodi sane commentis eludantur leges, non explicantur.

IV. Quæst. II. Qui vovit abstinentiam a vino ob finem temperantiæ, & ut se voluptate illius potus privet, peccaret ne mortaliter, si aliquid vini potaret? Resp. P. Castropalaus docet, eum qui vovit abstinentiam a vino, tantum vini bibere debere, quantum bibere solet homo temperatus in uno prandio, ut peccet mortaliter. En illius verba tract. xv. disp. 1. punct. 12. n. 21. *Quid de voto abstinendi a vino? Obligat sub gravi culpa, ne bibatur in ea quantitate quæ vino temperate utentibus sufficeret pro una comestione.* P. Patritius Sporer referens hanc sententiam Castropalai tract. III. in 2. præcep. Decal. c. II. sect. 3. §. 2. n. 86. pag. 238. hoc profert iudicium. *Certe nimis laxè, etiam Germanorum sensu, Castropalaus requirit eam quantitatem quæ alicui vino temperate utenti sufficeret pro uno prandio.* Non solum P. Sporer absolute pronuntiat laxam hanc sententiam; sed addit, *etiam Germanorum sensu* laxam

esse, atque adeo laxissimam. Dum hæc in P. Sporer legebam, quadam perfusum admiratione me sensi; quæ tamen cito evanuit: quoniam sententiam quam hic nimis laxam appellat, postea in tract. proem. cap. v. sec. 2. §. 4. in votis n. 30. p. 73. eisdem omnino verbis adprobat; hoc solo discrimine, quod hic refert laudatam sententiam ex Sanchez, supra vero eam reulit ex Castropalao, non advertens bonus Germanus, quod Castropalaus eam sententiam totidem verbis exscripserat ex Sanchez. En verba Sporer. „Quoad quantitatem vero vini potati certe admitenda est parvitas materiæ excusans a mortali, & quidem amplior quam in comestione carnis. Placet iudicium Sanchez Lib. IV. Moral. c. XII. n. 21. ad mortalem transgressionem eiusmodi voti, vel iuramenti, requiri tantum vini potati, quantum in uno prandio sufficere possit pro potu communiter utentibus temperate vino.“ Fortasse plurimum ponderis habuit apud Sporer hæc sententia prolata a P. Sanchez, qui est unus ex suis Magistris, quam a P. Castropalao. Ut ut sit, quod semel nimis laxum, etiam Germanorum sensu, dixit, nunc ceu tutam conscientiæ regulam sibi placere testatur.

V. Tamburinus in Decal. Lib. III. c. xv. §. 6. n. 15. nimis laxam pronuntiat sententiam Castropalai, & Sanchezii. Iudicio Tamburini subicribit P. Marin tract. IX. disp. III. sec. 2. n. 71. Verum P. Claudius La-Croix Lib. III. part. I. c. III. dub. 4. num. 464. laxam sententiam P. Sporer, Castropalai, Sanchezii, & Dianæ amplectitur.

VI. Fortasse lector mirabitur, me super re adeo levi crisi exercuisse. Verum mirari desinet, si secum rem hanc paullulum reputabit. Animadvertat ergo, recensitam sententiam iuxta principia Probabilistarum probabilem esse: quia eam docent quinque, aut sex Theologi, quorum aliqui penes ipsos classici sunt, atque adeo sufficientes ad constituendam opinionem probabilem. Porro ex hac mirifica probabilitate en omnium ieiuniorum abolitionem. Quandoquidem, si voto abstinendi a vino ligatus tantum vini bibere debet ad peccandum mortaliter, eadem ratione ad transgrediendum votum non comedendi carnes, tantum carniæ comedere debet, quantum homines temperate viventes comedere solent in uno prandio. Qua de causa, si quis infra quantitatem qua uti solent fomines temperati, comederet, votum observabit; & eadem ratione observabit præceptum Ecclesiæ die verneris qui dimidiam partem quantitatis car-

nium illarum quas comedere temperate solet die iouis in prandio, comederet: & potiori iure ieiunia quadragesimalia servabit qui tertiam partem carniū edet illius quantitatis qua uti solent tempore bacchanaliorum: & alia absurda profluunt ex regula illa Sanchezii, & Castropalae, Diane, & La-Croix, quae nunc missa facio. Et quamquam aliquod discrimen sit inter vinum & carnes; attamen, comparatione facta in dispari quantitate vini, & carniū, adhuc remanet quantitas carnis satis abundans. Nam ponamus, quatuor pocula esse potum temperatum unius prandii, & consequenter materiam necessariam ad peccatum contra votum: tria pocula, seu tres partes vini, erunt materia parva. In carniū comestura detrahamus tertiam partem, & dimidiam substituamus: quo facto, discrimen ablatum erit, par consequetur absurdum: scilicet, qui vovit abstinentiam a carnibus, si homo temperatus sit, comedat duas libras carniū in uno prandio, poterit manducare ut minus unam libram tempore ieiunii aut tibi per votum impositi, aut ab Ecclesia praecipit.

VI. Astrictus voto non bibendi vinum, potest, si est Sacerdos, utramque ablutionem sumere, & si est laicus, post communionem consuetam modicam quantitatem vini, ut omnes fantentur. Extra hos casus etiam dari parvitatem materiae, non est ambigendum. Tamburinus *loc. laud.* ait, se non damnare peccati mortalis eum qui semel biberet; secus qui bis, vel ter. Sed distinguendum est. Sunt enim quidam bibuli qui uno haultu amphoram absorbere solent. Isti semel bibentes, votum, aut praecipit violarent. Sed de his non loquitur Tamburinus. Qui semel unum ex consueris poculis biberet, nec ego illum damnarem peccati mortalis. Dico solum, neminem voto, sive praecipito ligatum, qui morata sit conscientiae, tali discrimini se commissurum. Quia certum est, voto abstinenti a vino astrictum peccare, quoties absque necessitate, & sub lato casu modo recensito, Sacerdotis videlicet celebrantis, bibit. Quantitas autem peccati, sicut quantitas materiae, definit non habet limites. Datur cerue materiae parvitas; & est parvi poculi medietas. At, si ultra pergas, Casuistarum disputationibus, & consequenter periculis te committis. Definitam enim, certamque mensuram gravis, aut parvae quantitatis nimis temere tibi aliqui Casuista porrigunt.

VIII. Quaest. III. An qui vovit ieiunare,

astringatur ieiunio ecclesiastico? Resp. Votum est lex privata, cuius mensura est lex communis, quando voventis intentio aliud non determinat. Tenetur ergo vovens eo modo ieiunare quo ieiunat, dum servat ecclesiasticum praecipit ieiunii. Ita omnes. Ceterum in proposita quaestione plures aliae continentur, quae sigillatim sunt excutiendae.

IX. Quaest. IV. An vi praefati voti tenearis abstinere a lacticiis, saltem in quadragesima? Negat Sanchez, & cum eodem Tamburinus *Lib. III. cap. xv. §. 6. num. 11.* & Leander *tract. 1. disp. xx. q. iv.* quia, inquit, satis probabile est quod praecipit Ecclesiae non obliget in quadragesima ad abstinentiam lacticiū. Igitur, cum vovens se se obligaverit ad ieiunium servandum eo modo quo institutum est ab Ecclesia; non tenetur ab ovis, & lacticiis, nec in quadragesima, vi illius voti abstinere. Haec opinio laxa mihi videtur, reciditque satis proxime in propositionem damnatam: *Non est evidens quod consuetudo non comedendi ova, & lacticia in quadragesima obliget.* Si secundum istos Auctores vovens ieiunium promittit iuxta normam ieiunii ecclesiastici; cum nunc certum sit ieiunium ecclesiasticum imponere abstinentiam a lacticiis; male asseritur, satis probabile esse; praecipit ieiunii ecclesiastici non obligare ad abstinentiam lacticiū. Nec iuvat reponere, aliud esse praecipit ieiunii, aliud praecipit imponens abstinentiam a lacticiis; & ad illud, non istud, animum, qui vovit, intendere. Egregia hercle speculatio. Poterit ergo vovens ieiunium, carnes comedere, quia aliud omnino est praecipit prohibens carniū esum ab eo quod ieiunium praecipit. Sed mittamus plura congerere adversus opinionem quam celebriores Theologi improbant. Corduba *Sum. q. clxviii.* Ludovicus Lopez *II. Part. Instruct. de ieiun. Azorius I. Part. Lib. VII. cap. x. q. 11.* & *Lib. XI. cap. x. qu. vi.* Suarez *Lib. IV. cap. vii. n. 9.* Castropalaus *disp. 1. punct. 12. n. 18.* & alii non pauci. Ratio autem est manifesta: quia quisquis ieiunium vovet, illud ieiunium promittit quod in Ecclesia catholica servatur; nisi oppositum expresse declaret. Sed ieiunium Ecclesiae catholicae cum unica comestura coniungit in quadragesima abstinentiam a lacticiis: Ergo vovens ieiunium, more aliorum fidelium illud vi voti servare debet. Contra, in ieiuniis extra quadragesimam poterit ieiunare iuxta morem suae patriae. Si lacticiū consuetudo obtinet, eadem frui & ipse poterit; si contraria vigerit, eandem servare debet, Haec est vera, & com-

communis opinio, docens voventem debere ieiunare eo modo quo obligat ieiunium ecclesiasticum.

X. Quaest. V. An vovens ieiunare, nullo praefinito dierum numero, satisfaciat voto unico die ieiunii? Resp. Cum voti interpretatio iuxta communem regulam benigna, & in favorem voventis esse debeat, dico, unius diei ieiunio satisfacere voventem dicto voto indeterminato. Addo, votum non obligare, nisi secundum intentionem voventis. Porro, quoties vovens, dum votum edit, nihil determinat; hoc ius, quo potiebatur definiendi certis limitibus votum suum, sibi reservat, ut valeat postea illam apponere determinationem quam dum emisit votum non adiecit. Est communis opinio.

XI. Quaest. VI. An qui vovit plura ieiunia, satisfaciat bis ieiunando? Resp. Adfirmant Sanchez, Leander, & Prado, eo quod numerus binarius pluralitatem importet. At, si proprietates verborum attendenda sit, vix reperietur significari pluralitatem per numerum binarium. Si quis diceret: Plura ille scelera perpetravit; plura gessit praecleara facinora; plures milites misit; plura munera obtulit: quis sanae mentis duo tantum ex his locutionibus intelligeret? Utique duo non singulare, sed pluralem numerum constituunt, ut colligitur ex *reg. Plurali de reg. iur. in VI.* Nihilominus iuxta & communem, & exactum loquendi modum, qui plura vovit, ultra numerum binarium illum vovisse praesumendum est. Nec de eiusmodi votis imprudentibus plura dicere expedit.

XII. Quaest. VII. An qui vovit ieiunare per mensem integrum, teneatur etiam diebus dominicis servare ieiunium? Resp. Adfirmat Layman *Lib. IV. tract. viii. cap. 11. n. 9.* ubi citat Bellarminum. Sed contraria opinio iuxta ea quae dicta sunt, est probabilior, & mihi probabilissima. Si enim vovens, dum vovit ieiunare, illud ieiunium exequi tenetur quod praecipit Ecclesia: si, inquam, in ieiunii qualitate ad Ecclesiae morem se se conformare debet: quidni & quoad tempus, quo Ecclesia expediens, & congruum ducit esse ieiunium? Quapropter si quis ad ieiunandum in vigilia alicuius Sancti se voto adstrinxisset, dum in diem dominicum vigilia talis incideret, anticipare ieiunium, illudque exequi die sabbati posset, ac deberet, ut communis tenet opinio. Ad maiorem tamen claritatem.

XIII. Quaest. VIII. An si quis voveret ieiunare die dominico, votum esset validum?

Resp. Negat Suarez *Lib. III. de voto cap. VII. n. 21.* quia Ecclesia catholica ab eiusmodi ieiunio voluit semper abstinere fideles ad improbandum morem veterum quorundam haereticorum, qui diebus dominicis ieiunabant. In sententiam Suarez concedit Sanchez, aut nimium propendet, *Lib. II. Decal. c. xxxvii. n. 13.* Sed distinguendum est. Si quis Catholicorum singulari pietatis studio ductus votum ederet ieiunandi diebus dominicis; cuiusdam superstitionis reus hic foret, & indebito cultu Deum coleret. Atque hoc intendere videntur Suarez, & Sanchez. Ceterum, si quis, ut carnem suam, & concupiscentiam validius perdomaret, & spiritui subigeret, voveret continuum ieiunium, continenter, etiam diebus dominicis omnibus, observandum: secluso scandalo, aut fidelium admiratione, validum foret, & prudens votum. Quot viri sancti continuum ieiunium, dominicis ipsis diebus inclusis, non servaverunt? Et haec est communissima opinio, quam tradit D. Thomas *in IV. dist. xv. qu. 111. artic. 3. qu. 2.* Lessius *Lib. IV. cap. 11. dub. 9.* Azorius *Lib. VII. cap. xxvi. qu. ult.* Prado *cap. xxxi. qu. 11. §. 8. a num. 107.* Bonacina, Trullenchus, & alii. Si quis tamen singulis diebus comederet, quolibet pulso ieiunio; deinde voveret ieiunare omnibus diebus dominicis & reapte ieiunaret; ego sane, tamquam superstitiosum ieiunatorem, hunc improbarem; nec video qua ratione simile defendi ieiunium possit. Nam exempla Sanctorum, non dominicis modo, sed singulis diebus ieiunia ab ipsis servata produunt. Si enim quis cohibere appetitiones, & carnem conflictare vellet, numquid opus haberet remedio ieiunii dominicis tantum diebus?

XIV. Quaest. IX. An qui vovit ieiunium in pane & aqua peragendum; votum violaret semel bibendo vinum; & an post unicum vini potum valeat absque voti transgressione vinum sepius bibere? Resp. Iam ex iis quae dicta sunt paullo superius, ad primam quaesiti partem responsio patet. Diximus enim, dari parvitatem materiae in hoc, sicut in ceteris votis. Unde patet, eum qui semel parvulum vini poculum biberet, non fraturum votum talis ieiunii. Ad secundam partem respondet Sanchez *Lib. IV. cap. xi. n. 45.* posse illum sepius bibere, eo quod sit impossibile ipsi amplius servare illam circumstantiam ieiunii voto promissi. Haec opinio laxa est, & contraria sententia vera. Hanc defendit vel ipse P. Castrop. *tract. xv. disp.*

disp. 1. p. 12. quia abstinentia a vino est onus susceptum a vovente pro integro ieiunii die. Distinctio autem Tamburini, quod, si votum fuerit de abstinentia a vino, vera est sententia Palai; si autem fuerit de ieiunio in pane & aqua, vera est opinio Sanchezii: hæc, inquam, distinctio ex illis est quæ in mentem voventium non veniunt, dum sua edunt vota. Quapropter eorum voluntas interpretanda est secundum id quod communiter evenire solet. Et quia homines, dum vovent ieiunium in pane & aqua, vovent abstinentiam per integrum diem a vino, aliisque cibis; ideo, cum nemo ex iniquitate sua commodum reportare debeat, non infertur posse sine culpa per reliquam diei sapius bibere vinum, qui semel bibisset votum violando.

XV. Quæst. X. *An qui vovit ieiunare in pane & aqua, possit comedere pastillos, vulgo maccharones?* Resp. Tamburinus *Lib. III. Decal. c. xv. §. 6. n. 22.* docet, eum qui vovit ieiunium in pane & aqua, si comedat pastillos esculentos, quos Itali *maccharones*, & *vermicellos* appellant, violare ieiunium; potissimum si dum coquuntur, infundatur parum olei, & amaraci aliquot frondes admisceantur. Quia qui vovent ieiunium in pane & aqua, communiter pane & aqua contentos se fore promittunt. Leander *tract. 1. disp. xx. q. xvii.* concedit, licitum esse voventi comedere *pastillos*, & *vermicellos* sola aqua coctos; fecus, si quidquam olei, vel frondium amaraci infusum, aut permixtum habeant. Hæc sunt ex illis quaestionibus quas Casuista excogitarunt, ut votorum observantiam delinirent, & ut languidis votorum observatoribus succurrerent. Sed, nugis missis, votum servandum est usu panis communis, & potu aquæ. Qui *vermicellos*, & *pastillos*, *pultem*, *polentamque* comederent, plus minusve ab exacta voti observatione recederent. Quando contingat, illos his cibis utentes peccare, vel non peccare mortaliter contra votum, absolute definiri nequit. Id solum dico, tamquam certissimum, deficientem pane, posse hominem tali voto obstrictum *pastillos*, *vermicellos*, *polentamque* edere.

XVI. Qui obstrictus est voto ieiunandi in pane & aqua, si ob virium exilitatem nequiret se solo pane, & aqua sustentare, poterit vesci piscibus; & si neque cum his possit, utatur lacticiis: & si lacticia non sufficerent, adhibeat carnes; eamque partem ieiunii potissimum servet quæ suis viribus consentanea est. Si infirmus sit, iuxta ea quæ

dicemus de ieiunii præcepto, liber omnino evadit: alio tamen tempore ieiunium implebit iuxta ea pariter quæ de ieiunio indeterminato ratione temporis sunt dicenda.

XVII. Quæst. XI. *An qui votum edidit ieiunandi omnibus sextis feriis, aut sabbatis per annum, teneatur etiam ieiunare, quando his diebus festum recurrit Nativitatis Domini?* Resp. Negant voventem teneri ad ieiunium die præfate solemnitatis plures Auctores, Molina *Tom. II. de iust. disp. cclxxii.* Azorius *Lib. XI. cap. xx. q. xxx.* Diana *I. Part. tract. ix. ref. 5.* Tamburinus *Lib. III. c. xv. §. 5. n. 13.* Sed communior, & mihi vera sententia contrarium sustinet. Ratio istius sententiæ est manifesta, utpote innixa verbis ipsius *cap. fin. de observatione ieiunii*, ubi statuitur: *Qui nec voto, nec regulari observantia sunt adstricti, in sexta feria, si festum Nativitatis dominice die ipso ventre contigerit, carnibus propter festi excellentiam vesci possunt secundum consuetudinem Ecclesiæ generalis.* Ecclesia ergo eos solos Christianos a carniū abstinentia, & ieiunii observatione eximit qui aut voto, aut regulari observantia ieiunio non sunt adstricti. Sed, inquit, Ecclesia de illis sermonem habet qui expresse vovissent ieiunare in præfata solemnitate; fecus de aliis. Hæc interpretatio arbitraria est, vana, & nulli vel fucato nixa fundamento: quia textus absolutus est, & universalis. Sed de hoc sermo recurret, cum præceptum ieiunii pertractabimus, a quo exemptos non esse patebit die Nativitatis Domini omnes illos qui regulari observantia adstricti eidem sunt. Hanc sententiam docent P. Suarez *Lib. IV. c. xx. n. 8.* Bonacina *disp. iv. q. ii. punct. 6. n. 9.* Leander *tract. ii. disp. xx. q. xi.* Salmanticenses *tract. xvii. c. 1. punct. 6. §. 1. n. 139.*

XVIII. Quæst. XII. *Quomodo obligetur qui fecit duo vota contraria, puta comedendi tantum panem die veneris, & non comedendi panem in vigilia alicuius Sancti, qui quandoque incidit in eandem sextam feriam?* R. Sylvester *ver. vot. 2. qu. xvii. ex D. Thoma* respondet, quod, si utrumque est possibile, utrumque observari debet. Deinde, si ambo vota servari nequeunt; tunc dicit servandum esse quod melius, gratiusque Deo iudicatur. Quod si ambo æqualia sint, tunc servandum est primum. Crederem tamen in recensito voto debere voventem abstinere ab omni cibo, si vires stent, & infirmitas non oblit: quia emissum secundum votum non edendi panem, non pugnat absolute cum primo;

mo; sed maiorem addit abstinentiam, scilicet ab omni cibo. Si autem votum secundum esset edendi tantum pisces, legumina, secluso pane; servandum foret primum votum, tum quia primum, tum quia perfectius.

XIX. Quæst. XIII. *An qui vovit recitare Rosarium, teneatur illud integrum recitare; & an satisfaciat, si mentaliter tantum illud percurrat?* Resp. Quando de voventis intentione non constat, qui vovet Rosarium, satisfacit, si tertiam partem recitet: quia communiter sic fideles Rosarium solent recitare. Et hæc est communis opinio. Quemadmodum etiam communiter docent Auctores, debere illud recitari vocaliter: quia hæc consuetudo est recitandi ratio. Quod si vovens soleret illud mente dumtaxat percurrere, dicunt Salmanticenses *punct. 6. n. 136.* tum votum impleri a vovente posse sola contemplatione: quin addunt, hoc fieri posse, etiam si hanc consuetudinem vovens non habeat. Citant *Leandrum*, & *Castropalaum* pro eadem opinione. In utroque casu id ego reputo falsum: eo quod proprie, & essentialiter Rosarium duabus constat partibus, contemplatione videlicet mysteriorum vitæ, & passionis Christi Domini, & orationis dominicæ, atque angelicæ salutationis recitatione. Hæc sunt duæ partes hoc speciale precandi genus constituentes, nempe Rosarium. Qui ergo Rosarium vovet, vovet illud Rosarium quod in Ecclesia communiter recitatur; sicut qui vovet ieiunium, ieiunium promittit ecclesiasticum, id est iuxta Ecclesiæ consuetudinem observandum, ut omnes fatentur. Rosarium igitur vocali oratione, & contemplatione mentali constat. Ergo Rosarium vovens non satisfacit voto sola mente Rosarium percurrendo. Quapropter nullo modo cenfeo probabilem sententiam *Leandri*, & *Salmanticensium* oppositum docentium. Satisfaceret autem vovens, si alternis Rosarium cum aliquo recitaret.

XX. Quæst. XIV. *An qui vovit audire Missam quotidie, satisfaciat diebus sacris unam audiendo?* Respond. Communis sententia est, voventem satisfacere voto unam tantum Missam audiendo diebus festis: quia rationalis voventis intentio esse videtur, nullam se transigere diem velle quin Missam audiat. Immo, si quis voveret audire Missam in die festo, non præsumeretur aliam Missam vovisse præter illam ad quam ex præcepto tenetur. Nec obstat quod Confessarius imponens poenitenti auditionem Missæ in die festo, non iniungat illam quæ est de præcepto,

sed alteram: quia Confessarius, si solum illud sacrum quod ex præcepto audiendum esset, præciperet poenitenti, nil poenitentia eidem imponeret; cum tamen aliquid poenitenti iniungere debeat iuxta criminum gravitatem. At vovens libere & spontaneæ votum edit: & quia rem præceptam vovere potest, ut diximus; hinc est quod, nisi expresserit se vovere duas Missas, satisfacit voto indeterminato unam audiendo. Si autem Confessarius iniungeret poenitenti singulis diebus per annum audire sacrum; tunc, nisi contrarium ex circumstantiis constaret, satisfaceret poenitens oneri sibi imposito a Confessario unum audiendo sacrum, etiam diebus festis: quia audiendo singulis diebus sacrum satisfacit oneri sibi a Confessario imposito. Nec verosimile apparet Confessarium tam longo tempore obligare poenitentem velle diebus festis ad duo præcepta implenda. Tenetur autem vovens audire sacrum devote, & attente iuxta morem universalem fidelium, dum audiunt Missam, ut impleant præceptum.

XXI. Quæst. XV. *An puella que vovit virginitatem teneatur eam servare post perpetratum primum actum turpem?* Resp. Adfirmant communiter Doctores: quia vovere virginitatem suapte natura perpetuitatem prodit, licet in voto non exprimatur. Secus, si vovens expresse intenderet vitare primum actum turpem dumtaxat: quia votum pendet in sui obligatione a rationabili voventis voluntate. Quare post primum actum turpem non teneretur tunc in voti ad abstinendum a posterioribus actibus. Sanchez *Lib. IV. c. xxi. n. 22.* Suarez *Lib. IV. c. vii. n. 5.* Valentia *2. 2. disp. vi. qu. vi. punct. 4.* Palau *disp. 1. punct. 12. n. 7.* Tamburinus *Lib. III. cap. xv. §. 5. nu. 2.* Leander *tract. 1. disp. xix. q. viii.* Hic vero sustinet in casu dubio, num vovens habuerit nec ne hanc expressam intentionem, præsumendum esse in favorem voventis. Verum iuxta ea quæ iam dicta sunt, in dubiis tutior pars eligenda est.

XXII. P. Marin censet probabile esse, voventem virginitatem non teneri ad castitatem *tract. ix. disp. iii. sec. 2. n. 39.* ex Burghenbauber *cent. 1. cas. 59.* quia virginitas corporis tantum integritatem significat. Sed hæc opinio & laxa nimis est, & ladens communem sententiam. Quicumque enim virginitatem vovit, potiori iure castitatem spondit; cum virginitas castitatem comprehendat. Subdit tamen idem Marin *n. 40.* ex Moyâ distinguendum esse. Si vovens, inquit, agnovit

vit discrimen castitatem inter & virginitatem, tunc ad virginitatem partialiter, seu ad solam carnis integritatem exteriorem astringitur. Si non agnovit, ut communiter in puellis accidit; ad totalem castitatem obligatur. In dubio autem, inquit ille, num agnovit tale discrimen, censendum est illud agnovisse; & consequenter, amissa per actum turpem virginitate, non peccare in delectatione morosa venerea contra votum. Hæc earum speculationum una est quas aliquando exercitii gratia aliqui novi Theologi sibi effingunt. Nemo enim fidelium, etiam doctiorum, ad hæc attendit distinctionum spectra, dum virginitatis votum emittit; sed, cum absolute virginitatem Deo spondet, animi & corporis puritatem adpromittit. Quare tamquam improbabilem hanc relictis opinionem. Nostram sententiam defendit vel ipse Felix Potestas Tom. I. par. II. c. III. n. 1890.

XXIII. Quæst. XVI. An qui vovit peregrinationem absolute, satisfaciatur peregrinatione equestri? R. Communis responsio est adfirmans: quia peregrinatio, licet equestris, vera peregrinatio est. Et hoc verum habet, quamvis tempore voti cogitaverit de pedestri itinere; dummodo tamen non intenderit ad id se obligare: quia sola cogitatio obligationem non inducit. Sanchez Lib. IV. cap. II. n. 31. Bonacina disp. IV. q. II. punct. 6. n. 15. & 16. Leander tract. I. disp. XIX. q. IX. Palaus disp. I. punct. 12. n. 9. Tambur. Lib. III. cap. xv. §. 5. n. 3. Marin loc. cit. n. 42.

XXIV. Quæst. XVII. An satisfaciatur profano voto, si mercede conductus, vel timore coactus, aut alterius negotii, vel curiositatis causa peregrinationem susciperet? Resp. Negat Sanchez in recensitis omnibus circumstantiis voto satis fieri: quia qui votum edidit, actionem liberam, piam, & religiosam Deo adpromissit. Peregrinatio autem vi suscepta, aut curiositatis, vel alterius negotii causa, non est peregrinatio voluntaria, & religiosa; immo quæ ob mercedem arripitur, non religionis titulo, sed iustitiæ debito suscipitur. Ergo in his casibus vovens non satisfaciatur voto. Contrariam sententiam docent Castrop. tract. xv. disp. I. punct. 12. n. 10. Tamburinus Lib. III. cap. xv. §. 5. n. 3. Leander tract. I. disp. XIX. q. X. Quia vis illata libertatem non tollit, licet illam diminuat. Quare, etsi extrinsecus vovens cogatur, intrinsecus tamen potest libere velle sui voti executionem. Quo in casu certum mihi est, voventem satisfacere suo voto. Si postea alicuius vel negotii transigendi, vel curiositatis titulo iter arripit,

distingendum est. Si negotium temporale, aut curiositas sint solus finis peregrinationis, dubio procul satisfactionem voti impediunt; ceterum si vovens intendat utrumque exequi, non video cur unum impedire debeat alterum. Nam certum est obligationem iustitiæ, & religionis in eadem rem cadere posse, ut pluribus exemplis constare potest: v. g. si quis voto astrictus sit singulis diebus sacrum facere, stipendium pro sacrificii applicatione accipere valet; atque ita utramque simul religionis, & iustitiæ obligationem implere. Hæc opinio quam citati Auctores defendunt, mihi probabilior videtur in sensu explicato.

XXV. Quæst. XVIII. An qui vovet Religionem, aut suscipere ordines sacros, teneatur servare castitatem? Resp. Communiter respondent Auctores, vi talis voti non teneri ad castitatem: quia materia talis voti non est castitas, sed status religiosus, cui annexa castitas est. Sicut votum suscipiendi ordines sacros habet pro materia ecclesiasticum statum, cui iuncta est castitas. Quare, dimisso statu tali, ad castitatem vovens non teneretur. Si autem in eiusmodi statu persisteret, tenebitur ad castitatem, non vi voti simplicis, sed alterius voti solemnitis. Caietanus 2. 2. q. lxxxviii. art. 3. Suarez Lib. IV. cap. VII. n. 15. Leander tract. I. disp. XIX. q. XI. Castropal. tract. xv. disp. I. punct. 12. n. 8. Marin tract. IX. disp. III. sec. 2. n. 4. & communiter omnes.

XXVI. Quæst. XIX. An qui vovit elemosynam, non determinando quantitatem, vel qualitatem, teneatur ad magnam, aut parvam quantitatem? Resp. Ex supra dictis resolutio patet. Nam sicut vovens, dum votum emittit poterat tum quantitatem, tum qualitatem definire; ita, voto emisso, eadem libertate fruatur, qua valet quantitatem, & qualitatem rei promissæ determinare. Circumstantia tamen loci, & temporis semper sunt attendenda. Qui vovit elemosynam absolute, nulla signata quantitatem, vel qualitate, potest quantumcumque quantitatem, & qualitatem offerre; dummodo apta & congrua sit voti materia, ut alias sæpe dictum est. Et, quando eiusmodi vota interpretata occurrunt, mitius, quoad fieri potest, onus voventi imponatur.

XXVII. Proponit casum Tamburinus cap. xv. §. 6. de voto rei indetermin. n. 4. Vinum pro Millis celebrandis vovit quidam singulis diebus PP. Capucinis. Votum tranlit ad heredes, qui ut moris est, obliti patris pietatem, vinum dant infimæ qualitatis. Quæritur, an votum impleant? Negat Tamburinus, & merito: quia esto pater absolute pro

Millis

Missis celebrandis vinum voverit; tamen eiusmodi vinum iuxta prudentum æstimationem, sin optimæ, saltem mediocriter bonæ qualitatis esse debet. Eo vel magis quia victimæ viles, & infimæ conditionis reprobatae in Scriptura inveniuntur.

XXVIII. Quæst. XX. Qui unum ex suis vas argenteis, vel servis, vel animalibus Deo vovit, quid reddere astringitur? Resp. Communiter docent Auctores, posse voventem eligere, & offerre ex rebus promissis, quid ipse maluerit; neque ad pretiosius vas, vel meliorem servum teneri, quando non constat de eius contraria intentione. In similibus autem casibus medium, seu mediocritas servanda est.

XXIX. Quid, si, antequam votum implerem, unica res ex pluribus quas habebas, superlit, aliis deperditis? Puta, unus tibi remanet calix, surreptis aliis, unus servus, unum animal, mortuis aut occisis ceteris. Negat Sanchez Lib. IV. cap. XIII. n. 19. Molina Tom. II. de iustit. disp. cclxx. teneri voventem ad implendum votum: quia calix, aut servus remanens non est magis promissus quam illi qui perierunt. Cur itaque omnes qui perierunt, perire debent ipsi voventi, & nullus ipsi voto? Videtur potius quod iactura dividenda sit, & ex calice qui remanet, medietas offerenda sit. Contraria sententia probabilior mihi est, quam defendunt Bonacina disp. IV. q. II. punct. 6. n. 34. Castrop. tract. xv. disp. I. punct. 12. n. 26. Et satis manifesta ratio est: quia in recensito voto nullus est calix determinate promissus; sed omnes indeterminate subiecti sunt voto: promissus namque daturum unum calicem, unum servum ex omnibus, id est hunc, aut illum, donec venias ad ultimum. Quod autem reponunt adversarii, non esse magis promissum calicem remanentem quam eos qui perierunt, verum est, quia omnes sub disjunctione promissi fuere.

XXX. Hinc, si promissisti donare Ecclesiæ sub disjunctione calicem, vel servum, atque tempore implendi voti pars una perierit, teneris reddere partem superstitem, ut statuitur in leg. Stichum, aut Pamphilum 95. §. 1. ff. de solutionibus, leg. Non utique, ff. de eo certo loco, leg. Regia 23. tit. XI. part. v. Quoniam obligatus fuisti unum ex illis duobus donare. Sed, uno remanente, adhuc implere votum potes. Ergo teneris. Distinguant aliqui, aiuntque: si pars tua culpa perierit, teneris reddere partem superstitem; si vero tua culpa non perierit, nec in mora reddendi fueris, tunc te liberum a voto decernunt. Communis vero sententia docet, te obliga-

tum esse aut reddere partem superstitem, aut valorem seu pretium rei quæ perierit, licet sine tua culpa. Ex quo pars perierit sine tua culpa, hoc acquiris privilegium, ut non tenearis partem superstitem offerre: sed vel hanc, vel valorem alterius partis quæ perierit: quo privilegio non potitur ille qui sua culpa perire permisit unam ex partibus Deo disiunctive promissis. Sanchez Lib. IV. cap. XIII. n. 25. Palaus tract. xv. disp. I. punct. 12. n. 28. Molina Tom. II. de iustitia disp. cclxx. Salrn. tract. XVII. p. 6. §. 1. num. 143.

XXXI. Quæst. XXI. Si promiseris rem determinatam uni ex duabus Ecclesiis, cuiam debes tradere in casu quo ignores cuiam promiseris? Resp. Si, dum vovisti, non determinasti unam Ecclesiam præ alia, sed disiunctim uni, aut alteri: tunc planum est, liberum tibi esse cuiam malueris rem offerre. Si autem determinasti unam ex duabus Ecclesiis, & postea oblitus, ignoras, quamnam sit, Sanchez Lib. IV. cap. XIII. n. 18. cuiam volueris, te rem tradere posse adfirmat: quia, inquit, tota voti obligatio ex voventis voluntate nascitur. Quando ergo vovens ignorat, cuiam ex duabus Ecclesiis munus promissum exhibere debeat, illius erit in potestate dare cui maluerit. Tunc enim neutra Ecclesia determinate ius habet ad rem illam; sed totum ius est penes Deum, in cuius honorem fuit votum emissum.

XXXII. Altera opinio docet debere voventem in hoc casu dividere munus promissum, & pro rata dubii offerre utrique Ecclesiæ suam partem. Quoniam certum est te uni Ecclesiæ determinate rem promississe. Quod autem nunc ignores cuiam promiseris, non tollit quominus uni ex his Ecclesiis debita sit res promissa. Ergo, si pro tui libito uni dones, periculo te exponis privandi iure suo illam Ecclesiam cui determinate promissisti. Tutius igitur erit, rem pro rata dubii dividere; & meliori quo fieri potest modo votum implere. Quamnam ex his duabus opinionibus sit præferenda, profecto ignoro. Ex circumstantiarum diversitate colligendum erit quid magis cedat in Dei cultum.

CAPUT VII.

De votis errore, aut metu extortis.

I. Plura dictum sumus de iuramentis dolosis, & metu extortis, quæ consuli possunt, ne actum agamus. Pauca ergo hic solummodo prælibabimus, eo vel magis quod

de

de contractibus, & matrimonio ageres similes controversias in examen reducemus.

II. Quæst. I. *An error circa substantiam voti reddat votum invalidum?* Resp. Affirmant communiter Auctores: quia error tollit voluntarium: nihil enim volitum quin præcognitum. Igitur, si naturam, seu substantiam voti ignoras, iam res promissa per votum tibi voluntaria non est. Nullum ergo est votum, quia involuntarium. Hinc, si profiteris Religionem, ignorans professionem esse perpetuam; professio nulla foret: quia perpetuitas ad substantiam pertinet professionis. Idem dic de ignoratione eorum quæ ad substantiam promissæ rei reducuntur: puta, vovisti pergere Hierosolymam, putans pedestri itinere votum tuum impleri posse, navigatione ignorata; vovisti ingredi Religionem Carthusianorum, aut Prædicatorum, existimans ibi cibum carniū licitum esse: hæc vota nulla sunt, ut docent Suarez *Lib. II. cap. xi. n. 12.* Sanchez *Lib. IV. cap. III. n. II.* Lessius *Lib. II. cap. xl. dub. 2. n. II.* Prado *cap. xxxi. q. IV. §. 3. n. 12.* Palaus *tract. xv. disp. I. punct. 6. n. 2.* Salmant. *tract. xvii. punct. 6. §. 4. n. 155.* qui addunt, voventem non teneri ad alias Religiones, quia determinate has duas vovit. Duo mihi difficultatem ingerunt. Primum est quod abstinentia a carnibus ingrediatur substantiam professionis, sive ad eam pertineat: nam videtur quod hæc abstinentia circumstantia quædam sit utique gravis; sed ea non est quæ sola unam ab altera distinguat Religionem: omnes etenim Ordines monachales legem habent abstinendi a carnibus. Ex quatuor mendicantium Ordinibus duo sunt qui eandem abstinentiam profitentur. Deinde hæc abstinentia comparata cum tribus solemnibus votis perpetuis non videtur circumstantia adeo gravis, ut ipsam substantiam professionis ingredi debeat, eamque irritare possit. Alterum quoque difficultatem ingerit, nempe quod eiusmodi vovens nullam aliam ingredi debeat Religionem. Quandoquidem qui Religionis ingressum vovet, prius statum religiosum, deinde hanc Religionem videtur vovere; quando de expressa determinata contraria intentione non constat. Hæc omnia simul valde dubiam mihi constituunt laudatam resolutionem. Quare tutius mihi videatur, & probabilius, quod vovens aut teneatur Religionem promissam ingredi; aut alteram, in qua carnes comedantur, eligere: quoniam, ut dixi, circumstantia abstinendi

a carnibus non videtur substantiam professionis perpetuæ ingredi.

III. Porro omnes Theologi fatentur ignorantiam circumstantiarum quæ ad substantiam rei non pertinent, non irritare vota, vel iuramenta; sed illorum obligationem quantum ad substantiam relinquere; etiam si persona, quando vovit, si has circumstantias prævidisset, non vovisset: quia talis ignorantia concomitanter, ut aiunt, se habet ad votum, non principaliter, sive ut dans causam voto. Absolute enim amplecteris obiectum principale voti tui; licet, si tali circumstantia indurum prævidisses obiectum illud, ab eodem abstinuisses. Plurima namque vota, promissa, contractus non fierent, si præviderentur omnes circumstantiæ, quæ temporis decursu superveniunt; & tamen, dum reapse occurrunt, nec vota, nec contractus irritant. In hoc conveniunt omnes. Caietanus 2. 2. q. lxxxviii. art. 3. in fine, Sotus *Lib. VII. q. II. art. I. ad 3.* Molina *Tom. II. disp. cclxxii.* Lessius *Lib. II. cap. xl. dub. 2. n. 10.* Suarez *Lib. I. cap. II. Sanchez Lib. IV. cap. II. n. 6.* Castropal. *tract. xv. disp. I. punct. 6. n. 5.* Salmant. *tract. xvii. cap. I. punct. 6. §. I. n. 156.* Difficultas est, quænam ex circumstantiis redundet in substantiam promissionis, seu voti. Citati Auctores sustinent, quod in præfato voto Religionis abstinentia a carnibus sit circumstantia irritans professionem, quia pertinet ad professionis substantiam. Mihi vero videtur talis circumstantia ad professionis monasticæ naturam sive substantiam non pertinere ob rationes assignatas: atque hæc sententia mihi probabilior est.

IV. Pariter, si error sit circa finem voti, valorem voti impedit, quia finis voti obiectum eius est. Quare, si ignorantia obiecti essentialis voti illius valorem impedit, eundem effectum producet etiam finis ignoratio. Plures fines in voto distinguuntur. Primus est cultus divinus, qui omnibus votis communis est, diciturque potest universalis, & extrinsecus, quo deficiente deficit materia apta pro voto. Secundus est finis specialis, & quodammodo intrinsecus, quo etiam cessante, cessat votum: puta, finis eleemosinæ proximus est alienæ indigentia sublevatio. V. g. vovisti dare Petro eleemosynam, existimans illum esse pauperem sublevatione indigentem: deprehendis postea eum esse divitem, & nullo modo eleemosynis indigere: cessat votum, & eiusdem obligatio. Tertius finis est omnino extrinsecus, & peculiaris, quem sponte vovens sibi præstituit; recidit tamen in naturam obiecti-

obiecti; atque adeo illo cessante cessat votum: ut, si votum edas ad impetrandam sanitatem filio, quem credis infirmum; sano existenti filio, aut mortuo, votum nullum est. Si autem error sit circa occasionem, seu causam occasionalem voti, tunc votum non impedit; quamvis si antequam votum emitteretur, cognita fuisset talis causa, impedivisset voti emissionem.

V. Obiicies ex S. Thomæ *IV. dist. xxxviii. q. I. art. 3. q. I. ad I.* ubi ait, quod illud quod votum sciendum impediret, si præsens esset, etiam voto facto obligationem auferret. Sed circumstantiæ, difficultatesque quæ superveniunt, impediunt voti emissionem, si a vovente cognoscerentur. Ergo voto facto obligationem auferunt. R. Thomas loco laudato conceptis verbis loquitur de difficultate, seu circumstantia quæ reddit impossibilem executionem voti. Porro id quod reddit impossibilem executionem voti, sive subsequatur, sive antecedit voti emissionem, votum efficit nullum. En verba Angelici, quæ immediate sequuntur ad textum relatum. Unde cum de impossibili non possit esse votum, ut dictum est; si aliquid fiat impossibile post voti emissionem, quod prius erat possibile, obligatio voti quantum ad illud tollitur. Et difficultas proposita in argumento primo, cui respondet Angelicus, est, quod nullus obligatur ad votum cuius executio est impossibilis.

VI. Quæst. II. *Unde colligendum sit, circumstantias esse causam tantum impellentem, non principalem voti; seu redundare, aut non redundare in substantiam obiecti voto promissæ?* Resp. Ex dictis patet, auctores convenire in hoc quod error circa substantiam irritet votum; secus error circa adventitia, seu circa causas impellentes. Tota difficultas in hoc vertitur, unde colligendum sit, utrum circumstantiæ redundent in substantiam obiecti, nec ne. Communiter Auctores respondent, ea omnia esse finem voti quæ vovens per votum assequi intendit; illa vero esse tantum occasionem vovendi quæ voventem solummodo excitant ad vovendum; ut si voveas eleemosynam conferendam pauperi probo; sublevatio paupertatis, seu indigentia finis est voti; probitas autem pauperis occasio est quæ te excitat, impellitque ad voti emissionem. Probitas namque non obtinetur per votum, sicut reapse obtinetur sublevatio indigentia: idcirco hæc, non illa, finis voti est. Hæc omnia clara sunt, & captu facillima. Sed quandoque occurrunt circumstantiæ adeo graves, quæ aliquibus videntur redundare in sub-

stantiam voti, & de quibus plures alii secus iudicant: atque de his nulla certa regula statui potest; sed prudentum arbitrio negotium hoc relinquendum est.

VII. In dubio autem, num aliqua circumstantiæ habeant rationem finalis, aut occasionalis causæ; inspiciendum est, an illis deficientibus, finis voti consistat. Nam si consistit, cetera omnia habent rationem tantum occasionis. Si vero illis deficientibus finis voti corrueret, tunc haberent rationem finis, ut docent Sylvester *ver. Votum 2. q. VIII.* Azorius *Lib. XI. cap. xv. q. XIII.* Sanchez *Lib. IV. cap. II. n. 52.* Bonacina *disp. IV. p. II. punct. 3. in fine, Castropal. tract. xv. disp. I. punct. 6. n. 7.* Quod si rebus omnibus inspectis, utrimque urgeant probabiles, gravesque rationes, Sanchez docet *Lib. IV. cap. II. n. 5.* licitum esse parti alterutri adherere, etiam minus probabili, ut expressius ait Bonacina *loc. cit.* Si vero, omnibus inspectis, res dubia maneat & anceps; tunc pro voto iudicandum esse decernunt ambo: quia præsumptio stat pro valore actus: tum quia, quando constat de voti verbis, sive ore, sive mente prolatis, possessio stat pro voto, non pro libertate; tum etiam quia præsumptio fori externi voto favet. Hinc vides, Auctores istos notionem peculiarem dubii efformare. Nam si rationes, inquirunt, probabiles opinionem inducant, licitum est parti alterutri adherere; si vero rationes eiusmodi sunt, ut intellectum ancipitem relinquunt, tunc in voti favorem iudicandum est. Pro voto iudicandum esse in dubio, & nos decernimus; sed eo ducti principio, quod in dubiis tutior pars sit eligenda: & insuper, quando utrimque urgent æquales rationes, intellectum manere dubium dicimus, quantumvis absolute probabiles sint. Quando vero rationes sunt probabiliores pro voto, & minus probabiles pro libertate, potiori iure pro voto iudicandum esse statuimus, ut suo loco fuse probabimus.

VIII. Quæst. III. *An votum metu extortum sit validum?* Resp. Iam sæpe explicata est metus distinctio. Nam alius est metus gravis cadens in virum constantem, alius levis. Gravis potest oriri ab intrinseco, puta ab infirmitate, tempestate, morte, quæ timeretur a fera, a naufragio imminente. Metus iste intrinsecus dicitur: quia, licet periculum metum excitans sit externum, nullo tamen modo cogit ad votum edendum; sed vovens a principio movetur ad voti emissionem. Alius metus dicitur extrinsecus, qui a causa extrin-

intrinsic cogente oritur: qui iterum duplex est, alter iuste, alter iniuste incussus, ad extorquendum votum. Quare vovens tali timore percussus votum eligit ceu medium unicum ad declinandum periculum quod sibi imminet. Quibus positus, Auctores communi consensu asserunt, votum esse validum tum iure naturæ, tum iure positivo, quando oritur a metu gravi qui sit intrinsicus: quia tunc vovens a nemine cogitur, nisi a seipso: sed sponte, libereque eligit votum ceu aptum medium ad evadendum periculum. Vota igitur omnia emissa ad evitandum naufragium, infirmitatem, mortem vel a fera, vel ab inimico imminuentem, valida sunt. Immo etiam vota elicita ob metum ab extrinseco incussum, sed non ad extorquendum votum, valida sunt. V. g. Tu offendisti proximum tuum: ille tibi in vindictam mortem minatur: tu votum edis ad evadendam mortem. Votum validum est: quia, nemine te ad votum cogente, votum edidisti. Pariter validum est votum quod tu elicis, ut declines mortem, aut periculum damni quod tibi minatur frater puellæ quam deflorasti. Quoniam, licet eiusmodi metus sit iniuste ab extrinseco incussus; non tamen eo tendit, ut votum extorqueat, sed ut vindictam sumat. Tu vero, ut periculo te subducas, sponte & libere votum edis. Idem dicendum, quando metus est ab extrinseco, sed iuste illatus ad votum extorquendum. Quia, quando metus iustus est, vovens irrationabiliter est invitatus; & consequenter consensus iuste extorquetur, & iuste cogitur vovens ad votum: tota autem coactio, & necessitas provenit ab ipso vovente, qui iniuste renuit votum edere. Denique nec metus levis irritat votum, ut communiter fatentur omnes quia parum, & leviter consensum liberum lædit. Et hoc certum est penes omnes Auctores.

IX. Difficultas ergo tota in eo vertitur, sitne validum votum ex gravi metu extrinsecus illato ad extorquendum votum ipsum proveniens. Convenit fere inter omnes, quod iure naturæ validum sit etiam eiusmodi votum, posito quod homo, licet sit iniuste coactus, vere & sincere votum velit, & reapse edat: etenim sine voluntate, & deliberatione voventis votum nullum est, ut suo loco diximus. Si autem vere, & deliberate velit, quamquam coactus iniusto metu, votum iure naturæ validum est: quia eiusmodi coactio externa, licet diminuatur voluntarium, nihilominus illud non tollit; sed absolute illud relinquit, prout sufficiens est ad meri-

tum, & demeritum; ut patet in Martyre; qui si in quaestione positus fidem negaret ob timorem iniuste incussum a tyranno, peccaret mortaliter. Coactio ergo externa non aufert, licet diminuatur, libertatem. Multo minus iniuria irrogata ab iniusto aggressore eandem lædit libertatem. Hæc namque iniuria solum relinquit ius promissori, ne teneatur reddere id quod invaloris spondit; non autem, ne fidem Deo datam fervare alstringatur, & exequi. Hæc omnia dilucide explicat Angelicus 2. 2. q. lxxxix. art. 7. ad 3. sic loquens: *In iuramento quod quis coactus facit, duplex est obligatio. Una quidem quia obligatur homini, cui aliquid promittit, & talis obligatio tollitur per coactionem.* *Alia autem est obligatio qua quis Deo obligatur, ut impleat quod per nomen eius promissit; & talis obligatio non tollitur in foro conscientie: quia magis debet damnum temporale sustinere quam iuramentum violare.* Doctrinæ D. Th. communiter ad stipulantur Theologi, tum domestici, tum extranei, Sanchez, Lessius, Azorius, Palaus, Trullenchus, & alii.

X. Diffidium Theologorum ad ius ecclesiasticum reducitur. Quamvis hoc etiam spectato, si sermo sit de voto solemniter in professione Religionis emisso, omnes adfirmant votum eiusmodi nullum esse: quia de hoc voto iura aperte loquuntur, & eiusdem irritationem declarant. *Cap. Perlatum Lib. I. tit. iv. de his que vi, metuve causa fiunt, & cap. Sicut qui monasterium xx. q. 1. & cap. Præfens xx. q. 111. & expresse Synodus Tridentina sess. xxv. cap. xvii. de refor. Puella que habitum regularem suscipere voluerit. . . non ante suscipiat, nec postea . . . professionem emittat, quam exploraverit Episcopus . . . virginis voluntatem diligenter, an coacta, an seducta sit, an sciat quid agat.*

XI. De aliis votis duplex sententia est. Prima sustinet alia vota esse valida: quia iura de ceteris votis non loquuntur; & ex alia parte irritatio voti odiosa est; cum deroget iuri naturali, respectu cuius votum est validum. Quando ergo apertus textus in iure non occurrit, qui declaret præfata vota nulla esse, ut valida ea defendere debemus. Porro eiusmodi textus revera non reperitur. Ergo hæc vota valida sunt, etiam iure ecclesiastico inspecto. Et hanc sententiam defendunt Sylvester verb. *Metus 3. sin. & verb. Votum 2. q. xii. Pontius de Matr. Lib. III. cap. xix. n. 9. Suarez Lib. II. cap. viii. num. 5. Contrariam opinionem, nempe nulla esse, & irrita*

CAPUT VIII.

De voto conditionali, & penali.

I. IN quocumque iuramento promissorio, & voto, quantumlibet absoluto, clauduntur aliqua conditiones generales, suntque intrinsicæ cuique voto. Ob has autem generales, intimalque conditiones votum non appellatur conditionatum, sed absolutum.

II. Quæst. I. *Quanam sint conditiones generales quæ in quocumque voto absoluto reperiuntur, quæve particulares quæ votum efficiunt conditionatum?* Resp. Conditiones generales ad tres reduci solent. *Prima* est, si potuero; & res non valde mutentur. *Secunda*, si Deo placuerit, aut si mihi licuerit. *Tertia*, si Prælatus, superior aliud non decreverit, neque obligationem abstulerit. De his dictum est alibi. *Conditio particularis* quæ votum conditionatum constituit, multiplex est. *Primo* alia est adfirmans, ut si dicas: Si Deus mihi infirmo sanitatem concesserit, voveo ingredi Religionem: alia negans, ut si dicas: Si castitatem non servavero, voveo ieiunare per mensem. *Secundo* alia conditio est de præfenti, alia de præterito, alia de futuro. *De præfenti*: Si pater meus vivit, voveo elemosynam trium aureorum. *De præterito*: Si pater heri vixit, voveo ædificare Monasterium. Hæc duæ conditiones non efficiunt votum conditionatum, quia illius obligationem non suspendunt. *Tertia* conditio de futuro est, quæ proprie efficit votum conditionatum: quia illius effectum, seu obligationem suspendit; ut si dicas: Si affectus fuero illam dignitatem, voveo me erecturam altare in honorem B. Virginis. *Conditio hæc* de futuro alia est necessaria, ut si cras cras Sol orietur; alia impossibilis, ut si volavero usque ad cælum, alia contingens, ut si pervenero ad triginta annos. Denique hæc conditiones de futuro contingenti aliæ sunt turpes, aliæ honestæ. Turpes quædam sunt contra substantiam voti, quædam contra adventitiam, seu accidentiam. Hæc omnia communia sunt apud Auctores.

III. Quæst. II. *Quid sit votum conditionatum, & an particula si efficiat semper votum conditionatum?* Resp. Votum conditionatum illud est quod obligationem suspendit quantum ad actualem executionem, quousque eveniat conditio apposita. *Particula si* non semper efficit votum conditionatum: quia non raro hæc particula si idem significat ac quando. Porro, cum quis edit votum per parti-

irrita eiusmodi vota, defendunt plures Auctores, contendentes id declaratum fuisse in cap. Cum locum de spons. ubi dicitur: *Cum locum non habeat consensus ubi metus, vel coactio intercedit: & cap. Ad audientiam, & cap. Perlatum.* Qui textus, inquit, licet expresse non loquantur de his votis, communi tamen interpretatione Iuristarum, & Ecclesiæ consuetudine extenduntur etiam ad recentia vota. *Sotus Lib. VII. quæst. 11. art. 1. in solut. ad 1. & 2. Trullenchus Lib. II. cap. 11. Bartholomæus a S. Fausto Lib. I. thesaur. quæst. cxi. Prado cap. xxxi. q. v. n. 4. Sanchez Lib. IV. cap. 111. num. 11. Lessius Lib. II. cap. xl. dub. 3. num. 12.*

XII. Difficile est ferre iudicium in alterutram ex his opinionibus. Auctores ipsi qui dissident, utramque probabilem censent. Prior, si sola ratio spectetur, videtur niti validiori fundamento. Nam omnia iura quæ allegantur, expresse loquuntur aut de votis solemnibus professionis monasticæ, aut de matrimonio. Quid est quod universim non loquuntur? Quid est quod ad duo præfata genera promissionum declarationes suas restringunt? Certe ex iure scripto valde clare erui videtur, sola vota solemnia, & matrimonium excipi; cetera vero relinqui sub lege communis. Cum itaque universale naturæ ius vota ista valida esse declaret, ex hac parte probabilior hæc sententia apparet. Præterea vel ipsa ratio quam contrariæ sententiæ Auctores præbent, contra eosdem facit. Innituntur ipsi exemplis matrimonii, & professionis monasticæ: quia, inquit, eadem ratio omnium votorum est. Esto: & re ipsa iure naturæ omnia valida sunt. At si Ecclesia duo tantum expresse ab onere obligationis excipit, legitime infertur, cetera excepta non esse a naturæ lege. Hæc ratio quæ eandem asserit esse conditionem omnium votorum, iuris ecclesiastici conditoribus nota erat; & nihilofecius sola vota monasticæ, & matrimonium exceperunt. Cur ergo aliorum etiam votorum non meminerunt? Quod postea subdunt, consuetudine Ecclesiæ vota ista nulla declarata esse: nos respondemus, quod, si eiusmodi consuetudo adsit, libenter admittimus, nulla esse præfata vota. Sed istius consuetudinis nullum documentum affertur. Igitur in eiusmodi casibus, dum occurrunt, tutius, & nobis probabilius est, dispensationem esse impetrandam.

culam quando, non conditionatum, sed absolutum votum emittit; ut si dixerit: *Quando pater meus obierit, voveo me ingressurum Religionem*: votum illud est absolutum: quia absolute vovet Religionem, licet differat executionem voti usque ad obitum patris. Idem est, si fiat votum per particulam *si*. Ita passim Auctores. Nota tamen, quod licet hoc votum communiter dicatur absolutum, quia conditio apposita, nempe obitus patris, necessaria est; attamen non video cur etiam conditionatum appellari nequeat: quandoquidem, quod longius aut brevius temporis spatium futurum sit ante obitum patris, est quid contingens: & secundum hanc rationem conditionatum votum illud appellari potest.

IV. Quæst. III. *An votum sub conditione de presenti, præterito, aut futuro necessario, vel impossibili sit validum?* Jam dictum est, conditionem de presenti, aut de præterito votum conditionatum non efficere, eo quod consensum non suspendat. Pariter conditio de futuro necessario, ut *si cras Sol orietur, te ducam in sponsam*, votum efficit absolutum, non conditionatum: quia, cum talis conditio necessario futura sit, pro impleta habetur, ut communiter Doctores sentiunt. Sanchez tamen *Lib. IV. cap. xxiii. nu. 5.* docet cum aliis, quod, si vovens præfinit tempus executioni voti, licet conditio sit necessaria, votum fiet conditionatum: ut si dicas: *Voveo me abhinc uno anno castitatem servaturum, si Sol cras oriatur*: quia, inquit, licet conditio apposita consensum non suspendat, & ex hac parte votum sit absolutum; attamen, quia dies executioni præfinita est usque ad talem diem, non obligatur vovens. Secus autem, si hoc modo tuam conciperes votum: *Voveo castitatem, si Sol abhinc uno anno oriatur*. Non est cur diutius in his enucleandis immoremur. Quidam contendunt votum factum conditione futura impossibili esse validum; ut si dicas: *si celum digito tetigero, voveo castitatem*. Sed communissima sententia docet tale votum esse nullum. Et ratio manifesta est: quoniam promittens aliquid sub conditione, non vult subire obligationem, nisi post conditionis eventum. Ergo, dum conditionem impossibilem suo voto adicit, eo ipso non vult votum illud, neque illius obligationem. Quod vero eiusmodi conditiones appositæ ultimis voluntatibus, & matrimonii habeantur pro non adiectis, atque adeo valida sint testamenta, & matrimonia, ideo est, quia leges positivæ sic decernunt.

V. Quæst. IV. *An conditio turpis contra*

substantiam voti illud irritet? Resp. Adfirmant communiter Auctores, afferentes quamlibet conditionem turpem contra substantiam contractus illum vitare. De professione tamen religiosa, affecta conditione turpi contra eiusdem substantiam, dissident. Aliqui contendunt esse validam ob auctoritatem cap. *Infirmante*: quia in laudato textu concedebatur mulieri facultas retinendi usum, non dominium rerum suarum. Alii sustinent esse nullam: quia conditio turpis contra substantiam vitiat quemcumque contractum, quidni & professionem religiosam? Hanc defendunt D. Antoninus III. *Part. tit. xvi. cap. iii.* Rosella *verb. Religio 2. num. 21.* Sylvester *verb. Religio 3. quæst. vi. & vii.* Navarrus *Lib. III. Consil. titul. de stat monach. consil. xiv. num. 15.* Azorius *Lib. XI. cap. xv. q. ix.* Sanchez *Lib. IV. cap. iv. num. 94.* Armilla *verb. Religio n. 8.* Leander *tract. 1. disp. xli. q. xi.* ac plures alii: & est opinio valde probabilis. De conditionibus autem quæ non sunt contra substantiam, sed contra accidentia contractus, nulla dissensio est. Omnes fatentur illas non vitare contractum.

VI. Quæst. V. *Quando votum sub conditione futura contingenti honesta, & possibili obliget: & an sufficiat partem conditionis impleri: & num aliqua conditio adici possit post votum emissum?* Resp. Votum conditionatum proprie tale est illud quod editur sub conditione futura, contingenti, & honesta. Porro hoc votum non obligat ante conditionem impletam: quia natura istius conditionis est ut suspendat effectum, usque dum ipsa impleatur. Nec satis est partem istius conditionis impleri, sed necesse est impleri totam, ut votum obliget. Hæc conditio apponi debet voto, dum editur. Nam, edito voto, apponi amplius non potest: quia, cum emissum votum fuerit absolutum, non potest amplius fieri conditionatum; sicut nec eidem voto plane edito, sive absoluto, sive conditionato, gravamen aliquod addi potest. Si plures conditiones additæ fuerint, omnes impleri debent, ut votum obliget; dummodo conditiones copulative fuerint adiectæ; secus, si *divisive*. Si autem dubitas, an copulative, vel *divisive* illas posueris; tutiorem partem eligere debes, inquit S. Antoninus *Part. II. titul. xi. cap. ii. §. 4. in fine.* *Si super hoc non cogitavit, & nescit discernere, tutius est implere.* Probabilitate oppositum docent.

VII. Quæst. VI. *An satis sit conditiones impleri æquivalenter, ut votum obliget; vel necesse sit ut impleantur in specifica forma?* Resp.

Resp. Satis esse conditionem æquivalenter impleri, docet Sanchez *Lib. IV. cap. xxiii. num. 26.* alios pro eadem sententia laudans: quia conditio intenditur non propter se, sed quatenus medium est ad obtinendum finem voventis. Ergo, si effectus reipsa obtinetur, iam voventis intentio videtur impleta. V. gr. vovisti Religionem, si soror nupserit, si pater consenserit: sorore mortua, vel Religionem professa, aut mortuo patre, teneris ingredi Religionem ob conditionem æquivalenter impletam. Item vovisti Religionem, si pater moriatur, quia tuo subsidio indiget: teneris ingredi, si divitiis affectus fuerit: quia æquivalenter impleta conditio est, nempe patris paupertas amplius impedimento non est tuo in Religionem ingressui. Promissisti eleemosynam, si ex tali negotio lucrum reportaveris: non ex illo, sed ex alio negotio lucrum fecisti; teneris ad votum, quia æquivalenter conditio impleta est.

VIII. Contrariam sententiam defendunt Castropalaus *disp. 1. punct. 17. n. 5.* Tamburinus *Lib. III. cap. xii. §. 6. n. 4.* Leander *tract. 1. disp. xli. q. xxi.* Salmanticenses *tract. xvii. cap. i. §. 6. punct. 6. n. 169.* Quoniam votorum obligatio ex intentione voventis pendet: voventis autem intentio alligata fuit illi conditioni, non alteri loco illius appositæ: non enim vovit absolute utcumque, sed talibus positis conditionibus. Hæc sententia plus iusto litteræ adhæret. Quando constat voventem ideo apposuisse illam conditionem, nempe paupertatem patris, filii subsidio indigentis; & sororis nuptias, quia fratris custodiam illa requirebat: quando, inquam, id certo ex voventis intentione constat, ego sane non auderem illum ab implenda voti obligatione liberare. Siquidem talibus appositis conditionibus non aliud intendit vovens quam auferre impedimentum. Quod autem hac, vel illa via impedimentum auferatur, perinde est. Et profecto nimia videretur ingratitude, ne quid peius dicam, si affectus, quod absolute intendebat a divina providentia, noller promissa præstare: quia per illam specificam, & materialem, ut sic loquar, viam, de qua ipse cogitaverat, illud non obtinuit. Quare prima sententia mihi est probabilior; quando tamen vovens expresse non intenderit conditionem impleri sub specifica forma: tunc enim nulla foret difficultas.

IX. Quæst. VII. *An peccet contra votum qui conditionem sub qua votum emisit, impedit ne eveniat: & an debeat eventum illius*

expectare? Resp. Si conditio apposita pendeat ex sola voventis voluntate, non tenetur expectare eventum illius; sed potest, antequam eveniat, quod sibi placuerit eligere; ut si dicas: *Promitto ingredi Religionem, si Romam periero hoc anno*: non teneris elapsum anni expectare; sed potes, quando tibi placuerit, nuptias contrahere, & abstinere a Romano itinere. Si vero conditio ab aliena voluntate pendeat, tunc illius eventum expectare teneris; ut si dixeris: *Voveo Religionem, si pater consenserit, si soror nupserit &c.* Teneris etiam vovens non se reddere ineptum ad votum implendum. Quæ omnia communia sunt. Hinc constat prima quæstionis pars. Nam, si conditio adiecta tota pendeat a voluntate voventis, dubio procul illam evitare licite potest; ut, si quis voverit se ingressurum Religionem, si Romam perxerit, potest non proficisci Romam, & Religionem non ingredi: quia non vovit conditionis executionem, sed id sibi reservare voluit, ut scilicet libere posset conditionem exequi, vel non exequi. Si contra ab aliena voluntate conditio pendeat, sicut conditionis illius eventum expectare tenetur, sic tenetur etiam non impedire vi, fraude, aut dolo eiusdem conditionis eventum. V. g. vovisti Religionem, si pater consenserit: contra votum agis, si a consensu præstando patrem distrahas. Vovisti Religionem, si sanitatem assequaris: contra votum agis, si noxiis cibis utaris, ne sanus fias eo fine ut a voto te eximas. Salmanticenses cum Leandro docent, posse voventem patri precibus, & rationibus dissensum suadere; secus vi, & fraude, & dolo: quia preces, rationes, & consilia non cogunt patrem ad dissentiendum. Id etiam docet Tamburinus cum aliis. Hæc opinio mihi probabilis non est. Licet enim rationes, consilia, preces non cogant patrem ad dissentiendum; nihilominus non impediunt quominus vovens contra suum votum agat. Neque fraudes, vel doli semper extorquent patris consensum; & tamen vovens his utens peccaret. Hæc ratio evincit solum quod vovens certo non assequeretur finem suum mediis precibus; sed non probat ipsum animum non habere votum eludendi. Ubi, quæso, illhic sinceritatis & bonæ fidei vestigium? Si tu Paulo promississes mutuam sub hac conditione, quod frater tuus consentiret; nonne ut vater, & versipellis indignus habereris apud prudentes, si fratri dissensum precibus, consiliis, & rationibus persuaderes? Quidni idem dicendum, immo

potiori iure in casu nostro, in quo Deo fidelitas servanda, non hominibus tantum est?

X. Quæst. VIII. *An, si vovens sua malitia impediat recensitas conditiones ab aliena voluntate pendentes, teneatur voto, vel liber ab eodem remaneat?* Resp. Negant teneri voto Salmanticenses tract. xvii. cap. 1. punct. 6. §. 6. n. 173. citantes pro eadem sententia Suarez, Palaum, Dianam, Tamburinum, Leandrum, Filliucium, & alios: tum quia nec teneri voto ob impletam conditionem, quæ revera impleta non est; nec ob peccatum commissum in impedienda conditione, cum tale peccatum solum obligationem imponat pœnitentiæ, non restitutionis: tum etiam quia votum ex voventis intentione pendet: ergo, quacumque causa conditio non impleatur, cessat omnis obligatio voventis.

XI. Contraria sententia probabilior est, & colligitur ex D. Thoma, qui in IV. dist. xxxviii. q. 1. art. 3. quæstionc. 1. ad 1. asserit, eum qui ex sua culpa factus est impotens ad votum, teneri ad recompensationem voti per pœnitentiam. *Alio modo*, inquit, *distinguedum est, utrum ex sua culpa impotentiam incurrit: quia tunc oportet recompensare per pœnitentiam.* Non solum ergo iuxta S. Thomam agere pœnitentiam de peccato debet, sed etiam compensare voti observantiam per pœnitentiam astringitur. Ergo qui ex propria culpa impedit eventum conditionis, cum sit ad votum implendum aptus, illud debet implere. Et hoc verum habet in omnibus humanis contractibus, & promissionibus, adversariis etiam fatentibus: quidni ergo & in promissionibus divinis? Nec verum, immo falsum est quod perdocti Salmanticenses reponunt, ideo promissa humana servanda, quando ex malitia impedita conditio fuit, quia præfata promissa multum dependent a iure. Etenim, quando iura absolute declarant, contractus omnes in data hypothesi valere, non ex arbitrio id decernunt, sed quia ratio sic postulat: & positiva iura in similibus casibus ius naturale interpretantur, & declarant: solum quando aliquem peculiarem contractum in tali genere excipiunt, iuri naturali aliquid addunt ob peculiare fines. Quod vero promissarius humanus lædatur in rebus utilibus, secus Deus per transgressionem voti, nullius quoque momenti est. Quoniam, licet Deus detrimentum nullum percipiat; attamen vovens infringit malitia sua promissionem, seu culpa sua impedimentum ponit, ne promissio impleatur. Nemo autem ex sua iniquitate commodum de-

bet reportare. Hanc sententiam defendunt antiquiores, gravioresque Theologi, qui eam colligunt ex Regula Cum non stat per eam 66. de regul. iuris in 6. & Regula In iure civili 122. ff. de regul. iuris, & clarius ex leg. In executione 85. §. finali. ff. de verborum significationibus, ubi hæc habentur: *Quicumque sub conditione obligatus curaverit ne conditio existeret, nihilominus obligatur.* Quid apertius dici potest? Et sane, dum vovens conditionem ab alterius voluntate pendente accomodat intendit; atque illius casuali successui se se obligare virtualiter, & reapse decernit. Ergo, quemadmodum votum semel editum implere tenetur; ita, & conditionem semel adiectam expectare debet; atque adeo, si sua malitia impedit exitum conditionis, votum nihilominus debet implere. Quod confirmatur ex cap. Adversus de immunit. Eccles. ubi statuitur, quod fraus, & dolus nemini patrocinari debeant. Quod vero iniquum adversarii, votum pendere ex intentione voventis, verissimum est. Sed distinguendum est: pendet in sui remissione, secus in executione. Potest vovens edere, vel non edere votum. Sed posito quod semel deliberate votum ediderit, votum amplius non pendet ab intentione voventis. Ita in præfatis: potest vovens adiacere, aut non adiacere conditionem fortuitam ab alterius voluntate pendente. At semel posito quod hinc occasionali futuro eventui se obligaverit, si sua iniquitate illum impedit, non inde liber ab obligatione voti implendi esse debet. Et eum iura in omnibus contractibus humanis id servandum esse decernant, non video quod fundamento aliter in divinis promissis faciendum esse doceant Probabilitate, nisi ob nimium affectum indulgendi humanæ libertati. Noltram ergo sententiam docent Glossa l. Si rem tibi 19. §. finali, verbo Victori ff. de præsen. verb. & Bartolus ibi in fine, Paulus ibi n. 2. Imola ibi, Iason ibi n. 3. Alciatus n. 3. Decius in Regal. In iure civili n. 6. Richardus in IV. dist. xxxviii. artic. 5. q. 3. & Gabriel ibi quæst. 1. art. 3. concl. 2. Angelus verb. Votum 2. quæst. 11. Navarrus cap. xii. n. 42. & Lib. III. Consil. tit. de voto consil. 24. n. 2. Palacius in IV. dist. xxxviii. disp. 1. post concl. 5. Angles in floribus II. Part. 9. unica de voto art. 2. post 17. diff. dub. 8. Azorius Lib. XI. cap. xx. quæst. ult. Ludovicus Lopez in Instruct. cap. xlv. Manuel Rodriguez Tom. II. Sum. cap. xcvi. Sayrus in davi Reg. Lib. VI. cap. viii. n. 4. Pra-

Prado cap. xxxi. quæst. 5. §. 3. Bassæus Tom. II. verb. Votum 1. num. 36.

XII. Quæst. IX. *Quid sit votum conditionatum pœnale, & an sit validum?* Resp. Votum pœnale est quod quis edit, non ex affectu ad rem quam spondet, sed ex studio vitandæ actionis quam detestatur: ut si voveas hoc modo: Promitto me ædificaturum altare, si lusero, si fornicatus fuero &c. Quod vovens principaliter intendit, est vitare tale peccatum, seu actionem; &, ut vigilantior sit ad sibi cavendum, pœnam sibi constituit, nempe eleemosynam, altaris ædificium &c. Distinguitur hoc conditionatum votum pœnale a simplici voto conditionato: quia in primo apponitur conditio ad modum pœnæ; in secundo autem non adiacit ut pœna, sed absolute. Validum esse hoc pœnale votum conditionatum affirmant communiter Theologi contra Catharinum: quia est de re honesta, nec maius impedit bonum. Quod ita rursus dividere solent, ut aliud sit pœnale simplex, v. g. si quis dicat, *Si lusero, voveo ieiunium*; aliud sit veluti duplex, ut aiunt; v. g. *Voveo non ludare, & si lusero, voveo ieiunium.*

XIII. Quæst. X. *An, quando transgressio voti pœnalis culpa vacat ex invincibili ignorantia, obligetur vovens subire pœnam transgressioni appositam?* Resp. Communis opinio negans est: quia ubi nullum est peccatum, ibi nulla esse debet pœna. In data hypothesi nulla supponitur esse culpa. Ergo nulla pœna erit subeunda: quod verum est, etiam si ignorantia libera non sit ab aliqua veniali culpa.

XIV. Quæst. XI. *An qui mortale peccatum committit contra votum, si immemor voti sit, obligetur ad pœnam?* Resp. Affirmant aliqui, sed plures negant. Quoniam, inquiunt isti, qui invincibiliter voti non recordatur, vere non peccat contra votum. Ergo, sicut non peccat transgrediendo votum, ita nec debet pœnam subire. Quid, memor si sit voti, & immemor pœnæ? Respondet Sanchez, talem incurrere pœnam, si levis sit; secus, si sit insignis, & gravissima. Sed breviter dico, mihi probabilius videri, hunc neque levem, neque gravissimam pœnam incurrere, quando invincibiliter illius non meminit; secus, si vincibiliter. Quia verosimilius mihi videtur quod lex tunc non obliget ad pœnam, sed a pœna potius excuset.

XV. Quæst. XII. *An in voto duplici pœnali, si quis absolvatur a voto, absolvatur quoque a pœna, quam nondum incurrit?* Resp. Negant non pauci. Sed probabilior videtur opinio affirmans: quia, dum quis

absolvitur v. g. a voto ludendi, censetur consequenter absolutus etiam a voto quo pœnam sibi imposuerat, si luserit. Quamvis etenim eiusmodi vota non ita sint connexa, ut nequeat unum independentem ab altero emitti; attamen communiter in votis pœnibus talis habetur connexio. Consulenda tamen est voventis intentio.

XVI. Quæst. XIII. *An absolutus a voto, censetur absolutus etiam a pœna contracta in transgressione primi voti; & an in petitione dispensationis explicandum sit utrumque votum?* Resp. Probabilior est opinio quæ negat absolutum a voto, esse itidem absolutum a pœna quam iam contraxit in transgressione primi voti. Pariter probabilius iudicamus, explicandum esse utrumque votum in petitione dispensationis: quia, ut dispensatio legitima sit, & tuta, tota materia exponenda est iudicio Superioris. Et quamvis secundum votum accessorium sit, attamen quam maxime confert ut Superior dispensans, prudens iudicium efformare valeat. Multo autem magis tenetur vovens explicare votum principale, dum pœnæ contractæ, vel contrahendæ dispensationem implorat.

XVII. Quæst. XIV. *An qui vovit vitare aliquid, puta ludum, sub tali pœna, toties teneatur ad pœnam, quoties luserit?* Resp. Omissis variis distinctionibus pœnarum levium, & gravium, quod mihi probabilius videtur, est, talem semel tantum pœnam incurrere: quia rationabiliter præsumitur id intellexisse in voti emissionem. Nec enim homo prudens ad innumeras subeundas pœnas se astringere solet, maxime si tales sint pœnæ, ut vix repeti possint. Si talia edidisses vota: Si lusero, voveo peregrinationem Hierosolymitanam, aut ingressum in Religionem, aut castitatem: numquid hæc pœnæ repeti possunt toties, quoties commissa fuerit voti violatio? Ad istas ergo pœnas quod attinet, communiter fatentur Auctores, eas non esse totidem vicibus subeundas. De aliis pœnis aliter sentiunt. Nec ipse repugno. Cur? Quia frequenter voventes eiusmodi pœnas leves sibi imponere intendunt, toties luendas, quoties votum transgressi fuerint; ut dum vovent aut aliquas preces, aut parvas eleemosynas, genuflexiones &c. Ex intentione ergo voventis, vel si non pateat voventis intentio, ex pœnarum qualitate colligendum erit, num pœnæ iterandæ sint, nec ne.

CAPUT IX.

De voto assumendi statum religiosum.

I. **D**E voto assumendi statum religiosum agit D. Th. 2. 2. q. clxxxix. art. 2. (non lxxxviii. ut scribit Leander, corrigens Pradum, eo quod scripserat lxxxix.) ubi ostendit laudabile opus esse, meritique plenum votum profitendi statum religiosum: quia, cum votum quodcumque sit de iis quæ ad Deum pertinent, professio status religiosi maxime ad Deum attinet: hæc siquidem professione homo se se holocaustum in Dei obsequium, & honorem offert.

II. Hinc sequitur, illi qui votum emisit ingrediendi Religionem, omnem adhibendam esse diligentiam ut ingressum exequatur, quem admodum docet Angelicus *loc. cit. art. 3. ad 1.* Nec tamen ad voti observantiam requiritur ut vovens reipsa ingrediatur Religionem: quoniam multa obitare possunt ne eiusmodi ingressus executioni mandetur, eaque ut removeantur, a vovente non pendet: sed solummodo necesse est ut vovens nihil omittat ex parte sua eorum, quæ ad ingrediendum Ordinem viam sternere possunt. Si quæ tamen impedimenta haberet vovens, eadem manifestare deberet Prælati illius Religionis, cuius vovit ingressum. Quoniam manifestatio isthæc, etiamsi ingressum impediret, necessaria est ad valorem contractus inter Religionem & voventem. Religio enim ius habet non recipiendi eos qui gravi impedimento obstricti sunt, atque pari iure potitur ut sibi talia occulta impedimenta manifestentur. Ita docent communiter Auctores. Diligentia autem quam adhibendam voventi diximus, non est necesse ut sit extraordinaria, ut ad intercessores, & magnatum patrocina recursum habeat pro ingressus executione; sed satis est ut iis mediis utatur quæ prudentes adhibere solent in gravioris momenti negotiis. Minus probabile censemus quod scribunt Salmanticenses *tract. xv. cap. 11. punct. 1. n. 2.* videlicet voventem non teneri, dum habitum petit, manifestare suum votum Prælato; etiamsi speret eiusmodi manifestatione recipiendum esse in Religionem: quia, inquit, manifestatio hæc necessaria non est executioni voti; vovens autem solummodo media necessaria apponere tenetur. Laudant pro hac opinione Caietanum in 2. 2. *quæst. clxxxix. art. 3. circa solut. ad 1.* sed falso, ut non raro illis accidit. Nec verbum enim habet Caietanus saltem loco citato, quo exinat voventem a manifestatione talis voti. Lau-

dant quoque Bonacinam, & alios, quorum examen, cum res levioris momenti sit, prætereo. Dico namque voventem obstringi ad hanc manifestationem, quando advertit hanc esse viam ad ingressum assequendum. Ratiocinium Salmanticensium falsum reputamus: quia vovens vi voti ea tenetur apponere media quæ prudenter existimat conducere ad obtinendum finem sibi præstitutum, quæve absque gravi incommodo exequi potest. Quid autem hac voti manifestatione facilius? Semel ergo posito quod eiusmodi medium sit congruum ad obtinendum finem voti, scilicet ingressum in Religionem, non apparet ratio cur non teneatur tali medio uti. Licet concedamus, hanc manifestationem non esse suapte natura necessariam executioni voti; tamen in hac circumstantia necessarium est ut vovens bona fide se se gerat, illaque exequatur media quæ & nullam afferunt difficultatem, & efficacia sunt ad finis assecutionem. In quo namque negotio alicuius momenti similis facillima diligentia omitteretur? Neque hinc consequitur teneri voventem implorare præsidium, & favorem patronorum: quia & eiusmodi media grave suapte natura incommodum adferunt, & prudenter præsumitur ad illa voventem non se obligasse. Ut materia hæc aliquantulum impedita clarius exponatur, in sequentes paragraphos illam tribuimus.

§. I.

Quomodo interpretanda sint sequentia vota.

I. **Q**uæst. I. Quid dicendum de hoc voto: *Promitto me ingressurum Religionem, nisi Deus aliter de me statuerit?* Resp. Duplicem sensum habere hoc votum potest, ut post Cordubam Sanchez advertit *Lib. IV. Decal. cap. xvi. num. 2.* Prior est: *Voveo Religionem, nisi Deus me aliquo morbo, aliove obstaculo ad ingressum ineptum reddiderit:* quo impedimento sublato, votum asserunt obligare. Posterior est: *Voveo Religionem, nisi quid magis expediens mee salutis Deus decreverit.* In hoc casu votum cessare dicunt. Et in dubio, utrum magis expediens sit voventis salutis alius status a Religione, subdunt consulendos esse viros probos; atque dubio permanente, impetrandam esse voti dispensationem. Ceterum, ut id quod sentio promani, conditio apposita inepta, & superflua videtur: quoniam, dum aut impedimentum occurrit, aut status maioris perfectionis se se offert; etiamsi conditio apposita

sita non fuisset, subintelligeretur. Superflua quoque cenfeo hanc aliam conditionem: *Voveo me ingressurum Religionem, si potuero:* quoniam nemo nisi potens Religionem ingredi tenetur. Et quamquam omnes habeant potentiam physicam, non autem omnes moralem; attamen in quolibet voto includitur potestas etiam moralis, idest nisi gravia impedimenta ineptum voventem conlitterint. Quod si vis ut rationabilem propugnare conditionem præfatam, rem tanti momenti non cenfeo, ut acriter contendere debeam: potissimum quia in similibus votis semper voventis intentio primum omnium inspectanda sit.

II. Quæst. II. Quomodo explicandum est votum istud: *Voveo me ingressurum hanc Religionem, si quam intravero?* Hoc votum proponit D. Antoninus *II. Part. tit. xi. cap. 11. §. 1. notat. 4.* his verbis: *Si quis iuret, vel voveat intrare hanc Religionem, si quam intrat, valet: quia non per hoc principaliter excluduntur alia, sed principaliter includitur ista. Et si non pure, tamen sub conditione, scilicet si velit intrare aliquam. Sed si promitteret se nullam aliam intraturum, & non promitteret istam intrare nec pure, nec sub conditione; non valeret, & peccaret sic vovens.* Dum itaque vovens aliquam designat Religionem, licet conditionem adiciat, votum validum est; si vero omnem excludat Religionem, votum nullum est, & impium; ut tamen istius voti natura manifestior fiat, voventis intentio est inspicenda. Si enim peculiari ductus affectu erga talem Religionem, vovit illius ingressum tanquam quid principaliter sibi præstitutum; votum validum est, quamquam conditionatum: quia ingressus in Religionem, etiam conditioni alligatus, bonus est, & apta voti materia. Contra, si principaliter vovisset, nullam se ingressurum Religionem, tunc tota voti materia esset pura negatio, inepta ad votum; atque adeo nullum esset votum ipsum. Ita communiter Auctores.

III. Quæst. III. *Validum ne sit hoc votum: Voveo, nullam personam obstaculo mihi futuram, quominus Religionem ingrediatur, vel aliquid aliud faciam?* Resp. Invalidum esse pronuntiant Sanchez *Lib. IV. cap. xvi. n. 7.* Trullenchus *Lib. II. dub. 2. cap. 11. dub. 17. n. 4.* Leander *tract. 1. q. v.* Validum vero mihi videtur: reddit enim hunc sensum, nisi expressa voventis intentio aliud prodatur: *Voveo me ingressurum Religionem, quin cuiusquam personæ preces mihi obstaculo sint; seu voveo me superaturum, quoad potero,*

omnium personarum impedimenta, ut Religionem ingrediatur. Quid quod citati Auctores adfirmant; validum esse votum sic conceptum: *Voveo nihil fore impedimento, quominus Religionem ingrediatur?* Et tamen nullum, nisi in verbis, discrimen habet, si cum altero comparetur.

IV. Quæst. IV. *An teneatur ad Religionis ingressum qui votum emisit volendi Religionis ingressum?* Resp. Negative respondet Sanchez *Lib. IV. cap. xvi. n. 8.* & penes ipsum Navarrus *Lib. III. Consil. tit. de vot. Azorius Lib. XI. cap. xxii.* quibus subscribunt Leander, Pellizarius, Bassæus, aliique. Si votum illud absolute, & a quacumque circumstantia seiunctum consideretur; certum est ipsum non inducere obligationem ingrediendi Religionem ob rationem quam citati Auctores assignant: nempe quia aliud est votum volendi, aliud votum faciendi. Qui vovet se velle tantum, non vovet se facere. Hic autem vovens non vovet ingredi, sed vovet se velle ingredi. Ad hoc autem satis est ut aliquando firmam, bonamque voluntatem habeat ingrediendi; quæ minime obstabit matrimonio ineundo. Sint hæc vera in quadam metaphylica consideratione. Ceterum, si quis reipsa tale votum emisisset, vix haberetur fundamentum aliquod præsumendi talent voventem non habuisse intentionem vovendi ingressum in Religionem. Quis prudens voveret, se habiturum voluntatem ingrediendi Religionem, dum simul propositum habeat contrahendi matrimonium? Voluntas ingrediendi Religionem bona est, quia bonum inspicit. At, dum adest contraria deliberata voluntas volendi matrimonium, sunt duo actus qui invicem se collidunt. Quare, si mihi occurreret casus iste, serio voventis intentionem explorarem: quia in praxi aut votum inconsideratum est, & nullum defectu debita cognitionis; aut vovens certe ad Religionis ingressum tenetur. Idem dicendum de eo qui voveret se nolle in saeculo vivere, nempe exploranda esset voventis intentio. Citati Auctores aiunt, ad observationem talis voti satis futurum quod vovens negative se habeat, & nullam eliciat actum contrarium, *Volo in saeculo vivere:* & ideo inire poterit matrimonium. Mihi ridicula viderentur eiusmodi vota; & qui eadem emitterent, nimium imprudentes, & inconsiderati. Quare, si deprehenderem homines prudentes esse, qui talia vota sua sic exprimerent, serio eorum investigarem intentionem: quia communiter qui vovet se nolle in saeculo vivere, prudenter

presumitur & quod propositum habeat ingrediendi Religionem, & quod votum emitat Religionem assumendi. Nec tam ex verbis, quam ex intentione voventis, obligatio, & natura voti eruenda est. Si vera foret contraria sententia, materia istius voti esset mera negatio, & nihil positivi includeret. Idcirco dicunt citati Auctores, quod voventis iste deberet vi talis voti negative se habere. Sed ego, omnibus pensatis, aut votum nullum censerem, aut voventem ad Religionis ingressum obligarem.

V. Quæst. V. *An votum moriendi in Religione sit votum Religionis?* Resp. Adfirmant communiter omnes. Nemo enim mortem occumbere in Religione potest, nisi prius eam ingrediatur. Quin vi eiusmodi voti tenetur vovens in eadem perseverare. Disputant dumtaxat Auctores de tempore quo ex vi talis voti urgeret ingressus executio. Alii sustinent, idem dicendum de hoc voto ac de voto absolute ingrediendi Religionem, quod scilicet statim obliget. Alii contendunt, eiusmodi votum non inducere obligationem adeo solliciti ingressus. Missis disputationibus, exploranda est, quoad fieri potest, voventis intentio; & circumstantiæ considerandæ. Si verborum vis attendatur, quod eiusmodi votum tam celerem ingressum non præferat ac votum absolutum ingrediendi Religionem, videtur satis probabile. Quod e contrario non permittat longam dilationem, itidem satis verosimile apparet. Idcirco viri prudentis arbitrio hæc temporis definitio relinquenda esset, ut, inspectis circumstantiis, posset vel anticipare, vel moderate executionis tempus differre.

VI. Quæst. VI. *An votum vite eremiticæ, & solitariae obligationem inducat?* Resp. Convenit inter Auctores, hoc non esse verum Religionis votum. De illius obligatione diffident. Ne in levioris momenti quæstionibus plus iusto immoremur, validum esse votum istud, non videtur ambigendum. Si voventes non plene teneant statum, & perfectionem vitæ eremiticæ, ac solitariae (quæ absque speciali vocatione, & illustratione cælesti suscipienda non est) dispensationem poterunt impetrare. Hocque commune est penes Auctores.

§. II.

De obligatione voti assumendi statum religiosum.

I. Quæst. I. *An qui vovit absolute Religionem, votum impleat, si habitum assumat equitum D. Jacobi, Calatragæ,*

ve, Alcantara, & Monteis? Resp. Adfirmant aliqui; sed communis sententia negat: tum quia valde controversum est, sint ne isti veri Religiosi: non enim absolute castitatem, sed coniugalem tantum vovent: nec absolutam aut paupertatem, aut obedientiam Deo spondent: tum etiam quia, admissio vero eorumdem statu religioso, qui vovent Religionem ingredi, non ad eiusmodi Religiones, sed ad eas quæ vitam cœnobiticam profitentur, animam intendunt.

II. Quæst. II. *An saltem impleatur votum Religionis, si habitus assumatur equitum D. Ioannis?* Resp. Aiunt plures non ignobiles Scriptores: eo quod equites isti emittant tria vota absoluta, paupertatis, castitatis, & obedientiæ, suntque vere Religiosi; & quoad fieri potest, Melytæ commemorantes vitam communem ducunt, sicut ceteri Religiosi; atque religioni sibi vertunt, dum eam non servant, ut quidam ex iisdem Equitibus mihi testati sunt, & extra controversiam est quod sint veri Religiosi, cum sub regula a Sede apostolica approbata vitam degant. Communis tamen sententia negat impleri votum absolutum Religionis per assumptionem habitus præfatorum Equitum D. Ioannis: quia iuxta communem existimationem qui vovet ingressum Religionis, intendit unam ex Religionibus, in qua a sæculi tumultu prorsus seiuncta communis vita ducatur.

III. Quæst. III. *An saltem eiusmodi votum impletur per ingressum in Religionem Clericorum ordinum militarium?* Resp. Adfirmant communiter omnes: quippe isti vitam vere regularem in cœnobiis more aliorum Regularium ducunt.

IV. Quæst. IV. *An vovens Religionem voto satisfaciat, si ingrediatur Religionem relaxatam?* Respond. Negant communiter omnes Theologi, qui hanc versant quæstionem. Sed explicandum est, quid nomine Religionis relaxatæ intelligatur. Nam relaxatio latitudinem maiorem, minoremque admittit. Aliqua Religio (utinam aliqua tantum!) ab antiquo suo rigore declinavit, eo quod nec in cibo eam abstinenciam, nec in vestitu eam asperitatem quæ a suis primordiis vigeat, observat; leges tamen, & constitutiones, non modo præcipuas, verum etiam leviores, servari ab omnibus curat. Votorum insuper paupertatis, castitatis, obedientiæ observantia in ea adamussim viget. Hæc religio, licet aliquantulum antiqui rigoris remiserit, iuxta tamen communem existima-

tio-

tionem, & reipsa, relaxata non est; sed mitior tantum dici potest.

V. Ea Religio relaxata communiter appellatur quæ in *substantialibus*, ut aiunt, deficit. Leges porro substantiales seu primæ, & potissimæ sunt tria vota, & constitutiones; præceptaque, quæ proxima sunt his votis seu quæ ad facta tecta custodienda vota necessaria sunt, & sine quibus vix, ac ne vix quidem, votorum observatio consistere valet. Sic votum paupertatis cum privatis pecuniis, votum castitatis cum libero e cœnobiis egressu, votum obedientiæ cum libera facultate promovendi proprias rationes componi nequaquam possunt. Hinc illæ Religiones quarum Religiosi & sua privata peculia, modo ditiora, modo minutiora, prout fortuna fert, habent; & domicilia inhabitant ampliora non raro quam sæculares, lautioribusque, si velint, epulis vescuntur; & pro libito e Monasteriis egrediuntur, ludis vacant, silentia, ieiunia, & ceteras constitutiones passim impune violant; in quibus denique tacita conniventia tam Prælati, quam subditi in legum transgressiones conspirant: hæc, inquam, sunt Religiones quantum ad substantialia relaxatæ, quarum Religiosi, licet ore tenus iactent se vota observare, manifestissima tamen experientia oppositum suadent.

VI. Animadvertendum quoque est nullam ferme reperiri Religionem quæ in omnibus suis cœnobiis collapsa sit; sed fere quælibet vel cœnobia, vel Congregationes, vel Provincias habet, in quibus regularis observantia firma persistit.

VII. Dicimus ergo, voventem Religionis ingressum, non modo non implere suum votum, si ingrediatur Religionem eiusmodi relaxatam quam descripsimus; sed addimus, etiam votum ingrediendi eiusmodi Religiones nullum esse, eo quod non sit de bono meliori. Religiones Deo probatæ faciliorem salutis viam efficiunt; relaxati Ordines quos descripsi, difficiliorem, immo difficillimam reddunt beatæ vitæ consecutionem. Ergo votum de earundem ingressu non est de meliori bono, atque adeo nullum. Minor propositio, de qua sola ambigi potest, evidenter ostensa est in nostra *Disciplina Apostolico-Monastica*; ubi eum qui eiusmodi Religiones ingreditur, in gravissima pericula aternæ suæ perditionis se se conicere asseruimus cum omnibus & Theologis, & Casuistis, quantumlibet benignioribus. Quosdam tantum nunc recensebimus. S. Antoninus III. *Part. tit. XVI. c. 11.* Thomas Caietanus 2. 2.

q. clxxxix. art. 9. & Tom. I. *Opusc. tract. ultim. resp. 7.* Seraphinus Porreca *ibidem*. Martinus Navarrus in *Manual. c. XII. n. 45.* & 46. Paulus Nazarius de *statu Relig. concl. 14.* Nyder de *Reform. Reg. cap. IX. part. 1.* Lopez in *instrucl. cap. XLIII.* Lezana de *obligat. Relig. cap. VII. num. 16.* Lessius de *instr. & iur. Lib. II. cap. XI. dub. 5.* Cassianus a S. Elia *decis. 1. n. 2.* Sanchez *Lib. II. in Decal. cap. XVI. num. 14.* Passerinus q. clxxxix. art. 2. num. 6. Leander *tract. 1. de iuram. q. XIV. & XV.* Salmantic. *tract. XV. cap. II. punct. 1. n. 3.* Rotarius *Tom. I. Lib. I. cap. VII. punct. 2. n. 2.* Martinez de Prado *Tom. II. c. XXXI. q. VII. n. 2.* Bonacina *disp. IV. q. II. punct. 5. §. 6. n. 3.* Layman *Lib. IV. tract. V. cap. VI. n. 5.* Ratio satis obvia est, & cuique statim occurrit. Quisquis enim Religionis vovet ingressum, eius statum potissimum ac solum intendit, in quo a mundi periculis procul amotus Deo interire, suamque aternam salutem tutius operari valeat. Porro, dum Religionem collapsam ingreditur, in plura & graviora se conicit discrimina, & in quamdam quasi necessitatem violandi obligationes novas assumptas, maxime paupertatis votum, quod solemniter Deo nuncupabit. Consule quæ a nobis dicta sunt in memorata *Disciplina Apostolico-Monastica dissert. v. cap. XIII.*

VIII. Quæst. V. *An qui vovit ingredi Religionem strictiorem, satisfaciat suæ obligationi laxiorem ingrediendo?* Resp. Nequaquam satisfacit, sed peccat mortaliter: quia minus reddit quam promisit. Nemo autem votum maius in minus commutare potest. Hoc certum est penes omnes. Quid, si in laxiori instituto professionem emitat? Valida ne erit emissa professio? Valida utique erit, non inficior. Votum enim solemnne, quale est professio monastica, simplex votum, cuiusmodi erat illud ingrediendi strictiorem Ordinem, dirimit. Idque convenit inter omnes.

IX. Quæst. VI. *An qui vovit Religionem strictiorem, & professus fuit in laxiori, licite in hac perseverare valeat?* Resp. Nimum involute hac de re loquuntur Auctores. Communiter namque asserunt, licite eum ibi perseverare posse. Quod uno in sensu verum est, iuxta id quod habet D. Th. 2. 2. q. clxxxix. art. 8. ad 3. inquit: *Votum solemnne quo quis obligatur minori Religioni, est fortius quam votum simplex quo quis astringitur majori Religioni. Post votum enim simplex si contraheret aliquis matrimonium, non dirimeretur, sicut post votum solemnne.* Et idcirco ille qui

qui iam professus est in minori Religione, non tenetur implere votum simplex, quod emisit de intrando Religionem maiorem. Ex hac doctrina colligunt Salmant. tract. xv. cap. ii. punct. 1. num. 4. quempiam propria auctoritate posse commutare votum ingrediendi Religionem strictiorem in votum perseverandi in laxiore: quia votum perseverandi in laxiore perfectius est voto solum intrandi strictiorem: & laudant plures Auctores, qui revera eandem tradunt doctrinam. Hoc tamen, nisi explicetur, esse potest erroris causa. Certa ergo a dubiis discernenda sunt. Certum est, votum solemne simplex votum dissolvere; atque adeo qui emisit votum ingrediendi Religionem strictiorem, si professionem in laxiore emisit, non tenetur amplius vi sui voti simplicis strictiorem amplecti; cum votum illud simplex solum, & extinctum penitus fuerit per votum solemne professionis. Et ad hoc quod pertinet, optime loquuntur cum D. Thoma citati Auctores. Ceterum, si Religio in substantialibus relaxata sit, quamquam non teneatur vi voti præteriti, & extincti ad amplectendam strictiorem; obstringitur tamen ratione legis divinæ, quæ omnes obligat ad pericula æternæ damnationis vitanda. Porro demonstratum iam est, nullum esse votum ingrediendæ Religionis relaxatæ; & graviter peccare voventem, nisi ignorantia excuset, dum illud implet ingrediendo eiusmodi Religionem: idque, ut vidimus, docent ipsi Salmantici cum ceteris omnibus aliis Theologis. Nequit igitur talis vovens licite perseverare in Religione, quantum ad substantialia, relaxata. D. Thomas autem loc. cit. loquitur de Religione minori, seu minus severa, relate ad maiorem Religionem, quæ rigidior est; quarum tamen utraque proprias observet leges, ut fuscè palam feci in citata Disciplina. Qui autem vovit laxiorem, dubio procul valet tale votum sua propria auctoritate in votum assumendi strictiorem Religionem commutare; eamque ingrediendo votum implet. Qui autem vovit unam, non potest in aliam, licet æque arctam, non habita dispensatione, ingredi: quia nemo potest, ut probabilius censemus, commutare propria auctoritate votum in æquale bonum, sed solum in evidenter melius.

X. Quæst. VII. Utrum satisfaciatur voto ingrediendi Religionem strictiorem, si ingrediatur laxiorem, quæ privilegium pontificum habeat recipiendi eos qui voverunt strictiorem? Resp. Adfirmant communiter Doctores, qui referunt reipsa tale privilegium habere Bene-

dictinos, Augustinianos, & alios. Ut ut sit de veritate horum privilegiorum, præ oculis semper habenda est distinctio superius tradita: videlicet, si Religionis laxioris nomine intelligatur Religio mitior, blandior, minusque severa, quæ tamen exacte suas mitiores leges servet; privilegio admisso, vera est communis sententia; si autem Religionis laxioris nomine veniat Religio collapsa in substantialibus, falsa foret sententia præfata. Negamus enim ullum legitimum privilegium reperiri quod Ordinibus collapsis facultatem concedat recipiendi eos qui voverunt Religionem arctiorem. Quin asserimus, diplomata pontificia similes Religionem privare facultate recipiendi quoscumque ad suam professionem.

XI. Quæst. VIII. Quid præstare tenetur qui indefinite Religionem vovit? Resp. D. Thomas 2. 2. q. clxxxix. art. 3. ad 2. hæc statuit. Ille qui se voto obligavit ad certam Religionis ingressum, tenetur facere quantum in se est, ut in illa Religione recipiatur: & si quidem intendit se simpliciter ad Religionem obligare, si non recipiatur in una Religione, tenetur ire ad aliam; si vero intendit se specialiter obligare ad unam solum, non tenetur nisi secundum modum obligationis sue. Igitur, si vovens unam determinate vovit Religionem, eam adhibere debet diligentem, ut recipiatur, quam in alio adhiberet negotio gravioris momenti. Si ab uno Cœnobio repulsam rulerit, quatuor, aut quinque alia debet adire, ut dicunt communiter Doctores; quemadmodum, si vovit Religionem indefinite, quatuor, aut quinque Ordines; & cuiusque Ordinis quinque aut sex Conventus explorare tenetur, ut, si ab omnibus reiectus fuerit, liber a voto sit. Ita docent Sanchez, Castropalauus, Trullenchus, Leander, & alii. Disputant etiam, an teneatur extra propriam nationem, & patriam se conferre, atque alterius linguæ, & regionis Cœnobio adire. Sed hoc communiter negant. Satius videtur id prudentis arbitrio relinquendum. Id solum semper advertendum, quod Religionis collapsæ ingressum nec attentare, nec exequi debet. Si vovens liber sit ab impedimentis, facilis erit illi in unam aut alteram Religionem ingressus; si impedimentis sit irretitus, nullam inveniet. Qui est ineptus ad unam, aptus ad aliam esse potest. Quæ omnia a pluribus circumstantiis pendent. Idcirco regula certa assignari nequit; sed id viri prudentis iudicio remittatur oportet. Hinc colligitur, veram absolute non esse opinionem Sanchez, Castropalau, Leandri, & Salmantici

censum, asserentium illum qui vovit Religionem indefinite, cogendum non esse ad ingrediendum Ordinem strictissimum, ut Capucinorum, Carthusiensium, Camaldulensium, & Minimorum. Quandoquidem occurrere potest, & quidem non raro, ut vovens iis omnibus polleat quæ ad unum ex præfatis Ordinibus habilem, aptumque ipsum constituent: sit autem ineptus ad alios Ordines. Si vovens sanus, robustusque sit, si nullam adversus talem Ordinem aversionem experiat, si indole optima sit instructus, si virtutis ardore flagret; cur non consulendus sit ipsi talis Religionis ingressus? Qua ratione a Religionis assumendæ voto erit eximendus? Absolute ergo istorum Doctorum regula falsa videtur. Quare, ut diximus, iudicio prudentis, docti, & pii viri totum est relinquendum. Idem pariter adfirmandum de mulieribus, ac de hominibus. Ad diversitatem tamen patriæ, & provinciæ quod attinet, mulieres communiter cogendæ non sunt, ut extra propriam urbem, aut saltem nimis a parentibus remotum Conventum inquirent. Homines qui Religionem voverunt indefinite, si communiter repulsam acceperint ab omnibus Ordinibus, haudquaquam tenentur ingredi Ordinem Equitum D. Ioannis, Calatravæ, vel Alcantaræ: quia eiusmodi Ordines militares non comprehenduntur sub voto Religionis in communi, ut supra explicatum est.

XII. Quæst. IX. Qui vovit ingredi hunc sigillatim Conventum, si repulsam ferat, tenetur ne alia adire Cœnobio? Resp. Ex intentione voventis solutio colligenda est. Si aliquo peculiari rationis momento ductus tale Cœnobium primo & principaliter sibi præstituit, & repulsam passus fuerit, liber a voto manet. Cautè tamen, & serio exploranda est voventis intentio. Quoniam, si sola quædam affectio peculiaris erga tale Cœnobium impulsit tantum modo ad votum eliciendum adiecit, nullaque solida ratio talis definitæ electionis eluceat; tunc non est liber a debito curandi acceptationem in aliis eiusdem Ordinis Cœnobio: quia in his circumstantiis patet, hunc voventem primo, & per se intendisse ingressum in hanc Religionem, deinde in tale Cœnobium. In similibus causis iudicium totum pendet a voventis expositione.

XIII. Quæst. X. Vovens semel legitime reiectus a Monasterio, vel Religione, tenetur ne ad illam amplectendam, si postea ab eadem Religione, vel Monasterio invitetur? Resp. Quod penes omnes certum est, primo loco dicendum venit. Si quis ob aliquod tempo-

raneum impedimentum repellatur, impedimento sublato, vi voti tenetur regressum postulare. Idque inter omnes convenit; quemadmodum certum est quod, si vovens reiiciatur ob aliquod impedimentum apparens, & reipsa falsum, ut si recipiendus reputaretur ære alieno gravatus, illegitime natus, morbo occulto infectus, qui revera non esset: certum, inquam, est quod teneretur ingredi Religionem, si cognita veritate Religio eum exciperet.

XIV. Quod autem in disputationem revocant, est, num legitime, & absolute, atque in perpetuum repulsus, liber a voto maneat; ita ut, si a Religione denuo invitetur, non teneatur ad ingressum. Liberum a voti vinculo communiter Auctores hunc talem declarant: quæ opinio & mihi videtur probabilior: alioquin vovens iste anceps, & suspensus toto vitæ suæ tempore manere cogeretur. Ad hanc vero sortem adeo ancipitem non est ullo modo præsumendum quod se voluerit obligare dum votum Religionis emisit: neque ex voti natura tam grave onus colligi prudenter potest. Minus tamen probabile nobis videtur quod Salmantic. cum Castropalao, Aragonio, Pellizario, Diana, aliisque docent loc. cit. n. 1. nempe quod vovens facta sua petitione pro admissione ad habitum religiosum, non teneatur vi voti expectare consensum Religionis, si hæc tempus quærat ad deliberandum, seu si differat deliberationem: quia, inquiunt, censetur emissum votum sub hac conditione: Si facta debita diligentia Religio admittere voluerit. Hæc, inquam, opinio & minus probabilis, & falsa nobis apparet: quia vix est Religio cauta, & prudens in recipiendis candidatis, quæ in aliquod tempus acceptationem non differat, ut comperiat, utrum expediens sit postulante admittere, & ut periculum faciat, utrum constans, & firma sit eius voluntas. Tantum ergo abest ut in voto includatur conditio subitaneæ acceptationis, quin potius tacite congrua dilatio semper præsumitur. Dicendum ergo, quod, si dilatio talis sit quæ fundamentum solidum præbeat desperandi de assequendo ingressu, tunc a voto liber dicendus est vovens; secus, si dilatio moderata sit, spemque relinquat obtinendi opportuno tempore acceptationem.

XV. Quæst. XI. Prælati regularis repellere ne licite valet eadem facilitate eum qui voto Religionis obstrictus est, ac eum qui nullo devincitur voto? Resp. Adfirmat communis sententia, & merito: quia obligatio voventis nullo

potest licite illum deserere. Sic docent communiter omnes.

III. Quæst. II. *Qui religionem intraret animo exeundi, simulque cum proposito Deum orandi, ut illius cor immutaret, satisfaceret ne voto?* Resp. Adfirmat Leander tract. I. disp. XXI. q. III. ubi citat Angelum, Richardum, Sylvestrum, Sanchez, & Bassæum. Sylvester verb. Relig. 2. q. XIX. reipsa refert opinionem Richardi ita sentientis: & Sanchez Lib. IV. cap. XVI. n. 75. cum pluribus aliis hanc ipsam sententiam defendit, eo quod bona fide præstaret omnia quæ ex parte sua necessaria sunt ad obtinendum effectum sui voti. Verum, quando vovens animo exeundi ingreditur, propositum quod allegatur dandi operam ut Deus cor immutet, fallax & mendax præsumitur. Quare primum omnium animam exeundi deponere debet; ac deinde Deum orare, ut cor emolliat. Quomodo enim bona fide, & sincere Deum orare potest, ut immutet cor, si deliberato animo exeundi ille ingreditur? Quare mihi probabilius, & sinceritati conformius videtur, prius voventem debere pravum exeundi animum deponere, deinde operam dare ut Deus cordis infringat duritiem. Si vero ingressus præfatus animo exeundi, & cum proposito perseverandi (quæ duo simul pugnant) reipsa Religionem relinqueret; denuo illum urgerem ut animo exeundi deposito, periculum rei de more faceret, & tunc si bona fide experimento factò, a Religione egrederetur, eo quod statum illum minus sibi consentaneum experiretur, eum a voto liberum declararem. Hinc potiore iure dicendum est, & communiter. Auctores docent, non satisfacere voto Religionis eum qui animo non perseverandi ingreditur, si postea, etiam ob iustam causam exeat: quia bona fide Religionem expertus non est: & ideo tenetur sincero animo negotium peragere, ut voto suo faciat satis.

IV. Quæst. III. *Qui votum emisit ingrediendi, & statim exeundi, vel cum expressa intentione fruendi libertate a iure Novitii concessa, ad quid tenetur?* Resp. Votum ingrediendi, & illico egrediendi nullum est, & ineptum; quando tam ingressus, quam egressus æquo modo constituunt voti materiam. Si vero votum per se ingressum respiceret, & egressus esset circumstantia adiecta, votum validum foret, & vovens ad ingressum teneretur, atque circumstantia, tamquam inique adiecta, servanda non esset. Qui vovet cum hac expressa intentione fruendi libertate, qua

gaudent Novitii experientes absque ullius voti vinculo Religionem, dubio procul, facta experientia, egredi valet, & voto fecit satis. Sic expresse D. Thomas 2. 2. q. CLXXXIX. art. 4. in corp. *Si autem intendit se obligare ad ingressum Religionis causa experiendi, cum libertate remanendi, vel non remanendi, manifestum est quod remanere non tenetur.* Si tamen absque omni iusta causa exiret, sin peccaret contra votum, delinqueret tamen adversus divinam clementiam, cuius beneficia pro nihilo duceret, & contemneret. Subdit vero Angelicus ibidem: *Si vero in vovendo simpliciter de ingressu Religionis cogitavit, absque hoc quod cogitaret de libertate exitus, vel de perpetuitate remanendi, videtur obligari ad ingressum Religionis secundum formam iuris communis, quæ est ut ingredienti- bus detur annus probationis: unde non tenetur perpetuo in Religione permanere.* Itaque si, prævio experimento, ob iustam causam egrediatur, voto satisfacit.

V. Quæst. IV. *Qui vovit Religionem absolute, nihil sive de perseverantia, sive de egressu cogitans, satisfacit ne voto, si ingrediatur Religionem, & factò experimento, absque ulla causa, sed sola libertate ceteris candidatis voto solutis concessa, egrediatur?* Resp. Adfirmant non pauci. Henricus Gandavenlis quodlib. III. quæst. IX. & quodlib. XIII. q. XV. Navarrus Lib. III. Consil. de voto consil. 25. sive 19. Angelus verb. Votum 3. num. 18. & alii, quos citat Sanchez Lib. IV. cap. XVI. num. 89. Ratio istius opinionis est, quia votum, quemadmodum & iuramentum, omnes limitationes, ac exceptiones suscipit quas ius tribuit, l. fin. cap. de condit. indeb. Ergo votum Religionis intelligitur pro sola experientia faciendâ iuxta iuris regulas. Quoniam ius tribuit facultatem candidatis experiendi intra annum probationis Religionem cum plena facultate egrediendi.

VI. Contrariam sententiam, quæ probabilior est, & quam communiter Auctores tradunt, amplectimur. Ratio evidens est. Nam qui vovet Religionem, vovet se vitam ducturum in tali statu, admissò quod status iste, factò experimento, gratus sibi sit, nullaque sufficiens ratio occurrat cur debeat ab eodem recedere. Si enim voveret Religionem, ex mero arbitrio relinquendam, nulla etiam urgente causa, ingressus iste vanus & inutilis esset, ineptaque voti materia. Immo omnes qui ingrediuntur Religionem, si prudenter, ut præsumere debemus, agant, intendunt perseverare in eadem: idque omnes qui

qui prudenter votum Religionis edunt, sibi præstitunt. Ergo, nulla occurrente causa recessus, ut votum impleat, vovens tenetur in Religione perseverare. Nec obstat ratio contrariæ sententiæ, quod ius plenam intra annum probationis libertatem recedendi concedit in foro exteriori, ne scilicet detur actio contra Novitios egredientes. Hinc etenim minime sequitur posse Novitium, tametsi voto solum, absque ulla omnino causa, & mero arbitrio recedere a Religione, quam semel serio animo amplexus fuerat. Licet enim non peccaret contra votum, peccaret tamen peccato levitatis, temeritatis, & ingratiitudinis adversus divinam bonitatem. Porro, si vel ipsi voto soluti peccarent, saltem venialiter, quoties absque omni causa a Religione suscepta recederent; quid dicendum de iis qui voto forent obstricti? Isti sane & graviter peccarent recedentes, & a voto nequam essent liberi; sed iterum ad ingressum, & experiendam bona fide Religionem astringerentur. Ita docent Caietanus 2. 2. quæst. CLXXXIX. art. 4. dub. 3. Armilla verb. Novit. n. 10. Sotus Lib. VIII. q. 11. art. 1. ad 3. Aragon 2. 2. quæst. LXXXVIII. art. 3. Toletus Lib. IV. Sum. cap. XVII. n. 12. Valentia 2. 2. disp. VI. q. VI. punct. 4. Manuel Tom. II. Sum. cap. XCV. n. 2. Leander tract. I. disp. XXI. q. LVII. Sanchez Lib. IV. cap. XVI. n. 90. & alii plures.

VII. Quæst. V. *Quænam sunt iustæ causæ resiliendi a Religione?* Resp. Ut ex dictis patet, sive voto solutus, sive voto obstrictus, peccat iuxta communem sententiam si absque ulla legitima causa, sed ex mero arbitrio deserat Religionem quam erat ingressus. Hoc tamen est discrimen, quod liber a voto venialiter, voto ligatus mortaliter peccaret. Assignandæ nunc causæ sufficientes, ut tam ille qui vovit, quam qui non vovit, recedere licite valeat. Ac primo certum est, maiorem requiri causam in eo qui Religionis votum emisit, quam in eo qui Religionem sine voto suscepit. Ut enim Novitium liber a voto exire licite a Religione queat, sufficit quæcumque rationalis causa: puta, quod Religio illi grata non sit, quod in eadem prævideat non lætam se vitam ducturum &c. immo satis est ut probabiliter timere possit eiusmodi mala. Ceterum qui ex voto Religionem ingressus fuit, non nisi ob causas graves, & moraliter certas a Religione quam vovit, recedere valet. Eiusmodi porro sunt grave periculum alicuius damni magni momenti, sive temporalis, sive spiri-

tualis; gravissimæ tentationes, quas ei talis status afferret; impotentia ad onera Religionis sustinenda; gravis parentum necessitas, idque genus similia: quæ omnia prudentis viri iudicio subicienda sunt, ut, circumstantiis inspectis, quod expediens voverit iudicaverit, decernat. Qui non solum vovit Religionem, sed etiam perseverantiam in eadem, neque ob causas ceteroquin iustas recedere valet. Sola hunc impotentia, & quod a Religione absque illius culpa expellatur, a voto eximere valet. Si enim sua culpa repelleretur, a voto liber minime esset.

VIII. Quæst. VI. *Qui ultra votum Religionis vovet quoque perseverantiam in eadem, tenetur ne ita perseverare, ut si ex iustis causis eum recedere contingat, debeat denuo eam ingredi?* Resp. Qui duo vovit, ingressum scilicet, & perseverantiam, non satisfacit voto solo ingressu, nisi addat simul perseverantiam: ergo si recedit etiam ex iusta alioquin causa, tenetur denuo tentare ingressum. Sola enim, ut modo dictum est, evidens impotentia ad professionem, vel Religionis expulsio absque voventis culpa, potest eum a voti vinculo liberare. Si tamen difficultas gravissima superveniret, tempore voti ignorata, posset recedere; at, tali difficultate cessante, teneretur iterum Religionem amplecti. Hæc sententia mihi probabilior videtur: & licet multi Auctores contrariam defendant, plures tamen nostram tuentur. D. Th. 2. 2. q. CLXXXIX. art. 4. Caietanus ibidem, Sanchez Lib. IV. cap. XVI. n. 81. citans Navar. Covar. Azorium, Valent. Rodrig. eam quoque sustinet Candidus disquis. XXV. art. 15. dub. 21. Layman Lib. IV. tract. V. cap. VI. n. 13. Portell. verb. Votum n. 42. Pellizarius Tom. I. tract. II. cap. VI. n. 21. Toletus Lib. IV. cap. XVII. n. 12. Bonac. disp. IV. q. 11. punct. 5. §. VI. n. 22. Salmant. tract. XV. cap. II. punct. 2. n. 28. Leander tract. I. disp. XXI. q. LIX. Bassæus Tom. II. verb. Votum, Suarez Tom. III. de Relig. Lib. IV. cap. IV. n. 1. Trullenchus Lib. I. in Decal. cap. II. dub. 20. n. 20. n. 2. Lopez I. Part. instruct. cap. IV. & plures alii.

IX. Quæst. VII. *Qui voto perseverandi in Religione ligatus expulsus est, tenetur ne in seculo remanens castitatem servare?* Resp. In primis, si absque sua culpa fuerit expulsus, ipsum non teneri ad castitatem servandam certum videtur: quia castitas non includitur in voto ingressus, sed in sola professione monastica: ergo, cum hæc non emittitur, votum castitatis non obligat. Hæc ratio evincit quoque ad castitatem eum non teneri, etiam si

etiam si propria culpa repulsus fuisset. Hanc sententiam docent Caietanus 2. 2. q. clxxxix. art. 3. ad 2. Armilla verb. Votum n. 18. Navarrus c. XII. n. 47. & 48. Azorius Lib. IX. cap. xxii. q. iii. Sanchez Lib. IV. cap. xvi. n. cxi. Ioannes a S. Thoma disp. xxix. art. II. Trullench. Lib. II. cap. II. dub. II. n. 20. Leander tract. I. disp. xxi. q. lxxv. Si vero quis vovisset Religionem, & castitatem simul & principaliter, ad castitatem teneretur, etiam si in saculo remaneret: si vero castitatem vovisset dependenter a Religione, cessante voto Religionis, cessaret quoque votum castitatis: quia corrumpitur accessorium, principali cadente. Quando dubium occurrit, num castitas promissa fuerit dependenter a Religione, tunc exploranda est voventis intentio, si ex verbis quibus votum conceptum fuit, dubium oriatur. Si autem de ipsius voventis intentione dubitetur, nec possit ex circumstantiis dubium deponi; tunc observanda regula est quae asserit, in dubiis tutiorem partem esse eligendam.

§. I V.

De tempore quo urget necessitas implendi votum Religionis.

I. QUI absolute Religionem vovit nullo praefinito tempore, tenetur, quamprimum commode potest, votum implere, ut declaratum habetur Deut. xxiii. Cum votum voveris Domino Deo tuo, non tardabis reddere: quia requirit illud Dominus Deus tuus: & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum. Id ipsum praecipitur Ecclesiastice v. Si quid vovisti Domino, ne moreris reddere: displicet enim ei infidelis, & stulta promissio. Cum dicitur, quam primum commode potest, sensus minime est quod quaecumque difficultas satis sit ad differendum Religionis ingressum; sed indicatur quod solummodo grave aliquod obstaculum potest quandoque excusare dilationem. Si enim quaecumque difficultas satis foret ad licite moras necedendas, vix unquam tempus adesset opportunum & commodum implendi votum. Illud ergo tempus opportunum pro voti executione reputatur quo vovens moraliter, id est absque urgente, gravique impedimento, scilicet absque urgente, & Religionem amplecti valet. Sicut ergo ceterae promissiones hominibus factae indefinite ad executionem obligant, prima opportunitate oblata; ita & de promissione Deo nuncupata dicendum est. Qui enim nullum praescripsit sibi tempus, nullam rationem ha-

bet cur debeat expectare tempus futurum: alioquin semel concessio quod in futurum tempus differre posset promissionem suam, iam nullum posset pro executione tempus definitum. Quae tamen non ita severe accipias velim, ut ad incitas redigas voventem. Sed praeculis habenda est leg. Quod dicimus ff. de solutionibus. Statim solvere cum aliquo temperamento temporis intelligendum est. Item leg. Continuus §. Cum ita ff. de verbor. obligat. Eiusmodi ergo adverbia statim, quam primum admittunt quoddam temporis intervallum, quod nec minimum, nec maximum est, sed congruum. Quodnam autem dicendum sit congruum spatium, absolute definitum nequit; sed arbitrio prudentis est relinquendum. Modo brevius, modo longius spatium concedi potest, diversitate circumstantiarum spectata. Si bona fide res agatur, facillime quisque definire poterit tale temporis intervallum.

II. Quaest. I. Qui voto Religionis obstrictus est, peccat ne mortaliter, si ingressum suum per annum integrum differat? Resp. Aliqui Auctores, ut Ledesma Tom. II. tract. x. cap. III. dub. ult. Rodriguez Tom. II. cap. xcv. n. 9. censent, dilationem duorum aut trium annorum requiri in voto Religionis, ut notabilis mora dicatur, & ut vovens mortaliter peccet; in ceteris vero votis, ut ieiunii, eleemosynae, peregrinationis &c. quae perpetuum divinum obsequium non inspiciunt, maiorem concedunt dilationem; & tunc solum voventem peccare mortaliter, cum periculo non implendi votum se exponit. Hac opinio nimis laxa est. Licet enim plus temporis requiratur in votis aliis a Religione, nullius tamen promissionis executio tam longo spatio absque gravi culpa differri potest. Communiter ergo Auctores sentiunt, peccare mortaliter voto Religionis devinctum, si data opportunitate ultra dimidium anni voti sui executionem procrastinet. Plus temporis pro aliorum votorum executione permittunt, quia in his per dilationem nihil divino obsequio subtrahitur. Si quis tamen ultra unum aut alterum annum etiam istorum executionem protraheret; peccaret mortaliter, nisi gravia excusarent impedimenta.

III. Quaest. II. Qui tempus definitum pro voti sui executione, tenetur ne intra praefinitum temporis intervallum suum votum implere? Adfirmant omnes. Difficultas solum occurrit, utrum, si praevideat impedimentum, quod impossibile designato tempore reddat voti observantiam, teneatur praevinire tempus illud. Negant communiter, & merito

Au-

Auctores: quia votum non obligat praeter voventis intentionem: vovens autem ante definitum tempus noluit se obligare: ergo illud anticipare haudquaquam tenetur; quemadmodum non astringitur quis audire Missam ante diem festum, nec tempore bacchanaliorum ieiunare; licet praevideat & in die festo, & in quadragesima futura impedimenta, quibus & a sacro audiendo, & a ieiunio servando prohibeatur. Suarez Tom. I. de Relig. Lib. V. de voto cap. xiv. num. 5. Bonacina Tom. II. disp. iv. qu. II. punct. 5. §. I. n. II. Castropalaus tract. xv. punct. 15. Salmanticenses tract. xv. cap. II. punct. 3. n. 33. & alii.

IV. Quaest. III. Quomodo se gerere debet vovens in executione voti, si tempus definitum latitudinem excipiat? Resp. Si quis promissit se Religionem ingressurum intra annum, sex menses &c. non tenetur, nisi in ultimo intervallo temporis designati. Si tamen praevideret eo ultimo temporis spatio aliquid sibi futurum impedimentum, tunc executionem anticipare deberet: quia totum designatum tempus executioni voti obnoxium est. Ergo, dum praevidet se non posse illud implere in hoc determinato temporis spatio, tenetur in alio. Idcirco namque dividuum, latumque tempus sibi vovens praestituit, ut, si in aliquo intervallo obstacula occurrerent, in alio posset intervallo libere ab impedimentis suum votum implere; quemadmodum, si quis praevideat se non posse audire in die festo Missam circiter meridiem, tamen mane eam audire: quia totum tempus illud obligationi est alligatum. Ita D. Th. in IV. dist. xxxviii. q. I. art. 3. quaest. I. ad 7. Suarez Tom. II. de Relig. Lib. V. cap. XII. n. 7. Sanchez Lib. IV. cap. xiv. num. 8. Bonacina disp. IV. q. II. punct. 5. §. I. num. 13. Salmanticenses tract. xv. cap. II. punct. 3. num. 34. & communiter alii.

V. Quaest. IV. Qui tempore designato votum non implevit, tenetur ne elapso tempore illud implere? Resp. Adfirmat communis sententia: quia temporis definitio statuta fuit, non ad extinguendam, sed ad maturandam obligationem. Qui enim vovet tempore determinato Religionis ingressum, duplex sibi imponit onus, ingressum scilicet Religionis, & executionem eius intra definiti temporis cancellos. Violata hac secunda obligatione, consistit prima. Secus dicendum, si vovisset ieiunium in vigilia alicuius solemnitatis: quia clarum est, ieiunium illud per se spectare honorem, & obsequium offerendum Deo in honorem talis Sancti: elapso autem eo die,

Conc. Theol. Tom. III.

voti quoque finis elabatur. Ceterum vota quae spectant immediate bonum voventis, elapso tempore praestituto, adhuc impleri debent. Anne, si creditori promitteres debiti solutionem intra mensem, liber esses a debito solvendo, eo quod intra mensem non solveris? Nemo id dixerit. Sententia isthaec communis est.

VI. Quaest. V. Qui vovit Religionem ob aliquam peculiarem finem, vel dependenter ab aliqua conditione, est ne a voti obligatione absolutus, cessante voti fine, vel conditione? Resp. Quando conditio, vel finis est tota, & unica causa emittendi votum, cessante fine, vel conditione, cessat votum, ut omnes fatentur. Sic, si vovisti Religionem ob id solum ut evitares societatem talis mulieris; si haec denascitur, liber a voto es. Si religionem voveas, dummodo a tali morbo, quo assidue laboras, convalesceris, dummodo pater consenserit &c. deficientibus his conditionibus, a voto, nemine dissentiente, immunis es.

VII. Quaest. VI. Qui voto conditionali ligatus sponte impedimenta apponit ne conditio eveniat, liber ne a voto evadit? Resp. Priusquam responsum exhibeo, vota conditionata describenda sunt, quoniam diversi generis esse possunt. Si quis hoc votum emitteret, Voveo Religionem, si in tale flagitium lapsus fuero, certum est voventem liberum a voto evadere, si flagitium vitaverit: quamquam animo non implendi votum ab illo abstinerit: siquidem votum illud per modum poenae sibi imposuit; & quod primo rationaliter intendit, fuit peccati fuga. Quare donec in peccatum non labatur, ad votum non tenetur. Nullo autem modo peccat contra votum, etiam si peccati fuga votum vitare studeat: quia ille sibi tale ius servavit, utendi scilicet voti, & oneris subeundi consideratione, ceu freno quo facilius a peccato declinet. Idque convenit inter omnes. Difficultas potius est de eiusmodi votis, Voveo Religionem, si tale peccatum non perpetravero; & vovens postea deliberato animo in peccatum prolabitur, ut a voto immunis evadat: Voveo Religionem, si in talem locum concessero, si ab infirmitate convalesco, si pater consenserit &c. ac deinde commensationibus ventrem vexat, ne sanus fiat, ad locum illud accedit, ne conditio eveniat, patrem fraude, & dolo a consensu praestando removet: difficultas, inquam, est utrum hic vovens qui sic se gerit, solutus sit a voti vinculo.

VIII. Adfirmant Salmanticenses tract. xv. cap. II. punct. 4. n. 40. & pro hac sententia

L

lau-

laudant Suarez, Bonacinam, Laymanum, Filucium, & Dianam. Quandoquidem, inquit, vovens non aliter se obligare intendit, nisi conditione impleta: ergo, quocumque modo conditionis impediatur evenus, voti vinculum solvitur; ac si quis vel pederet in die ieiunii iter agat, ut nimium defatigatus a ieiunii lege liberetur, vel infirmitatem consulto contrahat, ut in quadragesima a ieiunii obligatione evadat immunis, vel animo ieiunandi recedat ab urbe, in qua sit obligatio ieiunii, & ad alium locum proficiscatur, ubi nulla sit ieiunii obligatio; profecto liber est ab observatione ieiunii. Ut ab istorum exemplorum confutatione exordiamur, dicimus exempla isthæc esse prorsus inepta. Qui infirmitatem data opera contrahit, liber a quadragesimali abstinentia evadit, quia effectus impotens ad ieiunium servandum. Idem dicendum de eo qui pedes iter arripit. Si autem defatigatio tanta non esset, ut impotentem eum constitueret ad ieiunium, ieiunare teneretur. Nec magis ad rem facit exemplum illius qui a loco lege ieiunii attrito ad locum liberum a tali lege pergit, ut ieiunii obligationem declinet: quamvis enim hanc sententiam admitteremus, eum esse a ieiunii obligatione absolutum; semper adhuc exemplum nimis a scopo recedit: eo quod lex illa localis est; vota autem de quibus loquimur in presenti, personalia sunt, quæ non locum, sed personam afficiunt. Ratio porro quam producit, exemplis reiectis solidior minime est. Quoniam, licet verum sit voventem non aliter se voti obligationi subicere quam adiecta conditione impleta, tamen id solummodo verum habet, dum vovens bona fide incedit, dum scilicet nihil apponit, nihil agit ut conditio non impleatur. Sed, dum ipse fraude, & dolo impedire conditionem studet; voto utique manet adstrictus. Clarius rem enucleemus. Duplici modo intelligi potest voventem se nolle voto obligare, nisi posita conditione: siquidem vel id, dum votum elicit, intendit; vel post emissum votum. Non primum. Quis enim est qui votum conditioni illiget, simulque animum habeat frustrandi conditionem? *Voveo Religionem, si convalesco; simulque statuo me*

omnia præstiturum ut sanitatis affectionem impediam. Voveo Religionem, si pater consenserit; fraudibus tamen, & dolo non parcam, ut patrem a præstando consensu abstraham; Nonne stultus haberetur qui sic voveret? Præsumi ne potest quempiam ratione præditum similia vota edere? Nonne quisque liber est ut edat, aut non edat votum? Qui animum haberet non apponendi conditionem cui votum supponit, a voto, & a conditione abstineret: qui enim non vult conditionem, non vult votum; qui autem non vult votum, votum non edit. Nemo ergo prudens, dum elicit votum, intendit frustraneam reddere etiam malis artibus voti conditionem. Nec videtur esse de hoc ambigendi locus. Porro, si votum sincero animo conditioni annectit, intenditque votum impleta conditione exequi; iam sibi facultatem non servat impediendi eventum conditionis: alioquin dicendum esset, sibi quoque servare facultatem impediendi, seu non exequendi votum ipsum absolute editum. Si vero post emissum votum conditionem apponit, hæc conditio nulla est, ut patet. Undique ergo corrumpit opinio isthæc.

IX. Dicimus ergo, teneri præfatum voventem ad sui voti executionem, quoties sua culpa curavit aut ne conditio eveniret, aut ut eveniret contra intentionem quam habuit, dum votum emisit. Et hoc expressum habemus leg. *In executione*. §. ult. ff. de verb. obligat. *Quicumque sub conditione obligatus curaverit ne conditio existeret, nihilominus obligatur*. Ratio quoque ex contraria sententia confutatione manifesta est. Accedit quod nemo ex iniquitate & fraude proventum colligere debet; neque fas est ut cuiquam dolo patrocinetur. Qui votum conditionatum elicit, tacitam voluntatem habet non impediendi conditionem cui votum affigit. Qua voluntate semel posita, nulla superest facultas, qua eadem conditio frustrari valeat. Huic sententia fautores accedunt Sanchez *Lib. IV. cap. XIII. num. 27*. Trullenchus *Lib. II. cap. II. dub. 19. num. 9*. Angelus *verb. Votum* l. §. 10. & alii. Plurima alia que de hoc voto dicenda essent, ad tractatum de statu religioso dicenda remittimus.

DIS-

DISSERTATIO III.

DE IIS QUI VOVERE POSSUNT.

De Votorum cessatione ob cessationem causæ finalis, rerumque mutationem; atque de eorundem irritatione dispensatione, & commutatione.

PLurima versare aggredimur in hac disputatione, scitu maxime necessaria. Quædam dicuntur Libro sequenti *diff. VII. cap. IV.* de iuramentorum irritatione, quæ omnimodam connexionem habent cum his quæ in præsentia excutienda veniunt. Quæ ibi brevi calamo perstringentur, fusius hic explicabimus. De iis qui facultate potiuntur vota emittendi, facilis est disputatio: ideo illam brevissime expediemus. Longior erit sermo de votorum relaxatione. Quinque modis sive vota, sive iuramenta cessare possunt, videlicet irritatione, dispensatione, commutatione, finis cessatione, & gravi rerum quæ promissæ sunt, non prævisâ mutatione. De quibus omnibus singillatim sermonem habebimus.

CAPUT I.

De iis qui vota edere valent.

I. QUI rationis usu potiuntur, omnes vovere possunt de rebus illis quæ sub eorum cadunt dominio & libertate, ut cum omnibus Theologis docet D. Tho. 2. 2. q. lxxxviii. *artic. 8. & 9.* Quapropter a votis edendis excluduntur ii soli qui rationis usu sunt destituti, ut furiosi, amentes, ebrii, dormientes, & pueri, antequam rationis lumen illis affulgeat.

II. Porro quamvis omnes ratione præditi emittere vota valeant, ut tamen eadem exequi possint, dominium requiritur earum rerum quas Deo nuncupant. Quapropter vota impuberum irritari a parentibus queunt: quia firma non sunt, nisi tacita conditione quod placita parentibus sint: quandoquidem eiusmodi voventes, licet rationis usum habeant, rerum tamen dominio carent, quia sub parentum potestate constituti reperiuntur. Igitur vota Religiosorum, filiorum, famulorum, uxorum invalida sunt, nisi consensus Prælati, patris, domini, mariti accedat, quando vota edita cedant in istorum præiudicium.

III. Quæst. I. *Vota Religiosorum sine Prælati licentia emissa de materia honesta, quæ nec iurisdictionem, nec ordinem ullo modo perturbat, sunt ne invalida?* Resp. Magnum est hac de re dissidium inter Auctores. Negant valida esse eiusmodi vota Angelus *verb. Votum* 2. n. 3. Rosella *verb. Votum* 2. n. 14. Valentia 2. 2. *disp. VI. q. VI. punct. 6. n. 1.* Caramuel in *Reg. D. Bened. n. 1798*. Peyerinus *Tom. II. de Prælati quæst. III. cap. III. n. 3.* aliique. Pro hac opinione afferri in primis

solet sancti Thomæ auctoritas ex 2. 2. q. lxxxviii. *art. 8. ad 3.* ubi hæc habet. *Religiosus subditus est Prælato quantum ad suas operationes secundum professionem Regule: & ideo etiam si aliquis ad horam aliquid facere possit, quando ad alia non occupatur a Prælato; quia tamen nullum tempus est exceptum in quo Prælati non possit eum circa aliquid occupare, nullum votum Religiosi est firmum, nisi sit de consensu Prælati; sicut nec votum puellæ existentis in domo, nisi sit de consensu patris; nec uxoris, nisi sit de consensu viri.* Pro hac eadem sententia affertur *cap. Monacho non licet vota vovere sine consensu Abbatis. Si autem voverit, frangendum erit.* Rationes quoque eidem suffragari videntur. Quoniam votum solemne Religionis, sicut extinguit omnia vota antea emissa, sic impedit ne nova emittantur. Accedit quod Religiosi vi votorum solemnium subduntur Prælati, non solum quantum ad materiam promissam, sed etiam quantum ad voluntatem qua promittunt. Voluntates quippe Religiosorum, quorum nec velle est, nec nolle, sub dominio Prælatorum constitutæ sunt. Hæc opinio sua non caret probabilitate.

IV. Probabilior tamen est contraria, quæ docet, valida esse vota Religiosorum, quæ detrimentum nullum afferunt vel superiorum iurisdictioni, vel rectæ administrationi Religionis, nec sunt de materia a Regula vetita, sed de re honesta, & supererogationis: puta vota ieiunandi in honorem alicuius Sancti, recitandi aliquas preces, & id genus similia. Quandoquidem res promissa per eiusmodi vota bona est; nec meliori bono infesta, sed consentanea. Non est ergo cur vote eiusmodi invalida sint censenda. Voluntas

subditorum subditæ sunt Prælatorum dominio in iis quæ regimen, & administrationem Religionis spectant, in aliis vero non ita subduntur potestati superiorum, ut nequeant Deo promittere quæ illi grata fore arbitrantur. Clarius rem explico. Admitto utique voluntates subditorum ita subiectas esse Prælati, ut nihil contra istorum voluntatem agere, vel promittere queant. Et hoc ad perfectum regimen requiritur. Sed hinc tantum inferitur vota Religiosorum firma, & stabilia esse non posse sine Prælatorum auctoritate: quia, quando Prælati eiusmodi vota perspecta habuerint, eadem irritare queunt: quousque vero illis non innotescunt, valida sunt, & subditi eadem servare tenentur. Nec obstringuntur illa Prælati suis manifestare, nisi ratio aliqua specialis occurreret. Rationes quæ pro contraria sententia afferuntur, evincunt vota prælati firma non esse, & stabilia, quia Prælati eadem irritare valent. Et hoc verum est: eiusmodi namque vota semper eliciuntur, seu elici debent, cum hac vel expressa, vel tacita conditione, *Si superior non contradicat, aut non impediatur*. Auctoritas S. Thomæ probat quidem, vota isthæc non esse firma, idest indissolubilia; minime vero non esse valida, usquedum non irritentur per superiorem. Id sonant verba S. Doctoris: *Nullum votum Religiosi est firmum, nisi sit de consensu Prælati*: firmum dicit, non validum. *Cap. Monacho* apocryphum est, nulliusque ponderis. Quamquam, etsi legitimum esset, nihil ex eo contra sententiam nostram elicere- tur. Aseritur ibi namque, *frangendum* esse votum editum absque consensu superioris, quod ultro concedimus: haudquaquam vero dicitur, votum non esse validum, donec a Prælato irritetur. Votum solemne professionis impedit ne ulla edantur vota quæ regimen, & administrationem exteriorum Religionis perturbent; minime vero ne vota nuncupentur quæ voventem solum afficiant: & hoc in sensu voluntas subditorum subdita est voluntati Prælatorum, quatenus scilicet nihil possunt subditi velle quod disciplinæ monasticæ ingerat nocumentum. Potiori iure hoc quod dicimus, verum habet circa vota quæ subditi edere valent de actibus internis fidei, spei, caritatis, & similibus. Quæ statuimus de Religiosis, applicanda sunt filiis familias, famulis, & uxoribus, omnibusque sub aliena potestate constitutis. Immo istorum nemo tam arctis vinculis devincitur domino, marito, parentibus, sicut Religiosi Prælati. Illorum subiectio vilioris servitutis speciem præfert;

istorum vero obedientia perfectius ac nobiliter propriæ voluntatis exhibet holocaustum. Hanc sententiam docet Caietanus 2. 2. q. lxxxviii. art. 8. ad 3. Navarrus in *Man. cap. xii. n. 60.* Ludovicus Lopez institut. cap. xlviii. Medina Sum. Lib. I. cap. xiv. §. 6. Prado cap. xxxi. q. xxii. §. 4. n. 23. Castropalaus tract. xv. disp. 1. punct. 19. n. 2. Sayrus in *Clavi Reg. Lib. VI. cap. v. n. 22.* Sum. Coron. III. Part. tract. de vot. n. 6. Trullenchus Lib. II. cap. II. dub. II. n. 2. Bassaus Tom. I. verb. Votum §. num. 12. & Tom. II. verb. Votum 1. n. 21. Ioannes a S. Thomæ 2. 2. q. lxxxviii. disput. xxix. art. 16. Sanchez Lib. IV. cap. xv. n. 6. Suarez Tom. II. de Reg. Lib. III. cap. v. n. 3. Filliucius tract. xxvi. cap. vi. num. 172. Azorius Lib. XI. cap. xvii. quest. iv. Salmanticenses tract. xvii. cap. 1. punct. 8. n. 183. Leander tract. II. disp. v. ubi plures alios citat, nempe Sotum, Fagundes, Armillam, Lessium, Aragonium, Mirandum, Portellum, Peyerinum, & Tamburinum.

V. Quæst. II. *Valida ne essent vota quæ Religiosi ederent de rebus sive a Regula, & constitutionibus, sive a superiorum præcepto veniunt?* Resp. Omnes adfirmant, eiusmodi vota nulla fore, etiam si res votis subiectæ veritæ tantummodo essent lege, sive statuto, nullam culpam, sed ad solam pœnam obligante. Ratio evidens est: quia votum de re mala, qualis est quæque res quocumque modo verita, ut nullum ab omnibus reicitur. Si res voto supposita verita tantummodo foret, ne absque licentia Prælati fieret; obtenta licentia, validum votum esset. Quapropter Religiosus qui vovere res eiusmodi cupit, priusquam votum edat, licentiam petere debet. Nullum est item votum de re verita, etiam si vovens ignoret prohibitionem. Quare, cognita lege verante, non tenetur servare votum quod prius servabat ob ignorantiam legis; neque astringitur ad petendam licentiam. Si res promissa, dum votum editum fuit, verita non erat; continuo ac prohibetur, voti vinculum abruptum. Si talis prohibitio revocaretur, vel ad aliud Cœnobium, in quo nulla esset prohibitio, vovens accederet; consurgeret votum. Quando vero teneatur vovens petere licentiam aut exequendi votum emissum, aut emittendi votum aliquod; id ex circumstantiis pluribus pendet. Unde hæc omnia arbitrio prudentis viri relinquenda sunt. Satius absolute, tutiusque est adamussum leges & statuta propriæ professionis servare, missis votis, quæ frequentius illi edunt qui in professionis propriæ ob-

observantia negligentiores sunt, sibi illudentes, quod votorum arbitraria susceptio excusare illos valeat a suæ professionis transgressione. Antiqua debita solvenda sunt, priusquam alia nova contrahantur. Hæc omnia communia sunt, & vera. Quin nec vota facile edenda sunt de observantia Regulæ, & constitutionum; edita tamen valida sunt obligantque, usquedum Prælati non dispensaverit.

VI. Quæst. III. *Validum ne votum est editum a Prælati Regularium elargiendi elemosynam?* Resp. Prælati Regularium administratores sunt bonorum Conventuum relate ab bonum commune tum spirituale, tum temporale Religionis: quare congruas elemosynas non modo licite erogare possunt, sed etiam debent: ad id enim facultatem a Conventibus habent. Conventus Regularium præcepto evangelico elemosynæ sunt subiecti arctiori vinculo quam sæculares, tum quia in hunc finem illis fideles bona donarunt, ut proprio victu, & vestitu subducto, quæ superflua, pauperibus distribuant; tum quia professio paupertatis, & perfectioris caritatis evangelicæ peculiari eos astringit obligatione. Porro Prælati instituunt, non modo ut eadem bona subditis distribuant iuxta variam eorumdem indigentiam, verum etiam ut pensionem illis bonis annexam de elemosyna eroganda solvant. Istorum ergo vota de conluetis elemosynis valida sunt. Si tamen extraordinarias insignes elemosynas elargiendi occasio urgens daretur, Conventuum Patres consulere deberent, quemadmodum leges præscribunt. Doctrina communis, & vera.

VII. Quæst. IV. *Valida ne sunt vota subditorum Regularium edita sine licentia Prælatorum elargiendi in elemosynam quidquam de bonis ipsis ad usum concessis?* Resp. Adfirmant Sanchez, Suarez, Castropalaus, quos laudat, & sequitur Leander tract. II. disp. v. quest. ix. Votum, inquit, eiusmodi emittitur sub tacita conditione, *Si superior licentiam dederit*: & ideo Religiosi, qui votum elicerunt, ad petendam licentiam obstringuntur, nisi ex præscripta consuetudine illis concessa sit: nec enim talis elemosyna dedecet statum religiosum iuxta istorum Doctorum opinionem. Hanc nos sententiam ut falsam, & improbabilem reicimus. Quoniam vota quæ sunt de materia non subiecta potestati voventis, nulla sunt. Regulares autem subditi, vi voti paupertatis, cuiusque rei temporalis dominio destituti sunt. Nullæ ergo sunt promissiones distribuendi bona non sua,

sed aliena. Audio innumeras adversantium Auctorum argutationes, quæ omnes ad hoc reducuntur, nempe quod licet nihil possideant Regulares, usum tamen bonorum habent; atque adeo, licentia accedente Prælati, congruam eorumdem portionem pauperibus distribuere licite valent. Validum ergo erit istorum votum, factum sub conditione consensu a Prælato obtinendi. Hæc omnia falso nituntur principio. Prælati licentiam subditis suis impertiri valide, & licite potest utendi bonis pro necessario victu, & vestitu; minime vero potestas eius extenditur ad impertendam licentiam pro bonorum quæ victui, & vestitui superflua, distributione: quoniam bona ista superflua ad patrimonium commune pertinent, cuius administratores solummodo sunt Prælati, & officiales. Præterquam quod concessio istius licentiæ speciem mali præfert: vel etenim fovet, vel potius viam aperit ad proprietatem, quæ bono communi tum spirituali, tum temporali summopere adversatur, & paupertatis votum penitus labefactat. Contrariæ opinionis Auctores in hypothesi loquuntur quod peculio Religiosi peculiari potentantur: quo admissio, inferunt posse ipsos elemosynas congruas largiri pauperibus. Consequens rectum foret, si hypothesis ex qua elicitur, vera esset. Sed non consequentiam negamus: quia principium ex quo deducitur, falsum decernimus: de quo tamen fusius suo loco, ubi scilicet ostendemus, falso supponere Auctores istos, Religiosos eodem modo quo uxores, & filios familias, elemosynas elargiri posse: etenim Religiosi, præter dominii privationem, in qua cum minoribus, famulis, & uxoribus conveniunt, usu quoque (victu, & vestitu exceptis) bonorum, & administratione, vi regularum quas profitentur, carent. Sed de hoc alibi.

VIII. Hinc colligitur, falsam omnino esse, ut ego quidem arbitror, sententiam quam tradit Leander tract. II. disp. v. q. x. pro qua citat, & vere, Sanchez Lib. IV. cap. xxv. n. 15. valida nempe esse vota quæ ederent Religiosi subditi elargiendi elemosynas de bonis Conventus, quorum nullam habent administrationem. Vota eiusmodi non modo invalida, sed futilia quoque mihi videntur. Quid enim dementius quam aliquem ea spondere quæ nullo modo sunt eius potestati subiecta? Ideo a prolixiori confutatione abstineo. Nobiscum sentit Suarez Lib. III. de voto cap. VII. n. 5.

IX. Quæst. V. *An Ecclesia valeat leges ferre quibus aliquæ persone ad vovendum in-*

habiles declarentur? Resp. Si sermo sit de votis solemnibus, quæ publicam spectant Ecclesie disciplinam, nulla est difficultas. Patet enim ante completum quatuordecimum annum nullam esse professionem monasticam. Controversia est de votis simplicibus, ac potissimum de illis quorum materia sunt actus interni. Sunt qui negant talem Ecclesie potestatem in actus internos dominantem. Nequit ergo iuxta Auctores istos inhabiles reddere homines ratione præditos ad elicenda vota, quibus actus suos interiores Deo nuncupent: eiusmodi enim vota iuris divini sunt, & de re Deo grata. Cur ergo non obligabunt? Pro hac sententia Salmautic. *tract. xvii. cap. 1. punct. 7. n. 179.* laudant Caiet. num. 2. d. lxxxviii. art. 9. *initio*; qui tam aperte eam non docet, sed ambigue loquitur, aitque tantum, quod *ante factum Ecclesia habet maiorem potestatem supra votum solemnne quam supra simplex: quoniam statuta Ecclesie sunt in eius potestate: singulorum autem animi interiores motus, in quibus perficitur votum simplex, non ita subsunt Ecclesie.* Quod interni libertatis humanæ actus non eodem modo subsint ac statuta & leges exteriores, Ecclesie potestati, & consequenter quod maiorem, ut ait Caietanus, *potestatem Ecclesia habeat in votum solemnne quam in simplex, res evidens est.* Hoc porro, & nihil amplius Caietanus docet. Ceterum quod indirecte possit Ecclesia promissiones etiam internas Deo factas irritas declarare, nisi tales serventur conditiones, nec Caietanus negavit, nec cur negetur, adest ratio. Ideo dicimus, Ecclesiam, gravi urgente causa, conditiones præscribere posse, quibuscum aliqua vota etiam interna edantur; & quibus non servatis, vota irrita sint. Quenam enim repugnantia, quod Ecclesia vota reiiciat, licet de re bona, nisi tales & tales conditiones serventur? Hanc sententiam docent Suarez *Tom. II. de Relig. Lib. III. de voto cap. III. n. 8.* Sanchez *Lib. IV. cap. xxiv. n. 42.* Castropalaus *tract. xv. disp. xv. punct. 19. n. 2.* Torre 2. 2. q. lxxxviii. art. 9. n. 2. Salmauticenses *tract. xvii. cap. 1. punct. 1. n. 180.*

X. Quæst. VI. *An Episcopi votare possint abdicatæ omni Episcopatus, vel ingressum Religionis, summo Pontifice inconsulto?* Resp. Sententia communis negans est: quia talis abdicatio, licet illis est *cap. Nisi cum pridem de renuntiat. & cap. Licet versic. Illa de Regal. & leg. Regia III. titul. VIII. part. 1.* Cum ergo ambo vota, tam abdicandi Episcopa-

tum, quam ingrediendi Religionem, sint de re interdicta ab Ecclesia; tenentur Episcopi ante voti emissionem summi Pontificis consilium petere. Unde, licet eiusmodi vota absolute invalida non sint; executioni tamen mandari nequeunt, nisi prius impetrata licentia; qua denegata, liberi voventes erunt a voti lege.

XI. Quæst. VII. *Possunt ne Episcopi, inconsulto summo Pontifice, peregrinationem votare?* Resp. Si solum illius temporis intervallum quo Episcopi a suis Ecclesiis abesse licite possunt, satis sit ad peregrinationem conficiendam; validum esse votum, certum est: quia peregrinatio res honesta suapte natura est, & in hypothese facta nullum inferret damnum Ecclesie. Secus dicendum, si peregrinatio longius temporis spatium exigeret quam sit illud quo Episcopi ab Ecclesiis suis abesse licite queunt. Invalidum ergo asserimus eiusmodi votum, etiamsi factum sub conditione impetrandi licentiam a summo Pontifice. Quandoquidem residentia Pastorum, & maxime Episcoporum, iuris naturalis est, ac divini. Ergo peregrinatio quæ hanc violat naturalem, ac divinam legem, mala evadit. Votum autem de re mala illicitum est, & nullum. Hoc, inquitur aliqui, verum est, dum votum editur ab Episcopo, absque conditione petendi licentiam, secus, hac adiecta conditione. Verum, cum peregrinatio quæ Episcopum cogit valde diuturno tempore a sua abesse Ecclesia, absolute loquendo ratio sufficiens non sit obtinendi licentiam, nec Pontifices summi ob solam peregrinationem ab arctissimo residentie vinculo Episcopos soleant dispensare; idcirco talia vota, tamquam inepta & invalida, sunt reiicienda. Tunc autem vota conditionata valida dicuntur, quando conditio moraliter evenire solet; ut, si Religiosus votum eliciat ieiunandi tali die, recitandi tales preces, si superior consenserit, validum est: quia consensus superioris res facilis est, & passim conceditur. At conditio licentiae pontificiæ pro peregrinatione, quæ longo temporis intervallo cogat Episcopum abrupte vinculum illud naturale, & divinum residentie in propria Ecclesia, vix moraliter possibilis est. Neque enim Pontifices summi, nisi urgentissima causa promovendi commune bonum Ecclesie, facultatem Episcopis impertiuntur recedendi longum tempus a suis Ecclesiis. Peregrinatio autem, devotionis peculiaris titulo suscipienda, nunquam potest esse ratio prævalens bono residentie; nec consequenter idonea

ne causa cur Pontifices summi valeant licentiam talem concedere. Leander *tract. ix. disp. v. q. xviii.* contendit ambas sententias istas conciliare hoc pacto. Si peregrinatio gratior sit Deo quam ipsa Episcopi residentia, votum validum est; secus, si residentia Episcopi gratior Deo sit, & maius bonum quam ipsa peregrinatio. Verum priorem hypothese in utilem reiicimus: quoniam vix excogitari potest eventus in quo peregrinatio morosa melior sit quam residentia; & ideo satius est absolute pronuntiare, eiusmodi vota nulla esse, quoniam de materia mala & illicita, quæ lædit debitum episcopalis residentie. Porro, si vix, ac ne vix quidem, contingere valet ut peregrinationis bonum prævaleat bono residentie; nullum datur fundamentum obtinendi licentiam a summo Pontifice pro talis voti executione; atque adeo conditio adiecta voto, est de re moraliter impossibili. Nullum igitur tale votum.

XII. Quæst. VIII. *An Parochi, vel Beneficiati residentie vinculo astricti, possint Religionem votare, eamque ingredi, proprio Episcopo inconsulto?* Resp. Quod possint, in consulti Episcopo, Religionis ingressum votare, non est qui in dubium vocet. Ideo enim Episcopi nequeunt, inconsulto summo Pontifice, Religionem votare, quia peculiari canone hoc illis vetitum est. Nulla autem lex invenitur quæ id vetet Parochis, aut ceteris Clericis, qui ob aliquod beneficium residentie debito sint subiecti. Exequi vero eiusmodi vota illos non posse, Episcopo inconsulto, contendunt non pauci, quos citat Sanchez *Lib. IV. cap. xxx. n. 48.* Sed contraria sententia verior est: quippe nulla lex reperitur quæ prædictis vetet eiusmodi ingressum. Si quidem *cap. Licet xviii. de Regul. a. solis Religiosis* petendam licentiam decernit; nec verbum autem habet sive de Parochis, sive de Clericis. Lege tamen convenientiæ, & urbanitatis proprium Episcopum consulere tenerentur, antequam votum executioni mandarent.

XIII. Quæri solet, *an Deus, Christus Dominus, & Angeli vota elicere valeant?* Resp. Deo votum presse acceptum repugnare, compertum est: neque enim cultum & obsequium cuiquam Deus promittere potest. Quod vero minus proprie votare, quemadmodum & iurare, valeat Deus, nulla est difficultas; cum habeamus ex Scripturis, Deum pluries per semetipsum iurasse. Certum pariter est, Christum Dominum potuisse vota Deo nuncupare, sicut & orare. Disti-

cultas tantummodo est, num sicut reapse oravit, ita quoque voverit. Adfirmat, licet dubitanter, Suarez *Lib. III. de voto cap. 1. n. 3. & 6.* sed conceptis verbis negat D. Tho. 2. 2. q. lxxxviii. art. 4. ad 3. *Dicendum, quod Christo secundum se non competeat votare, tum quia Deus erat, tum etiam quia, in quantum homo, habebat firmatam voluntatem in bono, quæ comprehensor existens.* Sancto Thomæ subscribunt communiter omnes tam domestici, quam extranei. Quod Angeli viatores potuerint votare, non est ambigendi locus: quod voverint, dici nequit. An votare possint in patria, inquisitio est inutilis. Vota enim proprie viatoribus competunt.

CAPUT II.

De cessatione votorum ob causam finalem cessationem, rerumque mutationem.

I. Quæst. I. *An cessante causa movente, cesset votum, & iuramentum?* Resp. Duplex solet causa distingui, cuius intuitu vovens suum votum edit. Altera est movens, altera impellens. De movente nunc sermo est.

II. Dicimus ergo, causa movente proxima tota cessante, cessare quoque sive votum, sive iuramentum. Hæc ex communis sententia. Ratio manifesta est: quia, deficiente causa finali omnino, cessat materia voti: quippe voti materia non promittitur absolute, sed ut inducit ad finem quem sibi vovens præstituit. Si ergo finis deficit, deficit quoque medium necesse est, quatenus ad finem talem conducit, scilicet voti materies. Quæ ratio principio nititur, quod votum non obligat præter voventis intentionem. Quisque autem vovens ob aliquem finem votum edit. Ergo, deficiente integra causa finali, deficit voventis intentio; atque adeo ipsum votum. Quamobrem in libro de legibus dicturi sumus, cessare legem, cessante sine toto in communi, seu relate ad multitudinem; secus, cessante sine in particulari, seu relate ad aliquem subditum privatum: quoniam leges non privatas, sed multitudinem, & communitatem spectant. Vota autem privata totidem sunt veluti peculiare leges, quas quisque sibi imponit, ceu peculiaris legislator. Quapropter, cessante sine respectu talis voventis, cessat votum. Exemplis res clarior apparebit. Vovisti eleemosynam pauperi talis erogandam: hic dives evadit: voti vinculum solvitur, quia finis voti fuit egestas pauperis sublevanda: ergo, cessante tali egestate,

cessat votum. Vovisti peregrinationem, ut patris salutem obtineres: hic aut sanus erat, aut mortuus est: finis voti cum voto cadit. Vovisti abstinenciam ab ingressu talis domus, ut evitares occasionem meretriculæ: hæc aut mortua est, aut alio abivit: liber tibi manet in talem domum ingressus. Hanc sententiam, quæ communis est, defendunt Suarez Lib. IV. cap. IX. n. 3. Sanchez Lib. IV. cap. II. n. 42. Bonacina disp. IV. q. II. punct. 3. §. 2. n. 10. Martinez de Prado cap. xxxi. q. XIII. n. 14. Tamburinus in Decal. Lib. III. cap. XIII. n. 2. Castropal. tract. xv. disp. IX. punct. 20. n. 1. Leander tract. I. disp. XII. q. 1. Salmanticensis tract. XVII. cap. III. punct. 2. n. 16.

III. Ad clariorem præcedentis sententiæ cognitionem illud est animadvertendum, quod causa finalis movens duplex sit: altera proxima, quæ immediate allicit agens ad effectum producendum; altera remota & universalis, in quam actus cuiusque generis referuntur. Dum voves eleemosynam tali pauperi erogandam, sublevantem pauperis causa finalis proxima est; cultus Dei, in quem eleemosynam dirigit, dicitur finalis causa remota. Hæc causa finalis remota nunquam cessat, nec proxime allicit voventem ad votum edendum, quamvis vovens & vota, & ceteros actus virtutis in Dei gloriam ordinet. Causa finalis proxima itidem duplex est. Altera movens seu motiva vocatur, quæ reipsa inducit, & inflectit animum ad talem actum, puta ad eleemosynam; & hæc cessare debet, ut cesset voti obligatio. Altera dicitur causa impellens, seu impulsiva, quæ veluti calcaria currenti adiicit; hæc vero deficiente, non deficit votum: quia sicut animum non inflexit ad vovendum, sic non valet votum iam editum irritare. Denique ad voti cessationem requiritur ut causa proxima movens plene & penitus cesset. Si enim dividua sit, seu si sint plures fines proximi intenti, & uno licet deficiente, alii consistant; votum omnino non cessabit; sed tantum ex parte quæ deficiente fini respondet; quoad alteram vero partem, qua finis subsistet, incoluere firmumque manebit. Item, si pro aliquo dumtaxat temporis intervallo cesset finis; pro eodem etiam tempore, & non amplius, voti obligatio suspenditur; reviviscens autem fine, exurgit iterum quoque voti obligatio. Quando dubium occurrit, num cessaverit causa impellens, aut movens integra, aut partialis; semper iudicandum est in voti favorem, ut tutior pars eligatur.

IV. Quæst. II. Cessat ne votum, cessante

causa finali movente proxima ob culpam ipsius voventis? Resp. Leander negat tract. I. disp. XII. q. VI. cessare votum, eo quod nemo referre debet commodum ex sua iniquitate. Allegat pro hac sententia Bonacina disp. IV. q. 12. punct. 3. §. 1. Trullench. Lib. II. cap. II. dub. 4. n. 16. & etiam Sanchez Lib. IV. cap. 21. n. 27. & n. 44. ubi oppositum docet. Explicanda res est exemplis, ut veritas per se ipsam appareat. Vovisti eleemosynam pauperi intra mensem solvendam: vovisti e captivitate extrahere mancipium intra duos menses. Tua culpa votum præfinito tempore non implet. Elapso tempore pauper moritur, captivus moritur. Cuinam solvere debes eleemosynæ pretium? Sane non videtur designari posse, cui eiusmodi vovens præbere debeat rem voto promissam. Quare dicendum quasi videtur, votum cessare, cessante fine adæquato proximo eiusdem voti; licet culpa voventis id eveniat. Diximus dissertatione superiori cap. IX. §. 4. n. 6. votum conditionatum minime cessare, cum vovens libere impedit conditionem, quia scilicet nemo ex iniquitate proventum colligere debet. Idem nunc diceremus, si finis voti consisteret. Sed quia, cessante fine impossibilis efficitur voti solutio, ut ex productis exemplis patet: ideo asserendum videtur mutata cessare. Quid, si voti solutio esset possibilis; puta, si pauper non moreretur, sed dives evaderet, si captivus libertatem assequeretur? Tunc res adeo evidens non esset. In casu ergo quo votum implendum foret, deberet ne vovens pauperi diviti effecto, & captivo in libertatem iam consiliuto voti pretium impendere? Ego sane non video cur eleemosyna danda sit homini diviti, licet olim pauperi. In similibus casibus suaderent potius voventi ut erogaret aliis pauperibus eleemosynam præfato pauperi promissam, tum in penitentiam culpabilis moræ, tum ut eo modo quo posset, voto satisfaceret. Si captivus liber effectus pauper sit, pretium voto destinatum pro illius libertate, convertendum erit in eiusdem vitæ sustentationem. Idem dici posset, si pauper mortuus fuisset, nempe quod aliis pauperibus eroganda foret eleemosyna illi per votum promissa. Si id diceretur, quod tutius & securius est, decerneretur. Et revera res semel voto consecrata, & in opera pietatis, & misericordiæ destinata, non videtur posse licite, & iuste retineri, maxime posita aliqua culpa voventis ob mortem eius in voto solvendo. Quotiescumque igitur culpa gravi ipsius voventis cessat finis

voti,

voti, ad talis voti compensationem illum ego semper obstringerem.

V. Quæst. III. An notabilis verum mutatio, quæ materiam promissam vel in se, aut iuxta communem existimationem diversam efficiat, satis sit ad votum irritandum? Resp. Adfirmat communissima sententia cum D. Tho. 2. 2. q. cx. art. 3. ad 5. Ille qui aliquid promittit, si habeat animum faciendi quod promittit, non mentitur, quia non loquitur contra id quod gerit in mente... Potest tamen excusari ex duobus. Uno modo, si promissit id quod manifeste est illicitum... Alio modo, si sunt mutatae conditiones personarum, & negotiorum. Ut enim Seneca dicit in Libro de beneficiis, ad hoc quod homo teneatur facere quod promissit, requiritur quod omnia immutata permanent: alioquin nec fuit mendax in promittendo, quia promissit quod habebat in mente, subintellectis debitis conditionibus; nec etiam est infidelis non implendo quod promissit, quia eadem conditiones non extant.

VI. Quæst. IV. Quænam materia mutatio dicenda sit notabilis, adeo ut valeat voti vinculum solvere? Resp. Quæcumque materiæ mutatio satis minime est ad votum irritandum: alioquin omnia vota nulla essent, cum res humana omnes mutationi obnoxia sint. Requiritur ergo quod mutatio notabilis sit, id est gravissima, ut voti vinculum dissolvatur, & tollatur voti obligatio. Porro quænam mutatio dicenda sit notabilis, & gravissima, definiri clare vix potest. Ea communiter nuncupatur mutatio notabilis quæ rem promissam in diverso statu constituit; ita ut iuxta communem hominum existimationem, consuetudines, aut leges, res sub talibus circumstantiis, aut difficultatibus obligare minime soleat. Hæc præterea mutatio debet esse evidens, & manifesta: si enim dubia tantum sit, votum non irritat. Igitur, si edito voto, occurrat in illius executione vitæ, aut honoris periculum, vel alterius rei gravis momenti detrimentum; tunc votum cessare, communiter sentiunt omnes. Neque enim prudenter præsumi potest, voventem hominem se voluisse in similibus casibus obligare, nisi reipsa eiusmodi pericula prævidens deliberate votum edidisset: quemadmodum, si grassante peste votum emitteret inserviendi huic infidelis, votum obligaret.

VII. Quæst. V. Irritat ne votum ea rei promissæ mutatio quæ si vovens tempore quo votum edidit, cognovisset, a voto abstinisset? Resp. Adfirmat prima sententia: quia in generali concessione non valuit ea quæ quis

verosimiliter concessurus non esset. Reg. gen. de reg. iur. in VI. Porro idem dicendum est de absoluta promissione; in qua excipiendi sunt eventus illi quos si cognosceret promittens, reipsa exciperet: eo vel maxime quod promissio libera nunquam præter voventis intentionem obligat. Voventis autem intentio est, noluisse in tali difficili eventu se se obligare. Præterquamquod in qualibet lege locum habet epikia, quæ excipiuntur eventus illi quos si prævidisset legislator, exciperet. Quisquæ autem vovens legislator privatus est. Tandem D. Thomas ipse in hac concedere videtur sententiam in IV. dist. xxxviii. q. 1. art. 3. quæstione. 1. ad 1. ubi hæc habet: id liberare a voti, vel iuramenti obligatione quoad si a principio accidisset, aut notum fuisset, ea fieri impediret. Eandem opinionem defendunt Navarrus in Man. cap. xviii. numer. 7. Sylvester verb. Vot. 2. q. xvii. sub finem. Caramuel Theolog. fundam. fundamentum 51. §. 4. n. 1399. Molina Tom. II. de iust. disp. cclxxi. concl. 2. & 7. notabil. 4. Citari etiam solet D. Antoninus Part. II. tit. x. cap. vi. §. 5. sed immerito: nihil enim ibidem habet sanctus Archiepiscopus quod huic fa- veat opinioni.

VIII. Contraria sententia probabilior est; quin absolute considerata, & serius perpensa, unica vera videtur. Si enim supervenientes difficultates satis forent ad vota immutanda, eo quod, si tempore voti fuissent spectatæ voventi, votum non edidisset; iam nulla promissio, nullus contractus consisteret, & humana societas perturbaretur. Quandoquidem pauci sunt contractus in quibus graves non occurrant postea difficultates, quas si prævidisset contrahens, proculdubio contractum non iniisset; idque passim occurrit in quibuslibet promissionibus: nec propterea contractibus liberantur. Promissionis ergo, seu voti obligatio non ex eo quod non promississet, si prævidisset, sed ex eo quod promississet, prævidissetque, metienda est. Promississet pauperi eleemosynam, quam minime spondidisset, pravum illum si deprehendisset; nihilominus stare promissis atringeris, ut communiter docent omnes. Hanc sententiam defendunt Caietanus 2. 2. q. lxxxviii. art. 3. Sotus de iust. & iure Lib. VII. q. 11. art. 1. ad 3. Suarez Lib. IV. de voto cap. xix. Navarrus in Man. cap. xii. numer. 39. Valentia 2. 2. disp. vi. punct. Prado cap. xxxi. qu. xiii. numer. 7. Fagundez Lib. II. cap. xxx. numer. 8. Sanchez Lib. IV. cap. II. numer. 22. Leander tract.

tract. 1. disp. XIII. quest. III. Salmanticenses tract. XVII. cap. II. punct. 2. Contrariæ opinionis argumentorum facilis solutio est. Regula iuris intelligitur non de quacumque difficultate quæ voventem afficiat; sed de notabili rerum mutatione, de qua supra dictum est. Quare distinguenda ea sunt quæ rei promissæ notabilem inducunt mutationem, ab iis quæ ipsum voventem afficiunt. Sapius vovens, dum votum edit, nullam, aut parvam prospicit difficultatem circa eiusdem executionem, ac observantiam; & postea tractu temporis, re per votum promissâ immutata consistente, ita graves patitur difficultates, ut, si eas prævidisset, dum votum elicit, a voto abstinuisset. Dicendum ne propterea eum immunem a voto esse? Absit. Nemo id dixerit, paucis exceptis, quorum institutum est, morum regulas laxare. Quæ postea materiam subiectam promissioni tangunt, si notabilem gravissimamque mutationem eius inducant, quam mutationem si prævidisset vovens, non vovisset, liberum a voti vinculo constituunt voventem: & hoc in sensu auctoritas D. Thomæ intelligenda est; nempe quoties supervenit aliquod impedimentum, quod ante votum, vel iuramentum emissum constituisset materiam ineptam ad inducendam obligationem, aut quod illicitam, vel inutilem, vel impossibilem illam reddidisset; id ipsum irritat votum, aut iuramentum emissum. Tria ergo semper in his casibus præ oculis habenda sunt: difficultas orta ex voventis conditione, quæ, nisi mortaliter impotentem efficiat, a voto non liberat; mutatio non gravis ex parte materiæ, quæ pariter voti vinculum non infringit; & tandem mutatio notabilis, quæ materiam in statu moraliter profus diverso constituit, & quæ sola voventem a voti obligatione eximit. Epitkia locum habet in eventibus raro contingentibus, quive communiter prævideri nequeunt. Futuræ difficultates in votorum executione obviare cuique sunt, nec impediunt quominus vota edantur.

IX. Quest. VI. Religiosus, professionis emissæ, ius ad regiam coronam acquirit; liberne a voti vinculo evadit? Resp. Dubitarunt quidam Casuistæ; immo Prado capit. xxxi. quest. v. §. 17. & in append. cap. xxxiii. refert, Caramuelem docere hunc Religiosum liberum omnino a voto fieri, atque matrimonium inire posse. Sed fallitur Prado, cum Caramuel oppositum expresse sustineat II. Part. Theol. fund. num. 89. secundæ impres-

sionis. Quid docuerit in prima, quæ mihi præ manibus non est, ignoro. Communis ergo sententia est, præfatum Religiosum votis obstrictum manere, eo quod nulla mutatio fiat ex parte materiæ promissæ. Utique, si prævidisset ius sibi ad regiam dignitatem superventurum, vota solemnia non emisisset; sed non propterea liber a voto evadit. Plurimi qui matrimonia ineunt, si præviderent ea omnia quæ inde consequuntur incommoda, matrimonia non contraherent. An idcirco matrimonia erunt dirimenda? Sed de his satis dictum superius est.

CAPUT III.

De votorum irratione, atque de his quibus inest eadem irritandi facultas.

I. Irritatio voti est eiusdem ablatio ab eo qui potestate dominante pollet, facta. Irritare namque idem sonat ac dirimere, solvere, inane reddere, seu in nihilum redigere. Irritatio duplex agnoscitur. Directam unam appellant; indirectam alteram, seu impropiam. Directa, seu propria est actus potestatem habentis, quo solvitur voti vinculum, seu nullum omnino votum efficitur. Dicitur actus potestatem habentis: quia proficisci debet ab eo qui dominium habet in personæ voventem, seu in eiusdem voventis voluntatem, ut pater in filios, & superiores in Religiosos. Indirecta, seu impropria materiam promissam spectat, quæ illius executionem impedit; quæve potius voti suspensio quam irritatio nuncupatur. Hinc Pontifex omnium fidelium vota irritare, seu suspendere valet: quia potest prohibere materiam voto promissam: & tunc votum suspensum permanet, donec materia vetita perseverat: ablata autem materiæ prohibitione, votum reviviscit, urgetque voventem ad executionem. Secus evenit in irratione directa voti, quod irritum semel factum nunquam reviviscit.

II. Cum de votorum, sive iuramentorum (utrorumque enim eadem est ratio) irratione sermo est, statim distinguenda vota sunt, & iuramenta. Nam alia cedunt in honorem Dei tantum, alia in hominum etiam utilitatem. Rursus istorum pariter est habenda discretio. Alia siquidem sunt vota, & iuramenta facta hominibus, qui ius nanciscuntur ad res promissas, eo quod talia vota acceptata fuerunt ab illis in quorum utilitatem facta fuerunt: alia sunt iuramenta, & vota, facta utique in aliorum utilitatem & commodum; ita tamen ut nullum, vi eorum-

rumdem votorum, ius acquirant illi in quorum facta fuerunt utilitatem, vel quia non libere omnino, sed dolo, fraude, & timore iniuste incusso fuerunt extorta, vel quod intemata, & acceptata neutiquam fuerint, & consequenter in potestate voventis, vel iurantis eorumdem retractatio remaneat, si iustitia spectetur. De veritate iuramenti promissorii alibi disputabitur. De votis ergo nunc tantum differatur, quæ aut soli Deo fiunt, aut nominibus, nullum per talia vota, aut iuramenta ius acquirentibus.

III. Quest. I. An pro licita votorum irratione causa aliqua requiratur? Resp. Convenit penes omnes, nullam pro valida votorum irratione causam requiri. Disputant vero, an non modo valide, verum etiam licite irritari vota possint, nulla causa occurrente. Negat Soto Lib. VII. de iust. & iur. quest. III. art. 1. fol. 4. vers. De usu autem, Sanchez Lib. IV. Decal. cap. xxiv. n. 13. Medina Lib. I. Sum. cap. xiv. §. 7. Aragon. 2. 2. quest. lxxxviii. art. 3. Sayrus in Clavi Reg. Lib. VI. cap. x. num. 14. Lessius Lib. II. de iust. cap. xl. dubit. 10. num. 70. Valentia 2. 2. disp. vi. quest. vi. punct. 16. Corradus I. Part. quest. cccxviii. Layman Lib. IV. tract. iv. cap. vii. n. 18. Villalobos II. Part. tract. xxxiv. diff. 17. Rationes istius sententiæ satis firmæ videntur. Irritatio actus est iurisdictionis: examen ergo præcedat oportet, ut actus iste indicetur conveniens nec ne. Quamquam enim voluntas subditi superioris potestati subiecta sit; non ita tamen subdita est, ut superior ad nutum, & sine ratione in eandem dominium exercere pro libito valeat. Nulla siquidem occurrit ratio cur superiores licite possint bonum subditorum impedire, quoties bonum illud nec optimo eorumdem regimini, nec bono communi adversatur. Tandem siue potestas isthæc in voventium utilitatem collata sit, ut in Prælati, & parentibus respectu Religiosorum, filiorumque; siue in commodum irritantis, ut in dominis respectu servorum; siue in utilitatem utriusque tam voventis, quam irritantis votum, ut in viro respectu uxoris: semper rationi adversum esse censetur, ut sine quacumque causa exercentur.

IV. Altera sententia docet, nullam pro licita irratione requiri causam: & hanc defendunt D. Antoninus II. Part. tit. xi. cap. II. §. 6. Sylvelter verb. Votum 4. q. 1. Caietanus in Sum. verb. Votorum irritatio, Ledesma dub. 2. conclus. 4. Trullenchas Lib. II. dub. 39. Navarrus in Man. cap. XII. n.

73. Suarez in III. Part. Tom. V. disp. iv. sect. 2. num. 8. Toletus Lib. IV. c. xviii. num. 9. Ludovicus Lopez I. Part. instruct. cap. xlviii. Azorius Tom. I. Lib. XI. cap. xvii. quest. 1. Salmanticenses tract. xvii. cap. viii. punct. 1. num. 31. Leander tract. i. disp. xvii. q. v. & apud ipsum Paludanus, Angelus, Palacius, Ovandus, Vega, Vivaldus, Beia, alique. Ratio est, quia vota hominum subditorum semper fiunt cum tacita conditione consensus superioris. Porro superior nullo iure cogitur hunc præbere consentum; sed pro arbitrio suspendere illum valet, & consequenter vota irritare: quemadmodum si quis ex bonis alterius elemosynam promitteret, sub conditione quod dominus sit consenturus; hic libere absque ullius causæ inquisitione consentum suum negare valet.

V. Utraque sententia suo in sensu vera est. Nam, si sola civilis potestas, ut sic loquar, spectetur, vera est secunda sententia: si vero non potestas civilis tantum, sed universalis illa lex in ipsa natura rationali defixa inspicatur, ratione cuius quisque obstringitur ex honesta causa agere; vera est prior opinio. Nulla siquidem in individuo indifferens reperitur actio: quia qualibet individua actio ob aliquem finem eliciatur oportet. Igitur iuxta finis qualitatem evadit bona, aut mala actio de se indifferens. Irritans ergo vota aliquem finem sibi præstituere debet; seu finis aliquis movere superiorem debet ad irritanda subditorum vota. Igitur in praxi nunquam superior sine rationabili causa irritare vota licite potest.

VI. Quest. II. An facultas vota irritandi, iuris sit positivi, vel naturalis? Resp. Pro iure positivo stat prima sententia. Quandoquidem vota solemnia Regularium tantummodo iure positivo statum religiosum constituunt. Ergo iure tantum ecclesiastico indissolubilia eadem vota dicenda sunt. Confirmatur hoc ex eo quod quædam vota a Prælati Regularium irritari nequeant; ut est votum transeundi ad arctiorem Religionem: cap. Licet de Regul. Ergo quod hoc, aut illud votum irritari possit, ex iure positivo ortum ducit. Denique parentes valent irritare vota filiorum realia, & personalia, antequam pubertatem attingant; cum autem ad pubertatem pervenerint, personalia illorum vota irritare non amplius possunt: quia ius positivum sic statuit. Hanc opinionem defendunt Vasquez 1. 2. quest. xcvi. disp. clxv. disp. clxv. cap. iv. nu. 29. Lessius Lib. II. de iust.

inst. cap. xl. dub. 23. num. 75. Sanchez in Decal. Lib. IV. cap. xxiv. num. 32. Castropalaus tract. xiv. disp. II. punct. 1. num. 4. Bonacina disp. iv. quest. 11. punct. 7. §. 2. num. 18. §. 26. Lezana verb. Votum. Probabilem eam iudicant Leander, & Salmanticensis.

VII. Contraria sententia probabilior est, & mihi vera. Hanc docet D. Thomas 2. 2. *quest. clxxxix. artic. 5. Caietanus 2. 2. quest. lxxxviii. art. 8. dub. 3. §. Ad primum dicitur.* Soto *Lib. VII. de iust. & iur. q. III. art. 1. Raphael de la Torre 2. 2. q. quest. lxxxviii. disp. II. num. 4. & disp. IV. n. 5. Prado cap. xxxi. q. XIII. n. 15. Suarez Lib. IV. de voto cap. vi. num. 2. & 3. & cap. vi. num. 4. Trullenchus Lib. II. cap. II. dub. 29. num. 1. Pontius de matrim. Lib. VII. cap. v. num. 19. Ledesma Tom. II. tract. x. cap. VII. dub. 2. concl. 3. Garzias Tom. II. tract. x. diff. 6. dub. 7. punct. 2. num. 15. Pellizarius tract. III. cap. IV. qu. XXI. num. 65. Leander tract. I. disp. XVI. Salmanticensis tract. XVII. cap. II. punct. 3. num. 27. Rationem optimam istius sententiae tradit D. Thomas 2. 2. q. lxxxviii. art. 8. in corp. *Quicumque est subiectus alicui, quantum ad id in quo est subiectus, non est suae potestatis facere quod vult, sed dependet ex voluntate alterius. Et ideo non potest se per votum firmiter obligare in his in quibus alteri subicitur, sine consensu sui superioris.* Hanc eandem doctrinam in responsione ad primum argumentum repetit, inculcatque. *Et ideo non potest omnino salvari ratio voti, cum quis in potestate alterius constitutus votet id quod est in potestate alterius; nisi sub conditione, si ille ad cuius potestatem pertinet, non contradicat.* Tandem loco citato, nempe 2. 2. *quest. clxxxix. art. 5.* haec de filiis familias statuit. *Quia pueri naturaliter sunt in potestate patris quantum ad dispositionem suae vitae, poterit pater vota eorum revocare.**

VIII. Filii vi iuris naturalis paternae potestati subiecti sunt. Religiosi subduntur Praelatorum voluntati, & dominio vi solemnis professionis, seu voti obedientiae. Iure ergo naturali, & divino patres, & superiores in filios, Religiososque dominantur. Porro vi istius domini, seu potestatis vota irritare valent subditorum. Ergo irritatio isthac eiusdem naturalis, divinique iuris fructus est. Accedit quod licet aliqua lex iuris tantum ecclesiastici, aut humani sit; posita tamen tali lege, ius confurgit naturale, & divinum. Institutio huius vel illius superioris a lege hu-

mana, & ecclesiastica praescribitur; facta tamen institutione ad formam legis, iure naturali, & divino subditi parere superiori adstringuntur. Iure gentium quis servus evadit; servitute contracta, ius naturale in servum dominus acquirit. Consecratio calicis a iure ecclesiastico praescribitur; sed iure divino calici sacro obsequium, & reverentia debetur. Quamvis ergo votorum solemnitas a iure ecclesiastico oriatur; semel tamen votorum solemnitate celebrata, Religiosus lege naturali subicitur superioris voluntati; quemadmodum iure naturali subditur uxor mariti imperio, tametsi solemnitates matrimonii a iure ecclesiastico proficiantur. Ex quibus omnibus constat solutio argumentorum quae pro se allegat contraria opinio. Nec officit quod lex ecclesiastica vetet superioribus ne in quaedam subditorum vota potestatem exercent, ut in adductis exemplis patet: quia ad eiusmodi vota, & similia quod attinet, subditi non sunt subiecti superiorum dominio: & ad removenda dissidia, Ecclesia declarat, superiores irritare haudquaquam possentalia vota.

IX. *Quest. III. Quibus conveniat potestas irritandi vota?* Resp. Varia sunt superiorum genera, quibus votorum competit irritatio. Idcirco, ut clare quaestio resolvatur, distinctione opus est. Alii sunt superiores qui potestate dominante potiuntur in subditos, ut parentes in filios, domini in servos. Alii solam habent potestatem iurisdictionis, seu directionis, quam etiam indirectam vocant. Quibus positis, facilis est solutio.

X. Primo falsum est quod scribit Hieronymus Lama III. Part. cap. IV. §. I. nempe summum Pontificem posse cum rationabili causa irritare quaecumque vota quae potest pater, & tutor, & praelatus, atque dominus; dum sit omnium pater, & tutor, & dominus. Haec opinio falsa est, & rejicitur communiter ab omnibus tum Theologis, tum Canonistis. Quoniam convenit inter Theologos, Pontificem summum potestatem non habere in omnes fideles dominantem; seu fideles, licet subiecti sint Pontifici tamquam supremo pastori, & capiti, minime tamen illi subiectos esse tamquam domino: alioquin dicendum foret, nullum saecularem posseovere Religionis ingressum, matrimonia inire, contractus celebrare absque consensu Pontificis; quemadmodum nequeunt haec peragere servi sine consensu dominorum, filii sine consensu parentum: quod aperte ablutit a vero. Pontifices ergo summi non possunt laicorum

corum vota directe irritare, sed, iusta occurrente causa, eosdem a votis solummodo valent dispensare. Vota autem Regularium, & Monialium irritare Pontifex valet potiore iure ac ipsi Praelati immediati: quia est supremus & praecipuus Religiosorum omnium Praelatus. Item vota omnia Ecclesiasticorum, quae ad beneficia ecclesiastica pertinent, irritari a Pontifice possunt. Vota vero sive Clericorum saecularium, sive laicorum, directe irritare nequit; sed indirecte dumtaxat prohibendo materiam.

XI. Episcopi irritare valent Monialium sibi subiectarum vota: in his enim dominantem habent potestatem. Secus dicendum de Monialibus quae eorum iurisdictioni non subiciuntur. Regularium pariter exemptorum vota irritare non possunt. Immo nec suorum Clericorum, & multo minus laicorum, vota irritare queunt. Quippe in istos non dominantur, sed iurisdictionis tantum potestate in eosdem potiuntur.

XII. Si ergo directe vota irritare tantum possunt qui potestatem quam vocant dominantem, seu dominativam, in sibi subditas personas habent. Qui namque alterius dominio subduntur vel ratione personae, vel ratione rerum quae promissionibus subsunt, nihil firmum constituere valent, superioribus inconsultis; sed in omnibus iutorum promissionibus includitur conditio consensus praestandi a superioribus. Quamobrem superiores Regularium vota Religiosorum, parentes vota filiorum, tutores vota pupillorum, curatores vota minorum, domini vota servorum, mariti vota uxorum irritare valent: quia omnes isti dominantur in subditos, & tali quidem potestate quae dominans appellatur. Hinc sequitur neminem posse propria vota irritare, quia nemo dominatur in se ipsum.

XIII. *Quest. IV. Tenetur ne superior vota irritanda in specie cognoscere?* Resp. Nemo inficiatur, posse absolute superiorem subditorum vota irritare, quin distinctam votorum cognitionem habeat. Dictum est enim supra, nullam causam ad vota valide irritanda requiri. Sententia quoque satis communis sustinet, superiorem non modo valide, sed etiam licite id praestare posse. Vide quae dicta sunt num. 5. Sed quamvis absolute loquendo possit superior & valide, & licite vota subditorum irritare; in praxi tamen semper ob aliquem peculiarem finem agere tenetur. Porro ut propter finem, & prudenter vota irritet, eorundem votorum notitiam habeat oportet. In his tamen reli-

gio vitanda est. Quaecumque enim causa factis est in omnium sententia ad validam licitamque irritationem. Cognitionem itaque dicimus irritandorum votorum requiri, ut superior imprudentiae notam effugiat.

XIV. *Quest. V. Potest ne superior vota irritare, subditis repugnantibus?* Resp. Adfirmat communis sententia, quae vera est. Quippe votum sub conditione futuri consensus superioris emissum fuit. Superior autem a subdito pendere non debet, ut iuxta subditi voluntatem votum editum approbare teneatur. Quoties ergo expediens sibi visum fuerit, refragante licet subdito, vota irritare poterit. Quin superior prohibere potest ne subditi imposterum vota emittant.

CAPUT IV.

De potestate quam habent Praelati Regularium ad irritanda subditorum vota.

I. Praemissa communi irritationis votorum notione, ad peculiare irritationes declarandas accedo. Paucis omnia expediam. Exiis quae dicta sunt, compertum habetur, Praelatos regulares posse subditorum vota irritare. Disputant vero Theologi, utrum omnia subditorum vota, tum interna, tum externa, subiecta sint Praelatorum potestati, & qui sint Praelati illi qui facultate potiuntur vota irritandi. Quare sequentes quaestiones resolvendas propono.

II. *Quest. I. Vota interna Regularium, quae regimen nullo modo perturbant, nec Religionis observantiam, irritari ne queunt a Praelatis eorundem?* Resp. Negant plures Auctores. Caietanus 2. 2. q. lxxxviii. art. 3. & q. civ. art. 5. Prado cap. xxxi. q. xiii. num. 31. Sanchez Lib. IV. cap. xxxiii. n. 6. Lessius Lib. II. cap. xl. dub. 13. n. 74. Castropalaus disp. II. punct. 8. n. 1. Armilla verb. Votum, Sylvester verb. Votum 3. q. III. in fin. alique. Evincere hanc opinionem contendunt D. Th. auctoritate: quippe 2. 2. q. civ. art. 5. in corp. haec habet. *In his quae pertinent ad interiorum motum voluntatis, homo non tenetur homini obedire sed solum Deo.* Quam doctrinam altius inculcat in respon. ad 2. Deo subicitur homo simpliciter quantum ad omnia & interiora, & exteriora: & ideo in omnibus ei obedire tenetur. Subditi autem non subiciuntur suis superioribus quantum ad omnia, sed quantum ad aliqua determinate. Ex hac doctrina manifesta existit ratio quae veram ostendit opinionem istam. Quippe Praelati regulares idcirco vota sub-

subditorum irritare valent, quia in eisdem dominantem habent potestatem. Porro, si plene in eos non dominantur, si subditi quantum ad aliqua non subiciantur suis? Prælati, sed tantum in iis quæ regulam, & ordinis regimen inspicunt, secus in iis quæ intra animum sistant; planum videtur, Prælatos carere potestate irritandi vota interna Religioforum, quæ nec regulæ observantiam, nec Religionis gubernationem tangunt.

III. Altera sententia sustinet, Prælatos Regularium omnia subditorum vota tum interna, tum externa irritare directe posse. Hanc defendunt Soto *Lib. VII. de iust. & iur. q. III. art. 2. dub. 2. §. Quartum operum genus*, Sanchez *Lib. IV. cap. xxxiii. n. 6. & cap. xxiv. n. 40.* Suarez *Lib. III. de voto cap. VII. n. 8. item Tom. V. in III. Part. disp. IV. sec. 2. num. 8. & 9. item de Relig. Lib. VI. cap. VII. n. 8.* Prado *cap. xxxi. quest. XIII. §. 2. Bonacina disp. IV. quest. II. punct. 7. §. 1. n. 26.* Valentia *disp. VI. punct. 6. quest. V. Azorius Lib. XI. cap. XVII. quest. XVI. & n. 17.* Vasquez *1. 2. disp. cli. cap. IV. n. 17.* Tamburinus *de iure Abb. Tom. II. disp. XVIII. quest. IV. n. 6. & II. Layman Lib. IV. tract. IV. cap. VII. n. 6. concl. 3.* Leander *tract. I. disp. XVI. q. XXIV. Salmanticenses tract. XVII. c. II. punct. 4. n. 37.* alique plures. D. Th. in hanc quoque sententiam concedere videtur 2. 2. quest. lxxxviii. art. 8. ad 3. *Nulum*, inquit, *votum Religiosi est firmum, nisi de consensu Prælati.* Ratio quæ pro hac afferitur sententia, satis valida est. Siquidem, licet verum sit Religiosos subditos in omnibus subiectos haud esse Prælati, hoc in sensu quod Prælati nequeant illorum aut augere, aut minuere vota, nec supra, aut contra Regulam quidquam præcipere; nihilo tamen secus iisdem subiciuntur in hoc quod ipsi nova onera sibi imponere nequeunt, illis inconsultis: quippe hæc nova onera possunt constituere subditum ineptum ad implenda illa quæ sunt Regulæ, quæque solemniter voto adstringitur Deo reddere. Potest Religiosus plurima vota interna edere eliciendi in singulos dies tot amoris divini actus, totidem fidei, totidemque spei, recitandi prolixas preces, genuflectendi, & id genus similia: quæ omnia simul sanitati, & pensio vi Regulæ solvendo officere queunt. Cum igitur Religiosus vi suæ professionis totus Deo dicatus sit, Prælatorum potestati subiectus est etiam in hoc quod nequeat firma vota edere, nisi habita ratione consensus obtinendi a Præ-

latis suis. Hæc sententia probabilior est, immo vera.

IV. Ex his soluta remanent quæ pro se allegat prima opinio. Verum namque est quod docet D. Tho., Religiosum Prælati suis quantum ad omnia non subici. Hic tamen non infertur, subiectos non esse in votis edendis. Subiciuntur superioribus quantum ad aliqua determinate, inquit Angelicus, id est quantum ad illa quæ præscribuntur in Regula, & constitutionibus, quæque cum eisdem annexa sunt. Quorum omnium sensus est, quod Prælati nequit cogere subditum ad obediendum sibi in iis quæ nec præscribuntur in Regula, nec ad Regulæ observantiam ullo modo conducunt. Ne multa: ad libitum, & pro arbitrio nequit subditos obligare ad ea peragenda quæ limites emissæ professionis transiliunt. Similiter dicitur, Ecclesiam non habere potestatem directam in actus internos, quatenus possit quidquam mere internum vel præcipere, vel prohibere. Hinc tamen neutiquam consequitur, illam non habere facultatem liberandi subditos ab aliqua etiam interna obligatione. Votorum irritatio bonum respicit ipsius subditi. Non est onus hæc irritatio, sed beneficium eiusdem. Et quamquam vota sint interna; executio tamen votorum, licet interna, disciplinæ exteriori præiudicium inferre potest, ut ex iis quæ diximus, constat. Nostra ergo sententia est, Prælatum posse quæcumque subditorum vota irritare. Antequam tamen irritentur, subditus servare illa debet, eo quod valida sunt iuxta ea quæ docuimus supra *cap. I. quest. I.* & solummodo, causa cognita, valet Prælati vota irritare.

V. Aliqua tamen vota excipiuntur, quæ a Prælati irritari nequeunt, ut ea sunt quæ statum constituunt, sive simplicia sint, sive solemnia. Hac ratione vota quæ in nonnullis Ordinibus fiunt, ut votum Minimorum abstinentiæ a carnibus, votum Mercenariorum redimendi captivos, quatuor vel quinque vota Iesuitarum præter tria solemnia, Prælatorum irrationi minima subiecta sunt. Votum quoque transiendi ad arctiorem Religionem superiorum potestati non subiacet: quia nec summus Pontifex eiusmodi votum transiendi ad arctiorem irritare valet, ut communiter Theologi docent: quoniam ut Pontifex irritandi potestatem minime habet, sed tantum ut supremus omnium Religioforum Prælati. Porro ut Prælati hæc vota nequit, sicut nequeunt ceteri Prælati, irritare. Si plura cupis, lege Sanchez *Lib. IV. c. xxxiii. n. 13.*

VI.

VI. Quest. II. *Qui sunt Prælati qui hæc subditorum Regularium vota irritare valeant?* Resp. Subditorum vota irritandi potestatem habent omnes superiores qui potestate ordinaria potiuntur; ut sunt Generales in universo Ordine, Provinciales in tota provincia, & Superiores, seu Priores Conventuum, seu domorum particularium, qui omnium subditorum, etiam hospitum, ultra diem ibidem commorantium, vota irritare queunt.

VII. Quest. III. *An Legati a latere, & Congregationes Cardinalium vota Religioforum irritare valeant?* Resp. De Legatis a latere affirmat Prado *c. xxxi. q. XIII. §. 3. n. 31.* De Congregatione Cardinalium super disciplina Regularium plures idem docent. Sed probabilior est neque Legatos a latere, neque Cardinalium Congregationem hac potestate pollere. Quoniam solam potestatem iurisdictionis, secus dominativam in Religiosos habent. Et quamquam hanc potestatem summus Pontifex delegare illis possit; minime tamen constat, revera eis illam delegatam fuisse. Ceterum in his standum est praxi. Si enim præfati Legati, & Congregationes vota irritarent, dicendum foret, illis Pontificem talem potestatem delegasse. Convenit vero fere penes omnes, hanc potestatem non habere Cardinales protectores.

VIII. Quest. IV. *An Prælati, seu Superiores secundarii, quos Monachos, Vicarios, Prorectores, & penes Monachos Priores, aliisque nominibus vocare solent, hanc habeant potestatem vota irritandi?* Resp. Communis sententia docet, præsentibus Prælati primariis, hos secundarios Prælatos nulla gaudere irritandorum votorum potestate: quia tunc sunt meri Prælatorum coadiutores, nullumque in subditos dominium habent. Contra, absentibus Prælati maioribus, iisdem in præfectura succedunt, evaduntque veri subditorum Superiores, quibus vi voti obedire tenentur subditi, eorumque præcepta exequi. Ut autem huiusmodi potestate Superiores isti secundarii fruuntur, requiritur quod Prælati primarii vere absentes sint. Si enim domo exeant, eodem die reversuri, seu si pro parvo tempore intra eandem diem absint; hæc in communi acceptione vera absentia non est. Communiter, quando per unum aut alterum integrum diem naturalem a Conventibus absint, intelliguntur vere absentes: & tunc Superiores secundarii vere potiuntur potestate dominantem in subditos, eorumque vota irritare, & præcepta imponere iure valent. Hæc omnia communia apud Auctores.

IX. Quest. V. *An Abbatissa, seu Priorissa suarum Monialium vota irritare valeant?* Resp. Aliqui contendunt, eas dumtaxat vota illa irritare posse quæ gubernationi, & regimini directe adversantur; secus alia quæ exteriori regimini non officiant: quia non nisi politicam, & domesticam relate ad bonum temporalem potestatem habent; nec Moniales obedientiam eisdem promittunt, nisi de rebus ad domesticam gubernationem spectantibus. Communis tamen sententia oppositum defendit, videlicet Abbatissas, & Priorissas omnia ea vota irritare suarum Monialium posse quæ Abbates, & Priores, sive prælati in suis Cœnobiiis valent; eo quod Sanctimonialia, non secus ac Religiosi, obedientiam vovent, eamque reddere tenentur suis Abbatissis, & Priorissis, non modo in rebus domesticis, & politicis, sed etiam, immo potissime, in iis quæ spiritualem animarum profectum spectant. Prado *cap. xxxi. q. xxx. §. 2. n. 44.* Bonacina *disp. IV. qu. II. punct. 7. §. 2. n. 26.* Trullenchus *Lib. II. c. II. dub. 31. n. 3.* Lezana *Tom. I. cap. xxvi. n. 5.* Sanchez *Lib. IV. cap. xxxiii. n. 19.* Lessius *de iust. Lib. II. c. xl. dub. 3. n. 107.* Suarez *Lib. VI. cap. VII. Candidus disp. xxv. art. 3. dub. 3.* Raphael de la Torre *2. 2. qu. lxxxviii. art. 9. disp. 2. n. 6.* Ascanius Tamburinus *de iur. Abb. disput. xxxii. qu. vi.* Pellizarius *Tom. II. tract. x. c. vii.* Garcias *Tom. II. tract. x. diff. 6. dub. 7. punct. 2. n. 20.* Tamburinus *in Decal. Lib. III. c. xvi. §. 3. n. 31.* Salmanticenses *tract. XVII. cap. II. punct. 4. n. 41.* & alii.

X. Quest. VI. *Prælati regularium valent ne Novitiorum vota irritare?* Resp. Negant communiter omnes. Novitii, antequam professionem emittant, sui iuris sunt, nullamque dominantem potestatem in eisdem habent sive Prælati, sive illorum Magistri, qui proximius curam eorumdem gerunt. Personalialia vota, quæ Novitiatu exercitia, & regimen interrumpunt, impedire valent; nec eadem Novitii implere tenentur: ea quoque vota quæ nimium onerant Novitios, suspendere Novitiatu tempore Prælati, seu Magistri iure queunt. Si tamen Novitii, religione relicta, ad sæculum redeant, vota reviviscunt, eaque implere attinguntur. Vota realia quæ nec impediunt administrationem, seu regimen Religionis, nec Novitios valde aggravant, ut sunt vota elargiendi elemosynam, atque de suis bonis disponendi, nec irritandi, nec suspendendi, seu impediendi facultate pollent Prælati. Hæc tamen vota, sive realia, sive personalialia, commutari in alia pia onera a Præ-

Prelatis possunt. Et hæc commutatio cessaret, si Novitius Religionem relinqueret: quia commutatio facta censetur dumtaxat pro tempore Novitiatus. Hæc omnia communia sunt. Ad dispensationem autem quod attinet, convenit inter Theologos, dispensandi facultatem super eiusmodi Novitiorum votis Prelatis competere, eo quod iurisdictionem ecclesiasticam in illos habeant.

CAPUT V.

Quæ vota filiorum possint parentes, tutores, & curatores irritare.

I. Disputant communiter Auctores, quo tempore incipiat filiorum infantia. Aliqui contendunt ab ipsa fetus animatione initium illam ducere, & ad septennium usque perdurare: quod probant auctoritate Lucæ c. 1. *Ecce enim, ut facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, exultavit in gaudio infans in utero meo.* Et in hoc medici consentire videntur, Hippocrates, Galenus, Celsus, & Zachias, quos refert Narbona *Ann. vii. g. 1. n. 1.* Alii communiter sustinent, primordia infantia in proprio sensu accepta esse nativitatem. Dissidium nullius momenti est. Quod fetus anima vivificatus in utero existens infans vocari possit, quemadmodum re Evangelista Lucas eundem vocat, non est ambi-gendi locus. Ceterum iuxta communem acceptionem infantia a nativitate incipit, & definit in septennium completum; neque enim septennium illud infantis vel diem unum includit præcedentem nativitatem. Ætas pupillaris, seu impubertas ab anno septimo initium ducit, & in feminis duodecimo elapso terminatur; in viris vero anno decimo quarto pariter expleto. Pubertas autem feminarum ab anno duodecimo, & virorum ab anno quatuordecimo incipit, & secundum ius commune tam in viris, quam in feminis finem habet anno vigesimo quinto completo. Intra hoc intervallum ab anno duodecimo, & quatuordecimo usque ad vigesimum quintum vocantur tam feminæ, quam viri puberes, & minores; sicuti a nativitate usque ad septennium infantes, & a septennio ad quartum decimum usque pupilli, & pupillæ, seu impuberes. Quamobrem officium tutoris, qui pupillo, seu impuberi ob patris defectum assignatur, cessat cum ætate pupillari, seu impuberi; quemadmodum curatoris, qui pariter ob defectum patris minori deputatur, ministerium cessat, elapsa ætate pubertatis, seu minorita-

tis, quæ, ut iam dictum est, definit in annum vigesimum quintum: quamvis non raro contingat Principis beneficio puberes, seu minores ante præfinitum a iure communi spatium curatoris potestati subduci. Plura hic dicenda forent de patria potestate, & de eiusdem effectibus; sed hæc omnia suo loco discussa reperies. Illa dumtaxat prælibare placuit quorum cognitio necessaria est ad ea quæ dicturi sumus, percipienda.

II. Quærit. I. *An vota filiorum impuberum irritare parentes valeant?* Resp. Contendunt nonnulli, vota emissa infra impubertatis tempus invalida esse: pro qua opinione citatur Sylvester *verb. Relig. 2. g. xv. & verb. Baptismus g. viii.* ubi solum indicat quod pueri possint vovere prope pubertatem. Communis autem, & vera sententia docet, vota emissa post rationis usum, qui communiter circa septennium habetur, valida esse: sicut enim lucente rationis lumine impuberes peccare valent, ita possunt quoque vovere. Porro quod pater omnia vota sive realia, sive personalia, sive mixta, & ipsum votum Religionis irritare valeat, docet D. Thomas 2. 2. *g. lxxxviii. art. 9.* sic inquit. *Est ergo dicendum, quod si puer, vel puella ante pubertatis ætatem nondum habeat usum rationis, nullo modo potest ad aliquid se voto obligare. Si vero ante pubertatis ætatem attingit usum rationis, potest quidem (quantum in ipso est) se obligare; sed votum eius potest irritari per parentes, quorum cura remanet adhuc subiectus.* Indiscriminatim Angelicus loquitur de omnibus votis. Non est ergo quod nos distinguere debeamus; cum pro uno, ac pro altero potior ratio assignari non possit. Quin satis expediens videtur ut imbecilla illa ætas in omnibus votis, quæ maximi sunt momenti, aliena dirigatur voluntate, sitque alterius potestati subiecta. Et, quamquam infra impubertatis ætatem nonnullis abundanter lumen rationis affulgeat; id tamen nimium contingens est, & plerumque oppositum evenit. Ea autem quæ communiter occurrunt, sunt attendenda. D. Thomæ sententiæ accedunt Caietanus 2. 2. *g. lxxxviii. art. 9. ad §.* Ad hoc dicitur, & in *Sum. verb. Votum, Suarez Lib. VI. c. vi. num. 6. & 7. Sanchez Lib. IV. c. xviii. n. 7. Lessius Lib. II. c. xl. dub. 14. nu. 18. Prado c. xxxi. qu. xxiii. n. 61. Bonacina disp. iv. qu. ii. punct. 7. §. 2. n. 18. Trullenchus Lib. II. c. i. dub. 34. n. 2. Layman Lib. IV. tract. iv. c. vii. n. 10. Tamburinus in Decal. Lib. III. c. xvi. §. 3. n. 9. Leander tract. i. disp. xvi. g. lxxii.*

Sal-

Salmanticenses tract. xvii. cap. 11. punct. 5. num. 45. alique communiter.

III. Quærit. II. *An parentes irritare vota possint personalia filiorum qui pubertatem sunt affecti?* Resp. Quamvis tam pueri, quam puellæ sub patria potestate existant, etiam postquam attigerunt pubertatem; quæ tamen ab ipsis eduntur personalia vota in eo pubertatis statu, si regimen domesticum non inturbent, non possunt a parentibus irritari. Sic inquit S. Thomas 2. 2. *g. lxxxviii. art. 8. ad 2. Ex quo homo venit ad annos pubertatis, si sit libera conditionis, est sue potestatis quantum ad ea que pertinent ad suam personam; puta quod obliget se Religionis per votum, vel quod matrimonium contrahat; non autem est sue potestatis quantum ad dispensationem domesticam.* Unde circa hoc non potest aliquid vovere quod sit ratum sine consensu Patris. D. Thomæ sententiæ subscribunt Prado c. xxxi. *qu. xxiii. n. 63. Sylvester verb. Votum 3. g. vi. Raphael de la Torre 2. 2. g. lxxxviii. art. 9. disp. 4. nu. 3. Valentia 2. 2. disp. vi. g. vi. punct. 6. questunc. ult. Suarez Lib. IV. c. v. n. 4. Trullenchus Lib. II. c. i. dub. 34. n. 3. Sayrus Lib. VI. c. v. n. 6. Leander tract. i. disp. xvi. g. lxxxi. Salmanticenses tract. xvii. c. ii. punct. 5. n. 46.* alique communiter. Utraque quæstionis pars declaratur; nempe quod pater nequeat irritare vota personalia quæ domestica gubernationi non officiant, ea vero quæ regimen domesticum impediunt, pro sui voluntate possit infringere. Prima pars constat. Nam status pubertatis constituit suapte natura iuvenem in possessione plenæ libertatis, & perfecti usus rationis quoad illa omnia quæ propriæ personæ directionem spectant. Rata ergo & firma sunt vota quæ in tali statu filii emittunt, quando ea ipsorum personas tantum afficiant. Ideo namque irritationi obnoxia impuberum vota sunt, quia isti pleno, perfectoque usu rationis non potiuntur. Hæc est unica & sola ratio, quæ omnino cessat, elapso impubertatis statu, & adveniente pubertatis ætate. Altera vero pars non minus manifesta est. Quia vota illa quæ regimen domesticum perturbant, patriæ potestati grave inferunt præiudicium. Ergo, ut valida sint, emitti debent cum conditione futuri consensus paterni: quæ enim alteri noxia sunt, consistere nequeunt, invito illo qui damnum patitur. Nequit ergo pater irritare vota castitatis, & Religionis, vota ieiuniorum, precum, aliarumque rerum, quæ filii puberes emittunt; dummodo adeo immoderata non sint, ut administrationi dome-

Conc. Theol. Tom. III.

stica adversentur. Vota autem peregrinationis, precum, & ieiuniorum, quæ curæ paternæ forent adversa, irritari a patre possunt.

IV. Vota a filiis edita in ætate pupillari, seu impuberi, si confirmata fuerint ab ipsis in pubertate, rata & firma habentur, nullique irritationi obnoxia sunt; dummodo personalia sint, nullumque damnum inferant patriæ potestati. Ut vero dicatur votum confirmatum, satis haud est voventem illud servare; sed oportet ut nova, & explicata deliberatione illud ratum habeat, seu ut denuo voveat, & secundo voto priori quodammodo robur adiciat.

V. Quærit. III. *An vota impuberum, semel confirmata a patre, possint deinceps a patre irritari?* Resp. Adfirmat ut quid probabilius Leander *tract. i. disp. xvi. g. lxxviii.* allegans pro hac opinione Sanchez, Fagundes, & Tamburinum: nec aliam rationem promittit, nisi quod probabilius est, confirmationem patris non obstare quominus valeat postea confirmata vota irritare: quæ ratio est, ut dicitur, petitio principii. Eam tamen roborare contendit paritate Prælatorum regularium, qui vota subditorum a se confirmata irritare semper possunt.

VI. Contraria sententia mihi probabilior est, eamque defendit Suarez *Lib. VI. de voto cap. vi. n. 15. & 16. Sayrus in Clarv. Reg. Lib. VI. cap. x. num. 28. Philiaricus de offic. Sacerd. Tom. I. Lib. III. cap. xviii. Fillincius tract. xxvi. c. viii. g. vii. n. 33.* Quod ita satis valide evincitur. Vota conditionata, impleta conditione, rata & firma sunt. Vota quæ impuberes edunt, conditionata sunt, nempe si pater consenserit. Ergo, semel habito patris consensu, conditio impleta est. Ergo, conditione impleta, valorem integrum habent. Nonne alia filiorum promissa conditionata, rata evadunt, accedente paterno consensu? Quidni & vota facta Deo facta? Unde habetur quod pater præstitum consensum retractare valeat? In nullo contractu, in nulla promissione contingit ut qui consensum absolutum, & tamquam dominus dedit, possit pro libito illud revocare. Paritas Prælatorum regularium non concludit: tum quia in disputationem vocatur a Theologis, num Prælati, qui semel votum subditi confirmavit, valeat illud irritare: tum quia status toto caelo differt. Prælati regularis haud valet in perpetuum confirmare vota subditorum: quia subditi sunt immediate sub potestate, & dominio Religionis, cuius Prælati minister est non perpetuus, sed pro tempore determinato.

M

Qua-

Quapropter nequit se privare potestate dirigendi subditum in commodum, & beneficium Religionis. Potest totum id privare quod confert ad bonum commune Religionis, sicut quod aliquo modo Religionis dominio consistit. Ne multa: Prælati non est dominus absolutus: idcirco consentium in absolutum dare nequit quem retractare non possit. Pater e contrario comparate ad filium absolutus dominus est, absolutamque consentiam præbere valet: & hunc semel præstitum rescindere nequit. Si causa sufficiens urgebit, poterit verum commutari, vel dispensari ab habente auctoritatem.

VII. Vota emissa a filiis spuris, & illegitimis irritari a patre valent; nisi sub tutore, aut curatore sint constituti: quoniam, tamen si pater civilem potestatem in eiusmodi filios non habeat, iure tamen naturali imbecillæ ætati consilium tenetur, ne votorum onere plus iusto graventur. Et in hoc Auctores consentiunt.

VIII. Quæst. IV. *An vota realia filiorum puberum patris irritati subiecta sint?* Resp. Afirmat D. Thom. 2. 2. quæst. lxxxviii. art. 8. ad 1. *Non potest omnino salvari ratio voti, cum quis in potestate alterius constitutus vovet id quod est in potestate alterius; nisi sub conditione, si ille ad cuius potestatem pertinet, non contradicat.* Quamdiu filii sunt in ætate minori, seu intra tempus pubertatis, paternæ administrationi subiecti sunt; nullaque ratione de bonis paternis disponere valent. Nulla ergo sunt illorum vota realia, quibus bona temporalia voto promittuntur, non accedente parentum consensu. Idem dicendum est de votis mixtis, quantum ad illam partem quæ realis est.

IX. Quæst. V. *An pater irritare possit vota realia filiorum que sunt de bonis castrensibus?* Resp. Peculium castrense, ut suo loco dicitur, est sub dominio filiorum. Leg. Filiusfamil. ff. de donat. Vota ergo de his bonis nullo modo irritari a patre valent, quia non sunt de bonis patris dominio subiectis.

X. Quæst. VI. *An idem dicendum de votis editis circa bona adventitia?* Respond. Quando bona adventitia ita constituta sunt sub filiorum dominio, ut isti, licet puberes, habeant non solum dominium, sed etiam administrationem; tunc pater irritare nequit filiorum vota de eiusmodi bonis: eo quod talia vota nullum damnatum inferunt patris regimini; cum sint de bonis quæ omnino subiecta sunt patris dominio, & administrationi. Contra, si pater bonorum istorum administrationem

haberet, tunc vota de his bonis edita a filio irritare posset ob impedimentum restæ administrationis.

XI. Si filius minor votum emisisset eundi Romam pro obtinenda absolute ab excommunicatione, nequireret pater illud irritare; nisi adesset privilegium aliquod concessum Religiosis, vi cuius absolutio obtineri posset: quia tunc cessaret necessitas. Idem dicunt de votis eundi in subsidium Terræ sanctæ. Id tamen intelligendum est, quando filii puberes propriis expensis vota, seu itinera implere valeant. Non enim pater propria bona conferre tenetur, quibus talia vota impleantur. De votis quæ emittuntur a filiis, postquam liberi facti sunt a patria potestate, & de tempore quo patria potestate liberantur, nihil in præsentia dicendum superest: quoniam extra disputationem est, vota emissa a filiis patriæ potestati subductis non posse a patre irritari. Filios vero post completum vigesimum quintum annum non esse parentibus subiectos, pariter certum est quantum ad vota elicienda, aliosque plures contractus incundos. Difficultates quæ circa tempus quo patria potestas solvitur, occurrere possent, suo loco extricabuntur.

XII. Quæst. VII. *Tutores, & curatores possunt ne impuberum, & minorum vota irritare eo modo quo patres possunt irritare vota filiorum?* Resp. Antequam directe huic quæstioni occurram, discrimen præmitto quod tutorem inter & curatorem intercedit. Tutor primum persona regendæ, deinde rerum administrationi deputatur; contra curator primum rebus administrandis, postea minorum directioni præficitur. Tutor pupillis, seu impuberibus designatur usque ad pubertatem, qua adventante, cessat illius officium, curator puberibus conceditur usque ad annum vigesimum quintum, quo status minoritatis elabitur. Sæpe Principis privilegio eiusmodi officia ante præfinitum a iure communi tempus cessant.

XIII. Dicimus ergo, tum tutores, tum curatores irritare posse vota impuberum, & minorum eo modo quo possunt parentes filiorum vota rescindere. Tutor namque impuberum, seu pupillorum, & pupillarum, veluti pater reputatur, qui non tam personarum, quam bonorum curam habet. Idcirco tam personalia, quam realia vota eorundem irritare potest. Curator irritare potest omnia vota realia minorum, & ea personalia quæ officium suæ administrationi; quæ vero neutiquam nocent regimini, firma manent,

ment, nec subiciuntur curatoris potestati ut valeant ab ipso irritari. Hæc omnia intelliguntur, etiam si vota iuramento firmata essent. Transacto vigesimo quinto anno, curatores nullam habent potestatem in vota minores, cum minores amplius non sint. Si fuerint aut puberum plures curatores, aut impuberum plures tutores, quique poterit vota subditorum intra definitum temporis spatium irritare. Hæc omnia communia sunt.

XIV. Vota emissa a pupillo, seu impubere, non confirmata post acquirentiam pubertatem, etiam si personalia sint, potest curator irritare: eo quod, licet curator primum pro administratione rerum deputetur, secundario tamen ad ipsum spectat personæ regimen, & directio. Ita sentiunt Sanchez, Trullenchus, Tamburinus, Bassæus, Leander. Oppositum docet Suarez Lib. VI. c. VI. n. 24. eo quod curator loco patris non succedat; neque personæ, sed rebus detur. Non est quod tempus teramus in longiore huiusce rei discussione. Mihi tamen probabilior est Suarez opinio.

XV. Quæst. VIII. *An curator datus maiori ob culpam prodigalitatis, eiusdem vota realia irritare valeat?* Resp. Afirmat communis opinio: quoniam omnis administratio vetita est maiori dominio curatoris subiecto: ergo quæcumque eius promissa, licet voto firmata, irritari a curatore possunt.

XVI. Quæst. IX. *An mater potestatem habeat filiorum, aut filiarum irritandi vota?* Resp. Vivente, & præsentem patre, mater potestate caret vota filiorum, & filiarum irritandi. Id primum ex ipsa Scriptura eruitur: siquidem Num. xxx. ad solam paternam potestatem, seu ad solum patrem irritandi vota privilegium contrahitur, nulla facta matris mentione; licet revera ibi filiarum, non filiorum fiat mentio. Ratio est, quia solus pater caput familiæ est. Hæc est communior opinio, quam defendunt Navarrus in Manual c. XII. num. 64. Azorius Lib. XI. c. XVII. q. III. Suarez Lib. VI. cap. VI. n. 19. Sylvester, & Paludanus ibi, Lessius Lib. II. cap. xl. dub. 10. num. 78. Sanchez Lib. IV. cap. xxxv. num. 78. Tamburinus Lib. III. cap. XVI. §. 3. num. 21. Trullenchus Lib. II. Decal. c. II. dub. 36. num. 2. Castrop. disp. II. de voto punct. 7. n. 7. Raphael de la Torre 2. 2. q. lxxxviii. art. 9. disp. IV. n. 10. Sayrus Lib. VI. Clav. Reg. cap. x. Bassæus Tom. II. verb. Vorum 2. num. 8. Leander tract. I. disp. XVI. q. cxviii.

XVII. Contrariam opinionem defendunt

Prado c. xxxi. q. XIV. §. 4. n. 17. Philiacus Tom. I. par. II. Lib. III. c. IV. Earum probabilem reputant Salmanticenses tract. 5. cap. II. punct. 5. num. 52. Iniqui ergo, vivente, vel præsentem patre, vel eo mortuo, & tutore assignato, posse matrem vota impuberum irritare, sicut pater; quamvis potestas isthæc in patre principaliter, secundario in matre reperitur. Addunt etiam, quod mater valeat vota realia filiorum puberum quæ suæ administrationi officiant, irritare eodem modo ac pater. Si tamen vota realia fuerint de bonis quæ neque dominio, neque administrationi matris sint subiecta; hæc a matre irritari nequeunt.

XVIII. Hæc sententia, quatenus asserit posse matrem vivente patre, eoque præsentem, irritare vota filiorum impuberum, sua fruitur probabilitate: quandoquidem in iis quæ filiorum regimen, & gubernationem spectant, naturalis potius quam civilis potestas consideranda est. Porro, quamvis iure civili filii non sint sub cura matris, sed patris, qui solus patria potestate potitur in filios; nihilo tamen fecius vi iuris naturalis etiam matri subditi sunt: mater namque filiis, & filiabus præcipere iure valet; & isti eidem obedire astringuntur: quod in filiabus potissimum locum habet. Ergo mater, etiam præsentem patre, irritare earum vota, ac rescindere poterit. Id confirmant paritate a filiis illegitimis petita: licet enim isti civili lege patri subiecti non sint; quia tamen iure naturali illorum dominus est pater, eorundem vota rescindere potest. Tamen ergo mater civile dominium in filios non habeat; quia tamen iure naturali illorum domina est, poterit eorundem vota irritare.

XIX. Hæc argumenta minime spernenda sunt. Si tamen res paullo attentius spectetur, seipsis corruunt. Verum habet, matrem iure naturali dominam esse filiorum, & filiarum, atque filios eidem subiectos ad ipsi obediendum teneri. Sed æque verum est hanc maternam potestatem subditam esse potestati mariti. Ergo, præsentem marito, seu patre, nequit talem exercere potestatem. Siquidem, quando plures sunt domini tali ordine invicem comparati, ut unus sit superior, inferior alter; nequit inferior exercere, præsentem superiore, potestatem. Potestas matris in filios subiecta est paterno dominio. Ergo, præsentem patre, seu marito, erumpere nequit in actum. Hoc patet in quocumque regimine. Præsentem Prælati maiori, Prælati inferiori (quando ambo præsentem eidem familiae)

nequit aliquid præcipere. Idque ad confusionem, ordinisque perturbationem tollendam expedit. Adfirmant contrariæ sententiæ patroni, patriam potestatem, etiam iure naturali spectato, secundario esse in matre: quia iure naturali, & divino uxor subdita marito est. Si mater, præsentate patre, irritare filiorum vota possit; æque in patre ac in matre patria potestas resideret. Probabilior ergo est, matrem, vivo & præsentate patre, non posse filiorum impuberum vota rescindere.

XX. Quæst. X. *Mortuo, aut procul distante patre, potest ne mater filiorum vota dirimere; etiam si avus existat, tutor, aut curator filiorum?* Resp. Adfirmat Prado cum aliis. Ceterum, quando existit avus, tutor, aut curator filii, nequit mater vota filiorum irritare: quia tunc nullam in eos potestatem habet; nec bonorum administrationem illa exercet, sed tota penes avum, aut curatorem, vel tutorem residet. Hæc communior, & probabilior opinio est.

XXI. Quæst. XI. *An mater, mortuo patre, & deficientibus avo, ac tutore possit filiorum impuberum vota irritare?* Resp. Negat Azorius Lib. XI. cap. xvii. qu. vii. cum Vivaldo, & Villalobos, contenditque, tunc solum matrem irritare vota posse, quando instituta sit tutrix. Tunc ait, non qua mater, sed quatenus tutrix filiorum vota dirimere potest. Contraria opinio & communior, & vera est, ut ex dictis patet. Iure siquidem naturali mater dominatur in filios; & filii subiecti matri sunt, illiusque imperio parere tenentur. Hinc, mortuo patre, & deficientibus paterno avo, ac tutore, loco patris succedit mater, filiorumque impuberum gubernationi prospicere iure naturali astringitur.

XXII. Quid de votis realibus filiorum puberum? Si mater curatrix instituta non fuerit, nequit eiusmodi vota irritare. Si enim pater ipse vota realia filiorum puberum, quæ nullo modo perturbant domesticam administrationem, irritare nequit; quanto minus mater, quæ, dum puberum filiorum curatrix non est, nullam exercere administrationem potest, utpote sibi non congruentem? Nec satis probabile reputamus quod inquam Salm. 2. 50. videlicet filium puberum, patre, & curatore destitutum, esse tamquam minorem subditum matri; & hanc re succedere loco curatoris: quamobrem licet ut mater nequeat, ut curatrix tamen poterit puberum filiorum vota irritare. Sed unde habent, matrem suapte naturâ fieri curatricem filiorum puberum? Id sane neque ex lege naturali, neque

ex lege positiva erui potest. Iure utique naturali semper mater, quoad vixerit, filiis antecellit, illisque superior est; & isti eam venerari, ac obsequio colere tenentur: ceterum quod sit illorum curatrix, quod bonorum administrationem obire iure valeat, absque ullo fundamento adstruitur.

XXIII. Quæst. XII. *An deficientibus parentibus, tutore, & curatore, valeant avi, avia, ceterique ascendentes vota filiorum impuberum, vel minorum irritare?* Resp. Avus, & avia ea vota irritare queunt quæ matrem dirimere posse diximus: quoniam hi succedunt loco parentum; illisque filii impuberes obedire astringuntur. Vide Suarez Lib. VI. c. vi. n. 22. Sanchez Lib. IV. c. xxxv. n. 82. ubi refert Paludanum, Antonium, Sylvestram, Sayrum. Idem docent Bonacina disp. IV. q. II. punct. 7. §. 2. n. 18. Tamburinus Lib. III. c. xvi. §. 3. n. 21. alique plures. Avus autem, & avia, patre vivente, neutiquam nepotum vota irritare queunt: quia patria potestas avi, & avia reinota est; atque locum habere possit in nepotes, solummodo deficienti patre, cui filii proxime subiecti sunt; & cui, quoad vixerit, obedire tenentur. Hæc omnia clara, & communia sunt.

XXIV. Quæst. XIII. *An tutor, curator, vel mater vota filiorum impuberum possint, transacta pubertate etiam post multos annos, quemadmodum potest pater, irritare?* Resp. Pater valet irritare personalia vota filiorum impuberum, non confirmata in pubertate, etiam post plurimos annos, etiam post emancipationem, & matrimonium contractum. Mater autem, aut curatores id nequeunt, transacta anno vigesimo quinto: quippe post hoc tempus loco patris minime succedunt; nec ulla habent in filios dominantem potestatem.

XXV. Quæst. XIV. *An magistri discipulorum, domini servorum, heri famulorum vota personalia in impubertate emissa irritare queant?* Resp. Adfirmant Suarez Lib. VI. cap. vi. n. 23. Sayrus Lib. VI. cap. x. n. 18. Tamburinus Lib. III. cap. xvi. §. 3. n. 52. Lessius Lib. II. cap. xl. dub. 20. n. 78. Laymanus Lib. IV. tract. IV. cap. vii. n. 10. Probabilior tamen, & communior est contraria sententia: quia nec domini, nec heri, nec magistri dominantem potestatem habent in servos, famulos, aut discipulos. Ex quo nantque iure hanc assecuti sunt potestatem? Non ex iure naturali, aut civili. Ergo ex nullo. Hanc sententiam defendunt D. Antoninus II. Part. III. cap. II. §. 6. Sylvest. verb. Vo-

tum

tum 4. q. II. dicto 2. Margarita Conf. verb. de irrit. vot. Sanchez Lib. IV. cap. xxxv. n. 84. Bonacina disp. IV. q. II. punct. 7. §. 81. Fagundez Lib. II. cap. xxxiii. n. II. Prado cap. xxxi. §. 4. n. 83. §. 5. n. 90. Trullenchus Lib. II. cap. II. dub. 36. n. 7. Leander tract. I. disp. XVI. §. 7. q. cxxvi. Castrop. tract. xv. disp. II. punct. 7. n. 8. Salmant. tract. xvii. cap. II. punct. 5. n. 54. alique.

CAPUT VI.

De votis uxorum.

I. Quæst. I. *An maritus possit omnia uxoris vota matrimonio contracto emissa irritare?* Resp. Negat prima sententia, quam defendunt D. Antoninus III. Part. III. cap. xxii. §. ult. Sylvius 2. 2. quæst. lxxxviii. art. 9. concl. 7. Sylvest. ver. Votum 5. q. 1. Grassi I. Par. decis. Lib. II. cap. xix. n. 8. Valentia 2. 2. q. lxxxviii. disp. vi. q. vi. punct. 6. Navarra cap. XII. n. 65. Sayrus Lib. IV. tract. IV. cap. v. n. 12. Suarez Lib. III. cap. vi. n. xxvi. & Lib. VI. cap. IV. n. 2. Azorius Lib. XI. cap. xvii. q. XII. Bonacina disput. IV. q. II. punct. 7. §. 2. n. 12. Trullench. Lib. II. cap. II. dub. 33. n. 2. & alii. Valida satis est istius sententiæ ratio. Ea irritare vota maritus potest quæ sunt de rebus mariti potestati subiectis: nec enim uxor in omnibus marito subditur, sed in iis tantummodo quæ matrimonium, filiorum educationem, bonorum administrationem, & familiæ regimen spectant. Ergo ea solummodo vota irritare maritus potest quæ huic repugnant subiectioni, & ordinem illum perturbant; secus alia quæ nullo modo iis quæ recensuimus, officiant. Id confirmatur ex eo quod subiectioni uxoris respectu mariti oritur ex contractu, & sacramento matrimonii. Hoc porro non omnimodam subiectionem inducit, sed eam tantum quæ huic fini necessaria est, quæve in eundem conducit. Ergo illa vota tantum dirimere maritus potest quæ huic fini obstant.

II. Contrariam opinionem non pauciores Auctores docent. Soto Lib. VII. de iust. & iur. art. 1. q. 112. §. At vero sicuti, Petrus de Ledema de matrim. quæst. lxxv. art. 4. dub. 2. concl. I. Prado cap. xxxi. q. XIII. n. 93. Raphael de la Torre 2. 2. q. lxxxviii. art. 9. disert. 3. n. 3. Candidus disp. xxv. art. II. Aragonius 2. 2. q. lxxxviii. art. 8. dub. 7. q. v. Sanchez Lib. IX. de matrim. disp. xxxix. n. 4. & in Sum. Lib. IV. cap. xxxiv. n. 3. Fagundez Lib. II. cap. xxxviii. n. 1. Conc. Theol. Tom. III.

Villalobos Tom. II. tract. xxxiv. diff. xxi. Diana III. Part. tract. IV. resol. 20. Leander tract. I. disp. XVI. q. cxxvii. Tamburinus Lib. III. cap. xvi. §. 3. n. 48. Salmantic. tract. xvii. cap. II. punct. 6. n. 58.

III. Hæc sententia evincitur primo auctoritate sacræ Scripturæ. D. Paulus ad Ephesios v. vers. 22. *Mulieres viris suis subditæ sint, sicut Domino: quoniam vir caput est mulieris, sicut Christus caput est Ecclesiæ.* Sed sicut Ecclesia subiecta est Christo, ita & mulieres viris suis in omnibus. Igitur quemadmodum omnia corporis membra a capite pendunt, & Ecclesia Christo in omnibus subiecta est; ita subdita in omnibus uxori marito erit. Quod confirmatur ex cap. Noluit, cap. Manifestum xlv. q. v. ex D. Augustino, & ex cap. Fin. ib. ex D. Ambrosio de Paradiso cap. x. ubi hæc habentur: *Evidentissime apparet ita virum esse caput mulieris, ut nulla vota abstinentia, vel religiosa conversationis liceat sibi sine eius licentia Deo offerre.* Tandem D. Thomas 2. 2. q. lxxxviii. art. 8. ad 3. idem docet. *Religiosus subditus est Prelato quantum ad suas operationes secundum professionem Regule. Et ideo etiam si aliquis non occupatur a Prelato; quia tamen nullum tempus est exceptum, in quo Prelatus non possit eum circa aliquid occupare, nullum votum Religiosi est firmum, nisi sit de consensu Prelati; sicut nec votum puella existens in domo, nisi sit de consensu patris; nec uxoris, nisi sit de consensu viri.* Quomodo ergo Prelatus omnia Religiosorum vota irritare potest, ita etiam maritus vota omnia, sive realia, sive personalia, uxoris irritare valebit. Quoniam, licet diversi ordinis sit subiectio Religiosi ad Prelatum, ac uxoris ad virum; utraque tamen subiectio æqualem amplitudinem habet: quod expediens est ad tranquillam domus gubernationem, & ad mutuam inter coniuges fovendum amorem.

IV. Utraque sententia probabilis est. Et si ambæ opiniones invicem conferantur, vix mihi apparet quænam prævaleat. In primam tamen propendeo, quæ, omnibus pensatis, probabilior mihi est: immo quantum ad aliqua vota realia secunda opinio falsa videtur. Nam Salmantic. cum aliis Auctoribus citatis pro illa opinione docent, maritum omnia, & quæcumque vota, sive personalia, sive realia (ut inquam n. 58.) ab uxore emissa dirimere posse, non secus ac Prelatus potest omnia subditorum vota irritare. Quæ assertio falsa est: nam vota realia quæ uxores edunt de

paraphernis, nullo modo a marito irritari queunt. Siquidem in parapherna uxoris, quæ extra bona dotis sunt, nullum dominium maritus habet. Ergo uxor eadem votere, & distribuere prohibito valet. Ad hoc ergo quod attinet, falsa est profecto illorum Auctorum opinio.

V. Idem absolute dicendum est de votis personalibus, quæ nullo modo vel indirecte officiant mutuo coniugum officio: puta, vota de certis precibus recitandis, quæ tamen non sint nimis prolixæ, quæve turbent cum marito conversationem, de superfluo vanoque ornatu reiiciendo, de effugiendis spectaculis, & choreis, de secundis nuptiis vitandis, de ingressu in monasterium, si marito superstes fuerit, & id genus similia. Quoniam hæc nullo modo incommoda sunt aut mutuo coniugum amori, aut familiaræ regimini, aut filiorum educationi. Hanc opinionem præter allegatos n. 1. defendunt Natalis Alexander *Lib. IV. Decal. art. 12. reg. 23.* La-Croix *Lib. III. Part. 1. art. 1. n. 493.* Antoine *tract. de virt. q. VIII. ref. 2. n. 2.* Felix Potestas *Tom. I. part. II. de 2. præcept. cap. III. n. 1990.* Patritius Sporer *tract. III. de 2. præcept. Decal. cap. III. sect. 2. §. 2. n. 27.* Franciscus Schmalzgrueber *P. IV. tit. 34. n. 90.* alique plures.

VI. Argumenta contrariæ sententiæ facile solvuntur. Apostoli Pauli textus evincit dumtaxat, uxores subditas esse in iis omnibus quæ externum regimen, mutuamque amorem spectant. Textus quoque canonicus loquitur de votis abstinentiæ, religiosæ conversationis, & similibus, ut legenti constare potest. D. Thomas quoque de votis exteriori familiaræ gubernationi contrariis sermonem habet, ut ex eiusdem verbis colligitur. Nam de Religioso loquens dicit, quia qualibet hora eidem Prælati præcipere quidquam valet, ideo nullum illius votum validum esse, nisi a Prælati ratum habeatur. Ad rationem respondetur, quod vi matrimonii mulier subditur marito in iis omnibus quæ iura spectant coniugalia, secus in aliis. Ad fovendum amorem matrimonialem satis est quod uxor nil inconsulto marito peragere valeat ex iis quæ hunc amorem, remque uxoriæ possunt interturbare. Paritas a statu religioso petita falsitate laborat. Unde etenim colligunt Samentic. eiusdem amplitudinis, & æqualis extensionis esse subiectionem uxoris ad maritum, ac est subiectio Religiosi ad Prælatum? Bonorum paraphernorum uxor dominium habet; eademque administrare, erogare, di-

struere valet. Quis dixerit, id ipsum Religioso competere? Non solum ergo altioris ordinis, sed maioris quoque amplitudinis est subiectio Religiosi ad Prælatum, ac uxoris ad maritum, ut alibi fusius dictum est.

VII. Quæst. II. *Potest ne maritus vota, & iuramenta uxoris de operibus præceptis irritare?* Resp. Nequit iuxta nostram sententiam maritus irritare uxoris vota de audiendo sacro, de ieiunio servando, de non mentiendo, de non fornicando, de confessione facienda, & similibus. Ratio patet ex his quæ dicta sunt.

VIII. Quæst. III. *An maritus valeat irritare votum non petendi debitum emissum ab uxore absque suo consensu?* R. Negat communior, & probabilior opinio: quia in iure petendi, & reddendi debitum coniugale pares sunt maritus, & uxor: nec enim quantum ad hunc peculiarem actum vir caput est mulieris, ut optime advertit Durandus in *IV. dist. xxxviii. q. 1. art. 1. n. 7.* Suadendum tamen uxori est ut ab hoc voto ablineat: quia, sin directe, aliquo tamen modo conducit ad minuendam coniugalem benevolentiam, & amorem mutuam. Nam, si maritus advertat uxorem tali voto devinctam, sensum ab illius affectu seingitur.

IX. Quæst. IV. *An maritus irritare valeat castitatis votum quod uxor ex illius consensu emisit?* Resp. Adfirmantem sententiam defendit ut probabilior Leander *tract. 1. disp. xvi. q. cxxx. ubi laudat pro eadem opinione Sanchez, Dianam, Sotum, Ledesmam, & alios.* Sed iuxta principia quæ nos supra posuimus, hæc opinio nobis minime probabilis est. Si enim nequit maritus votum castitatis ab uxore emissum se inconsulto dirimere, quanto minus poterit irritare votum quod semel approbavit? Unde, quæso, aut ex quo iure eruitur quod maritus valeat retractare consensum semel deliberate præstitum? In quibuscumque aliis promissis hæc retractatio iniusta est; cur non & in voto?

X. Quæst. V. *Quando uterque coniux mutuo consensu vovet, vel iurat castitatem, valet ne maritus uxoris votum irritare?* Resp. Certum est non posse: quia uterque cessit iuri suo: mutuo namque consensu vitam cœlibem Deo spoponderunt: neuter ergo potestatem amplius habet revocandi deliberatam promissionem Deo factam.

XI. Quæst. VI. *Si post castitatis votum deliberato, mutuoque consensu emissum, rei coniugali sacrilegam navaverint operam, poterit ne maritus votum uxoris irritare?* R. Adfir-

firmant Sanchez *Lib. IV. in Decal. cap. xxxiv. n. 17.* Caltropalaus *tract. xv. disp. II. punct. 6. n. 6.* Leander *tract. 1. disp. xvi. q. cxxxii.* Hæc opinio mihi falsa est, & improbabilis. Nec Auctores isti sibi constare videntur. Subscribunt præcedenti quæsitio, quod nequeant coniuges dirimere votum castitatis mutuo consensu editum. Deinde nunc docent, maritum posse illud dirimere, sacrilega peracta copula? Ex iniquitate ergo proventum colligent coniuges isti? Usquedum vitam cœlibem ducunt, votum infringere nequeunt; & violato semel voto, ius sive facultas erit marito votum irritandi? Sed, inquiunt Salmant. qui *loc. cit. n. 59.* fautores accedunt huic opinioni, contractus iste mutuo consensu peractus est; atque adeo mutuo consensu dissolvi potest. Verum haberet, si contractus solos contrahentes spectaret. Sed contractus iste per votum Deo nuncupatum consecratus est; idcirco nulla coniugibus restat libertas eum rescindendi. Habent quidem coniuges vi mutui consensu libertatem vovendi. At, voto per consensum mutuam emissio, libertate non possent illud revocandi, etsi in id mutuo consentiant.

XII. Quid, si licentiam tantum sibi mutuo concederent coniuges ad vovendum, non explicato genere voti? Tunc aliter sentiendum foret. Licentia enim suapte natura nec perpetuitatem sapit, nec irrevocabilis est. Qui licentiam concedit, semper præsumitur pro arbitrio illam concessisse; atque adeo reus sibi servat eam revocandi. Licentia autem sublata, posset maritus uxoris votum irritare. Advertendum tamen, quod si animo deliberato licentiam sibi mutuam concederent coniuges ad eliciendum votum castitatis perpetuæ, seu ad vovendum absolute castitatem, nulla adiecta conditione; tunc licentiam, seu consensum præstitum revocare amplius non possent, ut iam supra docuimus, ob generalem rationem, quod retractare consensum deliberatos, semel in quacumque materia præstitos, non est amplius in facultate libera contentientis.

XIII. Quæst. VII. *Quando uterque coniux mutuo consensu Religionem vovet, potest ne alter tantum, aut uterque consensu mutuo votum istud irritare?* Resp. Neque alter tantum, neque ambo simul valent præstatum votum dirimere. Hoc siquidem votum perpetuam continentiam includit, & matrimonii dissolutionem quoad torum. Idem dicendum, quando mutuo consensu alter Religionem, alter castitatem vovet. Sententia communissima est, & vera.

XIV. Quæst. VIII. *Vota quæ uxor ante contractum matrimonium emisit, implenda tamen matrimonio inito, valet ne maritus irritare?* Resp. Negat communior, & probabilior sententia: quippe ea vota, spectato tempore quo fuerunt emissæ, libera sunt ab omni conditione, atque adeo vota absoluta sunt. Nullam ergo maritus potestatem habet in illorum valorem; sed solum eadem suspendere potest, quatenus officio coniugali forent incommoda. Idem dicendum de votis emissis tempore legitimi divortii: nempe si mutuo reconcilientur, suspendere maritus talia vota poterit, neutiquam irritare: quia, cum uxor illa emisit, libera erat a lege, & potestate mariti.

XV. Quæst. IX. *Vota quæ implenda post dissolutum matrimonium uxor edit, valet ne maritus irritare?* Resp. Adfirmant Leander, Tamburinus, & alii plures, quos ipsi laudant. Sed negativa opinio communior est, & probabilior. Quia hæc vota nullo modo officiant iuri matrimoniali; nullumque dominium habet maritus post mortem in eam mulierem quæ olim fuit sibi coniugii vinculo copulata. Et quamquam votum emittatur tempore quo uxor subiecta est viro; ad hoc tamen quod attinet, haudquaquam eidem subdita est, ut ex iis quæ dicta sunt, constat. Si mortuo primo marito uxor ad secundas nuptias transeat, secundus maritus valebit omnia vota irritare quæ poterat primus maritus; dummodo confirmata non fuerint tempore viduitatis.

XVI. Quæst. X. *An uxor queat aliqua mariti vota irritare?* Resp. Negant Soto, Ledesma, Azorius, & alii. Communis opinio sustinet, ea mariti vota uxorem dirimere posse quæ iuri matrimoniali repugnant. Laudati Auctores, negantes uxori hanc facultatem irritandi vota mariti verbis dumtaxat discrepant a communi sententia, potissimum Soto, qui *Lib. VII. de iust. q. III. art. 1. verb. An ext. a hanc materiam &c.* hanc rem discutit. Decernit enim vota quæ maritus edit in præiudicium rei uxoriæ, nulla esse; & idcirco non indigere irritatione. Hinc constat (ut ut sit de hac opinione) communiter Auctores convenire, maritum, inconsulta uxore, non posse vota edere in coniugalis officii detrimentum. Laudati Auctores refugunt concedere facultatem uxori irritandi vota mariti, eo quod sit illi subdita tamquam capiti. Sed hoc, si presse expendatur, nil obstat. Vir caput mulieris est, illiusque dominus. Hoc autem minime impedit quominus uxor aliquo-

rum bonorum dominium retineat. Nonne uxor domina est bonorum paraphernorum? At quanto potiore gaudet iure ad rem conjugalem? In hoc iure coniuges æquales sunt; nec quantum ad hoc vir est mulieris caput, sive dominus. Idcirco quæcumque vota a marito emissa, si officio matrimoniali obliunt, irritare uxor potest. Exceptit D. Thomas suo tempore votum peregrinationis Hierosolymitanæ in subsidium Terræ sanctæ: quia, inquit in IV. dist. xxxii. art. 4. ad 1. uxor debet velle continere ad tempus subveniendo necessitati generalis Ecclesiæ. Idem dicendum nunc esset, si similis occurreret ratio publicæ utilitatis, sive temporalis, ut defensio patriæ, sive ecclesiasticæ, ut bellum adversus impugnantem religionem. Alia pariter vota quæ matrimoniali iuri non nocent, irritare uxor nequit.

XVII. Quæst. XI. *Votum emissum a marito non petendi debitum valet ne uxor irritare?* Resp. Adfirmant Layman, Trullenchus, Rodriguez, Henriquez, & alii: quia uxores contra pudorem a natura insitum cogentur debitum semper petere. At ratio isthæc nimis est imbecilla. Quandoquidem nullum ius habet uxor obligandi maritum ad debiti petitionem. Illum obligare nequit ut petat, sed solum ut reddat. Satis est ut maritus paratus semper sit ad solvendum rogatus. Licet autem voto ligatus sit, ut non valeat petere (ad quod utique non tenetur) semper tamen paratus, & promptus esse debet ad reddendum, quoties fuerit postulatus. Hæc opinio vera est, eamque plures defendunt. Dissuadenda tamen maritis sunt, & uxoris similia vota.

XVIII. Quæst. XII. *Præfatum mariti votum licitum ne foret, & prudens?* Resp. Plurimumque, & fere semper illicitum foret tale votum: tum quia nimium uxori molestum esset; tum quia vovens periculo illud violandi se se exponeret, cum non posset in alio lecto cubare absque coniugis consensu. Porro hæc tam propinqua habitatio fortassis afferret peccandi periculum.

XIX. Quæst. XIII. *An uxor possit irritare votum quod maritus emisit, ferendi habitum Eremitæ, vel alicuius Religionis?* Resp. Adfirmant communiter Auctores, eo quod eiusmodi votum præiudicat uxori: talis namque delatio habitus horrorem ingerit, & amorem conjugalem minuit; quin ad animorum separationem viam sternit. Neuter ergo coniugum sine alterius consensu valet habitum laicalem in habitum Eremitæ, sive religio-

sum D. Francisci, D. Dominici &c. commutare, nec votum commutandi edere: & si votum emissum fuerit, uterque ius habet irritandi.

XX. Quæst. XIV. *Valet ne uxor irritare mariti vota, erogandi amplas elemosinas, prolixas preces fundendi, crebra ieiunia peregrandi?* Resp. Cum vir administrationem absolutam familiæ habeat, omniumque domesticorum bonorum dominium, planum est, uxorem non posse præfatum elemosinarum votum dirimere, etiamsi in damnum familiæ cederet. Si vero votum eiusmodi bona tangeret ipsius uxoris, eadem distribuendo; ex hac parte nullum esset, neque egeret irritatione; quemadmodum nullum similiter foret, si iustitiam læderet, bona prodigendo. Vota namque, sicut & iuramenta, vincula non sunt iniquitati. Vota vero precum, & ieiuniorum adeo frequentium quæ corpus mariti extenuarent, ipsumque ad debitum reddendum ineptum redderent, uxor irritare posset, veluti noxia iuri matrimoniali.

XXI. Quæst. XV. *Potest ne uxor votum longæ peregrinationis a marito emissum irritare?* Resp. Adfirmat communis sententia: quia esset in præiudicium uxoris, ut dictum supra est. Excipitur votum peregrinationis Hierosolymitanæ, aut simile in bonum publicum editum ad tempus. De peregrinatione Hierosolymitana habetur in cap. Ex multis §. In tanta, & cap. Quod super his de voto. Secus dicendum, si votum emissum fuisset causa solius arbitrariæ devotionis, ut nunc fieret. Privilegium enim canonis nunc non gauderet maritus: quia nunc non adest causa peregrandi Hierosolymam ob bonum publicum. Quamvis & tunc, quando causa recuperandi Terram sanctam votum mariti emittebant, disputabant Theologi, an licite maritus illud votum implere posset personaliter, quando uxor nollet eum comitari, essetque valde iuvenis, atque a viro absens periculo incontinentiæ exposita remaneret. Plurès negabant, posse tunc maritum votum implere, quia iure naturæ tenetur satisfacere debito prius contracto. Sed nunc non occurrit ratio de hoc disputandi. Dictum est supra, iterumque dicimus, teneri uxorem ad continentiam ob aliquod grave bonum publicum defendendum, vel deperditum recuperandum. Sed hæc rarissime eventiunt: ideo a prolixiori sermone abstinendum.

XXII. Vota a marito emissa ante matrimonium suspendi ab uxore queunt, si conjugali iuri repugnent; irritari autem non possunt.

sunt. Quæ facta fuerunt post matrimonium cum expressa licentia, & de liberato consensu eiusdem uxoris, irritari non possunt; quidquid alii dicant.

CAPUT VII.

De potestate dominorum in vota servorum.

I. Distinguendi sunt famuli a servis. Famuli dicuntur qui conducti a dominis, pacto pretio, iisdem inserviunt. Isti dicuntur proprii iuris vel sub potestate patria, aut curatoris constituti. Eorum vota non pendunt a dominorum voluntate, sed firma sunt, & rata, nullo habito ad dominorum voluntatem respectu. Possunt tantummodo domini famulorum vota suspendere, si hæc debitum sibi servitium impediunt: ipsique servi possunt aut executionem differre, aut a dominis recedere. Idcirco de his in præsentia sermo non est.

II. Servi presse accepti sunt mancipia in servitutem redacta. Isti servi libertate nulla fruuntur: & ideo de istorum votis inquiremus. Omnia servorum vota irritationi esse obnoxia contendit prima sententia, quæ evincit potest ex l. 11. ff. de pollicit. ubi dicitur: *Filius enim familias, vel servus sine patris, dominive auctoritate voto non obligatur.* In hæc eandem sententiam concedere videtur D. Thomas in IV. dist. xxxviii. quæst. 1. art. 1. quæstiunc. ultim. ad 3. *Servus, inquit, non est exemptus aliquo tempore a servitio domini sui; & ideo nullum tempus est ei vacans, quo possit quodlibet facere. Et quia omne votum est aliquo tempore complendum, ideo sicut nec servus, ita nec Religiosus aliquod votum emittere potest absque consensu sui superioris.*

III. Secunda sententia sustinet, nulla servorum vota irritari a dominis directe posse. Quoniam, licet servorum corpora subdita dominis sint, animæ tamen illorum dominio non subiciuntur. Nihilominus indirecte possunt domini irritare vota servorum, quatenus hæc obsequio, & servituti sibi præstandæ officere queunt. Tertia sententia docet, dominos omnia servorum vota irritare posse, voto castitatis excepto: quia omnia vota, præter votum castitatis, indigent aliquo temporis tractu pro sui executione.

IV. Paucis rem hanc expediam. Dominus valet irritare omnia ea vota quæ servitutem, & obsequium a servo sibi exhibendum impediunt. Ratio evidens est. Dominus ius habet ut servitutis officia sibi a servo

præstentur. Ergo ea vota quæ huic iuri repugnant, irritationi domini sunt subiecta. Hæc est sententia quam docet Angelicus loc. cit. & 2. 2. quæst. lxxxviii. art. 8. ad 2. & q. civ. art. 5. in corp. ubi hæc habet. *Tenetur autem homo homini obedire in his quæ exterius per corpus sunt agenda; in quibus tamen secundum ea quæ ad naturam corporis pertinent, homo homini obedire non tenetur, sed solum Deo: quia omnes homines natura sunt pares; puta in his quæ pertinent ad corporis sustentationem, & prolis generationem. Unde non tenentur nec servi dominis, nec filii parentibus obedire de matrimonio contrahendo, vel virginitate servanda, aut aliquo alio huiusmodi. Sed in his quæ pertinent ad dispositionem actuum, & rerum humanarum, tenetur subditus suo superiori obedire secundum rationem superioritatis; sicut miles duci exercitus in his quæ pertinent ad bellum; servus domino in his quæ pertinent ad servilia opera exequenda; filius patri in his quæ pertinent ad disciplinam vitæ, & curam domesticam; & sic de aliis.* In his ultimis verbis universalem doctrinam tradit pro omnibus qui superioris potestati sunt subiecti, docetque, vota eorum qui superioribus subduntur, valida esse, quoties non officiant iuri reddendo. Sententiæ D. Thomæ subscribunt Sotus Lib. VII. de iust. quæst. 111. art. 1. ad 2. Navarrus in Manual. cap. XII. n. 64. Suarez Tom. II. de Relig. Lib. III. de voto cap. VII. n. 19. & Lib. VI. cap. III. num. 2. Azorius Lib. XI. cap. xvi. quæst. VIII. Sayrus Lib. VI. Clav. Reg. cap. v. n. 7. Lessius Lib. II. cap. xl. dub. 10. num. 82. Valentia 2. 2. q. lxxxviii. disp. vi. punct. 6. Bonacina disp. vi. quæst. 11. punct. 7. §. 2. num. 7. Prado cap. xxxi. quæst. XIII. §. 5. n. 89. Tamburinus Lib. III. cap. xvi. §. 3. num. 45. Leander tract. 1. disp. xvi. q. cli. Sanchez Lib. IV. cap. xxxvi. num. 2. Salm. tract. xvii. cap. 11. punct. 7. num. 63. alique plures.

V. Disputari solet, an directa, vel indirecta hæc votorum irritatio dicenda sit. Sed dissidium nullius est momenti. Siquidem iuxta diversas notiones quas quisque sibi effingit, diversam quoque sententiam propugnat. Ut mihi similis vero videtur, indirecta potius irritatio dicenda est: quia domini nullum in servorum voluntatem dominium habent; sed tantum in materiam, seu operationes eorum corporeas voto subiectas. Sed non est cur fufius de hoc differere debeamus.

VI. Itaque domini nequeunt servorum irrita-

ritare vota castitatis, precum, ieiuniorum, quæ non officiant debito obsequio; nec vota de servandis præceptis divinis, & ecclesiasticis; nec vota elargiendi eleemosynas de bonis quorum dominium servi habent: nec vota emissa tempore servitutis, sed implenda post comparatam libertatem; nec denique vota emissa ante servitutem, sed solum ea suspendere possunt. Quid de uxore domini dicendum? Si servus uxoris domini sit, pertineatque ad eiusdem bona parapherna, quorum non dominium modo, sed etiam administrationem habeat; servorum vota irritare valet eo modo quo maritus. Uxores autem dominorum vota servorum irritare absolute nequeunt, eo quod regimen familiæ mariti solum exercent: qui idcirco irritare vota servorum valent, quia huic regimini incommoda sunt.

VII. Filiifamilias qui servos habent cum bona spectantia ad peculium castrense, cuius & dominium, & administrationem habent, possunt illorum vota irritare, quoniam sunt veri & absoluti domini; dummodo tamen filiifamilias puberes fuerint. Secus dicendum, si servi pertineant ad peculium profectitium: quia tunc solus pater, qui dominium, & administrationem talis peculii habet, irritare illorum vota potest. Si vero servi spectent ad peculium adventitium, etiam tunc pater solus irritare vota potest; nisi votum sit adversus dominium: quo in casu & filius, quia dominus, & pater, quia administrator, poterunt vota dominio talis peculii infecta dirimere. Pupillus, & minor, qui careant tutore, & curatore, servorum vota irritare poterunt, secus, si tutorem, & curatorem habeant.

CAPUT VIII.

De votorum relaxatione: vi dispensationis.

I. **P**Lura quæ vim, naturam, & notionem dispensationis spectant, in tractatu de legibus discussa reperies. Quare his omnibus nunc missis, statim quæstionculas solvendas proponimus, quæ directe ad nostrum attinent institutum.

II. **Q**uæst. I. An in Ecclesia sit facultas dispensandi ab obligatione votorum, & iuramentorum? Resp. Aiunt omnes communiter Catholici: & eruitur ex Matth. vi. *Tibi dabo claves regni cælorum: quodcumque solveris super terram, erit solutum & in cælis.* Item xviii. *Amen dico vobis, quæcumque solveritis super terram, erunt soluta & in*

cælis. Quæ verba generalia cum sint, & indefinita, perperam quis eadem restringere contenderet, & coarctare ad quædam dumtaxat peculiaria debita relaxanda. Assertio constat etiam ex cap. De peregr. & cap. Venientis, & cap. Non est, & cap. Ex multa, ext. de voto, & voti redemptione. Quod hoc ratiocinio Angelicus confirmat 2. 2. q. lxxxviii. art. 10. *Qui vovet, quodammodo sibi statuit legem, obligans se ad aliquid quod est secundum se, & ut in pluribus bonum. Potest tamen contingere quod in aliquo casu sit vel simpliciter malum, inutile, vel maioris boni impedivum; quod est contra rationem eius quod cadit sub voto. Et ideo necesse est quod determinetur in tali casu votum non esse servandum. Et, si quidem absolute determinatur votum aliquod non esse servandum, dicitur dispensatio voti; si autem pro hoc quod servandum erat, aliquid aliud imponatur, dicitur commutatio voti. Unde minus est votum commutare quam in voto dispensare. Utrumque tamen in potestate Ecclesiæ consistit.*

III. **Q**uæst. II. Penes quos residet hæc facultas dispensandi ab obligatione votorum? Resp. Penes Prælatos Ecclesiæ hæc residet potestas. Quod Angelicus 2. 2. quæst. lxxxviii. art. 12. declarat his verbis. *Votum est promissio Deo facta de aliquo quod sit Deo acceptum. Quid sit autem in aliqua promissione acceptum ei cui promittitur, ex eius pendet arbitrio. Prælati autem in Ecclesia gerit vicem Dei: & ideo in commutatione, vel dispensatione votorum requiritur Prælati auctoritas, qui in persona Dei determinet quid sit Deo acceptum, secundum illud II. ad Corint. 11. Nam & ego, quod donavi, si quid donavi, propter vos in persona Christi. Et signanter dicit, propter vos, quia omnis dispensatio petita a Prælate debet fieri ad honorem Christi. Prælati igitur vicem Dei gerunt. Porro, cum vota facta sint in obsequium Dei, planum est Prælatos posse eiusmodi vota relaxare: quisque enim remittere valet ea quæ in suum obsequium promissa sunt. Vota sunt promissiones factæ in obsequium Dei. Ergo Deus ipse, seu qui Dei vicem gerit, vota potest relaxare.*

IV. Hæc potestas spiritualis est, & iurisdictionis, non ordinis. Quare Episcopus electus, & confirmatus, licet non sit ordinibus sacris insignitus, dispensare in votis potest. Vi iuris ordinarii personis dumtaxat ecclesiasticis competit: quoniam hæc potestas spectat externum regimen, & gubernationem Ecclesiæ.

V. **Q**uæst.

V. **Q**uæst. III. *Quid sit dispensatio voti?* Resp. Iuxta communem definitionem est *ablatio vinculi voti facta nomine Dei ab habente iurisdictionem spirituales in foro externo propter aliquam rationabilem causam.* Definitio ita clara est, ut explicatione non egeat.

VI. **Q**uæst. IV. *Quomodo hæc vinculi ablatio efficiatur?* Resp. Disputare hic Theologi solent, quomodo hæc vinculi ablatio fiat. Plures contendunt, Pontificem, ceterosque Prælatos relaxare ipsum ius divinum, & naturale: quod contingit, dum superior cognoscit firmum, ratumque votum esse, atque obligare etiam in hoc peculiari casu; ob grave tamen causam eiusmodi obligationem iuri naturali innixam rescindit, & aufert. Sanchez enim *Lib. IV. Sum. cap. xxxvii. num. 14.* sustinet, quod *dispensatio in voto sit vera iuris divini naturalis relaxatio, quo id votum obligabat. Quippe concessa est Ecclesiæ facultas a Christo Domino dispensandi, relaxando vere obligationem iuris divini naturalis orti ex voluntate humana, non dispensando in universum, ut id ius non obliget; sed in peculiari casu occurrente relaxando eius obligationem ex causa iusta.* Dura fatis, & aspera mihi videtur loquendi ratio. Si enim potestas ecclesiastica vere ius divinum naturale relaxare valet; quidni & sacramentorum vincula? Quidni verum etiam matrimonium dirimere poterit? Quod piis auribus non bene sonat.

VII. In hærendum ergo doctrinæ, modestæque, & cautæ loquendi rationi qua utitur Angelicus 2. 2. quæst. lxxxviii. art. 10. ad 2. *Dicendum, quod sicut ex iure naturali, & præcepto divino tenetur homo implere votum; ita etiam tenetur ex eisdem obedire superiorum legi, vel mandato. Et tamen, cum dispensatur in aliqua lege humana, non fit ut legi humane non obediatur, quod est contra legem nature, & mandatum divinum; sed fit ut hoc quod erat lex, non sit lex in hoc casu. Ita etiam auctoritate superioris dispensantis fit ut hoc quod continebatur sub voto, non contineatur, in quantum determinatur in hoc casu, hoc non esse congruam materiam voti. Et ideo, cum Prælati Ecclesiæ dispensat in voto, non dispensat in præcepto iuris naturalis, vel divini; sed determinat id quod cadebat sub obligatione deliberationis humane, quæ non potuit omnia circumspicere. Cautior, securior, & verior est doctrina isthæc. Angelicus enim ex Patrum, & ipsius Ecclesiæ sensu, quem melius ac præstantius multo posterioribus Casuistis, & Theologis affectus est,*

loquitur. Verum de hoc fufius suo loco.

VIII. **Q**uæst. V. *Qui facultate dispensandi vota potitur, valet ne quoque eadem commutare?* Resp. Sermo haud est de illis Prælati qui potestate ordinaria donati sunt in votis dispensandis: quoniam nulla de istis difficultas est: compertum namque est istos omnes & dispensare, & commutare vota posse. Quippe commutatio minor est dispensatione: quare qui valet dispensare, potiore iure potest commutare. Dispensatio ad solos spectat delegatos, qui privilegii a superiore concessi virtute dispensandi facultate ornati sunt; ut quando summus Pontifex bullam, iubilæum, aliudve concedit indultum ministris sacramenti poenitentiae dispensandi in votis. Porro ex concessione dispensandi inferri facultatem commutandi negant Sanchez *Lib. IV. cap. lxxxviii. num. 4. & 5.* Valentia 2. 2. *dis. vi. quæst. vi. punct. 7.* Azorius *Lib. XI. cap. x. quæst. iv.* alique. Ducuntur in hæc opinionem, quod istæ duæ facultates sint omnino disparatæ, & diversi generis; atque adeo una sub altera neutiquam comprehendatur. Unde concludunt, eum qui unam concedit, eo ipso alteram non impertiri.

IX. Contraria tamen opinio communior, & probabilior est: quia principium cui sententia illa innititur, veritate caret. Dispensatio, & commutatio eandem omnino voti relaxationem inspicunt; licet dispensatio amplior sit ipsa commutatione. Unde ergo colligunt, res esse disparatas, generisque diversi? Non alia sane diversitas inter has duas intercedit facultates, nisi quod dispensatio perfectior est, & latius patens; commutatio vero inferior, magisque limitata. Ceterum in eodem relaxandi voti genere sistunt ambæ, cum solo hoc discrimine, quod dispensatio plus, commutatio minus relaxat. Porro ex *reg. iur. 53.* habetur: *Cui licet quod est plus, licet utique quod est minus; quando plus, & minus sub eodem continentur genere.* Et hanc opinionem docent Soto *Lib. VII. de iust. quæst. iv. art. 3.* Barbosa de *potest. Episc. II. Part. alleg. xxxvii. n. 13.* Prado *cap. xxxi. quæst. xv. n. 48.* Raphael de la Torre 2. 2. *quæst. lxxxviii. art. 12. disp. 1. n. 7.* Cattropalaus *tract. xv. disp. 11. punct. 14. n. 4.* Lessius *Lib. II. cap. xl. dub. 16. num. 108.* Suarez *Lib. VI. cap. xii. n. 9.* Laymanus *Lib. IV. tract. iv. cap. viii. num. 20.* Diana *III. Part. tract. v. misc. resol. 25.* Salmanticensis *tract. xvii. cap. 11. punct. 9. num. 81.*

C A

CAPUT IX.

Quibus iure ordinario potestas dispensandi in votis conveniat.

I. **D**ispensatio votorum, quæ, ut dictum est, non ordinis, sed iurisdictionis spiritualis est fructus, omnibus & solis Prælati Ecclesiæ, iurisdictionem in subditos habentibus, competit. Quare nec Principes sæculares, nec Priorissæ, vel Abbatissæ, nec Parochi, simpliciterve Presbyteri facultate possunt dispensandi in votis: eo quod non sint simpliciter Prælati, nec iurisdictionem spirituale in foro externo habeant.

II. Potestas isthæc delegari, vel committi potest omnibus Sacerdotibus, & Clericis prima tonsura insignitis, dummodo coniugati non sint. Quia potestas dispensandi iurisdictionis, non ordinis est. At, quia spiritualis, & ecclesiastica est, in persona dumtaxat ecclesiastica residere potest. Clericus autem prima ornatus tonsura persona ecclesiastica est: fieri siquidem potest Vicarius generalis Episcopi, ab excommunicatione in foro exteriori absolvi, & excommunicationem infligere valet. Clericus autem coniugatus non reputatur persona ecclesiastica; sed solum privilegio canonis fruitur, servatis quibusdam conditionibus, suo loco explicandis. Summus tamen Pontifex etiam clerico coniugato hanc dispensandi facultatem impertiri valet: quia leges omnes ecclesiasticas moderari, amplificare, & coarctare pro temporum opportunitate, & ex rationabili causa potest.

III. Hæc potestas primum in summo Pontifice, tamquam in supremo, & universali Ecclesiæ Pastore, & Capite, Christianique Vicario residet: deinde in Concilio generali, in summi Pontificis Pœnitentiario, cuius officio adnexa est iure ordinario, in Legatis a latere, in Nunciis pontificiis respectu totius provinciæ, aut regni: in Archiepiscopis, in Capitulo cathedrali, Sede vacante, in Abbatibus iurisdictionem quasi episcopalem habentibus, in omnibus Prælati Regularium relate ad suos subditos. Hi omnes iure ordinario cum suis subditis dispensare valent in votis tum personalibus, tum realibus omnibus, exceptis reservatis, de quibus infra dicetur. Cardinales autem protectores Ordinum nequeunt iure ordinario dispensare in votis: quia ut tales iurisdictionem in subditos designatos non habent.

IV. Vota communitatis dispensari possunt ab Episcopo, iusta occurrente causa, si sermo sit de illis qui re vota ediderunt. Suc-

cessores vero qui non voverunt, quive ad votum astringuntur, non vi voti, ut dictum superius est, sed solummodo ex præcepto, & lege Episcopi, pro eiusdem Episcopi arbitrio dispensari queunt. Quare nec voverentes, nec populus, inconsulto Episcopo, a votis, vel iuramentis communitatis se eximere iure valent.

V. Quæst. I. *An qui aliis dispensationem valet a voto concedere, possit quoque sibi ipsidem applicare privilegium?* Resp. Sermo est de iis omnibus quos iure ordinario in votis dispensare posse statuimus cum suis subditis, utrum valeant pariter secummetipsis dispensare. Convenit penes omnes, summum Pontificem id præstare posse, eo quod superiorem, ad quem recurrat, nullum habeat. Satis tamen erit ut, sicuti pro criminum absolutione Confessarium sibi deligit, ita quoque eidem potestatem conferat secum dispensandi in votis. De ceteris Prælati dissidium est inter Theologos.

VI. Salmanticenses tract. xvii. cap. ii. punct. 9. n. 79. sustinent, Prælatos quoscumque qui cum aliis dispensare valent, eodem secum ipsis uti posse privilegio. Laudant pro hac opinione Sanchez, Bonaciam, Bartholomæum a S. Fausto, Pradum, Fagundes, Tamburinum, Azorium, Rodriguez, Fagundes, Trullenchum, & Franciscum Suarez. Tanti res non est ut omnes Auctores istos expendant. Ad Suarez quod attinet, cuius auctoritatem magni semper facio, non modo hanc opinionem ipse non defendit; sed conceptis verbis oppositam docet loco ab ipsismet Salmanticensibus laudato, nempe Tom. II. de Relig. Lib. VI. de vot. cap. xi. num. 5. ubi hæc habet. „ Si vero fuerit Regularis Prior, „ Guardianus, & similes, a Provinciali; „ hic a Generali, vel Commissario, si eum „ habuerit; & denique inferior a superiore „ dispensandus est: quia superior habet in „ inferiorem Prælatum iurisdictionem, & „ non e converso, neque idem in seipsum. „ Prælatum autem supremum Religionis, ut „ Generalis, a tota Religione, quæ illi superior est. “ De Episcopis vero numero præcedenti sub finem hæc scribit. *Nisi ergo consuetudo Episcoporum talem facultatem ostendat, iure ordinario a Pontifice in hac dispensatione pendet: quia illi in his spiritualibus subiiciuntur.* Martinez quoque de Prado, quem pro se allegant Salmanticenses, huic contrariæ opinioni favet, quando ad superiorem recursus patet: quod de superioribus Regularium affirmat quoque citatus Trullenchus Lib. II.

II. cap. 11. dub. 38. n. 17. Igitur probabilius nobis est, Prælatos quosque in votorum dispensationibus ad suos respective, ut dicitur, superiores recurrere debere: quia nemo iudex in propria causa, nemoque in seipsum iurisdictionem exercere vere ac proprie valet. Ratio contrariæ sententiæ, quod alioquin superiores deterioris forent conditionis, sinequiritur secum ipsis dispensare in votis, nulla est. Quoniam tam Prælati, quam subditi aequaliter legibus sunt subiecti, licet diverso modo. Quare quemadmodum subditi a suis Prælati immediatis, sic isti a suis Prælati superioris ordinis dispensari debent.

CAPUT X.

De potestate Prælatorum regularium in dispensandis votis subditorum.

I. **Q**uæ communia sunt, præmittamus opus est. Quæ valent Episcopi cum subditis suæ diocesis, ea possunt Regulares cum suis subditis, videlicet Generalis in toto ordine, Provincialis in tota provincia, & superiores domorum in tota familia. Quoniam comparate ad suos subditos, omnes isti iurisdictionem quasi episcopalem habent: unde etiam eandem delegare possunt. Quemadmodum ergo censuras ferre, & ab eisdem absolvere; ita in votis omnibus dispensare possunt, quinque exceptis in quæ nullam habent potestatem. Quin superflua in hæc quinque vota potestas foret: nam duo prima castitatis, & Religionis, dispensationi subiecta minime sunt; vota autem triplicis peregrinationis fieri nequeunt a Religiosis, & facta nulla sunt.

II. Quæst. I. *An Prælati regulares dispensare valeant in subditorum votis emissis cum licentia maiorum Prælatorum?* Resp. Dictum supra est, non posse sine causa Prælatos irritare vota a subditis cum eorum licentia edita; quamvis oppositum plures sentiant. Ad dispensationem tamen quod attinet, nulla est difficultas, quod possint dispensare in votis illi ipsi Prælati qui licentiam sunt impertiti. Licentia siquidem data spirituali iurisdictioni nullum infert detrimentum. De votis autem editis cum licentia maiorum Prælatorum non ana est Theologorum sententia. Aliqui negant Prælatum inferiorem dispensare posse in eiusmodi votis. Communis, & vera sententia affirmat: quia, quamvis licentia concessa a superiori Prælato subducatur votum a potestate dominante Prælati inferioris (quamobrem Prælatum inferior nequit irritare) minime tamen illud extrahit ab iurisdictione

spirituali Prælati inferioris; ac proinde in tali voto dispensare valet.

III. Quæst. II. *An Prælati regulares cum suis Novitiis in votis dispensare valeant?* Resp. Adfirmat communis opinio, paucis Auctoribus negantibus. Siquidem Prælati regulares iurisdictionem spirituales in suos Novitios habent: eosdem regere, & gubernare ad Prælatos pertinet. Accedit quod Novitii privilegiis Religionis fruuntur. Eadem tamen potestas residet etiam in Episcopo; quippe Novitius non est omnino exemptus ab iurisdictione episcopali, antequam professionem emittat. Episcopus autem Novitii est ille in cuius diocesi Novitius commoratur.

IV. Quæst. III. *An Prælati regulares dispensare valeant cum suis subditis in voto transeundi ad arctiorem Religionem?* Resp. Dictum est supra, votum istud non esse prælatorum irritationi subiectum. Ab eodem vero dispensare posse Prælaturum cum suis subditis, tenet communis opinio; dummodo rationabilis causa adsit: videlicet, si prudenter Prælatus dispensans iudicet, subditum suum facilius perfectionem sui status assecuturum in propria quam si ad aliam demigret Religionem. Distinctione tamen opus est. Aut vovens degit in Religione mitiori, quæ tamen professionem suam adamantissimè servat; & hoc in casu dubio procul dispensare valet Prælatus in voto transeundi ad arctiorem; quando prudenter, solidoque fundamento ductus iudicat, subditum suum melius evangelicæ perfectioni in sua Religione vacaturum fore. Vel Religio non mitior est, sed laxior, sive ab observantia Regulæ propriæ graviter collapsa; & tunc Prælatus dispensare haud valet Religiosum in voto transeundi ad arctiorem, seu ad aliam in qua Regula, legesque servantur. Clarius rem explico. Prælatus nequit absolvere subditum, hac positione gravis relaxationis facta, a debito quo devincitur se subducendi periculo transgrediendæ suæ professionis, atque in eo Ordine se collocandi in quo præscriptarum legum observantia viget. Quare, dato quod possit illum absolvere a voto, sicut ipsum absolvere valet a voto non peccandi, non tamen liberare eum potest a proposito, seu debito transeundi ad arctiorem Religionem, sicuti liberare eum nequit a debito se continendi a peccatis.

V. Hinc caute legendi sunt Auctores qui passim docent (ut videre est apud Salmanticenses tract. xvii. cap. ii. punct. 1. n. 91.) posse quoque Prælatos Regularium dispensare eos qui votum ediderunt ingrediendi strictiorem

rem Religionem, ut amplectantur laxiorem. Si enim sermo sit de laxiori, idest collapsa a regulari disciplina in *substantialibus*, falsissima est eorum doctrina: eo quod nec primum licite ingredi iuvenes possunt eiusmodi Religionem. Privilegia Eugenii IV. quæ afferri solent, apocrypha sunt, nec eo pertinent quo trahuntur.

VI. Neque in votis solemnibus, neque in votis quæ statum propriæ Religionis afficiunt, suntque veluti singulares prerogativæ talis Ordinis, dispensare Prælati valent. Hinc vota abstinentiæ in Religione Minimorum, votum restringendæ, & numquam laxandæ paupertatis in Societate Iesu; votum non ambiendi, neque acceptandi dignitates extra Religionem, quod in quibusdam Ordinibus editur, relaxari a Prælatibus nequeunt. Quæ omnia communia sunt, ut nemo ferme dissentiat.

CAPUT XI.

De potestate Confessoriorum regularium in dispensandis votis hominum secularium.

I. REM nimium implexam agitare aggredimur. Vix in disputationem vocant rei moralis tractatores facultatem Regularium dispensandi in omnibus votis secularium non reservatis summo Pontifici, seu in iis omnibus, vi suorum privilegiorum, in quibus potestate ordinaria dispensare potest Episcopus in sua diocesi. Hanc sententiam, nempe Regulares posse dispensare in præfatis votis, quasi extra omnem disceptationis aleam positam communiter defendunt Auctores citandi. Sanchez *Libr. IV. Decal. capit. XLIII. n. 4.* Rodriguez *Tom. I. quest. Reg. q. LXIII. art. 3.* Miranda *Tom. I. q. XLVIII. art. 3.* Aragon. 2. 2. q. LXXXVIII. artic. 12. conc. 6. Ludovicus Lopez *I. P. capit. I. Sayrus Libr. VI. cap. XI. dub. 17. n. 95. in Clav. Reg. Castro-palaus tract. XV. disp. 11. punct. 13. num. 7.* Trullenchus *Libr. II. Decal. cap. 11. dub. 44. n. 2.* Tamburinus *Libr. III. cap. XVI. n. 46.* Pellizarius *in man. Reg. tractat. VIII. cap. III.* Fagundez *Lib. II. Decal. cap. XLV. n. 11.* Lessius *Lib. II. cap. IV. dub. 18.* Machadus *Libr. V. P. III. tract. III. docum. 1. n. 1.* Bartholomæus a S. Fausto *Lib. III. Thesaur. q. CLXXXIII. Candidus disput. XXVII. art. unic. dub. 2.* Ioannes a Cruce *Lib. II. capit. VI. dub. 3. concl. 1.* Villalobos *II. P. tract. XXXIV. diff. 29. n. 2.* Mendo *disput. XXVI. in bull. cruc. cap. 11. n. 34.* Bassæus *verb. Votum 7. n. 10.* Quintanadvenas *Tom. II. tract. v. sin-*

gul. 15. n. 5. Martinus a S. Ioseph *in Regul. S. Franc. Diana tractat. VI. P. VI. ref. 50.* Leander *tract. I. disp. XVII. q. CXXXV.* Antonius a Spiritu sancto *in Direct. Reg. tractat. II. disput. III. sect. 2. n. 80.* Patritius Sporer *tract. III. in 2. præcep. Decal. cap. III. sec. 3. n. 45.* Salmanticenses *tract. XVII. cap. II. n. 94.* Vidal *tit. de vot. inquisit. 3. nu. 77.* La Croix *Libr. III. part. II. q. CXXX.* Henricus a S. Ignatio *Tom. II. Lib. X. c. XLVIII.* Constantinus Roncaglia *tract. VIII. de 2. Decal. præcept. cap. IV. quest. IX. ref. 2.* & alii communiter.

II. Privilegia multa allegant in propria sententia confirmationem. Primum est Innocentii VIII. qui, inquit, concessit Mendicantibus posse dispensare in omnibus votis in quibus possunt Episcopi, exceptis votis peregrinationis ultra duas dietas. Sunt autem duæ dietæ viginti leucæ iuxta Rebuffum *de privil. Scholast. privil. 161.* Hoc privilegium, inquit Leander, referunt Rodriguez, Tho. Sanchez, Basilius Legionensis, Tamburinus, & communiter alii Doctores. Credidisses, Auctores præfatos referre ipsius Bullæ verba, locumque, ubi Bulla assertatur, patefacere. Verum nec verbum unum Bullæ exhibent; sed tantummodo eam citant eo prorsus modo ac Leander ipse. Rodericus dumtaxat quædam bullarum verba refert ex compendio privilegiorum Mendicantium.

III. Secundum privilegium est Martini V. qui concessit Benedictinis posse dispensare in omnibus votis, etiam Episcopo reservatis. Hoc idem concessit Eugenius IV. Congregationi S. Iulianæ in bulla *Etsi quolibet XI.* & Cisterciensibus regularis observantiæ in regno Castellæ in bulla *Commissum XXII.* apud Rodericum. Iulius II. idipsum concessit Benedictinis Montis Oliveri in bulla *Etsi ad universos XII.* & Leo X. Camaldulensibus, *Etsi a summo 2.* apud Cherubinum. Paulus III. Patribus Societatis in bulla *Cum inter cunctas VII.* apud Rodericum. Quæ privilegia etiam ad vota iurata extendit Gregorius XIII. Item Sixtus IV. in bulla *Sedes Apostolica v.* & Paulus IV. in bulla *Ex clementi I.* apud Rodericum, & Cherubinum.

IV. Hæc privilegia refert Henricus a S. Ignatio ex aliis Auctoribus. Auctor iste haud solet rei moralis tractatoribus ita deferre, ut illorum relationibus acquiescat; illic vero aures nimium faciles præbuit, nulloque præmisso examine, recensita privilegia lectoribus exhibet. Verum hæc omnia aut suspecta, ne dicam plane apocrypha, aut omnino dimi-

nuta sunt; seu dispensandi facultatem non concedunt, sed vota tantummodo commutandi. Eorundem examen instituire iuvat.

V. Ut indicavi, recentiores Theologi recensita privilegia, tamquam monumenta nulli obnoxia dubitationi, obtrudunt. Primi, & fere soli, qui eadem in suspitionem adduxerunt, sunt Lezana, Martinez de Prado, & Passerinus. Prado *Tom. II. cap. XXXI. de voto q. XIV. §. 8. n. 79.* relatis coniecturis quæ apocrypha ostendunt hæc privilegia, sic concludit. Ideo in re tanti momenti optarem quod hæc potestas indubitata esset; vel adeo probabiliter constaret, quod absque scrupulo posset prædicari. Interim considerem quod utamur sola facultate vota commutandi, quæ est certa, & abstinemus ab usu potestatis dispensandi in votis, quæ non extat, nisi cum tot limitationibus.

VI. Hunc perdoctum, cautum, prudentemque Theologum nimia religionis arguit Leander, qui *disput. XVII. q. CXXXV.* post relata quæ transcripsimus verba, hæc adiicit. Sed certe nimis scrupulosus de probabilitate oppositi: ipeidat enim timore ubi nullus est timor, ut evidenter constabit. Ut porro timores Prælati in sumum amaret, censum satis prolixum texit Auctorum, & quas illi citant Pontificum bullas, citat & ipse. Sed Prado insinuat, sibi minime de istarum bullarum veritate constare. Cui sic respondet Leander. Sed quid, quia tibi non constat, abstinendum est a facultate dispensandi? Hoc verum, si aliis doctissimis & versatissimis in materia privilegiorum viris etiam minime constaret. At constat, ut vidimus. Credit ergo Prado illis, ut ego libentissime credo, & firmissime teneo posse di-
tos Regulares dispensare in omnibus votis &c.

VII. Quisque sibi in animum induceret, Leandrum tam fidenter loquentem in medium produxisse testimonia adeo clara, ut Prado, ceterique omnes illis fidem adhibere integram cogerentur. Et tamen non aliud assertit præter citationes Auctorum, qui mutua credulitate proprias assertiones excipientes numerum amplissimum efficiunt testium, qui in materia facti nullius sunt auctoritatis, quamvis, essent doctissimi. Vix unus serio examine bullas se expendisse palam facit; sed alii ex aliis citant easdem. Quapropter satis mirari non subit animositatem Leandri, redarguentis Prado, quod *rara sollicitudine observare satagit omnia privilegia quibus Mendicantes gaudent circa vota secularium dispensanda.* Leander erat, lumen aliquod emittente, lucemque afferre, ut tenebras dispelleret, quibus Prado ob-

scurare curavit Mendicantium privilegia. Neque enim illa Casuistarum nebes sola sufficit ad facti veritatem illustrandam; nisi documenta promantur legitima, quæ factum, de quo disputatur, evincant. Verum, his oculis gerris missis, ad id quod caput est, accedamus.

VIII. Eugenius IV. anno 1436. in constitutione data Bononiæ, cuius initium est *Etsi quolibet*, & habetur in Bullario Cassin. & in antiquo Bullario Ord. Præd. Monachis S. Benedicti Congregat. S. Iustiniæ ad regulæ præscriptum reformatis, hæc concessit facultatem: *Insuper & vota omnia permutare, ac in omnibus, & singulis casibus, etiam Ordinariis aut per synodales, aut provinciales constitutiones reservatis, cum eis dispensare, præter censuras, penas, vota, & casus de quibus esset merito Sedes apostolica consulenda.* Hoc privilegium omnes allegant citati Auctores, ut ostendant Regulares potestatem habere in votis dispensandi. Et tamen planum est, Eugenium IV. solam permutandi vota facultatem concedere, & postea in casibus reservatis potestatem dispensandi, ut cuique sanis oculis recensita constitutionis verba legenti constare potest. Id Rodericus ipse aperte statetur *q. LXIII. art. 3.* item Lezana, & Passerinus, qui præfata verba expendunt.

IX. Miranda primus fortasse fuit, ut advertit Passerinus *Tom. II. q. CLXXXVII. art. 1. inspect. 4. n. 598.* qui præfatum constitutionem amplificavit. Sumus, inquit, in materia favorabili, idcirco textus dilatandus est ad dispensationem. Quæ ratiocinatio quam sit imbecilla, nemo non videt. Ut enim commune fert axioma, bullæ tantum valent quantum sonant. In altera constitutione quam idem Eugenius IV. concessit iisdem Monachis Benedictinis, cuius initium est, *Regularem vitam* (est IX. in Bullario Cherubini) nec verbum habetur quod exprimat facultatem dispensandi in votis, sed solum dispensandi in casibus reservatis. Hæc sunt verba constitutionis: *Et dispensare super omnes casus, præter ea peccata, & eos casus de quibus ipsis Confessoribus ad eorum Ordinarios videbitur recurrendum &c.* In hac constitutione laudatur etiam altera constitutio *Etsi quolibet*, eademque plenius explicatur. Porro evidens est quod tota facultas concessa restringitur ad dispensandum in casibus, seu censuris; secus in votis.

X. Aliud privilegium concessisse Eugenium IV. ferunt Benedictinis Vallisoletanis dispensandi in votis. Lezana ait *Tom. I. c. XIX. n. 22.* sibi non constare, an aliqua bulla, an viva

vivæ vocis oraculo concessum fuerit privilegium istud. Passerinus asserit concessum fuisse per simplicem *Signaturam* supplicationis porrectæ Pontifici. In supplicatione autem hæc habentur: *Ac cum eis, & eorum quolibet dispensare super votis, etiam Episcopo reservatis, & ea commutare in alia pietatis opera toties quoties devotioni prædictorum videbitur expedire, auctoritate apostolica licite, & libere possint.* Ex hoc privilegio nihil in favorem Mendicantium colligi potest. Primo, ipso factente Roderico, limitatum est, & coarctatum ad Monasterium Vallisoletanum; ita ut extra illud nec commutari, nec dispensari, nec relaxari vota possint. Hæc namque est clausula restringens: *Confessoribus deputatis, & deputandis a Priore sive Presidente Monasterii S. Benedicti Vallisoletani.* Deinde hoc privilegio tamdiu frui illi valent, quamdiu ad normam regularis observantiæ vitam degunt, ut advertunt Lezana verb. *Votum n. 22.* & Passerinus n. 599. An similem limitationem cuiuslibet privilegio adicere expediens esset, ceteri qui melius sapiunt, iudicent.

XI. Simile privilegium concessit Sixtus IV. anno 1478. Vicario generali Congregationis reformatæ *Ordin. Prædic.* in regno Castellæ. Constitutionis initium est, *Sedis apostolicæ ... Vicario generali Ordinis Prædicatorum, Reformatorum nuncupatorum.* Extat in recenti Bullario Ordinis Tom. III. Nulla autem in hoc privilegio facultas conceditur dispensandi vota, sed commutandi dumtaxat. *Vota peregrinationis, & abstinentiæ per eosdem fideles emissa, que loci Ordinarius, si præsens esset, commutare posset, & ipsi fideles commode adimplere non poterunt, in ipsius loci Ordinarii absentia in alia pietatis opera commutare.* Deinde, ut observat Passerinus, postulantis Ferdinando Rege, & Elisabetha Regina Castellæ, & Legionis concessum fuit privilegium soli Vicario generali Congregationis Reformatæ, seu observantis, ut aiunt. Hic mos imperiendi solis Regularibus ad præscriptum regulæ reformatæ ecclesiastica privilegia prudens, rationabilis, ac iustus est: quia privilegiorum concedendorum origini omnino consentaneus. Prima enim privilegia idcirco concessa fuere, ut Regulares professionis suæ exactissimi observatores, morum sanctitate, ac proximorum salutis æternæ zelo Ecclesiam illustrarent. Si in aliquibus hæc merita omnino cessarent; si loco observantiæ regularis nimia morum remissio serperet; si loco studii ac sollicitudinis de animarum curanda salute scandala ad Christianorum offensionem grassaren-

tur; non ne privilegia omnia, quo iure concessa fuere, eodem revocari, & suspendi deberent, ut vexatio saltem intellectum daret, & hac poena, via ad reformationem minus difficilis redderetur? Sic nos pro nostra tenuitate sentimus. Nihil enim contra, sed omnia pro veritate possumus. Verum de hoc fufusus suo loco. In semitam nunc regrediamur.

XII. Privilegium quod concessum ab Innocentio VIII. Ordini Minorum ferunt, nullius est auctoritatis: tum quod est vivæ vocis oraculum, ut fatetur Rodericus, Lezana, & Passerinus, qui advertit ipsum Mirandam I. Part. 9. xlviii. art. 3. non magni facere privilegium istud: tum quod non se extendit ad vota omnia Episcopis reservata.

XIII. Paulus III. in privilegio concesso Societati Iesu solam commutandi facultatem impertit. Initium constitutionis istud est, *Cum inter cunctas ... Vota quæcumque per eos pro tempore emissa ... in alia pietatis opera commutandi.* Quam facultatem Gregorius XIII. in sua constitutione *Decret Romanum* confirmavit, nec ultra commutationem extendit. *Et insuper facultatem alias Presbyteris Societatis prædictæ a Sede apostolica concessam COMMUTANDI vota, etiam iurata, dummodo commutatio huiusmodi in alterius præiudicium non fiat, extendimus.*

XIV. Cetera quæ allegari solent, privilegia Martini V. & Iulii II. nihil omnino concludunt. Nam qui privilegium Martini V. referunt, nullum adducunt documentum quo illud authenticum esse ostendant. Ignoratur, an sit constitutio, an vivæ vocis oraculum. Quin nec verba aliqua proferuntur, ex quibus colligi possit, quamnam facultas concedatur. Iulii II. concessio est vivæ vocis oraculum, nihilque novi concedit, ut observat Passerinus n. 603, sed privilegium Eugenii IV. concessum Monasterio Vallisoletano extendit ad totam Congregationem. Concludit autem Passerinus n. 604. „ Privilegium Eugenii IV. pro Benedictinis Hispaniæ, quidquid dicat Bassæus, „ est omnino valde restrictum, & competere „ potest ad summum quatuor Confessoribus ... „ & hoc privilegium nec illis PP. competere „ potest, ni *quamdiu vixerint in observantia „ regulari.* Et quia hi quibus communicantur „ privilegia, non debent esse melioris conditionis quam illi quibus a principio concessa „ fuerunt, ut consideravit Rota *decis. 177. „ n. 15. part. 9.* ideo quatenus alii Regulares „ communicant in hoc privilegio, non possunt „ uti eo, nisi cum illis tribus limitationibus, „ ut scilicet sint ipsi de numero illorum trium „ vel

„ vel quatuor, qui a superioribus domorum „ ad hoc deputati sunt, & dispensent solum „ cum confluentibus, aut existentibus in eorum Ecclesiis, aut domibus, & quatenus „ ipsi Confessores *VIXERINT IN OBSERVANTIA REGULARI.* Sub limitationibus enim istis, illis Monachis hæc facultas dispensandi in votis fuit delegata; ut videre est in dicto privilegio, quod per extensum refert etiam Lezana verb. *Votum n. 22.* Sed præterea ego suspicor quod nec in dicto privilegio concedatur facultas dispensandi proprie, & strictè, sed solum dispensandi commutando.

XV. Hæc omnia fufe referre placuit, ut hinc colligat lector, quam incerta sint privilegia illa quæ asserunt Auctores, ut certam Regularibus asserant potestatem dispensandi in omnibus votis Papæ non reservatis. Ex tanta Auctorum multitudine, qui pro hac opinione citantur, vix unus est qui ex instituto & privilegia serio expendat, & rationes afferat, quibus facultatem revera concessam evincat a summis Pontificibus dispensandi in omnibus votis apostolicæ Sedi non reservatis.

C O N C L U S I O.

XVI. *Falsa est sententia quæ privilegium concedit Regularibus dispensandi in votis omnibus non reservatis summo Pontifici.* Et primo ex iis quæ diximus, improbabilis ac falsa apparet satis præfata opinio: quoniam potestas iurisdictionis in votorum relaxatione privilegii dubiis, & incertis inniti minime debet; sed certis, atque authenticis documentis. At nulla certa, & authentica documenta hucusque allata sunt in favorem eiusdem opinionis. Igitur falsa dicenda videtur.

XVII. Neque multitudo Auctorum probabilitatem addit tali opinioni: quippe in materia facti multitudo testium de auditu minime auget vim probationis. Porro ex tot Auctoribus neminem reperi qui serio controversiam discutat; sed unus fudit auctoritate alterius, & veluti avis aves, alii alios sequuntur; ac tandem multitudine omnes se tuentur, quasi multitudo patrocinari posset errori.

XVIII. Sed argumentum, quod peremptorium mihi videtur ad evincendam improbabilitatem præfate sententiæ, eruitur ex constitutione BENEDECTI XIII. cuius initium est, *Præfatus in conspectu Domini.* In hac constitutione Pontifex summus confirmat omnia privilegia a Sede apostolica Ordini Prædicatorum concessa, eadem extendit, declarat.

rat, ac novis concessionibus amplificat. *Tamen regulas tradens quas Confessarii servare debent in iuramentorum, & votorum relaxatione, facultatem non dispensandi, sed tantum commutandi vota illis concedit.* Inquit enim §. 22. *Animo quoque repetens, a Sede apostolica fuisse concessa quamplurima privilegia circa absolutionem, relaxationem iuramentorum, & votorum commutationem pro Confessariis Ordinis prædicti quoad personas seculares, ac præcipue spectantes ad societates supra memoratas, ad tollendas super hoc quaslibet dubietates ex diversis prædictæ Sedis, iuxta temporum, & circumstantiarum diversitatem, provide emanatis dispositionibus, atque ex Auctorum in diversa abeuntium opinionibus subortas, volumus, sancita in prædicta constitutione Clementis VIII. incipientem Quæcumque, ab omnibus, & circa quaslibet personas inviolabiliter observari.* Porro in tota laudata constitutione Clementis VIII. nec verbum habetur, nisi oculi me fefellerint, de dispensatione votorum.

XIX. Pergit constitutio, & continuo declarat facultatem quam super votorum relaxatione concedit Confessariis, his verbis. *Bene verum est quod circa personas prædictis societatis adscriptas intelligimus, prout volumus, & de apostolica benignitate indulgemus, concedimus, & declaramus, ut a Confessariis Ordinis Prædicatorum absolvi, eorumque iuramenta relaxari, ac vota COMMUTARI, sicut de confratribus, & sororibus Rosarii supra diximus, & concessimus, possint, ac valeant &c. ... Et circa reliquas personas seculares societatis minime adscriptas, ipsam Confessariis Ordinis concedimus ut easdem ab aliis prædictæ Sedi reservatis casibus, & censuris absolvere, eorumque vota commutare, ac iuramenta solvere ... possint ac valeant.*

XX. Igitur Pontifex summus omnia privilegia a Sede apostolica Ordini Prædicatorum impertita confirmat, & novis concessionibus amplificat; nihilo tamen minus dispensationis verbum omnino silet: quin ad submovendas omnes difficultates, dubitationesque, quæ hac de re comperiuntur apud Auctores, conceptis verbis declarat Pontifex, se commutandi vota facultatem impertiri. Ex qua constitutione non solum colligitur, certum nunc esse, non posse Regulares in votis secularium dispensare; verum etiam eruitur, privilegia ipsa olim ab aliis summis Pontificibus concessa numquam præbuisse Regularibus eiusmodi facultatem dispensandi in votis laicorum. Nec enim vero simile est, BENEDECTUM XIII. voluisse

vouisse eo ipso tempore Ordinis sui privilegia restringere quo eadem dilatare, & novis concessionibus amplificare se velle testatur. Nec refert quod Bulla *Pretiosus* antiquata iam sit: quoniam hæc abolitio non minuit, sed auget argumentationis nostræ vim.

XXI. Hanc nostram sententiam confirmat Martinez de Prado *Tom. II. cap. xxxi. qu. xiv. §. 8. n. 79. Lezana Tom. I. cap. xix. n. 22. Passerinus Tom. II. de stat. q. lxxxvii. art. 1. insp. 4. n. 598. & seq.* Isti tres Auctores in hac questione maioris mihi sunt auctoritatis quam ceteri omnes qui laudantur pro contraria opinione: quoniam tres isti documenta quæ afferri solent, serio ad trutinam revocarunt: quod adversarios præstitisse non video. Porro, si dubiam, atque adeo improbabilem reputarunt tres præfati Auctores contrariam opinionem ob dubia momenta queis innitebatur; non est dubitationi locus, quia ut falsam nobiscum eam reiecturi fuissent post editam constitutionem Benedicti XIII.

XXII. Interpretatio quam exhibent adversarii, illius verbi *relaxare*, contendentes idem valere ac dispensare, nec vera est, nec eorum doctrinæ conformis: siquidem verbum istud genericum est, & communiter accipitur pro quacumque voti remissione; quemadmodum ipsimet Salmanticenses *loc. cit.* sub initium *cap. II.* concedunt. Quin Passerinus *loc. laud. c. 604.* contendit, vel ipsum verbum *dispensare* in hac materia restringendum esse ad commutationem. *Cum vero dispensatio votorum genus quoddam sit, & totum comprehendens, etiam commutationem . . . bene habet hic locum regula illa quam dictione 100. ponit Barbosa, scilicet quod quando dicitur & ponitur inter genus & speciem, tunc stat declarative, & limitative; ut in proposito sensus sit, quod concedatur dispensare, non quomodocumque, sed commutando vota in alia pietatis opera. Ut ut sit de hac subtili interpretatione, certum videtur quod *relaxare* non prodat iuxta communem Theologorum sensum præcise dispensationem. Non est cur diutius rem istam producam; cum post constitutionem Benedicti XIII. certum mihi sit, Dominicanos, & consequenter ceteros Mendicantes, non posse vota secularium relaxare, nisi eadem in alia pietatis opera commutando. Nec contendo ego, Benedictum XIII. ademitte Regularibus facultatem vota dispensandi; sed assero, ex illius constitutione certo colligi, nunquam a summis Pontificibus concessam illis fuisse similem potestatem.*

XXIII. Hæc nostra sententia, præterquam quod pontificiis constitutionibus est innixa, consona quoque rationi, & prudenti ecclesiastici regiminis œconomia valde consentanea est. Quod enim regulares Confessarii non sint omnino pares Episcopis in iurisdictionis potestate super votorum relaxatione, videtur satis conveniens. Quod postea eorundem Regularium merita tum antiqua, tum recentia privilegiis ornentur, atque compensentur, æquum etiam, iustumque est. Hæc autem omnia simul optime conciliantur, si media *commutationis* via teneatur. Nec sic scribens, minori erga Regulares affectu feror; sed solum errores, laxitates, & arbitria inventa devito; ne vera, & indubitata eorum privilegia periculo exponantur. Si critices aut tam severe in rebus exigui aut nullius ponderis, non minus quam scholastica aliorum Theologia, exercetur; quanta adhiberi diligentia debet in hac, & similibus maximi momenti questionibus extricandis, ut res bene in lumine collocentur? Sed de hoc iterum sermo recurret in tractatu de poenitentia.

XXIX. Ex his omnibus inferitur primo falsum esse quod docent Salmanticenses *loc. cit. n. 93.* posse videlicet Regulares dispensare in quibuscumque votis cum Religiosis etiam alterius Ordinis vi privilegiorum *Eugenii IV. & Sixti IV.* Falsum namque est præfatos Pontifices talia concessisse privilegia: nec verbum *relaxare*, quod legitur in constitutione *Sixti IV.* idem sonat ac dispensare, ut illi contendunt. Secundo falsum pariter est quod subdunt *n. 96.* ampliorem quodammodo esse Regularium quam Episcoporum in votis dispensandis facultatem: Quoniam Regulares omnium fidelium, undecumque ad eos venientium, Episcopi autem subditorum dumtaxat vota relaxare possunt; quamvis altera ex parte amplior sit Episcoporum potestas, cum isti necessitate urgente in votis etiam reservatis dispensare queant, quod nequeunt Regulares: quamquam *n. 97.* improbable idem Salmanticenses non iudicent, posse Regulares etiam in votis reservatis dispensare necessitate occurrente, eo modo quo dispensare possunt Episcopi. Hæc omnia ex iis quæ superius diximus, constat esse falsa.

C A P U T X I I.

De votis summo Pontifici reservatis. Vera istius reservationis interpretatio.

I. **D**E numero votorum quæ Papæ reservata sunt, non una est Aucto-
rum

rum sententia. Richardus *in IV. dist. xxxviii. art. 9. quest. 2.* hæc vota ad tria restringit, nempe Religionis, perpetuæ castitatis, & peregrinationis Hierosolymitanæ. Alii duo esse contendunt, castitatis scilicet, & Religionis: vota enim peregrinationis Hierosolymitanæ, Romanæ, & Compostellanæ existimant non esse absolute reservata Papæ, sed tunc solum cum in subsidium eorundem locorum emittuntur; secus, si devotionis causa ederentur. Idque colligitur ex *cap. Ex multa, cap. Super his de voto. Panormitanus in dictum cap. Ex multa n. 6. Angelus verb. Votum 4. num. 6.* Glossa *in dict. cap. Ex multa, verb. Incumbit:* quod etiam animadvertit Passerinus *quest. clxxxvii. artic. 1. insp. 4. num. 6.*

II. In aliud extremum declinaverunt alii, ultra quinarium numerum vota Papæ reservata extendentes. Navarrus namque votis castitatis, Religionis, & trinæ peregrinationis addidit votum peregrinationis Lauretanæ: *comment. I. n. 21. de Reg.* Nonnulli addiderunt votum convertendi propria credita in subsidium Terræ sanctæ: Rosella *verb. Votum 5. n. 7. Sylvester verb. Votum 4. q. III. dist. 5.* Alii adiecerunt votum assumendæ crucis in qualibet expeditione a Pontifice designata, & iusta: Hostiensis *in Sum. tit. de voto §. Qualiter n. 12.* Tandem nonnulli addunt votum nunquam peccandi, quod Caietanus *Tom. II. opusc. tract. xi. q. 1. incommutabile, & indispensable votum asserit;* at id verum habet, si de obligatione quæ ex lege oritur, sermo sit; secus, si obligatio spectetur quam votum inducit.

III. Communissima sententia est, quinque tantum esse vota summo Pontifici reservata, videlicet simplex continentia perpetuæ votum, Religionis, & triplicis peregrinationis, Hierosolymitanæ, Romanæ, & Compostellanæ. Quod eiusmodi quinque vota sint Pontifici summo reservata, colligitur ex *Extravagant. Etsi dominici 2. de poenit. & remis.* ubi excommunicantur illi qui hæc relaxare vota præsumpserint. Habentur enim ibi tamquam reservata, licet expresse non reserventur. Hæc reservatio ex Ecclesiæ dispositione est, ut advertit Passerinus *loc. cit. n. 608.* non ex intentione voventis. Quare, etsi vovens votum quodcumque præter assignata, & assignanda ederet, hæc expressa intentione ut esset Papæ reservatum, non idcirco reservatum foret: quia vovens non valet restringere potestatem ordinariam Episcoporum. Hinc inferitur, nul-

lum aliud votum, præter quinque dicta, esse summo Pontifici reservatum: quia ex nullo sive iure, sive legitima consuetudine colligitur, aut votum Lauretanæ peregrinationis, aut quodcumque aliud ex iis quæ recensuimus, summo Pontifici reservari. Excipe tamen vota simplicia quæ sunt in aliquibus Religionibus de non ambiendis, nec acceptandis dignitatibus. Quare vota Pontifici reservata sunt plura quam quinque, si hæc etiam Religiosorum vota comprehendantur, ut optime advertit Passerinus *n. 609.*

IV. Obiicies. D. Thomas 2. 2. q. lxxxviii. art. 12. ad 3. duo tantum enumerat vota summo Pontifici reservata, scilicet castitatis, & Hierosolymitanæ peregrinationis. Resp. Sunt qui respondent, D. Thomam in voto continentia etiam Religionis votum, & in voto peregrinationis Hierosolymitanæ voluisse simul Romanæ, & Compostellanæ votum comprehendere. Sed hæc responsio omnino arbitraria nobis videtur. Caietanus, & Sylvius ibi respondent, ita S. Doctorem scripsisse, quia tempore D. Thomæ illa duo tantum vota fortassis erant reservata. Sed neque hæc responsio satis firma est. Siquidem, ut ex numero sequenti constabit, etiam tempore D. Thomæ reservatum erat votum Religionis. Erant igitur tria saltem reservata. De trina peregrinatione dubium esse potest. Dicimus ergo, D. Thomam *loc. laud.* non enumerasse omnia reservata. Id aperte colligitur ex eius loquendi modo: *Vota vero maiora (puta continentia, & peregrinationis Terræ sanctæ) reservantur summo Pontifici.* Per modum exempli adduxit præfata duo vota. Alibi recenset votum Religionis. Nullibi vero omnia quinque expresse dinumerat. Quare probabile satis est, eo tempore trinam peregrinationem non fuisse reservatam.

V. Obiici etiam solet, omnia vota perpetua esse summo Pontifici reservata: quod colligi videretur ex S. Thoma in IV. distincti xxxviii. q. 1. art. 4. quæstionibus. 2. *In votis illis quæ non de facili dispensationem accipiunt. nec frequenter, sed raro, sicut votum Religionis, & alia huiusmodi vota perpetua, solus Papa dispensare potest.* Quod repetit 2. 2. q. clxxxiv. art. 6. & q. clxxxix. art. 7. *Ad solum Pontificem pertinere, inquit, dispensare in votis perpetuis.* Resp. Communis Theologorum sententia est, omnia vota perpetua non esse Pontifici reservata, ut vota perpetua abstinendi a vino, a carne, idque genus similia. Ad auctoritates D. Thomæ respon-

dent communiter illius commentatores, eum loqui de votis quæ genere suo perpetuitatem fere annexam habent; ut sunt vota Religionis, & castitatis, & quæ Episcopi emittunt, dum episcopalem suscipiunt gradum. Id perspicue satis eruitur ex his quæ scribit 2. 2. q. cxxxv. art. 4. *Soli Papæ licet dispensare in voto perpetuo quo quis se ad curam subditorum adstrinxit, Episcopatum suscipiens.*

VI. Quæst. I. *An iuramenta Deo facta castitatis, Religionis, & trina peregrinationis, sint eodem modo ac vota, summo Pontifici reservata?* Resp. Negant plures. Ledesina tract. xi. cap. iv. dub. 2. Tabiena verb. Iuram. q. xx. n. 21. Lopez de Texeda Lib. III. contr. vi. n. 229. Antonius a Spiritu sancto in direct. tract. II. disp. III. sect. 2. n. 86. aliique nonnulli. Probabilior est contraria sententia, quæ sustinet præfata iuramenta, non secus ac vota, summo Pontifici esse reservata: quoniam iuramentum promissorium, ut suo loco dicitur, votum includit, seu idem cum voto reputatur. Est enim promissio iurata Deo facta, quemadmodum iuramentum factum homini est promissio iurata illi exhibita. Ita D. Antoninus II. Part. tit. xi. cap. II. §. 2. Caietanus 2. 2. q. lxxxix. art. 9. Soto Lib. VIII. q. I. art. 9. Leander tract. I. disp. xvii. q. lxxx. Salmanticenses tract. xvii. cap. III. punct. 12. num. 108. Moya tract. II. disp. I. quæst. iv. §. I. n. 3. & alii.

VII. Quæst. II. *An Episcopi, & Prælati habentes iurisdictionem quasi episcopalem, necessitate urgente, valeant in quinque præfatis votis dispensare?* Resp. Adfirmat communis opinio. Sed distinctione opus est. Episcopi dispensare valent in præfatis votis, dum adest periculum violandi voti, infamiae, scandali, alteriusque gravis damni, sive temporalis, sive spiritualis, si dispensatio differatur. Casus non sunt adeo rari. Violasti virginem voto strictus castitatis. Ad illius honoris reparationem matrimonium necessarium est. Impedimenta ab aliquibus iniicienda times, si matrimonium differas. Item morti proximus alio modo honori mulieris quæ optima potitur fama, & cum qua rem habuisti turpem, consulere nequis, nisi matrimonium contrahendo. In his atque similibus casibus gravis urget necessitas. Idcirco Episcopus dispensare valet cum suis subditis in votis reservatis. Hoc siquidem Ecclesiae regimini expediens est: nec præsumendum venit, cum tanto animarum periculo voluisse Pontifices præfata vota tibi, urgente etiam necessitate, & mora periculum afferente, reservare. Secus dicen-

dum de Prælatibus regularibus. Sicut enim dispensandi facultatem non habent in votis absolute non reservatis, multo minus in reservatis votis poterunt dispensare. Primam partem communiter docent Theologi. Sylvester verb. Votum 4. q. iv. Lessius Lib. II. cap. xl. dub. 18. n. 126. Suarez Lib. VI. de voto cap. xxvi. n. 6. Sanchez Lib. IV. cap. xl. n. 44. Prado cap. xxxi. q. xiv. n. 92. Layman Lib. IV. tract. IV. cap. VIII. n. 16. Barbosa de potest. Episc. part. II. alleg. xxxvii. n. 8. Leander tract. I. disp. xvii. q. cxvii. Salmantic. tract. xvii. cap. III. punct. 12. n. 10. & alii communiter.

VIII. Hoc idem privilegium adscribunt Salmanticenses loc. cit. & Croufers in Regul. S. Franc. cap. VII. lect. 29. Prælatibus omnibus regularibus. Sed quando quinque vota sunt vera, & perfecta, atque adeo omnino reservata, non posse in iisdem Prælatos regulares dispensare, quocumque etiam posito necessitatis casu, ex nostra doctrina superius dicta manifestum est. Hanc sententiam tenent Suarez Lib. VI. cap. xxvi. n. 18. Sanchez Lib. IV. cap. xl. n. 7. Barbosa de potest. Episc. alleg. 57. n. 14. Passerinus q. cxxxvii. art. I. inspect. 4. n. 618. La-Croix Lib. III. n. II. part. I. n. 563. aliique communiter. Quia vi privilegiorum nulla eis facultas conceditur in vota reservata. Secus si privilegia, nullam vel vota commutandi, vel dispensandi in votis habent facultatem. Quod fortius urget in nostra sententia: etenim demonstravimus, Regulares posse tantum commutare vota vi privilegiorum, minime in iis dispensare. In quinque ergo vota reservata nec commutandi, nec dispensandi potestatem habent.

IX. In præfatis vero necessitatis casibus, in quibus Episcopus dispensare posse docuimus, advertendum occurrit, quod dispensatio excedere non debet necessitatis limites. Quare, si damna impediri queant suspendendo voti executionem; hoc tantum concedi debet, non voti absoluta, & integra dispensatio. Unde, quando ob gravem prædictam necessitatem dispensatur in voto castitatis, ut matrimonium contrahatur, non tollitur absolute vinculum voti: soluto namque matrimonio ob talem necessitatem contracto votum revivisceret, seu obligaret. Item, si tempore matrimonii contracti se pollueret, aut fornicationem, vel adulterium committeret, qui castitatis votum ediderat, contra votum peccaret.

X. In præfatis insuper casibus veræ, & gravis necessitatis dispensare valet Episcopus; etiam si

etiam si Legatus, aut Nuncius pontificius esset in provincia: quia isti iure ordinario non habent maiorem potestatem ac ipsi Episcopi, ut docent Suarez, Sanchez, Layman, Joci citatis. Secus dicendum est, si Legatus, aut Nuncius specialem potestatem a Pontifice delegatam haberent super præfatis votis: tunc enim facilis foret accessus ad Pontificem in suis ministris: & idcirco Episcopus nulla polleret facultate dispensandi, aut commutandi talia vota, ut docent laudati Auctores.

XI. Quæst. III. *An hæc votorum reservatio late, vel stricte sit interpretanda?* Resp. Strictè esse interpretandam, cum sit odii plena, & ordinariæ potestati Episcoporum contraria, communiter Auctores iure ac merito sentiunt. Quapropter, ut dicta vota sint reservata, debent esse absoluta, certa, expressa, & perfecta. Quocumque ex parte claudicent, ac dubitationem admittant aut circa consensum, aut circa perpetuitatem, aut circa conditionem aliquam adiectam, reservata non sunt; atque ita in iisdem potestatem habebunt Episcopi dispensandi, & Regulares privilegiati eadem poterunt commutare. Et hæc communia sunt.

XII. Quæst. IV. *An qui ederet vota castitatis, aut Religionis expressa intentione sese obligandi tantum sub veniali culpa, essent reservata Pontifici?* Resp. Non fore tunc reservata, ex data doctrina patet. Non enim essent vota integra, & perfecta. Est opinio communis. Immo supra ostendi, non posse talia vota hoc modo fieri.

XIII. Quæst. V. *An si præfata vota essent edita ex metu etiam levi, reservata dicenda forent?* Resp. Sive emissa essent ex metu gravi cadente in virum constantem, sive ex metu levi, non forent reservata: quia non essent undequaque perfecta.

XIV. Quæst. VI. *An si dubium sit aliud quod eiusmodi votum, vel eius reservatio, indicandum sit vota non esse reservata?* Resp. Non esse reservata, docent communiter Auctores. Quoniam licet in dubiis absolute tutior pars sit eligenda; in præfata tamen quæstione adest ratio peculiaris: quoniam sola vota perfecta, & certa sunt Pontifici reservata; votum autem dubium non est votum perfectum. Si autem certum sit votum, nullo dubitationi obnoxium; solumque dubitetur, an sit, nec ne reservatum; neque tunc reservatum est ob regulam generalem, quod reservatio sit odiosa, & læsiva potestatis ordinariæ; idcirco strictè interpretanda. Quam-

do ergo dubitatur vel ratione consensus, vel ratione materiæ integræ, vel ex quocumque alio capite, an votum sit reservatum; censendum est semper reservatum non esse. Opinio communissima: ex qua tamen nihil in favorem Probabilissimi valet inferri.

XV. Quæst. VII. *An votum non contrahendi matrimonium sit reservatum?* Resp. Patet votum istud reservatum non esse ex defectu integræ materiæ. Nec enim excludit fornicationem, pollutionem, aliosque actus castitati contrarios. Ut votum reservatum sit, debet esse integrum, ita ut omnem materiam comprehendat, atque exhauriat. Quamobrem nec reservata sunt vota non fornicandi, non se polluendi, non tangendi mulierem, non petendi debitum, vel servandæ castitatis pro tempore definito, suscipiendi ordines sacros & similia: quoniam hæc vota non sunt integra, & perfecta ratione materiæ; quamquam sint talia ex parte perfectæ deliberationis. Priora enim non exhauriunt universam materiam. Votum autem suscipiendi ordines sacros non est votum castitatis emissum, sed emittendum.

XVI. Quæst. VIII. *An Episcopus vi consuetudinis possit facultatem concedere petenti debitum coniugale ei qui voto castitatis devinctus matrimonium contraxit?* Resp. Adfirmant communiter, talem obtinere consuetudinem. Quæ res facti cum sit, aliunde probari non potest, nisi ex ipso usu. Quare videndum est, num re ipsa Episcopi talem dispensationem concedant.

XVII. Quæst. IX. *An votum castitatis coniugalis sit reservatum?* Resp. Certum primo est, votum non esse reservatum, si altero coniuge incio emissum fuerit. Difficultas urget, quando coniuges mutuo consensu votum emisserunt. Adfirmat Sanchez Lib. VIII. de matrim. disp. xi. n. II. cum aliis quos citat, esse reservatum, adeoque coniuges tunc teneri sese separare, ut sic cesset quodcumque incontinentiæ periculum. Alii docent, Episcopum posse dispensare: quoniam licet separatim viverent, semper esset periculum incontinentiæ. Addunt immo vigere consuetudinem, viciniam Episcopi dispensent in eiusmodi voto. Si consuetudo isthæc re ipsa obtineat, nulla est difficultas. Satis probabilis hæc opinio mihi apparet, ob periculum incontinentiæ. Neque reservatum est votum castitatis servandæ inter coniuges, quia non est absolutum.

XVIII. Quæst. X. *An votum Religionis non approbata sit reservatum?* Resp. Communis opinio est negativa: quia non est verum

votum Religionis absolute; quemadmodum non est reservatum votum paupertatis, & obedientiæ extra statum religiosum. De Religiosis Alcantaræ, Calatravæ, D. Iacobi, D. Stephani, & similibus dux sunt opiniones. In opinione illorum qui sustinent hos esse proprie Religiosos, votum est reservatum; secus in altera opinione, quæ docet hos Equites veros Religiosos non esse.

XIX. Quæst. XI. *Quomodo intelliguntur reservata vota triplicis peregrinationis?* Resp. Tunc sunt reservata, quando edita fuerunt ob devotionem, non absolute, sed erga præfata loca. Si quis sua devotione indefinita ederet votum adeundi Romam, Compostellam, Hierosolymam, ut aliquam peculiarem Ecclesiam, vel imaginem inviseret, ut virum eximiam pietatis alloqueretur; non esset votum reservatum: quia causa talis voti non fuisset devotio specialis erga loca illa sacra. Quando ergo quis votum edit eundi Romam, ut templum D. Petri, Hierosolymam, ut loca a Christo Domino consecrata, Compostellam, ut corpus D. Iacobi visitet, & veneretur; tunc votum reservatum est. Opinio communis.

XX. Quæst. XII. *An votum emissum cum aliqua circumstantia sit reservatum, quod omiffa circumstantia, remanet integrum?* Resp. Adfirmat communis opinio. Vovisti peregrinationem Romanam pedestrem. Episcopus potest in circumstantia itineris pedibus peragendi dispensare; secus in voto peregrinationis, quæ fieri potest, quin pedibus, aut sacco indutus, aut stipem precario postulando, eandem exequaris. Idem dicunt communiter de voto ingrediendi Religionem strictiorem, scilicet posse Episcopum dispensare, ut vovens amplectatur laxiorem. Quod verum habet, si nomine laxioris intelligatur Religio mitior, quæ ceteroquin suam exacte Regulam servet; secus, si intelligeretur Religio ab observantia regulari collapsa, quæ dici solet relaxata, seu laxior. Nemo siquidem concedere alicui licentiam potest ingrediendi similem Religionem. Votum non petendi dispensationem ab alio quam a summo Pontifice, non est reservatum, ut ex dictis patet.

XXI. Quæst. XIII. *An votum disjunctivum sit reservatum?* Resp. Antequam alterutra pars eligatur, re integra manente, non esse reservatum, tenet communis opinio; ut si vovisti Religionem, aut eleemosynam: castitatem, aut ieiunium: quia in voluntate tua est alterutram partem eligere; ideo dispensare in toto voto Episcopus valet. Dif-

ficultas est, an selecta a vovente parte reservata, sit subiectum episcopali iurisdictioni dictum votum. Vovisti castitatem, aut ieiunium: elegisti castitatem. Tamburinus *Lib. III. Decal. cap. XVI. §. 4. n. 30. & 31. Leander tract. I. disp. XVII. q. CVIII.* cum aliis docent votum esse dispensabile ab Episcopo. Negat ex contrario Sanchez *Lib. VIII. de matrim. disp. IX. n. 14. & Lib. IV. cap. XI. n. 43. Caltropalaus disp. II. punct. II. n. 6. Salmanticenses n. 107.* utramque opinionem tamquam probabilem referunt, nihil adfirmantes, aut negantes: quod genus tractandi regulas morum, passim a novis Theologis post natum Probabilissimum usurpatum, nobis displicet. Patritius Sporer *sect. I. cap. III. n. 60.* ait, esse reservatum, si vovens novo voto se se ad partem reservatam determinaverit; secus, si simplici determinatione eandem elegerit: quæ distinctio vana est: nec enim in dubium revocari potest reservatio, quando novo absoluto voto promittitur materiam reservatam. Nobis ergo videtur probabilis votum esse reservatum: quia vovens deliberato animo elegit partem reservatam, quam sub voto disiunctivo voverat: siquidem tunc votum absolutum & integrum evadit.

XXII. Quæst. XIV. *An sequentia vota sint reservata: Si iusero, si in peccatum lapsus fuero, voveo castitatem; si pater meus obierit, ingrediari Religionem?* Resp. De tertio voto serè convenit penes Auctores esse reservatum, quia votum re absolutum est, solumque apparentem explicat conditionem: sensus enim est: Quando pater obierit, ingrediari Religionem. De duobus primis, quæ pœnalia vocantur, dissidium est. Absolute adfirmant nonnulli esse reservata. Alii censent esse reservata, conditione impleta. Alii sive ante, sive post impletam conditionem sustinent non esse reservata, sed ab Episcopo dispensabilia. Probabilior, & communior sententia est, impleta conditione ea esse reservata; secus, antequam conditio impleatur. Ratio quam adducit Leander *q. CIII.* in contrarium, nullius est momenti. Inquit enim, eiusmodi vota pœnalia esse, neque oriri ex amore aut castitatis, aut Religionis. Quæ suppositio falsa est. Nisi enim præcessisset affectus erga castitatem, & Religionem, quidquam aliud, puta eleemosynam, ieiunium, preces, vovisset. Vovit autem castitatem, quia præ aliis rebus sibi eandem placuit. Idem dicendum de altero voto: *Voveo Religionem, si incolumis evasero:* impleta conditione, reservatum est; secus ante.

XXIII.

XXIII. Contrariam sententiam defendunt fuso calamo Salmantic. *loc. cit. n. 113.* Paucis ego omnia expediam. Plura illi præmittunt de votis conditionalibus; quæ tamen omnia ex superius dictis patent. Quando enim conditio aut est necessaria, aut de præfati, aut de præterito, aut generalis, & rei inseparabiliter adhærens, ut, Si vixero, si pater obierit, si cursum studiorum consummavero; votum absolutum est: quia conditio tota in verbis sistit. Præfati porro Salmantic sustinent, quæcumque vota vere conditionalia de re futura contingenti, sive ante, sive post impletam conditionem, non esse reservata; dummodo vovens novo, & deliberato consensu, conditione impleta, votum illud non confirmaverit: quia tunc esset novum votum absolutum castitatis, & religionis; quod dubio procul foret reservatum. Probant vero suam sententiam: tum quia in votis conditionalibus consensus valde imperfectus est, utpote a conditione pendens; qui semper imperfectus remanet, etiam conditione impleta, quoniam semper idem remanet: tum quia, sive pœnale, sive conditionale fuerit votum, non oritur ex amore aut castitatis, aut Religionis.

XXIV. Hæc secunda ratio iam explosa superius est contra Leandrum, & iterum convellitur. Votum castitatis, & votum Religionis approbatæ sunt absolute reservata, quando sunt integra & perfecta, quacumque ratione edantur. Utrique supra dictum est, quod si quis votum ederet eundi Romam, vel Compostellam, vel Hierosolymam ob aliquam peculiarem rationem voventis, & non causa invisendi loca sacra, templum D. Petri, D. Iacobi, non esset votum reservatum: quia re ipsa tale votum non haberet pro obiecto materiam reservatam, seu quæ est subiectum reservationis: præfata namque loca sacra sunt vera materia voti reservati. Quæ de causa si quis voveret visitare talia loca sacra, quocumque affectu ductus; votum reservatum esset. Porro votum castitatis, vel Religionis reservatum est. Ergo quacumque ratione ductus vovens illud emittat, dummodo integrum sit & perfectum, reservatum erit. Impleta autem conditione, votum absolutum evadit, & perfectum. Prima ratio quam opponunt, nullius est momenti. Siquidem consensus voti conditionati circa materiam promissam non aliam includit imperfectionem præter suspensionem executionis, usquedum conditio impleatur. Ergo, sublata hac imperfectione, est votum

absolutum omni sua perfectione ornatum. Nec enim conditio adiecta inficit consensum; quin nec illum directe spectat, sed executionem eiusdem. Quare fallum prorsus est quod inculcant laudati Salmanticenses, nempe votum conditionatum oriri ex imperfecto, & diminuto consensu; quæ imperfectio non tollitur, impleta etiam conditione. Falsa, inquam, est doctrina isthæc. Remota namque causa, removetur effectus. Tota causa imperfectionis quæ in voto conditionato invenitur, est conditio quæ executionem voti suspendit. Ergo, remota, seu impleta conditione, votum perfectissimum evadit. Nonne omnes contractus conditionati, positus conditionibus, absoluti evadunt, eisdemque effectus pariunt quos producant contractus omnino absoluti? Hanc sententiam defendunt Soto *Lib. VII. de iustit. q. II. art. 1. ad 4. Azorius Lib. XI. cap. x. q. XVII. & cap. XIX. q. XIII. Pontius Lib. VIII. de matrim. cap. IX. n. 7. Lessius Lib. II. cap. IV. dub. 18. n. 130. Bonacina disp. IV. punct. 7. §. 4. n. 17. Layman Lib. IV. tract. IV. cap. VIII. n. 10. Petrus Passerinus q. CLXXXVII. artic. 1. num. 637. & seq. & alii non pauci.*

XXV. Quæst. XV. *Quando summus Pontifex votum reservatum, puta castitatis, commutat in aliud pium opus, puta ieiunium, opus istud est ne reservatum?* Resp. Negat communis opinio, & merito. Præfata siquidem quinque vota non sunt absolute, & ut rationem genericam voti præferunt, reservata; sed tantum ratione materiæ. Ergo, commutata materia, e. g. castitatis in ieiunium, super hoc ieiunio dispensare poterit Episcopus, & Regulares privilegiati illud commutare valebunt.

XXVI. Quæst. XVI. *An quando præfata quinque vota non sunt reservata, quia ex aliqua parte vel consensus, vel conditionis, vel materiæ non integre, claudicant, sint subiecta potestati Confessariorum regularium?* Resp. Quando quinque dicta vota non sunt ex aliquo capite reservata, possunt eadem Confessarii regulares privilegiati relaxare commutans, non dispensans, ob ea quæ superius dicta sunt.

XXVII. Quæst. XVII. *Qui recipit facultatem per bullam, aut iubilæum dispensandi, aut commutandi omnia vota, potest ne relaxare etiam reservata?* Resp. Negat communis opinio, nisi exprimat facultas super reservatis: quia hoc aperte colligitur ex *Extravag. Etii dominici 2. de pœnit. & remis.* ubi statuitur, dicta vota a nemine, præterquam a Roma-

no Pontifice, relaxari posse, nisi ex speciali licentia, & certa scientia nostra. Et eodem titul. cap. Si Epif. assignatur regula generalis tam pro votis, quam pro casibus reservatis, his verbis: Quia in generali concessione non veniunt ea quae non esset quis verosimiliter concessurus: de Regul. iuris in VI. §. 81. Si facultas concedatur indefinita super reservatis, comprehenduntur omnia reservata; si excipiantur unum, aut alterum, reliqua omnia relaxari possunt: quia exceptio firmat regulam in contrarium. Quare, si ex reservatis aliqua excipiantur, non excepta poterunt relaxari. Facultas relaxandi votum Religionis non comprehendit votum castitatis, aut e contrario. Quae omnia communia sunt penes Auctores.

CAPUT XIII.

Ad validam, licitamque dispensationem causa rationabilis necessaria est.

I. Quaelibet legis, seu votorum relaxatio bonum finem spectat: necesse est, atque bonum commune: quia potestas collata dispensatori est in aedificationem, nequaquam in destructionem. Quoties autem sine legitima causa tali potestate uteretur, id non esset in utilitatem Ecclesiae, sed in damnum eiusdem. Haec est omnium Patrum, & Theologorum vox. Pauca subiicere lubet ad uberiores huiusce rei explicationem.

II. Alexander III. cap. de peregrinat. extr. voto, & voti redempt. Ab eius qui praesidet, pendet arbitrio, ut consideret diligentius qualitatem personae, & causam commutationis: scilicet an ex infirmitate, seu affluentia divitiarum, an alia causa probabili, peregrinatio, an recompensatio melior fuerit, & Deo magis accepta: & secundum hoc habet exinde dispensare.

III. D. Thomas angelicam plane doctrinam exhibet, quam omnes dispensatores praeculis habere semper debent. Haec namque scribit 2. 2. q. lxxxviii. art. 12. in corp. Praelatus in Ecclesia gerit vicem Dei: & ideo in commutatione, vel dispensatione votorum requiritur Praelati auctoritas, qui in persona Dei determinat quid sit Deo acceptum, secundum illud II. ad Cor. 11. Nam & ego quod donavi, si quod donavi, propter vos in persona Christi. Et signanter dicit propter vos, quia omnis dispensatio petita a Praelato debet fieri ad honorem Christi, in cuius persona dispensat, vel ad utilitatem Ecclesiae, quae est eius corpus. Et in responsione ad secundam objectionem: Quilam dixerim, quod ideo

Praelati possunt in votis pro libito dispensare, quia in quolibet voto includitur conditionaliter voluntas Praelati superioris; sicut supra dictum est, quod in votis subditorum (puta servi, vel filii) intelligitur conditio, si placuerit patri, vel domino, vel si non renitatur: & sic subditus absque omni remorsu conscientiae possit votum praetermittere, quando cumque sibi a Praelato diceretur. Sed praedicta positio falso innititur: quia cum potestas spiritualis Praelati, qui non est dominus, sed dispensator, in aedificationem sit data, & non in destructionem, ut patet II. ad Cor. x. sicut Praelatus non potest imperare ea quae secundum se Deo displicent, scilicet peccata; ita non potest prohibere ea quae secundum se Deo placent, scilicet virtutis opera. Et ideo absolute potest homo votere ea. Ad Praelatum tamen pertinet diiudicare quid sit magis virtuosum, & Deo magis acceptum. Et ideo in manifestis dispensatio Praelati non excusaret a culpa; puta si Praelatus dispensaret cum aliquo super voto de ingressu Religionis, nulla apparenti causa obstante. Si autem esset causa apprensiva, per quam saltem indubium vereretur, posset stare iudicio Praelati dispensantis, vel commutantis; non tamen iudicio proprio, quia ipse non gerit vicem Dei; nisi forte in casu in quo id quod votit, esset manifeste illicitum, & non posset opportune ad superiorem recurrere.

IV. Similia scribit S. Antoninus ex Petro de Palude II. Part. tit. xi. cap. 11. §. 6. Item nota, quod est differentia inter irritationem & dispensationem. Nam irritatio potest fieri sine causa, & ad libitum irritantis; sicut vir ad libitum irritat votum coniugis; ita quod nec ipse peccat irritando, quia nemini facit iniuriam qui utitur iure suo; nec illa votum omittendo, cum fuerit inefficax a principio. Sed dispensatio in voto non fit propter inefficaciam voti, sed propter aliam causam. Unde requiritur non solum auctoritas in dispensante, sed etiam causa ex parte dispensati, scilicet necessitas, vel utilitas eius, vel Reipublicae in omni genere dispensationis, & in omni dispensante, etiam in Papa: quia nec Petro, nec alteri commissa est auctoritas, seu potestas in destructionem, sed in aedificationem: quod est verum in proposito, quia voti obligatio iuri naturali, & divino innititur. Haec tamen sanctus Antoninus ex Petro de Palude. Porro ipse ibidem §. 9. ex se haec scribit. Nota tertio de causa dispensationis. Et quidem in positivis, sic voto, sic iubeo, sit pro ratione voluntas: quia quod Principi placuit, legis

legis habet vigorem, quamvis Isidorus contra dicat: quia lex est quod ratione confiterit, dist. 1. Consuetudo. Sed in his quae sunt iuris divini, secus. Extr. de voto, Non est. Et debent considerari tria, ut in capit. Magni. quid scilicet licet, quid decet, quid expedit. Debet autem esse talis causa quod melius sit recedere a iure communi quam tenere. Non sufficit quod sit aequum bonum; aliter erit dissipatio: & peccat uterque, scilicet dispensans, etiam Papa, & is cum quo dispensatur, si sciat. Unde Hostiensis: Peccat Papa, si sine causa in votis dispensat; nec est ei obediendum, si manifeste liqueat quod sit contra Domini voluntatem: alias in dubio obediendum est.

V. Igitur non solum illicita, sed invalida etiam est voti dispensatio sine rationabili causa concessa, ut cum praefatis sanctis viris communiter Theologi docent. Et ratio generalis est. Inferior non habet potestatem in legem superioris. Superior autem non praesumitur facultatem impertire ad dispensandum in lege absque rationabili causa. Ut quid enim legem talem rogasset, si Praelati eiusdem legis custodes possent pro arbitrio ab eadem subditos eximere? Idcirco communi fere proverbio dicitur, potestatem dispensandi in aedificationem, non in destructionem, collatam. Esset autem in destructionem, si pro libito posset dispensatio concedi.

VI. Quaest. I. An quando causa dispensandi dubia est, Praelatus valeat dispensare? Resp. Si de causae existentia dubitetur, utrum nempe habeatur nec ne dispensandi causa; tunc omnes fatentur dispensationi locum non esse. Certum quippe votum est, & ob incertam causam solvi nequit. Si autem aliqua causa certa sit, solumque ambigatur, num sit sufficiens; tunc dispensationem locum habere posse communiter docent Auctores: & in hanc opinionem propendere videtur D. Thomas 2. 2. q. lxxxviii. art. 12. ad 2. Si autem esset causa apprensiva, per quam saltem in dubium vereretur; posset stare iudicio Praelati dispensantis, vel commutantis. Non definit Angelicus, utrum dispensatione, vel commutatione uti debeat Praelatus, quando de sufficienti causa dubium occurrit. Igitur, cum causa dispensandi non est manifesta, satius erit votum commutare, dummodo commutationi locus sit: quando scilicet necessitas votentis levatur absque novo gravi eius incommodo vi commutationis, tunc votum est commutandum; si autem commutatio ipsa incommoda foret votenti, tunc dispensatio esset

concedenda. Nec repugno communi opinioni, in clementiorem nempe partem inclinare posse, ac debere Praelatos, quando ex dispensatione nullum consequatur scandalum, aut relaxationis occasio; & alia ex parte votentis utilitas rationabiliter speretur.

VII. Quaest. II. An valida sit dispensatio, bona fide tam ex parte postulantis petita, quam ex parte concedentis concessa, quando postea deprehenditur, causam quam utraque pars legitimam existimabat tempore petitionis, ac concessionis, reipsa falsam esse, & nullam? Resp. Adfirmant Salmanticensis, Sanchez, Lessius, Tamburinus, Leander, Sporer, Roncaglia: quia, inquit, incredibile est aliam esse mentem sive superioris humani, sive ipsius Dei. Sic enim scrupuli plures vitantur, & Praelatorum gesta firma manent. Addit Sporer ad benignitatem Dei pertinere confirmare quae bona fide concessa sunt. Ita arguantur Auctores isti.

VIII. Contraria tamen sententia probabilior est mihi, quam propugnant Caltropalaus tract. xv. disp. 11. punct. 9. n. 4. Basilii: Legionensis l. Part. tract. 111. de leg. disp. ult. p. 8. §. 25. Petrus Passerinus q. lxxxvii. art. 1. n. 735. La-Croix Lib. III. part. 1. dub. 8. n. 542. Ratio satis manifesta est. Omnes fatentur, ad validam dispensationem iustam causam requiri; atque superiorem peccare, & quidem graviter, spectata materiae gravitate, si absque legitima causa dispensationem largiatur. Ergo, quoties causa ita deficit, dispensatio quoque corruat necesse est. Antecedens, nempe nullam esse dispensationem, si nulla adsit dispensandi causa, omnes, ut dixi, concedunt, & propugnant. Causam quoque in hac quam verifimus, questione deficere, pro certo constituant adversarii. Quomodo ergo negare audent, dispensationem nullam esse? Quia bona fide reputata fuit vera & legitima causa tempore concessionis? Quid inde? Nil certe aliud hinc colligitur, nisi & dispensatorem, & petiorem innocenter egisse, & utrumque a culpa quavis immunem fuisse; quousque causa existimata fuit vera, & legitima. Ad benignitatem Dei pertinet confirmare ea quae bona fide concessa sunt. Causa tamen requiritur. Numquid autem apprensiva, ficta, & non vera? Absit. Ad benignitatem ergo Dei spectat confirmare errorem? Quod consentaneum divinae sit bonitati ad culpam non imputare quod bona peragitur fide, verum habet. Sed quod hinc velint inferre, benignitatis quoque divinae esse ratum habere quod falso

falso nititur fundamento, immo quod re ipsa falsum est, & nullum; rationi repugnat. Hoc sane si decet benignitatem probabilisticam, non decet hercle bonitatem divinam. At insistant, scrupulos vitari, sedari conscientias, regimen felicius procedere, si dicatur validas esse præfatas dispensationes. Hæ sunt meræ officinæ, & nugæ, seu consueta Probabilissimi principia, quibus ultra fas leges dilatari, & extendi solent. Sola vera legis observantia scrupulos convellit, conscientias sedat, & regimen felix faustumque constituit. Scrupulis tollendis, & conscientiarum tranquillitati, & sancto regimini optime consulimus, si dicamus dispensationem bona fide petitam, & concessam a culpa excusare, usque dum bona fides permaneat. Sublata autem bona fide, & causæ falsitate deprehensa, lex, seu votum servandum est. Quid? Possessor ergo bonæ fidei retinebit bona aliena, etiam cum malæ fidei dominus evasit? Id consequitur ex adversariorum principis. Verum plura de hoc in tractatu de legibus. An postea e contrario causa existente vera, & legitima, sed a dispensatore ignorata, valida sit dispensatio temere, & non absque culpa concessa, possitque dispensatus eadem licite uti, in tractatu citato de legibus dicitur.

IX. Quæst. III. *Quonam sint causæ legitimæ dispensationem impertiendi?* Resp. Antequam sigillatim causas assigno, pauca generatim præfabor. Tria, ut advertunt communiter Auctores, in dispensatione observanda sunt. Primum est, quod liceat secundum æquitatem; secundum, quod deceat secundum honestatem; & tertium, quod expediat secundum utilitatem. Illud etiam tamquam principium universale & certum habendum est, scilicet votum, quo gravius est, eo graviolem exigere pro dispensatione causam; ita ut proportio quædam congrua sit inter votum quod est relaxandum, & causam talis relaxationis. Vota Religionis, castitatis, triplicis peregrinationis, perpetuo ieiunandi, ingentes elemosynas erogandi, vota gravissima sunt: idcirco gravem pro dispensatione causam exigunt. Vota inferiora, magisque frequentia, puta deferendi habitum talis Sancti, invivendi talem imaginem, adeundi tale Sanctuarium, & his similia, cum sint minoris momenti, minor quoque causa satis est ad obtinendam dispensationem. Ratio obvia est. In votis prioris generis materia Deo per votum consecrata magnopere in illius cultum cedit. Porro nullum adest fundamentum præsumendi, Deum velle remittere fo-

lutionem gravis tributi, quando non adest urgens ratio quæ talem suadeat indulgentiam. Hinc est quod communis praxis obtinet ut rarissime absoluta dispensatio impertiatur in præfatis votis; sed fere semper aliquid commutationis vel ipsi Pontifices summi permiscere solent, ut communiter omnes docent. Neque tamen hinc inferendum est, numquam dispensationem integram concedendam esse. Potestas enim in Ecclesia residet dispensandi, distincta a potestate commutandi. Ergo integra, & absoluta dispensatio concedi potest, & quandoque debet; cum iusta & legitima occurrat causa. Nec requiritur quod causa evidens sit: in moralibus enim non semper necessaria est certitudo evidens: & ea sæpe haberi non potest. Satis ergo est ut causa cognoscatur moraliter, seu probabiliter existere; ita ut, omnibus serio inspectis, iudicetur expediens esse & bono communi, & votantis honestæ utilitati, votum relaxari.

X. Causæ autem peculiæ, quæ sufficere possunt ad dispensationem concedendam, sunt dubitatio de voto emisso, imperfecta deliberatio in votendo, difficillima executio eisdem, morale periculum sæpe votum violandi ob fragilitatem hominis voto obstricti: item si ob aliquem metum, etiam levem, editum esset. Qualibet ex his causis occurrente Episcopus dispensare valet.

XI. Quæst. IV. *An sola imperfecta deliberatio votantis causa sufficiens sit ad dispensationem ei concedendam?* Resp. Adfirmant communiter recentiores: quia, inquit, omnes Auctores pro causis concedendæ dispensationis non modo difficultatem in exequendo assignant, verum etiam facilitatem nimiam votendi, & deliberationem imperfectam. Ergo, quando ex his duabus una occurrat causa, dispensatio licite concedi potest. Caietanus 2. 2. q. lxxxviii. art. 12. dub. 3. Soto Lib. VII. de iust. q. 1. art. 2. Prado cap. xxxi. q. xiv. n. 119. Castropalaus disp. II. punct. 9. num. 7. Suarez Lib. V. cap. xvii. n. 8. Tamburinus Lib. III. cap. xvi. §. 4. artic. 13. Sanchez Lib. IV. capit. xlv. n. 8. Leander tractat. I. disp. xvii. q. ix. Salmanticenses tractat. xvii. capit. III. punct. 13. num. 122. Verum hæc sententia mihi non probatur. Nam si imperfecta deliberatio fuit ita repentina, & imbecilla, ut votum nullum effecerit; cessat quæstio. Si vero votum validum maneat, nullumque impedimentum obstat executioni, cur relaxandum votum est? Quando ergo voto valide, licet non cum perfecta deliberatione, emisso additur executionis difficultas, ido-

idoneam dispensationis causam adeste concedo; si nulla addatur peculiaris gravisque difficultas, solam indeliberationem illam nego esse sufficientem dispensandi causam. At, inquit, Auctores inter causas dispensationis enumerant facilitatem votendi absque perfecta deliberatione. Hoc concedimus; sed negamus simul illos rationabiliter talem causam adducere. Et hæc nostram sententiam defendunt Valentia 2. 2. disput. vi. quæst. vii. punct. 7. Suarez Lib. VI. capit. xvii. n. 14. Passerinus quæst. clxxxvii. art. I. num. 744. ubi alios citat. Quare in praxi summa cautio adhibenda est, quando ob solam imperfectam deliberationem, & facilitatem votendi petitur dispensatio. Expendenda liquidem est istius imperfectæ deliberationis natura, unde habuerit originem; consideranda quoque est voti gravitas, & votantis conditio: atque omnibus serio perpensis vel absoluta dispensatio, vel dispensatio commutationi admixta poterit impertiri. Qua de causa votis impuberum, ob solam eorum imbecilem discretionem, teneramque ætatem absoluta dispensatio concedi non debet: quia in illa ætate possunt habere sufficientem deliberationem, & sæpe illam habent. Quando vero eiusmodi votis adiuncta esset difficultas, aliæve impedimenta, tunc tenera ætas faciliorem redderet dispensationem, ut optime advertit Passerinus loc. cit. n. 745.

XII. Quæst. V. *An imperfecta deliberatio, orta ex timore mortis, naufragii, alteriusve gravis periculi, sufficiens regulariter sit ad votum dispensationem?* Resp. Adfirmant Salm. n. 123. ex Tamburino, & Tamburinus ex Castropalao; qui conceptis verbis oppositum docet in eo ipso loco a Tamburino citato, nempe tract. xv. disp. II. punct. 9. num. 9. sic inquit. *Timor mortis conceptus ex naufragio, infirmitate, vel alia causa ad extorquendum votum non apposita, non præstat regulariter sufficientem causam dispensationis: quia frequenter non excludit maturam deliberationem.* Tamburinus autem Lib. III. in Decal. cap. xvi. §. 4. num. 16. ait. *Hinc, si quid vovisti ob timorem mortis, naufragii &c. dispensationem impetrare licite valet: nam tametsi hic timor non sit incussus ad extorquendum votum, præstat tamen regulariter ex Sanchez, & Castropalao sufficientem causam dispensationis: quia cum immatura deliberatione sic voveri solet.* Familiaris est Tamburino huiusmodi in referendis Auctorum sententiis diligentia defectus. Sententia Castropalai vera est. Non enim præfati timores adimunt de-

liberationem necessariam ad votum. Quid quod sin omnia, certe plurimajvota eduntur ob aliquod malum vitandum, aut commotum assequendum? Non negaverim tamen, quandoque timorem imminentis naufragii, alteriusve periculi ita mentem perturbare, ut perfectam impediatur deliberationem; atque adeo dispensationem aut absolutam, aut commutationem intermixtam, varietate circumstantiarum inspecta, concedendam esse. Idem dicendum de voto ex aliqua vehementi commotione iræ, mœroris, & similibus. Taliâ communiter non solent esse causæ sufficientes dispensationis; interdum tamen esse possunt.

XIII. Quæst. VI. *An difficultas executionis voti sufficiat pro concedenda voti dispensatione?* Resp. Si difficultas prævisa non fuit, sed tota post editum votum appareat, & sit gravis; communis est Auctorum sententia, tunc iustam adeste dispensandi voti causam; maxime si quidquam commutationis immisceatur. Si difficultas prævisa fuit, etiam tunc locum esse dispensationi docet Tamburinus loc. cit. num. 18. Tamburinum excipit Sporer sect. 3. num. 40. & sequuntur Salmant. num. 124. qui omnes adfirmant, difficultatem prævisam regulariter loquendo causam esse legitimæ dispensationis. Ego contra aio, regulariter loquendo, ipsam non esse causam dispensationis; quamvis non negaverim, aliquando tales occurrere circumstantias posse, quibus spectatis, dispensatio concedenda sit. Quænam porro sint eiusmodi circumstantiæ, iam iam dicam. Ratio quam opponunt Tamburinus, Salmanticenses, Sporer, aliique, nullius momenti est, videlicet quod, licet difficultas prævisa fuerit, executio tamen semper addit quidquam maioris difficultatis. Hoc utique verum habet. Sed simul falsum est id ex genere suo vel tantillum causæ præbere ad dispensationem concedendam. Cuiuscumque etenim rei, & promissionis executio hæc indivulsam secum affert difficultatem. Quis vero dixerit, hæc executionis difficultatem vel causam, vel occasionem præbere ad vinculum rei promissæ solvendum? Quare exclamatio Tamburini inquitentis: *O quoties cogitatione soli præliamur, in quæque pericula ruimus, ad quorum tamen primum occursum expallescimus, & terga vertimus!* aut nihil concludit, aut infert omnia promissa rescindenda esse.

XIV. Dicitur est, absolute difficultatem prævisam natura sua hæc esse sufficientem dispensandi causam. Occurrere tamen circumstantiæ possunt quæ difficultati additæ sufficien-

ficientem pro dispensatione impertienda causam præbere dispensatori valeant; ut si difficultati implendi votum adnexum sit grave & ingens illud violandi periculum. Quare difficultas sine periculo non sufficit; nec quodcumque periculum semel aut iterum votum transgrediendi. Tunc ergo adest sufficiens dispensandi causa, quando talis est difficultas, quæ, personæ votantis conditione spectata, coniunctum habeat ingens periculum in voti transgressionem frequenter prolabendi. Hac ratione Alexander III. cap. *Veniens, qui Clerici, vel nov.* ob incontinentiæ periculum mulieri castitatis voto astrictæ dispensationem impertit. Quæ sententia communis est pens Theologos. Soto *Lib. VII. quest. IV. art. 3.* Suarez *Lib. VI. cap. XVII. num. 12.* Passerinus *quest. CLXXXVII. art. 1. num. 752.* & alii fere omnes. Gravis quoque conscientie turbatio idoneam dispensationis causam suppeditat; ut si votans frequentibus angatur scrupulis gravibus; ita ut magis ei noceat quam profit voti executio.

XV. *Quest. VII. An dubium de voto emisso iuxta causam sit obtinendo dispensationis?* R. Si dubium sit de sufficienti, & necessaria intentione tum votandi, tum se obligandi; cum tunc incerta sit voti existentia, fundamentum habetur dispensationis concedendæ. Quod intelligas velim, dum dubium verum est, seu, ut solet a quibusdam appellari, negativum. Si enim probabiliores adessent rationes pro voto; tunc dubitatio nullam præberet dispensandi causam. Quin nec ipsum dubium solum, nisi aliquid aliud accedat, satis est ad dispensandum votum, sed tantummodo ad commutandum. Similiter, si dubium sit, utrum voti executio impediatur magis bonum, cultumque divinum, incertum constituit votum, & præbet dispensandi causam, ut communiter Theologi docent.

XVI. Tandem, si boni communis incrementum, aut damnum eiusdem exigat voti relaxationem; dispensatio concedi potest. Quamobrem ad sedandas lites, & tranquillitatem donandam provinciæ, vel civitati, dispensari potest cum homine voto castitatis obstricto: idemque dicunt de eo qui ob votum ieiunandi impediretur exercere lectiones, aut conciones valde civitati utiles. Item, si votum cedat in damnum domus, ut si ex absentia votantis familia grave damnum subiret, dispensatio concedi facile posset. Quare ad conservandam illustrem familiam, in voto castitatis dispensari poterit; si aliquid commutationis addatur. Denique ma-

ius ipsius votantis spirituale bonum poterit esse sufficiens dispensandi causa. Finis namque voti est bonum spirituale votantis. Quoties ergo executione voti maius bonum votantis impediretur, & eiusdem relaxatio conferret in illius maiorem utilitatem; satis rationabilis foret causa dispensandi.

XVII. Placet in calce huius capituli advertere, quod, quamquam verum sit, vera, & manifesta existente causa, posse superiorem absolute dispensare in votis, quia talis potestas reipsa residet in Prælati Ecclesiæ; admodum raro tamen occurrit causa adæquata dispensandi absolute, præsertim in votis gravioribus & perpetuis. Hinc ipsa Sedes apostolica vix dispensationem impertitur sine aliqua commutatione. Et hæc omnia communia sunt. Quid, si vera, & evidens causa dispensandi absolute habeatur? Tenetur ne superior dispensare? Adfirmat Passerinus n. 760. ipsum aliquando teneri, quando scilicet omnibus expensis iudicet aut bono communi, aut bono privato spirituali votantis id graviter expedire.

CAPUT XIV.

De votorum commutatione, ac de illis qui vota commutandi facultatem habent.

I. **C**ommutare est unum pro alio substituere. Quare commutatio voti non auferit illius vinculum, sicuti dispensatio; sed, vinculo voti manente, alteram substituit materiam, quæ in prioris locum succedat; seu clarius, in commutatione solvitur prius vinculum, & aliud subrogatur. Commutatio ergo voti definitur potest: *Permutatio unius materie pro altera sub eadem voti obligatione.* Differt ab irritatione, quæ est actus potestatis dominantis auferentis omnem obligationem, nulla etiam occurrente causa, re absolute spectata, ut supra dictum est. Discrepat rursus a dispensatione, quæ tollit omnem obligationem.

II. Commutatio est effectus iurisdictionis spiritualis. Omnes illi qui possunt dispensare vota, valent etiam ea commutare, quamquam non e contrario: quod verum habet non solum de iis qui potestate fruuntur ordinaria, verum etiam de illis qui potestate delegata instructi sunt. Cur commutatio sit actus iurisdictionis, docet D. Thomas in IV. dist. xxxviii. quest. 1. art. 4. questiuic. 4. *In commutatione est quidam contractus, qui non potest perfici sine consensu utriusque partis. Unde non potest fieri immutatio voti, nisi*

nisi interveniat consensus eius qui vicem Dei gerit in terris, scilicet Prælati, nisi forte unum votum ab alio includatur. Et quia votum Religionis includit omnia alia vota, tum ratione perpetuitatis, tum ratione obedientiæ, qua homo voluntatem suam Deo tradit, per quam sui, & omnium dominus esse potest; ideo ille qui aliquod votum temporale fecit, potest, non requisita alicuius Prælati dispensatione, Religionem intrare non obstante voto precedente, quod ingressum Religionis impediret.

III. *Quest. I. An quis propria auctoritate valeat suum votum commutare in bonum evidenter melius?* Resp. Quoniam non leve diffiduum est inter Auctores super proposita questione, accuratius ea discutienda est. Et primum convenit inter omnes, quod, quando melius, seu maius bonum situm est in materia promissæ incremento, quisque valeat propria auctoritate votum suum permutare. At hæc non est commutatio, seu substitutio unius pro alia materia; sed est abundantior solutio: ut, si vovisses erogare centum aureos in elemosynam, & erogares ducentos. Similiter, si promississes centum argenteos, & dares centum aureos, non esset vera commutatio, sed redundantior solutio: tota quippe diversitas materialis est, quia aurum prævalet argento; & quantum ad solvenda promissa diversitas inter aurum & argentum nulla reputatur, quia hoc in illo includitur. Porro, quando minus bonum includitur in maiori bono, tunc non est vera commutatio, de qua in præfens; sed, ut diximus, perfectior voti observatio. Hoc colligitur ex doctrina D. Thomæ, qui docet, quemquam posse propria auctoritate vota quæcumque privata, etiam reservata, commutare in votum Religionis: quia hoc omnia alia particularia vota includit, quemadmodum universale singularia continet. Inquit enim 2. 2. q. lxxxviii. art. 12. ad 1. *Dicendum, quod omnia alia vota sunt quorumdam particularium operum; sed per Religionem homo totam vitam suam Deo obsequio deputat. Particulare autem in universali includitur. Et ideo Decretalis dicit, quod reus voti fracti non habetur qui temporale obsequium in perpetuam Religionis observantiam commutat.* Controversia ergo est de vera commutatione, in qua una pro alia disparata materia subrogatur: ut, si vovisti ieiunium, & illud in elemosynam commutes; si promissisti recitare officium B. Virginis, & recites postea plura Rosaria. Hic est verus questio status.

IV. Prima sententia, quam omnes novi Merallia sustinent, adfirmat, quemque, si-

ve laicum, sive ecclesiasticum, sive virum, sive mulierem, propria auctoritate posse suum votum commutare in id quod est evidenter melius. Ab Auctoribus recensendis abstineo: quia, ut dixi, omnes recentiores in hanc concedunt sententiam. Consule Sanchez *Lib. IV. cap. xlix. n. 4.* & Salmanticenses *tract. XVII. cap. III. punct. 14. num. 132.* ubi plures citant Auctores. Probant autem primum ex cap. *Scripturæ* de voto. *Reus fracti voti non habetur qui temporale obsequium in perpetuam noscitur Religionis observantiam commutare.* Et ex cap. *Licet* de Reg. ubi decernitur, licentia petita, quamquam non obtenta, licitum esse transire de laxiori ad arctiorem Religionem. Unica autem istius sententiæ ratio hæc est. Quod est evidenter melius, est Deo gratius, & acceptius. Quod autem Deo magis gratum est, non potest non ei placere. Quod rursus Deo placet, licitum est. Ergo commutatio voti in aliquid evidenter melius propria votantis auctoritate facta licita est. Enimvero, cum voluntas Dei sit rectissima, non potest non acceptare quod revera est magis bonum, magisque perfectum. Quando ergo evidenter constat, materiam substitutam esse absque ulla dubitatione meliorem; non videtur ambigendum quin possit materia minus bona voto promissa in hanc manifeste meliorem commutari. Tamen hominibus non semper placeat quod melius est, sed quod est illis magis commodum; id tamen de Deo suspicari haud possumus: ex sua quippe rectitudine fertur in id quod melius revera est. Atque ita, quando nobis constat evidenter, subrogatam voto materiam esse meliorem; nobis quoque constat de consensu ipsius Dei eandem materiam acceptantis. Hoc est unicum fundamentum istius sententiæ: quæ, si recentiorum Theologorum auctoritas spectetur, non modo probabilis, sed communissima, & probabilissima apparet.

V. Secundam sententiam conceptis verbis docet D. Thomas in IV. dist. xxxviii. q. 1. art. 4. questiuic. ult. in corp. *Commutatio est quidam contractus, qui perfici nequit absque consensu utriusque partis: & ideo nequit fieri sine consensu eius qui vicem Dei gerit in terris.* Hæc D. Thomæ doctrina ex ipsa Scriptura eruta est, in qua *Levit. xxvii. vers. 9.* hæc habentur. *Animal autem quod immolari potest Domino, si quis voverit, sanctum erit, & mutari non poterit, id est nec melius malo, nec peius bono; scilicet nec melius in malum, nec peius in bonum: quod si mutaverit, & ipsum*

ipsum quod mutatum est, & illud pro quo mutatum est, consecratum erit Domino. Hoc etiam colligitur ex cap. Licet de Regularibus, ubi dicitur, non licere Religioso professo a laxiori ad astrictiorem transire, nisi prius petita superioris licentia. Hanc sententiam defendunt D. Bonaventura in IV. supplem. dist. xxxviii. quest. 1. art. 5. ubi de redemptione, & commutatione voti, vers. de voti redemptione lit. y. Palladius in IV. dist. xxxviii. disp. III. colum. 27. Sylvester verb. Votum 4. g. vii. dicto 3. ibique allegat leg. 2. ff. Si cert. petat. Lib. II. inst. quib. mod. tol. obl. ubi non liberatur solvens rem meliorem, nisi solvat quod debet. Antiquiores Canonistae quoque favent communiter huic sententiae, Innocentius cap. Pervenit num. unic. de iure iurand. Ioannes Andreas ibi n. 2. Hostiensis ibi n. 1. Antonius ibi n. 5. Baldus ibi n. 2. Ancharanus ibi n. 1. Abbas ibi n. 2. Henricus ibi num. 1. Bellamera ibi num. 2. Felinus ibi num. 1. Alexander de Nevo n. 7.

VI. Hæc sententia tum ob auctoritatem antiquorum Theologorum, ac potissimum sanctorum Thomæ, & Bonaventuræ, tum ob rationum vim mihi probabilior videtur. Sed, antequam rationes promo, iuvat in mentem statim revocare questionis, videlicet in præsentia sermonem esse de vera commutatione, in qua una materia diversi omnino generis, & disparata a prima iam per votum nuncupata, substituitur; quod optime animadverterunt Salmanticenses n. 129. Plures enim qui pro contraria sententia allegantur, sensum hunc controversiæ perspectum minime habuerunt. Nam Henricus a S. Ignatio contrariæ subscribit sententiæ: quia, inquit Lib. V. cap. xlvii. num. 365. minus bonum continetur in maiori bono; ut, si promissisti ovem, & bovem dones. Hanc autem non esse veram voti commutationem, sed perfectiorem, & abundantiorum eiusdem solutionem, iam dictum est. Loquimur ergo de illis qui voverunt ieiunia, & ea commutant in eleemosynam; aut contra, qui voverunt peregrinationem, & commutant illam in preces; atque de aliis similibus.

VII. Rationes pro nostra sententia proponuntur. Commutatio voti est actus iurisdictionis spiritualis. Sed sæculares personæ carent omni spirituali iurisdictione; ecclesiasticæ autem personæ exercere in semetipsas iurisdictionem non valent. Ergo nequeunt propria auctoritate vota commutare. Prima propositio extra disputationem est constituta. Siquidem Salmanticenses n. 127. inquirunt:

Commutatio votorum est actus iurisdictionis spiritualis, non minus ac dispensatio. Quare illi omnes, & non alii, de quibus diximus posse iure ordinario in votis dispensare ob superioritatem, & iurisdictionem ecclesiasticam, possunt commutare potestate ordinaria vota. Quæ assertio communis est penes omnes eiusdem sententiæ patronos. Secunda etiam propositio manifesta est. Tertia tandem necessario consequitur ex utraque.

VIII. Hæc commutatio, inquirunt, non est actus iurisdictionis; sed prudentiæ, & cognitionis naturalis. Verum hoc gratis asseritur. Commutatio absolute ex genere suo, & suapte natura actus iurisdictionis asseritur; quidni & ista? An quia est in materiam meliorem? Quid, si esset in materiam inferiorem? Esset, inquirunt, actus iurisdictionis. Quid, si esset in materiam æqualem? Etiam, respondent. Maius ergo materiæ pretium iurisdictionem destruit; eiusdem autem villas illam progignit? Iurisdictione non spectat recte materiam, sed vinculum promissionis, iustitia vero æqualitatem, aut inæqualitatem materiæ promissioni suppositæ inspicit. Porro, dum votum commutatur, solvitur prius vinculum, & aliud substituitur. Clarius rem explico. Vota plura dicuntur genere, seu specie distingui ob specificam distinctionem materiæ; puta votum ieiunii specie distinguitur a voto eleemosynæ ob specificam materiarum diversitatem. In vera ergo commutatione, de qua agimus nunc, unum votum commutatur in aliud. Ergo prius rescinditur, seu destruitur, & loco illius alterum succedit. Porro rescissio contractus, seu promissi est actus iurisdictionis; & si contractus spiritualis sit, iurisdictionem exposcit spiritualement. Hæc doctrina tota est D. Thomæ: Commutatio est quidam contractus qui perfici nequit absque consensu utriusque partis: & ideo perfici nequit absque consensu eius qui vicem Dei gerit in terris, scilicet Prælati, ni forte unum votum ab alio includatur.

IX. His paucis verbis nostram firmat Angelicus sententiam, & contrariæ sententiæ equivocationem elidit. Quando unum votum, inquit, ab altero includitur, nempe minus in maiori; tunc non est vera commutatio, sed perfectior solutio: ut, si quis vovisset quinquaginta, & donaret centum. Quando autem vota sunt disparata, tunc contingit vera & stricta commutatio; nec unum votum includitur in altero, licet perfectiori. Quis dixerit votum ieiunii includi in voto eleemosynæ, aut votum peregrinationis in voto defe-

deferendi vestem poenitentiae, vel contra? Ut ergo commutentur eiusmodi vota, requiritur iurisdictione spiritualis. Et, licet evidens sit, votum elargiendo mille aureos in eleemosynam valde prævalere voto unius aut alterius ieiunii; non ob id tamen mutatio fieri potest absque iurisdictione, seu auctoritate illius qui vicem Dei gerit.

X. Confirmatur nostra sententia alia ratione, quam simul contraria opinio convellitur. Quod potissimum in voto consideratur, est vinculum illud quo vovens devincitur ad offerendum Deo id quod promissit: neque tam æstimatur res promissa, quam debitum illam dandi, & fidelitas exequendi. Eiusmodi ligamen quo vovens Deo astringitur, est sacrificium pretiosius quacumque victima promissioni subiecta. Deo siquidem magis placet fidelitas implendi promissum quam cuiusque rei promissæ pretium. Quemadmodum e contrario maioris iniquitatis reus efficitur qui votum non implet, ob mendacium infringendi promissum Deo factum, quam ob iniustitiam surripendi Deo rem promissam. Qui autem propria auctoritate votum commutat, infringit promissionem, & mendax evadit. Illicite ergo illud commutat.

XI. Ita est, inquirunt, quando certi non sumus de consensu creditoris. Quando autem materia substituta evidenter melior est, certi sumus de consensu ipsius Dei, qui, cum rectissimæ voluntatis sit, semper id quod melius est, acceptat. Responsum istud ex iis quæ diximus, convulsam remanet. Siquidem id quod est gratius Deo, magisque acceptum, est oppignoratam fidem exonerare, seu promissionem exacte implere. Porro qui votum iam nuncupatum commutat, fidem datam non solvit, sed violat. Non violatur votum, reponis, quia melior hostia substituitur, atque adeo melius impletur. Scire vellem quomodo votum violari possit, nisi materiæ mutatione. Nulla quippe alia via est promissi infringendi, nisi aut subtractione, aut mutatione materiæ. Si materia aut omnino subtrahitur, aut diminuitur, fides simul, & iustitia, quæ debitum compensationis rei detractæ parit, violantur. Si materia mutatur aut in æquale, aut in melius bonum, integra consistit iustitia, quæ rei æqualitatem spectat; sed & fides data ex parte promittentis, & ius quod promissarius acquisivit, ut sibi servetur facta promissio, pessumdamur. Hinc magis patet quam imbecillis sit responsio data, scilicet certos nos esse de consensu ipsius Dei in rem meliorem. Certi namque sumus, Deum

velle ut sibi servetur promissum factum, & nullo modo mutetur, ipso inconulto. Hoc est melius, & maximum bonum, quod Deo præ quacumque alia quantumlibet pretiosa victima placet. De hoc nos certi sumus, secus de aliis quæ obiciuntur.

XII. Accedit quod ratio adversariorum non modo probat, posse quemquam commutare votum proprium in melius, sed etiam in æquale bonum; quod tamen maior illorum numerus negat, ut videre licet penes Sanchez L. IV. c. xlix. n. 12. Siquidem, si id quod melius est, magis Deo placet; id quod æque bonum est, æque Deo placere debet. Cur ergo præsumitur consensus Dei in melius bonum, secus in æque bonum? Gratius est Deo, inquit Sanchez n. 12. hominem perseverare in priori voluntate, supposita promissione facta, quando loco prioris materiæ non subrogatur aliquid pretiosius; quo compensetur recessus a priori voluntate Deo oblata. Nos vero reponimus, nullum incrementum maioris tributi Deo persolvendi satis esse ad hoc ut vovens surripere licite valeat victimam semel Deo per votum oblatam. Enimvero, quantumlibet melior, & pretiosior sit materia offerenda, efficeret nequit ut non sit mendax, & datæ fidei violator qui materiam promissam non offert, seu qui promissionem non implet.

XIII. Tandem, sicut difficillimum est, & ferme impossibile, cognoscere æqualitatem inter duo bona moralia ita ut bonum iam promissum possit commutari in aliud æquale bonum; ita difficile est iudicare quodnam sit melius bonum, quod dici debeat gratius Deo: quia maius rerum pretium fundamentum sufficiens minime est ad inferendum quod illud sit Deo gratius. Etenim quæ nobis videntur meliora, non ita semper talia sunt coram Deo. Melior a nobis esse censetur eleemosyna mille aureorum quam unius diei ieiunium; & tamen fortassis, gratior Deo erit observantia ieiunii quam talis elargitio eleemosynæ.

XIV. Concludamus itaque, neminem posse propria auctoritate commutare suum votum, in aliud votum diversi generis, puta votum ieiunii in eleemosynam, quantumvis magnam, peregrinationis in ieiunia &c. De hac quippe commutatione hucusque locuti sumus, & de hac una commutatione disputant Auctores, ut clare explicant Salmant. Idque præ oculis est iemper habendum, ne confundatur cum vera voti commutatione perfectior voti solutio, ut quando intra eandem speciem auges rem promissam.

XV. Ex his patet solutio ad argumenta contrariæ sententiæ. Auctoritas enim quæ opponitur ex cap. Scripturæ de voto, loquitur de eo qui adstrictus voto privato, amplectitur statum Religionis, omnia vota includentem, ut explicat Angelicus, qui eandem auctoritatem citat, ut dictum est n. 3. Alter textus favet nostræ sententiæ: quia est commutatio intra idem quasi genus Religionis; seu est sermo in illo textu de perfectiori observantia professionis monasticæ: & tamen etiam in hac commutatione, quæ sane vera, & rigorosa non est, licentia petenda præscribitur: quamquam postea, si iniuste denegetur, transitus ad arctiorem Religionem fieri permittatur. Ad rationem respondetur, quod liberare fidem oppignoratam Deo in priori voto, Deo acceptius, gratiusque est quacumque alia materia, quantumlibet meliori. Accedit quod nos certi sumus, bonum esse, Deoque summe gratum, & acceptum impleri promissum, seu votum nuncupatum servari. Quod vero illa victima noviter offerenda, tamen nobis appareat evidenter melior, sit Deo gravior, potissimum comparatione facta cum observantia prioris voti, certi esse non possumus.

XVI. Ex his clarius multo colligitur, neminem propria auctoritate posse commutare votum suum sive in æquale, sive in minus bonum. Quod non possit commutari votum in minus bonum, omnes concedunt; quod neque in æquale, communior opinio defendit. Disputant vero, an peccaret moraliter qui propria auctoritate commutaret proprium votum sive in minus, sive in æquale bonum. Salmant. tract. xvii. cap. iii. punct. 14. n. 16. affirmativam opinionem defendunt. Siquidem eiusmodi commutatio nulla est. Commutatio namque votorum actus iurisdictionis est spiritualis, quæ residet in solis Ecclesiæ Prælati. Ergo actus sine hac iurisdictione nullus est. Si nullus, remanet obligatio implendi prius votum sub gravi culpa perinde ac si nulla commutatio facta fuisset. Pro hac sententia citant Suarez, Palaum, Pradum, Azorium, Raphaellem de la Torre, quibus & nos accedimus.

XVII. Quæst. II. An qui vovit unam ingredi Religionem, valeat propria auctoritate aliam æque bonam intrare? Resp. Negat communior, & probabilior opinio, quæ sustinet, votum commutari non posse propria voventis auctoritate, in æquale bonum. Quod si votum esset de ingressu in quoddam peculiare Monasterium, tunc licere propria auctoritate aliud eiusdem ordinis ingredi, docet Sanchez

Lib. IV. cap. iv. n. 15. ex Suarez Lib. VI. cap. xix. n. 11. nisi tamen in observantia regulari esset magna disparitas inter utrumque Monasterium. Additque Sanchez aliam quoque limitationem; nisi scilicet quædam peculiaris maioris divini servitii ratio induxisset voventem ad determinatum Monasterium. Mihi autem neque aliam Religionem, neque aliud Monasterium talem voventem ingredi posse, probabilius est. Quoniam sicut qui vovisset aliquem calicem, & quodcumque donum huic Monasterio determinato, nequiret alteri Monasterio, eiusdem licet ordinis, illud conferre; ita qui sui ipsius victimam voto consecravit uni Monasterio, non valet propria auctoritate alteri Monasterio eiusdem ordinis, & regularitatis se se tradere. Non me latet, iuxta Caietanum opusc. xi. q. 111. & Becanum q. x. de voto posse quemlibet propria auctoritate commutare votum reale donandi lampadem argenteam Ecclesiæ D. Petri in votum eandem donandi Ecclesiæ B. Virginis.

Verum hæc mihi non probatur sententia: quoniam, licet simplex propositum, seu promissio facta, & non acceptata ab Ecclesia, seu Rectore eiusdem, possit mutari: quia nullum ius habet Ecclesia, usquedum non fuerit acceptata promissio: hoc tamen dici nequit de voto Deo facto dandi aliquid tali Ecclesiæ: quia vi voti astringitur vovens plene, & ex omni parte illud implere. Porro, si uni Ecclesiæ alteram subrogaret, illud integre non impleteret. Idem dic de voto dandi eleemosynam huic pauperi determinato.

XVIII. Quæst. III. An in rebus quæ usu consumuntur possit una pro alia voto promissa substitui? Resp. Affirmat Sanchez loc. cit. n. 6. quia non est mutatio moralis, ut in vino, oleo &c. Si mutatio sistit intra eandem speciem, ut si vovisti hoc vinum, hoc triticum, hoc oleum, & aliud oleum pro primo oleo substituis; & ipse sentio nullam reperiri mutationem realem. Quamquam hæc vix contingunt in praxi. Aut enim perit prius vinum, oleum, triticum &c. aut non. Si perit, cessat quæstio. Si consistit, cur mutare debes? Si vero mutatio esset in diversam speciem, puta si vino substituendum foret triticum, aut vinum oleo; tunc minime concederem talem mutationem, quia esset moralis mutatio. Nec video quo fundamento asserat Leander q. xiv. pro quantitate vini substitui posse eandem quantitatem olei. Hoc ego nequaquam concederem. In rebus vero quæ unico usu non consumuntur, idem Sanchez cum Suarez docet, mutationem fieri non posse:

posse: ut, si vovisti servum, non satisfacis dando valorem in pecunia; nec, si vovisti pecuniam, votum implet dando calicem: quia hæc non eidem usui inserviunt: & una materia utilior altera esse potest.

XIX. Quæst. IV. An qui vovit tradere filium determinatum Religioni, possit alterum propria auctoritate offerre? Resp. Negat D. Antoninus II. P. tit. xi. cap. 11. §. 8. Sylvester verb. Votum 4. dic. 6. ubi citat Petrum de Palude. Est opinio probabilior. Ratio patet ex iis quæ dicta sunt.

XX. Quæst. V. An laicus, vel Clericus coniugatus capax sit iurisdictionis commutandi vota? Resp. Negat communis, & vera opinio: nisi accedat pontificia dispensatio. Feminæ quoque sunt incapaces talis spiritualis iurisdictionis. Qua de causa Abbatissæ non possunt commutare vota Monialium, sicut neque cum illis dispensare valent. Similiter Prælati excommunicati denunciati, aut notorii Clericorum percussores commutandi vota facultatem non habent. Solis ergo illis per se competit potestas commutandi vota qui in iisdem possunt dispensare.

CAPUT XV.

Quam æqualitatem servare debeant legitimi votorum commutatores; & quæ causæ requirantur ut legitima fiat commutatio.

I. Neminem propria auctoritate commutare posse sua vota in materiam sive inferiorem, sive æqualem, sive meliorem, iam ostensum est. Nunc explicandum superest, quem modum in materiæ subrogatione servare debeant qui legitima auctoritate potiuntur vota commutandi. De pura ac simplici commutatione nobis in præsens sermo est, quæ nihil dispensationis permixtum habeat. Sunt enim qui tum dispensandi, tum commutandi facultatem habent, ut Pontifices, Episcopi, & Prælati regulares respectu suorum subditorum. Hi, dum vota commutant, aliquid dispensationis permiscere valent; atque adeo in minorem obligationem, seu materiam commutare vota queunt. De illis ergo loquimur qui tantummodo commutare vota possunt, ut sunt illi qui commutant vi bullæ cruciatæ, aut iubilæi, aut alterius privilegii; & ut sunt in nostra sententia Confessarii regulares, qui commutare vota, secus in iisdem dispensare possunt.

II. Quæst. I. An in mera votorum commutatione æqualitas materiæ servanda sit? Resp. Prima sententia sustinet, licitum esse

commutare votum in materiam minorem: tum quod difficile sit punctum æqualitatis acu tangere, quapropter dubitationibus, & scrupulis, atque conscientiarum perturbationibus exposita res esset: tum quod probabile sit quemquam propria auctoritate posse commutare sua vota in materiam æqualem; ex quo sequitur aliquid amplius posse superioris facultatem, alioquin frustranea esset. Hanc sententiam defendunt Bonacina disp. iv. q. 11. punct. 7. §. 3. n. 11. Diana II. Part. tract. xvi. & in Miscell. resol. 8. Leander tract. i. disp. xviii. q. xii. laudatque Sa, Medinam, Aragon, Lessium, Toletum, & alios.

III. Altera sententia communior, & probabilior est, meram votorum commutationem in æqualem moraliter materiam faciendam esse. Ratio ex doctrina D. Thomæ superius tradita colligitur. Dictum est, commutationem contractum esse inter commutantem nomine Dei, & voventem. Sed contractus quilibet æqualitatem exposit. Ergo & contractus iste commutationis. Hæc autem æqualitas in contractu permutationis in hoc sita est, quod materia quæ substituitur, æquet materiam cui subrogatur. Nonne in quolibet civili contractu hæc æqualitas integra consistere debet, ne iustitia violetur? An minister recte negotium domini ageret, si potestate sibi collata res illius commutandi abateretur pro maiori re minorem recipiendo? Privilegia, & Principum beneficia latam utique interpretationem excipiunt, salvo semper verborum legitimo sensu, & iustitiæ integritate. Cum datur potestas commutandi, non confertur facultas dispensandi. Commutatio, utpote contractus quidam, suapte natura in rebus permutandis æqualitatem postulat; nullumque suppetit fundamentum latius interpretandi privilegium commutationis: quoniam, sublata rerum permutandarum æqualitate, perit natura veræ commutationis. Hanc sententiam defendunt Paludanus in IV. dist. xxxviii. q. iv. art. 3. Caietanus 2. 2. q. lxxxviii. art. 12. Rosella verb. Votum 5. n. 6. Sylvester verb. Votum 4. q. viii. in fin. Sotus Lib. VII. de iust. q. iv. art. 2. Sanchez Lib. IV. cap. v. n. 4. Suarez Lib. VI. cap. xii. Azorius Lib. XI. cap. xviii. q. vi. Sayrus Clav. Reg. Lib. VI. cap. xii. n. 9. Layman Lib. IV. tract. iv. c. viii. n. 34. Castropalaus tract. xv. disp. ii. punct. 16. n. 6. Salmanticenses tract. xvii. cap. iii. punct. 15. n. 139. Wigandt tract. x. exam. 3. n. 64.

IV. Hæc æqualitas, quam præfati Auctores postulant, non est arithmetice, & mathe-

thematice accipienda, sed moraliter, seu quæ prudenter & bona fide talis existimatur: nec enim nimis religiose metienda res est. Et hoc etiam in aliis contractibus servatur. Hinc corrumpit primum contrariæ sententiæ fundamentum. Ad id quod secundo loco dicunt, negamus opinionem illam probabilem esse. Qua etiam probabilitate admitta, non inde inferitur, posse legitimum commutatorum substituere in commutatione minorem materiam. Sed vovens in materiam evidentem æqualem, ut ait illa opinio, & Prælatum in probabiliter æqualem votum debent commutare.

V. Hinc non parum fallitur Patritius Sporer tract. III. in 2. præcept. Decal. cap. III. sec. 4. n. 122. ubi suos Dianam, Tamburinum, & Gobatum sequens, docet posse fieri commutationem ab habente potestatem in minorem, seu inæqualem materiam; dummodo hæc inæqualitas non sit ita magna, quæ satis sit dispensationi alicui. Insuper contendit, ita docere Sanchez, aliosque communiter Theologos. Neque aliud (inquit Sporerius) velle videntur Sanchez, & alii communiter. Sanchez, & Auctores alii communiter nostram sententiam conceptis verbis propugnant. Quare ut quoquo modo excusetur Sporerius, dicendum est, eum nec legisse Sanchez, nec alios. Contendit siquidem ille non esse servandam in commutatione votorum eam æqualitatem quæ in aliis servatur contractibus: quia in istis, inquit, nulla intervenit potestas iurisdictionis, sicut in nostra commutatione votorum. Poterunt ergo ministri dominorum absque potestate contractus ab illis in totum commutare? Non requiritur utique potestas spiritualis iurisdictionis, sicut in votis; sed requiritur potestas civilis. Ceterum & Sanchez, & alii Theologi eam æqualitatem in votorum commutatione requirunt quæ in contractibus reliquis communiter servatur; ut cuique eosque legenti constare poterit.

VI. Cum dubia est æqualitas inter materiam voto subiectam, & materiam voto substituentem, commutationi locus relinquitur. Quoniam non requiritur, ut dictum est, æqualitas mathematica, sed moralis. Quando dubitatio occurrit, non est certa inæqualitas nec pro una, nec pro altera parte: idcirco dubium deponendum est, &, nimia massa religione, sive superstitione, bona fide ea æqualitas servetur quæ in ceteris contractibus a viris prudentibus servari solet. Consule quæ infra dicturi sumus.

VII. Ex his colligitur, commutationem in materiam minorem, & absque debita æqualitate, non carere culpa mortali, ut inquit Sanchez loc. cit. n. 8. quia læditur in divinum in re gravi, & divinus cultus minuitur. Maior tamen, vel minor inæqualitas attendenda est: quia, si inæqualitas parva sit, levem solummodo culpam commutans perpetrabit: quare, ut secure sibi prospiciat commutans, in quidquam melius semper permutare votum studeat. In æqualitatem enim attingere difficillimum est. Dum autem Dei causa agitur, melius bonum subrogandum videtur, ut tutius Dei negotium promoveatur, inquit vel ipse Sanchez loc. cit. n. 10.

VIII. Quæst. II. Quæ causa requiritur ad licitam, validamque commutationem? Resp. Cum commutatio (ut dictum est) sit contractus in totum inter voventem & Deum ipsum, ut licite, valideque executioni mandetur, causa requiritur: quod iam ex D. Thoma 2. 2. q. lxxxviii. art. 12. superius demonstravimus.

IX. Quando tamen commutatio in evidentem melius bonum facienda est a Prælato, legitima potestate prædito, nullam requiri causam concedunt omnes. Excessus enim boni substituendi sufficiens existimatur causa commutationis. Negavimus supra id fieri posse a vovente; eo quod nullam habeat facultatem commutandi propria vota. Hæc autem facultas Prælato inest: idcirco ille etiam sine causa externa commutare vota potest in bonum quod sit evidentem melius. Tunc enim duo quæ ad commutationem necessaria sunt, occurrunt, nempe augmentum divini cultus, & legitima auctoritas.

X. Si materia in quam facienda est commutatio, sit evidentem æqualis, & simul probabiliter melior, fieri posse commutationem a Prælato etiam sine causa, docent communiter Auctores; nec ipse repugno: quoniam ex una parte tunc certum est nullam occurrere divini cultus iacturam, sive diminutionem, & altera ex parte probabile est eiusdem divini cultus incrementum haberi.

XI. Dum commutatio facienda est in rem æqualem, causam aliquam Prælatus habere debet. Ut quid enim infringenda est voti obligatio, nulla causa ex parte voventis, nulla utilitate maioris cultus ex parte Dei existente? An ne prudens haberetur minister ille qui contractus sui domini pro arbitrio absque ullo commodo permutaret? Hæc quoque opinio communis est.

XII. Quando summus Pontifex in iubilæo, vel

vel bulla cruciatæ, aut aliquo alio privilegio dat facultatem vota commutandi, non requiritur aliqua causa peculiaris, ut valida, & licita sit commutatio; sed sola sufficit executio illorum operum, elemosynæ, precum, & ieiuniorum quæ in præfatis bullis præscribuntur. Talem siquidem facultatem in similibus eventibus ob bonum commune summus Pontifex impertitur, & similia opera imponit. Secus vero dicendum est, dum Prælati impertunt vi potestatis ordinariæ, aut dum Confessarii regulares commutant vi potestatis delegatæ. Immo ad istorum commutationem potiori iure causa necessaria est.

XIII. Quæst. III. Quam causam requiritur, quando votum commutatur in æquale bonum? Resp. Salmant. tract. VIII. c. III. p. 16. n. 145. ubi allegant Caietanum, Pradum, Sanchez, Dianam, & alios, docent sufficere pro causa præfate commutationis solam petitionem voventis: quod fusius docet Sanchez Lib. IV. cap. I. n. 23. Eorum ratio est, quia hæc benignitas, inquit, cedit in Dei honorem. Concedunt illicitam esse commutationem, si Prælatus pro arbitrio illam præstaret; secus, dum illam impendit, ut petitioni voventis indulgeat. Hæc opinio satis sibi constare non videtur. Fatentur præfati Auctores, naturam ipsius commutationis causam exigere, etiam dum sit in æqualem materiam; quod potissimum Sanchez probat loc. cit. n. 17. Quod porro hæc causa sita universe sit in voventis petitione, quoddam paradoxon videtur. Nam petitio dispensationis, & causa sive dispensandi, sive commutandi, duo sunt omnino distincta. Et, si quis absolute diceret, ipsam petitionem privilegii, favoris, & cuiusque gratiæ, esse iustam concessionis causam, quid inauditum proferret.

XIV. Dicimus ergo, præter petitionem voventis aliquam aliam requiri causam ad licitam voti commutationem in æqualem materiam. Non est tamen necesse quod sit causa gravis, sed sufficit levis, eo quod dum æqualis materia subrogatur, non diminuitur cultus divinus, sed solum voventis fidelitas leviter violatur; idcirco levis causa satis est, puta aliqua peculiaris difficultas, quæ obstit executioni. Ita sentiunt Sylvester verb. Votum 4. in fine, Rosella verb. Votum 5. n. 6. Angelus verb. Votum 4. n. 10. Sotus Lib. VII. de iust. quæst. IV. art. 3. Azorius Lib. XI. cap. XVIII. quæst. III. Sayrus Clav. Reg. Lib. VI. cap. XII. n. 26. Vivaldus camelab. sacram. III. Far. cap. XIV. n. 15. & 22.

XV. Quæst. IV. An commutatio in rem æqualem sine causa facta sit invalida? Resp. Illicita profecto est talis commutatio, secus invalida. Iustitia enim absolute servatur, quæ æqualitatem deposcit. Solummodo abutitur Prælatus potestate sibi tradita in re levi. Idcirco ex defectu istius levis causæ non potest invalida effici præfata commutatio.

XVI. Quæst. V. An commutatio voti in minus bonum absque rationabili causa sit invalida? Resp. Omnes consentiunt, eo graviores causam in voti commutatione requiri, quo minor materia, seu obligatio subrogatur priori obligationi; quemadmodum maior causa necessaria est pro dispensatione, in qua omnino voti vinculum solvitur, quam pro commutatione, in qua non solvitur omnino voti vinculum, sed unum pro alio substituitur. Disputant vero Auctores, num si ut defectus rationabilis causæ invalidam reddit dispensationem, ita nullam efficiat commutationem. Dicitur est, commutationem in æqualem materiam consistere validam, etiam si causa deficiat. Controversia solummodo est de commutatione in minus bonum sine causa facta.

XVII. Validam esse eiusmodi commutationem, docent non pauci Auctores, hac adiecta conditione, quod vovens teneatur supplere defectum materiæ subrogatæ, ita ut æquet priorem materiam. Hanc opinionem defendunt Sanchez Lib. IV. cap. v. n. 8. Candidus disp. xxv. art. 2. dub. 3. conclus. 6. & 7. Diana Par. II. tract. XVI. aliique. Rationes illorum sunt, quod mitius cum Deo quam cum hominibus agatur. Permutationes autem civiles inter homines validæ sunt, etiam absque causa factæ, ut patet leg. 2. de rescindenda venditione. Potiori ergo iure idem de votorum commutatione dicendum est. Accedit quod commutatio in minus bonum cum causa facta, valida est iuxta omnes cum sola obligatione supplendi æqualitatem prioris materiæ: ergo etiam sine causa validorem habebit.

XVIII. Contraria sententia, cui adhaeremus, communior, & probabilior est. Quoniam commutatio actus est iurisdictionis spiritualis, qui sine causa nullus est, ut patet in dispensatione, quæ sine causa invalida est iuxta D. Thomam 2. 2. q. lxxxviii. art. 12. Siquidem Prælatus, si dispense a voto, sive vota commutet, Deum refert, eiusdemque vices gerit. Deo autem acceptum minime est quod sine causa relaxentur vota sibi nuncupata: neque enim suam concessit potestatem

in destructionem, sed in ædificationem. Porro, si absque causa vota relaxarentur, sive dispensando, sive commutando, totum esset in destructionem. Ergo, ut valida sit commutatio, Deoque accepta, ob causam rationabilem fieri debet. Hanc sententiam defendunt Suarez *Lib. VI. de voto cap. XIX. n. 14.* Prado *cap. XXXI. g. XV. n. 40.* Ludovicus Lopez *I. Par. cap. I. Castropalaus disp. II. punct. 17. n. 2.* Salmanticenses *tract. XVII. cap. III. punct. 16. n. 148.* & alii.

XIX. Contraria sententiæ argumentis facillime fit satis. Mitius cum Deo quam cum hominibus agendum est, sed salva semper iustitia. Commutationes civiles validæ sunt, etiam sine causa factæ: quia sic leges decrevisse scimus ad lites, & dissidia vitanda. Nullibi vero nobis constat Deum facultatem impertivisse relaxandi vota sine causa: sed oppositum immo ratio, & Doctores suadent. Ad secundum negatur consequentia: quia, dum adest causa commutandi, & potestas in Prælato, concurrunt omnia ad valorem commutationis requisita. Si vero Prælatus plus iusto deficiat in subrogatione materiæ, delinquit contra æquitatem; quod non officit valori actus. Verum, dum causa deficit, potestas quoque deest: quia concessa a Deo est, ut in ædificationem exerceatur; quod tunc contingit, cum rationabilis causa commutandi occurrit.

XX. Ex his colligitur, potiori iure nullam esse voti commutationem in minus bonum factam propria auctoritate, seu ab eo qui caret iurisdictione, ut ex dictis constare potest. Nec satis sibi constat Sanchez, dum *cap. II. n. 11.* contendit non esse omnino irritam commutationem præfatam: quoniam capitibus præcedentibus nullam asseruit voti commutationem factam sine legitima potestate in bonum æquale, nedum in bonum minus. Quare qui votum commutaret in minus bonum, prius votum implere deberet.

XXI. Quæst. VI. *Quodnam peccatum committat Prælatus absque causa legitima votum commutans in minus, aut æquale bonum?* Resp. Suarez *Lib. VI. cap. XIX. n. 14.* docet, Prælatum hunc graviter peccare, eo quod abutatur potestate sibi tradita. Idemque potiori iure adfirmat de eo qui propria auctoritate votum in æquale bonum commutaret, nisi ignorantia excusaret a culpa. Verum, quando non esset notabilis diminutio ex parte materiæ subrogatæ, sed æqualitas moralis salva consisteret, non auderem peccati mortalis damnare Prælatum. Peccaret equidem, quia abuteretur aliquo modo potestate sibi concessa. At diffi-

cile in praxi est tantam reperiri malitiam in commutatione voti, æquali materia subrogata, ut mortalis noxæ reus evadat Prælatus commutans: tum quia difficile est nullam occurrere causam talis commutationis; tum quia ignorantia illius culpam facile diminueret potest. Commutabit namque persuasus opinione probabili, quæ licet eum non excuset omnino, culpam tamen eius extenuat. Sanchez *loc. cit. cap. II. n. 16.* sustinet, voventem quoque qui propria auctoritate commutat votum in rem æqualem, non excedere limites culpe venialis, eo quod sit infidelitas modica. Sed ego subscribere huic opinioni detrecto. Quandoquidem vovens ille usurparet sibi auctoritatem in re gravi, qualis est commutatio votorum. Quamvis etenim haberetur æqualitas in permutatione materiæ, foret tamen lesio iuris in usurpatione potestatis, quæ, ut mihi videtur, levis dici minime valet.

XXII. Quæst. VII. *An presumenda sit dispensatio permixta commutationi, cum commutatio appareat illegitima, utpote manifeste in rem minorem?* Resp. Volunt nonnulli, presumendam tunc esse dispensationem, quando vir doctus votum commutat: quia presumitur, virum doctum non ignorare rem adeo claram. Si autem non constet de scientia commutantis, ut non raro evenit; tunc subdant, commutationem illegitimam habendam esse, porissimum si certum habeatur, Confessarium permutare vota vi bullæ, aut iubilæi, quibus sola commutandi, non dispensandi facultas conceditur. Si non expressit, cuius facultate commutaverit, nec causam commutandi postulaverit; illegitima presumenda commutatio est: quia, si dispensasset, causam requisivisset. Contra, si causam examinavit, & commutans erat Confessarius ex Regularibus fruentibus privilegiis, presumenda est dispensatio admixta commutationi. Si denique, omnibus expensis, dubia res maneat, possessio stat pro priori voto. Sic docet Sanchez *loc. cit. num. 17.* Quæ omnia nobis non probantur. Quod de Confessoribus regularibus asseritur, iam supra demonstratum est, eisdem minime frui privilegio dispensandi in votis. Confirmamus vero votum primum servandum esse, cum de valore commutationis dubitatio occurrit

CAPUT XVI.

De commutatione votorum vi iubilæi, aut bullæ cruciatæ.

I. **Q**uamvis bulla cruciatæ, ut vocatur, in pluribus rebus minime obtineat, quia

quia nihilominus eadem fere de illa ac de iubilæo occurrunt difficultates enucleandæ, idcirco inquirentes nos, quid in votorum commutatione possint Confessarii vi iubilæi, bullæ quoque cruciatæ meminimus, de qua tamen non nisi oblique verba faciemus. Clausula quæ in bulla iubilæi continetur pro votorum commutatione, hæc est: *Ac vota quæcumque ab eis emissa (castitatis, & Religionis dumtaxat exceptis) in alia pietatis opera commutare.* Facultas vero quæ in bulla cruciatæ conceditur, eiusmodi est: *Et illis vota omnia (ultramarinæ, castitatis, & Religionis dumtaxat exceptis) in aliquod subsidium huius expeditionis per eundem Confessorem commutari possint.* Ut ex diversitate utriusque clausulæ patet, amplior est facultas concessa in iubilæo quam in bulla cruciatæ. Nam in hac, præter vota castitatis, & Religionis, excipitur insuper votum peregrinationis ultramarinæ. Iubilæo vero facultas conceditur commutandi vota triplicis peregrinationis, Hierosolymitanæ, Romanæ, & Compostellanæ. In bulla quoque restringitur facultas commutandi vota in aliquod subsidium ad sacrum bellum peragendum; quæ coarctatio deest in iubilæo, vi cuius fieri commutatio potest in quæcumque pietatis opera.

II. Vota castitatis, & Religionis, quæ excipiuntur tum in bulla, tum in iubilæo, sunt vota perfecta, & absoluta, ut supra dictum est. Quare non intelliguntur reservata vota non nubendi, non fornicandi, castitatis conjugalis, castitatis ad tempus limitatum; nec vota dolo, metu, aut errore edita. Omnia similia vota vi bullæ, aut iubilæi commutari possunt, sive edita fuerint ante promulgationem iubilæi, sive post, sive etiam facta spe obtinendæ commutationis per iubilæum, ut communiter Auctores docent.

III. Quæst. I. *An hæc commutatio fieri debeat intra, aut extra Confessionem?* Resp. Quicumque facultatem vota commutandi habent sive vi bullæ cruciatæ, sive iubilæi, sive privilegiorum, valent tam intra, quam extra confessionem commutationis beneficium largiri. Et ratio clara est: quoniam privilegia quæ commutandi facultatem impertiuntur, eam non illigant confessioni sacramentali. Cur ergo limitari a nobis debet talis facultas pro sola confessione præfata? Non est ergo necesse ut Confessarius audiat voventis confessionem, ut possit licite, & valide vota commutare. Opinio communis est.

IV. Quæst. II. *An vi iubilæi, vel bullæ fieri in minus commutatio possit?* Resp. Adfirmative. Conc. Theol. Tom. III.

mant non pauci, eo quod privilegium aliquid operari debet. Nihil autem efficeret, nisi prior obligatio in minorem mutari posset: quia in æquale quævis auctoritate propria suum commutare votum potest. Ex his quæ supra dicta sunt, constat falsam hanc esse opinionem. Privilegium operatur ut fiat commutatio in æquale moraliter bonum; quod propria auctoritate nemo efficere valet. Ceterum privilegium non impartitur facultatem iniustam efficiendi commutationem, quæ suapte natura æqualitatem postulat. Effet autem iniusta, si in minus bonum fieret.

V. Quæst. III. *An vi iubilæi, vel bullæ possint commutari vota Religionis, & castitatis necessitate urgente?* Resp. De hac quoque difficultate superius disputatum est. Si qui sustinent, posse Regulares vi privilegiorum dispensare, quemadmodum valet Episcopus, in voto castitatis, urgente necessitate, defendunt etiam id eos posse vi iubilæi, aut bullæ. Hanc sententiam nos improbavimus, & nunc quoque reiicimus, negantes, etiam necessitate premente, posse vi iubilæi vota reservata castitatis, vel Religionis commutari.

VI. Quæst. IV. *An votum, sive iuramentum erogandi elemosinam Ecclesie, aut pauperi determinato, possit post illius acceptationem commutari virtute iubilæi, aut bullæ cruciatæ?* Resp. Leander *tract. I. disp. XVII. quæst. XXI.* Trullenchus *Lib. I. in bull. §. 7. cap. III. dub. 8.* Tamburinus *L. II. in Decal. cap. XVI. §. 5. num. 5.* docent, esse probabile id fieri posse: quia omnia vota Deo, tamquam fini præcipuo, nuncupantur; ad pauperem vero, vel Ecclesiam diriguntur, ceu in finem minus principalem, & secundarium. Ergo, sicut votum in solum Deum directum potest propria voluntate in melius commutari, ita poterit commutari votum quod cedit in maiorem aut pauperis, aut Ecclesie utilitatem. Hanc vero opinionem ut improbabilem nos reiicimus: quoniam pauper, vel Ecclesia post acceptationem promissionis, voto, aut iuramento firmata, ius acquirit in rem promissam. Porro nullum privilegium impertiens facultatem commutandi vota, potestatem simul impertit lædendi iustitiam, seu ius tertii. Antequam votum acceptetur, votum commutari potest, quia nondum pauper ius habet in bona promissa. Sed acceptatione secuta, nullo modo absque illius consensu promissio data infringi potest. Et est opinio communis, ac vera.

VII. Quæst. V. *An qui semel lucratus est iubilæum, possit post illud commutationem votum.*

torum obtinere? Resp. In bulla cruciatæ expresse definitur, quod *anno durante gratiæ* in eadem concessæ obtineri possint, secus eo transacto. In iubilæo res definita non est. Ideo qui illud lucratus est, si vota commutari sibi non fecit, quia illorum fortasse est oblitus, poterit illo elapso commutationem consequi, sicut potest a calibus reservatis absolutionem obtinere, etiam transacto iubilæo, quod tempore debito lucratus est, ut docent Sanchez *Lib. IV. cap. xlv. num. 36.* Leander *tract. v. disp. xiv. quest. xviii.* Henriquez *Lib. VII. de indulgentia cap. xi. num. 14.* Salmantic. *tract. xvii. cap. iii. punct. 17. n. 157.* ubi volunt, posse voventem qui etiam data opera, & sciens omisit impetrare votorum commutationem, transacto iubilæo, eandem obtinere commutationem. Hoc mihi difficile videtur: qui enim deliberato animo contemnit recipere favores, & beneficia quæ definito tempore Princeps elargitur, dignus minime est ut pro libito accipiat. Sed hæc vix reipsa occurrunt.

VIII. Quæst. VI. *Si quis principio hebdomadae publicati iubilæi commutari sibi vota curaverit, animo lucrandi iubilæum, sed postea aut negligentia, aut oblivione opera pro suscipiendo iubilæo necessaria omiserit, atque adeo illud minime adeptus fuerit; consistit ne talis commutatio?* Resp. Si quis bona fide votorum commutationem obtinisset absolutam, & ab omni conditione præcisam, eam validam reputarem. Nihil siquidem deprehendere valeo quod eius valori obsit: ea quippe extra confessionem fieri potest ab eo qui auctoritatem habet. In vovente quoque dispositio animi parati ad lucrandum iubilæum fuisse supponitur. Extincta ergo fuit prior obligatio. Obligatio autem semel extincta numquam reviviscit. Si vero commutatio illegata fuisset priorum operum executioni, quæ necessaria sunt ad assequendum iubilæum; planum esset quod commutatio nulla fuisset, quia utpote conditionata, effectum suum habere non poterat, nisi conditione impleta. Ita Suarez *Lib. VI. cap. xv. num. 9.* Sanchez *Lib. IV. cap. lvi. num. 99.* Salmant. *tract. xvii. cap. iii. punct. 17. num. 158.* alique. Addunt Sanchez, Diana, Trullenchus, & Bonacina, ut referunt præfati Salmant., non peccare mortaliter eum qui bona fide votorum commutationem obtinuit animo lucrandi iubilæum, etiam si deinceps opera deliberato animo negligat necessaria ad illum consequendum: quod mihi haudquaquam probatur. Siquidem nullo modo præsumi potest

Pontificem velle beneficia vi iubilæi impertiri illis qui voluntarie iubilæum istud contemnant accipere. Quapropter ruit fundamentum Salmanticensium Patrum scribentium, non constare, Pontificis mentem esse ad hoc obligare. Immo addimus nos, cuique secundum leges prudentiæ iudicanti perspectum esse, mentem Pontificis esse denegare sua beneficia iis omnibus qui eadem contemnant.

IX. Quæst. VII. *Peccat ne Confessarius qui postulatus renuit tempore iubilæi vota commutare?* Resp. Si iusta causa denegandi commutationem adsit, nullam perpetrabit culpam; si absque causa commutare vota postulanti recuset, peccat plus minusve pro circumstantiarum varietate.

X. Plura alia quæ disputanda hac de re occurrerent, ad tractatum de iubilæo discutienda, & resolvenda remittimus.

C A P U T X V I I

De regressu ad priorem materiam post votum commutationem factam, & acceptatam a vovente.

I. Quæst. I. *An quando votum commutatur in aliam materiam, extinguatur prior obligatio?* R. Convenit inter Theologos, in hoc differre commutationem a dispensatione, quod in hac vinculum omnino solvatur; in illa vero tantummodo mutetur; ut conceptis verbis tradit Angelicus in IV. dist. xxxviii. qu. i. art. 4. quæstiunc. 3. *Quando votum commutatur, vovens absolvitur ab uno, & ligatur ad aliud; sed quando in voto dispensatur, simpliciter a voto absolvitur, sine hoc quod ad aliud ligetur.* Extincta vero obligatione præstandi primam materiam voto promissam, confurgit altera eiusdem generis obligatio, quæ nempe sub voti, & religionis vinculo astringit voventem ad solvendum pensum subrogatum.

II. Quæst. II. *An facta voti commutatione, teneatur vovens exequi priorem materiam, si materia substituta facta sit impossibilis, vel ipse sua culpa eam præstare omiserit?* Resp. Certum est voventem contra votum peccare, si materiam, seu onus subrogatum deliberate exequi negligat. V. g. vovisti eleemosynam; hæc in ieiunium tibi commutata fuit tali hebdomada exequendum. Hoc tua culpa omitti, aut ob infirmitatem observantia reddita est impossibilis. Quantum ad primam quæsti partem, communis opinio est, te non teneri ad implendam rem prius promissam: quia per commutationem extincta est illa obligatio.

tio. Res autem extincta non reviviscit. Tenebris vero onus substitutum implere, etiam elapso tempore definito: quia non fuit illigatum tali tempore ob aliquam eiusdem temporis circumstantiam, sed tanquam termino finiendæ obligationis.

III. Advertunt communiter Auctores, non reviviscere pristinam obligationem, quando commutatio facta fuit legitima Prælati, seu iurisdictionem habentis, auctoritate; secus, dum commutatio facta fuit propria voventis auctoritate: tunc enim, si materia per semetipsum subrogata impossibilis quocumque modo facta sit, tenetur vovens priorem implere obligationem.

IV. Quæst. III. *Facta voti commutatione, & a vovente acceptata, liberum ne illi est ad priorem redire materiam?* Resp. Quædam certa sunt in hac quæstione, & quædam contentiosa. Si commutatio facta sit in minorem obligationem, admixta dispensatione; dubio procul ad pristinam regredi materiam vovens licite valet, relicta materia substituta: quia nemo cogitur privilegio uti dispensationis sibi faventis, sed quod melius est, amplecti semper potest. Idem tanquam certum statuunt Salmanticenses de commutatione facta in æquale: quia commutatio est in favorem voventis, cui favorari, & beneficio personali renuntiare pro libito potest.

V. Disputant vero Auctores, an liber sit regressus ad priorem materiam, quando commutatio legitima auctoritate facta sit sive in æquale, sive in melius. Adfirmant Sanchez *Lib. IV. c. lv. n. 26.* Leander *tract. i. disp. xviii. q. xxiv.* Caitropalaus *tract. xv. disp. ii. punct. 18. n. 10.* Lessius *Lib. II. c. xl. dub. 16. n. 111.* Azorius *Lib. XI. c. xviii. q. x. Bonacina disp. iv. q. ii. punct. 7. §. 3. n. 20.* Laymanus *Lib. IV. tract. iv. c. viii. n. 27.* Salmanticenses *tract. xvii. c. iii. punct. 18. n. 169.* alique. Siquidem commutatio, quocumque modo fiat, in favorem, & beneficium voventis fit. Sed unusquisque renuntiare potest proprio favori, ut colligitur ex cap. Statuimus de regul. iur. Accedit quod commutatio fit cum tacita hac conditione, ut vovens impleat quod sibi fuerit substitutum, nisi malit votum prius factum implere. Tandem benignitas Dei in hoc potissimum splendet, ut voventes percipiant, mitius cum Deo quam cum hominibus agi. Ex quo inferunt, posse voventem, quoties sibi placuerit, redire ad pristinam materiam, omnia subrogata; & contra respuere pristinam, quam, relicta substituta, iterum elegerat, & redire ad substitutam.

VI. Altera sententia, cui subscribo, negat voventem post commutationem factam in melius, & acceptatam, posse ad pristinam redire materiam. Quoniam, licet commutatio sit in favorem voventis, quod omnes concedunt; hinc tamen haudquaquam consequitur posse voventem semper, & quacumque circumstantia inspecta, redire ad priorem obligationem. Ut commutatio dicatur, & sit in voventis favorem, satis est quod rescindat prioris vinculi obligationem, & alterum onus substituat. Hic est unicus commutationis favor. Anne, quia commutatio favet voventi, licitum est levem pro gravi materia substituere? Immo omnes fatentur, æqualitatem moralem servandam esse. Favor ergo commutationis eo unice spectat ut prior obligatio rescindatur, & altera substituat. Quoties vero superior, dum votum commutat, imponit aliquam meliorem materiam, id præstat, ut compenset rescissionem prioris obligationis, qua valde premebatur vovens; onusque levius existimavit, materiam substitutam, licet absolute meliorem, implere quam exequi pristinam. Nec enim existimandum est, superiorem pro arbitrio votum in melius commutare; sed ideo id quandoque facit, ut libertatem compenset quam donavit voventi, illum a priori obligatione eximendo. Commutatio quippe contractus quidam est, in quo æqualitas, quoad fieri moraliter potest, servanda est. Quando ergo vovens in hoc contractu acceptavit onus substitutum, vinculo religionis se adstrinxit ad illum implendum. Maior materiæ substitutæ valor in obligationem voti trahit; & hanc obligationem libere vovens acceptavit. Nequit ergo ad pristinam minorem obligationem redire. Quandoquidem iam vovens beneficium commutationis sensit ob solutionem prioris vinculi: quod beneficium eo in pretio commutatori habitum fuit, ut indicaverit æquum fuisse aliquid melioris materiæ voventi imponere ad priorem obligationem æquandam. Ergo ab hoc solvendo onere nequit vovens licite resilire. Accedit quod dum commutatio fit in favorem voventis, simul etiam peragitur in maiorem Dei cultum. Ergo, si vovens fruatur beneficio libertatis a priori vinculo, æquum est ut cultus quoque divinus eluceat per excellentiorem materiam ei offerendam. Tandem confirmatur exemplo quorumcumque civilium contractuum. Contractu inito Petrus & Paulus super vase argenteo Petro

donando, fit commutatio petita a Paulo, & vas argenteum in aureum commutatur, Petro, cui solvendum est, consentiente, & Paulo, qui solvere debet, acceptante: licitum ne Paulo esset resilire ab hoc secundo contractu, & ad primum reverti, inconsulto Petro? Si id ageret, nonne iustitiam læderet? Quod si iniustum hoc est in humanis permutationibus, quidni & in divinis? Hanc sententiam defendunt Suarez *Lib. VI. c. xx. n. 1.* & 4. Raphael de la Torre 2. 2. *quæst. lxxxviii. art. 12. disp. v. n. 12.* Filiucius *tract. xvi. cap. x. n. 288.* Reginaldus *Lib. X. c. 1. n. 362.* Castropalaus vero *tract. xv. disp. 11. punct. 18. n. 9.* & Prado *c. xxxi. quæst. xv. n. 104.* satis probabilem eam existimant. Contrariæ opinionis argumenta soluta remanent ex probatione nostræ sententiæ. Nam commutatio quantum ad aliqua est in favorem voventis, secus quantum ad omnia: est enim in favorem simul divini cultus. Si autem in quocumque casu semper licitum esset voventi recedere a commutatione facta, & ad priorem redire; item priorem obligationem susceptam relinquere, & ad materiam subrogatam denuo regredi; tunc certe commutatio esset in solam voventis utilitatem. Verum, cum commutatio contractus quidam sit, in utilitatem, & favorem utriusque partis cedere debet. Quod subdunt, commutationem fieri sub conditione, gratis asseritur, & est contra naturam contractus permutationis. Denique benignitas Dei in hoc summopere elucet quod ob quamcumque congruam causam remittit priorem obligationem, aliamque substitui patitur.

VII. Hucusque disputatum est de voti commutatione in melius; nunc pauca addimus de commutatione voti in bonum æquale. Quæ dicta sunt in favorem sententiæ negativæ licitum esse regressum ad priorem materiam, quando commutatio est in melius, evincunt quoque licitum non esse hunc regressum, quando commutatio est in æquale. Siquidem etiam, quando commutatio est in æquale, facta fuit ex consensu utriusque partis, & voventis postulantis commutationem, & superioris loco Dei consentientis, & permittentis. Ergo regressus ad primum contractum, seu votum, licitus minime est, Dei ministro inconsulto. In hanc sententiam concedit perdoctus Petrus Passerinus *q. clxxxvii. art. 1. n. 772.* ubi, sententiæ utriusque relatis fundamentis, rationes pro contraria opinione allatas, tamquam infirmas, rejicit; quæ, ut verum fatear, tales mihi quoque videntur,

Nam, ut omnia breviter complectamur, permutatio voti naturam voti non tollit; sed permanet votum cum sola materiæ diversitate; & vovens vi voti tenetur implere obligationem sibi impositam a commutante. Atqui, etiam secundum plures Auctores contrariæ opinionis, maxime Sanchez, Salmanticensis, aliosque, vovens non potest propria auctoritate commutare suum votum in materiam æqualem. Ergo fateantur necesse est illicitum quoque esse regressum voventis ad priorem materiam. Quoniam tunc propria auctoritate commutaret votum, prioris quidem obligatio voti extincta est, atque nullo modo reviviscit, quemadmodum fatentur omnes adversarii: etenim si materia subrogata evadat impossibilis, non tenetur vovens priorem obligationem exequi. Dum ergo ad priorem materiam revertetur, novam sibi vovens auctoritate propria obligationem imponeret. Hæc obligatio est obligatio voti. Ergo vovens propria auctoritate commutaret suum votum in æqualem materiam; quod fieri posse, adversarii ipsi renuunt concedere.

C A P U T XVIII.

Regula servanda in votorum commutatione.

I. **Q**uamquam nulla certa, & præcisa regula commutandorum votorum asserri potest; nihilo tamen fecius quædam assignari regulæ solent generales, quæ vi prudentiæ Superioris commutantis vota, moderari, & applicari debent, inspectis circumstantiis loci, temporis, & personarum. Licet enim non ostendant præcisam commutationis faciendæ mensuram, magnopere tamen deserviunt commutanti, ut in praxi proximius limites prudentis æqualitatis attingat.

II. *Regula prima.* In voti commutatione sola materia voto promissa spectanda est, nulla habita vinculi ratione. In dispensatione & materia promissa, & vinculum promissionis consideratur, quia utrumque per eam tollitur; secus vero in commutatione, in qua vinculum remanet, seu aliud eiusdem naturæ subrogatur. Secundum hanc communem regulam in commutatione voti vitandi alicuius peccati non est necessaria impositio gravis materiæ: quippe vinculum præcepti non aufertur, nec vinculum voti; sed transfertur in materiam substitutam. Itaque in voto vitandi fornicationem, spectanda est vis voti ad removendum voventem a lapsu in tale peccatum. Hic enim proximus est istius voti finis. Si deprehendatur votum istud magnam ha-

habere efficacitatem ad subducendum voventem a lapsu in tale peccatum, ita ut sine voto frequenter vovens labatur in fornicationis flagitium, raro autem voti vinculo obstrictus; tunc votum summopere cederet in divinum cultum, & voventis utilitatem: quapropter commutandum esset in materiam gravem, quæ pari polleret, iuxta prudentem existimationem, efficacia ad arcendum voventem a crimine fornicationis. Hanc porro materiam substituendam, gravem, efficacemque ad præfatum finem, communiter reputant Auctores confessionem perpetuam in singulos menses. Si contra, votum nihil, aut parum conferret in finem præcipuum liberandi voventem a peccato; sed potius vovens sacrilegia multiplicaret frequenter criminum perpetratione; tunc materia valde levis in commutatione substituenda esset, qualis foret recitatio officii B. Virginis, aut illius Rosarii semel in hebdomada per quinquennium, plus minusve, variis circumstantiis inspectis.

III. *Secunda regula.* Maior, aut minor materiæ dignitas repetenda haudquaquam est ab excellentia solius virtutis cuius fructus est; sed inspiciendæ circumstantiæ sunt, & potissimum voventis utilitas, loci, temporisque conditio. Ad reprimendam carnis rebellionem vovisti ieiunium, ad temperandam avaritiæ sitim eleemosynam. In commutatione faciendâ non recte subrogaretur ieiunio, quod est actus abstinentiæ, oratio, quæ est actus religionis, virtutis licet excellentioris ipsa poenitentia; nec eleemosynæ prudenter substitueretur actus internus caritatis, aut oratio mentalis: quia eiusmodi exercitia parum conducunt ad finem præstitutum sibi a vovente in suis votis. Nec tamen semper substituenda est materia eiusdem generis; ut, si prior voti materia fuit opus poenitentiae, necessario subroganda sint opera laboriosa poenitentiae; sed illuc commutans spectare principaliter debet, ut utilitas spiritalis voventis, & divinum obsequium salva sint, & integra, quoad fieri potest. Sacramentorum frequentia est bonum universale, quod solet æquare quamcumque alterius materiæ efficacitatem ad liberandos voventes a criminum perpetratione. Adversus vero avaritiam eleemosyna prævalida est; sed circumstantiæ semper sunt attendendæ.

IV. *Tertia regula.* In quolibet voto præ oculis potissimum finis qualitas, sive dignitas habenda est. Finis enim quem vovens sibi præstituit, materiam voto subiectam quodammodo erigit, pretiosoremque constituit. Votum abstinentiæ a ludo, ut periuria, & blasphem-

niæ vitentur, nobilior ac præstantius multo est ob talem finem, quam si editum fuisset, ne pecuniæ prodigerentur. Finis ergo voventis accurate perpendendus est in commutatione, ut possit subrogari materia quæ aptior sit ad eum assequendum. Et quo nobilior finis est, eo gravior digniorque substituenda materia requiritur.

V. *Quarta regula.* Exequendi voti difficultas etiam consideranda est, eo quod difficultas huiusmodi meritum auget. Si votum ieiunii commutandum sit pauperi in eleemosynam, minor quantitas est illi imponenda quam si votum diviti hoc pacto commutaretur: quia Deo acceptior est parva pauperis oblatio quam magna divitum dona, dummodo cetera sint paria. Vires quoque voventium inspiciendæ sunt. Plura ieiunia imponenda sunt otiosis, robustis, helluonibus, quam debilibus, & operariis hominibus laboriosam vitam ducentibus. Hac ratione in votis peregrinationum examinandæ sunt expensæ, molestiæque itinerum, ut congrua materia, quæ hæc omnia moraliter æquet, substitui possit; quemadmodum communiter Auctores docent, quos citat Sanchez *Lib. IV. cap. lvi. n. 11.* & seq. ubi etiam animadvertit in supputatione expensarum attendendum esse statum, & conditionem voventis: quia res estimandæ sunt, prout moraliter contingere solent. Et quia communiter divites pedites itinera non arripiunt, plus multo expendere solent quam pauperes; idcirco computandæ sunt expensæ peregrinationis per respectum ad eorum statum & dignitatem: quod etiam Suarez cum aliis docet. Nec solæ itus, sed reditus etiam expensæ computandæ sunt, ut colligitur ex *cap. Magne de voto*, ubi expensæ supputantur, in commutatione voti Hierosolymitanæ peregrinationis. *Expensas quam fueras eundo, morando, & redeundo factururus*, inquit Pontifex summus. Si vovens tamen deliberasset domicilium figere in termino suæ peregrinationis, tunc reditus expensæ computandæ minime forent. Quando autem sacrarium, aut imago, cuius visitationem quis vovit, propinquior, aut remotior post editum votum evadit, vel quia vovens domicilium mutavit, vel quia translata imago proximior voventi facta est; tunc considerandum est, quoniam ex loco votum obliget. Si voti executio peragenda erat ex loco ubi votum nuncupatum fuit, in computatione expensarum eiusdem loci ratio habenda est. Contra vero, si votum solum ex loco propinquiori obliget. Denique itineris pericula, & damna quæ paterentur res domesticæ ex vo-

ventis absentia, ac expensæ commorationis in loco peregrinationis, temporisque spatium, quod fuisset in peregrinatione insumendum, haberi præ oculis debent. In his omnibus sicut nimia morositas declinanda est, ita quoque supina oscitantia vitari debet, & ad prudentis œconomix leges omnia sunt revocanda, ut communiter Auctores docent, potissimum Suarez.

VI. *Quinta regula*. Necessè haud est ut votum personale in personale, & reale in reale commutetur, quamquam id congruum, & expediens sit, dum commode potest commutator talem servare regulam. Hoc colligitur ex *cap. II. de voto*, ubi votum peregrinationis Hierosolymitanæ, quod est personale, in votum eleemosynæ, quod est reale, commutatum legitur. Ratio quoque clara est. Quippe in votorum commutationibus cultus Dei, & spiritualis votentis utilitas consideranda sunt. Hæc autem duo æque reperiri possunt in actionibus personalibus, ac realibus. Non est ergo attendenda æqualitas mathematica, sed moralis: quæ prout magis vel minus promovet divinum cultum, magis aut minus apta est ad constituendam æqualitatem cum priori materia.

VII. *Sexta regula*. In votorum conditionalium commutatione considerandum est quam contingens sit eventus conditionis, dum votum conditioni illigatum commutandum est in absolutum. Vovisti e. g. erogare decem aureos in eleemosynam, si navis salva pervenerit ad portum. Petis ante adventum navis, votum commutari in absolutum. Prout magis vel minus probabilis est adventus navis in portum, poterit augeri, vel minui quantitas eleemosynæ. Si dubius sit adventus, decem in quinque; si valde probabilis, in septem circiter commutare poterit; sicuti fit in contractu affecurationis, in quo maius exigitur pretium, prout magis incertus est eventus. Vovisti Religionem, si pater incolumis ex infirmitate evaserit. Petis commutari votum, antequam pater sanus fiat. Tunc commutandum est in maius, aut minus onus, secundum quod maius, aut minus est paternæ vitæ periculum. Si votum conditionale commutetur in aliud conditionatum, & conditiones sint æque dubiæ; in æqualem materiam commutatio facienda est. Si vero magis certa conditio adiiciatur; materia quæ substitui debet, minuenda est. Si commutatio fiat, conditione impleta; tunc commutatio fieri debet in æqualem materiam: quia votum absolutum in aliud absolutum commutatur.

Idem dicendum est de voto pœnali, si commutandum sit post pœnam contractam: tunc enim votum evasit absolutum, atque adeo regular commutationis voti absoluti servandæ sunt. Quando autem votum commutandum est, pœna nondum contracta, tunc consideranda est non solum materia, sed etiam pœna. Qui plura de hoc cupit, consulat Sanchez *loc. cit.* nec enim tanti momenti sunt, ut fusioem requirant sermonem.

VIII. *Ultima regula*. In qualibet votorum commutatione semper spectanda, & ponderanda est votentis fragilitas, cavendumque ne multum gravetur, aut periculo transgrediendæ novæ obligationis expositus maneat. Facillime est indulgendum, ut commutatio in ea opera fiat quæ eidem faciliora evadunt. Ut, si solitus votens sit ieiunare, preces fundere, sacramlectionem frequentare &c. in eiusmodi opera vota commutari possunt, ceteris tamen circumstantiis spectatis. Quandoquidem optio exhibenda votenti est, ut ea sibi seligat onera quæ minus sibi gravia videntur. Frequentia sacramentorum est sanctum illud opus in quod plurima vota commutari possunt. Cui namque hæc non prodest frequentia moderata, v.g. semel in mense, summpere de eo est pertimescendum.

IX. Exempla quædam votorum commutatorum subiicio ex iure, optimisque Auctoribus eruta. *Cap. Venientibus de voto*, commutatur votum Hierosolymitanum editum a quodam puero, cum quo dispensandi causa iusta erat, in votum eleemosynæ, qua toto vitæ curriculo uni pauperi provideret. Et *cap. Magnæ eodem titulo*, votum talis peregrinationis ab Episcopo factum commutatur in hoc ut expensæ accessus, & recessus: illuc mittat; itineris vero incommoda, & labores vigiliis, ac frequentibus ieiuniis compenset.

X. In peregrinatione communiter Auctores considerant, utrum iter pedestre sit, nec ne. Si votens pedester peragere debeat peregrinationem; laborem unius diei itineris pedestris in unius diei ieiunium recte commutari posse decernunt, & duorum dierum in duo ieiunia &c. Si iter pedestre non fuerit, sed equestre, laborem quatuor dierum in unius diei ieiunium optime permutandum esse constituunt.

XI. Animadvertit Medina *Lib. I. Sum. cap. XIV. §. 7. reg. 3.* quod qui commutare deberet votum ingrediendi Religionem Dominicam, perpendere deberet onera subeunda a votente, nempe quotidianam officii canonici recitationem, ieiunia septem mensium in annos singulos, perpetuam a carnibus abstinentiam,

riam, indusia lanea ad carnes semper deferenda. Porro infert, hoc votum commutandum esse in hæc onera, ut scilicet votens ieiunet toto tempore vitæ suæ singulis sextis feriis, de quindena in quindenam, sacra exomologesi præmissa, sacram sumat Euchari-stiam, quotidie psalmos recitet pœnitentiæ, & eleemosynam iuxta suam facultatem eroget. Adderem ipse vestitum modestum cum in colore, tum in ornamentis aureis, vel argenteis non adhibendis. Votum simplex castitatis non posse pura commutatione tolli, docet Sorus *Lib. VII. de iust. q. IV. art. 3.* iuxta illud Proverb. XVI. *Omnia ponderatio non est digna continentis anima*. Propterea subditi aliquid dispensationis necessario permiscendum esse.

XII. Votum non ineundi matrimonium commutare solent in confessionem singulis mensibus peragendam per biennium, aut trien-

nium. Adderem aliquam eleemosynam erogandam puellæ pauperi quæ religiosum statum amplecti vellet.

XIII. Votum sacerdotii suscipiendi commutandum esse communiter dicunt in quotidianam psalmodiam pœnitentiæ cum litanis, vel Officii B. Virg., vel Rosarii recitationem, in confessionem, & communionem in quindenas singulas, in votum castitatis servandæ in saculo, & in obligationem conferendi singulis mensibus eleemosynam pro una Missa celebranda. Si votum respuat castitatis, ut est probabile, ieiunet singulis sextis feriis toto tempore vitæ suæ. Sed in votis similibus satius erit simul cum commutatione dispensationem postulare ab illis qui facultate pollent eam impertiendi. Quia in tam gravibus votis vix adest materia digna subroganda, ut optime advertit Sanchez *loc. cit. n. 42.* Et hæc de votis dicta sufficiant.

LIBER QUINTUS IN DECALOGUM.

SECUNDUM PRÆCEPTUM TRACTANS.

Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum: nec enim habebit insontem Dominus eum qui assumpsit nomen Domini Dei sui frustra. Exod. cap. xx. vers. 7.

P R Æ L O Q U I U M.

Amplissimam disputationis materiam nobis primum Decalogi præceptum suppeditavit. Secundum vero argumentum exhibet differendi, non quidem adeo vastum, sed multo ob Christianorum pravitatem luctuosius. In istius namque præcepti commentario quod fusiore calamo versandum suscipio, est illud iusiurandum quod gentibus omnibus, quantumvis feris, barbaris, & incultis, summæ semper fuit venerationi, magnoque in pretio habitum. At o tempora, o mores! Quamvis christiana religio præ omnibus aliis sectis iuramenti sanctitatem profiteatur; quamvis in extremis dumtaxat eventibus, pluribusque servatis conditionibus, maximaque cautione, & reverentia sanctum Dei nomen usurpandum doceat: nihilofecius tantum est huius sanæ, & evangelicæ doctrinæ abusus, ut Christianorum plurimi nihil frequentius in ore habeant quam iuramenta, modo in pactis, & contractibus firmandis, modo in rerum emptione, & venditione, nunc in ludis, & oblectamentis, nunc denique in omni familiari sermone. Hæc porro iurandi frequentia tantam peierandi invehit consuetudinem, ut IESU Christi legem, & professionem contemptui, ludibrio, & vituperio vel penes infideles ipsos exponat. Nec enim in animum sibi inducere Ethnici valent, ut credant Christianos verum Deum fide, spe, & caritate colere, ac diligere, cum illos audiunt sacrosanctum eiusdem nomen passim contemnere, eodemque in omni fere verbo abuti. Verum enimvero, quod uberiorem lacrymarum fontem deposcit, est Casuistarum quorundam doctrina, qua non iurandi consuetudinem ad iustas, rectas-

rectasque in iuramentorum usu servandas regulas revocant; sed contra, leges ipsas, & regulas iuramentorum ad pravos peierantium mores accommodant: quod non eo in sensu accipi velim, ut ipsorum quisquam horrendum periurii scelus adprobet; sed ut ita potius falsa, crudelique benignitate decepti eorum non pauci, cum audiunt in omni fere sermone sanctum Dei nomen usurpari, ad plurimos peierandi periculo subducendos, id quod revera iuramentum secundum Scripturas divinas, Patresque sanctos est, iuramentum non esse, sed dicendi formulam huius, vel illius patriæ propriam, suadere misericordie intentione, bonaque fide admittantur. Effrenis namque, & impotens multorum licentia divinum nomen sine delectu, iudicio, & iustitia adhibendi Summiſtarum pluribus occasionem dedit scribendi, non iurare homines, quamquam adfirmant *Per Deum* verum esse id quod enuntiant: quoniam vel iurandi animum non habent; vel hæc invocatio *Per Deum* apud quasdam nationes ad patrium loquendi morem reducitur; vel *restrictionibus mentalibus* subtrahitur iuramento materia; vel alio, quam ille cui iuratur, intelligit; iuramentum dirigitur. Hinc Christianorum iurandi frequentia Casuistas non paucos ad laxas opiniones cuedas impulit; istorum vero opiniones audaciores in iuramentorum usu Christianos fecerunt; ac denique tum ob illorum scribendi laxitatem, tum ob istorum vanam divini nominis usurpationem sacrilega peierandi consuetudo tam altas egit radices, & tam impune ubique obfirmata viget, ut criminis enormitatem fere exuerit. Quapropter, antequam ad iuramenti difficultates enucleandas accedo, de more hæreticorum errores, & quorundam Casuistarum propositiones, partim ab Ecclesia proscripſas, & partim, licet proscripſas non sint, nimium tamen ab honestate evangelica aberrantes, ob oculos ponam. His omnibus tamen præmittam oportet, quid reipsa Deus hoc secundo suo mandato præcipiat, quidve prohibeat. Plura siquidem in his verbis, *Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum*, continentur, quæ nisi in antecessum edisseram, oratio, utpote nullo definita orbe, non posset ubique sibi constare, ac recta incedere via. Primum ergo omnium variam verborum, quibus Deus suum expressit secundum mandatum, significationem patefaciam; deinde ad propositum argumentum versandum accedam.

DISSERTATIO I. DE IURAMENTO.

CAPUT I.

Quæ Deus præcipiat, quæve prohibeat hoc secundo Decalogi præcepto, exponuntur.

I. **T**riplicem sensum quo Dei nomen usurpari potest, explicat D. Thomas 2. 2. q. lxxxix. in eiusdem quæstionis proœmio his verbis. *De assumptione divini nominis nunc agendum est. Assumitur autem divinum nomen ab homine tripliciter. Uno modo per modum iuramenti ad propria verba confirmanda: alio modo per modum adiurationis ad alios inducendum: tertio modo per modum invocationis ad orandum, vel laudandum.* De his tribus & nos, Angelici vestigiis insistentes, sermonem habebimus. Ceterum latius D. Thomas explicat *opuscul.* VII. plures modos quibus nomen Dei in vanum usurpari valet. Verum quia, dum de variis iuramentorum formulis nobis sermo erit de illis quoque differemus; ideo ad id quod reipsa

Deus hoc suo mandato præcipiat, quodve prohibeat, manifestandum, gradum facimus.

II. Lex quæque, dum aliquid fieri vetat, simul quæ præstanda sunt iubet. Quare, cum Deus prohibeat nomen suum in vanum usurpari, præcipit ut idem sanctum nomen a nobis colatur, honoretur, atque per ipsum sancte iuretur. Duo itaque hoc secundum Decalogi mandatum continet. Primo prohibet ne quisquam sacrosanctum Dei nomen contemnat, polluat, vane, seu sine necessitate, usurpet; atque ne falso, vel frustra, aut temere per ipsum iuret. Secundo iubet nos summo obsequio idem sanctum nomen laudare, & venerari. Hæc perspicue docet Catechismus Concilii Tridentini de secundo præcepto c. III. sect. 3. *Quo imperat, illa sunt, nomen Dei esse honorandum, ac per illud sancte iurandum. Hæc rursus quæ prohibet. Nemo divinum nomen contemnat, nemo illud in vanum assumat, neve per ipsum aut falso, aut frustra, aut temere iuret.*

III. No-

III. Nomen divinum, cui honorem & cultum exhibere iubemur, non accipitur dumtaxat secundum syllabas, litterasque, seu vocis sonum, sed potissimum iuxta id quod nomen ipsum significat. Nomen autem hoc divinum maiestatem prodit, eiusque infinita attributa. Quocumque itaque nomine immensa Dei maiestas exprimitur, nos adstringimur nominibus istis honorem tribuere. Frequenter enim in divinis Scripturis Deus appellatur Dominus, Omnipotens, Excelsus, Altissimus, Rex Regum, Iustus, Pater misericordiarum, modisque aliis, sub quibus omnibus honorandus a nobis est. Quare merito Catechismus Tridentinus *loc. cit. sec. 4.* reprobatur Iudæorum superstitionem his verbis: *Ex his facile colligitur inanem esse nominum Iudæorum superstitionem, qui, quod scriberent Dei nomen, pronuntiare non audent; quasi in quatuor illis litteris, non in re divina, vis esset.*

IV. Tum autem Deum laudamus, & honoramus, cum in omnium conspectu illum confitemur; cum illius bonitatem, iustitiam, sapientiam, misericordiamque predicamus; cum rerum omnium auctorem, opificemque illum agnoscimus; cum illius legem, & mandata addiscimus, & exequi studemus. Divinum nomen honoramus, cum sive in prosperis, sive in adversus eventis Dei gratias rependimus, dicentes cum Iob cap. 1. *Sit nomen Domini benedictum*: vel cum David Psalm. xxxiii. *Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo.* Insuper divinum nomen honoramus, cum illius opem imploramus, auxiliumque, quo nos a malo liberet, a tentationibus præservet, fortesque, & constantes reddat ad calamitates omnes ferendas, atque perseverantes in via virtutis efficiat. Denique nomen Dei colimus, cum Deum ipsum, necessitate cogente, ad confutandam incredulis veritatem in testem vocamus, iuxta illud Deut. vi. *Dominum tuum timebis, & illi soli servies, ac per nomen illius iurabis.* Si plura hac de re cupis, consule Natalem Alexandrum *Lib. IV. cap. iv.* ubi quæ Catechismus Tridentinus loco laudato *sec. 5.* tradit, fusius explicat.

CAPUT II.

Hæretici plures sacrum iniurandum, tamquam illicitum, improbant. Eorum errores recententur. Iuramentum actum honestum, & licitum Christianis virtutisque religionis, seu patriæ fructum esse, ostenditur.

I. **P**lures recententur tui antiquos, tum recentes hæreticos qui iuramenta

omnia damnarunt, Alphonſus a Castro *Lib. VIII. verb. Iuramentum.* Antiqui hæretici qui iuramentum quodcumque illicitum esse Christianis docuerunt, sunt Albanenses, Bagnolenses, seu Baiolenses, Catharistæ, & Pelagiani. Recentiores vero sunt Valdenses, Pseudoapostoli, & Wicleffistæ. Siquidem inter quadraginta quinque propositiones Ioannis Wicleffi damnatas in Concilio Constantiensi *sess. xlv. anno 1418.* hæc reperitur, quæ in ordine est 43. *Iuramenta illicita sunt quæ fiunt ad corroborandum humanos contractus, & commercia civilia.*

II. Ut hunc errorem suum præfati hæretici evincant, plura tum a Scriptura sacra, tum a ratione arcessita momenta promunt. Ex Scriptura quidem afferunt illud Osee iv. *Neque iuraveritis: Vivit Dominus: & illud Zachariæ v. Omnis fur iudicabitur, & omnis iurans ex hoc similiter iudicabitur.* Plura quoque ex Evangelio obtrudunt. Primo opponunt illud Matthæi v. *Audistis, quia dictum est antiquis: Non periurabis, reddes autem Domino iuramenta tua. Ego autem dico vobis non iurare omnino, neque per celum, quia thronus Dei est; neque per terram, quia scabellum est pedum eius; neque per Hierosolimam, quia civitas est magni Regis. Neque per caput tuum iuraveris: quia non potes unum capillum album facere, aut nigrum. Sit autem sermo vester, Est, est, Non, non: quod autem his abundantius est, a malo est.* Quo in textu duo præscribuntur. Primo absolute iuramentum prohibetur: id enim significare videtur particula illa *omnino.* Deinde formula firmandi assertiones nostras designatur illis verbis: *Sit autem sermo vester, Est, est, Non, non.* Quæ vero sequuntur, validius iuramenta inhihent: *Quod autem his abundantius est, a malo est.* Iacobus quoque Apostolus *cap. v.* tanta emphasi iuramentum proscribit, ut hoc præceptum ceteris præferre videatur. *Ante omnia autem, fratres mei, nolite iurare neque per terram, neque aliud quodcumque iuramentum. Sit autem sermo vester, Est, est, Non, non; ut non sub iudicio decidatis.* Patres etiam Christianis interdicta esse iuramenta non obscure indicant. Tertullianus namque *Libro de idololatria c. xi.* hæc scribit. *Taceo de periurio, quando nec iurare quidem licet.* Clemens Romanus, seu Auctor constitutionum apostolicarum *Lib. VI. cap. xi.* *Magister noster præcipit ut neque per verum Deum iuraremus, ut sermo noster firmiter, credibiliusque ipso iurando haberetur.* Ratione tandem hoc ipsum confirmari potest. Quoniam nequit homo,

mo, utpote infimi subfellii, Deum in testem adducere, potissimum ad confirmandos humanos contractus, pacta, & negotia. Persona enim Dei supremi ordinis est: idcirco non potest ad hæc inferiora commercia firmanda invocari sine monstruosa ordinis perveritate.

III. Veritas fidei est, non omne iuramentum prohibendum, vel illicitum esse Christianis. D. Thom. 2. 2. q. lxxxix. art. 2. hanc assertionem tum Scripturarum auctoritate, tum ratione, tum Sanctorum exemplis evincit. Iuramentum in primis suapte natura honestum demonstrat ex illius origine, & fine. *Ex origine quidem, quia iuramentum est introductum ex fide, qua homines credunt Deum habere infallibilem veritatem, & universalem omnium cognitionem, & provisionem. Ex fine autem, quia iuramentum inducitur ad iustificandum homines, & finiendum controversas.* Deinde ostendit Deum ipsum iuramentum præcepisse; quod numquam fecisset, si iuramentum suapte natura illicitum esset. Porro Deut. vi. hæc habentur: *Dominum tuum timebis, & illi soli servies, ac per nomen eius iurabis.*

IV. Confirmatur assertio nostra Sanctorum exemplis. Apostolus Paulus ad Rom. xi. Deum in testem vocavit his verbis: *Testis enim mihi est Deus.* Iuramento quoque usus est II. ad Corinth. i. *Ego autem testem Deum invoco in animam meam, quod parcens vobis non veni ultra Corinthum.* Quæ ad Galatas scripsit, iuramento firmavit cap. i. *Quæ autem scribo vobis, ecce coram Deo, quia non mentior.* Quid plura? Deus ipse pronissionem Abraham factam iuramento confirmavit: *Per memetipsum iuravi, dicit Dominus, quia fecisti rem hanc &c.* Tandem sacre Scripturæ testimoniis accedit consuetudo Ecclesiæ, quæ iuramentorum usum, necessariis conditionibus servatis, semper adprobavit, sæpius iuramenta exegit vel ad abiurandam hæresim, vel ad delictorum purgationem, vel ad confirmandam pacem, & obedientiam, vel ad finiendas lites, ut testatur Paulus ad Hebr. vi. ubi asserit, quod iuramentum sit *omnis controversie finis, & confirmatio.* Quæ fufius declarata habentur in titulis de hæret. de iureiurand. & in Concilio Ephesin. I. & Constant. & in titulo de purgat. canonica.

V. Ad argumenta hæreticorum, omissis variis responsonibus Hieronymi, Bernardi, & aliorum Patrum, ea reponimus quæ exhibent Augustinus, & Thomas. Istorum enim responsona omnibus fere probantur. Porro Au-

gustinus de serm. D. in mont. Lib. I. cap. xvii. exponit descriptum Matthæi textum, illumque his verbis interpretatur. *Ita ergo intelligitur præcepisse Dominum ne iuraretur, ne quisquam sicut bonum appetat iusiurandum, & assiduitate iurandi ad periurium per consuetudinem delabatur. Quapropter qui intelligit, non in bonis, sed in necessariis iurationem habendam, refrenet se quantum potest, ut non ea utatur, nisi necessitate. . . . Ad hoc itaque pertinet quod sic dicitur: Sit autem sermo veriter, Est, est, Non, non: hoc bonum est, & appetendum. Quod autem amplius est, a malo est: id est, si iurare cogaris, scias de necessitate venire infirmitatis eorum quibus aliquid suades: quæ infirmitas utique malum est, unde nos quotidie liberari deprecamur, cum dicimus: Liberas nos a malo. Itaque non dixit, Quod autem amplius est, malum est. . . . sed a malo est illius cuius infirmitate iurare cogaris.* Hanc eandem responsonem præbet Augustinus citato Tom. IV. Lib. de mendac. cap. xv. ubi eam firmat Pauli exemplo. *Iuravit quidem Apostolus in Epistolis suis, & sic ostendit quomodo accipiendum esset quod dictum est: Dico vobis non iurare omnino: ne scilicet iurando ad facilitatem iurandi veniatur, & ex facilitate ad consuetudinem, atque ita ex consuetudine in periurium decidatur. Et ideo non invenitur iurasse, nisi scribens, ubi consideratio cautior non habet linguam precipitem.* Has duas divi Augustini responsones adoptat D. Thomas loc. cit. eisque solvit primum, & secundum argumentum. Et per hæc quoque patet responsonis ad auctoritatem Iacobi, qui eodem in sensu ac Matthæus loquitur.

VI. Ad Patrum testimonia dicimus, illos improbasse facilem iurandi usum; ne utiqueam vero negasse necessarium. Verum utique est hanc exceptionem illos non assignasse, quoniam id necesse minime erat; quemadmodum nec Christus hanc exceptionem declaravit, ut animadvertit Soto de iustit. & iur. Lib. VIII. art. 2. Cum enim tunc reprehenderent homines ob assuetudinem propensos ad iurandum, idcirco ad institutum eorum minime pertinebat eosdem docere, aliquando licitum esse iurare: id liquidem erat per se manifestum. Hoc ipsum nobis passim accidit, qui dum vitium aliquod redarguimus, & improbamus, non semper oppositam virtutem explicamus. Hanc interpretationem firmat Augustini doctrina, quam, non tamquam probabilem, vel recenter inventam, sed tamquam communem, nullique controversiæ obnoxiam, præ-

præbet. Ad rationem autem dicitur, non posse hominem Deum inducere ut propria voce, vel signo veritatem ostendat; quod nec iurans, nec illi cui iuratur, intendunt; sed tantum homo in testem Deum advocat, ut veritas quam profert, maiorem auctoritatem fidemque apud alios homines mereatur, & credibilior evadat; quod satis est ad iuramenti utilitatem. Opponi etiam solet factum S. Basilidis martyris, de quo hæc scribit Eusebius Lib. VI. cap. v. *Cum a contubernalibus suis sacramento adigeretur, nefas sibi esse affirmavit omnino iurare: quippe Christianum se esse, idque palam profiteri.* At communis responsonis est, Basilidem militem Christianum recenter factum, regulas quas Christiani in iuramentorum usu servabant, ignorasse. Et quoniam observabat Christianos summa cautione a iuramentis abstinere, quia non nisi urgente necessitate iurabant; falso existimavit non licere Christianis iuramentum. Præterquamquod non a iudice, sed a contubernalibus ad iurandum inducebatur, & forte per eorum falsa numina: ideo iurare recusavit.

VII. Iuramentum itaque Christianis licitum est, servatis conditionibus quas infra explicabimus. Immo D. Thomas, postquam art. 2. adversus hæreticos demonstravit, iuramentum licitum esse, & honestum, art. 4. ostendit actum esse virtutis religionis, seu patriæ: quoniam iurator, invocans Deum in testem, Dei fidem profiteretur, qua Deum recognoscit tamquam primam veritatem, omniumque rerum conditorem, & provisorum. Quemadmodum ergo actus religionis est precatio, qua Deus ut auxiliator invocatur; sic religionis actus est iuramentum, quo Deus ut testis veritatis invocatur: utrobique enim Deo reverentia exhibetur. Unde, concludit Angelicus, *manifestum est quod iuramentum est actus religionis, sive patriæ.*

CAPUT III.

Recensentur propositiones quæ iuramentum spectant, ab Ecclesia proscriptæ.

I. Inter sexagintaquinque propositiones quas anno 1679. damnavit Innocentius XI. quatuor, seu quinque (una namque ad amphibologias directe pertinet) iuramenti materiam spectant. Sunt autem sequentes, quas iuxta ordinem quo in decreto pontificio recensentur, iithuc transcribam.

24. *Vocare Deum in testem mendacii levis non est tanta irreverentia, propter quam velit, aut possit damnare hominem.*

25. *Cum causa licitum est iurare sine animo iurandi, sive res sit levis, sive gravis.*

26. *Si quis vel solus, vel coram aliis, sive interrogatus, sive propria sponte, sive recreationis causa, sive quocumque alio fine, iuret se non fecisse aliquid quod revera fecit, intelligendo intra se aliquid aliud quod non fecit, vel aliam viam ab ea in qua fecit, vel quodvis aliud additum verum; revera non mentitur, nec est periurus.*

27. *Causa iusta utendi his amphibologiis est, quoties id necessarium, aut utile est ad salutem corporis, honorem, res familiares tuendas, vel ad quemlibet alium virtutis actum; ita ut veritatis occultatio conseatur tunc expediens, & studiosa.*

28. *Qui mediante commendatione, vel munere ad magistratum, vel officium publicum promotus est, poterit cum restrictione mentali prestare iuramentum, quod de mandato Regis a similibus solet exigi, non habito respectu ad intentionem exigentis, quia non tenetur fateri crimen occultum.*

II. Nihil in præsentia de recensitis propositionibus dicimus, quoniam in sequentibus de eisdem fufius disseremus, variosque sensus quos eadem admittunt, exponemus, & omnia quæ pro plena earumdem cognitione necessaria sunt, explicabimus.

CAPUT IV.

Recensentur propositiones laxæ, seu improbabiles, quas non pauci Casuista docent.

S Acrum iusiurandum ad hominum foedera, pacta, & commercia firmanda, ut dictum est, adhibetur. Ad hoc sacramentum, tamquam ad supremum, & quasi divinum iudicem, & contententes in foro, & bellantes in castris, & cuiusque sectæ, ac religionis homines summo obsequio accedunt, ut diffidia componant, ut mutuam amicitiam foveant, confirmantque, ut controversiis finem imponant. Scelestinus habetur qui iuranti fidem stricto in sensu interpretandum iuramentum esse, non modo ob reverentiam Deo debitam, verum etiam ne apud homines vilescat, parvique fiat, perdatque veritas in discrimen adducta perfugium quo se recipiat, ut victoriam reporter. Nemo non videt regulas pro iuramenti usu tradendas esse, quæ sinceritatem sine uoco, veritatem sine æquivocatione, ingenuitatemque sine circuitione spirant. Hinc consequitur reiiciendas esse illas Casuistarum opiniones quæ ambagibus iuramenta in-

involvunt, quæ amphibologiis, & æquivocationibus uti docent in iuramentorum usu, quæ denique iurandi consuetudinem facillime excusant. Ne lector istarum opinionum lenociniis decipiat, congruum duxi censum non omnium, sed quarundam dumtaxat propositionum, quæ iurandi leges nimium laxare videntur, sub initium disputationis de more meo texere, illumque ob oculos ponere.

I. „ Per quæcumque verba, etiam expressum iuramentum continentia, iuret, in foro conscientiæ omnino semper attendenda est mens, & intentio iurantis ad dignoscendum, an vere iuraverit nec ne. Aut enim positive quis intendit invocare Deum in testem, aut positive noluit invocare Deum, aut negative se habens, vel ignorans præcindit ab invocatione Dei. Si primum, certum semper est iuramentum. Si secundum, certo non est iuramentum in foro conscientiæ, sed tantum mendacium, si falsum sic asseruit. Si tertium, iterum non est iuramentum, quia eo ipso Deus non invocatur ut testis; alioquin semper iurarent, & sapissime periurarent, qui ad singula fere verba effutunt illud suum Per Deum, per sacramentum &c. Unde Confessarius audiens penitentem, falso iurasse se accusantem, non statim periurasse censere debet, sed interrogare, an intenderit Deum invocare in testem, & quidem falsitatis. Et longe sapissime deprehendet, non fuisse periuriam, sed tantum mendaciam ex materia sua diiudicanda, aliquando officiosa, aliquando iocosa, & sic venialia. “ P. Patritius Sporer tract. III. in 2. præcep. Decal. cap. I. sec. I. n. 9. pag. 203. Neque, cum iurans se falsâ iurasse testatur, ei fides habenda; sed interrogandus, utrum quando Per Deum affirmavit rem ita esse, intenderit Deum invocare in testem, & quidem falsitatis?

II. „ Per quæcumque verba, etiam perspicue Deum continentia, multo magis dubie, emittatur iuramentum, erit omnino, & semper in foro conscientiæ ad intentionem iurantis attendendum, si velimus deprehendere, an vere iuramentum sit. Vel enim, quæcumque tandem verba proferantur, intendit quis primo positive invocare Deum, vel secundo positive non invocare, vel tertio (sive quia non advertit, sive quia nescit) præcindit ab eiusmodi invocatione: hoc est, nec intendit, nec non intendit invocare. Partitio videtur adæquata: continet enim contradictoria, & præcisionem ab ipsis. Iam si primum,

certo erit iuramentum, ut ex se patet. Si secundum, certo iuramentum non erit, ut fatentur communiter Doctores. . . Licet enim ego dicam. Iuro per Deum, si nolim per hæc verba Deum ut testem mei dicti implorare, utique non implorabo, nisi valde materialiter, sicuti psittacus a magistro edoctus verba proferret. Certe in Sicilia ignobiles viri unoquoque verbo Per Dio iurant. Quis autem dicat eos ignobiles vere iurare, cum nec ipsi aliquando sciant quid significet illud Per Dio? Videtur autem ex sua notione significare per Deum. Denique si tertium, certo item iuramentum non erit, quia non invocatur Deum. Cum enim hic abstrahat ab invocatione, clare apparet invocationem non exhibere. “ Th. Tamburinus Lib. III. in Decal. cap. I. §. 3. n. 6. pag. 78. Felix Potestas Tom. I. part. II. de 2. præcep. Decalog. cap. II. n. 153. pag. mibi cxi. Vide infra cap. VI.

III. „ Ad veritatem iuramenti assertoritur exigitur, & satis est ut iurans ita rem se habere arbitretur prudenter, & non levi coniectura ductus, sed certa, aut verisimili, atque probabili. . . Tamburinus tamen addit, quod ad iurandum non sufficit qualibet probabilitas; sed ea quæ ad certitudinem moralem faciendam perveniat, necessaria sit. Sed certe qualibet probabilitas facit moralem certitudinem, ut sæpe diximus cum communi. Unde, ut bene ait PALAUS, sufficit, si prudenter, hoc est secundum probabilem rationem, ita esse arbitretur. “ Leander a SS. Sacram. tract. de iuramento disp. VII. quest. VIII. pag. 46. Quod qualibet probabilitas faciat moralem certitudinem, est propositio quæ in altera ab Ecclesia damnata continetur. Sequitur ex hac doctrina ut quisque valeat eandem rem iuramento aut affirmare, aut negare. Vide infra c. IX. n. 5. §. 4.

IV. „ Iuro v. g. per Deum me hac nocte non dormivisse, intelligendo vestitum: me non habere pecuniam, intelligendo, quam tibi elargiri velim; uxorem, vel maritum matrimonii leges non fregisse, intelligendo manifeste; non debere a me tibi centum, intelligendo, ita ut non possim ea tibi compensare cum aliis centum que tu mihi debes. “ Resp. licere, ut iidem docent (nempe Lessius, Callropalaus, Rebellus, Bonacina) & docetur passim, præcindendo tamen a damno quod dolose hoc iuramento iniuste facerem, etiam si quis non sit rogatus iurare, sed se offerat. “ Th. Tam-

Tamburinus Lib. II. in explic. Decal. cap.

II. §. 2. n. 1.
V. „ Rogatus a iudice de delicto, quod saltem sub opinione probabili non teneatur manifestare, ut si solum detur femina plena probatio, negare potest se illud commississe, subintelligendo in carcere, vel ad dicendum. . . Immo potest se offerre ad sic iurandum, quando id opus esset. “ Antonius a Spiritu sancto tract. v. de iuram. disp. I. sec. 9. num. 53. pag. 142.

VI. „ Mulier quæ adulterium commisit, potest sub iuramento negare se commississe, subintelligendo, ut manifestare teneatur. “ Idem ibid. n. 54. pag. 143.

VII. „ Mercatores qui non possunt iustum pretium ab emptoribus obtinere, nisi iurent tanti, vel tanti sibi mercem stare, cum de facto non stet, iurare quidem possunt tanti sibi stare, subintelligendo computatis omnibus expensis, vel tanti sibi stare cum alia merce quam habent domi, vel alibi emerant. “ Callropalaus tract. XIV. disp. I. punct. 7. Lessius Lib. II. cap. XII. dub. 9. n. 4. Leander tract. I. disp. XIV. q. XXVII. Candidus disp. II. art. 3. dub. 14.

VIII. „ Idem dicendum de emptoribus, qui, ne cogantur emere mercimonia a mercatoribus supra iustum pretium, adfirmant sub iuramento, res ab aliis minoris emisisse, vel sibi offerri minori pretio, ut venditores descendant ad iustum, vel infimum pretium, intra iustum tamen, mente concipiendo res minoris emisisse, vel sibi oblatas minori pretio, quas alio tempore emerunt. “ Candidus disp. XXVI. art. 4. dub. 14. Leander tract. I. disp. XIV. q. XXVIII. Palaus, Bonacina, Rebellus, & alii penes Leandrum. Vide infra disp. IV. c. IV. n. 15.

IX. „ Etiam si rogans omnem æquivocationem veller excludere, & ultra iuramentum de re facta, petat iuramentum de calumnia, exigatque iuramentum dicendi veritatem sincere absque ulla æquivocatione, adhuc poterit iurare amphibologico iuramento, & restrictione facta: quia subintelligere potes, te iuraturum absque æquivocatione iniusta. Nulla enim propositio tam ampla sumi potest, quin aliquam restrictionem habere possit in mente. “ Callropalaus tract. XIV. disp. I. punct. 7. n. 17. pag. mihi XI. Leander tract. I. disp. XIV. q. XXXVII. & penes istos Sanchez, Bonacina, Suarez, Lessius, Trullench, Diana, & alii eiusdem recentis Theologiæ. Vide infra disp. IV. cap. IV. §. 15.

Conc. Theol. Tom. III.

X. „ Titius, qui inducit testem ad iurandum, dum falsum, quod testis putat esse verum, non peccat, licet ipse Titius sciat esse falsum. “ Petrus Hurtado, Diana, Tamburinus, & alii similes: securitatis incrementum adiecit P. Moya. Vide disp. VII. cap. III. n. 31.

XI. „ Consuetudo culpabiliter retenta iurandi falsum deliberate, seu indifferenter verum, & falsum, probabilius non est peccatum distinctum aperiendum in confessione ab ipso peccato actuali periurii; sed sufficit confiteri ipsum actum periurii. “ Patritius Sporer tract. III. in 2. præcep. Decal. cap. I. sec. 4. n. 151. pag. 223. ex Tamburino Lib. III. cap. I. §. 5. & aliis. Vide disp. VII. cap. v.

XII. „ Moraliter enim minus deliquisse censendus est qui consuetudinis contractæ impetu peieravit, quamvis deliberate, quam qui recentis, & spontanea mente, ac libertate. “ Sporer ibidem.

XIII. „ Igitur impertienda est poenitenti absolutio volenti, & proponenti cessationem peccati, & nullam externam habentem occasionem, quantumcumque consuetudini peccati addicto. “ Ioannes Sanchez in selectis disp. IX. apud Tamburinum Lib. III. cap. I. §. n. 3. pag. 79. Vide disp. VII. cap. VI.

XIV. „ Quis ex inveterata consuetudine advertenter iurat falso, satis est ne dicere, semel iuravi falsum; an potius necesse erit etiam addere, id fuisse ex mala consuetudine? Respondeo, non esse necesse. . . Idem dic, ut semel hac occasione dicam, de inveterata consuetudine fornicandi, blasphemandi, & ceterorum similium: par enim est ratio. “ Tamburinus Method. ex ped. Confess. Lib. II. cap. III. §. 3. nu. 21. pag. 109. Vide disp. VII. cap. VI.

XV. „ Intellige tamen, dummodo actu positivo illam pravam consuetudinem non acceptet, vel approbet; sed solum negative se habens eam vincere negligat, vel desperet: quod sane non rarum, & valde notandum Confessario, ne nimium vexet conscientias afflictas. “

Patritius Sporer loc. cit. num. 154. Non est vexandus qui desperat vincere consuetudinem iurandi: quia non raro contingit eos sic

sic desparare victoriam; ideo urgendi non sunt ad prefatam consuetudinem evellendam. An hæc doctrina quid Iansenismi oleat, vide *disf. VII. cap. v. & VI.*

XVI. „ Qui vero habet consuetudinem tam iurandi, quam mentiendi, non tamen coniungendi iuramentum cum mendacio, si quoties iurat, advertenter iurat, & procurat non coniungere cum iuramento mendacium, neque tenetur sub mortali talem consuetudinem extirpare. “ P. Dominicus Viva *Tom. I. part. II. q. VII. art. 7. nu. 3. pag. 86.* eandem plures alii docent. Vide *disf. VII. cap. v.*

XVII. P. Ferdinandus Castropalaus *Tom. III. tract. XIV. disp. I. punct. 7. num. 4.* „ Si enim aliqua causa honesta occultandi veritatem intercedat, qualis esset, si ad tuam tuorumque salutem, honorem, rem familiarem tuendam conveniret occultatio; aut si conveniret, ne annueres interroganti iniuste; nullam culpam committit sic amphibologice iurans. Quod verum habet, etiam si non rogatus iures, sed te offeras ad iurandum; si tamen iurandi, occultandique veritatem honesta causa intercedat. “

XVIII. „ Rogatus de delicto, quod saltem sub opinione probabili non teneris manifestare, vel ex eo quod non iuridice rogaris, vel ex eo quod tibi grave nocentum ex manifestatione provenit, negare poteris te fecisse, subintelligendo in carcere, vel ad dicendum. “ *Idem ibid.*

XIX. „ Rogatus, an promiseris matrimonium, a cuius obligatione secundum opinionem probabilem immunis es, iurare poteris non promississe, subintelligendo, ut teneris. “ *Ibi n. 5.*

XX. „ Exemptus probabiliter a gabellæ solutione, iurare poteris, te non portare talem, aut talem rem, esto portes, subintelligendo, ita ut gabellam debeas. “ *Idem ibi.*

XXI. „ Mercatores qui non possunt iustum pretium ab emptoribus obtinere, nisi iurent tanti, vel tanti sibi mercem stare, cum de facto non stet; iurare quidem possunt tanti sibi stare, subintelligendo computatis omnibus expensis; vel tantum sibi stare, subintelligendo cum alia merce quam habent domi, vel alibi emerant. “ *Idem ibi.*

XXII. „ Pro supra dictis est maxime advertendum, utentem aliqua ex dictis amphibologiis debere scire, saltem in genere

se posse absque mendacio veritatem tegere. *Non tamen opus est, in particulari cognoscere modum quo debet regi.* Quocirca, si intendat iurare eo sensu quo vir doctus verum reperiet, & sciat verum reperiri. “ *Idem ibi.*

XXIII. P. Dominicus Viva in *Comment. propof. xxvii. Innoc. XI.* „ Quando tamen non occurrit commoda æquivocatio, aut restrictio externa, si causa sit gravis, rustici possunt usu duplicis scientiæ facile obvio veritatem occultare, non animo decipiendi, sed solum permittendo deceptionem. “

XXIV. „ Consuetudinarius, ut in peierando, etsi sæpe promiserit, & emendatus numquam fuerit, absolvi potest, dummodo dolore habeat, & emendari promittat. “ P. Torrecillas *Tom. I. Sum. tract. III. disp. I. cap. II. sec. I. num. 105.* Laudat Palaum, & Bonacinam.

XXV. „ Etsi verba secundum se æquivocata non sint, nec nisi verum sensum habeant, nihilominus ratione circumstantiarum loci, temporis, officii, interrogantis, & respondentis &c. restrictio, quæ alias esset pure mentalis, fieri potest sensibilis, & a mendacio, & periurio excusari, ac cum iusta causa eius usus licitus fieri. “ *Idem consult. 23. n. 134.*

XXVI. „ Immo nec opus est quod iurans, vel attestans cognoscat specificum modum, quo veritatem celare possit. Sufficit enim præcipue pro indoctis, quod etsi verbis negantibus utatur, in animo addat, Volo veritatem celare, quin mentiar, vel peiurem eo modo quo Doctores id fieri possunt docent. “ *Idem ibi n. 188.* citat Sanchez, Suarez, Castropalaum.

XXVII. „ Similiter non esset plusquam veniale mendacium, dice vro ablata I, cum vere nihil urat. “ P. Thomas Sanchez *Lib. III. in Decal. cap. VI. n. 3.*

C A P U T V.

Quid sit iuramentum. Variæ iurandi formulæ exponuntur.

I. Iuramentum definitur a D. Thoma 2. 2. q. lxxxix. art. 1. quod sit invocatio divini nominis ad fidem faciendam, aut promissionem firmam. D. Augustinus ab ipso D. Thoma relatus *loc. cit.* definit iuramentum his verbis ser. xxviii. de verb. Apoll. *Quid est iurare per Deum, nisi, testis est Deus?* Differt ab oratione: quia per hæc peti-

petitur divinum auxilium: per illud autem postulat ut veritas manifestetur. Quare turpiter errat Franciscus Budeus Lutheranus, qui in suis *Inst. Theol. Moral. P. II. cap. III. §. 5. §. 10.* effudit, *Deum hic non spectari ut testem, quasi ius iurandum sit testimonium Dei, aut quod Deus ipse de veritate iurantis testetur.* Error Lutherani istius seipso corrumpit. Iuramentum a iure dicitur: quia, inquit idem Angelicus, quasi pro iure introductum est, ut pro vero habeatur id quod sub invocatione divini testimonii enuntiatur. Aliqua enim sunt facta vel occulta, vel contingencia, quæ humano testimonio probari nequeunt: ideo, ut divino testimonio, necessitate cogente, confirmantur, iure statutum est decretumque ut factis divino testimonio firmatis fides adhibeatur.

II. Iuramentum, ius iurandum, & sacramentum synonyma sunt. Ex Scriptura siquidem scimus pro eodem usurpari iuramentum, & ius iurandum, iuxta illud Zachariæ *Luc. I. Ius iurandum, quod iuravit ad Abraham patrem nostrum daturum se nobis.* Sacramentum quoque nuncupatur tam in Scriptura, quam in iure, ut constat ex *capit. Qui sacramentum xxxi. qu. IV.* Et quamquam sacramenti vocabulum alios magis proprios significatus habeat, usurpatur tamen etiam pro iuramento: quia & istud signum est rei sacræ, nempe infallibilis veritatis.

III. Ad clariorem datæ definitionis intelligentiam D. Thomas *loc. cit. in respons. ad 1. animadvertit, nos dupliciter testimonio divino uti posse.* Primum testimonio quod Deus iam dedit in Scripturis suis, cum scilicet textum, seu auctoritatem sacræ Scripturæ allegamus ad aliquam veritatem probandam: quod dum facimus, nullo modo iuramus. Secundo, cum imploramus testimonium ut exhibendum, nempe ut Deus veritatem illius facti manifestet in cuius confirmationem eius testimonium invocamus: & hoc modo iuramus. Porro, dum in testem Deum invocamus, ut assertiones nostras confirmet, non intendimus ut Deus statim insolito prodigio seu miraculo assertiones nostras sua auctoritate confirmet, & manifestet; quod qui faceret, Deum tentaret; sed petimus tantum ut Deus dictis nostris testimonium suum adiiciat, & veritatem revelet, quando sibi placuerit, in vita, vel in morte, in hoc, vel in futuro statu.

IV. Divinum testimonium duobus modis invocari potest. Primo *expresse*, cum Deus ipse in testem assertur: secundo *tacite*, quan-

do creaturarum testimonium cum peculiari respectu ad Deum invocatur: quod clarius infra explicabimus. Utrobique autem iuratur, quia utroque modo divinum testimonium imploratur.

V. Hæc divini testimonii invocatio fieri potest verbo, ut si ore proferas, *Iuro per Deum*; nutu, ut si interroganti, utrum *per Deum iures*, oculis, capite, vel aliquo gestu annuas; *facto*, ut si tibi offeratur iuramentum cum libro Evangeliorum, & librum ipsum tangas, etiamsi nihil proferas, iurare censearis; *mente*, ut si intra animum tuum iures te aliquid facturum, virtute religionis ad id præstandum adstringeris in foro interno; ut vero in foro externo obligeris, necesse est ut uno ex tribus descriptis signis iuramentum enuntiatum extrinsecus manifestetur.

VI. Si quis iuraret, librum Evangeliorum tangendo, ac postea deprehenderet librum illum omnino profanum fuisse; verum esset iuramentum, illudque observare deberet, quia diversitas materialis foret, quoties iurans per sacra Evangelia iurare intendisset. Contra, qui iurat per falsos deos, iuramentum non facit: quia solus verus Deus meretur sibi ab hominibus fidem præstari.

Variæ iurandi formulæ.

VII. Quoniam verba quibus iuramentum profertur, determinata non sunt, sequitur plurimas esse iuramentorum formulæ. Ad triplex genus omnes revocare possumus. Primi generis sunt quæ iuxta communem sensum, & acceptionem iuramentum, seu divini testimonii invocationem continent; quæve in omni foro pro iuramentis habentur, nisi manifeste constet de contraria intentione illius qui easdem pronuntiat. Secundi generis sunt quæ in communi acceptione divini testimonii assumptionem non continent; quæve pro iuramento non habentur, nisi qui illas profert declarat se illis verbis iuramentum edere voluisse. Tertii tandem generis sunt quæ ambiguae sunt, quæve aliquando iuramentum continent, aliquando non, iuxta varium modum quo illæ proferuntur. Exemplis res clarior apparebit.

VIII. Primi generis sunt *Iuro per Deum, Mihi Deus testis est, Vivit Deus, Testem invoco Deum vivum.* Nec tamen necesse est ut usurpetur verbum *iuro*; sed satis est confirmare propria dicta *per Deum, per fidem Dei, per fidem Christi.* Ad hanc quoque classem reducuntur iuramenta quæ sunt per creatu-

ras, ut cum dicitur, *per celum, per terram, per animam meam, per Angelos, per B. Virginem, per Sanctos &c.* Hic tamen advertas velim, quod creaturarum testimonium multipliciter invocari potest. Primo tanquam argumentum infallibilis veritatis, & hæc invocatio blasphema foret, quia solus Deus infallibilis est. Secundo creaturæ rationales invocari possunt, tanquam personæ quadam peculiari auctoritate ornatae, ut fidem faciant dictis nostris, absque respectu ad Deum; & hæc invocatio non constituit iuramentum, quemadmodum non iuramus, cum homines viventes in testes vocamus. Tertio creaturæ in testimonium veritatis appellantur, quatenus in eis maxime Deus splendet, habentque ad Deum peculiarem respectum, & earum invocatio Dei memoriam in nobis singulariter excitat, ut cum iuramus *per evangelia, per templa, per altaria, per celos, per terram, per elementa.* Secus dicendum, cum iuratur per creaturas infimas, vilesque; ut si quis iuraret *per suam barbam, per suos capillos, per suam canem &c.* non esset verum iuramentum. Licet enim omnes sint creaturæ Dei, in his tamen iuxta communem acceptionem non splendet modo peculiari divina maiestas. Si quis tamen invocando has creaturas, Deum simul in obliquo nominaret, iuramentum foret; ut si quis diceret, *Per hunc Dei panem, per Dei ignem, per aerem Dei, per hunc Dei lapidem, per hanc creaturam Dei.* Quoties namque Deus sive in recto, sive in aliquo casu appellatur in testem, iuramentum profertur. Ad hanc pariter classem revocantur sequentes formulæ: *Sic Deus me adjuvet, italice se Dio m' aiuti, demon me arripiat, moriar, peream, si ita non est.* Hæc iuramenta sunt execratoria, & reddunt hunc sensum: *Deus me non adjuvet, si verum non est quod profero: morti, demoni me tradat &c.*

IX. Ad secundam classem revocantur sequentes formulæ. *In rei veritate, per fidem meam, in fide mea, in fide boni viri, per fidem viri probi, per meam conscientiam, in mea conscientia.* Eiusmodi formulæ secundum communem existimationem vim iuramenti non habent. Nisi ergo qui eas profert, habeat expressam intentionem iurandi, iuramenta non sunt. Si quis tamen relata verba proferens intenderet Deum in testem vocare, iuramenta forent. Iuramenta pariter non esse adfirmant communiter Auctores quæ sequuntur: *Per fidem boni Christiani, in fide Christiani, in fide Religiosi, per fidem Sacer-*

dotis, vulgo, Da Cristiano, alla fe di Cristiano, da Religioso, da Sacerdote, in fede di Sacerdote. Quia, inquit, in his expressio- nibus fides divina non invocatur, sed huma- na; efficiuntque hunc sensum: *Ea veritate loquor qua bonus Christianus, bonus Sacerdos loqui debet.* Sic Salmanticenses tract. XVII. cap. II. punct. 3. num. 23. ubi plures citant Auctores, & re ipsa penes Casuistas commu- nis est. At, si id quod ego sentio, candidè fateri debeam, nullo modo permittendas cen- seo Christianis eiusmodi expressiones in com- muni locutione. Nec enim ratio mihi sup- petit quæ præfatas formulas a vi iuramenti liberare valeam. Communiter Theologi adfir- mant, quod iurare per res sacras, puta per templa, per altaria, per reliquias Sanctorum, sit verum iuramentum. Quidni ergo iuramen- tum erit dicere *per fidem Christiani, Reli- giosi, vel Sacerdotis?* Non ne sacrum est sacerdotium, sacer religiosus, & christianus status, seu christiana, & sacerdotalis profes- sio? Si quis dicat, *per habitum, seu vestem hanc D. Petri, D. Francisci, D. Dominici, secundum omnes vere iurat.* Cur ergo non iurabit, si dicat, *da Sacerdote, seu per Sacer- dotis fidem?* Vereor subinde ne Auctores laudati idcirco interpretentur recensitas for- mulas iuramentum non continere, quia ho- mines passim illas usurpant; & ne perimii reos plurimos damnent, illos minime iurare doceant. Nec enim raro accidit vitiiis hor- rorem subtrahi, cum homines vitiiis subdaci nequeunt. Non inficior, iuramenta plurimum ab intentione pendere iurantis. Sed, quando locutiones vim iuramenti produnt, etsi defe- ctus vel intentionis, vel considerationis ex- cufare, vel diminuire valeat præteritam ma- litiam, non excusatur tamen aut Confessa- rius, si omittat pœnitentes obligare ad lin- guæ custodiam, aut pœnitens, si a præfatis formulis abstinere non conetur. Accedit quod communiter homines pro iuramento accipiunt similes expressiones: *per fidem Sa- cerdotis, Religiosi; vulgo da Sacerdote, da Religioso.* Hæc tamen quæ de his tribus ultimis formulis, videlicet *per fidem Religiosi, Sacerdotis, & Christiani,* diximus, non adeo manifesta nobis sunt, ut contrariam, com- munemque opinionem improbemus: sola siquidem moralis certitudo a communi re- centium Auctorum sententia recedere quando- que nos cogit: qua certitudine sublata, com- muni & nos accedimus opinioni. Et quia talem certitudinem circa rem hanc nunc no- bis non adesse fatemur; ideo ut probabili-

lem celebramus contrariam sententiam. In praxi tamen omnes quorum ego confessiones audirem, abstinere ab eiusmodi expressionibus iuberem. Sotus quoque Libr. VII. de iust. & iur. artic. I. quest. I. conc. 4. subdubitan- ter loquitur de his iurandi modis.

X. Sequentes formulæ, *Voveo Deo, iuro Deo, promitto Deo, vulgo voto a Dio, giuro a Dio, prometto a Dio,* verum iuramentum continent: quia revera Deus in testem vocatur. Et licet eiusmodi expressiones & vori- rationem habere videantur, & promissionis; attamen, cum ii qui eas proferunt, in suarum assertionum confirmationem eandem adhibe- ant, iuramentum constituunt. Sequens autem formula, *Iuro me hoc facturum, vel hoc ita esse,* nullo addito verbo, ex vi verborum, & sua- pte natura iuramentum est. Contrarium docent Salmanticenses tract. XVII. cap. II. punct. 3. n. 23. Bonacina disp. IV. punct. I. sub finem. Immo tam Salmanticenses, quam Bonacina allegant pro se Suarez, sed falso: quia potius oppositum docet, inquit Lib. IV. cap. XIII. n. 4. *Per se, & ex vi verbi in sua rigorosa significatione sine dubio sufficit ad iurandum.* In usu tamen considerandæ sunt circumstantiæ. Id ipsum docemus & nos. Præfata verba absolute iuramentum produnt; intentio tamen eadem proferentis, aliæque circumstantiæ attendendæ sunt. Quare, si quid addatur quod ab invocatione divini testi- monii verba illa extrahat, iuramentum non erit: puta, si quis iuraret hoc modo, *Iuro per meam barbam, per decem, iuro per memet- ipsum,* in his formulis nullum foret iuramen- tum. Nullam quoque iuramentum proferre volunt communiter Auctores illum qui diceret, *Iuro per hanc crucem, nulla designata cruce:* quia qui a formando crucis signo ab- stinet, intentionem non iurandi habere præ- sumitur. Quod si crucem efformaret, iura- mentum proferret. Circumstantiæ tamen spe- ctandæ. Pariter, si quis rogatus, ut sub iu- re iurando quidquam affirmaret, responderet, *Iuro ita esse,* vere iuraret.

X. Ad tertium genus reducuntur formulæ illæ quæ quandoque iuramentum continent, & aliquando non continent; cuiusmodi sunt, *Scit Deus, coram Deo loquor, Deus videt ita esse.* Quæ, si enuntiative proferantur, iura- menta non sunt: contra, iuramenta totidem sunt, si invocative pronuntientur; ut constat ex Apostolo Paulo ad Galatas I. iurante il- lis verbis: *Quæ autem scribo vobis, ecce co- ram Deo, quia non mentior.* Advertas tamen velim, quod, ut deprehendantur enuntiative,

vel invocative prolata, non solum hominis lo- quentis intentio, sed etiam loquendi modus est inspiciendus. Nam si dicatur, *Deus videt quæ facio, Deus audit quæ loquor,* nisi constet de opposita intentione, non præsumitur iura- mentum. Contra vero, si dicatur, *Deus scit me verum dicere,* Navarrus in Manual. cap. XII. n. 2. Leander tract. I. disp. III. q. IV. sustinent talem formulam verum iuramentum continere: quæ sane opinio satis probabilis mihi videtur. Ceterum, quia aliquid ambi- guitatis præfata formula includit, idcirco circumstantiæ attendendæ sunt, & potissimum loquentis intentio.

XII. Ad hanc classem quoque revocant plures Auctores sequentes formulas, *Deus mihi testis est, quod verum dico, Vivit Deus, Vivit Dominus, Deus est veritas.* Verum com- muniior, & mihi unice vera sententia oppo- situm docet. Quandoquidem, ut a prima for- mula exordiar, D. Thomas 2. 2. qu. lxxxix. art. I. ad 3. absolute asserit, illam iuramen- tum continere. Idem docet D. Augustinus serm. 2. edit. Lov. cap. VI. *Non vos fallant qui nescio quo modo volentes ipsas iurationes discernere, vel potius non intelligentes, di- cunt, non esse iurationem, quando licet ho- mo: Scit Deus; testis est Deus: invoco Deum super animam meam, verum me dicere. In- vocavit Deum, testem fecit Deum: numquid iuravit? Qui hæc dicunt, nil aliud volunt, nisi, invocato Deo teste, mentiri. Ita ne, quis- quis es pravi cordis, & perversi cordis, si dicas, Per Deum, iuras, si dicas, Testis est Deus, non iuras? Quid est enim per Deum, nisi testis est Deus? Aut quid est, Testis est Deus, nisi per Deum? Quid est autem iurare, nisi ius Deo reddere, quando per Deum iuras; ius salutis tuæ reddere, quando per salutem tuam iuras; ius filiis tuis reddere, quando per filios tuos iuras? Quod autem ius debemus salutis nostræ, filiis nostris, Deo nostro, nisi caritatis, veritatis, & non falsitatis? Maxime autem per Deum cum fit, ipsa est vera iura- tio: quia & cum dicit quisque, per meam salutem, salutem suam Deo obligat; quando di- cit, Per filios meos, oppignorat Deo filios suos, ut hoc veniat in caput eorum quod exit de ore ipsius: si verum, verum; si falsum, falsum. Quare perperam inter ambiguas iurandi for- mulas illam collocant Sporer, Felix Poreffas, La-Croix, & alii plures Casuista. De aliis formulis res clarior est, quoniam Scriptura illas præscribit pro vero iuramento. Ierem. IV. Iurabunt, Vivit Dominus. Eadem formula usus est Elias: Vivit Dominus Deus Israel,*

V. Quæst. III. *An maiorem vim habeat hæc formula, Per meam animam, per meam conscientiam, præ ista, In mea anima, in mea conscientia?* Resp. Nullum discrimen in præfatis formulis, ad vim confirmandi assertiones quod attinet, ego deprehendo: idque communiter sentiunt Auctores. Iurat ergo qui dicit sive *per animam*, sive *in anima mea*: quia anima eximum ac præclarum est Dei opificium, in quo, tamquam in imagine, speciali pacto divina maiestas effulget. Non iurat vero, ut mihi verosimilius videtur, qui dicit sive *per meam*, sive *in mea conscientia*; quia hæc formula dicendi iuxta communem acceptionem reddit hunc sensum, *Hoc quod dico, est quod sentio in mea conscientia, quod mihi suggerit, diciturque mea conscientia*. Ita docent magis communiter Auctores, Soto, Suarez, Ledesma, Fagundez, Lessius, Sanchez, & recentiores fere omnes. Oppositum docent Sylveiter, Azorius, Aragonius, & alii. Ideo tutius erit abstinere a simili loquendi formula. Sacrosanctum est iuramentum, idcirco severe lingua custodienda.

VI. Quæst. *An iuret qui dicit, Iuro per meam conscientiam, vel in mea conscientia?* Resp. Negant Sanchez, Ledesma, Leander, & alii. Ego vero cum Soto, Sylvestro, & Azorio, Navarro, aliisque sustineo hominem sic loquentem iurare. Quia illud verbum *iuro* ex sua propria significatione sufficit ad iuramentum, nisi per aliquod additum vocabulum distrahatur a suo significato: puta, si diceret, *Iuro per meam animam, per decem* &c. At, dum quis *per suam conscientiam* iurat, rem prodit gravissimam, atque estimatione dignam. Siquidem, dum quis absolute quidquam affirmat *in sua conscientia*, magnam vim addit suæ assertioni. Propria siquidem conscientia in communi acceptione quidpiam habetur permagni momenti. Falsum ergo est quod adversarii obrudunt, scilicet hoc vocabulum, *propria conscientia*, distrahere verbum *iuro* ab eius nativa significatione; quin e contrario illud in proprio significato magis confirmat. Et sane, quod rem conficere videtur, ipsi adversarii fatentur, eum qui pronuntiat talia verba, *in propria conscientia*, reipsa iurare, si expresse iurare vellet. Id namque concedunt Salmanticenses cum aliis *tract. XVII. cap. II. punct. 3. num. 28*. At qui dicit, *Iuro per meam conscientiam*, expresse iurare vult: ergo iurat: expresse namque adhibet verbum *iuro*, & testem invocatur suam conscientiam. Cedo: cum quis dicit, *Iuro*, qua ratione dicere possumus nos, vel

ille ipse qui tali verbo utitur, se non iurare? Licet ergo non iurare censeatur qui solum affirmat aliquid *in propria conscientia*; dum tamen pronuntiat, *iuro per conscientiam*, ipsum cum laudatis gravissimis Theologis, iurare sentiendum est. Similiter, licet dum quis quidquam *in fide sua* affirmat, non iuret; cum tamen dicit, *Iuro per fidem meam*, tum iurare asserendum est ob rationem iam assignatam.

VII. Quæst. V. *An iuraret qui diceret, per vitam mei equi, per conservationem huius arboris, aut alterius rei inanimatae?* Resp. Hoc quaeritum sub iisdem terminis proponit Leander *tract. I. disput. III. q. III. Resp.* autem his verbis: *Es vi verborum est iuramentum: quia ad illud ea verba ex se sufficiunt; nisi ex circumstantiis appareat ea dici ad vitandum iuramentum verum*. Id ipsum docet Suarez *cap. XIII. n. 27.* & Sanchez *num. 36*. Id ego quoque non nego; sed solum addo, potiori iure dicendum, proferre iuramentum eum qui iurat per suam conscientiam, per suam fidem, quam cum dicit, *Iuro per vitam huius equi, huius arboris, vel lapidis, aut alterius rei inanimatae*.

VIII. Quæst. VI. *An si quis interrogaretur hoc modo, Iuras mihi per Deum, rem se habere? & interrogatus responderet, res se habet, iuramentum egeret sic respondendo?* Resp. Sanchez *Lib. III. cap. I. n. 28*. docet hunc non iurare; affirmat vero illum iurare, si responderet, *Ita*, aut capite dumtaxat annueret. Hoc discrimen commentitium, & inane mihi videtur. Sive enim respondeat interroganti sub iuramento, *Ita res habet*, sive *ita* absolute, perinde est: quoniam responsio correspondere debet interrogationi, quæ sub iuramento petit responsum. Quare dum respondet tali interrogationi, vere iurat, omni circumscriptione sublata, nisi ex circumstantiis colligatur respondentem declinare velle iuramentum.

IX. Quæst. VII. *An iuret qui his expressivibus utitur: Volo dictum meum iuramentum esse: tam certum esto dictum, & promissum meum, ac si foret iuramentum?* Resp. Layman proponit hanc iurandi formulam, quam Germanis familiarem asserit, resolvitque sic loquentem iurare, si intentionem iurandi habeat, & quoties ea verba profert coram iudice exigente iuramentum, ac tandem quando deliberare, & serio verba illa pronuntiat: quoniam iuxta communem estimationem pro iuramento accipiuntur. Ad dicit vero, iuramentum non esse, si intentio desit

desit iurandi: cui subscribit Patritius Sporer *n. 8*. At, quando præfata verba iuxta communem populi intelligentiam pro iuramento accipiuntur, & loquens serio ac deliberate ea profert, intentio interna vim non habet adimendi iis verbis illum significatum quem secundum communem acceptionem habent, ut supra dictum est.

X. Quæst. VIII. *An eiusmodi formulæ, quas familiares habent Foroiulienses, Al Seugnuli si, Seugnuli si, sive Seugnuli no: Al Seugnuli sagri, iust, e potent, præferant veram iuramenti rationem?* Resp. Quisquis Auctor varias iuxta suæ patriæ morem iuramentorum formulas proponit: idcirco contentaneum, opportunumque duxi & ego recensitas nostrorum Foroiuliensium peculiare asserendi formulas proponere. Porro quid illa dialectus, *Al Seugnuli*, sive *Segnuli*, sive *Seugnuli*, reipsa præcise significet, a nemine colligere potui. Hoc certum est præfata formulam apud talem nationem quamdam præferre iuramenti speciem: videtur enim idem sonare ac *per Evangelium*: & quod contineat quempiam respectum ad Evangelium, ac Deum ipsum, constat ex attributis in ultima formula descriptis: *Al Seugnuli sagri, iust e potent*: quod significare videtur, *per Evangelium sacrum, iustum, & potens*, seu *per Deum potentem*: quam formulam verum continere iuramentum, nemo non videt. Nadum autem verbum, *Seugnuli*, seu *Segnuli*: suapte natura iuramentum non continet: nec enim absolute significat, etiam in illo idiomate, *Evangelium*: quoniam suo proprio nomine nuncupatum *Fangeli*, aut *Wagneli*. Quia tamen sub initium fortasse pro Evangelio usurpatum fuit *Tò Seugnuli* (idioma namque illud constat quoddam est ex linguis Latina, Hispanica, Gallica, Longobardica, aliisque exoticis) idcirco temporis decursu quædam vocabula suam avitam significationem amittunt: quod de præfato verbo *Seugnuli* mihi compertum est. Plurimum annorum intervallo illud proferre audivi, quin intelligerem quidpiam. Dicendum ergo, quod verbum illud absolute prolaturum ambiguum sit (quantum mihi in præfata lingua educato constare potest.) Intentio itaque profertentis attendenda est. Exploratum namque habeo, plurimos illud proferre vocabulum, quin quid significet percipiant. Tunc ergo solum hæc formula, *Al Seugnuli*, seu *Segnuli si*, iuramentum continet, quando qui illam adhibet, iurare serio intendit; secus, cum ab illis pro-

nuntiatur qui neque iurare in animo habent, neque verbum iuramentum continere sciunt: quia reapse ex se iurationem non continet. Curet tamen Confessarius ut a tali verbo pro viribus caveant fideles, suamque linguam cohibeant.

XI. Quæst. IX. *An licitum sit iurare per falsos deos; & an iuramentum per eosdem factum a Christianis obliget?* Respond. Iam ex iis quæ dicta sunt, constat, invocantem creaturas quasque, tamquam infallibile testimonium veritatis, impiam proferre blasphemiam. Qui ergo iuraret per falsos deos, illorum testimonium tamquam manifestum veritatis argumentum invocando, peccatum idololatriæ perpetraret: quia attribueret idolis, & creaturis quod soli vero Deo competit. Hinc Deus prohibuit Iudæis iuramentum per falsos deos, *Exod. XXIII. Per nomen externorum deorum non iurabitis: neque audietur ex ore vestro*: quemadmodum etiam illis iurare prohibuit Christus in Evangelio, *neque per cælum, quia thronus Dei est; neque per terram, quia scabellum est pedum eius; neque per Hierosolymam, quia civitas est magni Regis*: Matth. v. quoniam propensi erant Iudæi in idololatriam, & adorationem cæli, & terræ. Nullo itaque modo licitum est per falsos deos serio iurare. Et, cum aliquando per iocum dicitur, *per Iovem, per Mercurium, Iuro Iovis lapidem*, non est iuramentum; sed iocosa quædam phrasis, quæ in communi acceptione nihil affirmat, aut negat: & qui ea utuntur, effugere sive affirmationem, sive negationem student. Hinc patet secunda quaesiti pars. Nam, si iuramentum nullum est, nulla consequi ex illo obligatio valet. Solum ex conscientia erronea quis adstringi posset ad implendum promissum. Sic Ethnici per idola iurantes, illosque ut verum numen colentes, vi conscientie erroneæ tenebantur implere iuramenta facta. Similiter, si Christiani aliqui putarent iuramentum factum per falsos deos, verum esse iuramentum, illud observare deberent, donec conscientiam errantem, seu errorem deponerent. Errore tamen excuso, promissio iuramento firmata observanda esset tum a Christianis, tum ab Ethnicis, non vi iuramenti, sed vi fidelitatis humane. Quæ omnia communissima sunt.

XII. Quæst. X. *Quid dicendum de sequentibus formulis: Hæc faciat mihi Deus: Hæc adiat: Numquam Deus mihi parcat: nec me salvet, nec me defendat: Mala morte obeam: Non vivam usque in crastinum: Malum Pascha super me veniat: ardeam in inferno:*

Dia-

Diabolus me ad infernum deportet, si ita non est? Resp. In primis formulis, in quibus nomen Dei invocatur, dubio procul iuramentum execratorium continetur; quemadmodum & in ceteris aliis, si in confirmationem veritatis formulæ illæ adhibeantur. Quin hæc inter iuramenta execratoria sunt omnium potissima.

XIII. Quæst. XI. *An hæc aliæ formulæ contineant iuramentum execratorium? Amputentur mihi aures, abscindatur nasus, caput, brachium, si ita non est.* Respond. Absolute, & sermonis rigore spectato, eiusmodi phrasæ vim iuramenti execratorii habere possunt: qua de causa prohibuit Deus Matth. v. *Neque per caput tuum iuraveris.* Attamen, ut communiter proferuntur, iuramentum non continent. Nil siquidem minus intelligunt homines quam iurare, cum vulgo fantur, *Mi siano tagliate le orecchie, il naso, la testa, il braccio, se non è così.* Quas formulas alio modo etiam sapius proferunt, nempe: *Ci metto, scommetto la testa, le orecchie, il naso, il braccio, se non è così.* Ubi apparet, nullo modo Deum invocari tamquam vindicem, seu ut tamquam iudex vindictam summat; sed meram & nudam sponsonem hæc & similia præferre.

Regula nonnullæ pro praxi.

XIV. Quamvis ex resolutione plurium quæstionum, circa quas hucusque versati fuimus, colligere quisque possit, quando assertiones iuramento firmentur, nec ne; lubet nihilominus paucas generales regulas exhibere, quibus iuramenta a simplicibus assertionibus discernantur, ut unico quasi intuitu valeat lector quæ latius disputata sunt, conspiciere.

XV. *Regula prima.* Communiter Doctores primam omnium docent, in iuramento, quibuslibet verbis illud concipiatur, attendendam esse mentem, & intentionem iurantis: quia, inquiunt, licet quis Deum invocet, si tamen intentionem expressam non habet iurandi, reipsa non iurat. Quam regulam præ ceteris inculcant Sanchez, Sporer, Tamburinus, & alii plures. Hæc regula partim vera, partim falsa est. Utrique mens, intentio, & voluntas iurantis attendi debent; sed verum quoque est iurantem teneri suam intentionem, seu mentem & animum conformare ad verba quæ profert. Heine falsa est, nisi fallor ego, recentiorum plurium regula data, quatenus illi docent, Dei invocationem non esse iuramentum ex defectu intentionis iurantis. Quo-

niam, dum pronuntiant illud suum per Deum, atque adfirmant per Deum ita se habere, & advertere adstringuntur ad divinum testimonium, quod invocant, & intentionem verbis divinum testimonium invocantibus aptare tenentur. Quandoquidem, dum prohibemur *nomen Dei in vanum assumere*, simul iubemur summa consideratione, & recogitatione illud usurpare. Quare ipse defectus intentionis, & considerationis, quem recentiores Theologi obtrudunt ad excusandos Christianos, passim per Deum suas assertiones confirmantes, peccatum est. Quando ergo formula verborum suapte natura iuramentum exprimit, cuiusmodi est hæc, quæ expresse invocatur divinum testimonium, *Per Deum ita est*, vulgo *Per Dio si*, aut *Per Dio, Testis est mihi Deus*, simileque, iuramentum est; tametsi iurans expressam intentionem non habeat iurandi: quod supra demonstratum est, & infra, dum de consuetudine iurandi sermo erit, fusius ostendetur. An vero qui expresse invocaret divinum testimonium, simulque expresse iurare noller, reipsa iuraret, infra resolvam. Tunc vero intentio iurandi potissimum necessaria est, cum verba sensum ambiguum, & variam habent: eiusmodi sunt hæc, *In veritate, vere, per fidem meam*, quæ de veritate, & si humana, vel divina intelligi possunt secundum diversam iurantem intentionem.

XVI. *Regula secunda.* Ad iuramentum non requiritur verbum *Iuro*; sed satis est divini testimonii invocatio expressa, ut si dicatur, *per Deum, per Virginem Mariam.* Hoc verbum *Iuro* absolute prolatum sine alio addito strictè acceptum iuramentum constituit; communiter tamen qui iurant, addere solent id per quod iurant. Si verbum addatur indicans non invocari divinum testimonium, & quod illud verbum *Iuro* a sua propria significatione distrahat, iuramentum non editur. Si quid vero addatur denotans Deum in testem vocari, iuramentum efficitur. Interdum, etsi nihil addatur, solum verbum *Iuro* sufficit ad verum iuramentum. Id autem colligendum ex circumstantiis est; ut, si qui iuramentum exigit, dicat, *Iuras mihi per Evangelium, Iuras mihi in forma iuris?* & alter respondeat *Iuro.*

XVII. *Regula tertia.* Verba quæ duplici in sensu usurpari possunt, ut sunt ista, *Deus videt quæ facio; quod narro, est Evangelium, & alia similia, quæ enuntiative, aut invocative proferri possunt, interpretari debemus habito respectu ad illos qui eadem pronuntiant. Nam, si vir bene moratus, minimeque*

que iurare solitus, illa proferat (nisi oppositum sit satis apertum) ipsum enuntiative, non invocative ea protulisse interpretari debemus. Secus dicendum de viris iurando assuetis.

XVIII. *Regula quarta.* In verbis ambiguis, potissimum in iis in quibus non resplendet peculiari modo divina maiestas, attendenda est intentio loquentis, patriæ consuetudo, item aliæ circumstantiæ, & maxime mores proferentis ea verba.

XIX. *Regula ultima.* Ob oculos semper habenda est regula illa divina quam Christus ipse tradidit Matth. v. *Sit autem sermo vester Est est, Non non: quod autem his abundantius est, a malo est.* Hoc memoria defigendum est, a malo nempe proficisci vel loquentis, vel audientis animo omne id quod præter simplicem affirmationem est, vel negationem non additur. Quapropter non modo abstinere debemus a verbis ambiguis, & æquivocis, quæ pro iuramentis accipi, & non accipi possunt; verum etiam a quibusdam verbis corruptis, ut *per christa, per dia, per diana, per diobacco*, aliisque id genus, quæ, quamquam distrahant verbum *Iuro* a sua germana significatione, habent nihilominus cum iuramento quamdam affinitatem, & quamdam iuramenti speciem obiciunt. Abstinentium, inquam, est ab eiusmodi, & similibus corruptis vocabulis, tum propter scandalum quod interdum pusillis ingeritur; tum propter facilitatem, sive periculum usurpandi vocabula, & veras iuramentorum formulas pro fictitiis; tum quia Christus Dominus prohibuit assertionibus nostris præter est est, non non, quicquam addere, subdens a malo esse, seu malum esse, quidquid addatur: *quod autem his abundantius est a malo est.* Hæc itaque Christi Domini regula ante oculos tuos semper sit. Quam regulam multo ante hominibus tradiderat Ecclesiasticus cap. xxiii. *Indisciplinate loquere non assuescat os tuum: est enim in illa verbum peccati.* Ex his omnibus collige, quam peius loquantur, graviusque delinquant illi qui non solum vocabulis corruptis utuntur, sed passim exclamantes effutiunt vulgo, *Po far Dio, Pover, o potenza di Dio, Servo di Dio.* Isti continenter violant secundum Decalogi præceptum; asfumentes Dei nomen in vanum: & licet non iurent, sed exclament, vel tædio affecti, vel admiratione, seu alia animi perturbatione moti; nihilominus, ut dictum est, peccant, tum propter scandalum, tum propter vanam Dei nominationem, tum propter

facilitatem, sive periculum prolabendi ex continua Dei vana nominatione in consuetudinem iurandi, & peierandi: Quapropter numquam ego istis absolutionem impartio, nisi emendationem promittant, & pro viribus præsentent.

CAPUT VII.

Iuramentorum divisiones traduntur: & an omnia iuramenta sint eiusdem speciei, explicatur.

I. **E**Xposita iuramenti definitione, exhibitisque variis iurandi formulis, reliquum nunc est ut plurimas item iuramentorum divisiones promamus. Ex duplici capite D. Thomas cit. qu. lxxxix. art. i. divisionem iuramenti arcessit, videlicet ex parte rei iuratæ, & ex modo iurandi.

II. Ex parte materiæ, seu rei quæ iuratur, dividitur iuramentum in *assertorium*, & *promissorium*. Iuramentum *assertorium* est quo Deus in confirmationem veritatis vel præsentis, vel præteritæ invocatur. Si dicas, *Iuro me illud delictum nudius tertius non commississe*, iuramentum est de re præterita. Si dicas, *Iuro me nunc ignorare profusus istud de quo interrogor*, iuramentum est de re præteriti. Hoc iuramentum assertorium fieri potest vel super veritate actionis præsentis, aut præteritæ ipsius iurantis, ut cum quis iurat se illud crimen non commississe, vel se credere, & profiteri fidem catholicam: aut super notitia actionis præteritæ, vel præsentis, quæ alteram personam spectat; ut cum testes iurant, se scire, vel nescire, Petrum perpetrasse tale delictum. Iuramentum *promissorium* est illud quo quis rei futuræ promissionem firmat, ut alterum securiorem reddat: v. g. cum quis iurat se hanc pecuniam daturum alteri, aut quidpiam aliud facturum. En verba ipsius D. Thomæ. *Divinum testimonium quandoque inducitur ad asserendum præsentia, vel præterita; & hoc dicitur iuramentum assertorium: quandoque autem inducitur divinum testimonium ad confirmandum aliquid futurum; & hoc dicitur iuramentum promissorium.* Quæ omnia ut clarius intelligas, adverte sequentia. In iuramento assertorio semper id quod primo inspicitur, est notitia præsentis rei iuratæ. Quare, sive actio sit præsentis, sive sit præterita, veritas iuramento subiecta semper præsentis est in mente ipsius iurantis. In iuramento *promissorio* semper includitur *assertorium*: quia qui iurat se aliquid facturum, primo Deum in testem vocat

vocat veritatis presentis, se nempe nunc recipia habere animum, seu voluntatem efficiendi quod promittit; secundo autem Deum invocatur tamquam fideiussorem veritatis futurae, videlicet quod implebit, & executioni mandabit rem promissam. Nec propterea divisio superflua est. Siquidem, licet promissorium iuramentum includat assertorium, non tamen contra. Cum quis iurat quidquam de futuro ab altero praestandum, puta, *Iuro Petrum ingressurum Religionem*, est iuramentum non promissorium, sed assertorium: iuro enim me nunc scire, Petrum amplexurum statum religiosum. Qui hoc modo iurat, vehementes, gravissimasque rationes habere debet id testandi: aliter iuramentum temere fieret. Iuramentum promissorium dividi etiam solet in *absolutum*, seu simplex, quo quis absolute iurat se quidquam facturum; & in *confirmatorium*, quo scilicet confirmatur vel votum Deo factum, vocaturque *votum iuratum*, vel pactum cum homine initum, & dicitur *pactum iuratum*, vel promissio facta Deo, & homini simul, ut quando iuramento promittis Deo, pecuniam te datum tali pauperi, qui promissionem tuam acceptat; & dicitur *votum cum pacto iuratum*. Praevicator duplicem, vel triplicem malitiam contrahit. Nam qui votum iuratum Deo violat, peccat & contra votum, & contra iuramentum, seu duplici peccato adversus religionis virtutem. Qui vero votum non implet Deo factum, & iuramento postea firmatum tum Deo, tum homini, praeter duplicem malitiam adversus religionem, violat fidelitatem Deo, & homini debitam, & simul iniustitiam peccatum adversus hominem promissarium committit.

III. Ex parte modi, seu formulae pronuntiandi iuramentum, discernitur in *contestatorium*, quod fit per simplicem contestationem, seu invocationem divini testimonii, ut cum simpliciter dicitur, *Iuro per Deum ita esse*; & in *execratorium*, quo invocatur Deus, non tantum ut infallibilis testis veritatis, sed etiam ut vindex falsitatis. Hoc autem iuramentum posterius triplici formula concipi, & proferri valet. Primo, dum quis absolute & expresse sibi malum imprecatur a Deo infligendum: v. g. cum dicit, *Deus me puniat, perdat, damnet, mei obliviscatur in mortis articulo* &c. Formula quae olim communiter obtinebat, taliserat: *Hec faciat mihi Deus, & haec addat*. In iure canonico haec nunc viget: *Ita me Deus adjuvet, & haec sancta Evangelia*. Haec execratio gravissima est:

hunc enim sensum reddit, *Deus me non adjuvet, si falsum pronuntio*. Secundo, cum quis iurat imprecando sibi malum a creatura infligendum, Deo sic permittente; ut cum dicit: *Fulmen me occidat, diabolus me rapiat, terra me deglutiat, morte subita moriar* &c. In his tamen imprecationibus, ut verum sit iuramentum, necesse est iurantem respectum habere ad Deum, illumque invocare ut vindicem talia permittentem. Si enim quis solum imprecaretur sibi malum sine ullo respectu ad Deum, iuramentum non ederet. Tertio modo iurari potest per salutem, & vitam parentum, filiorum, Principis, Caesaris &c. quorum sensus est: pereat salus, pereat vita filiorum, parentum, Principis, Caesaris, si ita non est quod dico. Sancti viri cum veteris, tum novi foederis usi sunt interdum iuramentis execratoriis. Ioseph iuravit hoc modo: *Per salutem Pharaonis non egrediemini hinc*: Gen. xlii. vers. 15. D. Paulus iuravit super animam suam: *Testem Deum invoco in animam meam*: II. Cor. 1. Per execrationem David quoque iuravit: *Si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam merito ab inimicis meis inanis*: Psal. vii. In cuius Psalmi commentatio haec scribit Augustinus. *Iurare videtur per execrationem, quod est gravissimum iurandi genus; homo dicit: Si illud feci, illud patiar*. Illud animadvertendum est, quod dum iuramentum execratorium profertur per salutem, seu vitam aliarum personarum, haec debent ad iurantem aliquo titulo pertinere: ut patet in exemplis adductis parentum, Principis, Caesaris, filiorum, uxorum &c. Quapropter, dum quis dicit, *Sagitta me comburat, nisi verum dixerit*, maledictum, non iuramentum profert.

IV. Iterum ex parte formae iuramentum dividitur in simplex, & solemne. Iuramenta simplicia sunt quae a privatis hominibus fiunt verbis illis quae ipsis magis placent. Iuramentum solemne illud est quod fit quodam solemniori ritu, & forma vi iuris, aut consuetudinis praescripta. Ethnici innumeros iurandi ritus habebant, de quibus consule Alexandrum ab Alexandro *Lib. V. genial. cap. x.* Iudaei quoque plures pro iuramenti usu ritus observabant. Celebriores erant manuum elevatio. Gen. xiv. vers. 22. *Levo manum meam ad Dominum Deum excelsum*. Transitus item inter duas vituli occisi, seu cuiuscumque victimae partes. *Vitulum quem ceciderunt in duas partes, & transierunt inter divisiones eius*: Ierem. xxxiv. vers. 18. Sed

sole-

solemnior erat ritus ponendi manum sub femore illius qui iuramentum exigebat. Hoc ritu Abraham exegit iuramentum a famulo suo seniore: *Pone manum tuam subter femur meum*: Gen. xxiv. vers. 2. Eodem quoque ritu Iacob morti proximus petiit a filio suo Ioseph: *Si inveni gratiam in conspectu tuo, pone manum tuam sub femore meo*: Gen. xlvii. vers. 29. Super hac caeremonia variae sunt Patrum, & interpretum sententiae. Aliis omnis, communior est illa quam refert Hieronymus in *Quaestionibus Hebraicis*, nimirum illo signo indicatum fuisse, iuramentum praestari in fide Christi, qui tum continebatur in lumbis Abrahae, & Iacob, ut Paulus loquitur *Hebr. vii.* Et reipsa non legimus hanc caeremoniam adhibitam ab aliis fuisse quam ab Abraham, & Iacob.

V. Nostris pariter temporibus varii ritus praescribuntur pro iuramentis solemnibus tum in iure civili, tum in iure canonico. Communior ritus elucet in contactu rerum sacrarum, ut Evangeliorum, reliquiarum, & etiam sacrosanctae Eucharistiae. In foro civili solent tangere sceptrum regium, aut attollere priores digitos. Si varias istius fori solemnitates in iuramento servari solitas scire cupis, consule *Leg. Generaliter §. ultim. col. de reb. cred.* Olim ritus solemnissimus, & communis Christianorum, erat contactus altaris, seu sacrae mensae, qui ritus etiam in iuramentis privatis servabatur. De hoc iuramento loquitur Chrysostomus homil. xv. ad populum. *Cum super mensam adiuras sacram, & ubi Christus positus est immaculatus, ibi fratrem tuum immolas... saltem librum istum reverere quem in iuramentum porrigit*.

VI. Iuramentum solemne triplex est, seu triplici modo fieri solet. Primum est *verbale tantum*, quod solis verbis fit, & in ipsis verbis certa quaedam forma servatur; ut quando iuramentum fit per expressam Dei invocationem, vel etiam sanctissimae Virginis, aliorumve Sanctorum. Secundum iuramentum *reale tantum* nuncupatur, quod fit simplici contactu Evangeliorum, pectoris, crucis, altaris &c. nullis omnino verbis adhibitis. Tertium iuramentum *mixtum* dicitur, quod & verbis, & contactu rei sacrae fit. Iuramentum itaque solis verbis fieri potest, & dicitur *verbale*: item solo signo exteriori, tactu, gestu, seu nutu, sine verbis (neque enim verba necessaria sunt ad iuramenta) & dicitur *reale*: tandem verbis, & signis simul; & dicitur *mixtum*, vel etiam *corporale*, quia praeter verba insuper corporalis actio adhibetur.

VII. Iuramenta solemnia solent etiam esse *iudicialia*, quae videlicet in iudiciis praestantur: suntque varii, ut ita dicam, generis. Primum iuramentum *iudiciale* illud est quod fit sub initium litis, & vocatur *iuramentum calumniae*, quo videlicet actor iurare debet se litem movisse, non animo calumnian- di, sed ob solam causae veritatem, & reus similiter iurare debet se existimare iustam habere relictandi rationem. Imperator Iustinianus *leg. 2. eodem de iureiurando prop. calumn.* hunc iurandi morem invexit, ut litigantes a calumniosa litium prosecutione abduceret. Quod ut validius efficeret iudicibus omnibus remittendi hoc iuramentum facultatem ademit his verbis *loc. laud. §. 4. Sed quia veremur ne forsitan quidam collusionem aliquam tentantes, remittere videantur inter se huiusmodi sacramentum, & ex praedicta dissimulatione nostram sanctionem deludant; sancimus, omnes iudices, licet ex compromisso cognoscant, vigorem suum exercentes (quia non pro commodo privatorum, sed pro communi utilitate presentem legem posuimus) minime pati tale sacramentum remitti*. Rationem addit §. 8. *Si enim non lites solum, sed etiam calumniatores minuentur*. Pluribus saeculis viguit hic iuramenti usus; sed nunc in curiis Principum penitus obsolevit, ut Auctores communiter advertunt. Rationem desuetudinis prodit Maranta *de ord. iur. part. vi. tit. de iuramento n. 11.* his verbis: *Unde ego puto quod litigatores nostri temporis petiunt iurare de calumnia committenda quam vitanda; & ideo melius esset, si ex toto tolleretur a iudicio, causa vitandi tot periuria*. Hoc iuramentum calumniae, quod in exordio litis fit, vocatur *iuramentum credulitatis*, distinctum a *iuramento veritatis*. Hanc distinctionem tradit Iulius Pacis celebris inter utriusque iuris consultos in *Isagogicis ad Lib. II. Cod. tit. 58.* „ Tertium preparatorium (inquit) est bona „ fides, quam lex a litigantibus requirit, ne „ temere litigent. Quamobrem tam actorem, „ quam reum, de calumnia iurare iubet... „ Nota hoc iusiurandum esse (ut nostri lo- „ quantur) de *credulitate*, non de *veritate*. „ Non enim iurant litigantes, se bonam „ causam habere, sed ita se credere. „ Distinctio haec materialis est. Nam materia proxima iuramenti, etiam credulitatis, est veritas: quia verum est ita se credere, nempe bonam causam habere.

VIII. Secundum iuramentum iudiciale vocatur *iuramentum malitiae*, quod in progressu litis a iudice partibus datur, quoties sibi bene visum

visum fuerit; quod iuramentum *malitie* nunc appellatur etiam *calumnie*. Usus istius iuramenti malitiae, quo litigatores iurant se extraordinarias dilationes ad calumniandum non peturos, nec accepturos, etiamnum viget in pluribus foris secularibus quoad certos articulos, aut propositiones. Iudex, instante parte, negat, vel concedit hoc iuramentum, prout opportunum esse arbitratur. In foris vero ecclesiasticis frequentissimus est istius iuramenti usus, de quo consulendi sunt Canonistae.

IX. Tertium iuramentum iudiciale vocatur *suppletorium* quo inopia probationum suppletur, seu deficientibus probationibus substituitur iuramentum, tamquam ultimum remedium ad lites, & controversias dirimendas. Finis namque iuramenti est dubiae veritatis manifestatio. Quare, cum in controversiis veritas per probationes, vel testes deprehendi nequit, Apostolus ipse iuramentum adhibendum assignat ad litem dirimendam. *Omnis controversio eorum finis ad confirmationem est iuramentum*: Hebr. vi. Hoc iuramentum in causis civilibus appellatur *suppletorium*; in causis criminalibus nuncupatur *purgatorium*.

X. Quartum iuramentum iudiciale dicitur *in litem*: quod triplex est. Unum dicitur iuramentum *veritatis*, seu *vere aestimationis*, quia deferretur ad probandum valorem, & quantitatem rei amissae per dolum alterius: v. g. si scrinium cauponi, vel alteri servandum consignasti, & ab eodem tibi restituitur fractis feris, & sigillis sublatis, sitque gravis praesumptio de dolo cauponis, seu *consignatarii*; aut si damnum quis passus a fure, probato furto, rei ablatae pretium iuramento testetur. Hoc iuramentum nuncupatur a Iureconsultis *veritatis*. Secundum dicitur iuramentum *affectionis*, quando res tua, culpa alterius deperdita, vel destructa est, quam tu summopere utilem, commodamque reputabas, conceditur tibi iuramento pretium illius rei aestimare: in quo, ne duplum communis existimationis excedas, prohibitum est. Idcirco iuramentum iudicis definitioni subiectum est. Tertium dicitur iuramentum *super interesse singulari, & extra rem*: v. g. nummos tuos deposuisti penes depositarium pro libito tuo tibi restituendos: depositarius sua culpa nummos definito tempore non restituit; quam ob causam damnum tu passus es, & lucri amissionem: permittitur tibi hoc in casu, tuo iuramento interposito, damnum cui fultu obnoxius, aestimare. *l. Nummis ff. de in litem iurando*. Quod de nummis dictum est, idem dicendum de aliis rebus in quibus

damnum, vel iacturam passus fueris ob dolum depositarii.

XI. Tandem iuramentum iudiciale aliud *necessarium*, aliud *voluntarium* nuncupatur. *Necessarium* illud est quod in causa dubia, ob momentorum quae litem dirimant, inopiam iudex deferret aut ex officio, aut parte instante. *Necessarium* appellatur, tum quia iudex interdum illud deferre cogitur, tum quia sine iusta causa a parte, cui indicitur, nequit recusari. Tunc actor iustam declinandi iuramenti causam habet, quando intentionem suam evidenter demonstraverit; reus vero, si causae oblivionem confiteatur. *Voluntarium* est quod pars parti deferret, & evitari potest. Quando tamen deferretur, iudice approbante, *necessarium* quodammodo evadit: quoniam ille cui delatum est, iurare debet, nisi iustam habeat recusandi causam; alioquin causa cadit. Ne verborum ignorantio confusionem pariat, hoc inter *deferre* & *referre* discrimen est, quod ille dicitur *deferre* iuramentum qui primus offert. Quando pars illud recusat, & offert adversario, *referre* dicitur.

XII. Disputant in utramque partem Iureconsulti, utrum reo, vel actori in causa dubia deferendum sit iuramentum quod *suppletorium* dicitur. Et, quamquam plura varia sint, communior tamen sententia est, iuramentum reo deferendum esse absolute habendo, non actori: quia iura promptiora sunt ad absolvendum quam ad condemnandum. Et revera, si actori per iuramentum *suppletorium* causam suam definire liceret, necessitas probationum de medio tolleretur; ac proinde aditus pateret amplissimus falsis criminationibus ac periuriis. Iudicis tamen est personarum contententium, & litis qualitates, ac circumstantias serio perpendere, atque illi parti, sive actori, sive reo, iuramentum deferre cui magis rationes, vel praesumptiones favere perspexerit.

XIII. Illud summopere Auctores graves omnes inculcant, videlicet hoc iuramentum quod *suppletorium* vocant, non nisi in gravissima necessitate esse adhibendum. Antonius Faber *Lib. IV. tit. 1. definit. 1. nota 9. in cod. absolute improbat hoc iuramentum suppletorium*, illiusque usum inveteratum errorem appellat. Sed Fabri opinio erronea est: quoniam D. Paulus ad finiendas controversias, necessitate cogente, hoc iuramentum utile esse decernit. Illud solum praeculis est habendum, ut summa circumspeditione, & cautione deferatur ad tollendam periurii occasionem. Hominum enim plurimi, religione contem-

tempta, faciles sunt ad peierandum; nonnulli vero usque ad superstitionem timidi (pauci tamen hi sunt) iurare non audent.

XIV. Similiter docent Auctores, in causis criminalibus, in quibus poena corporalis, reo infligenda est, iuramento *suppletorio* locum non esse. Quandoquidem in his causis probationes luce clariore requiruntur: quae probationes iuramento suppleri nequeunt. *l. Sciant cuncti cod. de prob. 2. q. VIII.* In actione quoque civili *famosa* abstinentium communiter tradunt Auctores ab huius iuramenti delatione. Actio famosa ea dicitur quae cognita infamiam gravem reo infert, ut est furtum clandestinum. Si tamen graves urgent rationes, deferri potest. Vanespen *III. P. III. VIII. n. 19.* absolute negat actione famosa convento deferendum esse iuramentum, allegatque auctoritatem Gregorii IX. *rit. de iure iurando cap. fin.* ubi inquit Pontifex: *Nec liceat convento famosa actione referre huiusmodi iuramentum*. Quae auctoritas clare opponitur assertioni Van-espenii. Nam Pontifex prohibet reo iuramentum sibi oblatum *referre*, seu regerere in actorem. Ergo supponit licitum esse aliquando actione famosa convento iuramentum deferre. In hac tamen actione, ut dictum est, sicuti & causis non famosis, sed arduis, cuiusmodi est causa matrimonialis, requiritur pluraquam semiplena probatio, quaeque exceptioni obnoxia non sit; & maxime praesumptio debet esse contra reum, ut actori minime suspecto iudex deferre iuramentum valeat. In causis autem non famosis, nec arduis, sufficit semiplena probatio, nempe unicus testis, qui non sit obnoxius exceptioni, ut iudex deferre iusiurandum queat. Sed de iuramentis iudicialibus forsitan plusquam satis, cum eorum tractatus ad nostrum non pertineat institutum.

XV. Explicatis variis iuramentorum divisionibus, breviter disquirendum remanet, num haec iuramenta sint eiusdem, vel diversae speciei. Promissorium, & assertorium iuramentum diversas constituere species, defendit Castropalaus *Tom. III. tract. XIV. disp. 1. punct. 2. n. 7.* In eandem sententiam se valde propensum declarat Suarez *Lib. I. cap. IX. n. 5.* & sane rationes probabiles prodit, ac satis valide argumenta opposita resolvit. Communior sententia est, omnia iuramenta esse eiusdem speciei, sive assertoria sint, sive promissoria, sive imprecatoria, sive execratoria, sive per Deum fiant, sive per creaturas, sive contactu Evangelii, sive quacumque alia solemnitate.

XVI. Rationem validissimam afferunt istius sententiae patroni. Quoniam notio primaria, & essentialis cuiuscumque iuramenti est invocatio divini testimonii in veritatis confirmationem. Quod autem veritas haec praesens sit, vel praeterita; quod invocatio praefata fiat per simplicem contestationem, aut per execrationem; quod expresse Deum quis nominet, vel tacite, quatenus in creaturis effulget, nullo modo rationem formalem variat iuramenti, cum Deus in testem vocetur. Sola itaque accidentalitas, & materialis diversitas est. Et quamvis in iuramento promissorio Deus non solum ut testis veritatis praesentis, sed etiam ut fideiussor veritatis futurae, seu executionis rei promissae, & iuramento firmatae, invocetur; quemadmodum in execratorio invocatur ut testis simul, & ut vindex: nihilominus haec rationes eiusmodi non sunt quae inducant specificam inter iuramenta diversitatem ob rationem iam datam: quia ratio formalis, a qua iuramentum suam sortitur naturam, seu notionem essentialem, est invocatio divini testimonii. Quapropter, cum haec eadem sit in omnibus iuramentis, neque varietur ex variis formulis quibus iuramenta efferuntur; idcirco iuramenta omnia unius eiusdemque speciei debent existimari.

XVII. Non est quod tempus teramus in longiore istius controversiae discussione. Nam, si intra limites metaphysici ratiocinii consistamus, utraque opinio sua fruitur probabilitate. In genere autem moris unum iuramentum maiorem quamdam praeter alio obligationem inducit: quo enim solemniore formulis iuramentum concipitur, eo etiam graviore illius violatio malitia inficitur, ut docet Angelicus 2. 2. q. xcviij. art. 3. ad 2. *Est gravius peccatum, si quis solemniter iuret per Evangelium, quam si per Deum in communi sermone iuret, tum propter scandalum, tum propter maiorem deliberationem. Quibus aequaliter hinc inde pensatis, gravius est, si quis per Deum iurans periuret, quam si periuret iurans per Evangelium*.

XVIII. Certum itaque est penes omnes, periuria quaedam graviorem, saltem intra eandem speciem, prodere malitiam. Sed iuxta alteram opinionem, quae assertit iuramenta promissoria, & assertoria specie differre, malitia quoque unius periurii specie differt ab alia. Quare secundum hanc sententiam necesse erit explicare in confessione iuramenti speciem. Iuxta primam vero opinionem, si circumstantia malitiae in valde aggravata, manifestanda pariter erit, ut suo loco demon-

strabitur: quidquid in oppositum dicant plures novi Doctores.

XIX. Non raro iuramenta afficiuntur moralitate alterius lineæ, seu generis. Nam, si quis iuraret, *Pereat Deus, si ita non est*, præter iuramenti malitiam esset malitia blasphemiam. Rursus, si iudici superiori, legitime præcipienti iuramentum, veritatem non patefaceres, duplicem contraheres malitiam, alteram periurii, alteram inobedientiæ. Tandem, si in iudicio iurares in damnum alicuius, triplex peccatum perpetreres, videlicet periurii, inobedientiæ, & iniustitiæ.

CAPUT VIII.

Ut iuramentum licitum sit, tres conditiones sunt necessariae, veritas, iustitia, & iudicium. Alias plures iurandi regulas D. Th. assignat.

I. **I**AM capite II. huius dissertationis adversus hæreticos demonstratum est, iuramentum actum esse honestum, licitumque, immo virtutis actum, religionis scilicet, sive patriæ, dummodo necessariis stipatum sit conditionibus. Hoc in capite conditiones istas, quæ iuramentum comitari debent, explicandas suscipimus. Sed, antequam seorsum singulas dispiciamus, ex D. Thoma advertendum est, iuramentum non esse absolute appetendum, & frequenter usurpandum. Quare inter ea bona recensetur quæ, necessitate dumtaxat urgente, sunt appetenda; cuiusmodi est medicina, quæ bona est, posita infirmitate cui occurrit. Sic iuramentum ad propiciendum infirmitati, nimirum incredulo homini, institutum est. Sicut medicina (inquit Angelicus I. 2. q. lxxxix. art. 5. ad 3.) est utilis ad sanandum, & tamen quanto est virtuosior, tanto maius nocuum inducit, si non debite sumatur; ita etiam iuramentum utile quidem est ad confirmationem; tamen quanto est magis venerandum, tanto est magis periculosum, nisi debite inducatur.

II. Porro ut iuramentum opportune adhibeatur, tres conditiones illud comitari debent, divina Scriptura sic iubente Ierem. iv. *Iurabis, Vivit Dominus, in veritate, & in iudicio, & in iustitia*. Cur hæ tres conditiones requirantur, rationem assignat S. Thomas loc. cit. art. 3. in corp. *Iuramentum non est bonum, nisi ei qui bene utitur iuramento. Ad bonum autem usum iuramenti duo requiruntur. Primum quidem quod aliquis non leviter, sed ex necessaria causa, & discrete iuret: & quantum ad hoc requiritur iudicium, scilicet di-*

cretionis ex parte iurantis. Secundo quantum ad id quod per iuramentum confirmatur, ut scilicet neque sit falsum, neque sit aliquid illicitum; & quantum ad hoc requiritur veritas, per quam aliquis iuramento confirmat quod verum est, & iustitia, per quam confirmat quod licitum est. Iudicio autem caret iuramentum incautum; veritate autem iuramentum mendax; iustitia autem iuramentum iniquum, sive illicitum.

III. Ex hac angelica doctrina præfatarum conditionum sensus manifeste elucet. In omni itaque iuramento primum necessaria est veritas, in cuius confirmationem divinum testimonium invocatur. Hæc veritas, seu certitudo veritatis considerari potest & ex parte rei iuratae, & ex parte iurantis. Ex parte rei iuratae requiritur quod res quæ iuratur, sit vera iuxta communem intelligentiam, & consuetudinem. Sic qui iurat discipulum frequentasse gymnasia, verum iurat, licet aliquando abfuerit: quia sic communiter intelligitur. Certitudo ex parte iurantis in eo sita est quod homo iuramento rem confirmet, qualem in mente habet, seu prout scit, vel arbitratur esse veram. Si rem scit esse certam, non potest eam iurare ut dubiam; & si arbitratur dubiam esse, ut certam eam iurare nequit. In iuramento promissorio duplex veritas importatur: altera præsens, seu dicti, altera futura, seu facti. Prior est qua quis iurat se nunc habere animum implendi quod promittit: posterior in executione futuræ rei promissæ consistit. Sed de hac duplici veritate fusius infra. Secundo requiritur iustitia quæ non est illa peculiaris iustitiæ virtus quæ cuique quod suum est tribuitur; sed ea iustitia ad iuramentum necessaria est quæ excludat a materia confirmanda per iuramentum quamcumque rem, dictum, vel factum culpabile, iniquum, & improbum, sive iniustitiæ, sive alteri cuique virtuti adversetur. Ille ergo in iustitia iurare dicitur qui rem istam, honestam, licitamque iurat. Tertio necessarium est iudicium: quod non accipitur pro iustitiæ executione, sed pro prudenti consideratione; & in hoc consistit quod homo, antequam iuret, mature, serioque perpendat utilitatem, & necessitatem iurandi. Sicut enim prudentia est omnium virtutum dux, sive regula; ita potissime iuramentum dirigit. Hæc tertia conditio summopere necessaria est, ut iuramentum licitum sit, & virtutis actus; priores autem dux requiruntur, ne sit peccatum. Sub hoc iudicio aliquo modo omnes conditiones ceteræ continentur.

De

De veritate, & iustitia patet: nam sicut hoc iudicium præscribit iurandum esse, attenta rerum utilitate, & necessitate; ita vetat iurare rem falsam, aut vitiosam. Alias quoque conditiones, potissimum fidem theologicam, qua creditur Deus omnia scire, & devotissimam, qua ex parte iurantis reverentia Deo debita exhibetur, sub iudicio esse conclusas, docet aperte D. Thomas loc. citat. art. 3. ad 2. *Devotio, & fides, & omnia huiusmodi, quæ exiguntur ad debitum modum iurandi, intelliguntur in iudicio. De hoc iudicio præclare D. Augustinus serm. xxviii. de verb. Apost. cap. ix. Quantum ad me pertinet, iuro; sed, quantum mihi videtur, magna necessitate compulsus. Cum videro non mihi credi, nisi faciam; & ei qui mihi non credit, non expedire quod non credit; hac pensata ratione, & consideratione librata, cum magno timore dico, Coram Deo, aut testis est Deus, aut scit Christus sic esse in animo meo.*

IV. Angelicus non solum tres communes conditiones quæ iuramentum quodcumque comitari debent, explicat; sed insuper eventus persequitur illos in quibus iuramentum a culpa immune est, immo virtutis meritum habet. Sex autem assignat casus huiusmodi. I. quando iuramentum est pacis conclusio. II. necessitas conservandæ propriæ famæ. III. pro pignore fidelitatis. IV. in argumentum obedientiæ superiori præstandæ. V. cum urget necessitas assicurandi rem promissam. VI. ut credibilis reddatur veritas, quæ ut credatur, plurimum refert. En verba S. Doctoris lect. iv. in Epist. ad Hebræos cap. vi. *Causæ autem in quibus liceat iurare, hæc sunt. Pro pace firmanda, sicut Laban iuravit Gen. xxx. Secundo pro fama conservanda. Tertio pro fidelitate tenenda, sicut feudatarii iurant dominis. Quarto pro obedientia implenda, si præcipitur a superiore aliquid honestum. Quinto pro securitate facienda. Sexto pro veritate attestanda. Sic iuravit Apostolus Rom. i. Testis est mihi Deus.*

CAPUT IX.

Quæ veritas requiratur in iuramento assertorio. Defectus cuiusque minimæ veritatis in hoc iuramento peccatum mortale est. Nonnullæ quaestiones de periurio assertorio.

I. **V**eritas est potissima ex conditionibus necessariis ad licitum iuramentum, ut dictum est. Necessè tamen non est ut hæc veritas sit semper in re; sed satis est ut iurans bona fide existimet rem de qua iurat, veram esse, licet

Conc. Theol. Tom. III.

et reipsa aliter se haberet: seu non requiritur veritas metaphysica, sed moralis. Quare veritas non tam sumitur ex ipso obiecto, seu re iurata, quam ex ipso iurantis animo. Accidere namque valet rem falsam te iurare, quin periures; quando videlicet sincero animo putas esse veram: & contra contingere potest te iurare rem veram, & periurare, eo quod putas esse falsam. Ut omnes difficultates quæ in iuramenti assertorii usu occurrere possunt, clarius resolvam, sequentes quaestiones cum suis responsionibus exhibebo.

II. Quæst. I. *An qui in re levissima falsum iurat, peccet mortaliter?* Resp. Angelus, seu Summa Angelica refert Gotfredum docentem in cap. *Quod autem*, periurium in levissima re esse veniale peccatum: quam opinionem probabilem reputat Angelus verb. *Periurium*, his verbis. *Possent tamen dici, quod mendacium iocosum non sit proprie mendacium, ut in dicto cap. Quod ait. Ideo possent teneri opinio Gotfredi, quod non peccat mortaliter, quia non proprie periurat. Sed opinio Theologorum est tutior.* Auctor *Theologiae Moralium* I. c. I. hanc eandem sententiam adiudicant Baunio in *Sum. pag. 65. edit. xv.* ubi eam docet his verbis: *Vocare Deum in testem mendacii levis, non est tanta irreverentia propter quam vellet, aut possit damnare hominem: quæ propositio est xxiv. inter damnatas ab Innocentio XI. Dominicus Viva in sua Trutina theologica interpretatur, Baunium admittere parvitatem materiæ in iuramento dumtaxat promissorio. Sit ita. Libenter siquidem & nos sano in sensu, quoad fieri potest, catholicos Scriptores interpretamur. Id quod negotium facessit, est, iisdem omnino verbis esse conceptam propositionem damnatam ab Innocentio XI. quam cum ceteris Theologis ipse P. Viva testatur proscriptam fuisse in sensu iuramenti assertorii, non promissorii. Utrumque res ista se habeat, ratio proscriptæ propositionis evidens est. Quandoquidem periurii malitia suam gravitatem non desumit ex mendacio sive levi, sive gravi, sive iocoso, sive pernicioso; sed ex irreverentia quæ Deo irrogatur. Porro gravissima irreverentia, & summa iniuria Deo irrogatur, cum in testem falsitatis vocatur, sive materia talis invocationis, seu iuramenti gravissima sit, sive levis. Qui enim Deum in testem falsitatis invocat, tacite testatur Deum fallere, aut falli posse: atque adeo ex parte sui infallibilem veritatem Deo adi-*

Q

nüt.

niit. Ergo omne periurium est peccatum mortale. Quin addit Angelicus Doctor 2. 2. q. xviii. art. 3. ubi statuit omne periurium esse peccatum mortale: addit, inquam, ad 2. periurium in re levi gravius ex una parte peccatum esse quam in materia gravi. *Ille qui ioco periurat, non evitat divinam irreverentiam, sed quantum ad aliquid magis aget; & ideo non excusatur a peccato mortali.* Solus defectus considerationis, & deliberationis, seu advertentiae, a mortali culpa excusare posset; sed in tali casu non esset periurium: quia ad iuramentum necessaria est deliberatio iurandi, modo infra explicando. En verba Angelici. *Ille autem qui ex lapsu lingue falsum iurat, si quidem advertat se iurare, & falsum esse quod iurat, non excusatur a peccato mortali, sicut nec a Dei contemptu. Si autem hoc non advertat, non videtur habere intentionem iurandi: & ideo a crimine periurii excusatur.* Sic docent omnes Auctores, postquam Innocentius XI. damnavit recentissimam propositionem.

III. Quæst. II. *An qui rem dubiam ut certam, aut contra, iurat, peccet mortaliter?* Resp. Adfirmative respondent omnes Doctores. Quia qui rem dubiam ut certam, aut rem certam ut dubiam iurat, revera mentitur: ergo profert periurium, quod est peccatum mortale. Debes ergo eo modo rem adfirmare, vel negare, quo tu prudenter, rebus omnibus perpensis, eam se habere existimas. Si res tibi dubia est, solum subdubitando prode eam debes; si certa, non dubitando, sed asseveranter eam proferto.

IV. Quæst. III. *An peccet mortaliter qui per hyperbolem aliquid iurat, quod, ut sonat, verum non est?* Resp. Sanchez Lib. III. in Decalog. cap. iv. num. 9. Tamburinus Lib. III. in Decal. cap. II. §. I. n. 4. Leander tract. I. disp. VII. quæst. VII. Bonacina disp. IV. q. I. punct. 4. n. 6. negative respondent, eo quod dicere aliquid falsum per hyperbolicam, & figuratam locutionem non est mendacium, nec peccatum. Laudant pro hac opinione D. Augustinum, & D. Thomam, qui 2. 2. quæst. cxi. art. 1. plura sacre Scripturæ dicta recenset quæ per figuratam significationem exponit. Hoc modo explicatur dictum illud Davidis I. Reg. x. *Ionathas, & Saul agulis velociores, & leonibus fortiores.* Quod plures sacre Scripturæ expressiones exponantur per figuratam, & hyperbolicam locutionem, res comperta est. Quod vero homines qui neque Prophetæ sunt, neque Patriarchæ, ut communiter erant illi quos si-

gurate locutos fuisse ex Scriptura habemus, iuramento firmare valeant suas hyperbolicas assertiones, mihi minime probatur. Quæ de causa sobrie & caute usurpanda sunt illa iuramenta quæ obtrudit Tamburinus loco citato, videlicet, *Iuro Petrum infinito pollere divitiis, a me infinito amore te diligere, immemorabile esse tuos amulos &c.* Quoniam in primis certum est hæc iuramenta ut plurimum esse incauta, atque adeo carere iudicio, & consequenter illicita. Præterea iuramentum stricti iuris est, atque per modum medicinæ concessum: ergo urgente dumtaxat gravi morbo, seu necessitate, adhibendum.

V. Quæst. IV. *An licitum sit iurare rem quam probabiliter tantum iudicas esse veram?* Resp. Hoc quæsitum proponit La Croix Lib. III. part. I. cap. II. dub. 3. q. lxx. n. 267. Respondet vero his verbis. „ Sanchez Lib. „ III. cap. IV. n. 10. Castropalaus par. v. „ n. 1. alique apud Dianam part. IV. tract. „ IV. resol. 77. affirmant: quia iuras hoc „ quod iudicas verum: ergo non peieras: „ unde quod aliquis audivit a viro notabili, „ & fide digno, potest, secundum illos AA. „ affirmare, & extra iudicium iurare esse verum. Quod aliqui apud Dianam extendunt „ ad iuramentum etiam in iudicio. „ Leander vero tract. I. disp. VII. quæst. VII. „ pag. 46. ad examen revocans genus probabilitatis necessariæ ad licitum iuramentum, refert Tamburinum exigentem probabilitatem quæ moralem inducat certitudinem. At hoc nimis rigidum reputans, hæc addit: *Sed certe quilibet probabilitas facit moralem certitudinem, ut sepe diximus cum communi.* Unde ut bene ait Palaut, *sufficiet, si prudenter, hoc est secundum probabilem rationem, ita esse arbitretur.* Si laxitatem istius doctrinæ deprehendere cupis, in memoriam revoces oportet principia probabilitatis, quæ in tota amplitudine Leander adhibet. Ait namque, quamcumque probabilitatem parere certitudinem moralem; ac propterea quamlibet opinionem probabilem regulam esse honestæ operationis, atque adeo iuramenti. Quæ sane assertio indefinita, & universim prolata continetur in hac propositione ab Alexandro VII. damnata, quæ est in ordine 3. *Generatim, dum probabilitate sive intrinseca, sive extrinseca, quantumvis tenui, modo a probabilitatis finibus non exatur, confisi aliquid agimus, semper prudenter agimus.* Leander aliterit quamlibet probabilitatem, nimirum sive gravem, sive tenuem, gignere moralem certitudinem, quam quisque prudenter sequi potest,

potest, tamquam suæ conscientiæ regulam. Hoc expresse damnavit Ecclesia. Potiori ergo iure diris devovendum est id quod addit Leander, nempe quemquam posse iurare rem esse veram, quam tantum probabilem indicat. Nonne communiter docent Theologi, Deum iuramento vocari in testem *veritatis*? Secundum vero Leandrum, & quos citat, Sanchez, Dianam, Castropalaum, ipsum invocare poterimus in testem *probabilitatis*. Quomodo iurare possumus esse verum quod non verum, sed probabile nobis tantummodo est? Verum falso, & probabile non falso, sed improbabiliter opponitur. Cum itaque de eadem re sapissime occurrant contrariæ rationes probabiles, poterit quisque modo eandem rem adfirmare iuramento, modo eandem iuramento negare. Potest quis secundum Probabilitatem ex opinionibus probabilibus quam mavult sequi, & nunc unam amplecti, nunc eandem respuere. Aut saltem poterit eam partem iuramento adfirmandam, vel negandam feligere quæ sibi magis opportunior, rebusque suis accommodatior visa fuerit. Quæ omnia nedum laxitatem produunt, sed horrorem etiam incuriunt. Si Leander cum Auctoribus quos adducit, dixisset, posse aliquem iurare rem quam cognoscit probabilem ut probabilem; utcumque videretur ferendum. Sed cum asserat nos posse iurare ut verum quod dumtaxat probabile existimamus, & præterea probabilitatem quamcumque inducere moralem certitudinem; id nullo modo admittere possumus. Quapropter nos opinionem Leandri tamquam falsam reiicimus. Opinionem vero quam P. La Croix ex Sanchez, aliisque refert, ceu improbabilem respuimus: quoniam quæ coniectura tantum probabilis, sicuti loquitur Sanchez, cognoscimus, non possumus affirmare ut vera, sed ut probabilia. Communis namque Theologorum sententia est, materiam iuramenti esse veritatem non absolute spectatam, & ut in re est; sed eo modo quo ab intellectu iurantis percipitur. Ergo, si iurans cognoscit rem ut probabilem, non potest eam iurare ut veram; & si ut veram cognoscit, nequit eam ut probabilem tantum iurare. Quod postea subdunt, ad iuramentum in iudicio præstandum requiri certitudinem moralem, in ceteris vero privatis iuramentis sufficere probabilem, ut ego quidem arbitror, merum commentum est. Eiusdem siquidem rationis est iuramentum privatum, & publicum: & eadem est ratio formalis quæ utrique speciem tribuit, invocatio nempe divini testimonii in verita-

tis confirmationem. Ergo eadem pro utroque iuramento certitudo necessaria est. Sive in iudicio, sive extra iudicium, qui cognoscit rem ut probabilem, non potest eam iurare ut veram, sed ut probabilem; & contra. Verum utique est, iuxta legum decreta in iudicio non admitti nisi iuramenta earum rerum quarum iurans habet evidentiam, seu non admitti nisi testes *de visu*; proindeque necessariam esse veritatis cognitionem omnino evidentem. Ceterum quacumque positiva lege præcisa, in omni iuramento, sive publico, sive privato, necessaria est certitudo moralis, quam quæstioncula sequenti explicabimus. Dum autem quis iuramento confirmat notitiam probabilem quam habet, materia iuramenti non est vel probabilitas, vel dubitatio; sed veritas probabilitatis, & dubitationis: dum enim opinor, vel dubito de re aliqua, verum est me opinari, & dubitare: idcirco, cum iuro me vel suspensionem, vel probabilem notitiam habere de re aliqua, veritatem iuro: quia verum re ipsa est me talem vel opinionem, vel dubitationem, aut suspensionem habere.

VI. Quæst. V. *Quanam certitudo requiratur, ut quis licite iurare possit?* Resp. Ad clariorem præcedentis quæstionis explicationem, & ad plenioram notitiam illius certitudinis quæ requiritur ut quis iurare valeat sine culpa, hanc quæstionculam dirimendam proposui. Certitudo alia est evidens, ac metaphysica, alia experimentalis, alia moralis, alia probabilis, quæ varios gradus admittit. Plurimi ex recentioribus Theologis, & Casuistis omnes docent, sufficere notitiam verisimilem, vel probabilem de re aliqua, ut quis iurare valeat. Ita docent præter laudatos numer. præced. Salmant. tract. xvii. cap. II. punct. 5. §. I. n. 42. & laudant Candidum, Lessium, Azorium, & alios. Hæc opinio mihi minime probatur, & iuxta adversariorum principia falsa videtur. Nam, si ipsi docent, quamlibet opinionem probabilem parere moralem certitudinem; nosque posse inter duas opiniones de eadem re eligere quam nobis opportuniorem reputamus: consequitur profecto posse nos etiam eandem rem iuramento vel confirmare, vel negare, prout tempus, & rationes nostræ postulaverint: quod quam falsum & erroneum sit, nemo non videt.

VII. Reprobata igitur hac opinione, dicimus primo, utique non requiri semper in iuramento certitudinem, seu notitiam mathematicam, & omnino evidentem, quia hæc

in pluribus haberi nequit; sed asserimus necessariam esse certitudinem moralem, quæ omnem prudentem dubitationem excludat. Hæc autem certitudo moralis non semper inducitur per coniecturas, & rationes probabiles, ac verisimiles: quoniam rationes tantum probabiles non auferunt omnem dubitationem: & ipsi adversarii, ut hanc dubitationem tollant, ad propositiones reflexas confugiunt. Necessaria ergo sunt fundamenta gravissima, & rationes quæ nos certos reddant de re circa quam iurare debemus. Hæc nostra sententia clare eruitur ex Catechismo Concilii Tridentini Part. III. de secundo præcept. Decalog. sec. 2. *Primum itaque in iureiurando licet veritas habet, nimirum ut quod asseritur, & ipsum verum sit, & qui iurat id ita esse arbitretur, non quidem temere, aut levi coniectura adductus, sed CERTISSIMIS ARGUMENTIS.* Hoc ipsum docet Cardinalis Bellarminus Lib. I. de Sacram. in gener. cap. XVI. *Etiamsi habeat probabilem rationem credendi, tamen non habet certitudinem. Potest enim fieri ut putet se credere, & tamen reverentia non credat. At ad testificandum nomine Dei aliquid requiritur verissima certitudo, nec sufficit probabilis opinio, ut patet in simili de iuramento. Non enim licet iuramento, id est Dei testimonio, uti in re quam opinamur veram; sed solum in re quam certissimi sumus esse veram.* Confirmari hæc sententia potest ex iis quæ scribit D. Ambrosius in Psal. CXVII. ser. XIV. num. 14. *Vox ambulantis in lumine est dicere, iuravi . . . Nemo bene iurat, nisi qui potest scire quod iurat. Iurare igitur iudicium scientie, testimonium conscientie est . . . Lux tibi præceat, si iurare disponis; id est, cognitio veritatis præcedat, ut vinculum sacramenti tibi non possit nocere.*

VIII. Verum est etiam adversarios fateri, necessariam esse certitudinem moralem; sed in hoc deficiunt quod doceant, hanc moralem certitudinem haberi posse per coniecturas dumtaxat verisimiles, & rationes solum probabiles. Licet enim concederemus opinionem probabilem tantam certitudinem parere quæ sufficiat pro regula honestæ operationis; non ob id tamen recte posset inferri tantam dignere certitudinem quæ sufficiat ad iurandum veram esse id quod tantum probabile opinamur. Maior namque certitudo requiritur ad iuramentum quam ad quamcumque opinionem moralem. Ad hanc sola vera probabilitas sufficit, ut regula sit honestæ operationis. At, quando quis iurat quidquam tamquam verum, non satis est quod sit pro-

babile; sed requiritur quod iuranti verum appareat, non per rationes dumtaxat probabiles, sed per principia, seu argumenta gravissima, & certa. Quæ certitudo si desit, & appareant tantum coniecturæ, ac rationes probabiles, tum iurans adfirmare, aut negare debet rem ut probabilem, secus ut veram.

IX. Quæst. VI. *Quæ certitudo requiritur ad iuramentum præstandum in iudicio?* Resp. In foro necessaria est notitia certa. Cum quis iurat de facto alterius, necessaria est notitia experimentalis, qualis habetur per visum, quia ibi testes de auditu non admittuntur. Recentes Theologi communiter docent, sufficere unicum testem fide dignum ad iurandum extra iudicium, secus in iudicio. Sic inquit Salmanticenses, Sporer, La-Croix, & plures alii, quos ipsi citant. Sed dicendum mihi videtur, sive in iudicio, sive extra iudicium, neminem posse iurare rem ut absolute veram, quam solum ab unico teste, etiam fide digno, audiverit; sed debere eam iurare eo modo quod eam scit, nempe vel quia conspectam oculis habuit, vel quia narratione ab aliis accepit. Quamvis testis fide dignus fundamentum mihi sit ad prudenter credendum quod narrat; tantæ auctoritatis tamen mihi esse nequit hæc fides, sed credulitas, ut ipsi iniuriam iurare absolute veram esse quod audivi; sed solum iurare possum illud me audivisse. Cur coram iudice iurare nequimus absolute verum esse quod ab unico teste audivimus? Non ante profecto ratione, nisi quia unicus humane testis certitudinem sufficientem ad iuramentum non inducit. Et quamquam in iudicio agatur de proximi damno; attamen huiusmodi maxima certitudo depositur in iudicio, non tam ad damnum cuiuscumque vitandum, quam ut omnis peierandi occasio tollatur. Hoc est peculiare illud quod circa iuramenta iudicialia dicendum occurrit, nimirum iudices, ut sententiam ferant, talia exigere iuramenta, ut quod adfirmatur, oculorum testimonio innoverit, scilicet iuramenta experimentalis, ut dicitur, certitudinis. Falsum est igitur quod communiter asserunt recentes Theologi, extra iudicium te posse iurare absolute verum esse quod tantum per probabiles rationes, & coniecturas agnoscis; sed sive in iudicio, sive extra, quod ex auditu dumtaxat scis, iurare debes ex auditu te scire; & quod tibi constat ex visu, iurare debes tibi ex visu constare. Cuius ratio est, quia sive in iudicio, sive extra, ratio formalis iuramenti eadem est, nempe invocatio

ratio testimonii divini; & eadem reverentia Deo ubique & semper debetur. Hoc vero discrimen est inter iuramenta iudicialia, & privata, quod iudex nihil decernit, nisi testes iurent rem visu compertam; homines vero privati fidem sæpius adhibent, & multa deliberant (potissimum ubi de tertii damno non agitur) iuramenti innixi de rebus auditis. Quare, si mihi iuras te audivisse a viro fide dignissimo, nullique exceptioni obnoxio, factum aliquid, ceu homo privatus tibi fidem integram adhiberem; & prout talis notitia rationes meas, seu negotia spectaret, illa tamquam regula plurium meorum deliberationum uterer; ceterum ut iudex fidem tibi non haberem, nihilque sancirem tali innixus iuramento.

X. Quæst. VII. *Quæ diligentia requiritur in inquirenda veritate necessaria ad iuramentum?* Resp. Salmanticenses *loc. cit. num. 4.* respondent his verbis. „ Non exigitur æquitas, sed diligentia in omni materia ad persequendum tandem veritatem rei iuratæ, sed secundum conditionem rei adhibenda est maior, vel minor. In rebus namque maioris ponderis maior est adhibenda cura quam in rebus minoris momenti. “ Hæc regula mihi videtur falsa. Quandoquidem non rei iuratæ natura, sed summa gravitas, & dignitas iuramenti norma esse debet diligentia quæ necessaria est in inquisitione veritatis, antequam iuretur. Nonne periurium assertorium etiam in re levissima peccatum est mortale? Cur? Quia non ex re iurata, sed ab iniuria divinæ veritati irrogata gravitas periurii repetitur. Ergo, cum iuramentum suapte natura, nullo habito ad rem iuratam respectu, penes omnes gentes sit res summi momenti; ipsum præcedere debet diligentia summa pro veritatis inquisitione. Solum igitur diligentia adhibenda dici potest maior vel minor non in ordine ad rem iuratam, sed ad veritatem ipsam, quæ magis vel minus obvia est & pervia. Quando vero res quæ iuratur, gravis momenti est, quia famam, vel fortunam proximi spectat, maior diligentia, & deliberatio requiritur non vi iuramenti, seu virtutis religionis; sed vi alterius virtutis, iustitiæ, vel caritatis: quia, si iuras falsum adversus proximum tuum in re gravi, præter periurium committis peccatum iniustitiæ. Et hoc sensu dicitur, quod quando res iurata est magni ponderis, etiam ex hoc capite requiritur gravis diligentia, ut præter periurium peccatum quoque iniustitiæ vitetur. Hæc omnia mihi certa videntur, Conc. Theol. Tom. III.

neque negari possunt a recentioribus; quamvis verbis ambiguis contrarium asserant.

XI. Quæst. VIII. *An qui notabiliter negligens est in inquirenda veritate rei quam iurat, peccet mortaliter; tamen contingat rem quam iurat, esse veram?* Resp. Sanchez Lib. III. in Decal. cap. IV. n. 10. Leander tract. I. disp. VII. quæst. I. & apud ipsos Scotus, Caietanus, Richardus, Sotus, Navarrus, & communiter omnes docent, hunc peccare mortaliter: quia iste exponit se periculo peierandi, & in re gravis momenti omittit diligentiam necessariam. Ut autem validius omnia quæ in præcedentibus quæstis dicta sunt, confirmentur; & potissimum illa regula in qua diximus, notitiam probabilem, quæ satis esse potest ad regendos ceteros actus humanos, minime sufficere ad iuramentum edendum, placet doctrinam D. Thomæ in medium asserre. Hæc igitur habet S. Doctor 2. 2. q. LXXXIX. art. 3. ad 3. *In iuramento est periculum magnum, tum propter Dei magnitudinem, cuius testimonium invocatur, tum etiam propter labilitatem linguæ humanæ, cuius verba iuramento confirmantur. Et ideo huiusmodi (nempe veritas, iudicium, & iustitia) magis requiruntur ad iuramentum quam ad alios humanos actus. Ea itaque probabilis notitia quæ ad alios humanos actus sufficit, ad iuramentum satis minime est.*

XII. Quæst. IX. *An, ut scholastici possint licite iurare aliquem socium ad scholas accessisse tempore ab universitate requisito pro cursu conficiendo, sufficiat quod illum viderint communiter scholas frequentasse?* Resp. Tamburinus Lib. III. capit. II. §. I. num. 8. refert hunc casum ex Hurtado apud Dianam Part. V. tract. VII. ref. 10. *Scholasticus volens probare recursum, ad quem eget duobus testibus, adhibere potest duos amicos, qui illum non viderunt interesse lectionibus; at satis sibi persuadent illum interfuisse: at non possunt iurare se id vidisse. Quam decisionem approbat Tamburinus, cui ego accedere minime valeo. Involuta namque est & valde implexa resolutio isthæc. Hi duo amici scholasticum minime viderunt; & nihilo secius iurare possunt, non se illum vidisse, sed absolute illum scholas frequentasse? Cur iurare possunt? Quia sibi satis persuadent illum interfuisse lectionibus? Cur id sibi persuadent? Nullum istius persuasionis momentum adducitur. Quare innui videtur, amicos istos iurare absolute posse, quia vel scholasticus id testatur, vel ipsi libere, & benigne ex quadam in amicis scholasticum propensione persuasi*

suasi sunt reipsa scholasticum gymnasia frequentasse. Merito autem non videt, hanc iudicia ad iuramentum sibi existere esse. Si enim prefati amici iuraverunt, scholasticum interfuisse laboribus, non videt ut vel eandem viderint, vel re ipsa veros habeant id affirmantes. Quod postea communiter docet Auctoritas, ad hoc iuramentum sine culpa praesentem, non oportere ut iurantes singulis diebus viderint scholasticum scholas adeuntem, verum est. Hac enim cognitio haberi haud potest. Satis igitur erit eos scire scholasticum communiter audivisse lectiones: quia id, & non plus exigunt universalitates. Quamquam ut iuramentum debita cum religione proferatur, iurantes communem, non quotidianam in scholis praesentiam iuramento firmare debent. Evitanda tamen extrema sunt. Quando iuramentum sit ad mentem interrogantis, bona fide comitantibus veritate, iudicio, & iustitia, cavendum a nimia anxietate, & superstitione est, ne dum unum extremum vitare studes, in alterum incidas.

XIII. Quæst. X. *An licitum sit persuadere alicui ut iuret veritatem quam ipse ignorat?* Resp. Certum est apud omnes non licere: quia qui iurat sine certa cognitione, peccat mortaliter: ergo similiter peccat qui illum ad iurandum hoc modo, nempe sine certa cognitione, inducit. Ad cuius rei claritatem proponi solet hic casus. Petrus mercator, ut prober Paulum sibi debere centum aureos, quos revera debet, & alioquin se eos debere negat, inducit Antonium ad iurandam veritatem istius debiti. Iurat Antonius, se scire Paulum debere Petro centum aureos; cum tamen falsum sit Antonium hanc habere scientiam. Illius ergo iuramentum certe periurium est. Ad restitutionem tamen non tenetur, eo quod debitum centum aureorum verum supponitur. Et quamvis Petrus mercator producat rationes quæ tibi suadeant verum esse creditum, non propterea in iudicio iurare potes te id scire; quin neque extra iudicium; sed solum iurare potes te audivisse a Petro, hanc pecunie summam illi a Paulo debitam esse.

CAPUT X.

De iustitia, & iudicii defectu in iuramento assertorio. Nonnullæ quæstiones resolvuntur.

I. **I**AM supra explicatum est quid sint tum iustitia, tum iudicium necessaria ad quodcumque iuramentum. In praesentia

autem id potissimum discutiendum suscipimus, unum sicut defectus veritatis in iuramento assertorio semper est peccatum mortale; ita etiam defectus iustitiæ, & iudicii in eodem iuramento mortale peccatum constituat. Atque, ut nonnullas difficultates circa hoc resolvamus, sequentia quæstia proponimus.

II. Quæst. I. *An defectus iustitiæ in iuramento assertorio sit peccatum mortale?* Resp. Antequam directe respondeo, animadverto, dupliciter aliquem rem iniustam iurare posse. Primo, cum quis rem iniquam veram narrat ob iustam causam; puta, dum ob bonum finem iuramento confirmat peccatum vel a se, vel ab alio commissum. Hoc modo honeste, ac iuste rem iniustam, & iniquam ille iuraret. Secundo, cum rem iniquam ob malum finem manifestat: v. g. si quis revelaret occultum delictum proximi, cuius fama ex tali revelatione graviter læderetur. Hoc pacto ille rem iniquam iniquo modo iuraret, & iuramento uteretur tamquam instrumento ad confirmandam manifestationem iniquam. In primo casu confirmaret veritatem iniquitatis commissæ, iusta causa urgente: in secundo confirmaret iniquam manifestationem delicti, sola malitia impellente.

III. Ad quæsitum Salmant. tract. xii. cap. 11. punct. 5. §. 1. n. 47. respondent citando ex Suarez, Sanchez, Palao, Tamburino, & Leandro, defectum iustitiæ in iuramento assertorio non esse mortale, sed veniale peccatum; nisi iuramentum assumatur instrumentum iniquitatis, in quo casu peccatum esset mortale. Exemplum afferunt Tu manifestas crimen verum, sed occultum proximi tui, quo illius fama grave damnum perpetitur. Deinde, ut detractionem tuam certiore efficias, ipsam iuramento confirmas. Tunc profecto peccas mortaliter, non solum peccato detractionis, sed etiam peccato adversus iustitiam, iuramenti comitem. Si vero tuum peccatum proprium patefacis ob iactantiam, & deliberatam oblectationem, simulque iuramento confirmas te peccatum illud commississe; peccas quidem mortaliter peccato complacentiæ, at non peccas mortaliter adversus iustitiam necessariam iuramento, sed tantum venialiter. Sic differunt Salmant. cum Auctoribus a se citatis. Mihi probabilior videtur sententia Soti Lib. VIII. de iust. & iur. art. 3. c. 2. De secundo autem, Toleti Lib. II. cap. XXI. n. 10. & 11. Ledesinæ II. Tom. Sum. tract. XI. cap. 11. dub. 4. Aragon. 2. 2. q. lxxxix. art. 10. nimirum

mimum defectum iustitiæ in iuramento assertorio esse peccatum mortale quando iurantis assertio est peccatum mortale; si vero assertio quæ iuramento firmatur, sit solum venialis; veniale quoque erit crimen iuramenti. Ratio videtur manifesta: quia gravissima iniuria Deo inferitur; dum illius auctoritas adhibetur ad confirmandam assertionem graviter iniquam. Et, ut adversariorum exemplo utamur, non video disparem rationem cur dicant, non peccare mortaliter adversus iustitiam iuramenti eum qui iuramento confirmat complacentiam mortalem proprii peccati; peccare vero graviter contra eandem iustitiam illum qui infamiam proximi iuramento certiore reddit. Quandoquidem, licet ex parte rei iuraturæ gravius sit crimen diffamare proximum quam delectari propria iniquitate commissâ; attamen ex parte modi iurandi, ut dicitur, quoties Deus in testem gravis iniquitatis adducitur, gravis illi irrogatur iniuria. Neque alicuius momenti est adversariorum responsio, nempe, deficiente iustitia, adhuc finem iuramenti subsistere, qui est confirmatio veritatis: qua consistente, non vocatur Deus in testem mendacii, sed iniquitatis. Siquidem concedimus & nos, finem præcipuum iuramenti esse confirmationem veritatis, seu veritatem esse potissimam ex conditionibus ad licitum iuramentum necessariis: & idcirco dicimus omnes, defectum veritatis, etiam in re levissima, mortale peccatum inducere; defectum vero duarum aliarum conditionum in re levi esse dumtaxat peccatum veniale. At hinc inferri minime potest, defectum iustitiæ in materia gravi non esse peccatum mortale. Concludimus itaque, quod, quoties iurans utitur divino testimonio ob inale finem, seu animo culpabili, & pravo ad roborandam manifestatio-

nem iniquam, five proprii, five alieni peccati mortalis, committat duplex peccatum, unum adversus illam virtutem cui opponitur res narrata, alteram adversus iustitiam iuramenti.

IV. Quæst. II. *An defectus iudicii in iuramento assertorio sit peccatum mortale?* Resp. De iudicio ad iuramentum assertorium requisito supra locuti sumus. Hæc iudicii conditio postulat rationabilem causam iurandi: quoties enim deest ratio, seu causa iurandi, iuramentum iudicio caret, ut dictum est. Sex quoque iurandi causas ex D. Thoma produximus cap. VIII. n. 4. Nunc addimus, tunc potissimum adesse necessitatem, & causam iurandi, quando hæc duo concurrunt. Primum est, quod veritas alia via probari nequeat, nisi iuramento. Alterum est, quod probatio, seu confirmatio istius veritatis sit necessaria, nempe quod cedat aut in publicam, aut in privatam utilitatem. Gradus præcisus istius necessitatis præscribi nequit. Sex assignavit illius necessitatis casus D. Thomas a nobis supra relatos, præter quos alii etiam occurrere possunt. Necessitas autem ista, quando reapse adit, vel non adit, prudentis arbitrio relinquendum est. Regula generalis sit: absque aliqua morali utilitate nunquam adest iurandi necessitas.

V. Ut autem proposito quæsito directe respondeamus, distinctionem præmittamus oportet. Si res quæ iuranda est, sit manifeste vera, & iusta, seu licita, solumque sit defectus iudicii in expendenda necessitate iurandi, absolute loquendo non est nisi culpa venialis. Si vero defectus iudicii sit in inquisitione veritatis, tunc si negligentia levis est, culpa erit levis; si negligentia gravis, peccatum erit mortale. Responsio patet ex dictis supra.

DISSERTATIO II.

DE

IURAMENTO PROMISSORIO.

QUÆ hætenus disputata sunt, iuramentum in communi, & potissimum assertorium spectant. Illud nunc est reliquum ut de iuramento promissorio sermonem instituam. Istud siquidem suas peculiare habet difficultates: quoniam ultra veritatem præsentis assertionis, secum promissionem in futurum implendam defert. In hac autem disputatione primum omnium eas difficultates dispiciam quæ ad veritatem, iudicium, & iustitiam pertinent: deinde obligationis vim, quam iuramentum hoc inducit, exponam.

CAPUT I.

De veritate, & iudicio necessariis in iuramento promissorio. Quæstionculæ non parvi momenti examinantur.

I. Hugo Grotius Lib. II. de iuram. bel. li, & pacis cap. XIII. §. 21. negat licitum esse iuramentum promissorium, eo quod rei promissæ incertus sit eventus. Et contra hæc iuramenta adducit textum Evangelii: *Nolite iurare omnino*. Sed Grotius, Auctor alioquin inter heterodoxos gravis, errat, eiusque errorem iam refutarunt vel ipsi hæretici in notis. Quare, hoc misso errore, sententia Catholicorum explicanda est. Concors est igitur Doctorum sententia, omnes tres conditiones, nempe veritatem, iudicium, & iustitiam, necessarias esse in iuramento promissorio, non secus ac in assertorio. Præfata quippe conditiones iuramentum absolute acceptum comitari debent, & consequenter quodcumque particulare iuramentum. De iudicio, cuius est iurandi necessitatem examinare, nil occurrit dicendum præter ea quæ in præcedenti dissertatione dicta sunt. Nul- lum siquidem iuramentum fieri sine rationabili necessitate licite potest. Hæc necessitas modo maior, modo minor est, pro materiæ quæ iuratur, diversitate. Omisso itaque examine istius conditionis, quæ nullam novam asserti difficultatem, enucleandam suscipimus veritatem, quæ necessaria est in iuramento promissorio, & quæ peculiaribus difficultatibus est obnoxia.

II. Quæst. I. An defectus veritatis de præ- senti in iuramento promissorio semper sit peccatum mortale? Resp. Iam dictum est iuramen- tum promissorium duplici consistere veritate: altera de præsentis, quæ in hoc consistit quod iurans habeat, dum iurat, sincerum animum implendi quod promittit: altera de futuro, quæ in futura executione rei promissæ sita est. Respondetur ergo ad quæsitum, defe- ctum veritatis præsentis in iuramento promissorio esse semper peccatum mortale. Ita omnes. Ratio est evidens: quia iuramentum promissorium ratione veritatis præsentis con- venit cum assertorio, ut supra indicatum est. Fallitatis autem attestatio in iuramento asser- torio est semper peccatum mortale, etiam in re levissima: ergo etiam in promissorio. Utro- bique enim Deus invocatur in testem falli- tatis; quod gravissimam ipsius præfert iniu- riam. Sive itaque parva res, sive licita, sive illicita promittatur, sine veritate de præ- senti, hoc est sine animo implendi talem

promissionem iuramento confirmatam, sem- per erit peccatum mortale.

III. Quæst. II. An defectus secundo veri- tatis gravis sit iudicandus; seu an qui rem promissam iuramento firmatam in materia gra- vi non implet, peccet mortaliter? R. Omnes affirmative respondent: quia violatio iura- menti in re gravi, graviter Deum contemnit: & si violatio voti in materia gravi est mor- talis, potiori iure id dicendum de violatione iuramenti. Neque difficultas aliqua est de hoc inter Theologos.

IV. Quæst. III. An peccet mortaliter qui rem promissam iuramento firmatam in materia levi non implet? Resp. Disputant in utram- que partem Theologi acriter conatu. Primum quæ penes omnes certa sunt, præmittam; deinde quid mihi probabilius videtur, expo- nam. In primis itaque omnes fatentur, pec- care mortaliter eum qui promissionem ver- balem iuramento confirmat sine animo pro- mittendi, quia sic est periurus, ut dictum est. Omnes pariter adfirmant, peccare mor- taliter eum qui intentionem habet promittendi, sed animum implendi non habet, et eandem rationem: quia in utroque casu men- titur, & peierat. Cum enim quis iurat se assumpturum alicuius obligationis onus, et re ipsa defectu intentionis non assumit, men- titur; sicuti qui iurat se quidquam factu- rum, iurat se propositum habere faciendi. Propositum ergo si non habeat, mentitur, & periurus est. Omnes pariter assentiunt duplicem dari veritatem in iuramento pro- missorio; unam de præsentis, quæ, ut diximus, sita est in animo promittendi, et implendi rem promissam; alteram de futuro quæ in executione rei promissæ consistit. De- nique omnes concedunt, defectum cuiuscum- que veritatis in iuramento esse ex gene- suo, & absolute peccatum mortale. In hæc autem vertitur totius controversiæ status, num scilicet detur parvas materiæ in secundo veritate iuramenti promissorii. Et triplex de hac re reperitur sententia. Prima, quæ negat; altera extrema, quæ adfirmat; tertia media, quæ distinctione utitur. Si res promissa est integra, & tota materia iuramenti, aut voti, quamvis sit levis; v. g. si iurasti, vel votiisti te pauperi daturum unum obo- lum; tunc ommissio executionis est peccatum mortale. Si autem materia ommissa est par- tialis; puta, si iurasti te daturum decem so- lidos, & des dumtaxat octo; tunc ommissio est tantum peccatum veniale. At communi- ter Auctores utriusque extremæ sententiæ tenent

ciunt hanc tertiam mediam, tamquam inu- tilem. Nam admissio quod defectus veritatis in materia tota sit mendacium, idem con- tingit in defectu partis materiæ. Adducere enim Deum in testem mendacii, quocumque modo contingat, semper est peccatum mor- tale. Relicta ergo hac media opinione, sub examen inducitur, quanam ex duabus extre- mis sententiis probabilior sit.

V. Dico, eum qui rem promissam iuramento firmatam non implet; etiamsi materia levis sit, periurium committere, & peccare morta- liter. Ut tamen clarius percipias sensum istius nostræ sententiæ, advertas velim, nos in præsentia non loqui de illis iuramentis quibus matres iuratae pueris pomum spon- dent, aut rem levem, quam postea non exhibent; nec de iis quibus viri ingenui, hortante modestia, iurati negant se prægres- suros, ut socios honore afficiant, & nihilo- minus quandoque prægrediuntur. De his, in- quam, aut similibus iuramentis nobis minime sermo est. Immo cum Comitolo Lib. II. q. iv. fatemur, nimis durum fore damnare noxæ mortalis similes matres, aut viros in- genuos: quoniam eiusmodi locutiones aut iuramenta vera non sunt ex defectu sufficien- tis deliberationis, aut veram excipiunt inter- pretationem, quam alibi dedimus. Abstinen- dum tamen ab eiusmodi iuramentis. Loquimur ergo de iuramento serio, & deliberato, quo homines aliquid iurati spondent. Hanc sen- tentiam ideo ut probabilior em eligimus, quia conceptis verbis eam docent, ut ego arbitror, D. Augustinus, D. Thomas, D. Raymundus, & gravissimi Theologi infra citandi. D. Augustinus epif. XII. alias LII. hæc habet: *Expectationem autem eorum quibus iuratur, quisquis deceperit, non potest non esse periurus*. Clarius D. Tho. 2. 2. q. lxxxix. art. 7. in corp. *Sicut autem iuramentum assertorium, quod est de præterito, vel de præsentis, debet habere veritatem; ita etiam & iuramentum de his quæ sunt fienda a vobis infuturum. Et ideo utrumque iuramentum habet quamdam obligationem; diversimodam tamen: quia in iuramento quod est de præterito, vel præsentis, obligatio est non respectu rei quæ iam fuit, vel est, sed respectu ipsius iurantis, ut scilicet iuret id quod iam verum est, vel fuit. Sed in iuramento quod præstat de his quæ sunt fienda a nobis, obligatio cadit et contra super rem quam aliquis iuramento firmavit. Tene- tur enim aliquis ut faciat esse verum id quod iuravit; alioquin deest VERITAS iuramento.* Adeo comperta, adeo evidens est D. Thomæ

mens, ut nulla eludi tergiversatione valeat; quemadmodum iam iam clarius patebit. D. Raymundus Lib. I. Sum. tit. de iuram. & periurio pag. 92. col. 2. hæc habet. *Si tunc quando iurabat, credebatur se non posse solvere, vel credebatur quod posset, sed fatue, quia non habebatur causam credendi; tunc in utro- que casu peierabat: quia in primo casu deerat veritas in conscientia, in secundo iudicium. Si vero ab initio credebatur se posse solvere, & probabiliter, non peierabat quantum ad hoc; sed postea si fecit posse suam in utroque casu, & non potuit persolvere in termino, non est periurus ex hac causa. Multo magis excusa- tur, si misit tempore debito, sed casu fuit amissa in via pecunia, ut colligitur ex cap. Querela ext. de iuramento, ex canone Si nulla causa. xxiii. q. viii. & canone Sicut dist. 1. de consec. Si tamen elapso termino posset, & non persolveret, esset PERIURUS. Lapsus enim termini non sustulit obligationem iura- menti, ut colligitur ex cap. Cum dilecti ext. de dolo, & contumacia. Hanc eam- dem sententiam docet Catechismus Tridentinus P. III. de 2. præcep. n. 23. ubi hoc proponit quæsitum: *Qui non servat quod iuraverit, aut vovit se facturum, qualiter pec- cet*. Respondet. *Eiusdem vero peccati (nempe periurii, de quo numero præcedenti sermo est) reus censendus est qui se aliquid iureiurando facturum promittit; cum tamen aut promissum implere in animo non fuerit, aut si fuit, quod promittit, re ipsa non præstat*. Gersonius in expositione præceptorum Decalogi de iuramento, & periurio inquit: *Quantum ad iuramentum de futuris, persona statim periurat tunc cum habet voluntatem firmam non implendi, vel quia non implet de facto*. D. Antoninus II. P. tit. x. cap. vii. de periur. §. 1. *In iuramento promissorio si omittit implere quod promittit, propter legiti- mum impedimentum, excusatur a mortali, secundum Petrum de Tarantasia. Idem Bona- ven. in III. xxxix. dist. Ergo a contrario non excusatur, cum deest legitimum impedimen- tum*. Lege integrum caput, ubi fusc evincit, omne periurium esse peccatum mortale. Quare locus cavillandi non remanet, illum lo- qui in gravi, secus in parva materia. Ex his colligitur secundum Augustinum, Tho. Raymundum, Antoninum, Catechismum Tridentinum, & Gersonium, reum esse periurii qui non implet id quod sub iuramen- to promissit. Periurium autem semper est peccatum mortale.*

VI. Rationibus evincitur nostra sententia.

Iuramentum promissorium, prout distinguitur ab assertorio, habet pro materia veritatem futuræ executionis rei promissæ, & iuratæ. Ratione siquidem veritatis de præsentis non distinguitur ab assertorio, ut fatentur adversarii, qui omnes concedunt, iuramentum promissorium duplicem habere veritatem, alteram de præsentis, alteram de futuro. Hæc itaque prima propositio nulli est obnoxia tergiversationi. Sed, cum res iurata, & promissa non impletur, deest hæc veritas propria iuramenti promissorii. Ergo qui iurat, & non implet, periurium committit: ergo peccat mortaliter.

VII. Ratio adducta tota est D. Thomæ, qui conceptis verbis asserit in allata auctoritate, materiam iuramenti promissorii esse executionem futuræ rei promissæ, quemadmodum assertorium habet pro materia veritatem vel de præterito, vel de præsentis. *Sicut autem iuramentum assertorium, quod est de præterito, vel de præsentis, debet habere veritatem; ita etiam & iuramentum de his que sunt fienda a nobis in futurum.* Subdit vero Angelicus, deesse veritatem huic iuramento, quoties iurans non implet suo tempore rem iuratam. *Tenetur enim aliquis ut faciat verum esse id quod iuravit: alioquin DEEST VERITAS iuramento.* Si deest veritas iuramento, ergo iurans vocat Deum in testem falsitatis, ergo peierat, ergo peccat mortaliter.

VIII. Confirmantur hæc omnia. Ideo defectus veritatis in iuramento assertorio in materia levissima est semper peccatum mortale, quia Deus adducitur in testem falsitatis. Sed, quoties non impletur res promissa iurata per iuramentum promissorium, Deus adducitur in testem falsitatis. Ergo peccatum est mortale. Nonne iuramentum promissorium est verum iuramentum? Ergo invocatur Deus in confirmationem veritatis: non autem præsentis, quia ex hac parte est assertorium: adducitur ergo in confirmationem veritatis futuræ: ergo, deficiente hac veritate, Deus vocatur in testem falsitatis.

IX. Mirifica sunt responsa quæ ad has evidentes rationes adversarii exhibent. Respondet Cardenas (& est communis responsio) *dissert. xvii. art. 2. n. 24.* his verbis: *Licet in eo casu falsum sit quod iurans impleturus sit iuramentum (Deus enim scit non esse implendum) at id non est falsum ex intentione iurantis, cum habeat intentionem implendi. Unde solum est falsum materialiter.* Eandem responsionem exscribit La-Croix. Videntur

quo tandem recidunt istorum Theologorum acumina? *Falsum materialiter?* In iuramento assertorio dicimus, Petrum iurare falsum materialiter, quando, prævia debita diligentia, iurat falsum putans esse verum. At si sua culpa verum ignorat, iurat falsum formaliter, licet putet esse verum. Qui rem iuratam non implet, sua culpa non implet. Idque ut certum supponimus. Si enim ex vera impotentia non impleret, tunc esset falsum materialiter. Sed adversarii omnes loquuntur in hypothesi quod iurans possit, & deliberate nolit exequi quod promissit. Ergo, cum Cardenas, alique concedant, defectum istius executionis inducere falsitatem, falsitas formalis erit, non materialis: quoniam ex deliberata, & culpabili voluntate ipsius iurantis, potentis implere promissum, ortum ducit.

X. Confirmatur ultimo nostra sententia. Omnes ad unum adversarii concedunt, peccare mortaliter adversus iuramentum promissorium eum qui in materia gravi non implet quod sub iuramento promissit. Omnes pariter ad unum fatentur, rationem formalem cuiuscumque iuramenti desumi, non a gravitate, vel parvitate rei iuratæ, sed ab invocatione divini testimonii; & ob hanc rationem communiter, præter Castropalaum, aliosque paucos, defendunt, ut supra vidimus, omnia iuramenta esse eiusdem speciei. Tandem omnes adfirmant, iuramentum promissorium semper includere assertorium, quatenus debet habere animum præsentem iurandi, promittendi, & implendi promissum; distingui vero ab assertorio ob hoc quod Deus invocet in confirmationem veritatis futuræ. Hæc omnia certissima sunt penes adversarios. Ex quibus ego hanc colligo validam pro mea sententia probationem. In violatione promissionis iuramento firmatæ, & acceptatæ duplex committitur peccatum: alterum adversus iustitiam, alterum adversus iuramentum. In controversiam hanc propositionem adversarii non vocant. Sed peccatum quod est contra iuramentum, est contra veritatem: nec enim peccari potest adversus iuramentum, nisi peccando contra veritatem: quia ratio formalis iuramenti est confirmare veritatem sive præsentem, sive futuram, sive præteritam. Ergo quod materia sit gravis, vel levis, non tollit quin defectus veritatis inducat semper peccatum mortale. Materie magnitudo constituit peccatum grave contra iustitiam, vel fidelitatem promissionis; & eiusdem materie parvitas inducit solum peccatum veniale contra

eam-

eandem promissionem. Sed hæc perperam obtruduntur ad augendam, vel minuendam malitiam iuramenti. Hoc enim suam speciem capit a veritate; efficiturque bonum, vel malum a veritate, vel falsitate. Porro quod hæc veritas, unica iuramenti materia, cadat super rem gravem, vel levem, nil omnino refert ad rationem formalem iuramenti. Quod ratiocinium cum admittant adversarii in iuramento assertorio, admittent quoque debent in iuramento promissorio, eo quod ambo sunt eiusdem speciei.

XI. Hinc inferri posse videtur, contrariam sententiam comprehendit sub hac propositione damnata: *Vocare Deum in testem mendacii levis, non est tanta irreverentia propter quam velis, aut possit damnare hominem.* Et sane, ut vidimus, adversarii ipsi hanc suam opinionem a fulmine damnationis subducere nesciant, nisi confugiendo ad mendacium materiale, ad falsitatem materiale, vel ad mendacium contra veritatem futuram. Sed falluntur. Nam hoc solum est discrimen assertorium inter & promissorium iuramentum, ut dictum est sæpius, quod illud præsentem, vel præteritam, hoc futuram veritatem spectat; vel, ut ait Angelicus, illud supra actum iurandi, illud supra rem quæ iuratur, cadit. Porro quod invocatio divini testimonii in confirmationem falsitatis præsentis, aut præteritæ sit peccatum mortale, secus autem in attestationem falsitatis futuræ, hoc est id quod nobis fere monstruosum videtur: potissimum quia tam falsitas præsentis, quam futura sunt eiusdem speciei, sicut & iuramentum assertorium, & promissorium. Hanc nostram sententiam sustinet præter Augustinum, Tho., Raymundum, Catechismum Tridentinum, & Gersonium, Caietanum in *Sum. verb. Periurium cap. III. & 2. q. lxviii. art. 7.* Candidus *disq. xxvi. art. 10. dub. 3.* Filliucius *tract. xv. cap. x. q. vii.* Valentia *2. 2. q. vii. disp. vi. punct. 3. con. 3.* Toletus in *Sum. Lib. IV. cap. xxii.* Covarruvias *Lib. I. Var. cap. 1. n. 2.* Corduba in *Sum. Hispan. q. cxxxviii.* Philliacus *de officio Sacerd. Tom. I. P. II. Lib. III. cap. III.* Balsæus *Tom. I. & Tom. II. verb. iur.* Sayrus *Lib. I. cap. iv. n. 18.* Reginaldus *Lib. I. n. 79.* Medina in *Sum. cap. xiv. §. 4.* Lessius *de iust. & iur. Lib. II. cap. xlii. dub. 5. n. 1.* Bonacina *Tom. II. disp. iv. q. 1. punct. 14. num. 2.* Natalis Alexander *Lib. IV. art. 3. regul. 3.* Genet *tract. de 2. præcep. Decal. cap. II. qu. III.* Henricus a S. Ignatio *Tom. II. Lib. X. P. II. cap. III. num. 14.* Paulus Gabriel Antoine

tract. de virt. theol. cap. iv. quest. v. Wigandt *tract. x. exam. 4. n. 52.*

XII. Obiicit 1. D. Thomas *2. 2. q. cx. art. 3. ad 5.* hæc scribit: *Qui aliquid promittit, si habeat animum faciendi quod promittit, non mentitur: quia non loquitur contra in quod gerit in mente. Si vero non faciat quod promissit, tunc videbitur infideliter agere per hoc quod animum mutat. . . unde & Apostolus non est mentitus, qui non iuravit Corinthum, quo se iterum esse promiserat.* Mirum est potuisse adversarios hanc obtrudere auctoritatem, ex *quest. cx.* ubi D. Thomas nec verbum habet de iuramento, depromptam; cum ipse D. Thomas hanc eandem auctoritatem sibi opponat in *quest. lxxxix.* ubi de iuramento decem habet articulos. Porro *art. 7.* primo loco citatam auctoritatem sibi obiicit his verbis. *Videtur quod iuramentum non habeat vim obligandi. Inducitur enim iuramentum ad confirmandam veritatem eius quod dicitur. Sed, quando aliquis dicit aliquid de futuro, verum dicit, etiamsi non eveniat quod dicit; sicut Paulus, quomodo non fuerit profectus Corinthum, sicut dixerat, non tamen est mentitus.* Quid ad hoc argumentum respondet Doctor sanctus? En illius verba. *Ad primum ergo dicendum, quod aliud est de simplici verbo, aliud de iuramento, in quo divinum testimonium imploratur. Sufficit enim ad veritatem verbi quod aliquis dicat id quod proponit se facturum: quia hoc iam verum est in sua causa, scilicet in proposito facientis. Sed iuramentum adhiberi non debet nisi in re de qua aliquis firmiter certus est. Et ideo, si iuramentum adhibeatur, propter reverentiam divini testimonii quod invocatur, obligatur homo ut faciat verum esse id quod iuravit, secundum suam possibilitatem, nisi in deteriorem exitum vergat, ut dictum est. Quid dixit Angelicus? Dixit in corpore articuli, si res iurata non impletur, veritatem iuramento deesse: alioquin deest veritas iuramento. Responsio adeo est manifesta, ut non egeat maiore explicatione.*

XIII. Obiiciunt 2. PP. Salmanticenses, qui de more referunt aliorum Auctorum rationes. Aliter, inquirunt, philosophandum est in veritate de præsentis iuramenti sive promissorii, sive assertorii, ac in veritate de futuro. Etenim defectus illius veritatis est mendacium, quod nulla honestari ratione potest. At non servare rem promissam sub iuramento, animo implendi facto, non est mendacium, sed infidelitas, quæ admittit parvitatem materie. Ergo, quamvis non detur parvitas

ma-

materiæ in defectu primæ veritatis, poterit tamen dari respectu secundæ, cuius defectus non est mendacium, sed infidelitas.

XIV. Ipsorum adversariorum verbis proponere volui hoc unicum eorum argumentum, ut hinc magis pateat contrariæ sententiæ imbecillitas. Respondetur autem, argumentum istud merum esse paralogismum, atque extrema pugnancia continere. Concedunt, executionem rei iuratæ esse veritatem futuram iuramenti promissorii, seu unicam veritatem, prout promissorium est: siquidem ratione veritatis præsentis est assertorium. Deinde subdunt, huic veritati non opponi falsitatem, sed infidelitatem. Cur? Quia veritas isthæc futura est. Et nos dicimus, hæc invicem pugnare: quia veritati cuique, sive præsentis, sive futuræ, sive præteritæ, opponitur falsitas. Quare, semel concessio quod executio rei promissæ sit veritas iuramenti promissorii, perperam subditur, huic veritati non opponi falsitatem, sed infidelitatem. Ideo autem adversariorum argumentatio laborat paralogismo, quia non distinguunt inter rem promissam, seu promissionem simplicem, & iuramentum promissorium. Veritas promissionis, ut peroptime declarat Angeiicus Doctor, est in ipso proposito promittentis, non in executione futura rei promissæ. Qua de causa cum quis vero proposito promittit aliquid se daturum, non peccat contra veritatem, quæ revera supponitur in proposito, si non observat quod promissit, sed contra fidelitatem. At, quando hæc res promissa constituitur materia iuramenti, gerit vices veritatis firmatæ per iuramentum: & iuramentum promissorium unice, quatenus tale, cadit super hanc veritatem futuram, ut inquit Angelicus, & concedunt adversarii. Ergo futile est dicere, quod defectus istius veritatis sit infidelitas, non falsitas. Respondemus itaque negando antecedens argumenti facti. Et dicimus, defectum veritatis futuræ in iuramento promissorio constituere periurium; quemadmodum periurium constituit defectus veritatis præsentis, vel præteritæ in iuramento assertorio. Mirum, quod aliquis Casuista non explicuerit relatam propositionem damnatam, dicendo, quod vocare Deum in testem mendacii levis adversus veritatem præsentem sit peccatum mortale periurii; secus si vocetur in testem mendacii levis adversus veritatem præteritam. Et profecto numquam adversarii assignabunt verum discrimen, cui defectus veritatis præteritæ constituat menda-

cium formale; defectus vero veritatis futuræ constituat mendacium materiale, quando defectus istius veritatis promissæ ex sola culpa promittentis proficiatur.

XV. Obiiciunt 3. Qui non implet votum in materia levi, non peccat mortaliter: ergo neque qui non implet iuramentum rei levis. Resp. Negatur consequentia: quia non est gravis iniuria, aut irreverentia in Deum non præstare rem levem promissam, quæ parum ad eius confert honorem. At invocare Deum in testem falsitatis, etiam in re levissima, est gravissima iniuria contra Deum: quia iurans falsum quocumque modo, quantum est ex se, efficit ut Deus testetur falsitatem. Veracitas autem Dei componi nequit cum falsitate cuiusque levissimæ rei. Ergo qui non exequitur rem promissam, iuratamque, negat veracitatem Dei, illamque conatu suo destruit. Falsa igitur est contraria opinio, quam defendunt Soto Lib. VIII. de iust. q. 1. art. 7. Suarez Tom. II. de Relig. Lib. III. cap. XVI. Sanchez Lib. III. Sum. cap. IV. n. 23. Tamburinus Lib. III. de iuram. cap. III. §. 3. n. 4. Petrus Ledesma Tom. II. tract. XI. cap. III. dub. 2. Leander tract. I. disp. VII. quæ xxxiii. Azorius Lib. XI. cap. V. Castropalaus tract. XIV. disp. I. punct. 6. n. 8. Trullench Lib. II. cap. I. dub. 6. num. 6. Cardenas de Lib. VII. cap. II. art. 2. La-Croix Lib. III. part. I. cap. II. dub. 5. num. 305. Salmanticensis tract. XVII. cap. II. punct. 5. §. 2. num. 53. aliique apud ipsos, qui etiam pro se referunt Ioannem a S. Thoma 2. 2. q. lxxxviii. disp. xxix. art. 8. sed falso: ibi enim Auctor iste sermonem habet de voto, in quo parvitatem materiæ concedit; solumque vocat probabilem opinionem de iuramento, minimam eam defendit. Relatis Auctoribus addi potest P. Sporer tract. cxi. in 2. præcept. Decal. sect. 4. num. 237. ubi ait: *In praxi omnino tutum est periurium promissorium ex materia levitate excusari a mortali, & reddi veniale.* Patres omnes periurium diris devoverunt, & Augustinus immanem belluam appellat: nemoque eorum distinguit inter periurium promissorium, & assertorium. D. Thomas autem 2. 2. q. xcvi. art. 3. resolvit omnem periurium esse peccatum mortale. Quare nimis confidenter P. Sporer statuit omnino tutum esse periurium promissorium ceteri veniale ex levitate materiæ. Sed de his plusquam satis.

XVI. Quæst. IV. An peccaret mortaliter qui sub iuramento rem promitteret animo dubio implendi illam? Resp. Communiter omnes affirmative respondent. Sicut enim qui

qui rem dubiam iurat ut certam, periurium assertorium committit; ita qui iuramento rem promittit quam executurum se fore vel dubitat, vel non credit, peccat mortaliter promissorio periurio. Nemo igitur iuramento promissiones suas confirmet, nisi certus mortaliter sit de futura executione. Nec sufficiunt probabiles coniecturæ, vel rationes; sed fundamenta gravia, & firma, quæ omnem prudentem dubitationem auferant, requiruntur: quicquid in oppositum quidam asserant. Vide quæ dicta sunt de iuramento assertorio.

XVII. Quæst. V. Quomodo sint interpretanda illa iuramenta quibus communiter homines iurant, se primos non ingressuros per ianuam, non sessuros &c. Resp. Interpretantur hoc modo, quod iurantes habeant animum firmum implendi quod asserunt, iuxta sensum quem similes expressiones produnt. Sensus autem communis est, quod iurans, quantum ad se attinet, quantum est ex parte sua, nolit prius altero ingredi, sedere &c. Quare, si nimia humanitate focii cogatur primus ingredi, non evadit falsum iuramentum: quia hæc conditio includitur in ipso iuramento.

CAPUT II.

De iustitia necessaria ad iuramentum promissorium.

I. Iustitia, quæ una est tribus conditionibus iuramenti in genere considerati, locum potissimum habet in iuramento promissorio. Hæc iustitia præscribit ut sub iuramento promittatur res licita, & honesta. Quare promissio rei illicitæ, & improbæ sub iuramento est ex suo genere peccatum mortale. Communiter Doctores tradunt inspiciendam esse materiæ gravitatem quæ sub iuramento cadit, ut inde colligatur gravitas peccati contra iuramentum. Quibusdam quæstis res tota explicabitur.

II. Quæst. I. An peccet mortaliter adversus virtutem religionis qui iurat se fornicaturum, seu quodlibet aliquid grave delictum perpetraturum? Resp. Affirmative omnes respondent. Duplex ergo sic iurans committit peccatum, alterum fornicationis, cum animum revera habeat fornicandi; alterum adversus iustitiam iuramenti. Si autem animus adimplendi quod iurat, delit, unicum gravissimum periurium erit adversus veritatem, & iustitiam iuramenti. Ratio evidens est: quia adducere Deum in confirmationem iniquitatis est gravissimam iniuriam Deo irrogare.

III. Quæst. II. An qui iurat se commissu-

rum aliquid peccatum veniale, peccet mortaliter? Resp. Communis sententia est negativa, quia non est gravis iniuria in Deum quod vocetur in confirmationem propositi committendi peccatum veniale illius auctoritas. Idque patet ex eo quod sub veniali tantum culpa adstringatur iurans ad omittendam præfati iuramenti executionem. Sic communiter recentiores differunt.

IV. Relatam sententiam, si Auctorum inspicio multitudinem, quos referunt, & sequuntur PP. Salmanticenses tract. xvii. cap. II. punct. 5. num. 54. nequeo non asserere probabilem; si vero rationes expendo, probabilius mihi videtur oppositum. Enimvero qui peccatum veniale se commissurum iurat, Deum ad suum propositum roborandum, confirmandumque invocat. Idcirco siquidem promissio, seu deliberatio aliqua divini testimonii auctoritate munitur, ut firmior, & immobilior evadat. Quid vero Deo iniuriosius, quid infestius, quam illius infinita nominis maiestate abuti, & illius auctoritatem in præsidium devolvere iniquitatis? Confirmatur. Qui iurat sine animo iurandi, graviter peccat. Cur? quia abutitur iuramento. Sed peior abusus est, dum quis iuramento utitur ad confirmationem iniquitatis. Ergo &c. Accedit quod qui Deum invocat in testem peccati venialis, eum addacit tamquam fideiussorem illius, & approbatorem: testis enim allegatur ad testandum, ut approbet id quod suo testimonio confirmat. Quid vero scelestius quam Deum inducere ad approbandam iniquitatem, quantumvis minimam? Denique peccatum veniale est assumere nomen Dei in vanum, nempe si iuras absque necessitate, te quidquam facturum licitum, & honestum. Cum vero iuras te peccaturum, solum venialiter peccabis? Si iuras sine animo committendi illud peccatum, peccas mortaliter secundum omnes; si vero iuras cum vero animo illud peccatum perpetrandi, venialiter dumtaxat delinques? Hæc sane nimium dura, ne absurda dicam, videntur. Iuramentum res est sacrosancta, cuius finis est confirmatio veritatis. Qui illud pro sua parte in vinculum iniquitatis convertit, sanctissimum Dei nomen profanat, atque enormem irrogat divinæ veracitati iniuriam.

V. P. Castropalaus fatetur, hæc omnia sibi difficilia videri; non audet tamen a communi recedere sententia: ideo quædam a se excogitata responsa præbet tract. XIV. disp. I. punct. 6. n. 10. Respondet itaque, iurantem non intendere Deum ad approbandam iniquitatem

tatem inducere; sed ex vulgari quadam ignorantia credit immutabile fore quidquid sub iuramento promittitur. Concedo & ego, iuramentum hanc expressam intentionem inducendi Deum ad approbandam iniquitatem non habere: quoniam, si id expresse intenderet, blasphemus foret in Deum. Sed factum id præstare illud dicimus, eo ipso quod divino utitur testimonio. Secunda vero responsio non est melior præcedenti, nimirum quod iurans non teneretur, nisi sub veniali, evitare peccatum veniale. Verum hoc est; sed sub mortali abstinere debet ab invocatione divini testimonii in confirmationem iniquitatis, etiam minimæ. Deo malitia quæque, quamvis minima, summopere repugnat. Ergo summa iniuria Deo irrogatur, quoties ad confirmandum propositum perpetrandi quamcumque iniquitatem invocatur.

VI. Quæst. III. *An qui iurat aliquid adversus consilia evangelica se facturum, puta non acceptaturum Prælationem, non ingressurum Religionem, aliaque id genus, peccet mortaliter?* Resp. Communissima sententia est, peccatum solum veniale ab eiusmodi iurante committi. D. Thomas 2. 2. quæst. lxxxix. art. 7. ad 2. docet hunc absolute peccare. *Si quis autem iurat se non facturum aliquod melius bonum, quod tamen facere non tenetur, peccat quidem iurando, in quantum ponit obicem Spiritui sancto, qui est boni propositi inspirator; non tamen peccat iuramentum servando; sed multo melius faciet, si non servet.* Cuius generis peccatum committatur, non resolvit Angelicus; sed dumtaxat peccatum perpetrari absolute statuit. Quod si peccatum est iurare omissionem maioris boni, hinc collige quanto gravius sit peccatum iurare commisionem positivæ iniquitatis, licet levis. Prioris generis iuramenta si observas, non peccas, quia absolute ad ingressum in Religionem non adstringeris; peccas vero posterioris generis iuramenta servando. Si tamen quis omitteret executionem alicuius consilii evangelici, ea potissimum ratione quia iuravit talem omissionem; dubio procul mortaliter peccaret: quin error saltem tacitus in fide esset, si crederet iuramentum obligare ad ea omittenda quæ ad evangelicæ perfectionis affectionem conducunt.

CAPUT III.

De materia iuramenti promissorii, quæ obligationem inducit.

I. **Q**UÆ hoc in capite dicturi sumus, facilia sunt, & omnibus pervia: idcirco paucis rem omnem expediemus. Duas conditiones exigit materia quæ subicitur iuramento. Prima, ut licita sit; secunda, ut sit impossibilis, & bona.

II. Nomine materiae licitæ non solum intelliguntur res spirituales, nempe actus pietatis, religionis, fidei, & similia, sed omnia item humana negotia, commercia, fœdera, & contractus, dummodo concurrant tres explicatæ conditiones. Hinc damnatus fuit in Concilio Constantiensi error Wicleffi, negantis licitum esse iuramento confirmare humanos contractus, & civilia commercia. Sed de hoc satis dictum est *differt. prima.*

III. Quoniam materia iuramenti licita esse debet, excluduntur omnes res illicitæ, turpes, & culpabiles. Ratio est manifesta: quia iuramentum non est vinculum iniquitatis, ut iura omnia clamant. Quare iuramentum de committendo peccato veniali nullo modo obligat. Et quamvis in *cap. Cum contingat de iureiurando* statuatur, omne iuramentum servandum esse, nisi vergat in dispendium salutis æternæ; non inde tamen inferre licet, peccatum veniale iuramento firmatum committendum esse: siquidem & istud aliquo modo ianuam vitæ æternæ claudit: nisi enim vel in hoc, vel in futuro sæculo purgetur, nemo vitæ æternæ premium assequitur. Nullum ergo iuramentum obligat ad servandum id quod sine peccato vel mortali, vel veniali impleri nequit. Quando autem materia iurata partim licita, partim illicita est; illicita omittenda, licita vero servanda.

IV. Non modo licita, sed possibilis, & bona sit oportet promissorii iuramenti materia, ut executionis obligationem inducat. Quare iuramentum de rebus impossibilibus temerarium est, & inane. Peccant itaque qui factum alienum sub iuramento promittunt, eo quod nemo cogere potest alterius voluntatem. Advertendum tamen, quod sæpe homines factum alienum promittentes, proprium iurant: v. g. si iuras Petrum ducturum esse in sponsam Bertam, vel solurum Paulo pecuniam, aliaque id genus, iuxta communem sensum non iuras alienum factum, sed proprium; nimirum te operam omnem daturum, ut Petrus matrimonium contrahat, ut debitum solvat. Hinc **ICTI** docent, iuramen-

ramento talem inesse virtutem, ut, si eo quo sonat modo impleri nequit, valere eo quo potest modo debeat. Duplici autem modo alienum factum iurari potest. Primo *enuntiative*, ut cum iuras te credere agrotum suam pristinam recuperaturum esse sanitatem, cælum crastina die futurum serenum. Secundo *sub promissione*, quo in casu teneris operam, & diligentiam tuam ponere, ut id eveniat, vel fiat, quod promissisti. In his iuramentis de factis alienis communiter Auctores docent, iurantem teneri ad diligentiam, & operam præstandam, quando factum quod iuratur, capax est diligentiae; quando tamen non constet iurasse solum enuntians se id credere: quoniam si constaret iuramentum fuisse dumtaxat enuntiativum, ad nihil teneretur.

V. Dictum est, materiam iuramenti promissorii debere esse licitam, possibilem, & bonam. Hæc ultima particula addita est, ut excludatur materia indifferens: quoniam iuramentum de re indifferenti nullam parit obligationem: tum quia Deus non obligat ad actus otiosos, & vanos, cuiusmodi sunt actus indifferentes; tum quia exercitium actus indifferentis absque relatione in finem honestum, semper est peccatum veniale, ut verior docet sententia. Et quamvis secundum alteram opinionem vitiosus non sit actus indifferens in individuo, attamen inutilis est: & hoc sufficit ne sit idonea iuramenti materia.

VI. Si tamen actus indifferens iuretur propter finem honestum, vel proximi utilitatem, iuramentum obligat: quia actus indifferens propter finem honestum factus, evadit actus virtutis. Iuramentum autem de quocumque virtutis actu obligationem inducit. Adde, quando iuramentum fit in proximi utilitatem, servandum esse, tametsi res quæ iuratur, sit indifferens, & dummodo mala in se non sit. Ratio est, quia in hoc casu id quod primo intenditur, non est indifferentia actus; sed utilitas, & commodum ipsius proximi. Quin observantia talis iuramenti evadit actus virtutis: est enim actus fidelitatis, & veracitatis præterquamquod, facta promissione, & a proximo acceptata, iam iste acquirit ius quoddam, vi cuius tenetur iurans implere promissum. Hæc omnia comperta sunt, & penes omnes communia. Idem dicendum de iuramento quod pertinet ad ipsum iurantem.

V. g. iurasti te minime per hanc viam transuram, quia talis transitus peccandi tibi occasio est: licet transitus absolute sit actus indifferens, attamen tali circumstantia indutus est actus bonus.

VII. Illud quoque animadversione dignum est, nimirum materiam iuramenti Deo facti diversam esse a materia iuramenti quod fit in proximi favorem. Nam iuramentum Deo factum convenit cum voto; quia de causa illius materia non solum licita, & honesta esse debet; sed etiam talis quæ maius bonum non impediatur. Aliter enim cedere in gloriam Dei nequit. Secus dicendum de iuramento facto in gratiam proximi, cui non semper quod est maius bonum, sed sæpe quod minus bonum est, magis placet. Idcirco iuramentum de minori bono factum in favorem proximi obligat.

VIII. Ab hac tamen doctrina excipitur promissio liberalis iuramento firmata contrahendi matrimonium: quia in hac promissione semper includitur hæc conditio, nisi elegero meliorem statum, nempe religiosum, ut communiter docent Doctores in *cap. Ex publico de convers. coniug.* Nec obstat textus in *cap. Commissum de sponsalibus*, ubi videtur statui, eum qui iuramento promiserat se ducturum in matrimonium feminam, non posse ingredi Religionem nisi matrimonio prius contracto. Nam utique potest eiusmodi iurans matrimonium contrahere cum proposito non consummandi, sed ingrediendi Religionem, ignorante sponsa tale propositum, ut advertit, & docet Suarez *Lib. II. de iuram. c. XIII. n. 8.* qui modus licitus est, licet in praxi vix consulendus, quia non videtur sponsæ confectaneus. Hac enim via potius ei illuditur. Quod autem Pontifex in laudato capite dicat, tutius esse, religione iuramenti servata, prius contrahere, deinde ad Religionem migrare, eo pertinet quod fortasse in sponsæ commodum, & honorem cedebat talis contractus, licet momentaneus: Observandum vero, Pontificem dixisse tutius, non tutum esse sic facere: quia, ut dixi, tunc forte melius erat talem modum servare. Ceterum, cum in promissione includatur conditio melioris status, sequitur quod iuramentum sortiri debeat naturam actus cui adiungitur. Conditio ergo inclusa in actu promissionis, in ipso quoque iuramento inclusa intelligitur. Quapropter sponsus iurans potest sine consensu sponsæ, & absque matrimonii contractu Religionem ingredi. In praxi tamen ille minus servandus est qui & honori sponsæ congruat, & Religionis ingressum non impediatur. Si ambo servari nequeant, susceptio status religiosi præferri debet; dummodo in Religione amplectenda vigeat revera observantia regularis.

IX. Ultimo loco dubitari potest, an iuramentum quod fit de re illicita, relaxatione indigeat. Sed Doctores communiter docent, nulla opus esse relaxatione. Ubi enim nullum est vinculum, nulla est necessaria relaxatio. At iuramentum, cum non sit vinculum iniquitatis, nullam parit obligationem, quoties est de re illicita. Nec obstat illud quod opponi solet ex cap. *Venerab.* xxxiv. de elect. §. *Idem etiam*, ubi de quodam regni usurpatore contra iuramentum factum, refertur, illum debuisse Sedem apostolicam consulere: quoniam dubium erat, num iuramentum illud fuisset nec ne de re illicita. Ad alteram oppositionem, quæ fieri solet ex cap. *Dum quidem* xli. de iureiurando §. *Illi vero*, ubi decernitur, absolvendos esse filios a iuramento non loquendi, vel succurrendi patri & matri; relictiis variis solutionibus quas refert Suarez *Lib. II. de iuramento c. xv. n. 18.* dicitur cum eodem, verbum *absolvo* in illo textu significare declarationem solutionis, seu declarare iuramentum illud nullius fuisse obligationis; minime vero dirimere vinculum obligationis.

CAPUT IV.

Quenam sit iuramenti promissorii obligatio. Comparatur cum obligatione voti. Quæ intentio, seu animus requiratur in iuramento promissorio. Iurare sine animo iurandi semper est peccatum mortale.

I. **G**ravissima est iuramenti obligatio; quæ, ut ait Angelicus, ab ipsa divina auctoritate ortum ducit. Interponitur siquidem a iurante divinum testimonium in confirmationem veritatis sive præsentis, sive præteritæ, sive futuræ. Quare violatio promissionis iuramento firmatæ est periurium, quod est gravissimum peccatum.

II. In iuramentis Deo factis communiter contingit etiam votum. Quoties confirmas iuramento promissionem Deo factam, adest votum cum iuramento: duoque sunt obligationis vincula, quapropter duo peccata committeret qui illa violaret. Non semper tamen in re futura ad honorem Dei faciendæ votum reperitur. Si enim nolles expresse promittere, sed solum proponeres aliquid te in honorem Dei facturum, & iuramento propositum tuum firmares, vinculo solius iuramenti teneris. Ex quibus habes, in promissionibus Deo factis, & iuramento firmatis, communiter reperiri votum, & iuramentum; non tamen necessario, & semper:

quia, ut ex adducto exemplo constat, iuramentum sine voto reperiri potest. In omnibus autem promissionibus hominibus factis solum iuramentum sine voto adest.

III. Gravissimam esse obligationem iuramenti omnes adfirmant. Pauca solum dicenda sunt de natura istius obligationis. In primis iuramentum promissorium obligat instar privatæ legis, quam iurans sibi imponit, dum vinculo divini testimonii seipsum adstringit. Ex genere suo obligat sub mortali iuxta omnes cum D. Thoma 2. 2. q. xcvi. art. 3. Hæc obligatio religiosa est, pertinetque ad virtutem religionis. Duæ tamen obligationes distinguendæ sunt in iuramento promissorio: altera quæ ex ipsa promissione valida, & acceptata oritur, quæve ex iuris dispositione obligatio iustitiæ est: altera propria ipsius iuramenti, & hæc, ut diximus, ad religionem pertinet. Quare falsa est doctrina Christiani Wolfii Lutherani homini iniquitatis de iur. natur. Tom. III. cap. v. §. 903. *Iuramentum non novam producit obligationem aliquid præstandi ei cui iuratur.*

IV. Quæri hic solet, maior ne sit iuramenti, an voti obligatio. Hoc quæsitum proponit ipse D. Thomas *loc. cit. q. lxxv. art. 8.* respondetque, maiorem esse obligationem quam iuramenti: quia obligatio voti oritur ex fidelitate quam debemus Deo, ut scilicet ei promissum solvamus; obligatio vero iuramenti nascitur ex reverentia Deo debita: maius autem est vinculum fidelitatis quam reverentiæ. Et licet votum iuramento confirmetur, non tamen inferitur, maiore esse iuramenti obligationem; sed solum mobilem per duas res immobiles magis h. mari.

V. Suarez *Lib. II. de iuram. cap. III.* distinguit hanc comparisonem voti cum iuramento, aitque, si comparatio voti fiat cum iuramento assertorio, maiorem esse iuramenti quam voti obligationem; si vero voti comparatio fiat cum iuramento promissorio, tunc maiorem esse voti quam iuramenti obligationem. Neque huic doctrinæ contrarium D. Thomas dicit, eo quod Angelicus loquatur solum de iuramento promissorio, secus de assertorio. Ratio quam Suarez allegat, valida est: quia obligatio non attribuendi Deo falsum, maior est quam obligatio reddendi Deo vota: quia prior negativa est, *Non assumes nomen Dei tui in vanum*; posterior affirmativa, *Reddes Domino vota tua.*

VI. Ego vero doctrinam D. Thomæ sic interpretor. Si puræ notiones utriusque obli-

gationis inspiciantur, absolute loquendo maior est obligatio voti quam iuramenti, ob rationem quam D. Thomas assignat, quia scilicet promissio voti Deum directe inspicit; promissio autem iuramenti non respicit Deum, quia per iuramentum, ut tale, non fit promissio ipsi Deo, neque obligatio contrahitur, sed solum adducitur Deus ut testis promissionis, vel assertionis de aliquo actu futuro. Quare, si hi duo respectus perpendantur, sicut illos solum in laudato articulo D. Thomas considerat, proculdubio prior validior est quam secundus. Ceterum si obligatio iuramenti consideretur in ordine ad veritatem in iuramento sive assertorio, sive promissorio necessariam, maior esse videtur obligatio iuramenti quam voti. Quod a posteriori sic probari potest. Nam qui iurat falsum, quantum est ex parte sui, facit Deum auctorem mendacii; quod quam enormis iniuria in Deum sit, ex se patet. Quæ de causa in iuramento saltem assertorio, iuxta omnes, non datur parvitas; sed omne periurium assertorium est peccatum mortale. Idem ego probavi contingere in periurio promissorio. Ergo obligatio iuramenti sive assertorii, sive promissorii, per ordinem ad veritatem iuramento subiiciendam, maior est quam obligatio voti. Siquidem adeo certum non est non posse in voto reperiri parvitatem materiæ; quin plures concedunt in voto reperiri, secus in iuramento. Neque dicas, in iuramento promissorio hos duos respectus distingui non posse: quoniam, licet in praxi re ipsa iuramentum promissorium eo tendat ut obliger iurantem ad executionem rei promissæ, quæ executio est veritas iuramenti promissorii: nil tamen impedit quominus considerari possit promissio iuramenti promissorii absolute, comparata cum promissione voti: immo re ipsa Angelicus has duas promissiones per ordinem ad Deum considerat: & quia promissio voti magis directe Deum spectat, idcirco in ratione promissionis fortior est promissione, seu obligatione iuramenti. *Videtur enim*, inquit Angelicus, *infidelitas subiecti ad dominum esse maxima irreverentia.* Ceterum, si obligatio iuramenti consideretur per respectum ad veritatem subiiciendam ipsi iuramento, ne falsum evadat, neve Deus in testem mendacii invocetur; maior, ut dixi, videtur iuramenti quam voti obligatio. Quod de iuramento assertorio concedunt Suarez, Sanchez, Leander, & alii; licet negent de promissorio: mihi vero utriusque iuramenti eadem ratio videtur. Et quod

ad hanc quam explicui opinionem defendendam me impellit, est Ecclesiæ auctoritas, quæ declaravit, parvitatem materiæ non dari in periurio; quod de voto adhuc non fancivit; quamvis a multo tempore invaluerit opinio quæ docet, dari in voto materiæ parvitatem. Et licet plures Auctores explicant declarationem Ecclesiæ de iuramento assertorio, nos tamen conceptis ipsius D. Thomæ verbis supra demonstravimus, nullo modo dari parvitatem materiæ vel in ipso iuramento promissorio. Si cui tamen hæc nostra interpretatio non placet, meliorem afferat. Nos eam amplectimur, quia opportunam iudicamus ad explicandam D. Thomæ doctrinam; a qua caveas ne umquam recedas, maxime in iis quæ a recta ratione pendunt: illius quippe acumen incomparabile est.

VII. Quæst. I. *Quanam intentio seu animus requiratur ad hoc ut iuramentum promissorium obligationem inducat?* Resp. Iuramentum pendere ab intentione iurantis, adeo ut necessaria sit intentio, seu voluntas iurandi, ut iuramentum obligationem pariat, certum est apud omnes: quia actiones humanæ quæ pariunt obligationem, consensum requirunt voluntatis; qui consensus non datur ab eo qui positive nolit eum dare. Cum itaque iuramentum obligationem inducat dicendi verum de re præsentis, vel præterita, aut exequendi rem futuram (quæ est veritas iuramenti promissorii) requirit plenum consensum voluntatis, seu intentionem iurandi. An postea necessaria sit voluntas seu intentio expressa, vel implicita, actualis, vel virtualis, infra de consuetudine iurandi dicitur. Hoc ut certum communiter Auctores defendunt, quod si quis iuraret cum expressa voluntate non iurandi, non esset proprie, & in rigore iuramentum; quemadmodum ut certum propugnant omnes, iuramentum exterius prolatum sine intentione iurandi continere irreverentiam divini testimonii, Deoque iniuriam inferre.

VIII. Ut tamen rem hanc clarius percipias, distinguere debes animum iurandi, animum promittendi, animum exequendi promissum, & animum se obligandi. Omnes docent, ut iam vidimus, eum peccare mortaliter qui iurat sine animo promittendi, & implendi promissum. Probabilius quoque est, & mihi certum, eum peccare mortaliter qui iurat sine animo se se obligandi; quidquid in contrarium dicat Valentia. De eo qui iurat sine animo iurandi, inquirendum nunc est.

IX. Quæst. II. *An licitum sit iurare sine*

animo iurandi? Resp. Thomas Tamburinus Lib. III. cap. III. §. 2. num. 1. hæc scribit: *Certum est, iurare sine animo iurandi, sive res sit levis, sive gravis, vel iurare verbis æquivocis, non esse licitum sine causa: licitum esse cum causa, iuxta ea quæ diximus cap. II. §. 2.* Hæc Tamburini assertio damnata est ab Innocentio XI. in propositione 25. quæ est eiusmodi: *Cum causa licitum est iurare sine animo iurandi, sive res sit levis, sive gravis.* P. Viva in expositione istius propositionis n. 1. concedit, non esse exploratum sensum in quo Tamburinus suam docuerit propositionem: quia, inquit, desideratur locus ad quem Tamburinus lectorem remittit. Verum ad hoc quod attinet, locus habetur in eodem folio. Siquidem Tamburinus ait, licitum esse iurare sine animo iurandi, vel iurare verbis æquivocis cum causa, iuxta ea quæ dixit cap. II. §. 2. Quid autem dicit hoc loco? En illius verba: *Questio est, an licet iuranti accipere verba in alio sensu ab illo quem ea præferunt. Iuro v. g. per Deum me hac nocte non dormivisse, intelligendo vestitum . . . Resp. licere . . . At ne est saltem veniale, sic per æquivocationem iurare?* Resp. *Si aliqua subsit causa . . . nullum est peccatum. Si nulla sit causa, veniale erit.* Ille est locus quem reperiri negat P. Viva: & hoc in loco neque de Tyranno, neque de Confessario verbum habet Tamburinus. Hæc obiter dicta sint, non tamut Tamburinum evincam damnatæ propositionis auctorem (hoc enim nihil neque ad me, neque ad institutum attinet) quam ut lectores admoneam ad ipsum P. Viva caute in expositione damnatarum propositionum legendum. Siquidem, ut probet Tamburinum non docuisse damnatam propositionem, ipse, sin expresse & absolute labitur in sensum damnatæ propositionis, saltem omnino, ut mea præfert opinio, ab eo non recedit. Hæc sunt verba ipsius P. Viva. „ Si enim solum contenderit, „ Confessarium ne revelet sigillum sacramentale, posse, urgente Tyranno, cum iuramento negare peccatum penitentis, aut utendo verbis æquivocis, & sic iurando cum animo iurandi, aut loquendo materialiter, atque adeo proferendo verba iuratoria, non ut significativa, & idcirco sine animo iurandi, non est notandus ut auctor huius thesisi profligatæ, quippe quæ solum vult licitam esse ex causa aliqua, sive levi, sive gravi, loqui formaliter, & iurare absque animo iurandi. “ Quod spectat factum Tamburini, patet quid ipse

fererit ex iis quæ diximus. Quod pertinet ad doctrinam Patris Viva, ea mihi immunitis non videtur omnino a sensu damnatæ propositionis. Quis dicat, illicitum esse iurare sine animo iurandi formaliter, & sine gravi causa; licitum vero iurare sine animo iurandi materialiter, & cum gravi causa? Hinc enim amplius suppeteret modus eludendi omnes propositiones damnatas. Iuramentum Confessarii ad tegendum sigillum alio profus modo Patres, & antiqui Theologi explicant. De hoc fusius infra. Ex doctrina Patris Viva clare inferitur, licitum esse iurare sine animo iurandi materialiter cum gravi causa; illicitum vero iurare sine animo iurandi formaliter ex quacumque causa, sive levi, sive gravi. Inquit namque, ideo esse damnatam propositionem, quia solum vult licitum esse ex causa aliqua, sive levi, sive gravi, loqui formaliter, & iurare absque animo iurandi. Ergo ex causa solum gravi, aut gravissima licitum erit iurare sine animo iurandi. Id legitime consequitur ex doctrina P. Viva. Eiusmodi interpretationem repugnare doctrinæ Ecclesiæ nemo non videt, ut ego quidem sentio. His suis commentis P. Dominicus Viva non raro eludit, & ad nihilum redigit propositiones damnatas.

X. Ratio autem damnatæ propositionis evidens est. Quia qui iurat sine animo iurandi, sive verum iuret, sive in re gravi, sive in re levi, semper committit mendacium. Qui enim dicit, *Iuro*, & re ipsa iuramento interno non vult iurare, mentitur. Mendacium verum numquam est licitum. Cedit mendacium istud sacrilegum esse, quod divini numinis usurpatione ubatur. Tandem iurare sine animo iurandi in magnum societatis humanæ damnum vergit.

XI. Quest. III. *An qui iurat falsum materia gravi sine animo iurandi, peccet mortaliter?* Resp. Affirmative respondent omnes: quoniam externa invocatio divini nominis in confirmationem falsitatis, & apud homines magnum parit scandalum, & divinæ veritati gravissimam iniuriam irrogat. Quemadmodum enim qui thus idolo adoleret sine animo adolendi, reus foret idololatriæ; & qui verba blasphemiarum sine animo blasphemandi proferret, peccaret mortaliter peccato blasphemiarum exterioris: sic eadem, aut pari ratione gravius peccabit qui ad confirmandum falsum, divinum testimonium exterius invocabit sine animo illud invocandi.

XII. Quest. IV. *An qui iurat falsum materia levi sine animo iurandi, peccet mortaliter,*

liter? Resp. P. Viva loc. cit. n. 6. videtur defendere, tamquam probabilem, opinionem docentem non esse peccatum mortale iurare falsum in materia levi sine animo iurandi; rationesque allegat pro hac opinione. Potissimum quam asserit, petit a paritate iuramenti promissorii, & voti, quorum transgressio in materia levi non est peccatum mortale, sed veniale. Idem igitur dicendum concludit de iuramento exteriori sine animo interno iurandi. Neque hanc rationem, quam fufe explicat, resolvit; solum refert Verricelli, qui oppositum docet, & iuxta plurium collectorum morem, lectori facultatem relinquit alterutram eligendi sententiam. Falsum esse principium cui Viva inuitur, nos iam demonstravimus c. I. q. III. quo etiam admisso, non inferitur conclusio quam Viva deducit.

XIII. Propterea dico, certum esse quod iurare falsum sine animo iurandi, etiam in materia levi, sit peccatum mortale: tum quia gravitas profanationis divini nominis non tam desumitur a gravitate materiæ, in cuius confirmationem invocatur, quam ab infinita dignitate, & maiestate divini testimonii, & increate veritatis; tum quia, sicut in idololatria, & blasphemia parvitas materiæ non datur, ita neque in iuramento sive promissorio, sive assertorio. Accedit quod questio maxime de iuramento assertorio loquitur, seu de iuramento absolute sumpto, immo, ut advertit Suarez Lib. III. cap. XVII. n. 1. fictio tantummodo locum habet in iuramento assertorio: quoniam fictio sive intentionis, sive verborum committitur solum dum iuramentum concipitur, & profertur. Patet autem, per iurium absolute sumptum, etiam in materia levi, esse peccatum mortale. Et quia sententia ista a nemine, quem viderim ego, in dubium revocatur, nisi a P. Viva, ideo a longiori probatione abstineo.

XIV. Quest. V. *An qui iurat verum sine animo iurandi, peccet mortaliter?* Resp. Caietanus 2. 2. q. lxxxix. art. 7. dub. penult. Covarruvias I. Part. §. 5. n. 3. Armilla ver. Per. Filguera in *expos. prop. damnat.* sustinent partem adfirmantem, quia est illusio divini nominis; & deceptio contraria fini primario iuramenti. Suarez Lib. III. cap. XVII. n. 6. nimis rigidam reputat hanc opinionem, simul tamen probabilem esse definit. Nihilominus contrariam ut probabiliorē defendit, cui accedunt Cardenas *dissert. xviii. in prop. damnat cap. II. Castro. disp. I. punct. 8. Bonacina disp. IV. q. I. punct. 7. Lessius Lib. II. de iust. & iur. cap. xlii. dub. 8. n. 42.*

Sanchez Lib. III. cap. VI. Viva in *prop. damnat. n. 7. La-Croix Lib. III. part. I. dub. 14. n. 276.* qui omnes docent, iurare verum sine animo iurandi in materia levi esse tantum peccatum veniale; dummodo non fiat iuramentum in iudicio, in contractu, aut in simili circumstantia, in qua proximus pati possit aliquod detrimentum. Ratio istorum Doctorum est, quia mendacium quod quis committit, dum verum iurat sine animo iurandi, neque Deo, neque homini est iniuriosum: non Deo, cum in confirmationem veritatis exterius invocetur; non homini, quia pro certo ponitur hoc iuramento confirmandum non esse vel contractum, vel quidquam in quo homo perferre possit aliquod grave damnum: & licet proximus decipiatur, quia hoc iuramentum supponitur fieri in humano commercio; deceptio tamen non est gravis, quia grave damnum non infert. Hæc sunt rationes istius sententiæ.

XV. Advertendum est, plures ex citatis Auctoribus recentiam sententiam docuisse, antequam repositio damnaretur ab Innocentio XI. Qui vero post damnatam propositionem scripserunt, contendunt, idcirco illam damnatam fuisse, quia in ea asseritur, licitum esse iurare sine animo iurandi, & ex quacumque causa, sive levi, sive gravi. Ceterum ipsi docent semper esse illicitum iurare sine animo iurandi, potissimum ex quacumque causa: ideo se servare dicunt sensum damnatæ propositionis.

XVI. Prima sententia Caietani, Armillæ, aliorumque vera est. Quin satis probabile est contrariam opinionem in propositione damnata contineri. Et revera si semel admittamus, in nostra esse facultate demere verbis significationem formalem, seu quam verba præferunt secundum omnium intelligentiam, & substituere materialem, id est nihil significantem (perinde ac si diceremus *Blitri*, inquit P. Viva) totum humanum commercium corrumpat necesse est. Verum de hoc in sequentibus. Nunc rationem prodimus cur nobis vera appareat sententia quæ sustinet, peccare mortaliter eum qui iurat verum sine animo iurandi. Et primo opus non est ut in memoriam revocem, iuramentum tanta esse penes omnes gentes dignitatis, & venerationis, ut non nisi urgente causa adhiberi debeat. Omnes docent, usum iuramenti, etiam in confirmationem veritatis facti, & absque ulla deceptione esse peccatum veniale defectu iudicii: vocaturque a D. Thoma iuramentum incautum. Certum pariter est iu-

rantem sine animo iurandi committere mendacium: idque concedunt contrariae sententiae patroni. Extra disputationem est, iurantem sine animo iurandi, duo peccata venialia, & in hoc genere, seu linea gravia committere. Deinde certum est, praeter haec duo gravia peccata venialia, intervenire abusum iuramenti, quia mendacium ipsum sacro iuramenti velamine obducitur. Quamquam enim non invocetur divinum testimonium in confirmationem mendacii interni, sed illius veritatis, quam iurans confirmare intendit; attamen in ipso iuramenti abusu mendacium committitur, & sub iuramento mendacium obtegitur. Demum quis negare audebit, iurantem sine animo iurandi, non illudere divino testimonio, & iniuriam divinae veritati inferre, dum sub illius invocationis patrocinio mendax animus occultatur? Ut autem saepius dixi, gravitas malitiae in abusu iuramenti non sumitur a gravitate rei super quam iuramentum cadit; sed ab infinita dignitate illius nominis quod in testem adducitur. Verum quia quaestio ista tota fere speculatrix est, & nimium a praxi remota; ideo longius eam discutere nolo. Quae enim occurrere caussa potest ut quis verum iuret, & simul animum non habeat iurandi? Id sane praestare nequit, nisi stupidus.

XVII. Quaest. VI. *An qui deliberate iurat sine animo iurandi, verum proferat iuramentum?* Resp. Communiter Auctores docent, verum non adesse iuramentum ex defectu intentionis necessariae ad iuramentum: & nemo hoc in dubium revocat. Sed ad maiorem eorum quae dicta sunt claritatem lubet propositam quaestionem brevissime discutere. Ut igitur quod ipse sentio, paucis exponam, dico, eum qui serio, & deliberate invocatur divinum testimonium in confirmationem veritatis, dicendo, *Per Deum ita est*, verum proferre iuramentum, & vere iurare, quamquam animum habeat non iurandi. Ad hoc moveor, quia non pendent ab hominis voluntate verborum significatus, & effectus. Ergo posito quod homo semel velit deliberate & serio Deum invocare in confirmationem veritatis, nequit amplius interno animo efficere ut invocatio illa non sit iuramentum. Atque ut clarius rem omnem percipias, animadvertas oportet, in homine sic iurante duas reperiri intentiones invicem contrarias, & pugnantibus. Prima intentio & deliberatio est, qua reipsa iurans invocatur Deum in testimonium, & externum iuramentum proferat. Secunda, qua non vult iurare, Haec duae deli-

beratae intentiones mutuo se collidunt, & una alteri praevalet. Quenam vero? Revera prior, quia haec efficax est, effectumque parit, nempe externam iurationem. Secunda intentio inefficax est, & velleitas quaedam, non voluntas efficax. Hinc manifesto conficitur, iuramentum istud externum esse verum iuramentum, eo quod a deliberata voluntate procedit.

XVIII. Obiicies. Iuramentum pendet ab intentione iurantis; at qui iurat sine animo iurandi, non habet intentionem iurandi: ergo reipsa verum non proferat iuramentum, sed externum dumtaxat sonitum iuramenti. Resp. Idcirco proposui hanc objectionem, ut evidentius eluceat sententia nostra. Primam itaque propositionem concedimus, secundam negamus, seu claritatis gratia distinguimus: qui iurat sine animo iurandi, non habet intentionem efficacem iurandi, nego; inefficacem, concedo. Ea intentio dicitur efficax quae parit reipsa effectum. Prima intentio qua quis serio, & deliberate invocatur divinum testimonium in confirmationem veritatis, dicendo, *Per Deum ita est*, efficax est: praeferat enim suum effectum, nimirum externam divini testimonii invocationem. Secunda intentio, qua iurans statuit se nolle iurare, languida est, & inefficax, a priori collata, & subacta. Quandoquidem in mutuo conflictu iurandi, & non iurandi vincit prior intentio, vi cuius iuramentum prolatum est, seu Deus in testem vocatus; & exterius iuramentum omnibus apparuit, & audientes pro iuramento illud susceperunt, & denique ipse iurans videri voluit hominibus quos alloquebatur, verum iuramentum protulisse. Secunda interna intentio vim non habet impediendi significationem quam produunt illa verba, *Per Deum ita est*, eo modo quo secunda intentio qua mercator nolle proicere merces in mare, non impedit intentionem primam qua reipsa easdem proicit. Sunt ergo duae intentiones ambae internae. Sed prima dici potest externa, quia effectum exterius producit, nempe invocationem divini testimonii; secunda dicitur mere interna, quia nihil ad extra parit. Velle utique impedire ne illa invocatio externa esset verum iuramentum; at id praestare nequit: quia eo ipso quod prima intentio praevaleat proferendi serio & deliberate illa verba, quae verum iuramentum continent, non potest amplius voluntas iis verbis adimere propriam significationem.

XIX. Quaest. VII. *An qui ex inconsideratione falsum iurat, sit reus periurii, & peccet?*

et mortaliter? Resp. Saepius homines inopinato iurant rem aliquam, quam non advertunt, utrum sit vera, vel falsa. Si ex lapsu linguae, idest sine advertentia, id accidat, fundamentum adest interpretandi hunc hominem non habuisse intentionem invocandi Deum in testem. Si autem quis advertat, & iuret, peccat mortaliter. Ita respondet D. Thomas 2. 2. quaest. xcviij. art. 3. ad 2. *Ille qui ex lapsu linguae falsum iurat, si quidem advertat se iurare, & falsum esse quod iurat, non excusatur a peccato mortali, sicut nec a Dei contemptu; si autem hoc non advertat, non videtur habere intentionem iurandi, & ideo a crimine periurii excusatur.* Summopere consideranda sunt illa Angelici verba ex lapsu linguae: id enim dicitur ex lapsu linguae proferri quod praeter intentionem proferitur. Quamobrem interpretatur Angelicus eum non habere intentionem iurandi qui ex lapsu linguae, idest praeter intentionem, proferat verba quae iuramentum continent. Iuramentum ergo ab intentione pendet, quatenus homo debet scire, & advertere se proferre verba quae iuramentum efferunt: & dum advertit, scit verba quae proferat, vim habere invocandi divinum testimonium; immo dum advertit eiusmodi verbis reipsa se invocare Deum in testem, & nihilominus ea verba deliberate proferat, tunc iurat, etiam si intentionem non habeat, immo si intentionem etiam contrariam haberet non iurandi. Distinguenda insuper est haec Angelici phrasia, *ex lapsu linguae*, a prava consuetudine, de qua infra. Qui enim iurare solet, habitumque iurandi contraxit, quidem non advertat se iurare, dum iuramentum proferat, non dicitur iurare ex lapsu linguae, sed ex pessimo habitu. Illi possunt dumtaxat dici iurare ex lapsu linguae qui nullo modo iurare solent, nisi necessitate cogente. Isti, inquam, quandoque ex lapsu linguae proferre possunt verba quae iuramen-

tum contineant, quin intentionem habeant iurandi, seu quin intentionem habeant proferendi illam divini testimonii invocationem.

XX. Quaest. VIII. *An qui iurat sine animo se obligandi, reipsa obligetur?* Resp. Sylvester verb. Iur. 4. q. vii. Azorius I. Part. Lib. XI. q. 11. Bonacina II. Tom. disp. iv. q. 1. punct. 6. n. 3. Sanchez Lib. III. Sum. cap. x. n. 8. Castropalaus tract. xvi. disp. 11. punct. 2. n. 6. negantem defendunt opinionem, eo quod qui iurat sine animo se obligandi, revera non iurat: quia, cum obligatio pertineat ad essentiam iuramenti, vel sit quidquam iuramenti essentiam consequens, qui non vult hanc obligationem, neque vult ipsum iuramentum. Porro, si verum iuramentum non sit, nulla obligatio erit exequendi quod sub iuramento promissum fuerit.

XXI. Contrariam sententiam defendunt Caietanus 2. 2. q. lxxxix. art. 7. Sorus Lib. VIII. q. 1. art. 1. Becanus q. 14. Aragonius 2. 2. q. lxxxix. art. 7. Sayrus in Clav. Reg. Lib. III. cap. vi. n. 8. Valentia 2. 2. disp. vi. q. vii. punct. 4. Lessius de iust. Lib. II. cap. xlii. dub. 8. n. 38. Suarez Lib. II. cap. vii. & plures alii. Haec sententia probabilior, & mihi vera videtur. Ratio pervia est. Quia iuramentum, ut adversarii ipsi fatentur, includit obligationem vel ut quid ad essentiam ipsius iuramenti pertinens, vel ut quid eadem essentiam consequens. Ergo qui deliberate vult iuramentum, eadem voluntate etiam id velle debet quod necessario ipsum iuramentum consequitur. Praepostera argumentatio qua adversarii utuntur, nulla est. Siquidem posterior intentio, quae inefficax est, nequit priorem destruere. Quoniam prior intentio reipsa habet suum effectum, nempe iuramentum prolatum. Ergo ex his duabus intentionibus prima praevalet, & secunda succumbit. Res ex se patet. Consule ea quae dicta sunt quaest. vi.

DISSERTATIO III.

DE

IURAMENTO.

*doloſo, æquivoco, & amphibologico: de reſtrictionibus mentalibus,
& mendacio.*

PRÆLOQUIUM.

Diſſicillimam, ſi qua eſt in univerſa Theologia, quæſtionem verſandam ſuſcipio quamque viribus meis imparem ſentio. Siquidem pluries vadum tentanti turbulentiore ſemper aqua evadit. In animo erat conſuetis veſtigiiſ inſiſtere, & ea dumtaxat explicare quæ communiter Theologi de iuramento doloſo, æquivoco, amphibologico, & reſtrictionibus mentalibus tractant: & reiſpſa, hac mihi præſtituta methodo, tractationem ferme ad dimidium uſque perduxeram. At, cum ad explanationem amphibologiarum, reſtrictionum mentalium, & æquivocationum acceſſi, extemplo inter Scyllam, & Carybdim, ac ſcopulis undique circumdatum me intellexi. Enim vero eam locutionem quam aliqui Theologi reſtrictionem pure mentalem vocant, alii reſtrictionem non mere mentalem nuncupant; & ille ſermo qui mihi mendax, recentiorum pluribus tantum amphibologicus eſt. Hæc autem omnium ſcopulorum, & difficultatum origo: quia cum non poſſit rectæ diſputationi locus eſſe, niſi id pateat de quo eſt diſputandum; certas & claras notionem vocacionum, amphibologiarum, & mentalium reſtrictionum præſcribere minime poſſumus, attentis recentiorum diſtinctionibus, effugiis, & theſis, quæ rem hanc maxime complicatam efficiunt. Haſc ambages ut evitare, curſum inceptum abrumpere, telamque reſordiri, atque retexere decrevi: idque conſilii cepi, ut primum omnium de mendacio ſermonem inſtituam. Illud namque commodi mihi peracta controverſiæ tractatio attulit, ut deprehenderim, nihil a recentioribus Theologis pro licito amphibologiarum uſu eſſe quod prius ab antiquis tum Philoſophis, tum Patribus aliquibus uſurpatum non fuerit mendaciorum patrocinium. Nec aliud diſcrimen mihi utrorumque fundamenta perpenderit, niſi quod antiqui eas locutiones quas recentiorum Theologorum non pauci amphibologicas, æquivocas, & materiales vocant, ingenua ſinceritate mendacia appellaverit. Quod ut evincam, atque aditum mihi ad quæſtionem de iuramento doloſo reſolvendas apertam, hiftoricam de mendacii diſſidiis inter antiquos tum Philoſophos, tum Patres, narrationem præmittere, operæ pretium exiſtimavi. Quin ad id præſtandum occaſionem præbellum quod annos ab hinc duodecim inter plures Italiae noſtræ litteratos viros ardet ſuper mendaciorum, amphibologiarumque controverſis. Huic acri certamini anſam dedit P. Carolus Ambroſius Cattaneus, qui Tom. I. ſuarum lectionum, quas Mediolani e ſuggeſtu ad populum habuit, typiſque evulgavit, lectione XLV. novam excogitavit rationem occultandi veritatem, quoties illius manifeſtatio damnum quodpiam grave inferat. Ait quippe, Chriſtianos minime ſollicitos eſſe debere, neque ingenium torquere, ut artiſcioſa verborum collocatione, & diſpoſitione ſermonem amphibologicum, ſive æquivalocum compingant; ſed animos illis addit, ut fronte aperta, & invicto pectore, omni ſepoſito fuco, *pernegent ſe habere rem, vel ſe ſcire veritatem*, quam ſi pateſcerent, gravi ſubiicerentur damno. Quoniam, inquit, illud *rotundum Nego* in eiufmodi eventibus humana Reipublice lege ſuam amittit ſignificationem, nihilque plus ſignificat quam illud nomen *Blittri*. Hanc falſiſſimam doctrinam impugnaadam ſuſcepit P. Joſeph Auguſtinus Orſi acuti, & profundi ingenii vir, exquisitaque eruditione præditus, & cui in ſcribendi vel diſſicillimas quæſtiones facilitate, atque elegantia parem vidi neminem. In præſens ſacre Congregationis Indicis Secretarius poſt multa edita volumina, doctrina & eruditione inſignia, Hiftoriam ſcribit eccleſiaſticam univerſali eruditorum plauſu exceptam, Doctiſſimus itaque vir DISSERTATIONEM

DOG-

DOGMATICO MORALEM edidit, quæ diuturni belli initium fuit. Ea ſiquidem plures ſibi peperit adverſarios, plures etiam commilitones, qui omnes invicem collato pede calamum acuerunt, præla deſatigarunt, pluribusque editis voluminibus Italiam univerſam implere. Quam bene *URSIO* alea in hoc litterario conflictu ceſſerit; quanta argumentorum copia, quanta cuiuſque generis eruditione, quanta ſtili elegantia, quantaque eloquentia ſuam oraverit cauſam, mea non intereſt pateſcere: quoniam libri eius loquuntur, cuiuſque ſummam referunt doctrinam. Id unum fateor, me non parum in hac ſalebrosa controverſia ex eius eruditiffimis operibus profeciſſe, & quædam quæ ad hiftoricam mendaciorum notitiam conferunt, ab illo mutuatum fuiſſe. Verum, ne plus iuſto lectorem in limine detineam, ad rem accedo.

CAPUT I.

Platonis, Origenis, Hilarii, Ioannis Chryſoſtomi, Caſſiani, Ioannis Climaci, & Martini Dumiſis erroes de mendacii licito in extrema neceſſitate uſu reſcenſentur.

I. A Deo manifeſta eſt mendaciorum pravitas, atque pernicies, ut neminem ſapientum reperire liceat qui homines mendaces, tamquam humane ſocietati infeſtos, non proſcripſerit. Diſſidium dumtaxat fuit inter antiquos cum Philoſophos, tum Patres, utrum ad occultandam veritatem ſummi momenti, cuius manifeſtatio in damnum publici boni cederet, mendacia adhibenda licite forent. Plato omnium Philoſophorum facile Princeps in ſuis decem de Republica, ſive de iuſto Dialogis pluribus in locis docet, urgente graviſſima cauſa mendacio occultandam eſſe veritatem. Pauca ex multis iſthuc tranſcribam iuxta verſionem Ioannis Sarraceni. Libro, ſeu Dialogo II. ſub finem hæc ſcribit. *Itaque verum mendacium, quod in eo errore animi male de re aliqua opinantis conſiſtit, non modo a diis, ſed ab hominibus etiam odio habetur; mendacium autem illud quod verbis exprimitur, eo tantum caſu utile eſt, & odio minime dignum videtur, ſi contra hoſtes eo utamur, & cum iis etiam qui amici dicuntur, quando vel furore, vel alio quopiam dementia genere correpti, malum aliquod efficere aggrediuntur; quo eos ab operatione averſamur, quaſi utile remedium aſſumentes.* Libro III. paulo poſt initium, mendacii uſum privatis civibus adimit, magiſtratus vero, & medicis concedit. *Si enim recte paullo ante, & vere dictum fuerit, apud deos nullum eſſe mendacium, hominibus autem medele loco, quippe utile, uſurpandum; patet huiufmodi rem medicis concedendam; a ceteris autem qui artem eam non profiteantur, adimendam; ut porro Principibus civitatis, ſi quibus aliis, mendacii liceat, vel hoſtium, vel civium cauſa ad utilitatem civitatis, ceteris vero omnibus a*

mendacio omnino abſtinendum erit. Similia habet Lib. V. aliſque in locis. Hunc errorem a Timæo Locrenſi, & Sophocle Platonem hauſiſſe ferunt. Plurimos habuit ſectatores, non ſolum ex Ethnicis, ſed etiam ex veri Dei cultoribus, qui mendaciorum uſum licitum propugnarunt.

II. Primus qui ex catholicis Doctores de mendacio minus caute ſcripſit, fuit Clemens Alexandrinus, qui Lib. VII. *Stromatum* nonnulla habet quæ mendacio favere videntur.

III. Clemens Alexandrinus diſcipulum habuit Origenem, qui non ſubobſcure, ut eius Magiſter, ſed aperte mendacio patrocinatus eſt. Illius verba refert D. Hieronymus Lib. I. *adverſus Ruſinum*, tranſcripta ex Lib. VI. *Stromatum*, ubi hæc habet. *Non debemus dicere, Quis eſt proximus meus? Sed conſiderare, quomodo Philoſophus caute dixerit, Deo indecens, & inutile eſſe mendacium; hominibus interdum utile: & quod, ne pro diſpenſatione quidem putandus ſit Deus aliquando mentiri. Sin autem commodum audientis exegerit, verbis loquitur ambiguis, & per ænigmata, quæ vult, proferit; ut & veritatis apud eum dignitas conſervetur, & quod noxium eſſe poterat, ſi nudum proferretur in vulgus, quodam tectum velamine proferatur. Homo autem, cui incumbit neceſſitas mentiendi, diligenter attendat, ut ſic uſatur interdum mendacio, quo modo condimento, atque medicamine, ut ſervet menſuram eius, ne excedat terminos quibus uſa eſt Iudith contra Holophernem, & vicit eum prudenti ſimulatione verborum. Imitetur Eſther, quæ Artaxerſis ſententiam, diu tacita gentis veritate, correxit: & in primis Patriarcham Iacob, quem legimus benedictiones patris artiſci impetraſſe mendacio. Ex quo perſpicuum eſt quod niſi ita mentiti fuerimus, ut magnum nobis ex hoc aliquod quaeratur bonum, iudicandi ſimus quaſi inimici eius qui ait: Ego ſum veritas.*

IV. Originem ſecutus eſt Hilarius in ſuis commentariis in Pſal. XIV. *Eſt enim, inquit, neceſſarium mendacium plerumque, &*

nomnumquam falsitas utilis est, quum aut percussuro de latente mentimur, aut testimonium pro periclitante frustramur, aut fallimus de difficultate curationis aegrotum, & oportet secundum Apostoli doctrinam, sermonem nostrum sale esse conditum. Idcirco nunc Spiritus sanctus falsitatis affectum mendacii conditionibus temperavit, dicens: Qui non egit dolum in lingua sua, nec fecit proximo suo malum: ut crimen mendacii incommodo haberetur alieno. Commentaria in hunc Psalmum D. Hilarii esse, defendunt post multas variasque considerationes eruditissimi Editores Benedictini in annotationibus quas huic Psalmo praemittunt. Errandi D. Hilario occasio fuit Origenes.

V. D. Ioannes Chrysostomus, non fecus ac Hilarius opinionem Origenis haud obscure amplexatus esse videtur Tom. II. hom. VII. de penit. ubi mulierem Raab commendat ob mendacium, quo exploratores persecutorum furori subtraxit, his verbis. Digna igitur omni laude Raab Ecclesia imago. Nam cum a Rege missi sunt qui exploratores perquirent, dicunt ei: Si ingressi sunt ad te viri? Respondit eis: Etiam ingressi sunt. Primo veritatem adificat, atque ita mendacium inducit. Numquam enim mendacium per se creditur, nisi veritatem prius ostendere occupaverit. Ideo qui modo ad persuadendum apto mentiuntur, primo vera dicunt, atque ea quae apud omnes in confesso sunt; ac deinde mendacia & dubia inducunt. Ingressi sunt ad te exploratores? Respondet etiam. Si enim a principio dixisset non, ad scrutinium provocasset eos qui adveniant. Sed & ingressi sunt, inquit, & egressi sunt haec via: persequimini, & comprehendite eos. O pulchrum mendacium! O pulchrum dolum divina non prodentem, sed pietatem custodientem! Plura alia quae adducere possem, praetereo. Neque vitio mihi quisquam veritat, quod ab hoc novo sanctum Ecclesiae Doctorem celeberrimum immunem non asseram. Quoniam, ut id praestem, nulla imbecillitati meae via patet; eorumque plaudo eruditioni, & acumini qui ab hac levi macula Chrysostomi doctrinam intaminatam evincere sibi blandiuntur. Illud tamen illi advertant, aquam cribro colligere, dum ideo ostendere conantur Chrysostomum non patrocinari mendacium, quia pluribus in locis mendacium improbat ex instituto, & data opera profigat. Quandoquidem omnes ad unum Scriptores absolute mendacium detestantur, omnique arguuntur in genere eiusdem malitiam evincunt. In hoc quaestio vertitur, num ur-

gente necessitate evitandi aliquod gravissimum malum, ut hominum mortem, licitum mendacium sit. Affermat Chrysostomus, ut ego quidem arbitror. Qui oppositum demonstraverit, magnus mihi erit Apollo.

VI. Discipulus D. Ioannis Chrysostomi fuit Ioannes Cassianus, qui sive a praepatore suo, sive ab Origene hunc ebiberit errorem, ardentius ceteris omnibus suis antecessoribus quindecim capitibus fuso calamo controversiam tractat in collatione XVII. Ex pluribus pauca delibabo. Cap. XVII. Itaque taliter de mendacium sentiendum, atque ita eo utendum est, quasi natura ei insit ellebori: quod, si imminente exitiali morbo sumptura fuerit, si salubre; ceterum absque summi discriminis necessitate perceptum praesentis exitii est. Ita namque etiam sanctos ac probatissimos Deo venerabiliter legimus usos fuisse mendacium, sicut Raab &c. . . . Quando igitur aliquod grave imminet de veritatis confessione discrimen, tunc mendaciorum sunt recipienda permissio. Cap. XIX. Plura tum ex veteri, tum ex novo testamento auctoritates, & exempla depromit in mendaciorum commendationem. Et cap. XX. Quibus, inquit, emditus exemplis beatus quoque Apostolus Lazarus, omnesque illius Ecclesiae primitivae Principes, Apostolum Paulum ad simulationis fragmenta descendere pro imbecillitate infirmantium cohortantur. . . . Tunc enim necessario, ac veniabiliter acquiescitur mendacii detrimento, quando maius, ut diximus, imminet de veritatis confessione dispendium, & utilitas quae nobis de veritate confertur, compensare illa quae generanda sunt damna, non praevalet. Cap. XXI. plura testimonia profert ex ipso Evangelio, quibus contendit mendacium usum non licitum modo, sed etiam necessarium. Cap. XXII. XXIII. & XXIV. exempla allegat plurimum sanctorum Monachorum, & Abbatum, qui mentiti sunt, eo quod existimarent sublimioris virtutis esse, tegeri continentiam humili mendacium quam professere superbo veritatis indicio. Cap. XXV. iterum futius innumera sanctorum Patriarcharum gesta ex pluribus Scripturarum libris collecta recenset, ut validius de licito, & necessario mendaciorum usu, seu medicamine, opinionem confirmet. Impossibile, ait, nobis est breviter universa percurrere. Quis enim enumerare sufficiat omnes propemodum Patriarchas, Sanctosque innumerales, alios pro virtutamine, alios pro benedictionis desiderio, alios pro alicuius occultatione mysterii, alios pro zelo Dei, alios pro examinatione veritatis, patro-

patrocinium, ut ita dixerim, assumpsisse mendacii? Haec pauca perstrinxisse sufficiat, ut compertum fiat, Cassianum omnia argumenta quae recentiores Theologi pro licito aequivo-
corum usu obtrudunt, produxisse ad ostendendum pluribus in eventibus necessario, honesteque adhibenda esse mendacia.

VII. Duos alios, ne prolixior sim, Auctores recenseo ex illis qui mendacio sunt patrocinati. Ioannes Climacus gradu duodecimo scalae suae haec scribit. Ubi nos ab omni mentiendi vanitate liberos senserimus, tum demum, loco & usu exigente, non sine timore tamen, quandoque licebit caute mendacium subintrare. Martinus Dumienlis Lib. quatuor virtut. card. cap. IV. ait: Quod si aliquando coarctatis uti mendacio, utere, non ad falsum, sed ad veri custodiam: & si contigerit fidelitatem mendacio redimi, non mentieris, sed potius excusaberis: quia ubi honesta causa est, iusta secreta non prodit: tacenda enim tacet, loquenda loquitur.

VIII. Plures alios Auctores mendacio faventes referre possem. Sed, ne nimia prolixitas fastidium lectori pariat, finem huic capiti imponam verbis divi Augustini, qui testatur, suo tempore communem fuisse sententiam quae docebat licitum esse mentiri pro hominum salute. Haec enim habet q. LXVIII. in Levit. Pene omnibus videtur quod ubi nemo leditur, pro salute mentiendum est.

IX. Heinc calumniandi, & decipiendi imperitos ansam arripient heterodoxi, nullius scilicet Patres esse auctoritatis. Sed audax impostura pluries iam profigata est. Nam quod aliqui sanctorum Patrum interdum in aliqua perdifficili controversia, quae illorum tempore nondum pro dignitate discussa erat, lapsus sit, nemo est qui eat inficias. At propterea ne inferendum, parvi faciendos esse Patres, dum unanimi consensu aliquam defendunt doctrinam? Verum haec obiter. Alibi de hoc fusior sermo.

CAPUT II.

Recensentur Auctores qui ante, vel circa Augustini tempora mendacium bellum indixerunt. Post Augustinum Catholicorum nemo favit mendacium.

I. Aristoteles, Platonis discipulus, magistri de mendacium errorem reiecit Lib. IV. Ethic. cap. VIII. ubi scripsit, mendacium suapte natura pravam esse, detestandumque; veritatem bonam, laudeque di-

gnam. Sed, missis Ethnicis, christianae professionis Doctores in medium afferam.

II. Primus omnium chorum ducat Lactantius, qui Lib. IV. divinarum institutionum aperte mendacium insectatur his verbis. Cetera quae observare cultor Dei debet, facilia sunt, illis virtutibus comprehensis, ut non mentiatum umquam decipiendi, aut nocendi causa. Est enim nefas eum qui veritati studet, in aliqua re esse fallacem, atque ab ipsa quam sequitur veritate discedere. In hac iustitia, virtutumque omnium via nullus mendacio locus est. Itaque viatorem illum verum ac iustum non decet illud Lucilianum:

Homini amico, & familiari non est mentiri meum:

sed etiam inimico, atque ignoro existimabit non esse mentiri suum: nec aliquando committet ut lingua interpret animi a sensu, & cogitatione discordet. Non inficio, isthic Lactantium absolute non loqui de controversia illa potissima, utrum scilicet pro hominum vita servanda, vel summi momenti secretis occultandis liceat mentiri. Ceterum simul assero, Lactantium ea ponere principia quae cuiusque officiosi mendacium usum proscibunt, damnantque. Cum enim statuat, neque amico, neque inimico mentiendum, cum subdat, numquam permittendum ut lingua animi interpret a mentis cogitatione discordet, ac denique in hac iustitia via numquam esse mendacium locum; omnem sane excludit eventum in quo licitum mendacium sit.

III. Similia docent Eusebius Caesariensis, D. Basilium in Regulis brevioribus, D. Prospero Libro contra Cassianum, ubi cap. IX. Tu nos subdis, inquit, duobus, & geminis sicut intelligis, pravitates dividendo damnas, miscendo iustificas. Hac lege, hac regula poteris predicare, quod tam errent qui dicunt semper esse fallendum, quam qui definiunt numquam esse fallendum. Sed ut in neutro peccetur, utrumque sectandum: quia nec semper declinanda falsitas, nec semper negligenda sit veritas. Fallit te profus opinio tua: de duobus malis unum fieri bonum non potest. Duos Cassiani errores hic refellit D. Prospero alterum, quod bonorum operum initia quandoque gratiae, quandoque naturae adiudicaret; alterum, quod interdum falsitate, interdum veritate utendum doceret.

IV. Ferrandus Ecclesiae Carthaginensis Diaconus in oratione ad Comitum Regionem haec habet. Sit saltem sermo vester, Est est, non non: & sive iuramento intercedente, sive cessante, vitamur in veritate certissimi perennere,

vere. Divina namque est veritas. Unde multum veraciter Filius Dei dixit: Ego sum veritas. Et sicut de caritate recordamur Ioannem dixisse: Qui manet in caritate, in Deo manet, & Deus in illo: ita similiter si velimus dicere, non mentimur: Qui manet in veritate, in Deo manet, & Deus in illo manet. Preponamus igitur veritatem cunctis utilitatibus temporalibus, & tunc rite inveniemur humanis divina preponere.

V. Divus Gregorius Magnus Lib. XVIII. Moral. cap. III. Omne mendacium iniquitas est, & omnis iniquitas mendacium: quia profecto ab equitate discrepat quidquid a veritate discordat. . . Summopere cavendum est omne mendacium, quamvis nonnumquam sit aliquod mendacii genus culpa levioris, si quisquam prestando mentiatur. Sed quia scriptum est: Os quod mentitur, occidit animam: Perdes omnes qui loquuntur mendacium: hoc quoque mendacii genus perfecti viri summopere fugiunt, ut nec vita cuiuslibet per eorum fallaciam defendatur, ne sua anima noceant, dum prestare vitam carni nituntur aliena. . . Nonnulli vero ex obstetricum fallacia conantur asserere, hoc mendacii genus non esse peccatum, maxime quod, illis mentientibus, scriptum est, quia edificavit illis Dominus domos: in qua magis recompensatione cognoscitur quid mendacii culpa mereatur. Nam benignitas earum merces, qua eis in aeterna potuit vita retribuere, pro admixta culpa mendacii in terrenam est recompensationem declinata, ut in vita sua, quam mentiendi tueri voluerunt, ea qua fecerunt bona reciperent, & ulterius quod expectarent mercedis suae premium non haberent. Nam, si subtiliter perpendantur, amore presentis vitae mentitis sunt, non intentione mercedis. Parsendo quippe conate sunt infantium vitam tegere, mentiendo suam.

VI. Tres alios indicabo: quia posteriores omnes Scriptores mendacia omnia detestati sunt. Ansbertus Lib. IX. in Apocalypsim explicans illa verba, Et omnibus mendacibus pars illorum erit in stagno ardenti, relatis auctoritatibus Gregorii, & Augustini contra mendacium, sic concludit. Unum sane firmiter debemus retinere, nullum mendacii genus inultum manere, quod hic relaxatum non fuerit poenitentia, vel quolibet opere pietatis. Sanctus Gregorius VII. Lib. IX. epist. II. ad Alphonsum Regem Hispaniarum ait: Non ignorat prudentia tua mentiri peccatum esse, si & de verbo otioso in districto examine exigenda est ratio. Sed ne mendacium quidem quod fit pia intentione pro pace, a culpa pe-

nitus immune esse probari potest. Hoc idcirco prelibavimus, ut cum in ceteris illud peccatum esse non dubitaveris, in Sacerdotibus quasi sacrilegium conicias. Alexander III. Scriptura sacra prohibet pro alterius vita mentiri: cap. Super eo Extra de usur.

CAPUT III.

Compendiaria narratio eorum omnium quae sanctus Augustinus scribit in Libro de mendacio.

I. UT iam capite superiore indicavimus, ante tempora Divi Augustini plures Auctores usum mendacii in extrema necessitate pro vita hominum servanda, aut pro alio gravi damno propulsando, licitum propugnabant. Cassianus praeter ceteris nullum non movit lapidem, ut hanc opinionem Scripturarum auctoritate muniret. Divus Augustinus e contrario inter impugnatores mendacii palmam omnibus praeripuit. Omnia adversariorum argumenta, paradoxa, & sophismata sibi opponit; quin ipse eas omnes obiectiones excogitavit, eos omnes eventus, seu casus, proponit quos summo suo ingenio iudicari mendacio posse favere, ut nihil intactum, nihil indissolubile praetermitteret. Et, quoniam eos omnes casus ventilat quos recentiores tractant Theologi, easdemque omnes difficultates versat; idcirco operae pretium existimavi tanti Patris disputationem ob lectorum oculos referre, ut hinc colli gere valeant, quantum Augustini doctrina a recentiorum inventis distet. Hunc de mendacio Librum scripsit Augustinus anno circiter 395. ut observant Patres Benedictini. Omnia ergo quae in hoc Libro continentur, ea qua potero brevitate in compendium redacta isthuc transcribam. Prooemium praefati Libri his verbis incipit.

II. Magna quaestio est de mendacio, quae nos in ipsis quotidianis actibus nostris saepe turbat; ne aut temere accusemus mendacium quod non est mendacium, aut arbitremur, aliquid esse mentiendum honesto quodam, & officioso, ac misericordii mendacio. Porro (cap. I.) exposito controversiae statu, exclusisque (cap. II.) a presenti quaestione verbis iocosis, quorum significatio omnibus patet; illud (cap. III.) animadvertit, nec semper mentientium qui falsum enuntiat, nec semper mendacio esse immunem qui verum profert. Quippe haud est mendacii reus qui falsum proferens, reputat esse verum. Contra, mendax habetur qui verum dicit existimatum falsum. Qua-

propter ille mentitur qui aliud habet in animo, & aliud verbis, vel quibuslibet significationibus enuntiat. Cap. IV. quaerit, an ille qui mentitur, debeat habere fallendi animum; ubi alias versat difficultates. Cap. V. id quod totius Libri caput est, tractandum assumit, utrum scilicet aliquando mentiri expediat. Qui id defendunt, opponunt exempla Saræ, Iacob, & obstetricum Ægyptiarum. Addunt incommoda gravissima quae interdum manifestationem alicuius veritatis consequuntur; ut mors illius qui non nisi mendacio liberari potest; & aegroti afflictio, si veritas quae ei displicet, illi manifestetur. E contrario qui mendacium in omni eventu illicitum existimant, validius argumentantur divinis verbis innixi: atque ad exempla quae ex veteri testamento afferuntur, responder, antiquos Patres non esse mentitos, quoniam plura figurate praedicebant. Quod si eorum quisquam qui bona intentione mentiti fuerunt, laudatus reperitur, non absolute, sed comparate ad eos commendatur qui fallendi animo mentiuntur. In Libris postea novi testamenti, si quasdam ipsius Redemptoris figuratas locutiones excipias, nulla familia reperiuntur exempla, quae ad imitationem provocent mentiendi. Simulatio autem Petri, & Barnabae non solum non commendata, verum etiam reprehensa, atque correctata est. Ab utriusque simulationis culpa immunem ostendit Paulum, cum Timotheum circumcidit; ubi plura in Pauli defensionem affert.

III. Incommoda porro quae ex veritatis revelatione consequi opponunt, (cap. VI.) nihil faciunt mendaciorum impugnatores. Quoniam animum ad divinam intendentes Scripturam, quae minatur, Os quod mentitur, occidit animam, ordinis perversionem reputant, propriam animam spiritualiter perimere, ut alter corporaliter vivat. Neque ad hoc caritas urget, quae, sicuti nosmetipsos, non plusquam nosmetipsos, proximum diligere iubet. Quod si a recto ordine recedit qui mortem oppetit temporalem pro alterius corporali vita; quanto magis sanæ doctrinae regulam excedit qui aeternam suam vitam pro alterius temporali amittit? Isti vero qui stomachantur, & indignantur, si nolit aliquis mendacio perimere animam suam, ut aliquis senescat in carne: quid, si etiam furto nullo, quid, si adulterio liberari posset aliquis de morte? Ideo ne furandum est, aut moechandum? Quia, si laqueum ferat homo, & suprum petat, confirmans quod sibi collum ligabit, nisi ei concedatur quod petit; num-

quid assentiendum erit? Quod si absurdum, & nefarium est; cur animam suam quisquam mendacio corrumpat, ut alter vivat in corpore? Proinde non est in ista quaestione attendendum, nisi utrum suapte natura iniquum sit mendacium. Quod cum iam supra ostensum sit; idem erit quaerere, utrum pro alterius salute mentiri aliquis debeat; ac si quaeretur, utrum pro alterius salute iniquus esse aliquis debeat. Quod si respicit animae salus, quae non potest nisi aequitate servari; quamve non solum alterius, sed etiam nostrae salutis temporali praefere debemus: quis revocare in dubium poterit, numquam omnino mentiendum esse?

IV. Quoniam vero (cap. VII.) corporis castitas ipsa vita pretiosior est, quaeri potest, an homo licite mendacio uti valeat, quo pudicitiae iacturam vitet; ut si stuprator irruat, qui possit mendacio devitari. Facile responderetur, nullam esse pudicitiam corporis, nisi ab integritate animi pendeat, qua disrupta, cadat necesse est, etiam si intacta videatur. Nullo modo igitur animus se mendacio corrumpit pro corpore suo, quod scit manere incorruptum, si ab ipso animo incorruptio non recedat. Quod enim violenter, non precedente libidine, patitur corpus, vexatio potius quam corruptio nominandum est. Aut, si omnis vexatio corruptio est, non omnis corruptio turpis est; sed illa quam libido procuraverit, aut cui libido consenserit. Quanto autem animus praestantior corpore est, tanto sceleratius corrumpitur. Ibi ergo servari potest pudicitia, ubi nulla nisi voluntaria potest esse corruptio. Certe enim, si stuprator corpus invaserit, cui nec vi contrari possit, nec ullo consilio, vel mendacio devitari, necesse est fateamur, aliena libidine pudicitiam non violari. Quapropter, quoniam nemo dubitat meliorem esse animum corpore, integritati corporis integritas animi anteposenda est, quae in aeternum servari potest. Quis autem dixerit, integrum esse mentientis animum? Etenim libido quoque ipsa recte definitur appetitus animi quo aeternis bonis quaelibet temporalia praeponuntur. Nemo itaque potest convincere, aliquando esse mentiendum, nisi qui potuerit ostendere, aeternum aliquid bonum obtineri posse mendacio. Sed cum tanto quisque ab aeternitate discedat, quanto a veritate discordat; qui autem mentitur, a veritate discedit: absurdissimum est dicere, discedendo inde posse ad boni aliquid quempiam pervenire. Aut, si est aliquid bonum aeternum quod non

non complectatur veritas, non erit verum; & ideo nec bonum, quia falsum. Sicut autem animus corpori, ita etiam veritas ipsi animo præponenda est; ut eam non solum magis quam corpus, sed etiam magis quam seipsum appetat animus. Si autem Lot, cum ita iustus esset, ut Angelos etiam hospites suscipere mereretur, stuprandas filias Sodomitis obtulit, ut feminarum potius ab eis corpora quam virorum corrumpere; quanto diligentius, atque constantius animi castitas in veritate servanda est; cum verius ipse corpori suo quam corpus virile corpori femineo præferatur?

V. Hinc colligere quisque valet, nec intentione æternæ salutis, assequendæ mentendum esse; quia subdit (cap. VIII.) æternæ salutis ianua occludi, si mendacio aditus aperiat. Primum enim salutis fundamentum fides est. Hæc sane vacillat, si semel concedatur, licitum esse viros bonos mentiri. Quomodo enim credendum est ei qui putat aliquando esse mentendum? Nam & tunc mentiri valet, cum præcipit ut sibi credatur. Unde enim sciri potest, utrum & tunc habeat aliquam causam, sicut ipse putat, officiosi mendacii, existimans falsa narratione hominem territum posse a libidine cohiberi; atque hoc modo etiam spiritualibus se consulere mentiendi arbitretur? Quamobrem aut non est credendum bonis; aut credendum est eis quos credimus debere aliquando mentiri; aut non est credendum, bonos aliquando mentiri. Horum trium primum perniciosum est, & secundum stultum. Restat ergo ut nunquam mentiantur boni.

VI. Sic ista quaestione (cap. IX.) ex utraque parte considerata, atque tractata, non tamen facile ferenda sententia est; sed adhuc diligenter audiendi qui dicunt, nullum esse tam male factum quod non in devitationem peioris faciendum sit: pertinere autem ad facta hominum, non solum quidquid faciunt, sed quidquid etiam cum consensione patiantur. Unde, si extitit causa ut eligeret vir christianus thurificare idolis, ne confertret stupro, quod persecutor ei, nisi faceret, minabatur: recte videntur querere, cur non etiam mentiretur, ut tantam illam turpitudinem devitaret. Ipsam enim consensionem, qua stuprum pati mallet quam thurificare idolis, non passionem dicunt esse, sed factum: quod ne faceret, elegit thurificare. Respondet, quod si talis consensio pre facto habenda sit, homicidæ sunt etiam qui occidi maluerunt quam falsum testimonium

dicere. Itaque consensus non est dicendus; quoties non approbamus quod faciunt; quin, quantum in nobis est, prohibemus ne faciant. Erravit proinde ille qui, ut impediret ne alii in suum corpus peccarent, thus adlevit idolis. Sed reponunt: Quomodo non facis cum eis; si hoc illi non facerent, si tu illud fecisses? Respondet Augustinus, hoc modo nos frangere ianua cum effractoribus, qui, si eam non clauderemus, illi non frangerent. Pressius quaestionem proponit, & dirimit. Debit ne igitur stuprum potius perpeti quam thurificare? Si queris quid debuerit, neutrum debuit. Si enim dixero, aliquid horum debuisse, aliquid horum approbabo; cum improbem utrumque. Sed si queritur, quid horum potius debuit evitare, qui utrumque non potuit, sed alterutrum potuit; respondebo, suum peccatum potius quam alienum. Quin levius suum quam grave alienum vitandum illi est. Denique quaestionis nodum in hoc vertere concludit, num scilicet mendacium desinat esse peccatum, cum quis eo utitur, ut pudicitiam corporalem custodiat.

VII. Si sermo sit de mendacii perniciositate, quæ alienam famam lædunt, respondit Augustinus (cap. X.) nunquam nos licite posse alterius nomen obscurare, ut impediamus sive proprii, sive alieni corporis stuprum. Quemadmodum nec ob eiusmodi mala, vel graviora alia declinanda, licet aliquando in religionis negotio mentiri. Immo nec ideo in doctrina religionis mentendum est, ut ad eam ipsam facilius quisquam perducatur. Facta enim, vel leviter diminuta auctoritate veritatis, omnia dubia remanebunt: quæ, nisi vera credantur, teneri certa non possunt.

VIII. Quo firmiter constituto, de ceteris mendacii securius disputatur. Itaque (cap. XI.) omnia mendacia quæ iniuste aliquem lædunt, removenda sunt, quemadmodum & illa quæ, quamvis non obsint alteri, nulli tamen profunt, & obsunt illis ipsis qui mentiuntur. Denique vitanda sunt etiam mendacia illa quæ iocosa appellantur, quibus idcirco mentientes utuntur, ut placeant hominibus, amœnioremque efficiant hominum conversationem.

IX. Istis generibus sine ulla dubitatione damnatis, sermo (cap. XII.) recurrit de mendacii officiosis, quæ nemini nocent, & alicui profunt. De hoc mendaciorum genere tota est controversia, utrum scilicet hæc mendacia illi nocent qui ea profert, ut alteri proffit; & an nocent quod patitur mentiens, compensetur bono quod mendacium con-

sequi-

sequitur. Respondet, nunquam mendacium licitum esse, etiam si nulli noceat, & alicui proffit: alioquin licitum foret surripere diviti superfluis copiis redundanti tritici modium donandum pauperi, qui magnum experiretur commodum, cum nullum sentiret dives detrimentum: liceret quoque tunc falsum testimonium dicere ad occultandum pauperis furtum. Quo quid dici potest perversius? Sed quia reponi posset, idcirco hoc mendacium illicitum esse, quia eo peccatum alienum obtegatur; propterea consequenter queritur, an liceat mentiri, quando mendacium nulli nocet, alicui prodest, nullumque occultat peccatum. Respondet. Si propterea non peccamus mentiendi, quia nullius peccatum regentes & nulli obsumus, & alicui profumus, quid agimus de ipso peccato mendacii? Ubi enim positum est, Ne furtum feceris, ibi positum est, Ne falsum testimonium dixeris. An occultare peccatum non licet, & facere peccatum licet? An fortasse falsum testimonium non est, nisi quando quisque ita mentitur, ut aut crimen constringat in aliquem, aut alicuius crimen occultet, aut quoquo modo quemquam in iudicio premat? Si ita est, quid ergo, si ad Christianum confugiat homicida, aut videat quo confugit, & hac de re interrogetur ab eo qui ad supplicium querit hominem hominis interfectorem? Mentendum nec est? An mentiri ad tegendum alienum peccatum malum est, mentiri autem ad tegendum peccatorem non est malum? Quid, si ad iudicem ductus, de ipso loco ubi se ille occultat, interrogaris? Diciturus es: Aut non ibi est ubi scis eum esse: aut non novi, & non vidi quod nosti, & vidi? Diciturus ergo es falsum testimonium, & occiditur animam tuam, ne occidatur homicida? Quid, si de iusto, atque innocente, ubi lateat, sciens a iudice interrogaris, qui tamen ad mortem a maiore potestate iustus est rapi, & ille qui interrogat, executor sit legis, non conditor? An ideo non erit falsum testimonium, quia pro innocente mentiris, quia non iudex, sed executor interrogat? Quid, si ipse conditor legis interroget, aut quilibet iudex iniquus ad supplicium querens innocentem? Quid facies? Falsus testis, an proditor eris? An inter crimen falsi testimonii, & proditoris dubius remanebis? Quanto ergo fortius, quanto excellentius dices: Nec prodam, nec mentiar. Fecit hoc Episcopus quondam Tagaitensis Ecclesiæ Firmus nomine, firmior voluntate. Quidni faciemus idem & nos tum coram iudice, tum extra

iudicium, ut impleamus quod scriptum est: *Falsum testimonium non dices*: illudque supplicium vitemus: *Perdes omnes qui loquuntur mendacium*? Aliquando vero queritur a nobis, non ubi sit, sed utrum sit, an non sit in illo loco occultatus innocens? Ubi si esse scimus, tacendo eum prodimus; vel etiam si testemur, nequaquam non esse dicturos, utrum ibi sit, an non sit, pariter prodimus, ac si digito illum ostenderemus. In hoc ergo articulo sic respondere debes: *Scio ubi sit; sed nunquam monstrabo, nec mentiar*. Hæc sola responsio valet alio mentem quaeritoris distrahere, & ab eo loco in quo innocens occultatus iacet, avertere. Tunc vero, quidquid toleraveris, ne eum prodas, non solum non culpabile, sed etiam laudabile iudicabitur.

X. Ex his quæ hactenus dicta sunt, patet, inquit Augustinus (cap. XIV.) octo esse mendaciorum genera. De septem iam satis dictum fuit. Reliquum nunc est ut de octavo, & ultimo genere verba faciamus. Hoc autem mendacium est, cum mentimur ut ab aliena vi corporis pudicitiam tueamur. Antequam vero sententiam dicat in hoc mendacii genus, severiore examine testimonium Scripturarum quæ mendacia damnant, suscipit enucleanda. Quod maturum, severumque examen incipit a c. XV. illudque perducit usque ad cap. XIX. Varias expendit interpretationes, quibus utriusque sententiæ defensores divinarum Scripturarum textus propriae accommodabant opinioni. Ex quibus omnibus summo studio perpensis illud colligit, neminem posse ex divinis Scripturis ostendere, aliquod reperiri mendacium quod aut amandum, aut non odio habendum sit. *Sed interdum faciendum est quod oderis* (cap. XVIII.) *ut quod amplius detestandum est, devitetur. Sed in hoc errant homines quod subdunt pretiosa vilioribus. Cum enim concesseris admittendum esse aliquod malum, ne aliud gravius admittatur; non ex regula veritatis, sed ex sua quisque cupiditate, atque consuetudine metitur malum, & id putat gravius quod ipse amplius exhorrescit, non quod amplius revera fugiendum est. Hoc totum ab amoris perversitate gignitur vitium. Cum enim dux sint vite nostræ: una sempiterna, quæ divinitus promittitur; altera temporalis, in qua nunc sumus: cum quisque istam temporalem amplius diligere cœperit quam illam sempiternam, propter hanc quam diligit, putat omnia esse facienda; nec ulla æstimat graviora peccata quam quæ huic vite faciunt iniuriam, & vel ei commoditatis aliquid ini-*
illa-

illata morte adimunt. Itaque fures, & raptores, & contumeliosos, & tortores, atque interfectores magis oderunt quam lascivos, ebriosos, luxuriosos, si nulli molesti sunt. Sed his omnibus oppositæ sunt regulæ quas nobis servandas veritas præscribit. Hæc docet nos fortiter, prudenterque tolerare aliena peccata, quæ bona corporis nobis adimunt: nam illi soli qui auferunt, peccant, & a vita æterna impediuntur; minime vero peccant, qui qui damna patiuntur. *Quæ autem sanctitatis, religionisque causa servantur, cum violare iniuriosè voluerint, etiam peccatis minoribus, non tamen iniuriis aliorum, si conditio proponitur, & facultas datur, vitanda sunt. Et tunc iam illa desinunt esse peccata quæ propter graviora vitanda suscipiuntur.*

XI. Porro hæc sunt (cap. XIX.) quæ sanctitatis causa conservari debent, pudicitia corporis, castitas animi, veritas doctrinæ. Corporis pudicitia sine nostro libero consensu non violatur. Quidquid enim nobis invitis, maiore vi prevalente, contingit in nostro corpore, nulla impudicitia est; & permittendi potest esse aliqua ratio, consentiendi autem nulla. Animi vero castitas est in sincera delectatione, quæ non corrumpitur, nisi cum amamus, atque appetimus quod amandum, & appetendum non esse veritas docet. Custodienda est ergo sincere dilectio Dei, & proximi, in hac quippe castitas animi sanctificatur. Veritas autem doctrinæ, religionis, atque pietatis non nisi mendacio violatur. Summopere igitur doctrinæ veritas a mendacio custodienda est, ut si castitas animi fuerit violata, habeat unde reparetur: quoniam, corrupta auctoritate doctrinæ, nullus aut cursus, aut recursus esse ad castitatem animi potest.

XII. Animi castitas sermonis sinceritate custoditur: quæ etsi minus violetur, cum quis mentitur, ut pudicitiam corporis custodiat; violatur tamen, & id violatur quod in castitate, & sanctitate animi servandum est. Unde cogimur, non opinione hominum, quæ plerumque in errore est, sed quæ omnibus impereminet, atque una invictissima est, veritate præferre pudicitiam corporis animi sinceritatem, fidem, seu veracem sermonem. Castitas animi amor est ordinatus, non subdens maiora minoribus. Minus est enim quidquid in corpore quam quidquid in animo violari potest. Cum quis corpori tuo vim infert; vides, non tuam, sed alienam irrumperere libidinem. Cave tamen ne consentientio sis particeps: quia pudicitia corporalis

non corrumpitur, nisi violetur in animo, quo non consentiente, nullo modo corrumpitur pudicitia corporalis, quidquid fuerit in corpore aliena libidine perpetratum. Quam obrem quod in nobis est, utrumque sanctis moribus, & conversatione muniendum est, atque sapiendum, ne aliunde violetur. Quando autem utrumque non potest, sed alterutrum periculo iacturæ subiacet; nemo non videt, anteponendam esse pudicitiam corporali animi castitatem; & in peccatis magis propriam quam alienam culpam vitandam.

XIII. Elucet itaque (cap. XXI.) discussis omnibus, nihil aliud illa testimonia Scripturarum monere, nisi nunquam esse omnino mendaciis imitatio digna in moribus, factisque Sanctorum inventientur, quod ad ea attinet Scripturas quæ ad nullam figuratam significationem referuntur, sicuti sunt res gestæ in Actibus Apostolorum. Nam Domini omnia in Evangelio quæ imperitioribus mendaciis duntur, figuratæ significationes sunt. Nunquam igitur mentiendum: quoniam ex mendaciorum generibus, quæ supra recensita sunt, nec unum licitum est. Quisquis autem esse aliquod genus mendacii quod peccatum non sit, putaverit, decipit seipsum turpiter, cum honestum se deceptorem arbitratur aliorum.

C A P U T IV.

Compendium Libri contra mendacium, quem D. Augustinus scripsit ad Consentium.

I. **I**N votis erat quasdam animadversiones compendiarie narrationi superioris Libri de mendacio adicere; sed meliore consilio deliberavi, nullo interposito diverticulo, utriusque Libri veluti imaginem quamdam adumbrare, ut lectores unico quasi intuitu mentem D. Augustini explorare valeant. Deinde ad utrumque Librum paucas adiciam observationes. Et, antequam ad rem accedo, inquirere lubet, cur D. Augustinus Librum capite superiore in compendium redactum, de mendacio inscripserit; hunc vero, quem in præsentia transcribendum suscipio, titulo contra mendacium donaverit. Diversæ inscriptionis rationem ipsemet Augustinus prodit Lib. I. Retract. cap. ult. Propterea illius inscriptio est contra mendacium, istius autem de mendacio: quoniam per illum tota oppugnatio est aperta mendacii; istius autem magna pars in inquisitionis disputatione versatur. Ut enim penitus exhauriret controversiam, in priori

priori Libro de mendacio quodammodo problematicè disputavit: adversariorum rationes, non obiter, sed ex professo in medium attulit, atque in pleno lumine collocavit; responsa quoque exhibuit: & quæcumque mendacia illicita demonstravit. In præsentii vero Libro contra mendacium cominus rem est aggressus, atque conferta manu mendacia est aggressus, atque conferta manu mendacia omnia profligare suscepit. Hunc edendi Librum occasionem Augustino suppeditarunt Priscillianistæ, quorum perniciosior erat error, licitum homini esse mendaciis, immo & periuriis propriæ religionis professionem abscondere. Hinc extrinsecus Catholicorum simulantes religionem, cum Catholicis commercia inibant, securiusque sub tali larva bellum evangelicæ veritati indicebant. Et quoniam difficillimum erat lupos istos, ovium pellibus contactos, ab ovili Christi propellere; Catholicorum quidam minus prudentes, ut clavum clavo repellent, Priscillianistas se se effungebant, quo eorundem impia dogmata facilius deprehenderent. Hos errores ut profligaret Augustinus, Librum edidit contra mendacium.

II. Et in primis statuit (cap. I.) neque mendacia mendaciis, neque latrocinia latrocinis, nec adulteria adulteris exterminanda esse. Priscillianistarum est hæc (cap. II.) impia opinio, quæ sanctos Martyres exonorat; immo vero auferit omnino sancta martyria. Mendaciorum multa genera sunt, quæ quidem omnia (cap. III.) universaliter odisse debemus; cum nullum reperire liceat quod veritati oppositum non sit, sicuti luci tenebræ, pietati iniquitas, & sanitati infirmitas. Hac semel admittæ mentiendi opinione, omnis humana societas de medio tollitur. Si enim suspicentur Priscillianistæ catholica dogmata nos mendaciter loqui, ut nescio quid aliud occultemus quod verum putamus; certe talia suspicanti dicturus es: Hoc tunc ideo feci, ut caperem te. Sed quid respondebis dicenti? Unde igitur scio, utrum etiam nunc id facias, ne capiaris a me? Sed nunc adverte, quod tolerabilius Priscillianistæ (cap. V.) in nostra comparatione mentiantur. Nam Priscillianista sic loquitur, quia ita credit. Catholicus autem non ita credit, quamvis sic loquatur. Ille ergo blasphematur nesciens, iste sciens. Numquam igitur (cap. VI.) in religionis negotio mentiendum. Nam, si licita forent mendacia, animo illuminandi hæreticos dicta (cap. VII.) possent quoque cauta esse adulteria eodem animo perpetrata. Interest quidem plurimum; qua causa, quo fine, qua

intentione quid fiat; sed ea quæ constat esse peccata, nullo bonæ causæ obtentu, nullo quasi bono fine, nulla veluti bona intentione faciendæ sunt. Bona intentio diminueret (cap. VIII.) quidem interdum potest peccati malitiam; minime vero efficiere quin sit peccatum quod suapte natura peccatum est.

III. Verum, quod fatendum est, ita humanos animos quædam compensatio peccata perturbant, ut etiam putentur (cap. IX.) debere laudari, ac potius recte facta dicantur. Quis enim dubitet grande esse peccatum, si pater prostituat filias suas fornicationibus impiorum? Et tamen existit causa qua hoc Lot debere se facere existimavit. Quid hic dicemus? Si hanc aperimus viam, & committamus minora, ne alii maiora perpetrent; lato limite, immo nullo limite cuncta flagitia regnabunt. Sed hic error tunc potissimum (cap. X.) prævalet, cum de mendaciis agitur. Siquidem peccata non esse illa mendacia existimant quæ proferuntur: idque Scripturarum exemplis demonstrare contendunt. Quæ tamen (cap. XI.) aut mendacia non sunt, aut sunt mysteria; vel, si mendacia, minime sunt imitatione digna. Nam, si Prophetarum, & Patriarcharum dicta, sive facta (cap. XII.) ad eas res referantur propter quas significandas ita facta, vel dicta sunt, reperimur significationes esse veraces. Sunt quædam huiusmodi etiam Salvatoris in Evangelio, quia & ipse Dominus Prophetarum Propheta esse dignatus est. Cuius plurima dicta (cap. XIII.) figuratam habent significationem. Qui vero dicit (cap. XIV.) iusta esse aliqua mendacia, iusta pariter asserere debet aliqua peccata. Quo (cap. XV.) quid absurdius dici potest? Ea enim quæ contra legem sunt, iusta esse non possunt. Dictum est autem; *Lex tua veritas*. Id ergo quod est contra veritatem, iustum esse non potest. Quis autem dubitet, contra veritatem esse mendacium omne? Nec exemplum obtitericum Ægyptiarum, vel Raab prodest mendacii defensoribus (cap. XVI.) Quoniam non iniquitas linguæ mendacis, sed affectus misericordis animi compensationem meruit temporalem.

IV. Sed dicet aliquis: Ergo ne obstetrices illæ, atque Raab (cap. XVII.) melius fecissent, si nullam misericordiam præstitissent nolendo mentiri? Immo vero illæ mulieres Hebrææ, si filia fuissent caelestis Hierusalem, nec mentitæ fuissent, & ministeria de occidendis parvulis liberrime recusassent. At, iniquies, ipse mortuæ fuissent. At vide quid inde

de consecutum fuisset. Regnum aeternum obtinissent, id est mercedem incomparabiliter amplio-rem quam domus illas quas sibi fecerunt. Sed quid dicendum de muliere Hierichuntina? Nonne, si quærentes cives non fecellisset mentiendo, verum dicendo latentes hospites prodidisset? An potuisset interrogantibus dicere: *Scio ubi sint; sed Deum timeo, non eos prodo?* Potuisset hæc dicere, si iam fuisset vera Israelitis, in qua dolus non esset; quod futura erat per misericordiam Dei transiens ad civitatem Dei. Verum illi hoc audito, inquit, illam peremissent, & domum scrutati fuissent. Sed numquid consequens futurum fuisset ut illos etiam quos diligenter occultaverat, invenissent? Prospererat enim cautissima mulier, & ibi eos posuerat ubi latere potuissent, etiam si sibi mentienti creditum non fuisset. Ita & illa, si tamen a suis civibus fuisset occisa, pro misericordiae opere vitam istam finiendam, pretiosa in conspectu Domini morte finisset; & erga illos eius beneficium inane non fuisset. Sed inquit: Quid, si ad illum locum ubi eos occultaverat, si a quibus quærebantur, perscrutando omnia pervenissent? Isto modo dici potest: Quid, si mulieri vilissimæ, atque turpissimæ, non solum mentienti, verum etiam peieranti, credere noluisse? Nempe etiam sic consecutura fuisset quæ timendo mentita est. Et ubi ponimus voluntatem, ac potestatem Dei? A quo enim custodiri post mulieris mendacium sunt, ab eo potuissent, et si illa mentita non fuisset, utique custodiri. Nisi forte oblitus sumus, hoc fuisse in Sodomis factum, ubi masculi in masculos nefanda libidine accendi, nec ostium domus, in qua erant quos quærebant, invenire potuerunt: quoniam vir iustus in causa omnino simillima pro suis hospitibus mentiri noluit, quos Angelos esse nesciebat. Et certe potuisset talia respondere quærentibus, qualia in Hiericho mulier illa respondit. Sed homo iustus noluit pro corporibus hospitum animam suam maculari mendacio, pro quibus voluit corpora filiarum ab alienæ libidinis iniquitate vim perpeti.

V. Admonet tamen S. Doctor, non esse Lot dignum imitatione in eo quod filias stuprandas obtulit Sodomitis. Unde constat quod non omnia quæ a sanctis, vel a iustis viris legitima facta, transferre debeamus in mores. (cap. ix. istius Libri.) *Faciat ergo (persequitur cap. xvii.) homo etiam pro temporali hominum salute quod potest. Cum autem ad hunc articulum ventum fuerit, ut tali saluti con-*

fulere, nisi peccando, non possit, iam se existimet non habere quod faciat, quando id reliquum esse perspexerit quod non recte faciat.

VI. Verum, quia homines sumus, & inter homines vivimus, fateorque me nondum esse in eorum numero quos compensativa peccata (cap. xviii.) non turbant, sæpe me in rebus humanis vincit sensus humanus, nec resistere valeo, cum mihi dicitur: Ecce gravi morbo periclitatur agrotus, cuius iam vires ferre non possint, si ei mortuus unicus, & carissimus filius nuntietur; si te quaerit, an vivat, quem vitam finisse tu nosti, quid respondebis, quando, quidquid aliud dixeris præter unum de tribus, *Aut mortuus est, aut vivit, aut nescio*, nihil aliud credit ille quam mortuum: quod te intelligit timere dicere, & nolle mentiri? Tantumdem valet, etiam si omnimodo taceris. Ex illis autem tribus due falsa sunt, *vivit, & nescio*: nec abs te dici possunt, nisi mentiendo. Illud autem unum verum, id est mortuum esse, si dixeris, & perturbati hominis mors fuerit subsecuta, abs te occisus clamabitur. Quis ferat homines exaggerantes, quam sit mali salubre mendacium devitari, & homicidam diligere veritatem? (scilicet prætere veritatem homicidam mendacio quod vitam confert.) *Moveor his oppositis vehementer, sed mirum, si etiam sapientes.* Cum enim proposuero ante qualescumque oculos cordis mei intelligibilem illius pulchritudinem de cuius ore nihil falsi procedit; quamvis ubi radians magis magisque clarescit veritas, ibi palpitans mea revocatur infirmitas: tamen sic amore tui decoris accendor, ut cuncta quæ inde revocant, huic mana contemnam. Sed nunc est ut iste intantum perseveret affectus, ne in tentatione desit effectus. Nunc me movet contemplantem luminosum bonum, in quo mendacii tenebræ nullæ sunt, quod nobis mentiri nolentibus, & hominibus vero audito morientibus, homicida dicitur veritas. Numquid enim si stuprum expectat impudica, & te non consentiente, sævo amore perturbata moriatur, homicida erit & castitas? An vero, quia legimus: *Christi bonus odor sumus in omni loco, & in iis qui salvati sunt, & in iis qui pereunt: alius quidem odor vite in vitam, alius autem odor mortis in mortem*: etiam odorem Christi pronuntiabimus homicidam? Sed quia homines sumus, & nos in huiusmodi quaestionibus, & contradictionibus

nibus plerumque superat, aut fatigat sensus humanus; ideo mox & ille subiecit: *Et ad hæc quis idoneus?* (I. Cor. ii. vers. 15.) Huc accedit, ubi miserabilis eulandum est, quod si concesserimus pro salute illius ægri de vita filii eius fuisse mentendum; ita paulatim, minutatimque succrebit hoc malum, & brevibus accessibus ad tantum acervum mendaciorum sceleratorum sensum subintrando perducitur, ut numquam possit penitus inveniri, ubi tantæ pesti per minima additamenta in immensum convalescenti possit obstiti. Unde providentissime scriptum est: *Qui modica spernit, paulatim decedit.* Quid quod vita huius tales amatores, ut eam non dubitent præponere veritati, ne homo moriatur; immo ut homo quandoque moriturus, aliquanto serius moriatur, non tantum mentiri, sed etiam peierare nos volunt, ut videlicet, ne aliquanto citius transeat vana salus hominis, nomen Dei nostri accipiamus in vanum? Et sunt in eis docti, qui etiam regulas figant: sineque constituant, quando debeat, quando non debeat peierari. *O ubi estis fontes lacrymarum? Et quid faciemus? Quo ibimus? Ubi nos occultabimus ab ira veritatis, si non solum negligimus cavere mendacia, sed audemus insuper docere periuriam? Viderim enim insuper assertores, defensoresque mendacii, quale genus, vel qualia genera mentiendi eos iustificare delectet. Saltem in Dei cultu concedant non esse mentiendum, saltem se se a periuriis blasphemiasque contineant. Saltem ubi Dei nomen, ubi Deus testis, ubi Dei sacramentum interponitur, ubi de divina religione sermo promittitur, sive conseritur, nemo mentiatur, nemo laudet, nemo doceat, & precipiat, nemo iustum dicat esse mendacium. De ceteris mendaciorum generibus eligat sibi quod putat esse mitissimum, atque innocentissimum mentiendi genus, cui placet esse mentiendum. Hoc scio, quod etiam qui docet oportere mentiri, verum docere se vult videri. Nam, si falsum est quod docet, quis falsæ velit studere doctrinæ, ubi & fallit docens, & fallitur discens? Si autem, ut aliquem possit invenire discipulum, docere se asserit verum, cum doceat esse mentiendum; quomodo erit illum ex veritate mendacium, Ioanne Apostolo reclamante: *Omne mendacium non est ex veritate?**

VII. Non est ergo verum (cap. xix.) aliquando esse mentiendum: & quod non

est verum, nemini est omnino suadendum. Sed agit partes suas infirmitas, & causam vincibilem faventibus turbis se habere proclamant: ubi contradicit, & dicit: Quomodo apud homines, qui proculdubio si falluntur, avertuntur a pernicie vel aliena vel sua, periclitantibus subvenitur hominibus: si nos humanus ad mentiendum non inclinet affectus? Si patienter me audiat turba mortalitatis, turba infirmitatis, respondebo aliquid pro negotio veritatis. Certe pia, vera, sancta castitas non nisi ex veritate est: & quisquis adversus eam facit, profecto adversus veritatem facit. Cur ergo, etsi non possit aliter periclitantibus subveniri, non committo stuprum, quod ideo est contrarium veritati, quia contrarium est castitati; & ut periclitanti subveniatur, loquor mendacium, quod ipsi aperitissime est contrarium veritati? Quid apud nos tantum promeruit castitas, & offendit veritas? Cum omnis ex veritate sit castitas, & sit non corporis, sed mentis castitas, veritasque in mente habitet, sicut & corporis castitas... Sed perfectorum est, ait aliquis, solus relaxantur infirmitati, quamvis sincerissimæ nequaquam placeant veritati. Dicat hoc quisquis non metuit quæ consequentia metuenda sunt, si fuerint aliquo modo aliqua permilla mendacia. Nullo modo tamen tantum sunt permittenda conscendenda, ut ad periuriam, blasphemiasque perveniant. Nec aliquam causam prorsus oportet obtendi, cur debeat peierari, vel quod est execrabilissimum, cur Deus debeat blasphemari. Non, enim, quia per mendacium blasphematur, ideo non blasphematur. Potest quippe hoc modo dici non peierari, quia per mendacium peieratur... Quisquis itaque dicit pro periclitantis hominis salute temporalis, vel vite esse mentiendum, nimis ipse ab itinere exorbitat aeternæ salutis, & vite, si dicit in ea causam etiam iurandum per Deum.

VIII. Sed aliquando (cap. xx.) nobis ipsius quoque salutis aeternæ periculum opponitur, quod nostro mendacio, si aliter non potest, depellendum esse clamatur. Veluti, si quisquam baptizandus in potestate sit impiorum, atque infidelium constitutus, ad quem perveniri non possit, ut lavacro regenerationis abluatur, nisi deceptis mentiendi custodibus. Ab hoc inviolabilissimo clamore, quo cogimur... pro aeterna hominis salute mentiri, quo conlugiam, nisi ad te veritas? Et mihi abs te

proponitur castitas. Cur enim, si custodes isti, ut nos ad baptizandum hominem admittant, stupro illi possunt, non facimus contraria castitati; & si mendacio decipi possunt, facimus contraria veritati, cum procul dubio nulli esset fideliter amabilis castitas, si non eam præciperet veritas? Proinde, ut perveniat ad hominem baptizandum, fallantur mentiendo custodes, si hoc iubet veritas. Sed quomodo iubeat veritas, ut homo baptizetur, esse mentiendum, si non iubet castitas, ut homo baptizetur, esse mœchandum? Cur autem hoc non iubet castitas, nisi quia hoc non docet veritas? Si ergo, nisi quod veritas docet, facere non debemus; cum veritas doceat nec propter hominem baptizandum facere quod contrarium est castitati; quomodo nos docebit facere propter baptizandum hominem quod ipsi est contrarium veritati? Sed sicut oculi ad intuentium Solem parum firmi, ea tamen quæ a Sole illustrantur, libenter intuentur; sic animæ iam valentes delectari pulchritudine castitatis, non tamen omnino per se ipsam considerare veritatem, unde licet castitas, possunt ut cum ventum fuerit ad aliquid faciendum quod adversum est veritati, ita refugiant, & exhorreant, quemadmodum refugiant, & exhorrent, si faciendum aliquid proponatur quod adversum est castitati. Ille autem filius qui verbum suscipiens a perditione longe aberit, & nihil falsi ex eius ore procedit, tam sibi clausum deputat, si ad subveniendum homini per mendacium, quam si per stuprum transire cogatur. Et Pater exaudit orantem, ut valeat sine mendacio subvenire, cui vult Pater ipse, cuius inscrutabilia sunt iudicia, subvenire. Talis ergo filius ita observat a mendacio, sicut a peccato. Nam & mendacii nomen aliquando pro peccati nomine ponitur.

IX. „ Aut ergo cavenda mendacia (cap. „ xxi. & ult.) recte agendo, aut confitenda „ sunt poenitendo: non autem cum abundant „ infeliciter vivendo, augenda sunt & do- „ cendo. Sed eligat qui hoc putat, unde sub- „ veniat periclitanti homini ad quamlibet „ salutem, qualiacumque mendacia, dum „ tamen & apud tales obtineamus, nulla „ causa nos ad peierandum, & blasphemand- „ um oportere perducit. Ita saltem scelera „ vel ampliora stupris, vel certe non mino- „ ra iudicemus. Namque cogitandum est „ sæpissime, homines, de quarum adulterio

„ suspicantur, ad iusiurandum provocare con- „ iuges suas: quod utique non facerant, nisi „ crederent, etiam illas quæ non timerunt „ perpetrare adulterium, timere posse periurium. Quia & revera nonnullæ impudicæ, „ quæ non timerunt illicito concubitu viros „ fallere, eisdem viris quos fefellerant, timue- „ runt Deum testem fallaciter adhibere. „ Et si tantum sibi usurpat infirmitas, ut ei „ aliquid venialiter permittatur quod impro- „ bat veritas; tamen, ut inconcusse teneas, „ & defendas in divina religione numquam „ omnino esse mentiendum: latentes vero, „ sicut nec adulteros per adulteria, nec ho- „ micidas per homicidia, nec maleficos per „ maleficia; ita nec mendaces per mendacia, „ nec blasphemos per blasphemias esse qua- „ rendos, secundum ea quæ tam multa in „ hoc volumine disputavimus, ut vix ad „ eum terminum quem loco isto fiximus, „ veniremus.“

CAPUT V.

Quam opportuna sit Augustiniana doctrina /
controversiam de iuramento dolofo dirin-
dam, ex sequentibus propositionibus pa-
lam fiet.

I. **U**T quisque percipere facillime valeat, quam opportune controversia difficillimæ de iuramento dolofo præmiserim Augustinianam adversus mendacium doctrinam, lubet in antecessum quasdam propositiones generales exponere, quæ veluti confectam ex D. Augustini doctrina colliguntur. Hæ propositiones simplici narratione ob oculos pernanam: quoniam infra, cum recentiorum doctrinam explicuero, de eisdem sermo recurra-

PRIMA PROPOSITIO.

II. Omnes difficultates quas recentiores versant, omnesque casus praxium spectantes in materia æquivocationum, & restrictionum, D. Augustinus in Libris de mendacio, & contra mendacium sub examen inducit. Si quidem sub initium disputationis testatur se velle sermonem instituire de iis locutionibus mendacibus quæ in quotidianis sermonibus multum animum conturbant: duoque suæ tractationis momenta prodit: alterum, ne quis perperam mendacii damnet id quod mendacium non est; alterum, ne licitum aliquando habeatur mendacium. Magna questio est de mendacio, quæ nos in ipsis quotidianis actibus nostris sæpe conturbat; ne aut te-

merz

mere accusemus mendacium quod non est mendacium, aut arbitremur aliquando esse mentium dum honesto quodam, & officioso, ac misericordi mendacio. Lib. de mend. cap. i.

SECUNDA PROPOSITIO.

III.cardo disputationis Augustinianæ in duobus recentis Libris potissimum in eo vertitur, ut rationes præbeantur pro veritatis occultatione in negotiis summi momenti, ut pro tuenda vita, pudicitia, sigillis custodiendis. Augustinus autem nulla suo divino ingenio reperire remedia potuit præter hæc quæ sequuntur. Primum est silentium: inquit namque Lib. cont. mend. cap. x. Plerumque enim vera non mentiendo occultamus, sed tacendo. Alterum est aperta, & invicta significatio, qua quis protestatur, se scire veritatem, sed nolle eam prodere. Scio ubi sint; sed Deum timeo, non eos prodo. Nec prodam, nec mentiar. Nullam aliam viam occultandi veritatem agnovit Augustinus. Non restrictiones internas, non materiales locutiones, non verborum amphibologias, non alia iuniorum inventa.

TERTIA PROPOSITIO.

IV. Evidens est, recentiorum plurimum doctrinam de mendacio fuisse Augustino, ceterisque tum antecessoribus, tum posterioribus Patribus, & ipsis mendacii defensoribus, omnino ignotam. Immo tamquam falsam illam improbarunt, eo quod definerint, nos occultare non posse veritatem nisi vel silentio, vel aperta significatione nolendi eam prodere.

QUARTA PROPOSITIO.

V. Nullum, ut ego quidem existimo, inter Cassianum, aliosque mendaciorum antiquos defensores, & recentes quosdam Theologos in controversia hac reperitur discrimen, nisi quod antiqui mendacium vocabant mendacium in extrema, aut gravissima necessitate dictum, nimirum ad occultandam veritatem in rebus summi momenti, ut ad tuendam corporis pudicitiam, vitam, alienamque æternam salutem procurandam, idque licitum asserbant: contra recentes plures sciunt, mendacium in his eventibus, immo in rebus longe minutioribus, non esse mendacium; sed dictum amphibologicum, aut æquivocum, aut restrictionem, quæ olim dicebatur

mere mentalis, nunc externa nuncupatur, vel denique locutionem nihil significantem.

QUINTA PROPOSITIO.

VI. Omnia argumenta quæ recentiores afferunt in favorem restrictionum mentalium, potissimum ea quæ ex sacra Scriptura repetunt, Cassianus cum ceteris Patribus iure sententiæ patronis produxit ad ostendenda licita mendacia.

SEXTA PROPOSITIO.

VII. Deterioris conditionis est opinio plurimum recentiorum quam antiquorum qui mendacia officiosa adhibenda esse dicebant, tamquam extrema remedia ad evadendam mortem, ad tuendam alterius vitam, ad procurandam æternam salutem proximi; recentiores vero qui propugnant restrictiones omnino mentales, quas mendacia esse iam definitum est, docent, homines posse eisdem uti, quoties id utile esse cognoverint ad salutem corporis, honorem, & res familiares tuendas.

SEPTIMA PROPOSITIO.

VIII. Aliqui recentiores qui scripserunt post damnatam ab Ecclesia opinionem restrictionum mentalium, laxius scripserunt, ut ego quidem arbitror, salvo semper meliore iudicio, quam antiqui, & moderni alii restrictionum mentalium patroni. Siquidem ultimi recentiores quidam, omisissis restrictionibus mentalibus, quia proscriptis, docent; homines minime opus habere his restrictionibus, immo non debere eos mentem defatigare, & torquere in venandis verbis ambiguis, vel in æquivocorum verborum collocatione, vel in aptandis mentis restrictionibus ipsis verbis, ut vult Sanchez, de quo infra. Ab his, inquam, incommodis præfati ultimi recentiores liberant fideles, docentque eos debere ad tuendum, non vitam, non pudicitiam, sed res suas familiares in frontem importuni interrogatoris vibrare rotundum nego; nimirum debere absolute, & sine incommodo restrictionis, aut æquivocationis, eos negare se habere mercem, cuius pretium emptor numquam soluturus quærit: quoniam tunc verba nihil significant, & homo loquitur tamquam pluitacus.

OCTAVA PROPOSITIO.

IX. Quod in doctrina quorundam recentiorum

tiorum summopere deplorandum videtur, illud est quod non modo adfirmant, non esse mendacia, quae antiquis mendacia sunt; verum etiam doceant, locutiones quas ipsi materiales vocant, licite posse iuramento confirmari.

CAPUT VI.

Historica narratio doctrinae quam recentiores plures excogitarunt ad occultandam veritatem. Recensentur restrictiones pure mentales, non pure materiales, equivocationes, amphibologiae, & locutiones materiales.

I. Postquam D. Augustinus suis Libris ex professo mendacia impugnavit, omnes christianae professionis Doctores Augustino accesserunt, & mendacia detestati sunt. Superfluum duco Patrum, & Doctorum cuiusque saeculi censum texere: quoniam nemo unus nunc dubitat, quin Patres post Augustinum, & Theologi catholici omnes mendacia peccati damnent, & in quocumque eventu, ut illicita remedia ad occultandam veritatem rejiciant. At, quia occultatio veritatis frequentissime necessaria est, tum ad custodienda secreta, tum ad innocentiam, pudicitiam, vitamque corporis, aliaque domestica bona tuenda; idcirco omnes ingenii vires exercuerunt Doctores, ut remedia huic fini assequendo necessaria praeberent. Augustinus suo prope divino ingenio non alia nobis media, quibus veritatem in mente nostra occultari custodiremus, reliquit, nisi haec, *Silentium, Scio, sed nec prodam, nec mentiar*. Sequentes Patres nihil aliud excogitarunt. D. Thomas, sicuti in ceteris, ita in hac materia Augustinianam doctrinam adoptavit. Scriptores nobis viciniore, S. Raymundus, S. Antoninus, Caietanus, Sylvester, Soto, Navarrus, Angelus, alique, verborum equivocorum, eorum tamen quae suapte natura sensum externum duplicem habent, invexerunt usum, quem tamen prius aliqui indicaverant. Tandem decimo sexto eadem, & decimo septimo ineunte saeculo, cum morum Theologia acris sususque in scholis & academiis tractari coepit, restrictionem mentalium inventum prodiit: & brevi intervallo temporis adeo invaluit, ut non Cassibi modo, verum etiam Theologi qui prima implebant subfellia, easdem mentales restrictiones ad veritatem custodiendam licitas oppugnarent. Ut ergo lectores exquisitam habeant notitiam doctrinae quam eiusmodi

Theologi tradiderunt, eam isthuc transcribam propriis ipsorum Auctorum verbis expressam. Sienim in compendium Augustini doctrinam contra mendacium redactam ob oculos posui, quo comperta esset illius temporis controversia, congruum est ut istorum quoque Theologorum sensa promamus. Porro ceteros inter recentiores Theologos, qui latius, simulque laxius controversiam hanc pertractarunt, sum Sanchez, & Tamburinus. Istorum ergo doctrinae synopsim perstringam.

II. Sanchez Lib. III. in Decal. cap. vi. n. 15. „Possunt absque mendacio verba „furari, licet ex sua significatione non sine „ambigua, nec enim verum sensum admittunt „tant ex se, nec ex circumstantiis occurrunt „rentibus; sed tamen verum sensum reddunt „dant ex aliquo mente proferentis retento, „quodcumque illud sit; ut *Si quis* (hic incipit propositio damnata ab Innocentio XI.) *vel solus, vel coram aliis, sive interrogatus, sive propria sponte, sive recentioris causae, sive quocumque alio fine, sive se non fecisse aliquid quod revera fecit, intelligendo intra se aliquid aliud quod fecit, vel aliam viam,* (Sanchez haec aliam diem: & haec est vera lectio: mandum siquidem irrepsit in propositione damnata) *vel quodvis aliud ad hunc verum; revera non mentitur, nec est per verum.* (Hucusque propositio damnata.) Sed tamen (persequitur Sanchez) non dicit veritatem determinatam, quam audientes concipiunt, & verba in se significant, sed aliam veritatem disparatam. „Plures sunt opinionis patronos recenset, nimirum Navarrum, Valentiam, Salonem, Tolertum, M nuelem, Philiarcum, Suarez, Leonardum. Probat vero suam sententiam auctoritate Christi Domini, qui *Isan. vii.* dixit: *ascendam ad diem festum;* „ & tamen (sicquit Sanchez) itatim ascendit: quae tamen oratio vera fuit ex addito mente Christi retento, scilicet, *non ascendam mandum; fesse:* quem sensum ea verba ex se non faciebant. „Plura alia argumenta tum ex Scriptura, tum a ratione petita promittit, quae missa facio, ut alias suae doctrinae regulas describere persequar.

III. Eodem capite n. 19. haec habet. *Causa vero utendi his amphibologiis est, quoties id necessarium, aut utile est ad salutem corporis, honorem, res familiares tuendas, vel ad quemlibet alium virtutis actum, ita ut veritatis occultatio censetur tunc expediens, & studiosa.* Haec est propositio xxvii. ab Inno-

Innocentio XI. damnata. Addit vero n. 22. sub finem, causam utendi his amphibologiis esse posse iocum, seu recreationem. Verum, inquit, si iuramentum adesset, esset manifesta culpa. *At sola esset venialis.*

IV. Idem n. 24. *Potest testis praedictis equivocationibus uti, etiam si alias iuridice rogetur, quotiescumque tenetur ob aliquam causam ferre testimonium, ut quia notabile damnum ipsi sequetur &c. Quia cum ea causa excusante non tenetur, vere dicit se nescire, non vidisse, non audivisse, intelligendo, ita ut dicere tenetur.*

Idem n. 29. haec scribit. „Quando taxa alicuius rei est iniusta, si plura vendens, aut defraudans in pondere, & mensura, ita ut sibi satisfaciatur pro pretii iniustitia, & reddat correspondentes merces pretio dato, potest hic rogatus a iudice, an plura vendiderit, vel defecerit in pondere, & mendaxiura, id negare, asserereque se pretio taxato vendidisse, & integre pondus, & mensuram tradidisse, intelligendo haec: *ita ut plura vendens, aut deficiens in pondere, & mensura deliquerit.* Quippe absque delicto utrumque fecit. Atque ita vere dicit, se integre tradidisse, nempe quatenus tenetur eo pretio accepto, nec excessisse delinquendo. *Atque ad hoc satis est opinio nem esse probabilem, eam taxam non obligare.* „ Non modo restrictiones mentales, seu mendacia hic docentur; verum etiam Reipublicae regimen convellitur. Si opinio probabilis satis est ut subditi valeant Principatus sanctiones contemnere, aliasque quas ipsi probabiliter iustiores existimant, subsistuerent, actum sane est de Republica.

VI. Idem n. 31. haec scribit. „Quinto deducitur, eum cui licitum est aliqua bona abscondere, eo quod illis ad vitam sustentandam egeat, ne a creditoribus capiantur, & sic cogatur mendicare, posse rogatum a iudice iurare se nulla bona abscondita habere (atque idem possunt iurare id scientes, dummodo ipsis constet, licite eum abscondere ad hunc finem) intelligendo secum: *non habere bona abscondita qua iudici manifestare tenetur.* „ Sermo est non de extrema, sed gravi necessitate. Vult siquidem, debitorem posse retinere bona creditoris, ne cogatur mendicare, & insuper iurare se ea non retinuisse. Quid validius ad fraudes iavehendendas omnes, & debitorum solutionem eludendam?

VII. Idem n. 32. „Sexto deducitur, quoties quispiam a cuiusvis debiti obligatione

liber est, posse rogatum a iudice de illo id negare, intelligendo intra se: *ita ut debeat:* quia respondet ad debitam iudicis mentem. Qua ratione optime Covarruvias, Cepola, & Azorius docent, eum qui nummos mutuo acceptos solvit, posse a iudice rogatum de mutuo, iurare se illud non accepisse, intelligendo: *ita ut teneatur solvere.* Idem docent Suarez, Paraldus. *Atque idem dicendum est, si quacumque alia ex causa ab eo mutuo solvendo liber esset. Atque ideo credo, si tunc non tenetur solvere, eo quod terminus ad quem mutuum datum fuit, non est impletus, vel praepertate excusatur debitor a tunc solvendo.*

VIII. Idem n. 36. „Nono deducitur, creditorem virtute instrumenti publici exigentem coram iudice debitum, vulgo *executando por la deuda,* posse iure iurando asserere quantitatem in eo instrumento contentam sibi debitam prout iure debetur; etsi pars illius summam debitam soluta sibi sit; si tantumdem pecuniae, quantumdem solum est, sit alia via sibi debitum; de quo nullum est instrumentum publicum, virtute cuius exigatur. . . . dummodo tamen praedictum non contingat alterius creditoris.

IX. Idem num. 37. „Decimo deducitur, si periniuriam extorqueatur promissio iurata alicuius pecuniae danda, licere iuranti uti equivocatione: Iuro tibi me numeraturum pecuniam, intelligendo ut ille casus tibi regatur a verbo *iuro;* ita ut sensus sit: *Tibi iuro fore ut numerem pecunias, sive tibi, sive alteri;* quod ea oratio patiat utrumque sensum.

X. Idem num. 38. „Sed an liceat tunc iurare, retinendo mente hanc conditionem: *Iuro me daturum, si tibi secluso iuramento sum debitor?* Aliqui negant, ducti, quod ea verba hanc amphibologiam non patiantur in communi hominum sensu. Caietanus, Aragon, Soto. At retenta nostra sententia numero decimo quinto tradita, dicendum est, id licere. Quia nihil refert verba eam amphibologiam non pati, & cogit necessitas ea uti. „Porro numero decimo quinto citato docet: *Cur ergo erit mendacium uti verbis ex se non ambiguis, si ex conditione in mente retenta verum sensum efficiunt? . . . Hoc est utilissimum ad tegenda multa quae tegere opus est, nec regi absque mendacio possent, nisi modus hic esset licitus. Quia verba ex se ambigua non passim inveniuntur.*

XI. Idem n. 39. „Undecimo deducitur,

coactum aliquam accipere in sponsam quam ducere non tenetur, posse iurare se accepturum, intelligendo intra se: *si teneor, vel si postea placuerit mihi.*

XII. Idem n. 40. „ Decimo tertio adulteram rogatam a marito, an adulterium admisit, posse iurare se non fregisse matrimonium. . . . Similiter potest iurare se non fecisse, intelligendo intra se, *ut tibi revelem.* “

XIII. Idem n. 43. „ Decimo quinto deducitur, eum a quo mutua pecunia petitur, quam revera habet, posse iurando affirmare se eam non habere, intelligendo intra se, *ut mutuo det*, quando non tenetur mutuare. Ita Navarrus, Philarcus, Sayro . . . At contrarium tenent Corduba, Lopez, Henriquez. At credo priorem sententiam esse veriore, quoad hoc ut ille non sit periurus: quia in suo sensu verum dicit; cum sensus sit: *Hon habeo, ut tibi mutuare velim. Quare ad veritatem huius iuramenti nihil refert, utrum ille teneatur mutuare, nec ne. Et ita non oportet addere illam limitationem quam predicti Doctores addunt, quando non tenetur mutuare.* “

XIV. Idem n. 44. „ Ultimo deducitur, poenitentem temere rogatum, an hoc, vel illud peccatum falsus sit, posse iurare se non confessum, intelligendo, *ita ut teneatur illi explicare.*

XV. Ut plenior recentioris Theologiae notitia habeatur, lubet pauca adiacere ex Tamburino, qui praeter ceteris antiquae doctrinae regulas temperavit, atque humanitati accommodavit. *Libro itaque II. in explic. Dec. cap. II. §. 2. n. 1. haec docet.* „ Quaesitio est, an liceat iuranti accipere verba in alio sensu ab illo quem ea praefecerunt. Iuro v. g. per Deum, me hac nocte non dormivisse, intelligendo, velutum: me non habere pecuniam, intelligendo, quam tibi elargiri velim: uxorem, vel maritum matrimonii leges non fregisse, intelligendo manifeste: non deberi a me tibi centum, intelligendo, ita ut ea non possim mihi compensare cum aliis centum, quae tu mihi debes &c.

„ Resp. Licere, ut iidem docent (nempe Lessius, Castropalaus, Rebellus, Bonacina) & docetur passim, praescindendo tamen a damno quod dolose hoc iuramento iniuste facerem; etiam si quis non sit rogatus iurare, sed se offerat. “

XVI. Idem ibi n. 4. „ Quando verba nullo

modo ex se patiuntur talem æquivocationem, seu mentis restrictionem; licet ne aliud intelligere solum ex mea mera voluntate? Iuro v. g. me non dormivisse, intelligendo me non comedisse. Quo pacto materialiter solum dico me dormivisse, non significative. “

„ Resp. Sanchez negat licere, quia non est in cuiusvis arbitrio significationem verborum imponere. Verum hæc ratio me non potest avellere a probabilitate, quod liceat. “

XVII. Martinus Bonacina fere omnes propositiones quas ex Sanchez retulimus, exscripsit, & laxitatem clarius docuit. Unam & alteram istic transcribam. Itaque *Tom. II. disp. IV. q. 1. punct. 12. n. 5. haec habet.* „ Quinto eum qui habet iustam causamcelandi aliqua bona, ne capiantur a creditoribus, quæ sibi necessaria sunt ad vitæ sustentationem, & sine quibus cogentur mendicare, posse negare se occultasse, intelligendo, quæ non posset occultare, vel quæ teneatur manifestare. Idem respondere possent testes scientes ipsum licite occultasse: tum quia hæc responsio non est contraria intentioni interrogantis, sed potius est ipsius menti conformis: tum quia adest iusta causa utendi restrictione, vel amphibologia. “

XVIII. Idem Bonacina *ibidem.* „ Sexto adulteram, quæ petitur a marito, an sit adulterata, posse negative respondere, intelligendo, ut teneatur illi revelare. “

XIX. Idem Bonacina *ibid. n. 8.* „ Hinc colligi potest, venditores, qui, cum non possent alia via pretium iustum ab emptoribus obtinere, iurant rem tanti sibi stetitisse alio sensu quam emptor participat, non solum ad quidquam non teneri præcisè ratione iuramenti, ut patet ex primo quaesito; verum neque videri mortaliter peccare, si non afferant damnurn notabile parti, nec intendant eo pacto decipere, aut obtinere aliquid super iustum, aut extorquere pretium rigorosum, quo noluisset emptor emere. “

CAPUT VII.

Summus Pontifex Innocentius XI. principia prefatarum propositionum damnavit. Postiores Theologi nova excogitarunt inventa, quibus veritatem occultarent. Istorum doctrine varia, variorumque principiorum synopsis texitur.

I. A Ntequam ultra provehor, illud declarare convenit, propositiones quas præcedenti capite descripsi ex Sanchez, Tamburino, & Bonacina, non esse damnatas istorum Doctorum partus; quin, ut colligere ex Libris licet, non modo Casuistas, & Summistas, sed inlignes etiam Theologos cuiusque fere ordinis & status easdem docuisse, Suarez, Valentiam, Castropalaum, Dianam, Vincentium Ferre, Candidum, Leandrum, Moyam, Trullenchum, Conradum, Hurtadum, Philarcum, Filiucium, Dicastillum; & ne longior sim, satis mihi sit dicere id quod testatur Lumbier apud Cardenas in *propof. damnat. diss. XIX. cap. I. n. 5.* nimirum pluraquam quinquaginta Doctores sustinuisse sententiam damnatam de restrictionibus mentalibus, & consequenter recensitas propositiones, quæ omnes, tamquam ex fonte, ex doctrina restrictionum mentalium damnata proficiuntur. Quod idcirco potissimum dictum volo, tum ne invidiam constasse videar tribus præfatis Auctoribus, tum ut exactior sit historica narratio. Quod autem Gabriel Daniel in suis colloquiis Cleandri, & Eudoxi afferit sub finem dissertationis de mentis restrictionibus, recensitas propositiones, aliasque quas Innocentius XI. damnavit, ipsum damnasse *sicut iacent, hoc est acceptas ut earum verba sonant, non ut sunt in Auctoribus, unde excerptæ sunt, Libris, idem omnino est quod dicunt Iansenistæ de quinque propositionibus: quas ut iacent damnant; sed eas in sensu damnato non reperiri in Iansenio, contumaciter falsoque contendunt.*

II. Damnata itaque a sanctissimo Pontifice Innocentio XI. anno 1679. doctrina restrictionum mentalium, ad alia pro veritatis occultatione invenienda remedia mentem homines intenderunt. Adeo namque invaluerat restrictionum mentalium usus, ut iam indetum quando censura Romanæ Ecclesiæ in præfatarum doctrinam prodiit, Fideles turbati, scrupulis angi, dubitationibus concuti cœperint. Alii Confessarios, alii Theologos adhibant, consilium petituri super secreto tegendo. Theologi ad incitas redacti, quo sese ver-

terent, ignorabant. Nullum siquidem evadendi mendacium aliud illis per fugium innotuerat præter mentales restrictiones: quibus damnatis, de secreto custodiendo animos despondebant. D. Augustini, aliorumque Patrum doctrina, quæ iubet nec prodere veritatem, nec mentiri, sed aut silentio, aut virtute fortitudinis, aperta fronte custodire, nimis aspera, & iugum humanas vires excedens illis videbatur. Præterquam quod illius temporis Theologi plures, neglecto studio Patrum, eorundem auctoritatem parvi faciebant, atque humanum ratiocinium, suæque ætatis Theologos, & Casuistas, ac Summistas pro morum regula habebant.

III. Hinc damnatam restrictionum mentalium doctrinam variis interpretamentis delinire, atque variis distinctionibus de censura purgare cœperunt. Quandoquidem primum omnium duplex mentalium restrictionum genus distinxerunt: alterum restrictionis *pure mentalis*; alterum restrictionis *non pure mentalis*. Primum damnatum a Pontifice, secundum licitum adfirmabant. Porro hæc distinctio dissidii inter eos occasio fuit. Nam ea locutio quæ tibi restrictio omnino interna, & *pure mentalis* est, alteri restrictio externa, & *non pure mentalis* videtur. V. g. si a Petro, inquit Salmanticenses *tract. XVII. cap. I. punct. 8. num. 106.* plures pecunias habente, mutuo petas earum aliquid, & ille respondeat, *Non habeo pecunias*, adiungendo mentaliter *ad tibi datum*; hæc locutio non amphibologica, aiunt illi, sed restrictio mentalis est dicenda. Alii autem Theologi restrictionem mentalem non internam, sed externam, seu non pure mentalem, volunt esse dictam locutionem, quando mutuarius restituere mutuum non solet, aut solutionem ultra definitum tempus prorogat, & mutuans damnurn patitur: tunc enim, inquit, ex circumstantia exteriori restrictio non est pure mentalis, sed externa, adeoque licita; de qua suo loco.

IV. Præter mentales restrictiones alia quoque remedia excogitarunt novi Theologi, quibus occultare, saltem obææ naris hominibus, veritatem possent. Hæc autem sunt verba amphibologica, & æquivoca. Quæ pariter duplicis sunt generis. Alia quæ secundum communem intelligentiam, & acceptiorem duplicem habent sensum, & utrumque æqualiter produunt, ut in hac apparet locutione: *Aio te Æacida Romanos vincere posse*: quæ locutio duplicem sensum excipit: nimirum vel quod Æacides Romanos vincere valeat, & hic

& hic in præfata verborum collocatione videtur obvius; vel quod Romani hæc videri possunt. Alia sunt verba quæ similiter duplicem sensum habent: unum commune & proprium; alterum minus proprium: ut si dicas, *Sebastianus est bonus vir*, in communi acceptione significatur quod sit virtute præditus; in sensu minus proprio, quod sit simplex, seu obtusa mentis. His locutionibus æquivocis, & amphibologicis veritatem occultari posse, iusta urgente causa, communiter tradunt recentiores Theologi; nec dissentiant omnino antiqui, ut infra explicabimus. Huiusmodi tamen locutiones amphibologicæ non immerito restrictiones vocantur non omnino mentales, sed aliquo externo signo, seu verbo aliquantulum obscure, intelligibili tamen, externæ constituta.

V. Tandem Theologi non pauci, missis restrictionibus mentalibus utriusque generis, & locutionibus amphibologicis, seu æquivocis, aliam inierunt viam. Siquidem experientia didicere, nec semper in repentinis porissimum eventibus verba ambigua, & æquivoca præsto esse: nec frequenter satis esse ad veritatem tegendam; nec omnes homines eadem esse perspicacia, & acumine præditos, ut valeant tali artificio verba disponere, quæ sensum amphibologicum constituent. Hinc alium modum occultandi secreta excogitarunt. Dicunt in primis, veritates alias esse communicabiles, alias incommunicabiles; & ex circumstantiis colligi, utrum verba accipienda sint, spectata scientia communicabili, aut incommunicabili. Ut quando Confessarius interrogatur, an aliquid sciat de peccato poenitentis, & ipse responderet se nihil scire; ex circumstantiis denotatur, eum nihil scire scientia communicabili, seu extrasacramentali: & quando interrogatur a tyranno, an aliquid sciat ut Confessarius; pariter, inquit, potest respondere, se nihil scire, quia etiam in hac circumstantia apparet verba proferri relate ad scientiam extrasacramentalem, respectu cuius revera nihil scit. Qui tamen hac incedunt via, non omnino renuntiarunt mentalibus restrictionibus, sed restrictionem mentis admittunt, circumstantia externa intelligibilem factam. Solum differunt in hoc quod nolint necessario requiri aliquod verbum in ipsa locutione quod sensum obscurum, quem in mente loquens retinet, & occultat, prodatur; sed solum colligendum volunt sensum obscurum, & internum ex circumstantia vel temporis, vel loquentis.

VI. Ultimo denique alii Theologi e me-

dio penitus sustulerunt restrictiones mentales, tum internas, tum externas, tum amphibologias, tum æquivocationes, ob rationes indicatas, quod scilicet vel non semper occurrunt verba ambigua, vel non sufficiunt, quoties homines acutos alloquimur, vel quod simplices capaces non sunt efficiendi sermonem amphibologicum, & æquivocum. Quapropter inventum procuderunt omnibus sane recentis validius ad occultandam veritatem. Docent itaque, nos posse usurpare verba *suppositione*, ut ipsi aiunt, *materiali*, seu in nostra potestate esse verba *efferre materialiter*, quin nihil significant, quoties veritas occultanda ex iusta causa est. Quare Petrus interrogatus, an commiserit delictum, vel sciat ab aliquo illud perpetratum fuisse, potest absolute, & sine verborum æquivocatione respondere, *se non commisisse, se nescire quemquam illud perpetrasse*; quamvis commiserit, vel sciat a quo commissum fuerit, quia eiusmodi verba, *nescio, non feci*, nihil significant, ac si prolata essent a psittaco. Tamburinus *Lib. II. in Decal. cap. II. §. 2. n. 6.* sibi opponit auctoritatem Cardinalis Pallavicini his verbis. „ At hoc modo loqueris contra pactum quod in constitutione ne linguæ inter homines tacere inveniunt, ut significative proferrentur verba, non vero solum materialiter. Lege *Stortiam Pallavicinum in sua Theologia Lib. III. disp. II. num. 17.* Respondeo, huiusmodi pactum nimis speculative ab ingeniosissimo excogitatum esse. Adde, cito affuisse conventionem ut per illas voces possent aperire homines conceptus suos; ac contendere nunquam affuisse pactum, quominus iidem possent (quando vellent) illas materialiter *efferre*. Certe sic *efferrunt* infantes, sic adulti, quando incipiunt discere linguas externas, sic scriptores, & typographi, quando describunt, vel imprimunt verba alterius linguæ. *Cur non ergo in aliis occasionibus, quando homini libuerit?* Verba usurpari posse *materialiter*, seu nihil significantia, in humana & serâ locutione ad tegendam veritatem, docuit etiam Caramuel in *Haploie art. 2. conclus. 1. num. 14. pag. 17.* apud Cardenas *disp. XIX. cap. IV. num. 52.* quam tamen opinionem non approbat ipse, quod viderit non approbari a Censoribus Romanis.

VII. Clarius hanc doctrinam de vocibus, seu verbis nihil significantibus, tradunt alii recentiores. P. Claudius La-Croix *Lib. VI. part. II. cap. III. dub. 1. num. 1935. §. 4.* attri-

attribuit hanc opinionem *Tannero*, & *Stoz* his verbis. „ Alium modum suggerunt *Tannerus*, & *Stoz*, ut *Confessarius*, si aliter non possit salvare sigillum, utatur vocibus pure materialiter, tamquam sonis non significativis, volendo per illas nihil significare. Ratio autem cur voces in illis circumstantiis non sint significantiæ, hæc est, quia vis significativa vocum est voluntas illorum qui eas instituerunt ad hoc, vel illud significandum. Atqui instituentes non voluerunt, nec velle potuerunt, ut tales voces essent significantiæ in casu quo per illas revelaretur sigillum: id enim velle foret impium, nec Dei, vel Reipublicæ approbatio potest accedere, quæ tamen debet accedere, ut sit obligatio utendi vocibus, sicuti instituta sunt. Ergo voces in his circumstantiis non sunt significantiæ. Quod autem interrogans excipiat illas ut significantiæ, & fallatur, sibi imputet: iniuste enim interrogat: „ Neque approbat, neque improbat hunc dicendi modum *P. La-Croix*, sed de more aliorum Doctorum opiniones varias colligit, ut lectores eam seligere valeant quæ sibi magis ardeat.

VIII. De suo tamen regulam omnibus exhibet sigillo ligatis, qua facilius valeant illud custodire. Inquit ergo *num. 1937.* „ Quando *Confessarius* ita iniuste interrogatur de re sigillo clausa, & non potest aliter tegere quam simpliciter dicendo, se nihil scire, non est opus ut signate cogitet de uno, vel altero ex relatis modis respondendi absolute mendacio; sed sufficit, si animum habeat non mentiendi, & responderet velit in eo sensu in quo iuxta Ecclesiæ, & Doctorum mentem cum veritate sic loqui potest: certum enim est debere hic esse aliquem modum licitum salvandi sigillum, nec occurrit magis congruus quam unus ex his. Et quod dictum est de *Confessario*, valet de omni alio obligato ad sigillum. „ *Extra autem hos, similesque casus gravissimos foret mendacium sic uti vocibus.* „

IX. Hanc doctrinam, cuius usum *P. La-Croix* concedit ut licitum dumtaxat pro sigilli custodia, & similibus gravissimis casibus, ut pro tuenda aut vita, aut pudicitia, qui gravissimi casus dicuntur, *P. Carolus Ambrosius Cautaneus* extendit ad casus non solum graves, sed ad quodcumque notabile incommoquum declinandum. Casus ad quos hanc descriptam doctrinam dilatat, isthuc tranferam ex vernacula lingua latine reditos. Inquit ergo *Tom. I. lect. XLV.* „ Ad

„ tabernam tuam e. g. venit improbus debitor, quem iustitiæ legibus subicere nequam vales: quærit, an talis generis panum habeas. Hæc interrogatio, circumstantiis inspectis hunc prodit sensum: *Haberes ne talem panum mihi vendendum?* „ Tu respondere libere potes: *Illum non habeo*: quia intelligitur, & debet intelligi, non habeo improbo debitori vendendum. „ Alium casum proponit his verbis. „ Alter venit qui nec palmum terræ possidet, rogatque, haberes ne centum scuta. Tu plurimis abundas. Respondes: *illa non habeo*. „ Est ne mendacium istud? Minime gentium. Ex circumstantiis responsio isthæc vera est. Quoniam interrogatio significat, utrum habeas centum scuta mutuo danda? „ Tu vero illis qui non nisi periculose solvendo sunt, nec solidum habes mutuo impartiendum. „

X. His, aliisque similibus casibus resolutis, variisque exemplis adductis, fusius explicat doctrinam quam indicat laudatus *P. La-Croix*: & in antecessum suos auditores monet, hanc suam doctrinam satis esse ad omnes convellendas difficultates. Inquit ergo, non semper occurrere verba duplicis potestatis, & æquivoca, maxime in eventibus repentinis. Quid, inquit, si sicarius cavedium ingressus, patrem tuum occisurus, quærit, an domi sit? Num tu veluti excantatus ad expiscanda ambigua verba, aut ad aptandam locutionem æquivocam intendere mentem adtringeris; aut sub criterium inducere, num restrictio sit pure mentalis, an secus; aut formulam verborum ex aliquo libro memoriæ traditam recitare debes, ut e laqueo hoc liber evadas? In his, & similibus casibus iam descriptis, quando alia non patet via, nec verbum *Nescio* sufficit, regeas in frontem impudentis interrogatoris rotundum & audax *NON*: quandoquidem *Non* istud omnium hominum menti conforme est. Homines enim verborum domini sunt. Ea haudquaquam in damnum Reipublicæ, & in latronum, sicariorumque favorem instituerunt. Ne multa: *Non* illud in præfatis circumstantiis quacumque caret significatione ex consensu totius humanæ Reipublicæ, quæ statuit, in similibus eventibus verba nihil significare, ad eum plane modum quo nummus cui Principis iussu ademptum sit valor, nihili sit. *Quando itaque audis mendacium officiosum licite proferri non posse, neque ut ab incendio integram civitatem subducas; scias oportet, neque ob eundem finem licitum esse furtum unius solidi,* aut

aut unius filii serici. At, quemadmodum in tali eventu furtum non esset furtum (quod sic inter homines conventum ob publicum bonum sit) eadem ratione mendacium non foret mendacium: quoniam humana Respublica non minus verborum quam rerum dominio potitur. Hactenus Cattaneus, qui aliis exemplis suam confirmat doctrinam.

CAPUT VIII.

Comparatio doctrinae quorundam recentiorum cum doctrina & Cassiani, cui in extrema necessitate licita erant mendacia, & Augustini in omni eventu mendacia damnantis. Casus iidem ab Augustino, & recentibus propositi, & contraria doctrina resoluti.

I. EX antiquis qui mendacia sunt atrocitati, unum referam Cassianum, qui præ omnibus aliis mendaciorum causam propugnavit, fufusque eam pertractavit. Universam autem Cassiani, aliorumque Patrum doctrina his limitibus concluditur: nempe quod in extrema necessitate, puta ad vitam propriam, vel proximi tuendam, usus mendacii licitus sit, ut usus ellebori licitus est in extremis morbis. Proponit casum de muliere Raab, & ait mendacium illius fuisse dignum venia. En illius verba ex coll. xvii. cap. xvii. Taliter de mendacio sentiendum, atque ita eo utendum est, quasi ei natura insit ellebori. . . Ita namque etiam sanctos ac probatissimos Dei viros veniabiliter legimus usos fuisse mendacio, sicut Raab. Cassianus manifeste non asserit, illud mendacium absolute fuisse licitum, sed veniabiliter prolatum fuisse; seu mendacium illud dignum fuisse venia, quod ob finem bonum tuendæ vitæ trium hominum dictum fuerit. Quare Cassianus absolute non docuit, vel in ipsis extremis eventibus mendacium esse innocens omnino, & amittere mendacii naturam, ac reatum; sed de duobus malis minus esse eligendum, & dignum esse venia qui mendacio officioso utitur, ut damnum compenset maius, seu vitet, quod manifestatione veritatis consequeretur. Sic mentem suam conceptis verbis declarat Cassianus cap. xx. Tunc enim necessario, ac veniabiliter acquiescitur mendacii detrimento, quando maius, ut diximus, imminet de veritatis confessione dependendum; & utilitas quæ nobis de veritate confertur, compensare illa quæ generanda sunt damna non prævalet. Hæc doctrina Cassiani multum commovit vel ipsum Augustinum, qui eam appellat de peccatis compensativis.

II. Eundem casum, inter alios plures, de muliere Raab, & Hebræis obstetricibus sibi proponit Augustinus Libro contr. mend. cap. xv. illum in omnem partem versat, improbat Cassiani doctrinam, & resolvit, Raab, ac Hebræas obstetrices mentitas fuisse, & in eis remuneratam non fallaciam mentiendi, sed affectum miserendi. Quid porro respondere debuisset Raab, docet his verbis: Scio ubi sint; sed Deum timeo, non eos prodo. Omnia deinde quæ adversus hanc responsionem obiici possunt, & quod nimirum mulier perempta fuisset, & quod cives sui, audito hoc responso, domum universam fuissent scrutati, & innocentes tandem inventos morti tradidissent, resolvit, atque in adversarios regerit. Verum illi, hoc audito, inquires, illam perimerent, domum scrutarentur. Sed numquid consequens erat ut illos etiam quos diligenter occultaverat, invenirent? Prospexerat enim cautissima mulier, & ibi eos posuerat ubi latere potuissent, etiam si ei mentienti creditum non fuisset. Ita & illa, si tamen a suis civibus esset occisa, pro misericordie opere; vitam istam finiendam, pretiosa in conspectu Domini morte finisse, & erga illos eius beneficium inane non fuisse. Sed inquires: Quid si & ad illum locum ubi eos occultaverat, ii a quibus querebantur, per scrutando omnia, pervenissent? Isto modo dici potest: Quid si mulieri vilissima, atque turpissima non solum mentienti, verum etiam peieranti credere voluissent? Nempe etiam tum consecutura fuerat quæ timendo mentita est. Et ubi ponimus voluntatem, & potestatem Dei? An forte non poterat & illam, nec civibus suis mentientem, nec homines Dei prodentem, & illos suos ab omni pernicie custodire? Atque enim & post mulieris mendacium custodiri esset, utique custodiri.

III. Similem prorsus casum sibi proponunt etiam recentiores. Theologi antiquiores cum Augustino, inter quos potissimum tenet locum D. Thomas, respondent mulierem mentitam fuisse, omnesque mentiri qui in simili eventu cum Raab negarent hospites, ad mortem etiam quæsitos, extare in propria domo, quando reipia ibi commorantur. Recentiores autem plurimi cum Cassiano in eo, quod rotius controversiæ caput est, conveniunt. Cassianus namque docet, Raab dignam fuisse venia, quod negaverit hospites in domo sua reperiri: recentiores pariter affirmant, nos posse, & debere sicario querenti ad mortem hospitem extantem in domo nostra, negare

hospitem eiusmodi penes nos commorari, seu reperiri. Differunt vero a Cassiano, quod ille negationem veritatis in Raab mendacium vocet veniabiliter prolatum, seu venia dignum; recentes vero præfatam negationem veritatis nolint esse mendacium, variatque assignent rationes. Alii namque distinguunt duplicem veritatem, duplicemque cognitionem: alteram revelabilem, alteram non revelabilem, seu unam communicabilem, alteram incommunicabilem. Volunt proinde veritatem illam ex cuius manifestatione sequitur mors innocentis, esse incommunicabilem, seu non revelabilem; & propterea negationem illi respondentem esse veram. Alii docent, in simili casu verba nihil significare ex tacito Reipublicæ consensu, seu mendacium non esse mendacium, quemadmodum furtum in extrema necessitate non est furtum.

IV. Alium sibi casum proponit Augustinus cap. xviii. cont. mend. de patre ægroto, qui, si intelligeret mortuum esse suum unicum, carissimumque filium, ipse quoque fato concederet. Si a te querit, an vivat, quem vitam finisse tuosti, quid respondebis, quando, quidquid aliud dixeris præter unum de tribus, aut mortuus est, aut vivit, aut nescio, nihil aliud credit ille quam mortuum; quod te invellit timere dicere, & nolle mentiri? Tantumdem valet, etiam si omni modo tacueris. Ex illis autem tribus duo falsa sunt, vivit, & nescio; nec abs te dici possunt, nisi mentiendo. Illud autem unum verum, idest mortuum esse, si dixeris, & perturbati hominis mors fuerit subsecuta, abs te occisus clamabitur. Integram responsionem Augustini supra cap. ii. n. 6. descripsimus, quam, ne actum agamus, ibi legito. Casum ita restringit Augustinus, ut neque æquivocationi, neque silentio, neque tergiversationi locus pateat. Immo, quidquid dixeris præter unum ex his tribus, mortuus est, vivit, nescio, ægrotus pater colligit filii mortem. Si veritatem fatearis dicendo, Mortuus est, moritur quoque pater; si dixeris, Vivit, aut nescio, mentiris. Manifestandam tamen mortem, seu veritatem concludit, pluribusque evincit Augustinus; quamvis mors patris secutura sit.

V. Contra omnino sentiunt recentiorum plurimi. Volunt siquidem, te posse dicere, Vivit, aut nescio, ne mors sequatur ægroti: quoniam in his extremis, in quibus veritatis manifestatio gravissimum producit damnum, quando æquivoce sermone tegi non potest, occultandam docent manifesta negatione, quæ vel nihil significat, vel negat veritatem in-

communicabilem, ut indicavimus, & infra fufius explicabitur.

VI. Augustinus sub finem Libri contra mendacium, nempe cap. xxi. quod ultimum est, casum exhibet, qui & tunc occurrebat, & nunc non rarissime contingit, de uxore adultera provocata, arque coacta a marito, ut iureiurando adulterii suspicionem amoliat. Adeo firmum & constans erat in fidelium illius temporis animis, non posse quod iugem sine periurio negare adulterium, quod reipia perpetrasset, ut iuramentum maritus exigeret, tamquam evidens innocentie argumentum. Si enim credidissent, aut suspicati fuissent, eas posse licite negare, & iuramento confirmare negationem commissi adulterii; nunquam eas ad iurandum inducere consuevissent. Namque cogitandum est, sæpissime homines, de quarum adulterio suspicantur, ad iusiurandum provocare coniuges suas: quod utique non facerent, nisi crederent etiam illas que non timuerunt perpetrare adulterium, timere posse periurium. Quia & revera nonnulla impudica, que non timuerunt illicito concubitu viros fallere, eisdem viros quos fefellerant, timuerunt Deum testem fallaciter adhibere.

VII. Hunc eundem casum sibi proponunt recentiores, & plurimi respondent, licite adulteram negare posse se adulterium commississe, quod reipia commisit, suamque negationem firmare sacro iureiurando. Sanchez Lib. III. in Decal. cap. vi. num. 40. „Decimo tertio „adultera rogata a marito, an adulterium „admiserit, potest iurare se non fregisse ma- „trimonium. . . Similiter potest iura re, „se non fecisse, intelligendo intra se, ut tibi „revelem. „Castropalaus tract. xiv. disp. i. „punct. 7. Decimo tertio mulier quæ adul- „terium commisit, poterit sub iuramento „negare commississe, subintelligendo, ut ma- „nifestare teneatur. „Idem docent Sayrus, Bonacina, & omnes defensores restrictionis pure mentalis. Igitur, si viri illi qui tempore D. Augustini vivebant, hac nostra tempestate in vivis forent, falso sibi persuaderent uxores suas non fore peieraturas: quoniam non modo adulteræ, sed Theologi ipsi docent, periurium in his circumstantiis esse tantum materiale, ac proinde licitum. Est ne eiusmodi doctrina conformis menti, & doctrinae Augustini, qui conceptis verbis oppositum docet? Hinc colligat Francolinus, quo fundamento Lib. II. præf. Eccl. benign. disp. vii. num. 33. adeo intrepide in hæc verba prorumpat. Intelligis iam, ut opinor, prodesse mihi exemplum quod attulisti, eoque magis confirma-

firmari quod ostendere conatus sum: recentiores nostros Casuistas non ex genio suo scribere, & respondere, sed ex doctrina Patrum, ubi Patres praevidere; ex doctrina non contraria Patribus, ubi Patres non praevidere; sed quam ipsi Patres traderent, si hac aetate docerent: si videlicet Casuistam agerent in scholis, & non sacrum in templis Concionatorem, ut egerunt plerumque, cum de moribus agerent; & ideo minus distincte locuti sunt quam cum de fide scripsere. Dubio procul, si Patres desinere esse Patres, atque in Casuistarum pluriam mentes & animos transformarentur, istorum plurium laxitates docerent. Francolinus subdit, se laudare tantummodo probatissimos recentiores, non illos quorum luxuriantiam in opinando licentiam sapientissime damnarunt Alexander VII. & Innocentius XI. in suis decretis. Sed, ut alibi ostendemus, inter probatissimos omnique laude dignissimos eos profecto habet quorum propositiones praefati Pontifices improbarunt. Et sane non Francolino modo, sed etiam mihi probatissimi sunt plures ex iis qui restrictiones pure mentales licitas docuerunt. Distinctionem vero quam Auctor iste ponit inter Patres docentes in scholis & Patres e suggestu in templis concionantes, sapientissimus Pater Elizalda ait, esse potissimam praesentis, non benignitatis, quae indivulsa est a caritate Christi, sed laxitatis originem. Quin addit Elizalda, hanc distinctionem characterem esse Phariseorum, qui e suggestu in templis veram doctrinam praedicabant: quapropter dixit Christus: *Quae dicunt, facite*: in privatis vero scholis falsas & erroneas opiniones divulgabant; & propterea dixit idemmet Christus: *Cavete a doctrinis Phariseorum*. Verum de hac eruditissima, nostraeque aetati peropportuna interpretatione Patris Elizaldæ fufius suo loco dicturi sumus. Quae omnia eo solum dicta volumus, ut obiter indicemus, Francolinum sua distinctione Patrum auctoritatem elevare: hanc ipsam quippe P. Francolini distinctionem excogitarunt Lutherani, & Calvinistae, ut in nihilum redigerent Patrum auctoritatem. Vellem ut P. Francolinus aliquod documentum attulisset, quo evinceret, Patres cautius, seu magis distincte, cum de fide quam cum de moribus scriberent, locutos fuisse. Minori forte zelo investiti sunt contra peccata quae cum fide, quam contra peccata quae cum moribus pugnant? An non aequè errat qui morum, ac qui fidei doctrinam adulterat? Distinctio itaque laudata P. Francolini, ut mitissime loquar, falsa est, & Patri-

bus Ecclesiae quam maxime iniuriosa. Si enim minus distincte locuti sunt de moribus ac de fide; ex hac universali regula inferatur, vix posse quidquam certi ex Patribus in morum materia colligi, quia minus distincte locuti sunt iuxta Francolinum. Sed suo loco ostendemus, tum in morum, tum in fidei controversiis distincte, & enucleate locutos fuisse sanctos Ecclesiae Patres; quamvis neque opiniones omnes quas recentes Casuistae in morum materia excogitarunt, neque errores quos haeretici adversus fidei dogmata procluserunt, expresse refutati in Patribus reperiantur. Sed doctrina generalis invenitur in eorum operibus, qua tum morum, tum fidei regulas Evangelio contrarias rejiciamus. Verum, ut dixi, de hoc fufius alibi.

VIII. Plurimos alios casus subnectere possem, qui ab Augustino in hac materia resolvuntur, opposita prorsus doctrina ab ea qua eosdem casus resolvunt plures recentiores Theologi, qui non multum recedere videntur ab antiquis mendaciorum defensoribus. Quin, ut mihi videtur, salvo meliori iudicio, istorum quidam mendacia quae vocant materialia, iuramento firmari posse defendunt; & in iis eventibus adhibenda in quibus qui mendacia defendebant, eadem minime usurpabant. Nam Cassianus cum ceteris solum ad tuendam vitam, pudicitiam, aut quid simile, veniabiliter licitum esse mendacii usum dicebat; secus ad tuendas res domesticas, merces, honorem, pro quibus conservandis licita docent Casuistae nostri mendacia materialia, quae antiquis formalia erant. Ex his paucis apparet veris eise propositiones quartam, & sextam descriptas supra c. II.

C A P U T IX.

Doctrina recentiorum de restrictionibus pure mentalibus falsa est, & iure ab Ecclesia damnata.

I. **H**Aecenus Historici personam gestimus, nunc autem, quae improbanda, quae deligenda sunt ex iis quae descripsimus, clare, distincteque demonstramus, oportet. Antequam vero quidquam in hac difficillima quaestione illius quod nobis probabilius videtur statuamus, primo quae nobis certo falsa sunt, vel apparent, impugnabimus; deinde sensa nostra promemus. A confutatione itaque restrictionum pure mentalium ordinemur.

II. Restrictio pure mentalis, ut dictum fuit tunc est, quando verba & absolute considerata, & omnibus circumstantiis inspectis, constitutum orationem exterius falsam, & in mente loquentis

tis aliquid subintelligitur, quo fit vera ipsi loquenti; nullo tamen signo externo audiens deprehendere potest id quod in mente loquentis restringitur, ut si quis dicat, *Petrus est mortuus*, intelligendo intra mentem suam civiliter.

III. Omnes Doctores catholici post damnatam propositionem ab Innocentio XI. damnant usum restrictionum mentalium; quamvis ante praefatam damnationem Casuista communiter, & insignes etiam Theologi aliqui eundem propugnarent ut licitum. Momentis autem evincitur, restrictiones pure mentales esse mera mendacia. Atque in primis auctoritate D. Augustini id ostenditur. Inquit enim Lib. de mend. cap. XVII. *Nam de falso testimonio, quod in decem preceptis legis positum est, nullo modo contendere potest, dilectionem veritatis in corde servandam, & proferendum falsum ad eum apud quem dicitur testimonium. Cum enim Deo tantum dicitur, tunc tantum in corde veritas amplectenda est. Cum autem homini dicitur, etiam ore corporis verum proferendum est: quia homo non est cordis inspector.* Damnat itaque Augustinus restrictionem veritatis intra mentis latibula, dum homines alloquimur, vultque istis ore corporis veritatem manifestandam esse.

IV. Auctoritati accedit ratio perspicua. Restrictio mentalis omnino interna, quam descripsimus, est verum mendacium: quoniam mendacium nihil aliud est quam locutio oris, menti loquentis difformis. Sed locutio sub restrictione mentali prolata, est omnino difformis menti loquentis. Est ergo mendacium. Probatur minor propositio. Verba usurpata sub restrictione mentali, nec absolute, nec inspectis circumstantiis produnt exterius conceptum internum ipsius loquentis: quod patet exemplis quibus utuntur talium restrictionum patroni. Dum cum Tamburino dicis, *Iuro per Deum me hac nocte non dormivisse, intelligendo vestitum*, propositio absoluta, non dormivi, ante restrictionem mentalem falsa est. Ergo etiam post restrictionem mentalem. Quippe haec restrictio mentalis nec vocem, nec rem significatam per vocem mutat: seu propositio, non dormivi, eadem est in se & ante, & post restrictionem mentalem. Ergo, si ante restrictionem mentis falsum est te non dormivisse, falsum quoque erit post eandem restrictionem. Quod autem haec restrictio nec rem significatam per voces significantes valeat mutare, res est manifesta. Confirmatur alio exemplo quo uti solent. Qui dicit, *Non comedi carnes*, intelligendo *humanas*, vi istius exterioris propositionis negat absolute, & universe omnem cuiusque carnis comestionem. At in-

ternus conceptus loquentis non est universalis, negans cuiuscunque carnis comestionem; sed restringitur ad solas carnes humanas excludendas. Ergo locutio externa difformis est menti loquentis, & consequenter mendax.

V. Tandem confirmatur ex eo quod eadem absurda, eadem incommoda restrictionem pure mentalem, ac ipsum mendacium consequantur. Duo maxima & extrema mala ex mendacio proficisci, animadvertit D. August. quorum primum fidei nostrae fundamentum potissimum suffodit. Si mendacium namque aliquando liceret, iam & Deus, & Prophetae, & Evangelistae illo uti potuissent, ac doctrinam tradere mendacii involutam: quo admisso tota subverteretur Ecclesia. Nec aliqua ratio assignari potest cur hominibus, secus Deo, & Prophetis licita mendacia sint. Quapropter mendaciorum antiqui patroni idcirco mentiri in extrema necessitate licere docebant, quia in Scripturis sanctis Patriarchas, Prophetasque mentitos quoadque fuisse absque culpa autumabant. Porro quod idem omnino incommodum ex restrictione pure mentali oriatur, res clara est. Nam, semel admisso quod locutio, velo restrictionis mentalis tecta, licita sit, nihil vetat quominus eadem scriptis consignetur. Qua ratione possemus suspicari, & timere, ne plura reperirentur in sacra Scriptura, vera tantum secundum restrictionem mentalem nobis incognita; falsa vero secundum sensum quem verba sua natura produnt. Ubique dubitandi locus occurreret, num Scriptor sacer verborum artificio usus fuerit: & sic periret certitudo fidei divinae, vacillarent omnia religionis nostrae fundamenta. Alterum, & praecipuum incommodum quod mendacium parit, est destructio humanae societatis, quae in mutua internorum conceptuum communicatione sita est. Verba autem instituta sunt ad manifestandos conceptus mentis internos. Quare, sicut ex hypothese quod mendacium aliquando liceret, humanum commercium corrueret, fides inter homines prorsus periret, quia semper adest dubitandi ratio, num loquens mendacio uteretur, an veritatem proferret; ita quoque, admisso licito usu restrictionum mentalium, societas abrumperetur humana: quoniam licitum cuique esset adfirmare, & iurare quaecumque vellet, quamvis falsa secundum sensum quem praefertunt verba: eo vel maxime quod iuxta doctrinam Tamburini, & aliorum, quam exhibuimus supra c. VI. n. 16. tanteti verba *nullo modo patiuntur talem equivocationem, seu mentis restrictionem, licet aliud intelligere ex mera mea voluntate. Iuro v. g. me non dormivisse, intelligendo me non comedisse.*

disse. Vide integram assertionem loco citato. Nemo autem non perspicit, ex istarum restrictionum genere, æque ac ex mendacio, sequi ruinam commercii, & societatis reciprocae humani generis. Verum de hoc infra.

VI. Obiicies 1. Licita est locutio æquivoca, quia continet aliquem sensum verum, quamvis ita obscurum, ut audiens illum deprehendere facile nequeat: atque adeo permittitur licite eius deceptio, ut occultetur veritas, quæ si manifestaretur, magnum pareret malum. Sed etiam restrictio pure mentalis habet sensum verum in mente loquentis, quamquam obscurum respectu audientis. Ergo restrictio pure mentalis immunis erit a mendacio, quemadmodum locutio æquivoca externa. Resp. disparitas manifesta est. Verba locutionis æquivocæ, seu amphibologicæ externæ produnt reipsa sensum vel absolute, vel ex circumstantiis intelligibilem ab audiente, si advertat. Restrictio vero pure mentalis claudit sensum intra loquentis mentem, quem audiens percipere neque vi verborum, neque ullo externo signo valet.

VII. Obiicies 2. Nemo tenetur adæquate mentis suæ conceptus manifestare; sed quisque potest unum conceptum manifestare, alterum occultare. Quapropter verba externa sunt conformia menti loquentis, qui ea restringit iuxta sensum suum internum. Resp. Utrique verum est, neminem teneri omnes suos conceptus internos proferre; sed posse unum revelare, alterum celare. Quoties tamen vult aliquem suum internum conceptum prodere, necesse est ut verba adhibeat quæ illum suum conceptum reipsa manifestent, & expriment. V. g. qui exterius profert hanc propositionem, *Non comedi carnes*, & in mente intelligit *humanas*: cedo, verba hæc, *Non comedi carnes*, quem conceptum internum significant? Hecle non alium nisi universalem negationem cuiuscumque carnis, sive hominis, sive animalis. Porro conceptus iste universalis, negans comestionem cuiusque carnis, sive hominis, sive animalis, nec unum genus potius quam aliud negans, non est in mente loquentis. Ergo verba difformia sunt ipsius menti. Conceptus namque in mente loquentis restringitur ad carnes humanas; & verba externa nullo modo expriment carnes humanas potius quam animalis. Ergo verba externa sunt difformia conceptui interno: Ergo locutio mendax est.

VIII. Obiicies 3. Falsum est ex restrictionibus mentalibus infirmari certitudinem fidei nostræ: quia hæc innititur revelationibus di-

vinis excludentibus amphiboliam: Deus siquidem testatur se sincere loqui, & Ecclesiæ suæ auctoritatem donare, qua sensum verum discernere valeat absque ullo erroris periculo. Resp. Admissio licito usu restrictionis mentalis, quæ opponuntur, falsa iunt. Namposito quod dubitare nos possumus, usus ne fuerit Deus restrictionibus mentalibus in manifestatione legis suæ, ambigendi quoque locus remanet, an in revelationibus reflexis, quibus testatur, se vera pandere, & sincere loqui, adhibeat præfatas restrictiones: quod negare nequeunt adversarii, docentes, posse eum qui semel licite usus est æquivocatione in locutione directâ, eandem adhibere in responsionibus omnibus reflexis usque in infinitum. V. g. reus qui, non servato iuris ordine, interrogatus a iudice respondere valet *se nescire crimen*, subintelligendo *ad revelandum*, potest quoque, si iudex urgeat ut absque ambiguitate, & æquivocatione, seu restrictione mentali loquatur, respondere, & iurare se absque ulla æquivocatione loqui, restringendo in mente, *qua mihi uti non liceat*: & si millies interrogetur, millies negare potest, & adfirmare se candide, & sincere loqui, ut expresse docet P. Caltropalaus, cuius doctrinam descripsi *dissert. 1. cap. 1v.* Qua doctrina admissa, evidens est vacillare religionis nostræ fundamenta, & societatem humanam penitus interire.

IX. Obiiciunt 4. plurima sacre Scripturæ testimonia, quibus præfatas restrictiones mentales defendere conantur. Sed eiusmodi textus infra examini subiiciemus: quoniam ipsam quoque abutuntur ii qui amphibolias, quas vocant externas, defendunt sine ullo delectu; & eadem ipsa testimonia opponebant mendaciorum patroni. Quapropter singillatim infra omnia sub examen inducemus.

C A P U T X.

Resellitur, tamquam omnino improbabilis & falsa, opinio quæ asserit, verba ex communi Republicæ humanæ consensu nihil significare, cum adhibentur ad occultandam veritatem quæ manifestari nequit absque gravi damno.

Quamquam difficillima sit quam versamus controversia de mendacio, eique affinis restrictionibus mentis, & locutionibus æquivocis; quædam tamen quæ recentiores aliqui excogitarunt, a viris doctis reputantur evidenter falsa. Damnata doctrina restrictionum mentalium, laxior excogitata fuit via, simulque facilior occultandi veritatem. Assunt

runt namque, humanam Rempublicam in quibusdam casibus ademisse verbis suam significationem, ut supra c. v. explicuimus. Hanc doctrinam indicavit *Tamburinus*: eam clarius ex *Tanero*, & *Stoz* retulit, & adprobavit P. *La-Croix*: & fusius tandem, ac e suggestu promulgavit, & typis edidit P. *Cattaneus*. Hanc opinionem labefactavit perdoctus Augustinus *Orsi*, qui integram dissertationem, exquisita eruditione, & doctrina refertam, edidit adversus Cattanei opinionem, dualque alias adversus eiusdem Cattanei defensores, quorum unus maxime, nempe Auctor *Allegationis*, longius ipso Cattaneo a vero recessit, ut laudatus *Ursus* in *caussa veritatis* evidenter ostendit. Hanc itaque opinionem Cattanei, P. *La-Croix*, *Stoz*, *Taneri*, tamquam evidenter falsam, demonstrandam assumimus.

II. Et in primis falsitas istius opinionis ex eo constat quod omnibus tum antiquis, tum recentibus incognita semper fuerit *lex ista*, qua asseritur, humanam Rempublicam ademisse verbis suam significationem in extrema necessitate occultandi veritatem. Quod occulta fuerit antiquis omnibus hæc *lex*, ex iis quæ dicta sunt, constat. Nam Patres omnes hanc de occultanda veritate pro tuenda vita, pudicitia, & fama, controversiam ex professo versarunt, potissimum Augustinus; & nemo unus istius meminuit legis: ignota ergo illi erat. Altum quoque silentium de hac lege apud omnes Scriptores posteriorum temporum, si citatos, quibus Cattaneus addit Cardinalem Pallavicinum, excipias. Quid tam incredibile? Quid communi sensui tam adversum? Lex ab universa humana Republica condita, ipsam universam humanam Rempublicam latet? Nam ante quinque vel sex laudatos Scriptores, nemo legis huius mentionem fecit, quamvis eadem ac nunc necessitas urgeret illam nominandi, & adhibendi. Quid? Si quis diceret, universam Rempublicam Venetam legem universali tacito consensu conditam rogasse, qua declaravit licitum esse cuique civi in gravi necessitate constituto nummos fictitios in commercio impendere posse: simulque fateretur a sui fundatione neminem unquam hac lege usum fuisse, neque illius meminisse? Nonne ridiculum maxime, stultumque se se exhiberet similis fictitiæ legis promulgator? Non minus sane commentitia, & plane chimerica dicenda est lex illa quam ab universo hominum genere conditam tacito consensu effingit Cattaneus, cum a creatione mundi usque ad quinque recensitos Scriptores nemo unquam istius meminuit legis. Quid ad hæc? An fortasse quod argumentum istud negans est?

Quoniam, si Scriptores silentio hanc legem prætererunt, eam non improbant. Utrique eam non improbant: quia monitrosa commenta, quæ post tot sæcula conficta sunt, damnare non poterant: sed eam reiiciunt eo modo quo reiici id potest quod reipsa non erat. Cuiusque fere sæculi Scriptores, tum ethnici, tum Christiani, populos docuerunt modum quo occultare in extremis eventibus veritatem possent. Platonicis assignaverunt mendacium. Platonicis plures accesserunt Christiani. Tandem universa Christianorum Republica mendacia ut illicita semper damnavit. Nihil intentatum reliquerunt insigniores istius Republicæ Doctores, & gubernatores, ut viam aperirent occultandi veritatem; & non aliud invenerunt, nisi silentium, aut propriæ vitæ sacrificium. Augustinus, omnesque Patres, & Doctores Ecclesiæ post ipsum docent, debuisse Raab mortem potius oppetere quam negare hospites esse in domo sua; permittendam mortem ægroti potius quam negare filium illius esse mortuum; amitendam corporis pudicitiam, quæ servari non potest, nisi dicendo, *Mavitus adest*, quando reipsa absens est. Alterutrum ergo necessario dicendum est, aut ignorantem Augustinum, ignorantem ceteros Doctores posteriores omnes, & ipsam Ecclesiam fuisse; aut crudeles, & inhumanos, si omisissent docere populum præfate legis usum. Quid opus habuisset Augustinus duos integros Libros edere contra mendacia? Sed veritati manifestæ tenebras offunderem, si ultra producerem argumentationem istam. Ad alia ergo properemus.

III. Hactenus ergo demonstratum est, præfata legem commentitiam esse, & in sola quinque vel sex Scriptorum mente repositam, eo quod universo humano generi incognita semper fuerit. In præsentia vero evidentissimis rationibus ostenditur, non potuisse Rempublicam hominum, etiamsi voluisset, verbis adimere significationem; eaque reddere in serio, & communi sermone, tamquam materiales sonos, nihil significantes. Quod ut evincam manifestius, principia quibus sacri Doctores utuntur, ut explicent mendacii pravitatem, præmittam oportet. Augustinus autem pluribus in locis probat omne mendacium esse peccatum: quia verba eo pertinent ut interna animi sensa prodant. Quoties ergo homo verba adhibet non ad communicandum id quod in animo habet, usum perverit verborum. Hæc sunt Augustini verba in *Enchir. c. xxii.* „ Porro autem omne mendacium ideo dicendum est esse peccatum, quia homo, non solum quando scit, ipse quod verum est; sed etiam, si quando er-

„ rat,

„rat, aut fallitur, sicut homo, hoc debet loqui
 „quod animo gerit, sive illud verum sit, sive
 „puretur, & non sit. Omnis autem qui men-
 „titur, contra id quod animo sentit, loquitur
 „voluntate fallendi. *Et utique verba propterea a
 „sunt instituta, non per quæ homines se invicem
 „fallant, sed per quæ in alterius quisque noti-
 „tiam cogitationes suas perferat. Verbis ergo
 „uti ad fallaciam, non ad quod instituta
 „sunt, peccatum est. Nec ideo illud menda-
 „cium putandum est esse peccatum, quia possi-
 „mus aliquando alicui prodesse mentiendo: pos-
 „sumus enim & furando, si pauper, cui pa-
 „lam datur, sentit commodum, & dives, cui
 „clam tollitur, non sentit incommodum. Nec
 „ideo tale furtum quisquam dixerit non esse pec-
 „catum.* „Paucioribus verbis totam Augustiniani doctrinam nobis exhibet D. Th. 2. 2. q. cx. art. 2. *Mendacium est malum ex genere, est enim actus cadens super indebitam materiam. Cum enim voces naturaliter sint signa intellectuum, immaturale est, & indebitum, quod aliquis voce significet id quod non habet in mente.*

IV. Ut hæc Augustiniani, & Th. doctrina clarius percipiatur, omne aquivocatione submota, advertendum est, quod dum Angelicus dicit, verba esse signa naturaliter conceptuum animi, non excludit, sive non negat eadem verba esse signa, ut aiunt, ad placitum. Siquidem verba sunt signa ad placitum, quatenus a Dei, vel ab hominum voluntate pendet quod hoc potius significant quam aliud. Minime autem ab hominum voluntate pendet quod hæc verba sint signa secretorum cordis. Homines in prima institutione poterant ex arbitrio eandem vocem una potius quam alia significatione donare. At efficere numquam potuerunt, aut possunt ut voces, quacumque fruuntur significatione, non sint signa representantia conceptus mentis. Ne multa; quod verba hanc præ alia significationem habeant, institutionis humanæ est; quod revelent cordis arcana, a natura habent. Respublica humana vocum significationem mutare posset, sed quod signa sint quæ internos animi sensus in communi sermone prodant, eis adimere humana Respublica nequit. Quibus præmissis, evidens demonstratio formatur adversus opinionem quæ statuit in aliqua gravi necessitate verba nihil significare.

V. Homo a naturæ auctore habet facultatem loquendi, seu, ut aiunt, quod sit discursivus: cuius facultatis munus est revelare interiores mentis conceptus. At facultatem hanc exercere homo nequit, nisi instrumento corporeo verborum, eo quod spiritu, & corpore compacta illius natura sit. Anima corpore spoliata

seipsa conceptus suos prodit: corpori agglutinata istius organo eget, ut in publicum edat partus suos. Hanc doctrinam præter Augustinum, Th., ceterosque Patres, tradit vel ipse Marcus Tullius Orat. pro A. Cecina prope medium, ubi declarat, verba instituta esse ut voluntatem corporis velo contextam revelent: *Sermo hercule & familiaris, & quotidianus non cohæret, si verba inter nos aucupabimur. Voluntas, quæ si, tacitis nobis, intelligi posset, verbis omnino non uteremur: quia non potest, verba reperta sunt, non quæ impedirent, sed quæ indicarent voluntatem.* Hoc principium nulli cavillationi obnoxium est. Atqui hominum Reipublicæ minime licet aut privare facultatem aliquam eo sine quem ei natura indidit, vel eidem contrarium præstitueret. Ergo, cum finis facultatis loquendi in homine sit manifestare animi secreta mediis verbis, nulla hominum voluntas potest adimere facultati loquendi vim manifestandi interna secreta, cum hanc vim a natura habeat. Quid? Valet ne universa humana Respublica in aliquo casu eripere hominibus facultatem loquendi? Valet ne huic facultati adimere aliquo in casu vim prodendi interna secreta? Ergo neque valet adimere verbis significationem. Si enim verba non significarent, homo non posset suos conceptus revelare, quia sine verbis revelare eosdem nequit. Igitur si Respublica hominem facultate loquendi privare nequit, neque facultati loquendi adimere potest vim manifestandi internos conceptus; legitima illatione consequitur neque verba spoliare posse significatione. Quandoquidem verba sua significatione destituta nequeunt in humana locutione esse signa manifestantia interiores mentis sensus. Hæc siquidem tria, nimirum quod homo potiatur facultate loquendi, quod finis istius locutionis sit revelatio secretorum cordis, & postremo quod verba data a natura homini sint, quibus hanc suam facultatem exercent loquendi, & prodendi sua secreta, hæc sunt invicem connexa, ut qui in unum non dominatur, neque in aliud. Potest utique homo aut loqui, aut silere, prout sibi expediens visum fuerit. At, facta positione quod loqui velit, aut respondere cogatur, iuxta naturæ leges verbis utatur necesse est, quæ prodant plus aut minus clare internos suos conceptus. Aliter finem a natura præstitutum perverteret. Idque exemplis confirmari potest. Natura homini potestatem comedendi dedit in eum finem ut naturam conservet. Potest homo comedere, aut non comedere. At, si semel comedat, nequit ob alium quam conservandæ naturæ finem comedere. Et si qui

ob solam voluptatem, & delectationem comedunt, peccant, pervertuntque naturæ finem. Quemadmodum autem hominum Respublica nequit facultatem comedendi hoc suo sine privare, aut eidem finem contrarium præstitueret; ita nequit humanas voces suo sine, qui est manifestare mentis secreta, privare, aut finem contrarium eidem assignare.

CAPUT XI.

Refellitur responsio Tamburini, cuius assertio laxior omnino videtur ipsa propositione damnata de restrictionibus mentis.

I. Thomas Tamburinus Lib. II. in Decal. c. II. §. 2. n. 6. pag. 81. illum perdoctum Cardinalem Pallavicinum, quem Cattaneus laudat in favorem suæ opinionis, allegat pro contraria sententia, negante verba esse tantum materialiter. Obicit itaque sibi Tamburinus auctoritatem Pallavicini his verbis. „At hoc modo loqueris contra pactum Reipub. quod in constitutione linguæ inter homines tacite initum fuit, ut significative proferrentur verba, non vero solum materialiter. Lege Sfortiani Pallavicini in sua Theologia Lib. III. d. 2. n. 17. apud Tancredum.

„Respondeo, eiusmodi pactum nimis speculative ab ingeniosissimo excogitatum esse. „Addo, esto affuisse conventionem ut per illas voces possent aperire homines conceptus suos; at concedo nunquam affuisse pactum quominus iidem possent (quando vellent) illas materialiter efferre. Certe sic efferunt infantes, sic adulti, quando incipiunt discere linguas exteras, sic exscriptores, & typographi quando exscribunt, vel imprimunt verba alterius linguæ. Cur ergo non in aliis occasionibus, quando homini libuerit? „Hactenus Tamburinus.

II. Auctores qui ante Innocentium XI. defendebant restrictiones mentales in locutione, cuius verba restrictionem pure mentalem patiuntur, laxitatem opinionis temperabant, hoc addito. Docebant siquidem, neminem posse uti præfatis restrictionibus, nisi causa tuendi propriam, vel alterius vitam, honorem, res domesticas, vel quid simile. Eorum doctrina de restrictione pure mentali duplici modo obtegebatur, nimirum quod usus restrictionis mentalis tunc solum esset licitus, quando & verba sermonis talem restrictionem mere internam patiuntur, & quando causa rationabilis adhiberi præfatas restrictio-

nes in communi sermone. Nihil tamen minus opinio isthæc proscripta est.

III. Tamburinus, eiusmodi linimentis spreis, in primis contra Sanchez, ut vidimus supra, statuit loco citato n. 4. te posse ad libitum restringere in mente quemcumque sensum, licet verba talem restrictionem non patiantur. Hic est primus laxitatis gradus, quem propositioni damnatæ Tamburinus addit. Verum quod postea subdit, posse hominem ad libitum verba efferre materialiter, nempe omni significatione spoliata, cuiusque laxitatis limites prætergreditur, horroremque ingerit. Tam mendaciorum, quam restrictionum mentalium defensores, tantummodo necessitate gravissima, vel gravi iuxta paucos, de quibus infra, urgente, licitum usum propugnabant; Tamburinus vero, nullo servato limite, decernit, quodcumque homini libuerit, licere ei adhibere verba materialia, seu mendacia materialia, quod re ipsa idem est. Excipit solum casum in quo talis locutio materialis damnum inferret proximo, quod esset mendacium perniciosum: de quo nemo Christianorum umquam dubitavit.

IV. Sed Tamburini rationes commeditemur. Pueri efferunt has voces materialiter, adulti addiscentes linguas exoticas, typographi verba alterius linguæ imprimunt. Addunt alii, idem dicendum de iis qui recitant aliorum verba, quin ad eorum mentem sese conformant, uti patet in Propheta David referente illa verba: *Dixit insipiens in corde suo: Non est Deus.* Confirmant vero hæc omnia hoc pacto. Verba accipi possunt ut verba, & ut sonus materialis. Si verba ut verba accipiantur, nemo eis in alium finem uti valet, nisi ad significandos mentales conceptus; si vero voces accipiantur secundum merum sonum materialem, tunc quisque uti poterit eisdem, non ad exprimendos animi interiores sensus, sed ad occultandam veritatem. Sic ratiocinantur alii. Sed Tamburinus, missis his distinctiunculis, contendit, neque auctorem naturæ, neque Respublicam humanam aliquod onus imposuisse efferendi verba significative; & gratis concessio affuisse inter homines conventionem proferendi verba ut significantia; At contendo, inquit, numquam affuisse pactum quominus iidem possent (quando vellent) illas materialiter efferre.

V. Ut ab ultimis Tamburini verbis auferemur, prout mihi videtur, hæc doctrina continet manifestum errorem. Nulla lex præcipit ut verba sint signa representantia ani-

senſa? Nullum pactum, nulla lex iubet uſurpanda eſſe verba ad quidquam ſignificandum? Ad libitum homo verba uſurpare valet in communi, ſerioque ſermone, quin nihil ſignificet? Crederem quod ſi hæc Tamburini doctrina ad tribunal Eccleſiæ deferretur, non evaderet a cenſura immunis. Eam ſane damnarunt Cicero, Auguſtinus, & Thomas in recitatis capite præcedenti auctoritatibus, iterumque eam convellit Auguſtinus Lib. I. de doctr. chriſt. cap. II. *Sunt autem alia ſigna, quorum omnis uſus in ſignificando eſt, ſicuti ſunt verba. Nemo enim utitur verbis, niſi aliquid ſignificandi gratia.* Si hanc Auguſtini auctoritatem in examen revocaſſet Tamburinus, eam ut falſam dubio procul reiſciſſet. Nemo utitur verbis, niſi quidquam ſignificandi gratia? Nonne, repoſuiſſet Tamburinus, pueri, nonne typographi, nonne adſcendentes linguas exteræ verba uſurpant, quin nihil ſignificent? Falſa eſt ergo Auguſtini doctrina. Sic argutus fuiſſet Tamburinus: cuius nos doctrinam ut apertiffime falſam improbamus, & Auguſtinianam amplectimur.

VI. Ut autem Tamburini, & aliorum Scriptorum obiectionem nullo negotio convellamus, illud eſt animadvertendum, quod eſt tamen cuique pervium, nimirum nobis nunc ſermonem eſſe de verbis uſurpatis in communi, ſerioque ſermone, in quo interna cordis ſecreta invicem revelantur. Quid futillius opponi poteſt quam id quod obiicit Tamburinus de pueris, ac de typographis imprimantibus verba alterius linguæ? Cur non adiecit, piſtacos non modo verba, ſed períodos proferre; picas quoque voces ipſas quas edunt homines, emittere? Quid de aliis brutis dicemus, qui voces edunt, quæ indicant, manifeſtantque interiores ſenſus? Vocem latratus emittit canis, & admonet domum invadi, vel famem qua laborat, offendit. Rugit leo, & indicat iræ ſuæ ardorem. Quis tamen dixerit, bruta iſta loqui? Idem de pueris, de adultis diſcentibus linguas exteræ, qui edunt voces, nec tamen loquuntur: fermo ſiquidem eſt de pueris nondum lumine rationis præditis. Et adulti, dum diſcunt linguas exteræ, quatenus diſcunt, non uſurpant voces ut instrumenta locutionis, in qua proximo manifeſtanda ſint ſecreta. Mirum ſane eſt nenas adeo pueriles, & commenta adeo inepta obtrudi potuiſſe a viris qui rheologicam ſcientiam profitebantur. Quæſtio ſiquidem eſt de verbis uſurpatis in ſermone humano, in locutionibus quibus homines invicem per modum interrogacionis, & reſponſionis mutuo ſibi ſecreta pan-

dunt. Paucis: quæſtio eſt de ſermone hominis ut homo eſt, diſtinctus a brutis, & ab Angelis. Prout brutis ſuperior eſt, ratiocinatur, atque ſecreta ſua aliis communicat; quatenus inferior Angelis, instrumentis indiget corporeis, quibus modo ſenſibili cogitationes ſuas aliis manifeſtet. Quibus poſitis, quis obtrudere auſit poſſe in communi ſermone uſurpari a nobis verba ut ſunt ſonus materialis, & tamquam nihil ſignificantia? Secus vero dicendum, ſi accipiantur verba ut verba? Hæc diſtinctio applicata communi, ſeriæque locutioni, adeo futillis eſt, & puerilis, ut pudeat eam longius impugnare. Concludamus ergo, ſententiam Tamburini, & eorum qui eidem adhaerent, longe laxiorem eſſe quam ipſam propoſitionem damnatam de reſtrictionibus mentis, ob rationes ſupra adductas.

CAPUT XII.

Opinio P. Cattanei, & P. La-Croix, aliorumque paucorum, qui comparant mendacium furto in extrema neceſſitate commiſſo, non videtur conſentanea doctrina Eccleſiæ.

I. Ante omnia proponenda eſt Cattanei ſententia propriis ipſius verbis. Sic ergo ſcribit T. I. lect. fac. lec. xlv. *E perdo quando udite, che non può dirſi una bugia uſſicioſa, nè pure a fine di ſalvar dall' incendio una intiera città, ſappiate, che nè pure per un tal fine è lecito fare un latrocinio di un mezzo ſoldo, e nè pur di un ſol filo di ſeta. Ma ſi occorre in un tal caſo ciò non farebbe più latrocinio (eſſendo così convenuto tra gli uomini per il pubblico bene) così quella per la ſteſſa ragione caſſerebbe d' eſſere bugia; eſſendo la univerſità di tutti gli uomini non meno padrona diſpoſita di tutte le coſe che del ſignificato delle parole di eſſa inſtituite a beneficio del mondo. E ſi avverta, che ciò deve ſpecialmente intenderſi, quando alcuno è interrogato, eſſendo contro ogni regola di onefità, che in tali caſi la medefima onefità ſia obbligata a ſervire di miſtra alla ſcelteratezza.* Quæ latine ſic reddo. „ Et propterea, cum audis mendacium officioſum proferri licite haud poſſe, nec in eum finem ut ab incendio integram ſubducas civitatem: ſcias oportet, neque ob eundem finem licitum eſſe furtum dimidii unius ſolidi aut unius ſili ſerici. At quemadmodum tali in caſu furtum non eſſet furtum (quod ſic inter homines conventum ob publicum bonum ſit) eadem ratione mendacium non foret mendacium. Quoniam humani generis uni-

„ univerſitas, non minus omnium rerum quam verborum dominio potitur. Animadvertendum autem, hoc præcipue intelligendum eſſe, quando quis interrogatur; cum omnibus honeſtatis regulis adverſetur ut in ſimilibus caſibus ipſamet honeſtas inſervire ſceleris debeat. Hæc eſt ſententia Cattanei, quam ſupra c. v. ſuſius exſcripſimus. Primum omnium obſervanda ſunt ultima verba, admiranda quod hæc doctrina poſitiſſimum intelligenda eſt in reſponſionibus coactis, quæ interrogatori iniuſto exhibendæ ſunt. Si præcipue in his caſibus intelligenda venit relata doctrina, inferitur quod abſolute poſſit aliis quoque caſibus applicari, ſicut reiſpa eam applicat Cattaneus.

II. Magis caute loquitur P. La-Croix; fatetur tamen & ipſe mendacium in graviffimis caſibus non eſſe mendacium; eſſe vero ceſſante graviffima cauſa. Hæc ſunt verba P. La-Croix: *Extra autem hos, ſimilesque caſus graviffimos foret mendacium ſic uti vocibus.* Vide ſupra c. v. n. 7. ubi integram opinionem La-Croix retulimus.

III. Iuxta ergo iſtorum Theologorum doctrinam eadem ipſa locutio nunc eſt mendacium, nunc non eſt mendacium: illud ipſam non modo negat, modo non negat, ſeu nihil ſignificat. Hæc P. Cattanei opinio triplici ex capite repugnare videtur doctrinæ Eccleſiæ. In primis in hoc repugnat eidem quod furto mendacium comparat. Eccleſia docet, neque pro vita ſervanda licitum eſſe mendacium. *Sæva Scriptura prohibet, pro alterius vita mentiri: cap. Super eo Extra de uſuris.* Ubi autem vel in aliquo canone, vel Concilio, vel Patre, aut Theologo antiquo habemus, vetitum eſſe furtum pro vita ſervanda? Solus Auctor iſte cum aliis pauciſſimis eodem modo de furto ac de mendacio loquitur. Si eadem eſſet utriuſque, furti, & mendacii, ratio, cur numquam Patres declararunt eſſe mentiendum in extremis eventibus, ſicuti declararunt urgente neceſſitate furtum licitum eſſe? Ut prolixitatem vitem, miſſis aliis Patribus, ſolum D. Th., qui ceterorum Patrum voce loquitur, producā in medium. De furto hæc ſcribit Angelicus 2. 2. q. lxxvi. *Quærit art. 7. utrum liceat alicui furari propter neceſſitatem.* Cui quæſito ſic reſpondet. *Dicendum, quod ea que ſunt iuris humani, non poſſunt derogare iuri naturali, vel iuri divino. Secundum autem naturalem ordinem ex divina providentia inſtitutum res inferiores ſunt ordinatæ ad hoc quod ex his ſubveniatur hominum neceſſitati. Et ideo per rerum diſpoſitionem, & appropriationem ex iure humano procedentem non impeditur quin hominis neceſſitati ſit ſubvenien-*

dum ex huiusmodi rebus. Et ideo res quas aliqui ſuperabundanter habent, ex naturali iure debentur pauperum ſuſtentationi. Unde Ambroſius dicit, & habetur in Decretis diſt. xlvi. Eſurientium panis eſt quem tu detines.

IV. In eadem 2. 2. q. cx. art. 3. quærit, *utrum omne mendacium ſit peccatum, ſeu utrum liceat aliquando mentiri; atque ſex ſibi obiicit argumenta, quæ videntur oſtendere, licitum quandoque eſſe mendacium. Sibi opponit diſſimilitudinem Evangelistarum in ſcribendo, mendacia obſetricum, amphibologias Abraham, & Iacob, homicidium vitandam, aliæque id genus. Deinde ſic reſpondet. Dicendum, quod id quod eſt ſecundum ſe malum ex genere, nullo modo poteſt eſſe bonum, & licitum: quia ad hoc ut aliquid ſit bonum, requiritur quod omnia recte concurrant... Mendacium autem eſt malum ex genere: eſt enim actus cadens ſuper indebitam materiam. Cum enim voces naturaliter ſint ſigna intellectuum, innaturale eſt & indebitum quod aliquis voce ſignificet id quod non habet in mente. Memoriam commendanda ſunt hæc ultima verba, quæ opportuna erunt ad eludenda quædam iophiſmata quæ ſub angelicæ doctrinæ colore opponunt adverſarii. Utique Angelicus cum omnibus Patribus, & Theologis docet, occultandam in pluribus caſibus eſſe veritatem ſub aliqua diſſimulatione, nempe ſilentio, ſeu ad alia convertendo ſermonem; numquam tamen licet occultare veritatem, iuxta Angelicum, media voce quæ aliud ſignificet quam id quod loquens in mente habet.*

V. D. Th. ergo conceptis verbis docet, licitum eſſe aliquando furari. Cur? Quia, inquit loco laudato in argumento Sed contra, *in neceſſitate ſunt omnia communia.* Cur ſunt omnia communia in neceſſitate? Quia ſuapte natura aliquando fuerunt communia; & iure ſolum humano diſiſio inveſta eſt. Quoniam vero quæ ſunt humani iuris, ut eſt bonorum partitio, non poſſunt iis quæ iuris ſunt naturalis, derogare: ideo diſiſio bonorum non abſtulit primarium ius naturale, quo homines potiuntur in bona temporalia, neceſſaria ad propriam vitam ſervandam. *Hæc enim conditione, bononere, hoc pacto* Republica humani generis bona temporalia diſiſit, ut in extrema neceſſitate omnia remaneret communia. Quibus abundantem portionem impertiit, iſdem onus impoſuit ſuccurrendi pauperibus. Et quia legem iſtam, ſeu pactum Republica humani generis tacito conſenſu edidit, & Deus ipſe ſupremus rerum dominus, qui omnia creavit, ut hominum ſuſtentationi inſervirent, bonorum diſiſioni tale debitum adiecit; omnes præ-

fatam legem, & pactum agnoscunt, nemo unus illud ignorat. Nonne Scriptura sancta, nonne Patres, nonne Theologi, nonne vel ipsi rustici hanc, ut ita dicam, pensionem bonorum partitioni adiectam percassent, prædicant, & data occasione, executioni demandant?

VI. Porro, si Respublica humana eandem exceptionem adiecisset debito manifestandi veritatem quam apposuit rerum divisioni, ut scilicet licitum foret mentiri, necessitate urgente, quemadmodum licitum est furari in simili casu; nunquid Patres omnes tale privilegium, ad conservandam vitam, pudicitiam, & interdum animam ipsam necessarium, siluissent? Sed quid dico, siluissent? An ne reipsa oppositum docuissent? Augustinus, & Angelicus cum ceteris omnibus proponunt sibi, utrum liceat aliquando ad evitandum homicidium mentiri. *Minus malum* (sibi obicit 4. loco Angelicus ubi supra) *est eligendum, ut vitetur maius malum* *Sed minus nocuum est quod aliquis generet falsam opinionem in animo alicuius quam quod aliquis occidat, vel occidatur. Ergo licite potest homo mentiri, ut unum præservet ab homicidio, & alium præservet a morte.* Maior necessitas vix potest contingere. Est ipsemet casus quem proponit Cattaneus cum aliis. Quid respondet Angelicus? *Ad quartum dicendum, quod mendacium non solum habet rationem peccati ex damno quod infertur proximo, sed ex sua inordinatione, ut dictum est (in corp.) Non licet autem aliqua illicita inordinatione uti ad impediendum nocuum, & defectus aliorum; sicut non licet furari ad hoc quod homo eleemosynam faciat, nisi forte in casu necessitatis, in quo omnia sunt communia. Et ideo non est licitum mendacium dicere ad hoc quod aliquis alium a quocumque periculo liberet. Licet tamen veritatem occultare prudenter sub aliqua dissimulatione, ut Augustinus dicit in Lib. de Mendacio. Concedit itaque Angelicus nos posse furari in casu necessitatis; negat expresse, nos posse mentiri in eodem necessitatis casu. Ergo secundum Th., Augustinum, ceterosque Patres falsa est P. Cattanei, & P. La-Croix opinio, quæ eodem modo de furto, ac de mendacio loquitur. Concedit utique Angelicus nos posse sub dissimulatione occultare prudenter veritatem; mentiri vero nunquam. An hic hincere valeant, sane non video.*

VII. Fortasse reponent, non esse licitum mendacium formale, quod improbat Angelicus cum Augustino, licere vero mendacium materiale. At hoc non est nisi verborum illusio. Quoniam, cum Patres negent in extremo casu vitandæ mortis nos posse mentiri,

decernunt mendacium in hoc casu esse formale, & non posse nuncupari materiale. Et ut omnes evadendi periculum occludam, concedes ne me posse, si velim, mentiri in casu necessitatis? Id sane negare nequis. Sicarius domum meam ingreditur gladio dillicto, occisurus patrem meum. Me interrogat, an domi sit. Ego paratus sum mentiri officiose, ut vitam patris servem. Quæro, quæ verba proferre debeo, ut apertum mendacium committam? Non sane alia, nisi hæc, *Non est domi.* P. Cattaneus dicit, quod hoc sit mendacium materiale. Quid addi debet, ut fiat formale? Ut habeam animum occultandi veritatem, & iuvandi proximum? At iste est cuiusque mendacii officiosi finis. Quid ergo requiritur? Ut animum non intendam in pactum a Republica humana conditum, quo declaravit verba turæ nihil significare? At, si hoc adesset reipsa pactum, liceret mentiri, sicut licet furari. Sed Patres docent licitum furum, & illicitum mendacium. Ergo chimericum est pactum assertum.

VIII. Ne autem gratis dixisse videamur, omnes Patres cum D. Th. docere, licitum esse furum in casu necessitatis, secus mendacium, lubet quæ dicta sunt, universa Patrum doctrinam confirmare. Valentiniani, Marcionitar, Marcianichæi apud Tertullianum *Lib. IV. adversus hæreses. c. xlix.* & August. *Lib. II. contra Marcionem c. xx.* furti damnabant populum Israeliticum, quod Ægyptios spoliassent auro, & argento, ut habetur Exod. cap. xii. vers. 35. *Partierunt ab Ægyptiis vasa argentea, & aurea vestemque plurimam. Dominus autem dedit tiam populo coram Ægyptiis, ut commoda eis, & spoliaverunt Ægyptios.* Quod furtum Deus non punivit, sed approbavit. Opponit Origenes, Cassianus, aliique plures apud eundem Augustinum, obstetrices Ægyptias mentitas fuisse, Deumque remunerasse eiusmodi mendacia. Ergo interebant, mendacia licite esse gravi urgente causa.

IX. Quid respondent Patres? Unanimes consensione dicunt, Hebræos nullum commississe furum, eo quod, ait D. Th., *fili Israel viderent spolia Ægyptiorum ex præcepto Domini hoc decernentis.* Cum enim Deus dominio in omnia a se effecta polleat, potest pro arbitrio eadem, cuicumque voluerit, impartiri. Eandem omnino responsionem exhibent Patres omnes. Ad aliud vero exemplum ex eadem Scriptura de promptum, quid reponunt? Omnia ad unum fatentur, & obstetrices, & Raab Hierichuntinam mentitas fuisse. Unum laudat sufficit Augustinum, qui *Lib. contra mendacium.*

cap. xv. hæc scribit, *Sed quod scriptum est bene Deum fecisse cum Hebræis obstetricibus, & Raab Hierichuntina meretrice, non ideo factum est, quia mentita sunt, sed quia in homines Dei misericordes fuerunt. Non est itaque in eis remunerata fallacia, sed benevolentia; benignitas mentis, non iniquitas mentientis.*

X. Obvia hic fuisset Cattanei, aliorumque responsio, nimirum neque Hebræos furum, neque mulieres præfatas mendacium perpetrasse: *quoniam*, ut inquit Auctor iste, *humani generis universitas non minus omnium rerum quam verborum dominio potitur.* Cur itaque opposita omnino via incessere Patres, Israelicos viros de furti labe purgantes, & mulieres mendacii damnantes? Non sane ob aliam rationem, nisi quia, ut ait Angelicus, *mendacium est malum ex genere suo, eo quod pervertat ordinem naturæ, quæ verba instituit, ut essent signa eorum quæ in mente gerimus; rerum autem divisio iure humano invecita fuit, hac conditione, & pacto, ut in necessitate omnia, ut primum, remanerent communia. Quid ad hæc? An argumentum negativum est? An Patres non improbant reipsa commentitiam hanc Reipublicæ legem, spoliandam verba quacumque significatione; cum doceant, mendacium in extrema necessitate prolatum esse peccatum, quia ex natura sua malum est, & quia verborum essentia in communi, seriæque locutione tota sita in significatione est?*

XI. Recensita opinio secundo loco repugnat doctrinæ Ecclesiæ, ut mihi videtur, apertissime, salvo semper meliori iudicio: eo quod illa sit ipsa doctrina restrictionum mentalium ab Ecclesia proscripta. Siquidem in restrictionibus mentalibus torquendum est ingenium, vexanda est mens, ut sensum internum, quem verba patiantur, loquens excogitet. Et tamen hæc doctrina proscripta est. P. Cattaneus vero, ut ab hac mentis molestia homines liberaret, animos eis addidit, ut absolute sine ulla restrictione, sine ullo incommodo regerant in frontem iniusti interrogatoris *rotundum NON*, & eo erant magis innocentes, quo apertius, audaciusque non illud iaculabuntur in vultum aggreddentis sinceritatem hominis.

XII. Tertio tandem loco hæc opinio doctrinæ Ecclesiæ repugnat quod non solum in extrema necessitate, sed ad quodcumque etiam notabile incommodum evitandum, doceat verba delicti propria significatione. Quare non solum improbanda est, quia statuit licitum esse mentiri, sicuti licitum est furari in extrema necessitate; verum etiam ultra progreditur: docet enim licitum esse mentiri ad quolibet grave

incommodum declinandum. Quare ex doctrina ipsius P. Cattanei eius opinio videtur non solum proscripta in propositionibus 26. & 27. damnatis ab Innocentio XI. sed etiam in propositione 36. eiusdem Pontificis, quæ est eiusmodi: *Permissum est furari non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi.* P. Cattaneus docet, Reipublicam humani generis eandem legem edidisse respectu furti, & verborum. Sed iuxta Ecclesiæ doctrinam furtum amittit malitiam furti, evaditque materiale, seu non est furtum, in sola extrema necessitate. Ergo, admitta opinione Cattanei de lege Reipublicæ respectu verborum, hæc verba amittent suam significationem in sola extrema necessitate, sicuti furtum. Atqui P. Cattaneus suam legem commentitiam de verbis nihil significantibus extendit ad casus non solum extremos, sed graves, & fere leves. Hac enim doctrina sua excusat mercatorem, negantem se habere pannum, quem habet, ne aliquot illius panni ulnas emptori periculosa solutionis vendat; excusat alterum negantem se habere nummos, quibus abundat, ne centum mutuo det mutuatario, de quo dubitat, an sit solvendo. Verum utique est quod eiusmodi casus prius alia via, nempe restrictionis, quam ipse non pure mentalem appellat, a mendacio purgat. At quia non omnes apti sunt ad eiusmodi amphibologias efformandas; ideo, ut viam omnibus perviam, & facilem aperiat, adiicit legem Reipublicæ privantem verba quacumque significatione. Et, quamvis (ne quidquam dissimulem) sub finem lectionis citata admoneat, cavendum esse ne, sicut impotens bonorum cupiditas effingit necessitatem ubi non est; sic quoque idem contingat in verborum usu: eiusmodi tamen medicamina, & linimenta nil profunt vulneri, quod inflatum iam est veritati: eo vel maxime quod & casus ab ipso Auctore propositi nullam produnt extremam necessitatem; & tandem ipse claudit suam lectionem his verbis: *Hæc dixisse sufficit pro praxi casuum qui in dies occurrunt.* Casus autem sicarii quærentis patrem familias ad necem, quotidianus non est. Sed de hoc iterum infra.

XIII. Obiicies. Falsum est hominem debere semper verba conformare ad sensus internos mentis suæ: quia sæpius id vetat. iustitia, & caritas, quæ præcipiunt custodienda secreta summi momenti: idque evincitur auctoritate D. Th., qui 2. 2. q. cix. art. 3. docet ex solius convenientiæ debito obstringi ad veritatis manifestationem: *Non enim hæc virtus attendit debitum legale, quod attendit iustitia; sed potius debitum morale, in quantum scilicet ex honestate*

unus homo alteri debet veritatis manifestationem. Hunc textum obiicit Anonymus quidam in allegatione pro defensione P. Cattanei adversus P. Orsi, qui non modo hunc allegatorem, sed alios quoque adversarios validissime confutavit, & felicissime præ omnibus, quos ego legerim, hanc versavit, &, quoad fieri potest, exhaustit controversiam.

XIV. In relatione textus quem Anonymus obiicit ex D. Thoma, bona fides desideratur. Textus laudatus mutilus est. In verbis relatis D. Thomas loquitur de debito manifestandi veritatem, quam sæpe possumus, & sapissime debemus occultare, dum scilicet illius manifestatio damnum parit. Hoc vero sublato, ex debito honestatis, quia homo est animal sociabile, tenetur communicare aliis veritatem. Numquam dixit Angelicus, quod, si homo loqui velit, & suos internos conceptus revelare, non debeat verba aptare mentis conceptibus; sed oppositum immo docet loco ipso, unde Anonymus decerpit truncatum textum, quem ego integram transcribam. *Virtus autem veritatis convenit quidem cum iustitia in duobus. Uno quidem modo in hoc quod est ad alterum. . . . Alio modo in quantum iustitia aequalitatem quamdam in rebus constituit: & hoc etiam facit virtus veritatis: adequat enim signa rebus existentibus circa ipsum. Deficit autem a propria ratione iustitia quantum ad rationem debiti. Non enim hæc virtus attendit debitum legale. Vides quam diversum sensum reddit integer Angelici textus ab eo quem efferunt decerpta ab Anonymo verba. Et hi sunt qui clamant a nobis minus sincere afferri Casuistarum verba, quæ horrorem ingerunt laxitatis. Comparat Angelicus veritatem iustitiæ. Dicit primo veritatem cum iustitia convenire in duobus: in respectu ad alterum, & in constituenda aequalitate inter verba, & res existentes intra mentem hominis, quæ verbis manifestantur. Subdit deinde veritatem differre a iustitia, quatenus hæc cogit hominem reddere id quod ex iustitia debet, illumque debito legali devincit; virtus autem veritatis non imponit debitum legale manifestandi semper sua secreta, sed solum debitum morale, quatenus societas, & commercium humanum, aut aliæ rationes exigere solent.*

XV. Plura alia obiici solent; sed infra illa resolvemus. Adicere dumtaxat iuvat, P. Dominicus Viva in commentariis ad propositiones 26. & 27. proscriptas ab Innocentio XI. referre hanc opinionem de materiali significatione verborum, eamque affingere Soto, qui nec remote eam indicat, Valentia, Sanchez,

& Pallavicino. Ipse tamen eam a mendaciorum excusat: ait namque n. 13. *Verum, quid quid sit de hac opinione, quæ forte mendacium non declinat, satis est illam inuisse. Nihilominus eam ut probabilem alibi admittit: quia, quidquid a tribus, vel quatuor excogitatur, ut probabile suscipitur.*

C A P U T XIII.

Communis plurium recentiorum opinio, quæ restrictiones non pure mentales defendit beneficio notitiæ communicabilis, & incommunicabilis, utilis, & non utilis ad dicendum, sub examen inducitur. Non differt a sententia Auctorum propugnantium restrictiones pure mentales.

I. **S**ola thematis propositio vereor ne adversus me lectorem commoveat. Quidquam siquidem elati supercilii proderet fortasse aliquibus videbitur quod ego velim sub criterium revocare communem recentiorum sententiam. Quid? An, si tibi non probabitur communis opinio, audebis eam impugnare? Numquid tu unus contra omnes? Absit. Immo quia conscius meæ exiguitatis, adherere firmis columnis omnium Patrum, & Doctorum, quos posuit Deus regere Ecclesiam suam, quique mendacia impugnaverunt. Non ob id tamen despicio recentiores, quos magni facio, & veneror; sed plurium opiniones non mihi probantur, quia proscriptæ sunt ab Ecclesia, vel in eisdem continentur, ut palam fiet. Antequam ultra progredior, illud considerandum lectori obiicio, quod omnes fere eos casus quæ mendaciorum patroni defendebant, impugnatque Augustinus cum ceteris Patribus, defendunt pariter Auctores restrictionis pure mentalis, postquam Ecclesia declaravit mendacium numquam licere. Damnatis deinde mendaciis, & restrictionibus pure mentalibus, plurimi recentiores, qui scripserunt post decreta Alexandri VII. & Innocentii XI. sub titulo restrictionum non pure mentalium omnes fere casus propugnant quos defendebant Auctores propositionum damnatarum. Quod si lector, ut certus evadat, periculum facere istius rei velit, conferat quæ scribunt Salmanticenses, alique plurimi ab iisdem citati tract. xvii. c. 11. §. 6. n. 139. & seq. cum iis quæ Lib. III. c. vi. n. 15. & seq. scribit Sanchez, qui certissime in terminis, ut dicitur, docet propositiones damnatas de restrictionibus mentalibus, cuius tamen opinio communis tunc erat. Infra casus aliquos referemus. Nemo ergo me vel ut minus in recentiores obsequentem, vel ut singu-

laritatis avidum traducat; sed animo præiudicii vacuo, & æquo iure expendat quæ sum disturus.

II. Ut clare ostendamus sententiam plurium recentiorum in materia restrictionum, quas ipsi non pure mentales vocant, nihil reipsa differre ab opinione restrictionum pure mentalium, primum omnium promeunda sunt utriusque opinionis principia. Ut autem prolixitatem, quoad licet, vitem, P. Leander, qui inter Casuistas in citandis Auctoribus, & referendis eorum opinionibus diligentiam, & sinceritatem sibi vendicat singularem, exponit doctrinam de restrictionibus mentalibus tract. i. de iuram. disp. xlv. §. 2. quæst. ix. „ Distrahitur a restrictionibus pure mentalium, quod mentalis amphibologia sit, „ cendum, tunc quando exteriora verba præcise sumpta non habent significationem propriam, & completam, in qua verum sensum efficiant: quia distrahantur a propria significatione per aliquam restrictionem, non voce prolatam, sed interius conceptam, ut si quis voce dicat: *Non comedi talem rem*, & interius subintelligat, *hodie*, vel, *ut tibi dicam*. Sic Suarez Lib. III. cap. x. num. 1. Sanchez Lib. III. cap. vi. n. 15. & omnes. „ Omnes, inquit Leander, restringunt sensum internum media scientia incommunicabili. Idem docet Castropalaus tract. xiv. disp. i. punct. 6. n. 3. „ Rogatus de delicto, quod saltem sub opinione probabili non teneris manifestare, vel ex eo quod non iuridice rogaris, vel ex eo quod grave nocumentum ex manifestatione provenit, negare poteris fecisse, subintelligendo *in carcere*, vel *ad dicendum*. „ Sine controversia itaque Auctores restrictionis pure mentalis defendebant suam sententiam beneficio scientiæ communicabilis, & incommunicabilis.

III. Conferenda nunc sunt principia eorum qui scripserunt post damnatas restrictiones pure mentales. Porro communiter plurimi recentiores, cum amplius defendere nequeant restrictiones pure mentales, has restrictiones appellare ceperunt non pure mentales, seu externas, nihil tamen ipsis exterius addentes præter solam appellationem: quas enim priores Auctores restrictiones internas, & pure mentales vocabant, posteriores easdem restrictiones externas, & non pure mentales appellant: quod demonstratur referendo istorum principia, quibus defendunt has restrictiones, & maxime rationem illam vi cuius externas, & non pure mentales præfatas restrictiones esse propugnant. Dicunt ergo, has restrictiones externas fieri beneficio scientiæ, seu notitiæ com-

municabilis, & incommunicabilis, inspectis circumstantiis in quibus respondens suam profert propositionem. Adverte tamen, has circumstantias ore tenus ab eis appellari externas: nam non aliud intelligunt nomine circumstantiarum huiusmodi quam causas sufficientes ad honestandas restrictiones mentis; ac si Auctores ante Innocentium XI. docuissent licitum usum restrictionum mentalium sine iusta & urgenti causa; quod nemo, quem sciam, absolute docuit. Sed age, Auctorum principia in medium assero.

IV. P. Dominicus Viva in commentariis in propositiones 26. & 27. damnatas ab Innocentio XI. n. 3. hæc scribit. *Ad restrictionem istam non pure mentalem reducit usum duplicis scientiæ, videlicet communicabilis, & incommunicabilis, quatenus ex circumstantiis apparet verba sumenda esse spectata tantum scientia loquentis communicabili; ut quando Confessarius interrogatur, an aliquid sciat de peccato penitentis. Ut principio duplicis scientiæ, communicabilis, & incommunicabilis, aliquid fuci Auctor prætenderet, statim exemplum Confessarii in medium profert. Quia enim respectu Confessarii usus duplicis scientiæ locum fortassis habere potest, eo quod reipsa Confessarius duplicem personam gerit; facile principium illud verosimile redditur lectoribus minus peritis. Ut autem falsitas illius doctrinæ appareat, advertendum est, quod P. Viva doceat, non solum Confessarium, quem non temere ob oculos lectoris sistit, sed omnes homines, graviori causa urgente, usum duplicis scientiæ adhibere licite posse. Et in hac amplitudine dico, principium illud, seu doctrinam præfaram vi iusti ratiocinii esse aperte falsam, & ab Ecclesia damnatam: nihil quippe differt a doctrina restrictionis pure mentalis.*

V. Et in primis, quod P. Viva hanc doctrinam duplicis scientiæ omnibus exhibeat, res est manifestissima: & ne gratis a nobis dici videatur, eius verba transcribenda sunt. Itaque n. 13. relatâ sententia eorum qui docent, verba quandoque usurpari posse materialiter, seu ut nihil significantia, eaque, ut mendacii suspecta, reiecta, sic concludit. *Verum, quid quid sit de hac opinione, quæ forte mendacium non declinat, satis sit illam inuisse; cum per usum duplicis scientiæ possit tam sigillum sacramentale, quam naturale facili negotio ab omnibus custodiri. Iam habes amplificatum usum duplicis scientiæ ad custodiam sigilli naturalis. Verum, si universam amplitudinem comprehendere cupis, lege quæ numero immediate sequenti superaddit, quem integram transcribo.*

VI. *Ad ultimam. Rustici, qui ignorant oportunas adhibere æquivocationes, debent advertere, num prævalent bono publico occultatio veritatis, an sincera illius confessio, ne proximus decipiatur. Certe quando veritatis occultatio confert ad tuendam salutem, honorem, res familiares, aut ad quemlibet alium virtutis actum: tunc licita est æquivocatio: maior tamen causa requiritur ad superaddendum iuramentum locutioni ambiguo. Quando tamen non occurrit commoda æquivocatio, aut RESTRICTIO EXTERNA, si causa sit gravis, rustici possunt usu Duplicis Scientiæ facile obvio veritatem occultare, non animo decipiendi, sed solum permittendo deceptionem.*

VII. Rogo lectorem meum ut hanc doctrinam serio animo expendere velit: res enim summi momenti est. Ut autem clarius Auctoris mentem penetrare valeas, scias oportet, recentitam doctrinam esse responsionem quam P. Viva exhibet argumento sibi obiecto ab Auctoribus defendentibus restrictiones pure mentales. Quare, ut melius sensum responsionis teneas, argumentum ipsum ob oculos ponendum est verbis ipsius P. Viva, qui illud sibi obicit n. 7. *Quarto, quia passim occurrunt casus in quibus non est licitum veritatem aperire, aut aperiri non potest sine magno incommodo, unde expediens, & studiosa est veritatis occultatio: ergo debet ad id dari via quædam, omnibus obvia, etiam rusticis. Via autem æquivocationis, aut restrictionis non pure mentalis non est facile obvia, & subest omnibus perplexitatibus, & periculis incidendi in mendacium, ne veritas occultanda manifestetur. Contra vero recursus ad restrictionem pure mentalem est obvius, nec continet animum mentiendi.*

VIII. Vim argumenti persensit P. Viva, nempe viam æquivocationis, & restrictionis realis, & externæ non esse omnibus, & semper perviam, maxime rusticis, & minus acutis hominibus. Ideo recurrit ad duplicem scientiam, communicabilem, & incommunicabilem, seu ad restrictionem pure mentalem. *Quando tamen, inquit, non occurrit commoda æquivocatio, aut restrictio externa, si causa sit gravis, rustici possunt usu duplicis scientiæ facile obvio veritatem occultare.* Quod paucioribus verbis dici potest: Si commoda non occurrit restrictio externa, utere interna. Nam usus scientiæ communicabilis, & incommunicabilis nil aliud significat, nisi, *Nescio ad dicendum, quia illud scio scientia incommunicabili; & scio ad dicendum, quia scio scientia, seu notitia communicabili.* Idem omnino, & nil an-

plius dicunt Auctores restrictionis pure mentalis. Et nota, quod ipse P. Viva scribit: *Quando non occurrit restrictio externa. Quid, tum? Adhibenda est interna.*

IX. In morum controversiis dirimendis duo extrema vitanda sunt. Abstinendum est a censura in aliorum opiniones: cavendum ne nimius timor displicendi hominibus veritatis iacturam inducat. Non ergo, ut censoriam virgalem in perdoctum, mihi debito obsequio colendum P. Vivam exerceam, sed ut veritatem summi momenti a vanis commentis vindicem, dico, hanc P. Viva sententiam esse, ut mihi videtur, ipsam propositionem proscriptam. Res est, ut mea præfere opinio, evidentissima absque ulla explicatione. Restrictio pure interna est damnata. P. Viva docet restrictionem pure internam. Ergo &c. Probo minorem. P. Viva docet: Quando commoda restrictio externa non occurrit, tum adhibendum est aliquid quo facilius occultari possit veritas. Sed nihil omnino aliud occurrere valet post restrictionem externam, nisi restrictio interna: quia nihil inter externum & internum medium est. Ergo, dum statuit quod, ubi restrictio non occurrit, confugiendum ad usum duplicis scientiæ; iam vi ipsius argumentationis fatetur ipse P. Viva usum istum duplicis scientiæ facilitatem esse, & consequenter internum. Quoniam, dum quis dicit, *Quando non occurrit restrictio externa, excludit omnia media quæ reddunt restrictionem externam.* Pluribus namque modis, ut suo loco dicitur, restrictio effici potest externa. Ergo, cum absolute quis dicit, *Quando non occurrit restrictio externa, recurrendum est ad id quod est facilius, vi eiusmodi ratiocinii infert, recurrendum esse ad restrictionem internam: quia sola restrictio interna facilior est externa, & rusticis etiam obvia.*

X. Patet ergo vi ipsius argumentationis quod utitur P. Viva, eius opinionem contineri in damnata propositione, seu esse ipsam propositionem proscriptam.

XI. Quæ dicta sunt, confirmantur ipsa terminorum explicatione. Nam usus notitiæ communicabilis, & incommunicabilis est mere internus. Quid umquam aliud intellexerunt Auctores restrictionis mere mentalis, quando dixerunt, *Nescio ad dicendum*, seu nescio scientia communicabili, sive scientia utili ad dicendum? Quid, inquam, aliud intellexerunt, nisi restrictionem pure mentalem? Usus itaque scientiæ incommunicabilis, & communicabilis ad puram putamque restrictionem mentalem reducitur.

XII.

XII. Respondebis fortasse, ita rem se habere, si hæc omnia absolute, & a circumstantiis seiuncta accipiantur; secus vero, si considerentur circumstantiis illigata, atque circumscripta. Usus scientiæ communicabilis, & incommunicabilis internus est absolute spectatus; externus autem fit ratione circumstantiarum quæ in praxi occurrunt. Hic est ultimus receptus, ad quem confugiunt; & istud fopsissima est potissima errandi causa. Quænam sunt istæ circumstantiæ, quarum vi usus internus scientiæ incommunicabilis evadat externus? Assigna ergo principium illud respectu omnium indiscriminatum hominum, quod externum constituit usum notitiæ incommunicabilis. Neque enim nunc sermo est de persona quapiam particulari, ut de Confessario, de secretario Principis, aut de alia simili: sed de hominibus, de rusticis, qui nullo characterè, nulla dignitate distinguuntur. Casus enim Confessarii, secretarii, iudicis qui duplicis personæ munus gerunt, infra singillatim dispiciemus. Controversia ergo est de hominibus nulla peculiari circumstantia personam afficiente distinctis. Responde itaque: quænam hæc circumstantiæ quæ ab interiori mentis sinu extrahant conceptus internos? Non sane aliæ sunt quam causæ quas omnes Auctores assignant, ut restrictiones pure internas, tanquam licitas, defendant. Quando periculum est propriæ salutis, honoris, rerumque familiarium, hæc sunt circumstantiæ vi quarum notitia veritatis fit incommunicabilis. Et quia notitia isthæc hic & nunc, attento periculo amittendi vitam, aut honorem, aut res familiares, quæ circumstantiæ externæ sunt, fit non utilis, immo noxia ad manifestationem; ideo usus scientiæ incommunicabilis externus evadit, & restrictio nuncupatur non pure interna. Ita ratiocinatur P. Viva, & cum eo alii recentiores plurimi.

XIII. Iam quisque ratione præditus evidenter percipit, aut nullas dari restrictiones mentales, aut, si quæ dantur, eas profus esse quas defendit P. Viva. Expende propositionem damnatam extractam ex P. Sanchez: expende ea quæ dicit Sanchez loco laudato, ubi reperies: *Causa utendi iis amphibologiis est, quæ res id necessarium, aut utile est ad salutem corporis, honorem, res familiares tuendas, vel ad quemlibet alium virtutis actum; ita ut veritatis occultatio censeatur tunc expediens, & studiosa.* Hæc est propositio proscripta P. Sanchez. Neque quisquam ex tot Doctoribus, qui defendebant restrictiones pure mentales, docuit, licitum esse uti restrictio-

bus præfatis absque iusta causa. Nemo quocumque eorum dixit, quod hæc causæ propter quas licitum asserbant dictum usum, redderent restrictiones præfatas externas. Quid plura? Causæ istæ recententur in propositione damnata. Ergo dicendum vel quod propositio damnata non sit damnata; vel quod causæ recentitæ in eadem propositione damnata nullo modo externas reddant restrictiones mentis, quæ absolute internæ sunt. Ex alia parte P. Viva nullam aliam circumstantiam respectu rusticorum hominum assignat præter laudatas causas. Si enim quæretur, cur notitia, seu scientia sit incommunicabilis; respondet, quia est occulta, quia eius manifestatio inducit aut vitæ, aut honoris, aut rerum temporalium iacturam. Ergo eius doctrina re ipsa in propositione proscripta continetur.

XIV. P. Claudius La Croix conceptis verbis confirmat ea quæ diximus, nempe: causas defendendi vitam, honorem &c. esse circumstantias quæ restrictionem pure mentalem constituunt non pure mentalem. Inquit enim: Si causæ sint gravissimæ, tunc restrictio non erit pure mentalis; si vero causæ non sint graves, restrictio erit pure mentalis. En illius verba Lib. III. part. 1. cap. 11. dub. 4. n. 289. §. 7. *Quando non sunt valde graves causæ ita restringendi, si fiat restrictio, præsertim ex parte solius respondentis, communitè erit pure mentalis, adæque illicita. V. g. pater interrogat filium, Fusti ne in popina? Non licet filio dicere, Non fui, subintelligendo, ut tibi constet, ut fateri debeam. Ratio est, quia ubi non sunt graviores causæ restringendi, interrogatio censeatur fieri absolute secundam verba tantum; & sic habet commune iudicium hominum: nam interrogans habet ius interrogandi, neque est supra humanam infirmitatem tum respondere secundum verba præcise: ergo hæc circumstantiæ non sunt tales, ut possit censeari simul cum verbis constituere orationem manifestativam alicuius quod in mente reservatur: ergo est restrictio pure mentalis.* Hæc doctrina paucis verbis significat, quando est periculum perdendi vitam, aut quid simile, restrictio mentalis est licita, quia non est restrictio pure mentalis: manifestatio enim veritatis cum periculo vitæ est supra humanam infirmitatem; ideo tunc restrictio pure mentalis non est pure mentalis. Cur? quia tunc præsumere ego debeo quod tu non me interrogas, ut tibi revelem crimen occultum. Lepida sane doctrina. Sed audi quæ præcedenti n. 288.

scri-

scribit. Si me interrogas, an occiderim Caium, respondeo, Non occidi: & licet occiderim, non mentior, nec pecco: quia in circumstantiis illis in quibus crimen est plane occultum, quod si fatear, periclitatur vita mea, non deo presumere, nisi aliunde mihi constet, quod me interrogas, an crimen commiserim absolute, quia non habes ius ad me ita absolute interrogandum; neque in illis circumstantiis teneor ut quod nequidem semiplene est probatum, revelare tibi cum certa iactura vita mea, quamvis tu etiam esses iudex meus: ad hoc enim me obligare esset nimis durum, & superans humanam imbecillitatem, ut plurimi docent cum Cardenas. Integrum hunc locum excrispi, non quod omnia quæ in eo dicuntur, improbem (quia approbo & ego, reum non teneri ad revelandum crimen quod est occultum, & nec semiplene probatum) sed ut confirmem quod proposui, nempe Auctores istos docere periculum perdendi vitam esse causam quæ valet restrictionem pure mentalem reddere non pure mentalem: quod est idem ac dicere, restrictionem pure mentalem licitam esse, quoties imminet vitæ discrimen; seu mendacium esse licitum gravi urgente causa. Restrictio enim pure interna mendacium est.

XV. Hanc suam doctrinam explicat, & inculcat P. Claudius La Croix Lib. VI. part. II. cap. III. n. 1087. ubi, relatis pluribus modis custodiendi sigillum, sive sacramentale, sive naturale, concludit, extra similes gravissimos casus amphibologias esse mendacia. Et quod, inquit, dictum est de Confessario, valet de omni alio obligato ad sigillum. Extra hos autem, similesque casus gravissimos foret mendacium sic uti vocibus. Porro, quando veritas celari potest modo minus suspecto de mendacio, hic adhiberi debet, & tum prius utendum extremo medio, quando necessitas urget. Etiam Cassianus docebat, mendacium adhibendum esse per modum elebori in extrema necessitate. Fateatur ergo P. La Croix conceptissimis verbis, licere in extrema necessitate custodiendi sigillum, non solum sacramentale, sed etiam naturale aliisque similibus casibus, uti locutione talibus vocibus compacta, quæ extra hos gravissimos casus foret mendacium. Quod sane idem omnino est ac dicere, mendacium in extrema necessitate non esse mendacium, seu in extrema necessitate mendacium esse licitum: quæ est Cassiani, aliorumque doctrina ab Ecclesia proscripta. Unum tamen fateor, P. La Croix cautius scribere pluribus aliis recen-

tioribus. Defendit enim in solis extremis casibus restrictiones mentales. Sed etiam magis sincere fateatur, eandem locutionem in extrema necessitate non esse, extra vero necessitatis casum, esse mendacium: quod profusus significat, in extrema necessitate mendacium licitum esse, secus necessitate sublata.

CAPUT XIV.

Causa cur recentiores plurimi veipsa defendant restrictiones pure mentales proscriptas. P. Sanchez improbat in antecessum posteriorum Casuistarum sententiam. Periculosiores sunt plurimum recentiorum opiniones de restrictionibus iuramento firmatis, quam antiquorum doctrina de mendacii licito usu. D. Aug. impletive adversus restrictiones iuramento confirmatas.

I. PRIMA & potissima causa cur plurimi recentiores Casuistæ defendant restrictiones pure mentales proscriptas ab Ecclesia, est nimius, & impotens amor erga Auctores qui restrictiones pure mentales docuerunt. Priusquam tamen ultra progredior, & stor mejneminem carpere velle, tanquam unus obsequentem erga Sedem apostolicam. Fateor omnes voce, & ut ipsi credunt, reipsa detestari restrictiones pure mentales in sensu ab Ecclesia damnato. Eo ergo pertinet quæ dicturus sum, ut evincam, recentiores præfatos eodem ipso tempore quo damnant restrictiones pure mentales, easdem approbare, prout mihi videtur, salvo meliore iudicio & debito obsequio erga eosdem Auctores. Quas excusationes sæpissime, & forte ad quorum usque fastidium, præmittimus, qui tempore infelicissimo scribimus, quo libera, & sincera explicatio veritatis vitio veritatis calumniandi, vel propria commoda promovendi, quod semper absit; maxime vero in causa in qua de æterna aut vita, aut morte agitur. Sed ad rem.

II. Potissima itaque deceptionis causa hæc est, quod posteriores Scriptores doceant, Pontifices summos, Alexandrum VII. & Innocentium XI. damnasse propositiones, ut iacent, non autem ut sunt in Auctoribus qui illas docuerunt. Volunt enim præfatas propositiones a delatoribus earundem fuisse adulteratas; vel, prout reperiuntur in Auctoribus, ex quibus decerptæ fuere, suis limitibus esse temperatas. Ita communiter docent P. Viva, P. Cardenas, P. La Croix, P. Sporer tract. III. in Decal. c. 1. sec. 2. n. 112. pag. 218. Certum autem & manifestissimum est,

est, propositiones damnatas de restrictionibus mentalibus doceri a P. Sanchez Lib. III. in Decal. c. VI. n. 15. & 19. & seq. in eodem obvio sensu in quo sunt damnatæ absque ullo limimento, vel fuce. Nihilofecius, ut innui, Scriptores recentiores contendunt, non fuisse damnatas, ut sunt in Sanchez, & in aliis Auctoribus. Audiamus P. Viva in commentariis ad illas propositiones n. 1. Utraque propositio a plurimis primi subsellii DD. videbatur doceri apud Dianam P. II. tract. xv. resol. 25. & P. III. tract. VI. ref. 3. & apud Sanchez Lib. III. c. VI. n. 15. & 19. & non nemo ad quinquaginta DD. laudat pro utraque propositione. Verum, si attente mens plerorumque istorum cum eodem Sanchez inspicatur, & si advertatur ad casus in quibus docent has amphibologias licere, & eorum fundamenta; liquido apparebit eos nolle licitas esse restrictiones pure mentales, quas Pontifex ut mendacia damnat, sed solum restrictiones non pure mentales, aut equivocationes, & ad summum locutionem materiale.

III. Huic fallaci doctrinæ innixi Iansenistæ plurimos ab hinc annos vexant, turbantque Ecclesiam. Et ipsi damnant oretenus quinque propositiones absolute ut iacent; sed eas reperiri in IANSENIO, illumque eas docuisse in sensu damnato, perfractæ negant. Si tanto æstu, & fervore hoc vastrum Iansenistarum effugium diris devovet P. Viva, & omnes vere improbamus, cur ad illud confugit, ut Sanchez cum aliis Casuistis defendat? Qui negat damnatas propositiones de restrictionibus mentalibus in terminis usque ad unicam syllabam reperiri in Sanchez, Solem in meridie lucere inficiatur. Quid ex hac doctrina Patris Viva profuit? Summum extremumque malum. Nam, dum negat damnatas propositiones reperiri in Sanchez, defendit doctrinam Patris Sanchez esse immunem ab omni censura. Hinc inferitur, Pontificem reipsa nihil damnasse: quia restrictiones pure mentales, prout eas Sanchez cum ceteris Theologis docet, non sunt damnatæ. Quæro, cur tam sollicita est Ecclesia, ut evincat quinque famosas propositiones reperiri in Iansenio, & in sensu Iansenii esse damnatas? Prima fronte parum referre videtur quod in Iansenio sint, & quod damnatæ quoque sint, ut reperiuntur in præfato Iansenii Libro, dummodo, ut iacent, ab omnibus tanquam damnatæ reliciantur. Verum, licet primo aspectu ita appareat, si tamen res penitus inspicatur, mortiferam sub hoc colore latere venenum comperiemus.

Quia, cum reipsa præfata propositiones reperiantur in Libro Iansenii, si non essent damnatæ, prout sunt in eodem Libro, & in sensu quem præferunt in illo Libro, sectatores Iansenii possent libere eas docere, defendere, & prædicare. Et, si eis opponeretur, quod sint damnatæ, reponerent, esse damnatas, ut iacent, non in sensu Iansenii, & se eas defendere in Iansenii sensu, non ut iacent. Et sic frustranea esset pontificia constitutio, nihilque damnasset Pontifices summi, & exitialis doctrinæ pestis brevi universam inficeret Ecclesiam.

IV. Hæc omnia sequuntur damna ex doctrina Patris Viva, & aliorum defendentium propositiones Casuistarum non esse damnatas, prout reperiuntur in P. Sanchez, in P. Tamburino, in P. Escobar, in P. Baunio, in P. Castropalao, in P. La Cruz: quoniam, cum ex una parte certissimum sit propositiones damnatas doceri ab eiusmodi Doctoribus, & cum ex alia parte commentatores doceant, non esse damnatas in sensu quo sunt in istorum Libris: inde est quod & Casuistæ libere excrispant restrictiones pure mentales, licet eas appellent non pure mentales, & casus omnes qui reguntur doctrina propositionum damnatarum, defendant. Ceterum, quia facti controversiam nunc veramus, quæ non ita facile cavillis eludi potest, lubet eam in ultimo certitudinis gradu constituere, etiam si subire debeam prolixitatis notam. Quæro itaque a P. Viva, an Theologi aliqui docuerint aliquando restrictiones pure mentales, & alias propositiones damnatas. Negare id non audebit. Neque enim Pontifices damnarunt propositiones quas defendunt Turcæ, Indi, Iaponenses; sed quas propugnabant Theologi catholici. Fuerunt igitur damnatæ illæ restrictiones pure mentales, quas Theologi catholici docuerunt. At Theologorum nemo apertius illas docuit ipso Sanchez, Tamburino, aliisque a quorum Libris extractæ fuerunt. Doctrina igitur istorum Theologorum in hac materia improbanda est. Verum, missa argumentatione, ut palam omnibus fiat, evidenter falsum esse quod scribit P. Viva, doctrina unius ex citatis Auctoribus isthuc transcribenda est.

V. P. Th. Sanchez Lib. III. in Decal. c. VI. n. 12. proponit questionem de restrictionibus non pure mentalibus, & pure mentalibus his verbis. „Posterior difficultas est, „quando sit periculum, aut illicitum am- „phibologia aliqua uti iuramento ad si- „gnificandum aliquod verum iuxta mentem

„ iurantis, at iuxta diversum sensum ab eo quem audientes excipiunt. Qua in re quidam Doctores sentiunt, id carere mendacio, & consequenter ex causa iusta licitum esse, quoties verba quæ usurpantur, sunt ex significatione sua, & communi audientium usu, aut saltem sapientium usu ambigua, & proinde utrumque sensum recipientia, secus quando talia non sunt, sed in sensum verum detorquentur ex solo aliquo addito mente iurantis concepto: id enim dicunt semper esse mendacium, & consequenter periculum mortale in quovis eventu. Ducuntur, quod nisi id sit mentiri &c. Refert argumenta illorum qui defendunt restrictiones pure mentales esse mendacia; deinde proponit regulam primam pro verbis ambiguis, de quibus nulla est difficultas; ideo, illa missa, excipio secundam.

VI. „ Secunda regula sit. Possunt quoque absque mendacio usurpari, et si verba ex sua significatione ambigua non sint, nec eum sensum habeant, si revera, attentis circumstantiis loci, temporis, & personæ, ac modi interrogandi, verba eum sensum faciant iuxta interrogantis intentionem, quam respondens concipit. Constat exemplis &c. En restrictiones non pure mentales, quando nempe verba, licet ambigua non sint absolute accepta, ex circumstantiis tamen loci, temporis, & personæ sensum suscipiunt, & constituunt restrictionem externam. In regula autem sequenti, quæ est in ordine tertia, restrictiones pure mentales docet fuso calamo. Et ex hac tertia regula sub n. 15. posita decerpta est propositio damnata xxvi. Hæc ergo excipienda est.

VII. „ Tertia regula est. Possunt quoque absque mendacio ea verba usurpari, etiam si ex sua significatione non sint ambigua, nec eum sensum verum admittant ex se, nec ex circumstantiis occurrentibus, sed tantum verum sensum reddant ex aliquo addito mente proferentis retento, quodcumque illud sit. Ut (incipit propositio damnata) si quis, vel solus, vel coram aliis, sive interrogatus, sive propria sponte, sive recreationis gratia, sive quocumque alio fine iuret se non fecisse aliquid quod revera fecit, intelligendo intra se aliquid aliud quod non fecit, vel aliam viam ab ea in qua fecit, vel quodvis aliud additum verum, revera non mentitur, nec est periurus. Hic definit damnata propositio.

VIII. Quis est tam fractæ frontis, ut negare audeat propositionem damnatam conti-

neri in Sanchez? Aut quis obtrudere potest, illam propositionem in Libro Sanchez proferi alium sensum; cum nec verbum ibi reperitur quo ab errore purgari illius doctrina queat? Quin principium adeo falsum propositioni damnatæ præmittit Sanchez, ut quamlibet interpretationem excludat. Statuit enim verba usurpari posse, etiam si non sint ambigua, nec sensum verum admittant ex se, nec ex circumstantiis occurrentibus; sed tantum verum reddant ex aliquo addito mente proferentis retento, quodcumque illud sit. Hoc principio præiacto exemplum promittit, quod est ipsa propositio damnata, Ut si quis, vel solus &c. Volvat nunc, revolvatque P. Viva totam Sanchez disputationem: & si vel unicuique verbum invenerit quod revera temperet errorem damnatæ doctrinæ, tunc & ego a censura Sanchezii doctrinam liberabo. Quare laudanda est sinceritas P. Cardenas, qui diff. xix. cap. i. ingenue fateatur, Sanchez docuisse opinionem de restrictione mentis cum aliis pluribus. Non tamen probo, quod postea idem Cardenas utatur doctrina Sanchez in applicandis præfatis restrictionibus. Quapropter caute legendus est, ut infra ex P. La-

admonebimus. IX. Tantum vero abest ut propositio damnata ab Innocentio XI. ut iacet differat aliquo modo a doctrina P. Sanchez, quin clarior, & apertius in eiusdem opere agnoscitur error. Ex iis namque quæ antecedunt propositionem damnatam, evidentissime constat, ibi sermonem esse de pura putaque restrictione mentali; ita ut nulli interpretationi, violentiæ locus pateat. Ex iis vero quæ propositio præfata consequuntur, evidenter quoque colligitur, ipsum Sanchez defendere suas restrictiones pure mentales, non obiter, sed ex professo, & lato calamo: eas namque rationes, seu verius paradoxa in medium affert, ut damnatam doctrinam defendat, quæ si admittantur, actum prorsus est de humana societate. In primis adducit verba ex sacre Scripturæ Libris petita momenta, quæ Cassianus adhibuit, ut propugnaret mendacia. Deinde suas rationes promittit, quarum aliquas isthuc transcribam. Tertio, inquit, probatur. Quia cum mentiri sit contra mentem ire, verba externa mere materialiter se habent ad mendacii rationem, ac nihil prorsus refert, sive vera, sive falsa in se sint; sed sola proferentis mens attendenda est. Et ne fortasse temperamentum istud, quo error damnatæ doctrinæ corrigitur? Quoties ergo loquens intentionem non habet mentiendo, hoc

hoc sufficit, ne mentiatur; sive vera, sive falsa sint verba quibus suos exprimit conceptus? Hæc doctrina si admittatur; quid in Patribus, quid in pactis, in fœderibus, in commerciis habebimus certi? Hac ipsa ratione non ita pridem propugnabatur, licitum esse ita adolere, sacrificia offerre, victimas litare, templa, & altaria erigere idolis. Sed quæ sequuntur recenseamus. Rursus confirmatur: quia verba illa externa, quatenus a iurante proficiuntur, non significant quod alii percipiunt, sed quod ipse vult; quamvis non adæquate id significant, sed inadæquate, utpote quæ non significant, & expriment quid iurans in mente habet. Quarto, quia si totam Sanchez disputationem ab adstantibus, diceret aliquid quod ita ut sonat, esset falsum, & continuans submissa voce ab aliis non perceptibili, diceret additum, quo id redderetur verum, non mentiretur; cum tota propositio ore prolata vera sit, & ad veritatem, mendaciumve nil confert totam, aut solam illius partem ab aliis percipi. Ergo idem est, si additum illud SOLA MENTE retineatur. Numquid hæc ratio temperat, moderat laxitatem doctrinæ damnatæ? Nonne solidum est illud principium de voce submissa ab aliis non perceptibili, quo utitur ad licitum defendendum usum illius restrictionis quæ in sola mente claudit: additum illud quo propositio redditur vera? Quinto, quia licet verbis ex se ambiguis uti absque mendacio, quamvis iuxta expressam interrogationem, & externam responsionem eum sensum verba non admittant, & expresse omnem amphibologiam excludant, concipiendo alium sensum in mente, ut ex fere omnium mente dicemus num. ult. Cur ergo mendacium erit uti verbis ex se non ambiguis, si ex conditione in mente retenta verum sensum efficiunt? Sexto, quia mendacium non tantum est, quando verbis exprimere quis intendit quod non habet in mente, sed etiam factis ipsis, ut docet D. Th. 2. 2. q. xi. art. At non mentitur qui aliquo facto, v. g. dirigendo gressus versum aliquam partem, ad quam ire non intendit, non vult significare se animum illuc eundi habere, etsi videntes id concipiant, sed tantum vult occultare animum suum alio eundi, ut docet D. Th. eo art. 1. ad 4. Similiter ergo non mentitur qui verbis qualibuscumque non pure dicit aliquid significare quod non est, sed tantum occultare aliquam veritatem audientibus, intendendo dicere, quod est verum secundum suum sensum.

X. Hæc sunt rationes quibus suam opinionem de restrictionibus pure mentalibus San-

chez evincere contendit. Est ne in harum aliqua quidquam quod mitiget sensum propositionis damnatæ? Aliqua omisi brevitatis gratia; sed fidem meam oppignoro, me nec verbum omisisse quod temperare valeat, aut mitigare proscriptam laxitatem. Non est nunc opportunum ostendere, quam immerito, & per summam iniuriam in sua opinio- nis confirmationem laudet D. Th., cuius verba, quæ loco cit. habet, sufficit excipere. Ad quartum dicendum, quod sicut aliquis verbo mentitur, quando significat quod non est, non autem quando tacet quod est, quod aliquando licet; ita etiam simulatio est, quando aliquis per exteriora signa factorum vel rerum significat aliquid quod non est; non autem si aliquis prætermittat significare quod est.

XI. Neque pariter sermonem producam, ut oppugnem has Sanchezii rationes, quia iam supra id præstiti. Eas nunc recensui ob id dumtaxat, ut ostenderem, hunc Auctorem revera docuisse propositiones proscriptas ab Ecclesia, easque probasse rationibus, quæ non modo non mitigant, sed augent errorem proscriptum. Si enim sufficit intentio loquentis ad tollendam malitiam mendacii; si verba externa mere materialiter se habent ad mendacii rationem, ac nihil prorsus refert sive vera, sive falsa in se sint, ut contendit ille; nemo profecto, nisi nimio, & impotenti partium studio preoccupatus sit, excusare audebit doctrinam istius Auctoris ab Ecclesiæ censura.

XII. Possim amplius confirmare quæ dixi, transcribendo responsa quæ exhibet P. Sanchez ad rationes quibus Caietanus, Sotus, & alii Theologi plurimi improbant restrictiones pure mentales; sed ea brevitatis gratia prætermitto. Liber Sanchez omnibus patet. Quis- que periculum facere valet, si quid ego minus sincere exposui. Pauca solum verba transcribo ex responsione ad primam rationem Caietani, Soti, & aliorum, qui ex restrictionibus pure mentalibus inferebant innumera absurda, & destructionem humani commercii. Inquit ergo Sanchez loco citato. Cessant ea absurda quæ utique sequerentur, si diceremus illis verbis indifferentes uti licere. Immo hoc est utilissimum ad tegenda multa quæ tegere opus est, nec tegi absque mendacio possent, nisi modus hic esset licitus. Quia verba ex se ambigua non passim inveniuntur. Responsio quoque ad tertium argumentum confirmat id quod proposui. Ad tertium negandum est non consonare os menti: quippe mens non intendit dicere quod verba exterius sonant, sed ea in sensu vere mente concepta proferre.

XIII. En quam manifeste ipsemet *P. Sanchez* confutet suos adversarios. Candide fateatur ille amphibolia exteriori plura tegi non posse. Quare, nisi modus restrictionis pure mentalis licitus sit, multa tegi nequeunt absque mendacio. Cur? Quia verba ex se ambigua non passim inveniuntur; quod verissimum est. Addi potest, quod verba ambigua sapissime audientes reiiciunt, quive tot interrogationibus urgent respondentem, ut æquívocationi externa locus minime relinquatur. Quare concludit *P. Sanchez* admittendum esse usum restrictionis mere mentalis, nec timendum de mendacio: quia mens nra intendit dicere quod verba exterius sonant, sed iuxta sensum intra mentem retentum. Causas vero sufficientes adhibendi eiusmodi restrictiones assignat loco citato n. 19. his verbis. *Causa vero iuxta utendi his amphibologiis est, quoties id necessarium, aut utile est ad salutem corporis, honorem, res familiares tuendas; vel ad quemlibet alium virtutis actum, ita ut occultatio censeatur tunc expediens, ac studiosa.* Hæc est ipsamet, sine ullius syllabæ varietate, propositio 27. damnata ab Innocentio XI.

XIV. Ex quibus omnibus clarissime colliguntur duo. Primum, *P. Sanchezium* docere propositiones prout sunt ab Ecclesia damnatæ. Quia Ecclesia damnat has propositiones in eo obvio quem præferunt sensu. At in hoc eodem obvio quem ex se præferunt sensu, eas docet Sanchez: non enim aliquid in tota illa disputatione habet quo corrigat præfatam doctrinam; quin rationes quas promittit ad propugnandas dictas propositiones, maiorem redolent laxitatem. Nemo itaque, nisi qui in meridie cæcutire velit, obrudere iure valet, easdem propositiones esse damnatas prout iacent; non vero prout sunt in Auctoribus e quibus fuerant decerptæ; quemadmodum scribit *P. Gabriel Daniel* sin addito ad suam dissertationem de restrictione mentali, & confirmat *P. Viva*, & alii. Secundum est, ipsum *P. Sanchez* confutasse adversarios. Quoniam, ait, restrictiones externæ, seu verba ambigua, & ab externo signo determinabilia, non semper occurrunt; ideo recurrendum est ad restrictionem mere internam: & ipse *P. Viva* hac utitur doctrina, ut vidimus, pro rusticis, seu hominibus ingenii minus acuti. *Quando tamen non occurrit commoda æquívocatio, aut restrictio externa, si causa sit gravis, rustici possunt usu duplicis scientiæ facile obvio veritatem occultare. Videntur? Quando rustici, & consequenter artifices, &*

communiter homines, nesciunt efformare æquívocationem, aut externam restrictionem, isti omnes utantur restrictione illa obvia cuiusque rudis, nempe duplicis scientiæ, seu nescio ad dicendum, nescio ut manifestabile, quod paucioribus verbis dici poterat; quando non occurrit æquívocatio, aut restrictio externa, utere interna. Idque magis patebit, si advertatur, *P. Viva* excludere omnem externam restrictionem: nam excludit æquívocationem, quando non occurrit commoda æquívocatio: reiicit quoque restrictionem externam, quæ aut per verba ex se ambigua, aut per verba ex signo, vel circumstantia exteriori determinata, prodat sensum internum. Excluis autem his omnibus exterioribus locutionibus, confugit ad usum notitiæ internæ incommunicabilis, idest ad restrictionem internam, cum externam ut insufficientem iam reiecerit. Sed restrictio mere interna est proscripta. Ergo &c.

XV. Obiicies. Quo pertinet tantum studii, ut *P. Sanchez* auctor probetur propositionum damnatarum? Id non aliud indicare videtur nisi vel simultatem, vel voluntatem detrahendi viro de Theologia optime merito. Nihil liquidem refert quod hic, vel Auctor docuerit sententias proscriptas, dummodo doctrina damnata reiiciatur. Resp. Hæc obiici posse a quibusdam minus in theologica facultate peritis, nullus ambigo. Verum ab illis quero, cur tam sollicita Ecclesia sit, ut ostendat, quinque propositiones reperiri in IANSENIO, & in sensu IANSENII esse damnatas? Non sane ob aliam rationem, nisi quia, semel admisso non est proscriptam doctrinam prout reperitur in Libro ex quo decerpta est, proscriptio Ecclesiæ frustranea esset, nihilque damnalet: quoniam Iansenii asectæ detestarentur, sicut reipsa se detestari asserunt, quinque propositiones proscriptas ut iacent; sed effutirent semper, sicut effutiant, illas non contineri in Iansenio, saltem eo in sensu quo proscriptæ sunt: & hac via possent impune infectam Iansenii doctrinam mentibus instillare. Quod effugium sapienter Romana Sedes occlusit, ut fidelibus suis damnatam doctrinam cave-ret. Porro, si in Iansenistis omnes detestamur hanc subdolam incedendi viam; cur in simili causa in aliis pariter improbanda non erit? Quod duæ propositiones, nempe 26. & 27. proscriptæ ab Innocentio XI. reperiantur in Libro *P. Sanchez*, evidentissime demonstratum est. Et nescio, an aliquod factum simile, de quo adhuc iuridice non constat, possit

possit evidentius probari. Quo posito, iam responso patet, me, non animo detrahendi *P. Sanchez*, sed desiderio liberandi fideles a periculo amplectendi proscriptam doctrinam, ostendisse in Libro *P. Sanchez* damnatas reperiri propositiones. *P. Sanchez* summo obsequio, ceu virum in Theologia, ac sacris Canonibus apprime versatum, suspicio, & pietate, morumque probitate ornatum veneror; sed subdo, in hoc innocenter errasse; subdo non errasse solum, sed errasse cum plurimis aliis & doctis, & gravissimis Theologis. Erravit defendens opinionem quæ, si communior, satis communis erat. Nihil ergo fama, & decus tanti Theologi decrevit, quod docuerit opinionem quam ipse reputavit probabilem; & forte veram, quamve alii Theologi propugnabant. In id ergo curæ nostræ incumbunt, ut fideles a doctrina damnata avocemus: quoniam, si lectores, interpretationibus *P. Viva*, Danielis, & aliorum decepti, in praxim reducant quæ docet *P. Sanchez* de restrictionibus mentalibus; certissime, ut ego quidem arbitror, amplectuntur doctrinam ab Ecclesia proscriptam: quia certissimum est dictas propositiones damnatas in præfato Libro doceri absque ulla correctione. Et, quam verum id quod asserimus, sit, patet ex ipso *P. Viva*, qui, ut defendat propositiones proscriptas non reperiri in sensu proscriptiois in *P. Sanchez*, & aliis Auctoribus plerisque ab eodem *P. Sanchez* citatis, reipsa, ut probavimus, docet doctrinam restrictionum pure mentalium.

XVI. Id demum quod nos coegit plus iusto sermonem producere, est maxima causa quam versans gravitas. Si duos Libros integros exaravit Augustinus, ut controversiam de solo mendacio officioso, quod limite peccati venialis non excedat, pro dignitate tractaret, non erit certe damnanda in nobis prolixitas, qui non solius mendacii, sed periurii gravissimi; non mendacii solius ob vitam proximi, aut propriam, aut salutem æternam obtinendam prolati, sed mendacii, & periurii perpetrati ob honorem, ob res familiares, merces scilicet inarcescibiles custodiendas, causam gravissimam agimus. Quamobrem cum Augustino dicerem: Si questio mihi esset de solo officioso mendacio, haudquaquam tam longum produxissem sermonem; maxime, si iuxta Cassiani limites, in extremo tantum casu vitam tuendi humanam mendacio uterentur homines: non quod vel in tali eventu mendacium approbem. *Vesum* (inquit Augustinus Lib. cont. Mend. c.

ix.) quod fatendum est, ita humanos animos quadam compensativa peccata perturbant, ut etiam putentur debere laudari, ac potius recte facta dicuntur. Quare dicerem adversariis: Si pro humana servanda vita, si pro confutando sacro baptismate infideli animam agentis, restrictiones vultis adhibere mentales; eas, tamen invitatus, præterirem forte, aut non tam vehementer commoverer. At, cum in præsentia causam agamus de mendacio iuramento firmato, omnis postulat ratio ut non verbis, non prolixitati parcamus, quo periuria, quoad fieri potest, fugienda suadeamus. Dicam itaque cum Augustino laud. Lib. c. xxx. *Aut ergo cavenda mendacia recte agendo, aut confitenda sunt penitendo; non autem, cum abundant infeliciter vivendo, augenda sunt & docendo. Sed eligat qui hoc putat, unde subveniat periclitanti homini ad quamlibet salutem qualiacumque mendacia, dum tamen & apud tales obtineamus nulla causa nos ad peierandum, & blasphemandum oportere perducere. Ista saltem scelera vel ampliora stupris, vel certe non minora iudicemus.*

XVII. Finem huic capiti impono aliis *D. Augustini* verbis, quæ mirum in modum quadrant in hæc nostra infelicissima tempora, quibus non mores ad leges, sed leges ad mores inflectuntur. Non modo periuria perpetrantur; sed, inquit Augustinus laudato Libro c. xviii. *sunt in eis docti, qui etiam regulas figant, sine se constituunt, quando debeat, & quando non debeat peierari. O ubi estis fontes lacrymarum? Et quid faciemus? Quo ibimus? ubi nos occultabimus ab ira veritatis, si non solum negligimus cavere, sed audemus insuper docere periuria? Viderint enim insuper assertores, defensoresque mendacii, quale genus, vel qualia genera mentiendi eos iustificare delectet. Saltem in Dei cultu concedant non esse mentiendum, saltem sese a periuriis, blasphemisque contineant, saltem ubi Dei nomen, ubi Deus testis est, ubi Dei sacramentum interponitur, ubi de divina religione sermo promittitur, sive conferitur, nemo mentiatur, nemo laudet, nemo doceat, & præcipiat.*

CAPUT XV.

Alia causa cur recentiores plurimi reipsa doceant restrictiones pure mentales, & consequenter mendacia. Refellitur explicatio qua P. La-Croix interpretatur propositiones damnatas. Eius iudicium in P. Cardenas approbatur, atque in alios extenditur Auctores.

I. **S**ecunda causa cur recentiores plurimi in errore nolentes incidant restrictionis pure mentalis, & consequenter in mendacia, inde ortum ducit quod rerum ordinem pervertant, vilia pretiosis, & corporalia spiritalibus anteposcentes. Hæc duo simul copulare etiam cum veritatis dispendio contendunt: custodiam secretorum naturalium, sacramentalis confessionis, aliarumque veritatum occultarum, quas caritas, prudentia, iustitia, & fidelitas celari iubent; & proprii corporis conservationem, quam sartam retam tueri volunt. Iura humanæ vitæ servandæ, & veritatis occultandæ illarum consistant per illos oportet. Si autem alterutrum perire debeat, pereat veritas, & vita consistat. Si maritus pugione dillicto, uxorem adulteram aggreditur, ut iuramento dato, confiteatur adulterium perpetratum; neget se adulterium perpetrasse, atque negationem iuramento confirmet, ut vitam servet. Causam istam optime explicat Augustinus Lib. cont. mend. cap. xviii. *Quid quod vitæ huius tales amatores, ut eam non dubitent preponere veritati, ne homo moriatur, immo ut homo quandoque moriturus aliquanto serius moriatur; non tantum mentiri, sed etiam petere nos volunt, ut videlicet, ne aliquanto citius transeat vana salus hominis, nomen Dei nostri accipiamus in vanum? Et sunt in eis docti, qui etiam regulas figant, finesque constituent, quando debeat, quando non debeat peierari.*

II. Porro ut hæc duo servent, paradoxon obtrudunt omnium dolosissimum. Opponunt namque, consequi aliqua præcepta esse impossibilia, quæ est hæresis Ianseniana; nisi dicamus, licitum esse usum restrictionis mentalis, qua veritatem occultemus. Nam præceptum custodiendi sigillum urget: tacere non licet, quoniam ipsum silentium veritatem proderet. Ut loquamur ergo necesse est. Dicendum igitur, vel quod præceptum custodiendi sigillum sit impossibile; vel quod verba in tali eventu suam amittant significationem; vel quod relate ad scientiam in-

communicabilem verba aliquem verum sensum contineant non manifestabilem. Ne multa: necesse est ut aliquis modus occultandi veritatem licitus sit. Hoc paradoxon fundatur in ordinis rerum perversione: siquidem istius doctrinæ Theologi pretiosa vilius postponunt, noluntque sanguinis effusione sigillum obtegere, ut Patres docent post Augustinum; sed verborum dumtaxat fallacia. Dicunt, istud esse iugum gravissimum humanam superans fragilitatem.

III. Hoc paradoxon ipsum, quo rerum ordo turbatur sibi obiicit Augustinus, illudque convellit Lib. cont. mend. cap. xviii. *In hoc errant homines quod subdant pretiosa vilioribus. Cum enim concesseris admittendum esse aliquid malum, ne aliud gravius admittatur; non ex regula veritatis, sed ex sua quæque cupiditate, atque consuetudine metum malum, & id putat gravius quod ipse amplius exhorrescit, non quod amplius revereri fugiendum est. Hoc totum ab amoris pervertitate gignitur vitium. Cum enim due sint vitæ nostræ; una sempiterna, quæ divinitus prorsum datur, altera temporalis, in qua sumus: cum quisque istam temporalem amplius diligere coeperit quam illam sempiternam; propter hanc, quam diligit, putat omnia esse facienda: nec ulla estimat graviora peccata quam quæ huic vitæ faciunt iniuriam, & vel ei commoditatis aliquid inique, vel illicite auferunt, aut eam penitus illata morte adimunt. Pluribus rationibus refellit Augustinus præfatum paradoxon, adducitque ubi exemplum mulieris Hierichuntinæ, mentita fuit, ut vitam & suam, & spiritum servaret. Ostendit autem Augustinus, quod mulier illa, si vera fuisset Israelitis, debuisset sanguinis effusione & hospites, & veritatem custodire. Lib. cont. mend. c. xviii. *An non posset interrogantibus dicere: Scitis ubi sint; sed Deum timeo, non eos proditor. Posset hoc quidem dicere, si iam esset vera Israelitis, in qua dolus non esset, quod factura erat per misericordiam Dei transiens in civitatem Dei. Verum illi hoc audito, inquit, illam perimerent, domum scrutarentur... Si tamen a suis civibus esset occisa pro misericordie opere, vitam istam finiendam pretiosa in conspectu Domini morte finisset, & ergo illos eius beneficium inane non fuisset.**

IV. **D.** Augustinus nullo negotio elidit obiectum sophistica. Sigillum custodiendum docet, & sanguinem profundendum vult potius quam aut mentiendum, aut innocentes prodendos. Revolve omnes recentiorum Pro-

babilitarum libros hoc de argumento, & vix unum reperies docentem mortem fubeundam, sanguinem effundendum esse, ut evitetur periculum mendacii officiosi, excepta iustitiæ, & religionis materia. Quæ, ait Augustinus, huic vitæ mortali nocere possunt, summopere horrent: vitam ipsam nimis pretiosam faciunt. Ex quo principio sequitur, eos obicere ut impossibilia illa præcepta quæ aliquando observari nequeant, nisi cum periculo vitæ: de quibus infra.

V. Tertia causa deceptionis est, quod unicum, & peculiarem Confessarii casum permisceant cum aliis casibus. Porro, simul atque de æquivocationibus, & restrictione mentali sermonem instituunt, casum Confessarii, vel Principis Secretarii opponunt. Custodia sigilli confessionis iuris naturalis, divini, & humani est. Debitum conservandi hocce sigillum cuicumque alteri debito præit. Hinc homines christianæ professionis erga istius sigilli custodiam maxima præoccupatione, alioquin iusta, præventi sunt. Qua de causa facillime credunt, & absque debito examine excipiunt quidquid pro istius sigilli custodia in libris legunt. Hoc igitur Confessarii exemplo mens humana persuasa, ad credendum usum duplicis scientiæ communicabilis, & incommunicabilis, aut usum materialem verborum licitum esse, iam veluti quodam pondere pressa inclinat; immo in errorem incidit, quo iudicet, omnibus indiscriminatum hominibus pro occultanda veritate licere iis uti loquendi formulis quas pro custodiendo sigillo Confessarii usurpant.

VI. Plura, immo innumera, proferre possem documenta, quibus hanc quam innuavi erroris causam munirem. Unum aut alterum referam. *P. Gabriel Daniel*, qui communem Theologorum sensum exhibet in sua de restrictione mentali dissert. part. I. num. I. hæc habet. *Quod de Confessario dico, transferas licet ad res alias, sive de arcano gravi agatur, sive de iudice, qui iuxta iuris leges, & formulas non interrogaret, vel absque auctoritate, & legitima potestate. Eademque ratione de sexcentis questionibus ad mores spectantibus iudicandum.* Alii Auctores expressius id docent; quin ampliori potestate, & privilegio donant rudes homines, ignorantes artificium amphibologiarum. Statuunt namque pro istis satis esse ut veritatem occultare intendant iuxta unum ex tot modis quos Theologi adinvenerunt pro veritatis occultatione. Sic *Filliucius* tractat. xxv. cap. xi. num. 328. *Pro rudibus, qui*

nesciunt in particulari concipere amphibologiam, satis est, si habeant intentionem affirmandi, vel negandi in sensu qui continet reapse veritatem, ad quod necesse est ut saltem in universali sciant se posse negare in aliquo vero sensu. Viden? Inventus est tandem verus sensus non solum occultandi, sed etiam negandi veritatem. Idem docent P. Viva, Castropalaus, & communiter recentiores plurimi. Porro infra ostendemus casum Confessarii absolute esse peculiarem. Plura vel de ipso Confessario, quæ a mendacio purgari nequeunt, docent. Perperam ex Confessarii paritate colligunt, quosque homines posse usurpare usum duplicis scientiæ, communicabilis, & incommunicabilis.

VII. Ultima tandem causa cur recentiores in hac questione decipiantur, est falsissima explicatio qua interpretantur propositiones damnatas: quæ vana interpretatio ortum ducit ex prima, quam explicuimus capite præcedenti, causa. Nolunt, ut vidimus, has propositiones esse damnatas prout sunt in Auctoribus, sed ut iacent; & ideo excogitarunt aliquem sensum extraordinarium, in quo illas damnatas fuisse propugnant. Dicunt itaque damnatas esse propositiones 26. & 27. hoc sensu, videlicet si quis restrictionibus pure mentalibus utatur ad quemcumque finem, sine ullo defectu, seu ob quamcumque necessitatem, vel utilitatem. Sic *P. La-Croix Lib. III. par. I. c. xi. dub. 4. §. II. n. 294.* „Cum propositio (inquit) 27. „damnata dicat, *Causa sufficiens utendi his „amphibologiis*, hoc ipso quod dicat *his amphibologiis*, sufficienter significat quod per „amphibologias prohibitas intelligantur restrictiones illæ pure mentales de quibus habebat propositio 26. immediate damnata: „additque hæc damnatio, non esse licitum illis uti ob quamcumque necessitatem, vel utilitatem. “ His ultimis verbis Auctor iste indicat, nos non debere uti his amphibologiis ob quamcumque necessitatem, vel utilitatem, nimirum sive gravem, sive levem; seu, clarioribus verbis, prohibitum esse illas restrictiones usurpare, qualibet data occasione, & extra casum gravissimam, & extremam necessitatis. Et quamvis verba, quibus *P. La-Croix* suam exprimit interpretationem, sint subobscura; attamen hunc esse eius germanum sensum, colligitur ex eius doctrina, qua statuit, causas graves efficere ut restrictio non sit pure mentalis, & contra, causas leves reddere amphibologiam pure mentalem. Hoc iam demonstratum est. Lege quæ docet

ibid. §. 7. n. 209. ubi ait: „Quando non sunt valde graves causae ita restringendi, si fiat restrictio erit pure mentalis. “ Lege quae scribit *Lib. VI. n. 1687.* „ Extra hos autem similesque gravissimos casus foret mendacium sic uti vocibus. “ Consule quae dixi *cap. x. & cap. v.*

VIII. Hanc interpretationem, a P. La-Croix paucis, & subobscuris verbis traditam, apertius docent alii. Pluribus omissis, describam interpretationem quam non ita pridem dedit Auctor Allegationis editae in defensionem Patris Cattanei adversus saepius laudatum P. Orsi. Ille autem ita scribit §. 27. „ Troppomal si appone chi pensa, essere state generalmente dannate, come cose scandalose, tutte le locuzioni ambigue, gli equivoci, le restrizioni, perchè tali cose si nominano nelle proposizioni 26. 27. e 28. dalla santa memoria d' Innocenzo XI. meritamente proscritte. Al qual pensiero sembra in più luoghi aderire il P. Orsi senza riflettere, che posto ciò dovrebbe riputar condannati anche i suoi equivoci di seconda specie, che non sono eccettuati per privilegio. Che però lo scandolo di quelle proposizioni consiste nel dare tali cose per lecite, come suol dirsi, a tutto pasto, cioè a dire, per qualunque fine, a titolo di qualunque utilità, ed anche in occasione che la verità vien cercata con tutta giustizia, come ogni uno può comprendere dal senso naturale ed ovvio delle stesse proposizioni, ancora senza grande studio su di que' Theologice che ne han fatto esame diligentissimo. “
 Quae sic latine verto. Valde aberrat qui existimat, generatim damnatas fuisse, tanquam scandalosas, omnes locutiones ambiguas, equivocationes, restrictionesque, quoniam hae nominantur in propositionibus 26. 27. 28. a sanctae memoriae Innocentio XI. merito proscriptas. Huic sententiae accedere videtur P. Orsi, quin recogitet, hoc admisso, debere reputari damnatas etiam suas equivocationes secundi generis, quae privilegio non sunt exceptae. Quare scandalum illarum propositionum eo pertinet, ut frequentissimum, & assiduum earundem usum suadeamus, nimirum ob quemlibet finem, & cuiusque utilitatis titulo, atque vel in ipso casu quo veritas iuste queratur; quemadmodum quisque ex nativo, & obvio earundem propositionum sensu colligere potest. Neque ad id opus est ut eos Theologos consulat qui accuratissimo propositiones illas examini subiecerunt. “

IX. Plura hic animadversione digna sunt. Primum quod Auctores isti nolint esse damnatas propositiones, ut sunt in Auctoribus, e quibus abstractae fuerunt. Et ex hoc impotentem affectu erga Auctores illarum propositionum prodierunt tot absurda commenta. Quae, ne pigeat, quae citatus Anonymus ex P. La-Croix, aliisque commentatur, serio expendere.

X. Porro, ut quam exitialis sit illius interpretatio, clare percipiatur, attendamus oportet quid reipsa Pontifex damnaverit in praefatis propositionibus. Certum est Pontificem damnasse restrictiones mentales in eisdem propositionibus recensitas, tanquam mendacia, & iuramentum illis additum, tanquam periurium. Id evidentissime colligitur ex ipsa propositione 26. in qua dicitur, quod utens restrictione mentali, revera non mentitur, nec est periurus. Haec assertio damnata est. Ergo verissima est eius opposita, nempe, qui utitur amphibologia pure mentali, revera mentitur, & est periurus. Adeo id evidens est, ut vel ipse P. Viva in commentariis ad easdem propositiones illud adfirmans conceptis verbis n. 1. *In utraque hac usque restrictionis pure mentalis damnatae Pontifice, ita ut quocumque fine, & qualibet ex causa illicite fiat, non secus ac mendacium in quocumque casu illicitum est, immo declaratur, hanc amphibologiam seu restrictionem pure mentalem esse revera mendacium, & iuramentum illi additum esse periurium.* Idem conceptis verbis docet P. Cardenas *diff. xxi. c. xxi. n. 28. Ex censura Innocentii XI. in eam propositionem 26. clare constat eas restrictiones mentales esse mendacia, ut patet ex illis verbis, Nec mentitur, neque est periurus: quorum verborum assertio damnatur ut scandalosa, Et consequenter propositio contradictoria asserenda est Magistro Romanae Cathedralis, nempe quod qui utitur ea restrictione mentali, & sub ea iurat, mentitur, & est periurus.*

XI. Ex hoc solo principio evidentissime patet, auctorem Anonymum, defensorem P. Cattanei, docere, mendacia quandoque esse licita: quod ceteroquin ipse non concedit. Nam ille docet, prohibitum dumtaxat esse usum assiduum (a tutto pasto) restrictionum, seu amphibologiarum damnatarum. Sed hae amphibologiae damnatae sunt ut mendacia. Ergo Auctor iste docet, damnatum esse solummodo assiduum mendaciorum usum ob quemcumque finem, & utilitatem; secus usum rarum, & urgente gravissi-

ma causa. Ergo docet aliquando mendacia licita esse. Haec illatio necessario sequitur ex illius doctrina: & adeo evidens, ac manifesta est, ut nulla prorsus tergiversatione eludiqueat. En in quos se coniciant laqueos, ut omnium suorum Auctorum errata defendant. Et, quod satis mirari non possumus, est, P. Anonymum allegatorem audere universo humano generi illudere, dum dicit, scandalum distarum propositionum in eo verti dumtaxat, nimirum *nel dar tali cose per lecite, come suol dirsi, a tutto pasto, cioè a dire per qualunque fine, a titolo di qualunque utilità.* Haec, ut dixi, interpretatio apertissime falsa est. Nam, haec est propositio damnata, in qua causae utendi amphibologiis assignantur. *Causa utendi his amphibologiis est, quoties id necessarium, aut utile est ad salutem corporis, honorem, res familiares tuendas, vel ad quemlibet alium virtutis actum, ita ut veritatis occultatio censetur tunc expediens, & studiosa.* Causae istae, scilicet conservatio corporalis salutis, defensio honoris, rerumque familiarium, virtutis exercitium &c. sunt in omnium a estimatione causae gravissimae. Qua ergo fronte dicitur, damnatas fuisse has restrictiones ob quemcumque finem, & quamcumque utilitatem, si in ipsa propositione causae tantum graves, & gravissimae recensentur? Num P. Sanchez (cuius est illa propositio) approbavit usum restrictionum ob leves, seu quascumque causas? Usus quoque quotidianus (a tutto pasto) in familiaribus sermonibus cum eodem P. Sanchez damnarunt omnes Auctores restrictionum mentalium, ut ex eorum lectione constare potest. Dumtaxat ob causas graves, quas recenset P. Sanchez, licitas mentis restrictiones docuerunt. Haec omnia manifesta sunt. Quid plura? Si iuxta communem Doctorum sententiam, & obvium propositionum sensum Ecclesia declaravit, restrictiones mere mentales esse mendacia, & tanquam mendacia proscriptas; numquid dici potest, vetitum quidem esse uti mendaciis continenter (a tutto pasto) & ob quemcumque finem, atque utilitatem; secus in extremo eventu, & ob graves causas?

XII. P. La-Croix, qui inter recentes casuum moralium Collectores non ultimum occupat locum, quamquam saepissime referat pro utraque parte dissidentes sententias, quin suum ferat iudicium, sed lectorum arbitrio opinionum delectum relinquat (quae scribendi methodus viam aperit laxitati nimiae) in hac tamen materia sincere fatetur, multa limitatione indigere quae passim apud graves Auctores reperiuntur, non ex iis qui ante, sed etiam

ex iis qui post damnationem propositionum scripserunt. Admonet caute inter ceteros legendum esse P. Cardenas, qui lato calamo interpretatus est praefatas propositiones. Libet referre verba ipsius P. La-Croix ex *Lib. III. par. 1. c. 11. dub. 4. §. 13. n. 295. Secundum ante dicta debent nunc post damnationem propositionum relatarum limitari multa quae passim inveniuntur apud graves Auctores, quos referunt Wilh Sandeus ad proposit. 26. damnatam, Dicast. supra Moya T. II. disp. 1. q. vi. qui uti & Cardenas cap. vi. caute est legendus, quia quaedam ponunt quae merito limitari debent.* Huic iudicio La-Croix subscribo; & addo plurimos recentiores, quos inter P. Viva in propositionum damnatarum commentariis, cautissime legendos esse. Item caute legendum admo-
 P. Patritium Sporer, qui contra pium sincerumque monitum P. La-Croix lectoribus proponit P. Cardenas tanquam magistrum. En verba Sporer tract. III. in Decalog. c. 1. sect. 3. ref. 1. n. 106. p. 216. *Alios casus difficiliore in praxi lege apud famosum P. Io. de Cardenas Societatis Iesu in Crisi theologica Colon. impress. 1692. diff. xix. c. vi. hic satis liberalem, & dictas propositiones fuse explicantem. P. La-Croix caute legendum Cardenas admonet; P. Sporer suscipiendum, ut magistrum famosum, suadet. Illius in hac materia laxitatem vocitat liberalitatem, quam se sequi gloriatur loc. cit. n. 100. Nihilominus, inquit, in re maxime practica, & Confessariis scitu summe necessaria (salva reverentia sanctae Sedis) audeo tibi quod audeo Io. de Cardenas in Crisi theolog. hic diff. xix. & alii moderni Doctores praefatas propositiones, prout iacent, nimis laxas explicantes. Et, quod peius est, non solum Sporer colligit ea quae scribit, ex Cardenas, & aliis, qui vixerunt post Innocentium XI. sed ex P. Sanchez, Lessio, Tamburino, & aliis, qui restrictiones damnatas docuerunt ante dictum Pontificem. Nec tantum P. Sporer, sed etiam plurimi recentes eadem via incedunt, & iisdem principiis omnino utuntur ac utebantur Auctores ante Innocentium XI. Dicunt, se reitere propositiones proscriptas, ut sonant, ut iacent; verum reipsa easdem docent, vocibus tantum variatis. Quare plurimos recentiores, & eos maxime qui minori, in conspectu maioris, probabilitati adherent, caute legendos esse, iterum suadeo in hac materia, ut mendacia, & periuria vitentur. Nam ex his quae hucusque dicta sunt, evidenter constat, eo pertinere sententias plurium recentiorum, ut ostendant non esse mendacia ea quae mendacia antiqui vocabant, & quae revera sunt; ut vel ex*

ipso Caramuel sequenti capite dicemus. Id tamen innocentissime præstiterunt, quemadmodum sentire nos convenit; sicut innocenter errarunt qui docuerunt restrictiones pure mentales.

CAPUT XVI.

P. Didacus de la Fuente Hurtado propugnat restrictiones PURE mentales esse licitas ex causa honesta, etiam postquam INNOCENTIUS XI. has restrictiones damnavit. P. Carolus Antonius Casnedi docet restrictiones PURE mentales non esse damnatas.

I. Neminem inter Probabilistas legere licuit qui tam aperte restrictiones pure mentales damnatas ab Ecclesia propugnet, ut P. Didacus de la Fuente Hurtado. Contra P. Carolus Antonius Casnedi non defendit restrictiones pure mentales ut licitas, sed aliud paradoxon docet, nempe non esse ab Ecclesia damnatas. Ne consueta puerili impostura clamitent Probabilistarum aliqui, nos minus sinceros esse in recensendis iuniorum laxis opinionationibus, verba Hurtadi, & Casnedi transcribo.

II. P. Didacus de la Fuente Hurtado in sua Theologia Reformata diss. xv. c. v. in ipso capitulo titulo hæc discutienda proponit. Qua ratione RESTRICTIO PURE MENTALIS adhibita ex causa idonea excusari possit a mendacio? Cui propositioni continuo respondet. „Rationem excusationis attigimus n. 26. „inde petitam quod ex terminis vocalibus, ac mentalibus una oratio constitui potest in se „vera; quamvis voces componentes ipsam falsæ sint, si absque ullo addito, tam interno, „quam externo, & ad modum orationis integre a loquente proferantur. „Nec veretur Auctor iste SS. Gregorium, & Th. in tanti erroris patrocinium allegare.

III. Post adductam S. Gregorii auctoritatem sic pergit n. 42. Unde sic a priori disputo. Sola falsa significatio verborum non sufficit ad mendacium absque intentione fallendi, ut ex recepta illius definitione patet. Sed in nostro casu loquens falsam verbi significationem non profert cum intentione fallendi: nam si hoc faceret, proculdubio mentiretur: sed solum cum intentione proferendi quamdam sui conceptus partem, & occultandi aliam, quam absque præiudicio manifestare non potest. Ergo revera non mentitur coram Deo, qui eius intentionem novit, etsi hominibus, qui illam ignorant, aliud videatur. Si hæc vera sunt, nemo in mundo mendax, illis exceptis qui, nulla urgente causa,

mendaciis sunt assueti. Quisque mentitur, ut veritatem, cuius manifestatio damnum parit, occultet. Loquens in hoc casu falsam non profert significationem cum intentione fallendi. Cur falsam profert significationem, nisi ut audientem fallat? Intentio fallendi in mendacio non alia est nisi illa qua falsa verborum significatione occultatur interroganti veritas. Cedo: cur falsa verborum significatione utitur loquens? Ut interrogator nequeat veritatem assequi. Ergo eum fallit, decipitque loquens, qui hanc deceptionem postea dirigit ad veritatis occultationem. Cuiusque mendacii finis est occultatio veritatis, media falsa verborum significatione, qua deceptus interrogator nequit veritatem percipere. Explicat suam doctrinam P. Hurtado ibidem num. 43.

IV. Explicatur. Qui iussa necessitate coactus dicit cum restrictione mentali se non fecisse quod fecit, non profert ea verba cum intentione negandi factum secundum se, & absolute, nec cum intentione affirmandi se habere intra mentem iudicium absolute negativum talis facti, aut persuadendi alteri se illud habere, sed solum cum intentione occultandi veritatem suam, negando ipsum, non utcumque, sed cum iudicio restringente, ac verificante negativum eius. Ergo revera non loquitur, prout opus est ad mendacium, cum intentione fallendi. Quippe vox illa, Non feci, quantum est de se præcise, indifferens est ad negandum cum addito, & absque illo: nec mendax censeri potest, nisi constet absque ullo addito prolata esse. At qui constat præcise ex prolatione illius: nam aliquis ille qui fecit alia die id de quo loquitur, proinde dicit veraciter, Non feci heri, merito statim, ac dicit, Non feci: neque minus esset expectandum, an quidquam aliud adiciat, quo sua verba restringuntur, & verificentur. Deinde nec constat ex eo quod additum sit occultum: nam quod est occultum aliis, non est occultum loquenti: & id sufficit ut ipse intendere possit loqui in isto sensu, & non in alio. Ergo, si verus restrictio verificans sit publica seu PRORSUS OCCULTA, semper aberit intentio fallendi.

V. Te admonet, se loqui de restrictione prorsus occulta mentali. Quia licet sit prorsus occulta audientibus, non est tamen occulta loquenti. Est ne, mi Pater, aliquod mendacium occultum loquenti illud? Nec est quod opponas. Qui manifeste negat se fecisse id quod se negat, negatio verbalis non cadit supra id quod in mente retinet, sed præcise supra illud quod voce, ac verbis expresserat. Sed hoc modo non expresserat, nisi factum absolute, non factum

externum. Ergo factum absolute negat, quod est proculdubio falsum. Nam licet in mente addat vocabulum istud heri, illud non restringit orationem prolata; cum non sit pars, modificatio, aut complementum eius. Siquidem illud heri substitit omnino intra mentem. Ergo nequit restringere orationem externam.

VI. Ad hæc respondet his verbis n. 45. Suedent ista; sed non plane persuadent... quia sacramenta etiam collocantur in genere signi sensibilis: nihilominus ex rebus sensibilibus, & insensibilibus adæquate componuntur, ut Eucharistia ex speciebus visibilibus, & Christi corpore, quod nullo sensu ibidem potest percipi... Turulterius MISSA non est unum per meram aggregationem, ut lapides in acervo, sed totum quoddam artificiose compositum... & tamen non solum constat ex vocibus intelligibiliter prolatis, sed ex orationibus partim vocalibus, partim mentalibus, partim alta voce prolatis, & partim DICTIS SECRETE.

VII. Insanire ipse, si hæc resellerem. Rescripsi, ut palam omnibus fiant quæ mens humana excogitare valet ad eludenda manifestissima Ecclesiæ oracula. Quo autem evidenter pateat, doctrinam istius Theologi damnatam ab Ecclesia esse, sub oculos revoca propositionem damnatam 26. Si quis vel solus, vel coram aliis, sive interrogatus, sive propria sponte, sive recreationis causa, sive quocumque alio fine iuret se non fecisse aliquid quod revera fecit, intelligendo intra se aliquid aliud quod non fecit, vel aliam viam ab ea in qua fecit, vel quodvis aliud additum verum, revera non mentitur, nec est periurus.

VIII. Quid ad hæc P. de la Fuente Hurtado? Respondet c. VIII. n. 73. Scopus Pontificis non fuit damnare opiniones communi Doctorum calculo post diligens examen ab antiquo receptas, tamquam probabiles, securasque in praxi. Quid intelligit communi Doctorum calculo ab antiquo receptas? In nullo Auctore, nisi in P. Sanchez, adducta propositio damnata reperitur. Quæro, an Pontifices damnarint propositiones quas docuerunt Theologi Europæi, aut Theologi Iaponenses, Sinenses, Persæ, Ægyptii. Etiam Iansenistæ clamitant, non damnasse Ecclesiam propositiones quas docuit Iansenius. Et tamen vi ratiocinii, & critices severæ non minus evidens est in P. Sanchez & ceteris Casuistis reperiri propositiones damnatas ab Alexandro VII. & Innocentio XI. ac reperiantur quinque propositiones damnatæ ab Innocentio X. in Iansenio. Ansam ergo porrigit P. de la Fuente

Hurtado Iansenistis imitandi ipsum in eludendis pontificiis decretis.

IX. Ut paucis rem expediam, P. de la Fuente non modo docet licita mendacia (restrictiones enim pure mentales, ipso P. Viva iudice, sunt putida mendacia) sed has restrictiones pure mentales aperte asserit doceri a S. August. a S. Th. a S. Greg. Lege eum loc. cit. c. VI. n. 57. pag. 306. Defensores mendaciorum docebant, eadem licita esse ad tuendam vitam, pudicitiam, ad evitandam alterius mortem; P. de la Fuente Hurtado docet diss. XVI. c. II. n. II. satis esse necessitatem similem ei quæ sufficit, & desideratur ad iurandum honeste, & absque peccato veritatem exploratam. Quæ ergo causa sufficit ad iurandum, fat est ad mentiendum. Si plura cupis, lege ipsum, & peiora invenies.

X. P. Carolus Antonius Casnedi Tom. V. disp. IX. sec. 4. quærit, Num PURA restrictio sit ab Innocentio XI. damnata? Respondet vero n. 79. his verbis. „Celebris inter alios „modos non mentiendi, simulque non dicendi verum, est PURA restrictio, negando absolute per verba, simulque limitando per mentis additum ipsam vocallem negationem. Stetere pro licito restrictionis PURÆ utu magni nominis Theologi, inter quos P. Suarez, P. Sanchez, P. Lessius, P. Dicastill. P. Moya, P. Raynaudus. „Post pauca hæc adicit n. 80. & seqq.

XI. „Operæ pretium est modo ostendere „quod hæc Doctorum de PURA mentis restrictione sententia non coincidat cum 26. „damnata. Nam de eius licentia, aut non licentia §. sequenti. Dico igitur hanc de „PURA mentis restrictione sententiam non esse ab Innocentio XI. damnatam. Ita expresse P. de la FUENTE, qui solide „probat non esse damnatam, quin insuper „vult adhuc hodie licitam, quoties instat „gravis necessitas; quam tamen secundam „partem ego non approbo... Ostendo igitur „conclusionem primo. Quia Papa damnat de periurio, & mendacio restrictionem „limitatam clausulis in 26. damnata adiectis. Sed nemo Doctorum, quos citavi, & citare possum, si attente legantur, & „multo minus ego admitto restrictionem „adiunctis clausulis in 26. contentis. Ergo „nec ego, nec illi, admitto damnatam. „Ergo opinio de PURA restrictione, libera ab „omnibus circumstantis in 26. damnata adiectis, non est damnata... Ostendo secundum. Quia æquali iure dici potest damna-

ta restrictio non pura, seu sensibilis, ac dicitur damnata *PURA restrictio*. . . *Miserere sane* (concludit n. 91.) *famosiorum; conditio Doctorum*, si vel transcriptis ex alio, non lectis in fonte, vel lectis, non tamen intellectis, iisdem a superficialibus lectoribus assuantur opiniones quas non tantum non docent, sed detestantur.

XII. Hæc rescribere volui, ut Iansenistis ora obstruerem. Clamant isti, in P. Th. Sanchez ambas damnatas propositiones 26. & 27. evidentius reperiri quam quinque propositiones damnatæ reperiantur in Iansenio. Et, si auctoritas Ecclesiæ (quæ tamen cuique rationis momento prævalet) seiungatur, & sola ratiocinii humani critice factum decidatur, certum est citatas duas propositiones omnibus clausulis, nec una dempta, vestitas reperiri in P. Th. Sanchez luculentius quam quinque reperiantur in Iansenio. In utroque re ipsa extant. In Iansenio quinque reperiri, declaravit Ecclesia. Quod in Sanchez reperiantur ambæ duæ damnatæ, ut iacent, definiunt oculi. Neque in P. Sanchez quidquam præcedit, aut sequitur, quod errorem, & laxitatem propositionum temperet. Sciant ergo Iansenistæ, hallucinationem esse *P. Casnedi*, & *P. de la Fuente*, qui negare parati sunt lucere in meridie Solem. Quare fatemur nos, Ecclesiam damnasse propositiones quæ excerptæ fuerunt ex libris Casuistarum, non illas quas nemo docuit. Dicat P. Carolus Antonius Casnedi, nos esse *lectores superficiales*. Esto. Sint Auctores propositionum damnatarum *famosiores Doctores*. Hæc omnia P. Casnedi donamus. Interim dico, hoc eius præcticum studium scandalum maximum & Iansenistis potissimum, & ceteris omnibus ingenerare. Abrumpere scriptionem volui, ut post vices centum adhuc alia vice *P. Sanchez* legerem. Et factum reperi, sicut alias, evidentissimum. Quare imponit lectoribus *P. Casnedi*, & fide publica evidenter abutitur, dum negat in *P. Sanchez* damnatas reperiri ambas propositiones. Inveniat *P. Casnedi* vel unum alium Auctorem, qui laudatas propositiones clarius, & prius quam *P. Th. Sanchez* docuerit. Nec unum inveniet. Confictas ergo propositiones damnavit Ecclesia. Nam iutorum Probabilitatarum iudicio non reperiantur in Auctoribus, unde dicuntur excerptæ. Nullibi ergo sunt.

XIII. En, lector christiane, nostrorum temporum calamitas. Laxæ & scandali plenæ conduntur propositiones. Si ab Ecclesia non damnantur, Probabilistæ clamant: Non est

proscripta opinio: Auctores *famosiores* illam docent: ergo probabilis. Si Ecclesia illam damnat, vocem extollunt: Quid? Ecclesia non damnat propositiones quas *famosiores Doctores* propugnant. Incredibilia hæc videntur. At res facti est manifesta. Heinc consequitur, fideles plures doctrinis ab Ecclesia proscriptis dirigi. Quoniam licet *P. Casnedi* usum non defendat restrictionis *pure mentalis*; hunc tamen usum defendit *P. de la Fuente* ut licitum: atque adeo licita mendacia, licita periuria propugnantur, sola verborum circuitione adiecta, qua dicunt, mendacia non esse mendacia, periurium non esse periurium. Etiam in propositione *P. Sanchez* dicitur non mentiri, non peierare eum qui mentali restrictione utitur. At Pontifex, damnando eam propositionem, declaravit in eadem mendacium, & periurium reperiri. Quibus commentis eludunt has duas propositiones, iisdem obscurant, & in nihilum redigunt alias, ut doctrinam semel defensam immunitatem asserant ab omnibus censuris. Plura dicenda forent, quæ prætereo. Te dumtaxat admonéo ut ab eiusmodi Auctoribus tibi veas.

C A P U T XVII.

Quæ vera nobis videtur, sententia proponitur. Licita est amphibolia quæ aut vi verborum aut vi circumstantiarum duplicem patitur sensum, utrumque ab auditore intelligibilem. Non omnes veritates possunt semper amphiboliis occultari. Error recentiorum hinc de re manifestatur. Varia re pro plena questionis intelligentia, & praxi assignantur.

I. **F**acillimum fuit aliorum opiniones rescellere; sed difficillimum est limitare certos, intra quos amphibolia cohibeatur. Omnes improbare amphibolias, omnesque adprobare, æque ferme periculosum est. Hic ergo labor, hoc opus est, ut extrema vitentur tum mendacii, tum violationis fidei data, & ut amphiboliæ externæ restrictionibus mere mentalibus secernantur. Inter innumeros Auctores qui hoc de argumento scripserunt, paucissimi sunt qui remanent attigerint. Nam defensores restrictionum mentalium, *Sanchez*, *Sancius*, *Tamburinus*, *Lassius*, & etiam defensores plurimi restrictionum quas non pure mentales vocant, exlicitas in omnibus fere vitæ civilis actionibus, in quibus aliqua causa occultandæ veritatis occurrat, propugnant, ut cuilibet eodem

dem legenti patebit. Alii extrema opposita via incedunt: omnem siquidem usum amphibolarum damnant: inter æquivoca verba, seu æquivocam locutionem, & restrictionem mentis, sive internam, sive externam, nihil distinguunt; sed omnia in unum permittunt; & confusionem maximam lectoribus pariunt. Utriusque nos sententiæ extrema devitabimus. Atque ut sententiæ quam reputamus veram, viam sternamus, quæ penes omnes certa sunt, præmittamus oportet.

II. Primo extra controversiam est restrictiones mentis quæ & absolute, & circumstantiis inspectis, intra mentem sistunt, nullo modo ab audiente percipi queunt, fuisse ab Ecclesia proscriptas tamquam mendacia. Et licet quidam scribant, esse prohibitum usum earundem dumtaxat *a tutto passo*, id est continuum, id tamen ceu falsum omnino, & proscriptum reprobamus.

III. Secundo certum est aliquam locutionem esse falsam secundum se, veramque fieri ex circumstantiis interrogationis. Puta, si Confessarius roget Titium conscientem peccata sua, an fornicationem, furtum, aliaque peccata perpetraverit; & iste respondeat se nequaquam illa peccata commisisse; vera responsio est, licet aliquando illa commiserit, & confessus eadem fuerit. Quia ex circumstantia confessionis externæ, & realis, in qua sola peccata commissa, & nondum confessanda panduntur, iuxta communem intelligentiam interrogatio est de his solis peccatis. Quare Titius respondens se eadem peccata non commisisse post ultimam confessionem, ad mentem responderet Confessarii. Similiter, si Petrus interrogatus a servo, sollicitè per vicus & plateas dominum suum requirente, an illum viderit, respondeat, se non vidisse; quamvis heri, alioque tempore millies viderit; vera est responsio: quia ex circumstantia externa sollicitæ, & anxie inquisitionis patet eius interrogationem esse de visione sui domini hic & nunc, ita ut ex responsione deprehendere queat ubi nunc reperiat. Et si Petrus responderet famulo, se heri vidisse dominum illius, famulus sibi illud existimaret. Hæc autem vera sunt iuxta communem omnium intelligentiam, ac proinde licita. Porro in hoc errant recentiores plurimi, quod ex his peculiaribus casibus inferunt regulam universalem, ut iam iam explicabimus.

IV. Amphibologica locutio ea est quæ varios patitur sensus, quamque qui loquitur, aliter intelligit ac intelligendam prospiciat ab illo qui audit; ea tamen intelligi ab eodem

potest; vel certe valet alter advertere esse ambiguum orationem; adeoque aliis interrogationibus urgere potest respondentem ad proferendam veritatem. V. g. quando Abraham dixit, Saram sororem esse suam: si Pharaon advertisset ad illud verbum *soror*, intellexisset esse verbum æquivocum, aliasque esse sorores ex patre, alias ex fratre, vel nepote; & hac via incedere potuisset ad cogendum Abrahamum ut veritatem manifestaret, si manifestabilis fuisset absque peccato.

V. Tandem certum est numquam licitum esse uti amphibolia sine iusta causa (id omnes fatentur) quando loquens utitur oratione amphibologica in sensu quem non percipiendum confidit ab audiente. Si enim utatur amphibolia in eo sensu quem credit, & prospicit intelligendum ab audiente; tunc non est proprie amphibolia, quia qui ad mentem, & iuxta intentionem interrogantis loquitur, & respondet, candide, & sincere loquitur; nullaque esse de peccato suspicio potest. His præmissis, quæ nobis videtur vera sententia, proponitur.

VI. *Licitum est locutione amphibologica, seu æquivocatione, quæ aut vi verborum, aut ratione circumstantiarum, iuxta communem intelligentiam, plures excipit sensus intelligibiles ab audiente, veritatem occultare; sed non semper hæc amphibolia occurrit, neque semper sufficit ad occultandam veritatem, potissimum dum interrogans urget ut sine æquivocatione loquamur: propterea alia via occultanda sunt secreta quæ absque peccato revelari nequeunt.*

VII. Hæc nostra sententia duplici constat membro. Primum nihil peculiare continet, nec video ab aliquo negari posse. Constat enim & exemplis allatis, & pluribus ex ipsa Scriptura adducendis, licitam esse illam æquivocationem quæ sensus plures patitur, ab audiente aut vi verborum, aut circumstantiarum ratione intelligibiles: quia re ipsa talis locutio habet hos varios sensus; iuxta communem hominum intelligentiam; quamquam non semper quilibet audiens advertat ad sensum quem loquens intendit: quod contingit ex eiusdem audientis oscitantia, aut hebetudine. Quando autem vel crimen, vel secretum, vel quodpiam aliud factum, occultandum ex iustitia, aut caritate, excipiat locutionem amphibologicam, seu verba æquivoca, non potest a nobis definiti, neque certa regula præscribi. Sed quisque in praxi consulere suam conscientiam debet, ad veritatis regulas respiciendo. Ita docet Sotus Lib. de regen. sec. memb. III. q. III. concl. 7. *Interim tamen, si per-*

si percunetur quis, quibus amphibologiis poterit se miser tueri, non possumus illa sigillatim colligere; sed pro sua quisque peritia, & prudentia illas poterit excogitare.

VIII. Secundum sententiam nostram membrum punctum præcipuum, ac quasi dixerim, unicum præsentis questionis spectat, atque declarat. Illud adversatur communi doctrinæ recentiorum, qui, ut diximus supra, quia copulare volunt semper & custodiam ligilli, & conservationem vitæ, volunt quoque semper, & pro quacumque veritatis alicuius momenti occultatione, adesse amphibologicas locutiones, quibus veritas occultetur. Neque enim ipsi ex natura ipsius peculiaris facti, quod reipsa æquivocationem suscipit, inferunt licite adhiberi posse amphiboliam exteriorem; sed absolute statuunt, quodcumque factum, seu crimen, & quamcumque veritatem non manifestabilem admittere æquivocationes externas, hoc ipso quod veritas non debeat manifestari, & communicari. Nos contra dicimus, aliqua facta sua natura admittere æquivocationem, seu verba duplicis potestatis, aut sub talibus circumstantiis interrogationes aliquando fieri quæ plures sensus habere possunt: & tunc affirmamus licitum esse, iuxta urgente causa, occultare veritatem beneficio locutionis amphibologicæ, ab audiente, si advertat, intelligibilis. Exempla rem manifestabunt. Abraham amphibolia occultare potuit licite matrimonium: quia revera Sara soror illius non ex matre, sed ex patre erat: quæ consanguinitas apud Hebræos sufficiebat ad fororis veram appellationem. Quod si tali consanguinitatis vinculo iuncti non fuissent, minime tali amphibolia celare matrimonium potuisset. Christus dixit: *Ego autem non ascendam ad diem festum istum*: quia revera erant plures dies festi, & primus celebrior erat atque solemnior, ad quem invitabatur Christus: qui sincere respondit ad illam solemnem festivitatem se non ascendere, quia nondum tempus suum advenerat; tacuit vero suum ascensum occultum post alios dies faciendum, quando tempus suum impletum iam esset. Dum Sacerdos qui simul est Confessor, interrogatur, an sciat homicidium, aut aliud delictum perpetratum; sincere & vere respondet se illud ignorare, quamvis illud in confessione audierit: quia iuxta communem intelligentiam omnium Christianorum non interrogatur ut Confessor, sed ut ceteri homines. Hæc omnia paucioribus verbis explicat P. Dominicus Soto, qui, ut mea præfert opinio, præ omnibus Theologis controversiam hæc feliciter versavit,

& ad Ecclesiæ mentem proximius sua doctrina hac in materia accessit. Inquit ergo teg. sec. memb. III. q. III. concl. 7. *Si verba non recurrunt, quibus per æquivocationem, nisi hominum receptam, citra mendacium celari possit crimen; mori debet, antequam mentis sit crimen. . . . Dicta Sanctorum extendunt, ut prohibeant responsa per verba quæ nullum possunt facere verum sensum, secundum significationem usui receptam: quippe qua non possent a mendacio ulla ratione excusari.*

IX. Clarius explicatur discrimen quod nostram inter & recentiorum opinionem intercedit. Recentiores, ut vidimus, non ex facti natura, neque ex circumstantiis revera extrinsecus advenientibus, quæ veritatem ipsam, ut sic dicam afficiant, sed ex causis, seu damno quod manifestationem veritatis consequitur, inferunt, restrictiones non esse pure mentales. Exempla rem manifestabunt. Uxor adultera vitam amittit, si adulterium marito pugione districto illam impetenti, fateatur. Dicunt ipsi, mulierem adulteram uti posse amphibolia, aut duplici scientia communicabili, & incommunicabili, aut verbis nihil significantibus, ut mortem evadat. Not sententia cum D. Augustino oppositum avertit. Causæ enim quæ obligant ad celandam veritatem, omnino disparatæ sunt ab ipsa locutione; adeoque perperam adducuntur, tamquam circumstantiæ externæ, vi quarum sensus in mente retentus fiat exterior. Si hanc namque verum esset, nullæ forent restrictiones pure mentales: quoniam Auctores illarum non nisi ob graves causas illas propugnabatur & tamen nemo illorum dixit, quod causæ illæ constituant illas restrictiones exteriores. Hæc inventum excogitarunt Scriptores (quod magno opere advertendum est) post propositiones damnatas. Ut enim declinarent pontificias censuras, restrictiones mere mentales non mere mentales, sed exteriores appellare ceperunt. Et si ab illis quæras, cur appellentur exteriores, respondent, quia hic & nunc manifestatio veritatis infert grave damnum, violat vel iustitiam, vel caritatem. Facile autem illis est hanc, ceteroquin falsam, doctrinam succo linire. Quia, ut explicando nostram sententiam adnotavimus, revera dantur aliquæ restrictiones externæ, non ob causas occultandi veritatem; sed quæ ipsam afficiunt locutionem, & factum quod sub locutione cadit: ut patet in Confessario, cuius personalis dignitas circumstantia vere externa est, quæ determinat locutionem; & in responsione Abrahami, & Christi Domini non ascendentis ad

sole-

figurarum, troporum, & allegiarum, humanum commercium abrumperetur; omniaque confusa, & perturbata evaderent; & Respublica humana eligere supremum iudicem, seu interpretem nostrarum locutionum deberet; sicut Deus pro Scripturæ sanctæ interpretatione designavit Ecclesiam. Verum, ut his incommotis occurreret, nobis in suo Evangelio formam locutionis in responsionibus adhibendam præscripsit his verbis: *Sit sermo vester: Est est, non non*. His præmissis, ad singulos textus respondeo.

IV. Primus qui opponitur textus nullam præfert difficultatem, si integer consideretur. Næc opus est ut ad textum græcum recurramus, in quo, loco *Non legitur, Nondum ascendo*, ut observat Iansenius Gandavensis in sua Concord. c. lxxiii. & Erasmus ipse fatetur, exemplaria a se visa pro non habere *nondum*. Sed his non indigemus, quia sensus illius narrationis clarus, & obvius est. Siquidem Christus sciebat, tempus passionis suæ nondum advenisse; prævidebatque fratres suos, seu consanguineos evulgaturos eius iter in Iudæam, si illud eis manifestasset; ac proinde Iudæos ipsum ad mortem quæsituros. Hæc omnia ex textu prævio patent. *Dixerunt autem ad eum fratres eius: Transi hinc, & vade in Iudæam, ut & discipuli tui videant opera tua.* Quid primum respondit Christus? *Tempus meum nondum advenit*; vers. 7. Porro addit vers. 8. *Vos ascendite ad diem festum hunc: ego autem non* (vel secundum græcum textum, qui primæ responsioni optime coheret, *nondum*) *ascendo ad diem festum istum.* Dixit ergo Christus, *Non ascendo*, ut occultaretur; addidit *istum*, ne mentiretur. Hæc interpretatio tota est Augustini serm. cxiii. nov. edit. n. 7. *Hoc ergo ne illi prævenirent, & eum venturum esse nuntiarent, & præpararentur insidie.* *Non ascendo, inquit, ad diem festum istum. Dixit, Non ascendo, ut occultaretur; addidit istum, ne mentiretur. Aliquid intulit, aliquid distulit; nihil tamen falsi dixit.*

V. Hæc interpretatio adhuc clarior evadet, si & rationem quam Christus allegat, & verba quibus suum iter in Hierusalem narrat, consideraverimus. Porro hæc est ratio cur Christus non ascendit. *Quia meum tempus, inquit, nondum advenit.* Ecce quomodo ex verbis ipsius Christi manifeste colligitur, ipsum non negasse absolute, se profecturum in Hierusalem; sed solum dixisse, se cum suis fratribus, & publico stipatum comitatu, nolle ascendere. Bis liquidem repetit, tempus suum non-

dum advenisse, seu *nondum* impletum esse: & relate ad hanc responsionis formam intelliguntur alia verba, *non ascendo*: quia nondum venit hora mea. Nonne ex hac responsione quilibet prudens colligit: Ergo ascendet, cum ipse iudicabit tempus suum advenisse? Hæc omnia, non vi alicuius restrictionis internæ, sed vi verborum manifesta sunt; atque confirmantur, si advertamus festum Scenopægiæ, de quo nunc est sermo, pluribus diebus constasse, quarum prima solemnior erat. Negavit ergo Christus ad primam, vel secundam diem, ad quam ibant eius fratres, se ascensurum: & ideo dixit, *Nondum advenit* &c. Ascendit autem postea, nempe tertia, aut quarta die, *non manifeste, sed quasi in occulto*: quæ verba non eum sensum produnt, ut Christus in mente retinuerit illud *manifeste*; & quod illius responsio vera sit, attenda eiusmodi restrictione mentali, sicuti contendebant olim auctores restrictionum pure mentalium, & nunc contendunt auctores restrictionum earundem, quas tamen *non pure* mentales ore tenus aliqui vocant. Hæc falsissima interpretatio opponi ad summum posset, si eadem ipsa die ascendisset in templum Christus; aut nisi verbis externis declarasset se reipsa non ascensurum ad festum illud ad quod fratres sui ascendebant. Immo, inquit August., non temere dixit: Vos ascendite *ad hunc*, ego non ascendo *ad istum*; sed addit *istum*, ne mentiretur, indicans quod mentitus fuisset, si adverbium illud *manifeste* in mente retinuerit, nihil exterius addendo: & propterea addidit *istum*, ne mentiretur. Hæc omnia iterum evidenter confirmat Augustinus tract. xxviii. in Ioann., *Non ad hunc*, id est ad quem vos vultis, „ primum, vel secundum diem. Ascendit „ autem postea, ut Evangelium loquitur, „ *mediato die festo*, id est quum iam illius diei „ festi tot dies præterissent quam remansissent. „ Ipsam enim festivitatem, quantum intel- „ ligendum est, diebus pluribus celebra- „ bant. Hæc est unica, & germana interpretatio, quæ naturaliter ex sensu litterali profluit. Quoniam Christus respondit iuxta mentem petentium, qui poscebant ut ascenderet secum palam. *Transi hinc, & vade in Iudæam, ut & discipuli tui videant opera tua quæ facis. Nemo quippe in occulto quid facit, & querit ipse palam esse. Si hæc facis, manifesta te ipsum mundo.* In sensu ergo interrogantium respondit Christus se non ascendere: sicuti si dixissent, *Veni nobiscum*: & ipse respondisset, *Nolo venire.*

VI. Ad secundum textum, qui difficilior est, mul-

multiplex est Patrum responsio; nulla tamen faret restrictionibus mentalibus. In primis D. Ambrosius *Lib. V. de fide c. 111.* cum pluribus aliis dubitavit, num illa particula *neque Filius* ad textum pertineat, an ab Arianis subdole addita sit. Textus enim evangelicus Matthæi sic habet: *De die autem illa, & hora nemo scit, neque Angeli cælorum, nisi solus Pater.* Hieronymus vero in hunc locum Matthæi scribit suo tempore in quibusdam latinis codicibus eiusdem Matthæi additam fuisse particulam *neque Filius*; quæ tamen in græcis, & maxime *Adamantii, & Pierii*, exemplaribus non habebatur. Sed, inquit Hieronymus, *quia in nonnullis legitur, differendum videtur Igitur quia probavimus non ignorare Filium consummationis diem, causa reddenda est cur ignorare dicatur Post resurrectionem interrogatus ab Apostolis de die, manifestus respondit.* Non est vestrum scire tempora, vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate. *Quando dicit, Non est vestrum scire, ostendit quod ipse sciat; sed non expediat nosse Apostolis Denique & consequens Evangelii sermo id ipsum cogit intelligi. Dicens quoque Patrem solum nosse, in Patre comprehendit & Filium. Omnis enim Pater Filii nomen est.*

VII. P. Dominicus Soto in *IV. Sentent. dist. xlix. q. 11. art. 2.* de laudato textu scribens inquit: *Nihilominus nefas esset, & heresis dubitare, ut quidam hesitant, illam apud Marcum vocem existere, propterea quod non sit apud Matthæum.* Et post Concilium Tridentinum nemo Catholicorum hac de re quæstionem mover. Soto loco laudato comparat Christum Confessario: sicut enim Confessarius multa scit ut Dei minister, quæ ignorat ut homo est in humano commercio; ita & Christus, ut legatus Patris æterni, multa habebat sub sigillo, quæ, prout magistrum exercebat Apostolorum, se nescire dicebat.

VIII. D. Augustinus pluribus in locis explicat laudatum textum. *Ennar. in Psalm. vi. Ubi erit ergo quod nec Filius hoc novit? Quod utique ideo dictum est, quia per Filium homines hoc non discunt, non quod apud se ipse non novit, sed secundum illam locutionem, Tentat vos Dominus Deus vester, ut sciat: Deuter. xlii. id est scire faciat vos: & Exurge Domine; id est, fac nos exurgere. Cum ergo ita dicatur nescire Filium hunc diem, non quod nesciat, sed quod nescire eos faciat quibus hoc non expediat scire, id est non eis hoc ostendat &c. Similia scribit Augustinus *Lib. I. de Trinit. cap. xii.* Hoc enim nescit quod nescientes facit; id est quod non ita sciebat, ut tunc discipulis indicaret;*

sicut dictum est ad Abraham: Nunc cognovi quod timeas Deum: *Gen. xxi. id est nunc feci ut cognosceres: quia & ipse sibi in illa tentatione probatus innotuit. Nam & illud utique dicturus erat discipulis tempore opportuno: de quo futuro, tamquam præterito, loquens ait: Iam non dicam vos servos, sed amicos. Servus enim nescit voluntatem domini sui. Vos autem dixi amicos, quia omnia quæcumque audivi a Patre meo, nota feci vobis. Ioan. xv. Quod nondum fecerat; sed quia certo facturus erat, quasi iam fecisset, locutus est: ipse enim ait: Multa vobis habeo dicere, sed non potestis illa portare modo: Ioan. xvi. Intelligite quæ intelligitur & de die, & hora.*

IX. Si omnia quæ in Evangelio a Christo dicta referuntur, litteraliter explicare velimus, multa & pugnantia, & mendacia imperitis apparebunt; sed peritis mysteria sunt, & prophetica locutiones. Christus, inquit Augustinus, non raro pro futuro præteritum, & contra, usurpat. Numquid & nobis licita erit eius modi locutio? Sæpe etiam Deus verbum usurpat pro approbatione, & nescio pro reprobatione, ut docet Augustinus *Lib. lxxviii. quæstionum, q. lx. Sicut scire Deus dicitur, tentat cum scientem facit, sicut scriptum est. Tentat vos Dominus Deus vester, ut sciat diligatis eum. Non enim sic dictum est hoc, quæ si nesciat Deus, sed ut ipsi sciant quantum in Domini dilectione profecerint, quod nisi tentationibus, quæ accidunt, non plene ab hominibus agnoscitur. Et ipsum tentat pro eo positum est quod tentari sinit. Sic & cum dicitur nescire, aut pro eo dicitur quod non approbat, id est in disciplina, & doctrina sua non agnoscit, sicut dictum est, Nescio vos; aut pro eo, quod utilitate nescientes facit, id quod scire inutile est. Ideo bene accipitur id quod dictum est, solum sem Patrem, sic dictum esse, quia facit Filium scire: & quod dictum est, nescire Filium, sic dictum esse, quia facit nescire homines, id est non prædit eis quod inutiliter scirent.*

X. Alii Patres, ut Cyrillus *Lib. IX. Thessal. cap. iv. & Lib. II. de fide ad Regim.* Athanasius *serm. iv. contra Arianos*, Origenes *hom. xxx. in Matth.* Gregorius Nazianzenus *cont. xxxvi. n. 6c.* citatum locum interpretantur de Christo secundum humanitatem: non quod Christus ut homo diem illum ignoraverit; sed quod illum diem vi humanitatis nescierit, quamvis illum diem scientia infusa sciverit. Huius interpretationi accedit quoque S. Basilius *epist. I. ad Amphiloc. Damascenus Lib. III. de fide cap. xxi.* Quare dum aliqui Patres dicunt: Verbum nescire illum diem ut hominem, bene

ne vero ut Deum, intelligendi sunt, dixisse Christum, ut hominem, id est ex conditione nature humanæ, seu vi, & merito ipsius humanæ nature illum diem ignorasse; licet scientia infusa ut homo etiam diem illum manifestum habuerit. Hæretici Agnoitæ, quos refert Gregorius *Lib. VIII. regis. epist. xlii.* Christo ut homini ignorantiam tribuebant: quem errorem omnes Catholici damnant.

VI. D. Th. III. *Par. q. x. art. 2. ad 1.* confutata interpretatione Arianorum, & Eunomianorum, alias Patrum interpretationes recenset. Origenes loco citato textum exponit de Christo secundum corpus eius, quod est Ecclesia. Alii interpretantur de filio adoptivo, non naturali. Sic enim inquit Angelicus: *Origenes tamen hoc exponit de Christo secundum corpus eius, quod est Ecclesia, quæ hoc tempus ignorat. Quidam autem dicunt, hoc esse intelligendum de filio Dei adoptivo, non naturali.*

XII. Chrysostomus *hom. III. de Trinit. Epiphanius in Ancorato, & D. Bernardus Lib. de gradibus humilitatis*, exponunt, Christum locutum fuisse de scientia practica, quæ executionem secum defert: & quia nondum iudicium universale exercuerat, ideo dixit, se practice nescire illum diem.

XIII. Omnes istas varias interpretationes recensere congruum duxi, ut hinc lector colligat, quam infirmum sit argumentum illud quod ex laudato textu obiciunt defensores restrictionum mentalium. Nam iuxta omnes Patres figurata locutione ibi Christus usus est, quamvis variis modis eam explicent locutionem. Expositionem Augustini, quæ præ aliis detorqueri posset in favorem restrictionis mentalis, ex dictis constat non modo non favere, sed aperte easdem restrictiones oppugnare. Et in primis, si laudatus textus faveret restrictionibus mentis, sane faveret restrictionibus pure mentalibus: & reipsa istarum Auctores textum illum ut sibi faventem asserbant. Hæc namque locutio absolute prolata, *Nescio hunc diem*, retento in mente hoc addito, *ad dicendum*, est restrictio pure mentalis; nisi aliqua circumstantia exterior, quæ afficiat, & moderetur ipsam locutionem, illam restrictionem exteriori constituat. Finis autem utilitatis, vel incommodi est quid omnino disparatum ab ipsa locutione. Hæc siquidem utilitas, vel inutilitas communicandi scientiam, vel necessitas occultandæ veritatis est quid universale respectu cuiusque locutionis, quæ veritas obtegatur: & cum variæ sint locutiones, quibus veritas occultatur, non potest dictus

finis extrinsecus unam præ alia ad peculiarem determinare significationem.

XIV. Secundo verba laudata Christi Domini nullo modo detorqueri possunt ad defensionem restrictionum mentalium quas homines in civili commercio adhibere illicite solent. Nam ea locutio quæ in Christi ore vera est, in hominibus falsa esse potest, sicuti illa responsio quæ ore Confessarii prolata vera est, ore alterius hominis falsa evadit. Quia sicuti Confessarius hominis, & Dei personam gerit; & in civili commercio loquitur ut homo, non uti Dei minister, quæ de re infra: ita sublimiori modo Christus Dominus, & divinæ legationis, & populorum magistrus officia exercebat, Deus & homo, legatus æterni Patris, & generis humani Doctor reipsa erat. Ratione harum dignitatum plura proferre poterat ut vera, quæ in privato homine essent falsa. Plura proferebat ad mentem interrogantium, quæ illi nota erat. Plures esse potuerunt circumstantiæ ipsam responsionem afficientes, quæ responsionem illam discipulis petentibus intelligibilem reddere potuerunt. Quæ omnia nobis cum sint ignota, & cum nullus homo Christi dignitates varias, & infinitas possideat: consequitur, nullum hominem arrogare sibi posse omnes formulas loquendi quibus Christus utebatur; quemadmodum nec Confessarii locutiones omnes ceteri homines licite adhibere valent.

XV. Tandem concludo cum D. Augustino *Lib. de mend. c. xxi. Domini omnia in Evangelio, quæ imperitiis mendacia videntur, figurate significationes sunt.* Quare iure ac merito Clerus Gallicanus anno 1700. damnavit sequentem propositionem: *Patriarchæ, Propheta, Angeli, ipse Christus equivocationibus, sive amphibologiis, & restrictionibus usi sunt.* Hanc, inquam, propositionem his censuris perstrinxerunt doctissimi illi Patres. *Hæc propositio scandalosa est, temeraria: mystice, prophetice, parabolice, sive œconomice ad insinuandam alterius veritatem dicta, vel tacita cum vulgaribus gestis confundit: Sanctorum acta ludibrio vertit: ipsis etiam Angelis iniuriosa: erga Christum contumeliosa, & impia.*

XVI. Impia sane est præfata propositio: quia peccatum Christo Domino tribuit. Omnes namque Doctores, vel ipsi restrictionum defensores, farentur peccatum esse uti restrictionibus mentis, seu amphiboliis absque necessitate. Porro nulla necessitas excogitari in Christo potest quæ illum ad violandam sinceritatem adegerit, cum innumeris modis potuisset sua infinita sapientia & celare quæ ce-

landa erant, & manifestare manifestanda. Reliquum ergo est ut Prophetarum, & potissimum Christi Domini, responsa, & oracula, tamquam mysteria, & figuratas locutiones, profundo obsequio veneremur; & illam formulam in locutionibus nostris adhibeamus quam ille nobis præscripsit: *Sit sermo vester, Est est, non non.*

XVII. Ad ultimum respondet Augustinus Lib. cont. mend. c. XIII. *Hinc est etiam illud quod commemorasti, eos dicere, Dominum Iesum, postquam resurrexit, ambulasse in itinere cum duobus discipulis, & propinquantibus eis castello, quo ibant, illum longius se ire finxisse. Ubi Evangelista dicens, Ipse autem se finxit longius ire, etiam ipsum verbum posuit quo mendaces nimium delectantur, ut impune mentiantur, quasi mendacium sit omne quod fingitur; cum veraciter aliud ex alio significandi gratia tam multa fingantur. Si ergo nihil aliud significasset Iesus in eo quod longius ire se finxit, merito iudicaretur esse mendacium. Porro autem, si bene intelligatur, & ad id quod voluit significare, referatur, invenitur esse mysterium. En quomodo semper Augustinus, ut gesta, & dicta Redemptoris nostri a mendacio, vel amphibolia immunita ostendat, ad mysteria, seu ad mysticas, figuratasque significationes confugit. Hæc dixi, subdit Augustinus, propter id quod scriptum est de Iesu... ne quisquam ex hoc verbo, sicut Priscillianista, licitum volens habere mendacium, insuper etiam Christum contendat fuisse mentitum. Porro hunc textum evangelicum, alioque relatos, quos in mendaciorum præsidium Priscillianistæ detorquebant, recentiores non pauci in restrictionum mentalium favorem inflectunt: nullumque mihi videtur, ut sapius dixi, discrimen aliud, nisi quod eandem locutionem ob eundem finem prolatam, antiqui mendaciorum defensores (exceptis Priscillianistis, qui etiam in religionis negotio mentiebantur) mendacium appellabant; recentiores vero restrictionem alii pure mentalem, alii non pure mentalem, vocant. Sed de his plusquam satis.*

CAPUT XX.

Alique obiectiones tum a ratione, tum ab exemplis, & doctrina Sanctorum, potissimum S. Raymundi, & ex opere Annibaldi vulgo adscripto D. Thomæ petita, resolvuntur.

I. **P**AUCAS tantum obiectiones hic proponam: quoniam disertatione sequenti, in qua omnes casus quos proponere Auctores restrictionum mentalium solent, versabi-

mus, etiam plurimas difficultates quæ occurrere possunt, explicaturi sumus. Hic aliquantumtaxat prælibabimus, quæ principia universalialia spectant, quæ adversus ea quæ capitibus præcedentibus docuimus, opponi solent.

II. Obiicies. 1. Restrictiones pure mentales ideo damnatæ fuerunt, quia non ob solam, & præcisiã necessitatem illarum Auctores illas ut licitas defendebant; sed etiam ob utilitatem. Qui ergo illas in solo necessitatis extremæ, & gravis eventu adhibuerit, non erit censuris pontificiis obnoxius. Resp. Restrictiones pure mentales sunt prohibita ab Ecclesia, ut vera, putidaque mendacia. Mendacia etiam in extremæ necessitatis casu sunt vitata, ut omnes docent. Ergo etiam restrictiones pure mentales. Utilitas, aut necessitas non constituunt locutionem veram, aut falsam seu mendacem; sed eam veram, aut falsam supponunt. Hæc sunt argumentationes PP. de la Fuente Hurtado, Casnedi, & aliorum.

III. Obiicies 2. Nisi admittamus restrictiones mentales licitas in gravi necessitate, aliqua Dei præcepta evadunt impossibilia: quod quidem mentiri semper est peccatum. Violatio sigilli sacramentalis semper est peccatum. Cum immanis tyrannus ad sigilli violationem cogit, quid tum agendum? Si catur, alterutrum necesse esse, nempe aut mentiri, aut revelare sigillum; iam conceditur, aliquod Dei præceptum esse impossibile: quæ hæresis est ab Ecclesia damnata. Remanet itaque via evadendi transgressionem utriusque præcepti, quæ alia esse nequit, nisi via restrictionum mentalium: sive hæc restrictio fiat usu verborum nihil significantium; sive usu duplicis scientiæ, communicabilis, & incommunicabilis.

IV. Respondetur, obiectionem hanc esse purum putumque sophisma. Quid respondere debeat Confessarius tyranno, infra explicabimus. Nunc breviter dicimus, numquam aliquod Dei præceptum observatu esse impossibile; sicuti numquam præceptum, sive naturale, sive divinum, iubet nos custodire sigillum medio aliquo illicito, puta mendacio, seu restrictione mentali; sed solum præceptum obstringit ad illius occultationem vel silentio, vel iniuncti interrogatoris repulsa; etiam si vitam cum morte commutanda esset. At, quia adversarii vitam veritati præferunt, ideo nesciunt utriusque præcepti observantiam conciliare: quod Augustinus mendaciorum auctori bus impropere Lib. de mend. c. xx. *Si quisquam proferret sibi sic amandam veritatem, non tar-*

tum quæ in contemplando est, sed etiam in vero enuntiando, quod in suo quoque genere verum est, & non aliter proferendam ore corporis sententiam quam in animo concepta, atque conspectam est; ut fidei veridicam pulchritudinem non solum auro, & argento, & gemmis, & a-moenis prædiis, sed & ipsi universa temporalia vita, omnique corporis bono præponeret: nescio, utrum sapienter a quoquam errare diceretur. Et si hoc suis omnibus talibus rebus recte anteferet, pluviusque penderet; recte etiam temporalibus rebus aliorum hominum, quos innocentia, benevolentiaque sua servare, atque adiuvari debet. Plurima hic habet Augustinus quæ ad nostrum propositum pertinent, quæque missa facio brevitate gratia. Id solum addimus cum eodem Augustino, quod si, postquam ea omnia quæ licita sunt, adhibuit homo, quibus secretum custodiret, contingeret veritatem quoquo modo manifestari absque culpa ipsius hominis; tunc minime violaretur præceptum sigilli, ad cuius occultationem nemo obligatur nisi mediis licitis, & honestis. Nec enim mendacia dicenda sunt, ut sigilla occultentur. Nec necessitas occultandi sigilli tollit quin quod absolute mendacium est, in tali eventu mendacium sit, quidquid adversarii dicant. Denique cum Augustino subdimus, tales contingere eventus posse in quibus, omni adhibita diligentia pro veritatis occultatione, nil aliud superstit nisi confugium ad divinam providentiam. Legatur integrum caput xviii. Lib. cont. mend. ubi postquam ostendit, debuisse mulierem Hierichuntinam respondere, *Scio ubi sint, sed Deum timeo, non eos prodo*, ad divinæ providentiæ asylum se se recipit. *Et ubi ponimus, inquit, voluntatem, & potestatem Dei? An forte non poterat & illam, nec civibus suis mentientem, nec homines Dei prodentem, & illos suos ab omni pernicie custodire?*

V. Obiicies 3. Nemo tenetur ad manifestandos omnes suos mentis conceptus; sed potest occultare unum, alium revelare. Resp. iam supra hæc obiectio soluta fuit. Liberum homini est suos conceptus inadæquate prode-re, sed debet uti verbis quæ re ipsa disiunctim, & separatim unum præ alio conceptum referant. Si enim verbis utatur quæ universe omnes conceptus negent, non potest tunc conceptum unum præ alio occultare: puta, si dicis, *Non comedi carnes*, hæc verba universe negant quarumcumque carnum comestionem. Non potes ergo absque mendacio in mente retinere conceptum carnis humanæ, quando comediisti carnes sive bovinas, sive vitulinas &c. quia præfata verba non restrin-

guntur ad negandam comestionem carnis sive humanæ, sive animalis.

VI. Obiicies 4. S. Raymundus de Pennafort in sua Summa Lib. I. tit. x. de mend. & adult. proponit sibi hunc casum. *Solet dubitari, quid agendum sit ei a quo queritur aliquis occidendus, quem ipse scit in domo sua latitare, vel etiam in alio loco. Nam videtur iste perplexus. Si manifestat eum, timet crimen perditionis, homicidii, cui videbitur dedisse causam, ostendendo personam; etiam peccatum illorum qui occidunt eum; & sic gravius morientur in anima: quod etiam timet in latitante, si forte est in mortali, & moriatur impoenitens. Si vero non manifestat, formidat ipsum mendacium; super quo videtur nullum posse adhibere remedium.*

VII. Resp. D. Raymundum quodammodo turbasse peccata quæ Augustinus vocat *compensativa*, ex hoc textu manifeste apparet. Tres siquidem vias aperit & occultandi innocentem quæsitum ad mortem, & vitandi mendacium. *Ego credo, inquit, salvo meliori iudicio, quod talis debet esse processus. Primo debet tacere. Si autem silentium ipsum proderet latentem; tunc transferet se in aliam materiam, quasi interrogando eum de aliquo facto, vel simile. Quando si neque hoc satis sit, utatur verbo æquivoco: vel respondeat verbum aliquod æquivocum, ut puta, Non est hic, id est non comedit hic, vel simile aliquod. Verbis æquivocis licitum esse uti ad eludendam malitiam iniuncti interrogatoris in causa summæ necessitatis fatetur & ipse sanctus Raymundus. Debent tamen hæc verba æquivoca duplicem habere sensum iuxta communem intelligentiam, quemadmodum habet verbum est in lingua latina. Qui ergo alio idiomate loquuntur, oportet ut adhibeant verbum quod similiter duplici significatione fruatur in communi existimatione. Ultimo tandem concludit Raymundus. *Vel dic simpliciter, quod debet negare, & asserere eum non esse ibi. Si tamen sua conscientia dicat sibi, quod ita debeat dicere; tunc non dicet contra conscientiam, immo sequetur eam, & nullo modo peccabit: nec contradicit in aliquo istis Augustinus, quia hic non mentietur, id est non ibit contra mentem.* Hæc ultima Raymundi responsio, non absoluta, sed hypothetica est: dicit enim, quod, admitta hypothese, in qua quis iudicet se obligatum esse ad negandum, in domo sua extare hominem quæsitum ad necem, tunc non peccabit. Cur? Quia, si conscientia suæ dictamen repræsentet, imperetque illi, in tali eventu dicendam esse falsitatem.*

tem seu mendacium pro salvanda hominis vita, & anima simul, nullo modo peccat, quia sequitur regulam conscientiae suae. In talibus enim circumstantiis dari posse ignorantiam invincibilem malitiae talis mendacii in aliquo homine, concedere videtur Raymundus. Licet enim mendacii absolute accepti nulla detur ignorantia innocens; nihilominus, quando mendacium talibus gravissimis circumstantiis implicatur, videlicet cum profertur pro salvanda hominis anima, vitaeque simul; non est adeo evidens, neminem posse invincibiliter reputare licitum mendacium. Perpendenda sunt illa ultima Raymundi verba: *Quia hic non mentietur, idest non ibit contra mentem.* Mentem hic sumit Raymundus pro conscientia, ut animadvertit etiam Ioannes de Friburgo in commentariis ad hunc locum. Quando ergo dicitur, *Mentiri est contra mentem ire*, hic mens sumitur pro scientia, seu notitia in mente extante: cui notitiae & cognitioni mendacium formaliter acceptum adversatur. Ceterum, si conscientia iudicet, dicendum esse mendacium pro hominis vita; tunc mendacium istud non erit contra mentem, sumptam pro conscientia; licet contra mentem, acceptam pro scientia, seu notitia, quae in mente reperitur. Illud autem mendacium est contra mentem acceptam tum pro scientia, tum pro conscientia, quod, non animo occultandi veritatem, sed libidine fallendi fit, inquit Augustinus Lib. de mend. c. xiv. *Quartum, quod fit sola mentiendi, fallendique libidine, quod merum mendacium est... Sextum genus, quod & nulli obest, & prodest alicui; velut si quisquam pecuniam alicuius iniuste tollendam, sciens ubi scit, nescire se mentiatur, quocumque interrogante. Septimum, quod nulli obest, & prodest alicui; velut si nolens hominem ad mortem quaerere prodere, mentiatur, non solum iustum atque innocentem, sed & reum, quia christiana disciplina sit, ut neque de cuiusquam correctione desperetur, neque cuiquam poenitendi aditus intercludatur. De quibus duobus generibus, quae solent habere magnam controversiam, satis tractavimus, & quod nobis pla-*

ceret, ostendimus, ut suscipiendis incommoditatibus, quae honeste, & fortiter tolerantur, haec quoque genera devitentur a fortibus, & fidelibus, & veracibus, viris, ac feminis. Augustinus ergo statuit, fortes, fidelesque viros neque pro hominis salute, sive temporali, sive aeterna, mentiri umquam debere. Raymundus vero asserit, quod si homo reperiatur tam imbecillis, cui eius conscientia suadeat, in hac difficillima controversia licitum esse proferre mendacium, tunc non peccabit, nec mentietur libidine fallendi, nec ibit contra mentem, idest conscientiam. Haec est germana Raymundi mens.

VIII. Obiicies 4. Annibaldus in III. Sent. dist. xii. art. 3. ad 2. ait: *Dicendum, quod mendacem orationem proferre potuit (Christus) materialiter; non tamen significative, & ideo mendax esse non potuit.* Ut responsio haec intelligatur, referenda est obiectio. *Si dixerit, quod non novi &c. Ioan. viii. Sed hoc dicere potuit. Ergo mendax esse potuit.* Clare nunc colligitur, Annibaldum non aliud docere, nisi quod Christus potuit narrare mendacem locutionem Iudaeorum, seu proferre mendacium materialiter, non significative, seu adfirmative; eo modo quo nos cum Psalmista canimus: *Dixit insipiens in corde suo: Non est Deus: quae sane verba materialiter, seu historice a nobis enuntiantur.* Id clarius evadet, si integer evangelicus textus, quem in obiectioe Auctor indicat, transcribatur. *Et si dixerit, quia non scio eum, ero similis vobis mendax. Sed scio eum, & sermonem eius servo.* Nonne hinc evidentissime patet, historice tantum, seu materialiter protulisse Christum praefata verba, *Si dixerit &c.* Porro aliud longe diversum est adhibere verba ad exprimendos proprios conceptus materialiter, seu spoliata omni significatione; quod absque mendacio fieri nequit. In primocursu, qui illa profert, non iis utitur, ut suos conceptus promat, sed ut aliena sensa narret. Qui vero verba usurpat, ut sua secreta aliis communicet, iam ordinem pervertit naturae, sicuti suo loco probavimus, nisi ut signa representantia sensus internos illa adhiberet.

M O N I T U M

I N S E Q U E N T E M A P P E N D I C E M .

QUE Dissertationi secundæ Libri tertii in Decalogum Auctor nectenda conscripserat, omiserat tamen, proptereaque in ceteris præcedentibus editionibus huius Operis desiderabantur, nunc e tenebris eruta publici iuris facienda censui. Cum post absolutam eiusmodi Dissertationis impressionem tantummodo præsto fuerint, huc ad Tomi calcem reicere coactus sum. Si cui dubium de istius Appendicis authentia suboriretur, nec ex itili conformitate, tamquam ex propriis vultus lineamenti hominem, P. Daniele Concina recognosceret, in Bibliotheca SS. Ioannis & Pauli Venetiarum asservatum authographum consulendi libera esto facultas.

DE RITIBUS SINENSIBUS, ET MALABARICIS

A P P E N D I X

Ad Dissertationem II. Libri III. in Decalogum post caput II. referenda, inque varia capita distributa.

C A P U T I.

Superstitio Sinensium Rituum. Sedis Apostolicæ in eisdem Decreta, & Constitutiones.

I. Nstitutum proderem meum, si dum de superstitione sermonem habeo, Sinensium Rituum superstitionem, quæ ab uno & amplius sæculo uberem disputandi, atque in utramque decertandi partem, materiam dedit, silentio premerem. Princeps dissidii occasio, cultus Confucio tributus. Celebris is fuit Philosophus ante Christum natum sæcula circiter quinquæ. Illum nobis refert P. le Comte fere tamquam evangelicæ disciplinæ Doctorem, omnium naturæ virtutum ornamento resurgentem. Templum eidem erigunt Sinenses, & sacrificia libant. In Æquinoctio Veris, & Autumni pilos, & sanguinem porci offerunt, victimas immolant, thurem adolent: vini calicem in homuncionem paleis fictum effundunt, pannum sericum, nummosque papyraceos incendunt. Literati omnes gradibus insigniti in sacrum Confucii Templum accensis cereis ingrediuntur, quater genua flectunt, fronte terram percutiunt, prostrati que Confucii spiritum adorant. Mandarinique sacerdotio funguntur. Progenitoribus mortuis templa construunt Sinenses: tabellas appendunt inscriptas his literis: *Sedes*, aut *Thronus anime* vel *Spiritus N. N.* Vere & Autumno instituunt solemnia: patresfamilias sacerdotes agunt: porcum, & capram

Conc. Theol. Tom. III.

mactant: effuso in aurem vino victimas probant: libant fructus, & legumina. Hæc dubio procul sunt sacrificia quæ progenitoribus mortuis offerunt Sinenses. Insuper Confucio in sacris ædibus illi dicatis tabellas appendunt inscriptas aureis literis: *Sedes anime sanctissimi, & superexcellentiissimi Confucii*. De hac controversia docte de more, & præstituta sibi brevitate, prout sui instituti ratio postulabat, scripsit nuper Cl. P. Magister Laurentius Berti Angelicæ Bibliothecæ Præfectus in quarto suæ Theologiæ Tomo *Lib. XXIII. cap. XIV.* Anno MDCCXL. quo hunc tomum in lucem Romæ edidit, nondum emanaverat celeberrima Constitutio *Ex quo singulari*, quæ, supremo afflante Numine, controversiæ gravissimæ finem tandem imposuit. Quare prudenter ille disputationem instituit, & definitam a S. Sede doctrinam sapienter in antecessum propugnavit. Imprudens ipse forem, si extinctam litem resuscitarem, sententiamque extra disputationis aleam constitutam in discrimen adducerem. Quid ergo præstabo? Missa quacumque contentione, paucis perstringam quæ in laudata apostolica Constitutione habentur: Si integro & amplius sæculo disputatum est, non expediet una hora declarare sententiam quam Romana Sedes tandem aliquando rogavit? Sed quod potissimum me ad scribendum hoc de argumento adegit, studium fuit vindicandæ Pontificiæ Constitutionis *Omniium sollicitudinum* ab audacissima calumniæque refertissima scriptione idiomate Gallico typis

X

edi-

edita. Et ob eam quæ Ritus Sinenses inter & Malabaricos connexio intercedit, primum Constitutionem adversus cultus Sinenses, tum Constitutionem adversus Ritus Malabaricos exponam.

II. Et ut a prima initium repetam, Dominicani omnium primi ad Sinas Christi nomen intulere. Anno quippe 1556. P. Gaspar De la Croce Lusitanus Eboracensis, cum duodecim sui Prædicatorum Ordinis commilitonibus Sinense penetravit Imperium. P. Martinus Rada Augustinianus anno 1575. eodem concessit. Anno 1581. P. Matthæus Ricci cum aliis S.I. Sacerdotibus oras attingit Sinenses. Scriptores Societatis invident Dominicanis, sibi que adsciscunt hunc primum apud Sinenses adventum. Verum, hac simultate, quam flocci facio, spreta, ut primum Dominicani, Franciscani, Augustiniani, & Iesuitæ simul vastissimam illam vineam excolere cœperunt, perpetuum inter eosdem super eiusmodi cultuum religione bellum exarsit. Superstitione pollutos cultus Dominicani, Franciscani, Augustiniani; civiles honestosque propugnabant Iesuitæ. P. Ioannes Baptista Morales Dominicanus, & P. Antonius a Sancta Maria Franciscanus ambo Sinensis idiomatis valde periti, rituum, & caeremoniarum libris inspectis, & sacrificiis que sacerdotes tum Confucio, tum parentibus, avis, proavisque litant, serio consideratis, idololatriæ labe eadem aspersa iudicarunt. Quare ab eiusmodi sacrificiis, caeremoniisque arcebant omnes qui Religionis christiænæ nomen dabant. Ut hoc ipsum præstaret P. Franciscus Hurtado Societatis Iesu Proprovincialis, summo studio curavit P. Ioannes Baptista Morales Ord. Præd. Sed nihil profecit; idcirco Manillam Philippinarum Insularum caput scripsit anno 1635. suumque Dominicanorum Provinciale exortæ cum Iesuitis controversiæ certior reddidit. Provincialis his literis acceptis, Archiepiscopus Manillensem D. Hernandum Guæro, & Episcopum Lebutensem consuluit. Controversiam deferendam Pontifici Summo deliberant Antistites, ipsique ad Urbanum VIII. literas dedere. Anno 1637. Dominicani, & Franciscani Missionarii crudelissimam passi sunt persecutionem ab Sinensi Imperatore, quod illa improbarent sacrificia, Confucio, & parentibus denatis oblata, que licite piaque adprobant Iesuitæ Missionarii. Post dira tormenta in exilium acti Dominicani a Sinensi Imperio recessere, aliis occulte ibidem degentibus. Macaum petiit P. Ioannes

Baptista Morales anno 1639. Articulos 12 super hac controversia P. Manuelli Diaz Iesuitarum Visitatori expendendos proposuit, sublati partium studiisque publicisque dissidiis, difficultates omnes reciproco amicitiaæ fœdere dirimerentur. Tempus querit, morasque necit P. Diaz, respondetque se scripturum fore ad P. Hurtadum Pro provinciale Sinicæ Missionis, ut ex eiusdem responsis quid sit decernendum colligere valeat. Medium elapsum iam sæculum erat a tempore quo Iesuitæ Sinas ingressi erant; & nondum deliberaverant essent ne superstitioni, an honesti præfati cultus? Integrum annum responsum expectavit P. Morales. Et cum experimento didicisset, se omnia frustra tentasse, ad diffidia componenda Romanæ concessit circiter annum 1642. suosque articulos continentes ritus, caeremonias, tabellas, templa, & sacrificia, quæ supra indicavimus, sacro Purpuratorum Patrum Collegio expendendos proposuit. Anno 1645. Eminentissimi Patres ad eiusdem quæsitæ responsa dedere, publicoque decreto tanquam illicitos & superstitione contaminatos improbaverunt Sinensium cultus ab eodem P. Morales expositos. Ad Sinas vestigia relegit P. Morales, ibidemque Romanæ Sedis diploma publicavit. Istius decernit fama Societatis Missionarii commoti Romanam adire Sedem deliberant, Oratoremque designant P. Martinum Martinez. Is peculiariter articulos Sacræ Congregationi exposuit, decretumque obtinuit anno 1656. quo ritus illi Sinenses prout ab eodem representati viles dumtaxat decernuntur. Hæc duo posita decreta, litium, dissidiorumque casio. Iesuitæ Dominicanos, & Dominicanos Iesuitas accusabant, quod cultus Sinenses minus sincere Romanæ Sedi fuerint expositi. Innumera prodire scripta ex utraque parte; & quisque sibi adsciscibat victoriam. Dominicanorum Navarrete & Varo; Iesuitarum Bartoli & le Tellier gesta narrarunt omnes pro domo sua pugnant. A qua parte veritas, & tandem victoria steterint, ipse ne pro antiaverim? Id si præstarem, partium studio adductum me id agere indicarent plurimi. Si historias P. Bartoli & P. Le Tellier hac de controversia legeris, Dominicanos causa deiectos: P. Ioannem Baptistam Morales, Navarretam, Varum, ceterosque Ord. Præd. apud Sinas evangelizos Operarios illius Nationis linguæ imperitos, ignaros, falsæque rituum Sinensium expositionis Romanæ Sedi factæ reos passim comperies. Incredibili arte, exquisitoque studio

Scriptores isti, potissimum P. Le Tellier, omnia miscent, & quadra rotundis vertunt, ut decretum obrentur anno 1645. a P. Morales adversus Sinenses, quos initio descripsi, cultus abrogatum ostendant decreto emanato anno 1656. curante P. Martinez.

III. Quinam re ipsa scopum attigerint, quinam Romanæ Sedi sinceritate summa sacrificia oblata Confucio, & defunctis progenitoribus exposuerint, quinam contra, aut pro superstitione pugnaverint, Dominicani ne, an Iesuitæ, non aliunde sane quam ex Romanæ Sedis decretis, quæ integro sæculo prodierunt, colligere, & certo definire possumus. Bello itaque inter evangelicos utriusque Instituti Operarios fervente, contendentibus Iesuitis, decretum emanatum anno 1656. abrogasse decretum evulgatum anno 1645. P. Ioannes Polanco Dominicanus Romanam venit, & Pontificem Summum Clementem IX. novæ exortæ litis certior fecit, libellumque supplicem porrexit Congregationi Sac. Inquisitionis, in quo petiit antiquatum ne esset decretum anni 1645. Interrogationi factæ hoc fuit responsum datum anno 1669. Eminentissimi Patres declararunt, decretum Sacræ Congregationis de propaganda Fide, datum sub die 12. Septembris anni 1645. secundum tunc exposita in dubiis esse in suo valore: neque per decretum Sacræ Congregationis S. Officii sub die 23. Martii anni 1656. fuisse circumscriptum, sed omnino secundum quæsitæ, circumstantias, & omnia in dictis dubiis expressa, esse servandum, ut iacet; quemadmodum servandum declaravit decretum Sacræ Congregationis S. Officii, ut supra die 23. Martii anni 1656. iuxta quæsitæ, circumstantias, & omnia in eis expressa.

IV. Perspicue heinc apparet P. Martinum Iesuitam alto occultasse silentio, a Sinensibus sacras Confucio erigi ædes, tabellas appendi, in æquinoctio Veris, & Autumni offerri pilos, & sanguinem porci, mactari victimas, adoleri thurem, & cetera quæ supra indicavimus. Itaque P. Martinez Romanæ Sedi proposuit ritus, & caeremonias revera civiles, cultibus superstitionis exquisita arte neglectis. Transcribenda huc essent ipsa quæsitæ ab hoc P. Missionario proposita S. Sedi, nisi factum quod innui, compertum esset: idque ex iis quæ dicturi sumus, evidens omnino fiet. Nec enim omnes Sinensis populi ritus, caeremoniaque erga defunctos, Confuciumque superstitionem redolent. Quare hos tantum ritus, quos exposuit anno 1656. P. Martinus Martinez,

probaverat Romana Sedes, probaverant Dominicani. At neque post declarationem Clementis IX. qua confirmatum est decretum anni 1645. adversus sacrificia oblata Confucio, mortuisque parentibus, Missionarii Confucio addicti a præconcepta recedere sententia, honori sibi duxerunt. Hinc novæ turbæ, dissidia, & schismata. Romana Sedes Vicarium Apostolicum declaravit D. Carolum Maingrot, ut Operarios evangelicos una componeret, litibusque finem adiceret. Is anno 1693. decretum edidit, quo cultum Confucio, & progenitoribus exhibitum, tabellæque eis appensas prohibuit. Verum & huic Vicarii Apostolici decreto parere detestantur Confucianorum rituum defensores. Repetita querelæ ad Summum Pontificem Innocentium XII. deferuntur. Is denuo in examen controversiam vocat. Litteras ad suum Apostolicum Vicarium D. Maingrot dat anno 1697. quibus eiusdem in propagando sincero christiænæ Religionis cultu zelum, studium, laboreque commendat: animos facit ut superatis gravissimis difficultatibus, molestiis, & angustiis, Dei promovere gloriam pergat. At sic Deo permittente, quo impensius Romana Sedes extirpare idololatriæ cultus satagebat, eo altius in dies resonabant schismata; & vinea Domini maximum patiebatur detrimentum. Quare Clemens XI. iterum proscriptos declarat Sinenses ritus: & Carolum Thomam De Tournon Patriarcham Antiochenum Sedis Apostolicæ Legatum instituit, illucque ad componenda dissidia mittit. Summus hic vir Iesuitis summopere addictus, non tam sacra purpura, quam omnium virtutum ornamento illustis Pudicherii die XXIII. Iunii anno 1704. decreto solemniter plurimos Sinensium superstitionis cultus proscriptis, improbatique. At frustra. Non modo nequivit, licet auctoritate Legati apostolici ornatus, in ordinem redigere, suisque sanctionibus submittere propugnatores rituum, quos ut superstitionis damnavit; verum ipse suorum quos nactus adversarios est, potestati succubuit. Ærumnas, persecutiones, angustias passus, quam subierit mortem, eiusdem acta publici iuris facta declarant. Clemens tamen XI. eiusdem decretum confirmavit anno 1710. atque Ioannem Lusitanæ Regem literis efficacissimis sollicitavit ut eiusdem executionem curaret. Accepto autem Amplissimi Cardinalis mortis nuntio, ad Archiepiscopum Manillæ literas doloris plenissimas dedit Pontifex Summus. Romæ vero Sacro Purpuratorum

torum Collegio coram se adscito in eiusdem laudes sermonem habuit. Præ aliis hæc illi panxit encomia. *Amisimus, Venerabiles Fratres, amisimus Orthodoxæ Religionis zelatorem maximum: Pontificiæ auctoritatis intrepidum Defensorem: Ecclesiasticæ Disciplinæ assertorem fortissimum: magnum Ordinis Vestri lumen & ornamentum. Amisimus Filium Nostrum, Fratrem Vestrum, plurimis, quos pro Christi causa suscepit, laboribus attritum: diuturnis quas perulit ærumnis confectum; contumeliis, quas forti, magnoque animo sustinuit, innumeris velut aurum in fornace probatum.* Hæc, & peiora pati cogebantur ii qui aperta fronte Confucianos cultus oppugnabant. Confirmato apostolicæ Sedis auctoritate invictissimi Cardinalis decreto, quidrum? Errore facti deceptum apostolicum Legatum, innocuas Sinensium consuetudines tamquam idololatriæ labe asperfas prohibuisse inclamant cultuum defensores: quemadmodum errore facti deceptos asserbant PP. Morales, Varum, Navarretam, ceterosque Missionarios Dominicanos præfatorum rituum acerrimos insectatores. Porro confirmasse Pontificem Summum sui Legati decretum subdunt, positione facta quod is revera a deceptione facti immunis, explorata in Sinenses cultus sententiam dixerit. At deceptum Legatum contendunt. In nihilum ergo occidit Pontificia Confirmatio.

V. Deceptum Legatum probare contendunt, quod licet ritus illi absolute speciem superstitionis præferant; tamen, spectata & eorundem institutione, & Sinensis populi intentione, civiles omnino sunt. Mactant utique in æquinoctio, in plenilunio Sinenses in templis Confucio dicatis victimas, sanguinem porcorum fundunt, immolant capras, adolent rhiniamata. De facto hoc pene omnes convenit, nullaque super eodem inter adversantes partes contentio. Factum aliud pugnandi defensoribus cultuum occasio fuit. Disputabant illi acriter, num scilicet iuxta intentionem institutionemque Sinensium præfata sacrificia, & cæremonia civilia ne, an superstitiosa dicenda forent? Verum factum istud, tamquam a controversia extraneum, semper reiectum fuit. Sacrificia præfata in æquinoctio oblata Confucio, hæc pendunt vel ab institutione, vel ab intentione offerentium quod sint superstitiosa: alioquin nullum esset sacrificium ab Ethnicis oblatum idolis quod non possent Catholici bona intentione peragere. Sacrificia que ethnici Sinenses Calo, Tæncæ, Numinibus,

aliisque confectis Numinibus litant, non ipsissima sunt ac illa quæ offerunt Confucio, sola intentionis, institutionisque diversitate? De hoc ergo facto institutionis atque intentionis, qua Sinenses præfata sacrificia in æquinoctio, & in Plenilunio offerunt Confucio, mortuisque Progenitoribus, nec Legatus De Tournon, nec Sædes Apostolicæ inquisivit umquam: quoniam istius facti notitia, quæ difficillime haberi potest, operum minime est ut definiatur, sint ne eiusmodi sacrificia natura sua idololatriæ fuligine tincta, & christianæ Religionis puritati infecta. Et hoc est quod asfirmabant Dominicani, Franciscani, Augustiniani. Hoc quoque confirmarunt Innocentius X. Clemens IX. D. Maingrot, Eminentissimus De Tournon, Clemens XI. Cæremonia, quas Alexander VII. a P. Martinez expositas probavit, erant toto cælo diversæ, ut ex quæstis eiusdem P. Martinez evidenter liquet.

VI. Quamquam tot Sædes Apostolicæ decretis superstitiosa declarata eiusmodi sacrificia fuerint, nihilo secius adhuc ea propugnare ut civilia pergebant adversarii. Quare Clemens XI. anno 1715. solemnem edidit Constitutionem *EX ILLA DIE*, qua Sinenses cultus iterum atque iterum damnavit, formulamque iuramenti præscripsit, quo omnes Missionarii Pontificiæ Constitutionis observationem spondere obstringuntur. Desinit Pontifex Summus, se tandem controversiæ quæ ab anno circiter 1642. Sædes Apostolicam sollicitavit, vexavit, torstis finem imposuisse. Ordinum Generalibus precipit ut suos respective subditos ad eiusmodi Constitutionis observantiam cogant. Pot quis umquam inducere in animum potuisse ut crederet, reperendos Catholicos fore quæ tam solemnem Apostolicæ Sedis dogmaticæ Constitutioni refragaturi essent? Et tamen eventus non paucos patefecit qui putabant probabiliter se posse observantiam Constitutionis apostolicæ declinare. Atque ut sua ob obedientia præstanda exemptionem honestarent, libellis, scriptis, epistolis, animadversionibus universam pene impleverunt Europam. Expectares forsitan in refractarios Væticana anathematata. Sed falleris. Novum apostolicum Visitatorem cum facultate Legati de latere ad Sinas misit Romana Sædes Carolum Ambrosium Mediolanensem Patriarcham Alexandrinum anno 1720. Ut ore illas attigit Legatus, ad extremas se relictum angustias, vitæque consulendum intercessit. Neque alia via ultima evadere fat

se posse existimavit, nisi edita Pastoralis, in qua plura permittere coactus fuit quæ christianæ Religionis puritati minime congruebant. INNOCENTIUS XIII. invitæ fortitudinis, pectorisque apostolici Pontifex tam obfirmatæ reluctationis pertæsus redundantis apostolicæ Sedis erga subditos hæctenus adhibita clementiæ, quidquam immiscere poenarum opportunum duxit. Quapropter recipiendorum ad professionem iuvenum interdicto facultatem suspendit Rituum Sinensium propugnatoribus, usquedum obedientiam, quam singulari voto Sedi apostolicæ spondent, executionis opere comprobaverint. Defuncto Innocentio XIII. Benedictus XIII. ex Prædicatorum Ordine assumptus Prædecessoris interdictum sustulit. Decretum tamen Cardinalis De Tournon adversus dictos cultus Sinenses confirmavit.

VII. Novæ ad CLEMENTEM XII. Pontificem maximum BENEDICTI successorem delatæ querelæ. Ex Sinis Romam Missionarii petunt, & præfato Clementi XII. exponunt, vincula, carceres, catenas quas perferre in Sinis coguntur ii qui CLEMENTIS XI. Constitutionem *EX ILLA DIE* aut promulgant, aut eidem parere sibi religioni ducunt. Hæc cum audisset Pontifex Summus, continuo duas Episcopi Pekinensis Epistolas pastorales irritas declaravit, pluraque animo conceperat, quæ maturare hand potuit, morte præventus.

VIII. Verum enimvero tantum Religionis negotium penitus dirimendum, definitendumque maximo Pontifici BENEDICTO XIV. divina reservavit Providentia. Tam sapienti quippe, eruditoque Pontifice opus erat ut controversiæ integrum agitatæ scæculum finis imponeretur. Anno 1642. P. Ioannes Baptista Morales Dominicanus e Sinis Romam petiit: nullumque non movit lapidem, ut superstitio Confuciana, tabeque mortuis progenitoribus appensæ prosterberentur. Anno vero 1742. Pontifex Summus BENEDICTUS XIV. solemnem edidit Constitutionem, qua decretum quod durante præfato P. Morales emanavit Romæ ex Congregatione de propaganda fide anno 1645. adversus Confucianos cultus confirmavit, & controversiam exhaustit, atque omnem cavillandi anam penitus sustulit.

IX. Hæc est gravissima atque molestissima controversiæ origo, progressus, & finis.

Porro ne cuiquam in mentem veniat, me in hoc adumbrando schemate partium studio vel tantillum indulgisse, mea summo-perc interest lectores admonere meos, hæc quæ hic cursim, obiterque innui, collegisse undenam? Ex Historicis Dominicanis, Iesuitis, Franciscanis, Augustinianis? Ex actis Cardinalis de Tournon, Mediobarbi, Maingrot? Ex immensa librorum multitudine ex utraque parte evulgata? Minime gentium. Undenam ergo? Non sane aliunde quam ex ipsa solemnem, auro cedroque digna Constitutione *Ex quo singulari* BENEDICTI XIV. quam oculis omnium subiectam, cordique infixam percipio. * Non est quod mihi laudi veram, innumera alto præterisse silentio odii, invidiæque plenissima, sive quæ ad impediendum, eludendum, protrahendumve iudicium, sive quæ ad opprimendos, vexandosque adversarios pertinent: quoniam nec instituti mei ratio, nec peculiaria rationum momenta historiam me istius celeberrimæ causæ scribere sinunt. Prima delibavi lineamenta, cautione, modestiæque summa.

X. Quod autem ex sola Pontificia Constitutione pauca, quæ hac de causâ scripsi, hauserim, eiusdem Constitutionis lectione exploratum fiet. En itaque universæ Pontificiæ Constitutionis specimen paucis delineatum.

XI. *Num. II.* perspicue asseritur, dissidiis occasionem dedisse eos Missionarios qui cultus Confucio & progenitoribus defunctis a Sinensibus exhibitos tamquam civiles honestosque propugnabant.

Num. III. narratur, Missionarios qui præfatos cultus superstitiosos asserbant, causa ad Sanctæ Sedis Tribunal delata, decretum assequutos esse, quo eiusmodi cultus proscripti sunt.

Num. IV. Alia quæstia indicantur a P. Martino Martinez proposita Romana Sedi, quæque anno 1656. probata fuere utpote omnino diversa ab iis de quibus lis erat, ut supra dictum est.

Num. V. Tertius exhibetur ad Sanctam Sedem recursus, & confirmatio decreti anni 1645.

Num. VI. Ex relatis decretis non sedata, sed aucta dissidia indicantur, quorum certior factus Innocentius XII. nihil intentatum reliquit quo litem absolveret.

Num.

* *Integram legis Tom. I. Apparatus inter pontificias constitutiones cap. XVI.*

Num. VII. E vivis sublato Innocentio, Clemens XI. anno 1704. auditis utriusque partis rationibus, denuo dampnavit Sinenfes ritus, tamquam superstitione imbutos, mandavitque Legato suo De Tournon ut decreverum Sedis Apostolicæ contra idololatriam Sinenfium observationem promoveret.

Num. VIII. Cardinalem De Tournon Romanæ Sedis decifionem, decreto adiecto, promulgasse affirmatur.

Num. IX. Qui Confucianos ritus ut politicos civileſque propugnabant, inanibus effugiis pontificiæ legis observantiam eludere tentabant. Decretum, quo Clemens XI. anno 1710. confirmavit tam responsa a se data anno 1704. quam decretum Cardinalis De Tournon, integrum rescribitur.

Num. X. Ob oculos Constitutio pontificia exhibet firmitatem Confucianæ consuetudinis propugnatorum, qui neque huic ultimo parvare decreto. Sed notanda est benignissima phrasia qua id significatur. At vero nec decretum huiusmodi ad difficiles animos subiciendos valuit.

Num. XI. Integra Constitutio Ex illa die ab eodem Clemente XI. anno 1715. edita rescribitur.

Num. XII. Denuo etiam post latam adeo solemnem Constitutionem in scanam reducitur propugnatorum Sinenfium cultuum inobedientia, cavillandique studium. Verum, ne lectores ex censura æquissima in refractarios lata, ausam carpenti, aut denigrandi ipsam inlytam Societatem Iesu arripiant, operæ pretium nos facturos existimamus in memoriam revocare, quod in singulis fere Operibus nostris, prout occasio tulit, innuimus, quamlibet nempe Religionem, quantumvis sanctissimam, suos habere factos, ut Augustinus testatur. Numquid universa Iesu Societas adeo de literaria Republica, de Ecclesia benemerita, ob quorundam Missionariorum qui partibus P. Martinez nimium addicti, integro sæculo successores habuere, deceptionem, nimiamque in interpretandis, eludendisque apostolicæ Sedis decretis firmitudinem, detrimentum aliquod subire debet? Si iuxta commune axioma frater non portat iniquitatem fratris; numquid tot Iesuicæ scientia, probitate, prudentia præstantissimi, de salutis animarum zelo ferventissimi ex quorundam Sociorum erroribus minus suspicendi, minus existimandi erunt? Ap age iniusta commenta. Quemadmodum sub magno Societatis splendore occultari haud debent privatorum errores; ita neque inly-

ta Societatis lumen offuscari debet ex aliquorum Sociorum nubeculis. Itaque pontificia censura quæ sub hoc *Num. XII.* habetur, in privatos refractarios, minime vero in ipsam Iesuitarum Communitatem lata est. Supra *Num. X.* mitissima illos excepti correctione Pontifex Summus, dum eos *difficiles animos* appellavit. Nunc vero, quod tot decretis, & constitutionibus repugnaverint, tamquam inobedientes, captiososque perfringit dictos Sinenfis Missionis operarios. Noli ergo in universam Societatem detorqueere quæ sequuntur Constitutionis verba adversus privatos tantum, ut dixi, prolata. *Per Constitutionem apostolicam adeo solemnem, qua Clemens Papa XI. se huic controverſis finem dedisse testatur, iustum & æquum videbatur eos qui Sanctæ Sedis auctoritatem se se quam maxime revereri profiterentur, humili, & obsequenti animo illius iudicio semet omnino subicere, nec ulterius quidquam cavillari. Nihilominus inobedientes & captiosi homines exactans eiusdem Constitutionis observantiam se effugere posse putarunt, ea ratione quod illa præcepti titulum præferat, quasi vero non inlysolubilis legis, sed præcepti mere ecclesiastici vim haberet.*

Num. XIII. Clementina Constitutio roboratur, & prout opus est, eidem maior firmitas adicitur.

Num. XIV. Indicantur responsa quæ duo viri dedere ad quæſita quædam iisdem facta, & quæ ad Patriarcham Alexandrinum transmissa fuerunt.

Num. XV. Angustiis coactum Patriarcham Alexandrinum octo concessisse permissiones Apostolicæ Sedis doctrinæ minus congruas, perhibetur.

Num. XVI. Integra Pastoralis Patriarchæ Alexandrini octo permissionibus infertis recitatur.

Num. XVII. Ab hac pastorali Epistola recessurum Patriarcham Alexandrinum putandum esse dicitur, si libertas sibi data esset rem discutiendi cum Episcopis, aliisque doctis viris, qui nihil aliud quam christiani cultus puritatem, & apostolicæ Constitutionis observantiam ante oculos haberent. Ita enim ab iis qui cultus Confucianos tamquam politicos defendebat, circumdatus vallatusque erat Patriarcha Alexandrinus ut nequiret viros veri christiani cultus zelo ardentem consulere.

Num. XVIII. Exhibetur apostolicum Breve, quo Clemens Papa XII. anno 1735. binas epistolas Episcopi Pekinensis Confucianis ritibus faventes dampnavit.

Num.

Num. XIX. Maturum describitur examen quod idem Clemens XII. instituit super permissionibus Patriarchæ Alexandrini, quas morte præventus dampnare non valuit.

Num. XX. BENEDICTUS XIV. præfatas permissiones tamquam Apostolicæ Constitutioni Ex illa die repugnantes proſcribit, revocat, abrogat.

Num. XXI. Clausula Constitutionis Clementinæ, Ex illa die, explicatur.

Num. XXII. Præcipit Pontifex Summus exactam istius sue Constitutionis observantiam, poenasque infligit in transgressores.

Num. XXIII. Formulæ præscriptæ a Clemente Papa XI. iuramenti præstandi a Missionariis plura adduntur.

Num. XXIV. Confidit Pontifex Summus, inane sublato iri timorem ex cordibus illorum qui existimant per exactam pontificiorum decretorum observantiam retardari infidelium conversionem debere; ac si fides evangelica politice rationibus, non christiana simplicitate, & cælesti prudentia, quæ mundi sapientiam confundit, propaganda foret.

XII. Hæc est synopsis celeberrimæ Constitutionis, qua tandem sublatis cavillis, effugis, atque circutionibus BENEDICTUS XIV. Pontifex doctissimus controverſie per integrum & amplius sæculum discussæ finem imposuit, toto plaudente catholico Orbe. Ex nuda istius apostolicæ Constitutionis relatione planum compertumque est me nihil aliud hoc in capite narrasse quam aut quæ in ipsa Constitutione conceptis verbis habentur, aut quæ inde legitime colliguntur. Plurima sane promere in medium potuissem quæ causam, eiusque historiam illustrarent; sed eadem præterire expediens duxi, tum quod plenior litis istius narratio instituto meo haud est necessaria, tum ne illorum animos offenderem qui sibi me infensum somniantur. Et sane nullus dubito quin æqui rerum estimatores probaturi inquam rationem sint. Enim vero poteram ne aut pressius breviusque, aut cautius maiori-que modestia rem agere? Si quæ me tacuisse ipse scio, ceteri perspecta haberent, tum me omnia amicitie officia servasse inclamarent. Infra ne cancellos istos se continuissent adversarii victoriam aſequuti? Audivisset profecto clientum vociferare turbas, Scholas, Academies, Collegia, pulpita ipsa, cælum, terramque triumphorum resonare clamoribus. Nobis vero nec hiscere; immo silenda prorsus omnia erant? Disputatur ex instituto de superstitione: & quæ contra superstitionem

et Petri cathedra prodire Oracula literis consignata alto abscondenda silentio erant? Integram dimidium fere sæculum pro intaminato christianæ Religionis cultu adversus Confucianam idololatriam pugnarunt invicta constantia Dominicani. Vincula, carceres, ludibria, mortem ipsam passi sunt pro veritate dimicantes. Tandem post tot discrimina rerum, post tot fluctus, & tempeſtates veritatem ab illis stare apostolica Sedes definivit Constitutione solemnè. Et omnia hæc sub tenebrarum caligine sepelienda, perpetuèque oblivioni consignanda erant? Quis sane mentis hæc postulare, aut contendere iure poterit? Et tamen hæc omnia ultro donassem adversariis. Altius eminet scriptio nosterum meta, scopus, finisque. Reseranda Petri oracula, patefaciendæ leges, decreta, sanctionesque Romanæ Sedis erant. Indefensa tot Summorum Pontificum, Cardinalium, Prælatorum, Theologorumque sollicitudo, labor, studium pro divini cultus puritate custodienda ob oculos exhibenda occurrebant. Admonendi fideles, in tuto collocatum esse Religionis negotium, imbuendique erant quid probare, quid reiicere in hac de Confucianæ superstitionis causa, aut simili quæ exoriri possit, debeant. Huc pertinent quæ hoc in capite perfrinximus. Quam oportune, quam caute id egerimus, aliorum esto iudicium.

CHRISTIANA MEDITATIO

In recensitam Pontificianam Constitutionem.

Quoniam ut mentem tuam, amice lector, illustrarem, animumque tuum divinis sensibus afficerem, me hæc, ceteraque omnia scribere testatus sum, paucis te cominus urgendum duxi. Oculos tuos in Romani Pontificis effata conicias velim. Serio meditare religiosos viros totius mundi contemptores, amicis, parentibus, patriæ valedixisse, terræ marisque pericula, incommoda passos, toties dira mortis certamina sustinuisse, ut ad nationes barbaras, feras, inmanesque Evangelium Christi deferrent, Crucis vexillum explicarent, animasque ex idololatriæ tenebris eriperent, atque divinæ fidei lucem perſulas Deo restituerent. Vix ingressi Domini vineam agricolæ isti, duas scinduntur in partes, domesticis conflictantur dissidiis. Quæ de causa? Ut collectam segetem in propria horrea, ut inventos thesauros in propria serinia immittant, occludantque? Ut

XI. Commissarium Apostolicum ad remotissimas illas gentes destinavit D. Carolum de Tournon Patriarcham Antiochenum postea S. Romanæ Ecclesiæ Cardinalem in Iesuitas valde propensum. Is in Urbe Pudicherii, post diuturnum examen celebre decretum edidit anno 1704. Malabaricos ritus, quos ut civiles Iesuitæ propugnabant fide bona, tamquam superstitiosos damnavit, ut nobis narrat hæc, quam explicandam suscepimus, Constitutio *Omnium sollicitudinum*. Hæc siquidem occurrunt n. III. *Ut enim multa prætereamus quæ retroactis temporibus hæc in re acciderunt; graviores, quas innuimus, controversiæ, hoc ipso ineunte seculo eruperunt, seu potius renovatæ fuerunt, quum a fel. recordat. Præd. N. Clem. Papa XI. missus ad oram Coromandeli appulisset bo. mem. Carolus Thomas.... Cardinalis Tournonius nuncupatus. Is enim eo cum appulisset, ad trutinam vocatis nonnullis ceremoniis quæ ab aliquibus Missionariis observantur, vel permittebantur, ab aliis vero tamquam christiana pietatis spiritui minime conformes reiciebantur, unde discordiarum, & funestissimarum disputationum semina, exploratis ea qua par erat diligentia factis & circumstantiis, e re christiana esse, sui que officii partes exigere iudicavit plures huiusmodi ceremonias gravi interdictione proscribere, atque damnare &c.*

V. Rescribitur num. IV. præfatæ Constitutionis integrum Cardinalis de Tournon decretum. Ceremoniæ porro, seu ritus qui hoc proscribuntur decreto, hi sunt. I. Cavetur ne sacramentalia, signanter sal, saliva, & insufflationes, in baptismatis collatione omitantur. Ab huiusmodi tribus potissimum abhorrent Indiani isti: idcirco ne illorum ad fidem catholicam conversio impediretur eadem prætereunda ducebant Missionarii Iesuitæ. Nomina alicuius Sancti in Martyrologio Romano descripti imponendum baptizatis præscribitur, idolorum nominibus reiectis. Infantium ex christianis parentibus ortorum nimia Baptismatis protractio interdicitur. II. Caverne Missionarii matrimonia inter infantes sex, aut septem annorum inita prohibent; sed curent efficiantque ut iuxta ritum Romanæ Ecclesiæ legitima completa ætate, eadem contrahant. Mulieribus prohibetur *Tally*, quod præfert imaginem idoli *Pulleyaris*. Nuptiæ a plurimis superstitiosis ritibus purgantur. *Cocum* frangi inhibetur, ut inde sponsi prosperitatis, vel infortunii auspicia ducant. III. Mulieres menstrualis morbo laborantes ne arceantur a Sacramentis, ab in-

gressu in Ecclesiam, ab accessu ad Confessarium interdicitur. Diris quoque devotetur obscana illa consuetudo, qua puellæ prima pubertatis signa cognatis & amicis ostendere, festumque super re tam sordida celebrare solent. IV. *Paveis* sacramenta, & spiritualia subsidia etiam in propriis domibus ægrotantibus administrari præcipitur. V. Christiani tibicines prohibentur, ne in *Pagodis* idolorum tympana, aut alia instrumeta pulsent. Constitutio pontificia Gregorii XV. ad petitionem Patrum Societatis Iesu edita, quomodo intelligenda sit, explicatur. VII. Cineres ex vacca stercore confectos, & sacro chrismate delinitas fronti impingere severissime inhibet Legatus apostolicus. Quis credidisset lege opus fuisse qua a tam turpi superstitione arcerentur Christiani? VIII. Regulæ in librorum gentium usu servandæ præscribuntur. Demum declarat Cardinalis Legatus hoc suo decreto minime probare alia, si qua sunt, quæ reformatione indigeant, quæque illius notitiam effugerunt.

VI. Post relatum integrum decretum apostolici Legati Constitutio Pontificia admonet missum ab eodem Legato Romam decretum suum, quod continuo ac illud accepit Clemens XI. in Congregatione S. Officii examinandum subiecit, & in omnibus servandum, exequendumque definivit, donec a Sede apostolica aliter provisum fuerit. Integra Pontificia Resolutio edita anno 1707. rescribitur num. VI.

VII. Propugnatores cultuum damnatorum duce P. Lainez Episcopo Meliapurensi, ut semel inceptas persequi consuetudines possent, evulgarunt, CLEMENTEM XI. Legati decretum revocasse. Hæc sunt Constitutionis nostræ verba n. VIII. *Verum hanc providentiam, uberesque quos inde spes erat proventuros fructus, frustratus est falsus rumor, qui paucos post annos per Indias increbuit, ipsum nempe Clementem XI. Prædecessorem & relatum decretum revocavisse, & nonnullas ex iis ceremoniis adprobasse, quas ille tamquam superstitiosas minimeque ferendas proscripserat. Cui falso rumori cursum intercepturus laudatus Pontifex Clemens XI. utque omnibus manifestaret animi sui seisa, atque impugnantibus decretorum a Patriarcha predicto editorum omne penitus effugium adimeret, quo a præstantia eisdem decretis debita obedientia se subtrahere quocummodo possent, die 1. Septembris Anni M. DCCXII. extrahi ex tabulariis mandavit authenticum exemplum decreti, quod predicta die VII. Januarii Anno M. DC. VII.*

DCCVI. emanaverat, & superius transcriptum est, illudque Episcopo Meliapurensi transmitti iussit. Defensores ceremoniarum non modo de ritibus non præstitierunt decreto obedientiam, sed præterea illud impugnabant, ut asseritur in constitutione, quæ ut impugnantibus decretorum a Patriarcha editorum omne effugium adimeret, confirmationem pontificiam illuc transmitti iussit.

VIII. Elapsis circiter duobus annis, Missionarii pro ritibus pugnantes Romam venire, & a Pontifice Summo enixe petierunt ut censurarum quæ in decreto continebantur, suspensionem, unaque simul moderationem, aut ipsius decreti interpretationem concederet. Preces excepit Pontifex summus, petitionemque S. Officii Congregationi examinandam dedit. Impugnatores decreti coram illi Tribunali omnia rationum momenta, facta, circumstantias, documenta tum antiqua, tum nova, quæ non exigue molis volumina, ut constitutio nostra inquit, implebant, detulerunt, & omnia mature discussa fuere. Non labori, non eloquentiæ, non studio, non arti pepererunt decreti impugnatores ut omnia quæ damnatos cultus a superstitionis labe purgare iudicabant, purpuratorum Patrum Collegio vividius representarent. Sed cum tempus promendi iudicii instaret, e vivis sublatus est Clemens XI. Illius Successor Innocentius XIII. huic cognoscendæ causæ peculiarem Congregationem ex sapientissimis constatam viris deputavit. Hi selecti viri duos integros & amplius annos exquisita rerum indagine articulatim rem totam discussurunt. Hæc dum agerentur, e vivis decessit Innocentius XIII. eiusque cathedram occupavit Benedictus XIII. qui, præfatæ Congregatione confirmata, ut ceptum examen persequerentur Patres iussit.

IX. Tandem auditos ad satietatem defensores rituum a Legato damnatorum, post tot, & tam diuturna, tamque accurata examina, post tot sapientum virorum consilia, & vora BENEDICTUS XIII., causa ad se avocata, apostolicas litteras in forma Brevis anno M. DCCXXVII. exeunte ad universos Episcopos, & Missionarios Regnorum Madurensis, Mayssurensis, & Carnatensis dedit, quibus, ut narratur in hac Pontificia Constitutione num. XI. prædicti Caroli Thomæ Cardinalis Tournonii decretum confirmavit, observandumque præcepit. Literæ confirmantes Legati decretum integræ describuntur num. XII.

X. Audisti Legati pontificii decretum, quo ritus Malabarici proscribuntur: auribus

excepisti Clementem XI. decretum istud confirmantem. Audisti rursus hunc ipsum Pontificem severum super hoc decreto examen instituentem. Audisti duos successores Pontifices Innocentium XIII. & Benedictum XIII. hanc ipsam causam ad incudem, severioreque curas revocantes. Audisti tandem decretum Legati, quod Clemens XI. anno M. DCCVI., iterumque anno M. DCCXII. confirmaverat, a BENEDICTO XIII. de novo roboratum, munitum, confirmatumque anno M. DCCXXVII.

XI. Hæc cum ita se habeant, cuinam in mentem venire posset, oppugnatores decreti Cardinalis de Tournon rursus adversus tot Summorum Pontificum repetitas eiusdem decreti confirmationes cervices erecturos, de novo institutos fore pro causæ revisione? Nemo sane inducere hoc in animum posset, inquit. At falleris mirum in modum. Defensores rituum nihil de nova Pontificis confirmatione se audivisse asserbant. Nec insolitum eos qui causa cadunt, iudicis sententiæ aures occludere. Sed quis hanc novam, obfirmatamque inobedientiam narrat, ut fides adhibeatur? Antequam auctorem narrationis prodo, illud in memoriam revocandum, distinguendos nempe esse Malabaricos Missionarios Iesuitas ab Iesuitis Europeis. Absit ut privatorum quorundam inobedientiam inelytæ Societati universa adscribas, ut alias te admonui, & admonere sæpius interest.

XII. Porro quæ hætenus narravi, ex hac ipsa BENEDICTI XIV. Constitutione hausta sunt. Verba transcribo pontificiæ Constitutionis ex Num. XIII. *Tantum vero absuit ut qui pro ritibus eo decreto damnatis pugnant, huic NOVÆ eiusdem decreti confirmationi acquiescerent, quin potius anno MDCCXXXII. Prædecessori Nostro Clementi Papæ XII. in Benedicti locum subrogato declaraverint se nihil de nova declaratione audivisse, neque aliquid quod ad eam spectaret, Episcopis, & Missionariis Indiarum fuisse legitime denuntiatum: ideoque enixis precibus ab eo postulaverint ut non obstante Benedicti XIII. dispositione, dignaretur hanc eandem causam denuo S. Officii Congregationis examini, & cognitioni subicere.*

XIII. Finita causa erat, Sedisque Romanæ evulgata definitiva, absolutaque sententia. Nolle itaque acquiescere crimen non leve præfert. Quid crimen obtrudis? An non licet ad suum legitimum, supremumque Iudicem bis, ter, & quoties placuerit, recurrere?

vere? Inobedientes ne, & refractarii habendi qui ad suum Iudicem confugiunt? Minime gentium, si recursus non eo spectat ut latam legem eludas, si recursus cavillatorius non sit, sed ingenuus. Viginti & octo anni iam a lato decreto Cardinalis de Tournon effluxerant: ab eiusdem decreti confirmatione facta a Clemente XI. viginti sex: a repetita confirmatione eiusdem Clementis viginti: ab ultima confirmatione Benedicti, quinque. Quid? In tanto annorum intervallo, post exhibita sub tot Pontificibus tam ingentia documentorum volumina, post toties repetitas qua voce, qua scripto propriarum rationum expositiones adhuc novum causam examini postulatur? Qui post hæc omnia rursus appellant, rursus ad Tribunal recurrunt, interminabiles lites volunt, ut legum observantiam declinent. In hoc quippe tanto annorum cursu executioni ne mandatum fuit Legati decretum toties confirmatum? Abstinerunt ne Missionarii a cultibus tamquam superstitiosis proscriptis? Nequaquam. Non alio ergo huiusmodi recursus spectant, nisi ut ad Kalendas Græcas causa protrahatur, & superstitiosa corruptelæ stent, & dominantur. Hæc opponerent Missionarii qui observantiam decretorum Romanæ Sedis adversus superstitiosum pugnabant. Nihilominus denuo audiendos Rituum Malabaricorum defensores expediens iudicavit Clemens XII. ut clementia redundaret. Hæc omnia nobis perhibet Constitutio nostra laudato Num. XIII. *Et quamquam, aliis earum partium Missionariis causam finitam esse, & in rem iudicatum abesse reputantibus, seu excipientibus, non desissent qui postulatis haud annuendum esse crederent, usque adversarentur; attamen idem Pontifex Clemens XII. preces admittendas existimavit, declaravitque in causa posse procedi.*

XIV. Duorum annorum spatio rursus causa dispicitur in Congregatione S. Officii; & post maturum examen, decretum Cardinalis de Tournon a tot Pontificibus confirmatum, iterum munitur, & roboratur; nonnullis declarationis, moderatisque particulis. Apostolicæ Literæ in forma Brevis, datæ anno MDCCXXIV. quibus XVI. dubia resolvuntur huic Constitutioni insertæ sunt. Brevitatis causa dubiorum resolutiones prætereo, cum legi possint in Constitutione infra referenda. Id solum recorder, Clementem XII. sub Literarum suarum finem, Missionarios per viscera misericordie Dei obsecrari ut, contrariis iam remotis, exactaque decretorum

observantia servata, studia, & labores in animarum salutem conferant.

XV. Videre mihi videor te, lector, animos sumere, gratesque supremo agere Numini, quod non tam diuturnæ molestissimæque controversiæ finis impositus sit, quam quod rituum toties proscriptorum defensores tandem aliquando manus vietas dederint, ultimoque peremptorio iudicio sese plene submiserint. Tam faustus eventus Romæ sperabatur, ut Pontificia nostra Constitutio his verbis testatur Num. XII. „ Post diutinam, „ accuratamque factorum, atque rationum „ in utramque partem disceptationem: post „ tam solemne denique causæ iudicium, in „ magnam spem venerat apostolica Sedes, „ non secus ac Romæ litigiis finiserat impositus, ita & in Indiis tandem aliquando ab discordiis, abusuque cessatum iri; cum præsertim qui decretum impugnaverant, sive illius æquitate cognita, sive moderationibus, declarationibus, & relaxationibus iam impetratis satis sibi factum existimantes non solum equo animo illud recepissent, sed fidem quoque suam obligassent, se omnino operam duros ut quæcumque in literis apostolicis essent præscripta, integre executioni mandarentur. Huc accedebat quod apostolicæ Sedi, non fama solum, sed certis gravissimisque testimoniis allatum erat, publicatas iam fuisse pontificias literas, & subscriptas ab omnibus Missionariis, & mutuum inter partes perfectæ communionis, atque concordie vinculum redintegratum, quod multis annis non sine ingenti Millionum damno inter illas fuerat interruptum. “

XVI. Audivisti intentis auribus concipiendæ fausti eventus spei rationum momenta. Audias nunc oportet funesti exitus nuntium. A quonam? Ab ipsa Constitutione, in qua num. XV. hæc habentur. *At tam felicibus initiis conceptum gaudium statim evanuit. Tristissimus siquidem nuntius quam citissime Sedi apostolicæ allatus est, Missionarios scilicet qui Cardinalis Tournoni decretum impugnaverant, non obstantibus CLEMENTIS XII. Literis apostolicis solemniter formula ab iis acceptatis, publicatisque, damnatos tamen ritus, ac ceremonias iuxta earundem literarum præscriptum minime aboleri posse causantes, tantum sibi licentiæ sumere ut eas usque adhuc usû permittere, & retinere non dubitarent.* Hinc luculenter liquet, quo repetitæ appellationes, & multiplicati recursus ad supremum Tribunal pertineant. Nihil intentatum negligitur

gitur ut iudicia protrahantur: ut aliqua interferatur conditio, ex qua arripi anâ possit vitiligandi, appellandi, efficiendique ut æternum controversia ferveat, quia, lite vigente, cultus proscripti possessionis iure potantur. Quod si sublatis cavillis, tergiversationibus, artibusque, Iudex Supremus ultimam definitivamque sententiam solemniter roget, tum fieri nequit, inquit, ut sententia executioni demandetur: superstitiosi cultus aboleri nequeunt. *Damnatos tamen ritus ac ceremonias iuxta earundem Literarum præscriptum minime aboleri posse causantur.* Tamen ne pastoralis sollicitudinis quidquam negligeret Clemens XII. quo refractarios decretorum observantiæ subiceret, præceptum iteravit gravioribus etiam poenis impositis. Litteræ pontificiæ ad Episcopos & Missionarios earum regionum datæ anno MDCCXXIX. insertæ sunt nostræ Constitutioni apostolicæ Num. XVI. Quin continuo alias apostolicas Literas ad illarum regionum Episcopos dedit Clemens XII. quibus eorumdem zelum, & religionem allicere curavit, ut exemplo suo præcures alios ad obedientiam excitarent. Etiam Literæ istæ præfatæ apostolicæ Constitutioni insertæ sunt Num. XVII.

XVII. Superiores quoque generales Missionariorum onerat Clemens XII. eorum præsertim qui, ut apostolicæ Sedi relatum erat, detestabantur adhuc (inquit pontificia Constitutio Num. XIX.) obsequentis animi erga eiusdem Sedis mandata, certa argumenta exhibere, ut pro viribus subditos suos ad debitam præstandam obedientiam adigant, cogantque poenarum etiam severitate adiecta. Mandatis paruerunt tum Episcopi, tum Missionarii Regnorum Madurensis, Mayssurensis, & Carnatenis, & præsertim qui pridem contra Cardinalis Tournoni decretum iterant, sacramento interposito, absolutam Literarum apostolicarum observantiam promiserunt, ut narrat Constitutio nostra Num. XX.

XVIII. Conquerebantur nonnulli, se perperam accusatos esse, quod literis apostolicis compertum, exploratumque minime paruisent. Iure, an iniuria factum id fuerit, ex iis quæ Constitutio apostolica refert Num. XXI. palam fiet. Hi tamen qui non refractarii, sed obsequentes haberi volunt, clamant, se se in extremas animi angustias esse comectos, ob iururandi religionem, ob excommunicationis periculum, atque gravissimas poenas, quibus inobedientes legive repugnantes inevitabili nexu obligati sunt. Præsertim iuramentum abstinendi impostum a superstitio-

tiosis ritibus onus gravissimum, intolerandumque appellant; idcirco, ut aboleatur, enixe orant. Similiter ut dispensatio super omissione Sacramentalium salivæ, & insufflationis prorogetur, articulusque assistendi *Parais* explicetur, rogant. Et quod ad *Parais* attinet, decretum Cardinalis de Tournon neque post promulgatas apostolicas literas compertum exploratumque observant, obtentu verbalis cuiusdam declarationis ab ipso Clemente XII. factæ. Quare non temere refractarii nuncupabantur. Cum Romæ decreti Tournoniani abrogationem obtinere minime potuerit, in Indias reversus & opera Regis Lusitani Episcopus Malyapuri factus dictum verbale oraculum sparit. De isto oraculo hæc habentur in Constitutione apostolica Num. XXVI. *Rumore itaque ad nos allato de huiusmodi vocali declaratione, quæ Clementi Papæ XII. Prædecessori nostro tribuebatur, & cuius etiam exemplum, monumentumque in Actis, & Tabulario Sancte Inquisitionis relatum fuisse, atque reconditum ferebatur, exemplum, monumentumque huiusmodi diligentissime exquiri mandavimus. Cumque illud nusquam inventum sit, longa licet, atque exactissima indagine investigatum; cum etiam administris, quorum custodiis mandandum fuerat, ea de re per nosmetipsos interrogati, nihil huiusmodi a se visum, nihil auditum fuisse, & nunquam ad se pervenisse prædictam Declarationem, proptereaque & in Actis, & in Archivo deservari constanter, & indubitata affirmaverint: cum denique ipsius Nostri Prædecessoris ea de re mentem, atque sententiam in Apostolicis eius Literis supra relatis, luce ipsa clarius expressam exploratamque haberemus: totum hoc gravissimum & inveteratum negotium tandem iudicare, ac definire deliberavimus.*

XIX. Mirum est homines tanta inluctos fronte repertos fuisse, qui impolluras adeo solennes, & Sedi apostolicæ adeo perniciosas confingere, & disseminare in vulgus ausi fuerint. Quid? Pontifex Summus sua lege typis edita atque universo christiano populo promulgata perspicue rem aliquam vetat, & occulto verbali oraculo rem oppositam concedit, adprobat? Lege ergo scripta populum decipit, & privato oraculo huic, aut illi veritatem patefacit? Si lex evulgata veritatem & honestatem servandam præcipit; oraculum verbale errorem, malitiamque præscribit: aut contra. Tanto malorum discrimini Romanam Sedem, quantum per eos licet, exponunt oratorum verbalium confectores. Et tamen nec nova, nec rara est hæc infin-

infringendorum verbalium oraculorum ars. In Indiis occidentalibus plurimum Pontificum oracula vivæ vocis pro licito chocolatae usu ieiuniorum tempore obtruduntur. Vivæ vocis oraculum adversus Sixtinam Constitutionem *Detestabilis* confingitur. Vivæ vocis oraculum adversus præceptum ieiunii servandi etiam ab iis qui carnibus vescuntur ob esurialium ciborum nauseam evulgatur. Ne multa: vix lex emanat quæ anticipatas proscribat opiniones, quin ad eiusmodi conficta verbalia oracula se se recipiant illi quibus magnopere leges displicent. Quæ pauca ideo delibavi, tum ut cautiore impolterum sint homines in confingendis huiusmodi oraculis, tum ut fideles moneam ne ullam eiusmodi oraculis, quæ cum legibus emanatis solemniterque intimatis pugnant, adhibeant fidem.

XX. Sed ut eo unde discessit, revertatur oratio, primum postulatam de auferendo iuramento, & censuris rejicit Pontifex Summus, & tum iuramentum præstandum, tum, censuras in transgressores latas confirmat *Num. XXVIII.* Magnopere deinde queritur Pontifex Summus, quod Missionarii pro viribus non laboraverint, ut averfatio falivæ, & insufflationis, quæ gentium illarum animis insidere fertur, deponeretur. Captus quippe difficile est hanc tantam adversus salivam anhelitumque abominationem, qua laborare gentem illam ferunt, naturalem esse, & non ex aliqua superstitiosa opinione proficiscentem. Natura quippe humana præter propter eadem in omnibus est. Utique inveterati mores, consuetudines, vis educationis plurimum valent ad pervertendos naturæ instinctus. At quod gens illa barbara, rustica, vilis, & superstitionum plenissima, ita imbui ad salutem æternam valeat, ut omnibus superstitiosis ritibus cum lacte haustis ciuratis ad altissima christianæ fidei mytheria difficillima, & gravissima evangelicæ legis præcepta amplectenda apta, & idonea evadat; nequeat vero induci ut averfationem falivæ, & anhelitus deponat, arcanum est sane impervium. Clemens XII. dispensationem concessit ut quando certa & gravis necessitas postularet, in sacramento baptismatis conferendo, falivæ usu abstinere, & anhelitum in occulto adhibere liceret. Dispensationis prorogationem ad aliud decennium impertit etiam Summus Pontifex *BENEDICTUS XIV. Num. XXX.* admonens occurrere necessitatem posse vi cuius legitime dispensationi locus sit. Attamen nulla occurrere ratio valet ob quam ritus adeo venerabiles aboleri penitus de-

beant. Quapropter districte Missionariis præcipit *Num. XXXI.* ut hac dispensatione non nisi urgente gravi necessitate utantur, & dummodo baptizandi ea prava non detineantur opinione ut credant, salivam, anhelitumque ineptam esse ritus sacramentalis materiam. Tandem concludit, hoc exacto decennio, nullum futurum esse dispensationis prorogationi locum. Et hoc quidem iure. Nam si viginti annorum spatio nequiverunt ab illius gentis animis illorum sacramentalium averfationem evellere, quid sperandum in posterum est? Quid quod persuasum nobis esse debet, Missionarios omnes iam inde utique quo ad oras illas pervenere, nullum non movisse lapidem ut baptizandos omnes ad illorum sacramentalium usum inducerent, ut horrorem contra salivam, & anhelitum ab eisdem penitus eliminarent? Alterutrum ergo dicendum. Aut Missionarios pro viribus non laborasse ut tantum præiudicium ab illorum animis abolerent; aut gentem illa tanta cecitate, & superstitione obductam esse, ut nulla futuri profectus spes remaneat. Si primum dicendum non est; ergo secundum. Tamen prudentissime ad aliud decennium prorogata dispensatio est, quia re ipsa occurrere gravis necessitas valet talis dispensationis adhibendæ. Ceterum Missionarii, qui indiscriminatim, & nulla peculiaris, & quidem gravis necessitatis habita ratione, præfata sacramentalia omittent, peccarent graver, censurisque obnoxii forent.

C A P U T III.

Vindicatur Constitutio OMNIUM SOLICITUDINUM ab imposturis, erroneisque commentis cuiusdam scriptuncule Gallico idiomate typis editæ. Concessio Missionariorum præcipue pro Pareis prudens, & evangelicæ legi conformis. P. Patougliet falsa & erronea interpretatio præfate Constitutionis exploditur.

§. I.

P Rodiit die 5. Martii anni MDCCXLV. Epistola Gallico idiomate typis edita eleganti stylo, & exquisita versutia conscripta; & idcirco apta ut lectores deludat, excantet, atque seducat. Eiusdem præcipua capita paucis perscringam. Primum synoplim laudatæ Constitutionis *Omniium sollicitudinum* textit brevi calamo. Post conatus suos, studium, artem, & eloquentiam omnem exerit auctor adversus illam apostolicæ Constitutionis

tionis articulum in quo *Pareis* convertendis dirigendisque Missionarii destinantur. Iudeorum erga legalia nimium amorem, & contra Gentilium immundos cibos averfationem describit. Petrum, qui, ne Hebræis displiceret, Gentilium mensis se subduxit, reprehensum Antiochiæ a Paulo obiicit. Quod si Petri seiunctio a Gentilium convivio digna reprehensione fuit; numquid *Brachmanorum* a *Pareis* separatio licita erit? Iudeorum recessus a Gentilium mensis ex ipsa Mosaiica lege originem ducebat. Plures enim cibi vetiti Iudæis erant. Comestura cum Ethnicis occasio ipsam fuisse peccandi in legem epularum vitætarum esu. Divisio *Brachmanorum* a *Pareis* ex idololatria oritur. Ex Numine *Bramma* originem se ducere iactant *Brachmani*, qui incredibili superbia *Pareis* exprobrant obscurissima natalia, vilitatem, atque infamiam. Illorum itaque divisio idololatriam fovet, atque superbiam. Quid quod Iudæi Antiochiæ a Gentilium mensa seiuncti, cum iisdem in divinis mytheriis communicabant? *Brachmani* neque in sacris, neque in profanis nullum habere cum *Pareis* commercium volunt. Non ex eodem fonte baptismata, non ex eadem mensa Eucharistiam sumere, non ab eodem Sacerdote absolutionem recipere dignantur. Quo posito, si diversi pastores *Brachmanis*, & *Pareis* assignentur, iam duæ coalescunt Ecclesiæ mutuo odio pugnant. Hoc autem quid aliud est quam separare quæ Christus coniunxit, & magis firmare parietem illum divisionis quem *Brachmanorum* superbia erexit?

II. Accedit quod *Brachmani*, non secus Europæos omnes, ac *Pareas* perhorrescant. Heinc Missionarii qui *Brachmanos* fidem Christi profitentes dirigunt, illorum more vestiti incedunt, virtutis severitatem imitantur. A carnibus perpetuo abstinent, quoniam *Brachmani* animarum transmirationem in bruta sustinentes, nullius animantis carnes comedant. Ut verbo dicam, Missionarii se se *Brachmanos* effingunt, ut illorum animas lucrentur. Igitur eodem quo *Pareas*, eorundem quoque Missionarios, seu Parochos odio prosequuntur *Brachmani*. Porro hæc omnia probat Constitutio, dum peculiare Missionarios *Pareis* convertendis designat. Hæc sunt Constitutionis verba *Num. XXIV. Opportune accidit ut Societatis Iesu Missionarii, quorum sollicitationi Regnorum Madurensis, Mayssurensis, & Carnatensis Missiones potissimum committende sunt, postquam declarari a Nobis articulum de Pareis postularunt, paratos se no-*

bis obtulerint, pollicitique sint, modo id nos probaremus, certos aliquos delegare Missionarios, qui Pareis convertendis, dirigendisque præcipue dent operam. Quod quidem eorum consilium, quo Parearum conversioni, & salutis bene consultum fore confidimus, paterno gaudio suscipientes, pro temporum circumstantiis probandum, commendandumque esse duximus; oblationisque Nobis factæ, ac religiosè promissi exemplum ab eorum Præposito generali subscriptum in huius Romanae atque universalis Inquisitionis Tabularium referri, perpetuoque asservari mandavimus.

III. Heinc colligitur, dum Constitutio ipsa formabatur, non ignota fuisse absurda (verba sunt laudatæ Epistolæ ex traductione Italica latine reddita) quæ hanc separationem *Brachmanorum* a *Pareis*, & pro utrisque diversorum concessionem Sacerdotum consequuntur. Et hæc est ratio, ut ego quidem arbitror, cur dum sermo est de Missionariis pro *Pareis* deputatis non asseritur, illos *Pareis* inservire *unice*, sed præcipue debere. Prævisum optime fuit, fore ut indignarentur qui audirent Missionarios destinatos pro *Pareis*, non posse nisi istis *unice* succurrere. Sed quamquam id verbis expressum haud sit, tamen extra dubitationis aleam est ministros quibus *Parearum* cura commissa est, directuros minime fore *Brachmanos*, nisi se *Brachmanos* effingant, vigilantiamque *Brachmanorum* deludant. Quam insigne in Dei Ecclesia exemplum! Ab Apostolis ad hæc usque tempora nostra quidpiam ne simile reperire licet?

IV. Hæc sunt potissima commenta quæ in laudata Epistola occurrunt adversus articulum *Parearum* instructionem spectantem, missis audacissimis impropriis, & scomatis in Romanam Sedem. Nonnulla alia levioris momenti infra dabo.

§. II.

Articulus quo P. Patougliet honestare contendit diversitatem Missionariorum pro Pareis, & Brachmanis, rejicitur.

P Rimum omnium testor, nec tantillum inimicere me contentionibus velle quas cum suo adversario habet P. Patougliet, in quem duas edidit epistolas, quas ego e Gallica in Italicam linguam verti, & typis clandestinis, curante librorum mercatore, editas anno 1745. teneo. Triumphet.

pher, per me licet, P. Patougliet de suo antagonista, absolutamque canat victoriam. Ad hoc quod attinet, omnia illi fausta precor, eiusque perlibenter plaudo trophæis. De eiusdem prima epistola nec verbum. De altera pauca, quoad instituti ratio postulat. Controversiam de ritibus Malabaricis versat ille post editam Constitutionem *Omnium sollicitudinum*. Et in novem illam tribuit articulos, qui si veri sunt, in fumum occidit decretum Cardinalis de Tournon. Negat P. Patougliet *Epif. 2. ar. 1. pag. 4.* feminas christianas deferre Tally his verbis. *Tutto diverso è il Tally delle donne cristiane. Questo non ha l'impronta d'Idolo alcuno, nè la figura di alcuna Divinità. Vi si scorge unicamente l'immagine della Croce assai bene scolpita da ambedue i lati.* Oppositum conceptis verbis adfirmat decretum Cardinalis de Tournon. En eiusdem verba. *Et quoniam apud peritiores impie illius religionis sectatores Tally præfert imaginem licet informem Pulleyaris, sive Pyllaiaris idoli nuptialibus ceremoniis præpositi. Cumque dedecet christianas mulieres talem effigiem collo deferre in signum matrimonii, districte prohibemus ne imposterum audeant Tally cum hac effigie collo appendere: & ne uxores inuapte videantur, poterunt ut alio Tally vel sanctissime Crucis, vel Domini nostri Iesu Christi, vel beatissime Virginis.* Hæc ultima verba truncata in medium affert Auctor epistolæ; præterit vero antecedentia, quæ adfirmant quod ille negat. Fidem superat, reponit ille, Missionarios tantam permittere idololatriam. Verum habet. Propterea ne falsum est feminas christianas idoli effigiem deferre? Propterea ne falsum decretum Tournonianum toties a Pontificibus confirmatum, & basilice narrans feminas christianas reapse Tally collo deferre?

II. Inficiatur quoque P. Patougliet *ar. v. pag. 10.* cineres ex vacca stercore confectos a suis benedici Missionariis. *Sono le ceneri fatte cogli escrementi di vacca, le quali sostien egli che vengano benedette da nostri Missionarij per poscia distribuirle sulla fronte de' Cristiani. Quando il fatto fosse vero, potrebbe l'accusatore valersene con ragione.* Hæc sunt verba decreti Tournoniani. *Cineres itidem vacca stercore confectos, & impiam gentilium penitentiam a Ruten institutam redolentes, BENEDICERE, eosque fronti sacro chrismate delimitate impingere, sive alia quacumque signa albi vel rubei coloris. . . . deferre prohibemus. Mandantes ut sanctæ Ecclesiæ consuetudo, pique ritus cineres benedicendi . . .*

religiose servantur. Aliqui cineres istos benedicunt. Alioquin fabulosum est decretum. Quinam benedictionis istius auctores? Malabari? Missionarii ergo. Quinam? Hoc unum disputandum remanet: at nostra non interest illud definire.

III. Hæc pauca quæ obiter delibavi, quorsum spectant? Ut partes adversarii, cum quo manus conferit P. Patougliet, sustineam? Quorsum ergo? Ut decretum Tournonianum ab imposturis asseram. Si quæ P. Patougliet narrat, vera forant; commenta vana, & confictas fabulas insectaretur apostolici Legati decretum a pluribus Pontificibus confirmatum. Vera sunt facta in decreto recensita. Falsa ergo quæ decreto opposita P. Patougliet obrudit.

IV. Verum enim vero levia hæc sunt, iis si comparentur quæ auctor iste adversus ipsam Constitutionem *Omnium sollicitudinum* scriptur. Integrum illius articulum VI. transcribo ex pag. 11. & 12. Inquit ergo idiomate Italico. „ La distinzione delle Caste, o vogliam dire delle Tribù, è stata riguardata a' nostri Missionarij una molto più seconda da forgente d'imbarazzi, e d'inquietudini. „ Le Caste nobili colà nell'Indie a tal segno **ABBOMINAN** la Caste ignobile de' Pareas, che non possono que' primi aver comunicazione con questi secondi senza incontrar l'infamia, e una perpetua ignominia. Sacrificarsi dunque senza veruna cautela, e riserbo alla istruzione di una Tribù sì vilipesa sarebbe stato lo stesso che rimunziare alla conversione de' Nobili. I Gesuiti la intesero bene da principio; e quindi riputaronsi obbligati d'usare ogni destrezza, adoprandolo colla delicatezza delle prime Caste tutt'i riguardi che credettero leciti, senza per altro abbandonare la cura che doveano alle altre Caste. Debitori a tutti s'ingegnavano di ridur tutti ad abbracciar l'Evangelio. Che la Caste de' Pareas non si rimane negletta, lo pruova l'esser particolarmente essa quella che in tutti i tempi ha dato il maggior numero de' Cristiani. Dall'altro canto l'attenzione de' Padri a favore de' Nobili è stata con sì fortunato successo comprovata, che ne hanno ridotti parecchi alla fede di Gesù Cristo: quando all'incontro gli altri Missionarij, che non han giudicato lecito usare i medesimi riguardi, non han potuto convertirne un solo. In somma que' convertite a i nobili, che vengon riguardate a i nobili, che anzi quelle che si dipingono, che anzi quelle che si dipingono. Signore il Beatissimo

mo Padre nella sua ultima Bolla accetta l'esibizione, che i Gesuiti hanno fatta a sua Santità, di *consacrare alla cultura UNICAMENTE de' Pareas* alcuni de' loro Missionarij nel tempo stesso che altri travaglieranno alla salute delle Caste superiori: Può egli il P. N. non sentire la forza di questo discorso? Quando noi fossimo rei di quel ch'egli ci accusa, permetterebbe mai Sua Santità, che i Pareas e i Brammani avessero Pastori diversi? Or posto che lo permetta sua Santità, noi non siam così colpevoli, come il Padre ci spaccia. Ben è vero che il Papa ordina qualmente passati i cinque anni gli dobbiam render conto della cura avuta de' Pareas. Noi l'ubbidiremo, e farem vedere al Mondo Cristiano, che in questo siccome in tutti gli altri punti, sono state diritte tutte le nostre intenzioni, le gittime sono state le nostre istanze, e la nostra sommissione al giù dizio definitivo sempre è stata e sarà sommissione assoluta, e sincera. Amen.

V. Factum habemus ab ipso P. Patougliet expositum. Falsa sint omnia quæ illius adversarii exaggerant. Sat superque nobis sunt quæ ille porrigit. Exquilita utique arte, dexteritate summa, & studio incredibili horrorem idololatriæ temperare, delinire, occultare admissus est. Sed frustra. Adeo namque horrenda sunt quæ sponte confitentur, ut nullo vocularum furo, nulla phrasium circuitione illudere lectoribus potuerit. Præcipua capita expendamus suis exposita verbis latine sincere redditus. I. *Indiarum Nobiles adeo ABOMINANTUR ignobiles Pareas, ut primi nequeant cum secundis communicare absque infamia, & perpetua ignominia.* Hæc sunt verba P. Patougliet. Civilis abominatio isthæc? Eousque ne Theologia recens processit ut vel ipsum fratrum odium civile, adeoque pia adiecta intentione honestum, religiosum, sanctum effecerit? Abominationis istius indolem continuo perhibet P. Patougliet. II. *Igitur qui aperte, nullaque dexteritate servata plebis adeo contempte instructionem suscepissent, NOR ILIUM conversioni penitus renuntiassent.* Abominatio ergo isthæc, te fatente, ipsum Religionis negotium spectat. Cedo amabo te. Ecur Missionarii nequeunt una cum plebeis nobiles Christo lucrifacere? Fortasse quod nobiles Brachmani, vel Saniaffis adeo detestentur plebeios Pareas ut non possint simul ab eisdem Missionariis christianæ Religionis mysteria addiscere, nedum eodem Templo verbum Dei audire, peccata confiteri, iustitiam abni aqua, eucharisticum sumere panem? Hoc scilicet. Perge porro. III. *Iesuite* (subdit P. Patougliet) *sub initium acui rem tetigere. Hinc tota dexteritate opus esse iudicant: prudentiam omnem erga delicatas Nobilium Castas adhibuerunt, quin curam negligenter Parearum.* Bene ne illis vertunt studia ista? Ecquis ambigit? reponit P. Patougliet. IV. *Patrum studium erga Nobiles eventu adeo fortunato confirmatum est, ut non paucos ad IESU Christi fidem adduxerint.* Itane vero? Ad fidem Iesu Christi adduxerunt Brachmanos nobiles odio ardentem in Pareas? Ad fidem Iesu Christi Patres vestri adducunt Brachmanos qui ita detestantur Pareas ut perpetua se ignominia denigratos reputarent, si quid communicationis, si quid commercii cum iisdem haberent, si eisdem tangerent, si una convenirent, si una Deum orarent, si ab eodem ministro sacramenta susciperent? Hæc est evangelica messis Patrum vestrorum? istius generis sunt Christiani quos Patres lucrantur? Tam immunes bestias Patres in Christianorum censum perferunt, divinoque pane alunt? Ili ne teroces spiritus discipuli Christi Iesu? qui Ioannis Evangelistæ (cap. XIII.) voce clamat: *In hoc cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem:* qui iterum clamat cap. VII. *Ego pro eis rogo . . . ut omnes unum sint, sicut tu Pater in me, & ego in te, ut & ipsi in nobis unum sint. . . . sicut & nos unum sumus:* qui iterum Pauli voce ad Galat. III. clamat: *Non est Iudeus, neque Græcus, non est servus, neque liber, non est masculus, neque femina: omnes enim vos unum estis in Christo Iesu.*

VI. Sed ad id tandem accedamus quod nobis istius tractandi argumenti causa fuit. Quæ P. Patougliet addit, ipsam Pontificiam Constitutionem adoriuntur. Itaque suum sermonem concludit hac pacto: *In summa dexteritas illa, modique qui nostris improbrantur, toto celo differunt ab iis quos alii depingunt: quinimmo Dominus noster Beatissimus Pater in ultima sua Bolla probavit exhibitionem factam a Iesuitis aliquos destinandi Missionarios UNICE Parearum cura addictos, illo ipso tempore quo alii Castarum nobilium saluti sedulam dabunt operam. Quis vim ratiocinii istius non callet? Si de quo accusamur, fontes essemus, permetteret ne Sanctitas Sua ut Pareas, & Brachmani l'aversos haberent Pastores?*

VII. Ut ratiocinii istius non vim, sed horrorem, & in S. Sedis Constitutionem imposturam omnium gravissimam evidentius deprehendas, in memoriam revoca duo prima capita supra indicata. *Abominatorem impotentem, furoremque immanem* quo abripiuntur nobiles *Brachmani* adversus *Pareas*. Actum de *Brachmanorum* salute, si convertendis *Pareis* patenter opera detur. His prae oculis habitis, quæro ubi in universa Constitutione probatur Missionariorum destinatio, UNICAMENTE, UNICE pro *Pareis*? Hæc sunt Constitutionis verba. *Qui Pareis convertendis dirigendisque PRÆCIPUE dent operam*. Nullum ne inter *precipue*, & *unice* discrimen? Quis iverit inficias in re gravissima adulteratam esse Pontificiam Constitutionem verborum diveritate? Verum & ista parva sunt. Quid *Brachmani* odio feruntur in *Pareas*? A sacris *Parearum* ministris sacra Christi mysteria recipere nolunt *Brachmani*? Perpetua infamiae labe se aspersos reputarent *Casta* nobiles, si quid commercii cum *Pareis*, aut cum eorum sacris Operariis haberent? Hæc fatetur P. Patougliet, & simul adsummare publicis typis eum non pudet, summum Pontificem hæc adprobare iniquitatis portenta? Infra demonstraturus sum, nullum in universa Constitutione reperiri verbum, quo recensitis *Brachmanis* Missionarii concedantur. Derelictis *Pareis* christiane professioni suscipiendæ aptis sacros ministros dari probat Romana Sedes. Quis vero vel suspicari ausus meritis, Romanam Pontificem Missionarios illos probare qui solos *Brachmanos* odio ardent in *Pareas*, eorumque detestantes consortium, ad fidem Christi & ad Sacramentorum participationem admittunt? In sola hypotheli quod scianctio *Brachmanorum* a *Pareis* esset mare civilis & politica, secus moralis, alios *precipue* *Pareis*, alios *precipue* *Brachmanis* ministros concederet S. Sedes. Sicut etiam apud nos alii sunt Confessarii *precipue* Principum, alii *precipue* plebeiorum; alii *precipue* mulierum, alii *precipue* virorum. Et hoc fortasse sub aspectu negotium S. Sedi propositum fuit, ut oblatio Missionariorum *precipue* pro *Pareis* probaretur. Simul ac privilegium obtentum fuit, in ipsius Romanæ Cathedræ dedecus retorqueretur. Permutantur verba, & loco *precipue* substituitur UNICAMENTE, UNICE. Sed pernitentem rem ipsam dispiciamus.

VIII. Dicat nobis P. Patougliet. Ad Sacramentorum participationem admittet ne

illa Catholicos Europæos Nobiles, Comites, Marchiones, qui superbia, fastuque tumentes, ita abominentur plebeios omnes, quos nec alloqui, nec salutare velint? Verum quod mirum in modum iniquitatem scelusque auget, est quod odium, & abominatio *Brachmanorum* non ex passione, sed ex putidissima superstitione proficiscatur. Cur pollutos infamatoque ex *Parearum* contactu se reputant *Brachmani*? Nisi quod se a numine *Brachma* descendere, & ad numerum felicitatem assequendam se destinatos stultissime arbitrentur; *Pareas* vero veluti terre excrementa, cæloque ac felicitate aeterna indignos despiciunt, execrantur. Tantam autem idololatriam, tam fatuos errores, tam feros mores adprobaret, foveret, confirmaret Romana Sedes, si Missionarios probaret qui eiusmodi *Brachmanos* ad Religionis christiane sacramenta admitterent. Et tamen P. Patougliet rotunde asserit, Constitutionem apostolicam probare Missionarios qui unice *Pareis* convertendis, dirigendisque dent operam, eo ipso tempore quo probat Missionarios dirigentes *Brachmanos*. Quos vero *Brachmanos*? Quos depingit ipse P. Patougliet, implacabili scilicet abominatione percitos in *Pareas*.

IX. Nec verbum habet laudatus auctor in toto hoc suo articulo vi. quo aut *Brachmanorum* superstitionis pravitas temperetur, aut impostura adversus Constitutionem apostolicam minuatur. In articulo vero ix. pag. 14. aliud agens turpi antilogia seipsum conficit. Hanc ille obiter periodum scribit. *Novæ Religionis christiane dat Brachmanus? Continuo stultis sua Castæ opinionibus, sæcque originis commentitiis divinitati renuntiat. Atque a leo sola Nobilitatis iura mere civilia vœtur.* Vera ne ista sunt? Falsa ergo quæ art. vi. fassus es. Vera, inquires, illa; vera hæc. Ecqua ratione? Quod *Brachmani* detestentur *Pareas*: quod perpetua infamia se denigratos reputent ex illorum colloquio, tactu, & quasi umbra: quod nolint simul in Templo orare, non ex eodem fonte lastrali aqua tingi: non ex eadem mensa divino pabulo nurriri: quod denique nolint ex eisdem Ministris christiane Religionis mysteria addiscere. Hæc omnia sunt pura putaque civilia nobilitatis iura. Ita ne vero? Sane hætenus viguit opinio Missionarios quosdam cultus superstitionis propugnasse ut licitos hæc pretextu quod civiles dumtaxat essent. Hæc autem opinio summo opere nunc confirmatur manifesta confes-

sessio-

essione ipsius P. Patougliet. Nam art. vi. superstitionem *Brachmanorum* vel invitus fateatur. Deinde art. ix. hanc furentem superstitionem civile nobilitatis ius appellat. Cedo. Opus ne Missionariorum diversitate esset, si *Brachmani* Christiani effecti sola civilia nobilitatis iura tuerentur, eiurola superstitione? Si *Brachmani* simulac christianam Religionem professi sunt, omnia superstitionis abiurarent, illico cum *Pareis* saltem in divinis communicarent, eandem Ecclesiam frequentarent, eisdem sacros haberent ministros, nullaque aspergi se ignominia reputarent ex reciproco cum *Pareis* commercio; sed eos ut fratres in Christo Iesu diligenter, eorum paupertati succurrerent. Hæc omnia ipso fatente P. Patougliet respuunt *Brachmani*. Ergo evidenter falsa sunt quæ ille narrat art. ix. Vera autem quæ confitetur art. vi.

X. Hæc pauca obiter scribere vel invitus debui, ut ab inepris, falsisque commentis assererem Constitutionem pontificiam. Cetera omnia duarum epistolarum, quæ recta non insectantur pontificiam Bullam, tamquam a meo instituto prorsus aliena prætereo.

§. III.

Exploduntur variosa sophismata §. I. recensita contra articulum in quo Pareis imbuedis Missionarii destinantur.

I. Antequam ultra provehor, temperare mihi haud possum quin admirationem prodona quam in me excitavit altum silentium illorum qui Pontifici Summo consilium designandi pro *Pareis* Missionarios proposuerunt. P. Patougliet vidit acerrimam epistolam cuius nunc refellere sophismata aggredior. De illa liquidem hæc scribit pag. 8. *Se io avessi a trattare coll' autore fanatico d' una lettera non ha guari uscita alle stampe in proposito della Bolla Omnium Sollicitudinum, non gli metterei già davanti gli occhi, come so qui, l' autorità di Roma... essendo colui uno Scrittore determinato a biasimare tutto ciò che viene dai Sommi Pontefeci.* Ecce ergo zelus vindicandæ Romanæ Ecclesiæ ab impostore phanatico calumiam non acuit? Nil virium habuit votum illud peculiare? Nihil potuit consideratio illa, quod consilium designandi Missionarios qui *Pareis* instruendis operam darent, non a Pontifice, sed a Patribus manavit?

Ergo hoc saltem ex capite explodenda epistola erat auctoris phanatici. Quid? P. Patougliet pro focis dimicat, & pro aris silet? Pro domestica asserenda gloria diu edidit apologeticas epistolas: & pro Romanæ Ecclesiæ defensione nec verbum? Plus illi cordi est inanis paucorum operariorum gloria quam decus apostolicæ Bullæ, quæ calumniis impetitur, commentis versutis, & vaferrimis figuris profcinditur, intamatur, & quidem solius articuli causa quem Patres ipsi qui silet, probandum obrulerunt. Si altum istorum silentium iusta mihi sit admirationis causa, qui recte sapiunt, iudicent. Ad rem ipsam accedamus.

II. Itaque fallitur, fallitque mirum in modum lectores pontificiæ Constitutionis censor. Fingit hostem quem feriat, calumniaturque Constitutionem. Asserit in eadem alios *Brachmanis*, alios *Pareis* Missionarios destinari, duasque inducere illam pugnantem Ecclesias, alteram quæ *Brachmanos*, alteram quæ *Pareas* completatur. Si in universa Constitutione vel unicum verbum reperiat quod hanc divisionem foveat, vel eidem viam aperiat, causa cadere sponte velim. Quin nisi conceptis verbis opposita doctrina tradatur, quæ mutuum amorem, reciprocam communionem, cordiumque unitatem iubeat, suadeat, inculcet, præcipiatque, victas me daturum manus spondeo.

III. Et antequam Constitutionis examen instituo, duo ob oculos pono: alterum *Brachmanos* spectat, alterum id sincere perhibet quod Constitutio reapse concedit. *Brachmani* ergo, nobilesque Malabari, ut supra iam innui, e deo *Bramma* originem se arcessere fabulantur. Despiciunt fatu summo *Pareas* ut tunicatum popellum: si obvius sibi occurrere in via illos prævident, iubent ut longius recedant. Non motu cum illis, sed neque cum eorundem Missionariis communicare dignantur, Paradiso indignos iudicant. Si Nobilium aliquis quidquam commercii cum aliquo *Parearum* habeat, e *Castæ* Nobilitatis præcisus ad *Pareas* detruditur, & ut latius supra dixi, nullam in divinis habere cum iisdem communicationem volunt. Quæro nunc a pontificiæ Constitutionis censore. *Brachmanis* istis dirigendis Constitutio apostolica designat ne Missionarios? Cedo. Quis Catholicorum lastrali aqua tingeret eiusmodi *Brachmanos*, nisi prius recensitos eiurarent?

errores, nisi præconceptis superstitionibus ex animo in antecessum renuntiarent? Quid ergo aures obtundit censor, Constitutionem apostolicam *Brachmanis* istis, dirigendis Missionarios impertiri? Contra Romana Sedes vetat ne in Ecclesiæ christianæ sinum recipiantur isti, nisi parati sint *Pareas*, ceteroque omnes amore complecti, eosdem alloqui, eandem frequentare Ecclesiam, ceteraque omnia præstare quæ lex præcipit evangelica.

IV. Quid itaque concedit Constitutio pontificia? Quid? Ecce. Iacent miseri *Pareas* despecti, derelicti, omnique subsidio spirituali destituti. Christianæ professioni nomen dedere alii, alii superstitione obducti lucem evangelicæ veritatis expectant. Quid censor acerrime? Denegares ne tumet ipse *Pareis* istis evangelicos operarios, qui eisdem sacramentis alerent, verbo sancto pascerent, in via Dei dirigerent, ceterosque superstitione detentos illuminarent, veramque legem docerent? Hoc tantum concedit apostolica Constitutio. Quid in hac concessione quod Dei caritatem; quod christianam providentiam non redoleat?

V. Bene habet, inquit. Sed quid hæc Constitutionis verba produunt? Qui *Pareis* convertendis, dirigendisque PRÆCIPUE dent operam. Quid præcipue significat? Priusquam ego responsum præbeam, edisserat mihi censor sequentium verborum sensum Matth. xi. *Constitueor tibi Pater Domine celi & terre, quia abscondisti hæc a sapientibus, & prudentibus, & revelasti ea parvulis. S. Ioannes Chrysostomus hæc verba explicans inquit: Prudentes autem hic Scribas & Phariseos appellat: quibus verbis alacriores reddit Discipulos: cum intelligant illa se piscatores esse consecutos a quibus illi summi, ut videbantur, viri exciderunt... ac per omnia nos docet statum superbie omnino esse fugiendum. Scribæ, & Pharisei *Brachmanos*, piscatores *Pareas* referunt: superbia Scribarum, & Phariseorum, qui se sapientes doctores, summosque viros iactabant, superbiam, factumque exprimit *Brachmanorum*, qui divinam originem, sapientiamque ostentant; piscatorum simplicitas *Parearum* simplicitatem, demissionem, humilemque sortem adumbrat. Deus, posthabitis Phariseis, Scribisque tumentibus, parvulis, piscatoribus, humilibus, inferiorisque conditionis hominibus divitiis misericordiæ suæ impertit, aternarumque veritatum arcana reservavit. Excurret censor universum Evangelium, in quo*

Christum Dominum ubique offendet turbas alloquentem, cum turbis ambulantem, cum turbis manducantem, coram turbis miracula patrantem. Principes, seu *Brachmani* eum querebant ad mortem. Præcipue ergo Christus Dominus Missionarii officio fungebatur *Pareas*, seu pauperes viles simplicioresque homines convertendo, dirigendo, atque imbuendo. Cur hoc? Quod isti, utpote minus superbi, & elati, minus cælesti luminis rebelles passim sunt. Nec propterea absolute Phariseos, Scribasque reicit, si superbia posita, Ecclesiæ suæ nomen dare velint.

VI. Id, & non amplius Constitutio apostolica docet. Quod delegentur Missionarii qui *Pareis* convertendis, dirigendisque præcipue dent operam, probat commendatque Pontifex Summus. Si *Brachmani* perveraces, obstinateque nolint proprios Missionarios cum *Pareis* aliquod habere commercium; numquid ob illorum obstinationem privandi *Pareas* sunt cælesti Missionariorum subsidio? Numquid *Brachmanorum* obfirmata superstitione impedimento esse debet ne sancta Sedes ad miseros humilesque *Pareas* Ministros Christi deleget qui præcipue istis illuminandis, imbuendisque operam dent? Tò ergo præcipue non alium effert sensum nisi quod primum omnium ad *Pareas* mittendi sunt operarii evangelici; quia hi in Ecclesiæ arca laustrali aqua abluti iam sunt constituti: quia hi dociliores, aptioresque sunt christianæ instructioni suscipiendæ. Istos præcipue dirigere, docere, imbunere operarii evangelici debent. Deinde non negligant, si possunt, *Brachmanorum* duritiam frangere, arrogantiam deprimere, inveteratam superstitionem ab eorumdem animis avellere.

VII. Bona verba, clamat censor. Quæ recensita sunt, nullam mali speciem præferunt. At Constitutio Ministros pro *Pareis* præcipue designat, ut distinctos, diversosque a Missionariis illis qui *Brachmanorum* curam gerunt. Age porro: perhibeas mihi velim vel unicum verbum in tota hac Constitutione, quo *Brachmanorum* Missionarii diversi a Missionariis *Parearum* probentur, & continuo submittere tibi fasces velim. Et ut censoris audaciam penitus retundam, singula articuli capita in medium afferam.

VIII. Primum ergo articuli caput sequens est Num. XXXII. in Constitutione signatum. Ad tertium denique quod pertinet postulatam, ut nempe apertis, atque distinctis declararetur decreti Articulus, quo laudatus bon. mem. Carolus Thomas Tur-

„ diqæ-

„ dinalis Tournonius sancivit ut Missionarii ad *Pareas* ægrotantes accedant, ut Sacramenta desiderantibus etiam domi admittrent, ut denique illis omnia præstent spiritualia subsidia quæ caritas, Religio, & officii ratio evangelicis Operariis, nullo discrimine, nulloque respectu Fidelibus univertis, adversa præsertim valetudine conflictatis, administranda præscribunt, nemo profecto non videt, quantumvis maxime proponantur difficultates, in quas incurere Missionarii se posse dicunt, si huic præcepto tam iusto, tam sancto parere velint; ferendum tamen nullo modo esse, quod casas humiliorum huiusmodi hominum ex morbo decumbentium subire recusent, atque illos in summo etiam vitæ discrimine aut Sacramentis omnino carere sinant, aut saltem eorumdem percipiendorum maximam illis ingerant difficultatem. Nulla etenim apud Deum est personarum acceptio; nec ullum despiciere fas est eorum quos Unigenitus Dei Filius per novam generationem sibi coniunctos, non confunditur Fratres vocare; quin immo elegit Deus pauperes in hoc Mundo, divites in Fide, & heredes Regni, quod repromisit diligentibus se. Quæ qui contemnunt, exonorantes pauperem, & fratrem humilem confundentes in humilitate sua, hi porro longe nimis discedunt a doctrina, & exemplo Christi Domini Salvatoris Nostri, qui nos non divisa tantum voce, sed magnis etiam, atque illustribus factis edocuit, quanti apud nos esse debeant qui pauperes, atque abiecti per Mundi insaniam vocantur. Ecce enim, aiebat S. Gregorius Pontifex Maximus, ire non vult Filius Dei ad filium Reguli, & tamen venire paratus est ad salutem servi. Certe si nos cuiuspiam servus rogaret ut ad eum ire deberemus, protinus nobis nostra superbia in cogitatione tacita responderet: Non eas, quia temetipsum degeneras, honor tuus despicitur, locus vilescit. Ecce de celo venit qui servo in terram occurrere non despicit.

IX. Non modo hoc in capite ministrorum diversitas indicatur, sed, confirmato Cardinalis Tournonii decreto, adductis Evangelii, Patrumque textibus, omni personarum acceptione, divitum, nobilium, pauperumque discrimine severe vetitis, reciproca suaderetur benevolentia, mutua inculcatur caritas. Nec verbis ergo capitis istius cavillationi obnoxium est.

Conc. Theol. Tom. III.

X. Alterum nunc oppositi articuli caput in examen veniat. Sic ergo persequitur Constitutio apostolica Num. XXXIII. „ Quare ut gravissimo huic malo remedium præcessores nostri Romani Pontifices Gregorius XV. Alexander VII. & Clemens IX. in suis apostolicis Literis die 31. Ianuarii anni MDCXXIII. die 18. Ianuarii anni MDCLVIII. & die 13. Septembris anni MDCLXIX. respective datis omni animorum contentione atque zelo obtinere curarunt (quod & Nos eorum vestigiis inhaerentes summo opere optamus, & quantum in Domino possumus districte præcipimus & mandamus) ut Nobiles cum Plebeis in unam eandemque Ecclesiam convenientes una simul divini verbi pabulo reficerentur, & Ecclesiæ sacramenta reciperent, utque Missionarii Regnorum, provinciarumque Orientalium Indiarum, sui officii memores, ita animo essent comparati atque dispositi ut non secus ac Nobilibus, abiectis quoque & infimæ sortis hominibus, in iis quæ ad spiritualem eorum profectum pertinent, præsto essent, illisque in propriis etiam domibus, etsi humillimis ac fordidis, sacrum Viaticum ministrare minime recusarent. At quod maxime Nos angit, sive ob immodicum illorum horrorem, quo claro genere nati infimæ plebis homines, ut fertur, ita averfantur ut vel illorum contactu se commaculati, nobilitate & gradu cadere sibi persuadeant (qui tamen horror cum sit Christi lege damnatus, & Christianorum animis est eliminandus;) sive ob patrias leges, imperiaque Regum idololatrarum, quibus Christiani in iis regionibus subiecti sunt, aliave tandem de causa id evenit; frustra certe fuerunt Prædecessorum nostrorum consilia, paternæ exhortationes, præcepta demum queis usi sunt, ut infimi huius generis hominum conversioni ac salutis procurandæ, quantum optarent, plene consulerent, atque providerent.

XI. Caput istud adeo luculenter omnem divisionis umbram dissipat, & adeo perspicuis verbis Ecclesiæ unitatem, pauperum, plebeiorum, nobiliumque mutuam communicationem Pontifex Summus præcipit, & causam cur præcipue Operarios destinet *Pareis* explicat, ut Censoris sophismata omnia seipsum prorsus corrumpant. Et primum omnium prædecessorum Pontificum apostolica decreta adversus *Brachmanorum* a *Pareis* divisionem lata confirmat. Insuper & Nos eorum vestigiis

Z 3

gis

giis inherentes summopere optamus, & quantum in Domino possumus districte precipimus & mandamus, ut nobiles cum plebs in unam eandemque Ecclesiam convenientes, una simul divini verbi pabulo reficiantur, & Ecclesie sacramenta recipiant. Serio perpendatur integrum rescriptum articuli caput, & potissimum hæc sequentia verba. *At quod maxime nos angit, sive ob immodicum illum horrorem &c. sive ob patrias leges imperiaque &c. aliave tandem de causa id evenit, frustra certe fuerunt Prædecessorum vestrorum consilia, paternæ exhortationes, præcepta nemum, quæ usi sunt ut infirmi huius generis hominum conversioni ac saluti procurande, quantum optaverant, plene consulere, atque providerent.*

XII. Quid ad hæc censor severus? Ex intimo corde Pontifex dolet Prædecessorum exhortationes, consilia, præcepta, quibus mutuam fraternamque Parearum, & Brachmanorum communicationem imperarant illi, confirmatque ipse, frustra hæctenus fuisse. Miseri Pareas sine medico iacent, ægrotantes pereunt. Iubent, imperant, mandant Pontifices Greg. XV. Alex. VII. Clem. IX. Clem. XI. Cardinalis Tournonius Bened. XIII. ut Missionarii domos Parearum adeant, infirmis succurrant, benevalentes omnes in eadem Ecclesia instruant. Sed omnia frustra, omnia conatu irrito, sive ob immodicum horrorem, sive ob patrias leges, sive alia de causa. Quid in hac hypothesi ageres ipse censor prudentissime? Sineres ne innocentes Pareas absque Sacerdote perire? Numquid ob inveteratam, obfirmatamque superstitionem, superbiam, & fastum Brachmanorum saviendum in Pareas est? Offerunt Iesuitæ pro convertendis dirigendisque Pareis evangelicos Ministros. Ecur hoc consilium reiicere, quin cur probare, & commendare non debet Pontifex Summus? Offerunt se Pontifici Missionarii qui, neglectis civitatibus, Nobilibus, Principum, Regum familiis, per castella, per pagos, per villas circumire, & rusticis, infirmæ plebis servis, captivis, carceribus detentis, ad trirames damnatis annuntiare Dei verbum, sacramenta administrare incumbant. Reiicere ne istos Operarios Pontifex debet? An non probandum, commendandumque istorum consilium? Hoc præstat Pontifex in laudato suæ Constitutionis articulo: Pareis dari ministros probat, commendat qui hæc precipue convertendis, imbuendisque operam navent, nullo de Bra-

chmanorum Missionariis factis verbo XIII. Fuci sunt isti, clamat in clamatque iterum censor, qui imperitorum oculis obiciuntur: effugia sunt, & verborum circuitiones. Brachmanis Missionarii non dantur? Et ubinam gentium sumus, ut hæc absque pudore dicantur? Non ne ipsa Constitutio in citato articulo Num. XXXIV. testatur Regnorum Madurensis, Mayssurensis, & Carnatensis villicationem Iesuitis Missionariis potissimum esse conceditam? Sunt itaque, & quidem ingenti numero Missionarii Iesuitæ qui in præfatis Regnis Castas nobiles, qui Brachmanos, & Magnates convertunt, dirigunt, sacramentisque reficiunt: qui Brachmanorum more vestiunt, qui ab omnium animantium, & potissimum a vacca carniibus abstinent: qui Parearum domos non ingrediuntur: qui Pareas non tangunt, ne polluantur: qui Europæos se esse occultant: qui denique se Brachmanos esse & apparere omni arte curant, affectant: quique cineribus stercoreis vacca frontem aspergunt suam. Hæc sunt verba Constitutionis. *Opportune accidit ut Societatis Iesu Missionarii, quorum villicationi Regnorum Madurensis, Mayssurensis, & Carnatensis Missiones potissimum concedite sunt, postquam declarari a Nobis Articulus de Pareis postularunt, paratos se nobis obtulerunt, pollicitique sunt, modo id Nos ipsi probavimus, certos aliquos delegare Missionarios qui Pareis convertendis dirigendisque precipue dent operam.*

XIV. Quid luculentius expectari potest? clamat iterum censor noster. Ipsi Missionarii quorum Malabaricæ gentis concedita est villicatio, exhibent Missionarios pro Pareis. Ergo isti Missionarii qui in præfatis Regnis degunt, Pareas non dirigunt, non imbuunt, illisque convertendis non dant operam. Si enim hæc ipsi præstarent officia, opus ne esset ut alios Missionarios delegarent qui Pareis dirigendis precipue operam darent? Ergo evidens est duo Missionariorum genera in laudatis Regnis reperiri: alterum delegatum pro Pareis; alterum, & quidem primum, & potissimum pro Brachmanis, & Castis nobilibus. Hæc adeo luculenta sunt ut nequeant in disputationem revocari. Ergo duæ sunt apud Malabaras Ecclesie, altera Parearum, altera Brachmanorum; & hæc illam spernit, detestatur, caeloque indignam reputat.

XV. Quid heinc argute censor? Fac hæc omnia quæ modo magne æquitate opposuisti, veri esse. Quin fortis urgeas velim argumenta-

solemnitatem primi diei. Et hæc est fere unica occasio errandi recentioribus, qui ex uno casu peculiari, puta Confessarii, cui similis non datur, inferunt regulam universalem, qua statuunt, omnes veritates summi momenti, omniaque secreta occultanda esse amphibologico sermone, nulla facta consideratione, utrum factum, seu crimen occultandum excipiat nec ne sermonem amphibologicum, suppeditetque vocabula æquivoca; ut matrimonium occultandum suppeditet Abrahamo verbum æquivocum *sororis*. Sed unice considerant confectaria mala quæ manifestatio veritatis parit; & ex hoc principio inferunt, restrictiones non esse pure mentales. Quod eodem recidit ac si dicerent, in gravi, vel extrema necessitate mendacia non esse mendacia, restrictiones pure mentales non esse pure mentales. Quemadmodum liquidem antiqui defensores mendaciorum excusabant locutionem Raab negantis reperiri hospites in domo sua, & filii negantis patrem extare domi, & adulteræ negantis adulterium se commisisse, ob mortem vitandam; sic isti eandem omnino locutionem absque exteriori addito excusant: cum hoc tamen discernimus, quod antiqui in mendaciorum defensione sinceri erant, mendacia appellantes mendacia, sed venia digna, quia ob necessitatem prolata; isti vero volunt, necessitatem efficere ut illa locutio non sit mendacium, sed amphibolia externa, eo quod interdum revera dantur locutiones amphibologicae, ut exemplis productis constat. Placet quæ dicta sunt confirmare auctoritate celeberrimi Caramuelis, qui Theol. fund. Tom. II. n. 805. p. mihi 182. *Est mihi, inquit, innata aversio contra restrictiones mentales. Si enim continentur intra terminos pietatis, & sinceritatis, necessarie non sunt. Nam omnia quæ ipse præstare possunt, præstabunt consignificantes circumstantiis. Quod si tales dicantur, ut etiam ibi admittenda sint, ubi desunt circumstantiæ significantes (ignoscant mihi earumdem auctores, & propugnatores) tollunt humanam societatem, & securitatem, & tamquam pestiferæ damnandæ sunt. Quoniam semel admittæ aperiunt omni mendacio, omni periurio viam. Et tota differentia in eo erit ut quod heri vocabatur mendacium, naturam, & malitiam non mutet, sed nomen, ita ut hodie iubeatur Restrictio mentalis nominari; quod est virus condire saccharum, & scelus specie virtutis colorare. Adeo hæc veritas sunt, adeo luculenta, ut nulla cavitate implicari valeant. Caramuel ipse, qui inANDA evangelica, & naturali lege palmam ceteris præripuit, præ-*

potuit tam manifestæ veritati oculos claudere. Quæ olim mendacia, post restrictiones pure mentales; & quæ olim restrictiones pure mentales, iam restrictiones externa appellatur.

X. Ex iis quæ diximus, variae pro praxi eliciuntur regulæ. Prima est. Si factum quod sub sermone cadit, non admittit suapte natura verba æquivoca, quæ iuxta communem intelligentiam varios excipiant sensus, absolute ab audiente intelligibiles; nullo modo licitum est respondententi ex necessitate occultandæ veritatis uti his locutionibus, *Nescio illud factum, ut manifestabile; Non feci, subintelligendo, ut tibi illud revelem; vel Nescio illud, subintelligendo scientiam communicabili; non habeo pecunias, subintelligendo ad tibi dandas.* Hæc omnes locutiones, quas universaliter adhibendas statuunt Probabilistæ ad occultandam veritatem, quæ revelata grave incommodum pareret, sunt absolute restrictiones pure mentales ab Ecclesia damnatæ, seu sunt pura putaque mendacia.

XI. *Secunda regula.* Aliquando factum supra quod cadit interrogatio, admittit locutionem amphibologicam, vel quia persona respondens gerit munus duplicis personæ, ut Confessarius, Secretarius Principis &c. de quibus infra, quæ sunt circumstantiæ revera externæ; vel quia conditio peculiaris illius facti subministrat responsoni verbum æquivocum: & tunc licita est, gravi causa impellente, amphibolia.

XII. *Tertia regula.* Locutiones amphibologicae, licet interdum fati sint ad occultandam aliquam veritatem interrogatoribus obtusis, aut iis quorum parum refert eam scire; sæpe tamen ineptæ sunt ad occultandam veritatem magni momenti interrogatoribus vasis & versipellis, qui æquivocationem deprehendere valent, atque respondentem ad incitas redigere, ut præcisè respondeat. Quid ergo tum agendum? Infra declarabo.

XIII. *Quarta regula.* Quando sagax interrogator æquivocam, seu amphibologicam responsonem deprehendit, urgetque respondentem ut præcisè, & candide respondeat, ut omittat amphibolias, & restrictiones omnes, non potest respondens uti amphibolia reflexa usque in infinitum, ut docent recentiores plurimi; sed debet repellere iniustum interrogatorem modo infra explicando.

XIV. *Quinta regula.* Ex præcedenti regula clarissime constat, recentiores præfatos restrictiones pure mentales, *mentis* frequenter mendacia docere. Tantum quidem abest ut eorum locutio amphibologica externa sit; quin ita in-

terna est, ut audiens nullo excogitabili modo possit vi talis locutionis deprehendere sensum loquentis. Hic enim ita restringit, & claudit intra mentem sensum suum, ut iuret se nulla uti æquivocatione; quemadmodum docent communiter recentes Probabilistæ cum Sanchez *Lib. III. cap. vi. n. 45.*

XV. *Sexta regula.* Quando quis utitur amphibolia in sensu quem confidit non perceptum iri ab audiente, quem tamen perciperet, si adverteret; non intendit illius deceptionem, sed occultationem veritatis, quam custodire tenetur; deceptionem vero audientis solum permittit.

XVI. *Septima regula.* Ut omnes causas necessarias ad licitum usum amphiboliæ externæ perfectas habeas, eas ad quatuor capita radactas ob oculos pono. Prima, quod iusta, & gravissima causa urgeat. Secunda, quod respondens non teneatur ex iustitia, aut religione, aut obedientia veritatem nude patefacere; sed ius habeat illam celandi. Tertia, quod veritatis occultatio ita profit loquenti, ut nulli noceat. Quarta, quod verba vi sua, aut vi circumstantiarum referant sensum loquentis, intelligibilem ab audiente, si advertere velit.

XVII. *Octava regula.* Ex hucusque dictis patet non esse quæstionem de nomine, dum rationes impugnantur quibus recentes defendunt amphibologicas locutiones. Nam, si admittatur, verba privari significatione ex Reipublicæ consensu; aut licitum esse usum notitiæ communicabilis, & incommunicabilis, qualiter gravi urgente causa, respectu omnium personarum, & factorum; iam statuitur regula generalis, ob grave malum vitandum semper licitum esse veritatem celare media amphibolia, sive res quæ narratur, aut occultatur, excipiat, sive non excipiat æquivocationem. Quod eodem recidit ac si dicatur mendacia licita esse, causa gravi urgente. Hoc vero assero ab Ecclesia damnatum fuisse. Igitur ibi tantum amphibolias admittimus ubi revera aut circumstantia vere externa personæ, aut factum ipsum verba æquivoca subministrat, ipsamque locutionem ingrediat; & amphibolia insuper talis sit, ut valeat ab acuto auditore deprehendi. Hoc autem non ita frequenter occurrit. Id solum potius de nomine est, num restrictiones mentis, quas plures etiam post Innocentium XI. defendunt, debeant aut mendacia, aut mentales restrictiones appellari. Nam restrictiones mentis ob gravissimas causas vitæ, honoris, rerum familiarium servandarum, ut mendacia,

vit Pontifex summus. Videant ergo quomodo censuram pontificiam evadere queant illi qui scribunt, restrictiones mentis esse prohibitas in quotidiano usu (a tutto passo) non ob graves causas.

XVIII. *Nonæ regula.* Quoniam hæc quæstio pluribus circumstantiis est subiecta, non potest statui regula generalis, & præcisa, quæ omnibus casibus valeat accommodari. Nos certe conati sumus & sententiam recentiorum suo in lumine collocare, & quæstionem statum exponere, & regulas, quoad fieri potuit, præcisas præscribere. Nihilominus adhuc multa declaranda supersunt quæ sigillatim explicabimus dissertatione sequenti, in qua plurimos casus resolvemus ad hanc materiam attinentes.

C A P U T XVIII.

Sacra Scripturae textus quos antiqui pro tuendis mendaciis, & recentes pro defendendis mentis restrictionibus opponunt, exponuntur.

I. **O**Mnes Scripturae textus quos antiqui in mendaciorum favorem producebant, afferunt quoque recentiores, ut mentales propugnent restrictiones. Qui scripserunt ante Innocentium XI. eosdem omnino textus pro restrictionibus pure mentalibus allegabant quos nunc pro restrictionibus non pure mentalibus laudant postremi Scriptores: quod satis esse deberet ad demonstrandum, ex præfatis textibus nihil neque in mendaciorum, neque in restrictionum mentalium favorem elici posse. Plurimos Scripturae textus refert Caramuel in Libro qui inscribitur *Hapoletes*. Eos tantum nos recensere quis qui negotiū facessere possunt.

II. Obiiciunt itaque I. Abraham *Gen. XII.* & *xx.* vocavit Sarai sororem suam: *Soror mea est:* quæ tamen erat illius uxor. II. Idem Abraham cum ad montem pergeret, ut immolaret, sicut mandatum acceperat a Deo, filium suum Isaac, dixit ad pueros suos *Gen. XXII.* *Expectate hic cum asino; ego, & puer illic usque properantes, postquam adoraverimus, revertemur ad vos.* III. Mentitus quoque videtur Jacob, cum se Esau simulavit, ut paternam assequeretur benedictionem *Gen. XXVII.* *Ego sum primogenitus tuus Esau.* IV. Mentitæ sunt obstetrices Ægyptiæ, dum Pharaoni, conquerenti, quod Hebræorum mares, ut ipse insilerat, non interfecissent, responderunt: *Non sum Hebrææ, sed Ægyptiæ mulieres. Priusquam venimus ad cas, parvum.* *Et ecce fecit Deus obstetricibus...* & quia

timuerunt obstetrices Deum, edificavit eis domos. Exod. i. V. Mentitus videtur Angelus Tobiam alloquens his verbis: *Ego sum Azarias, Ananiae magni filius.* Tob. v.

III. Antequam ad singula respondeamus, cum D. Augustino advertimus, plurima in sacra Scriptura haberi quæ mendacia absolute videntur; attamen ut inquit Augustinus, mendacia non sunt, sed mysteria; aut, si mendacia, imitanda minime sunt. En verba D. Augustini *Lib. cont. mend. c. xv.* adversus Priscilianistas. *Ad te igitur pertinet, sectam detestabilem cum refellis, sic accipienda monstrare ista testimonia Scripturarum, ut vel doceas non esse quæ putantur mendacia, si eo modo intelligenda sunt: vel imitanda non esse quæ manifestum est esse mendacia... Ad ostendenda ergo, quæ putantur in Scripturis esse mendacia, non ea esse quæ putantur, si recte intelligantur, non tibi parum adversus istos valere videatur quod non de apostolicis, sed de prophetis litteris inveniantur velut exempla mentiendi. Illa enim quæ nominatim commemorant, ubi sit unusquisque mentitus, in iis libris leguntur in quibus non solum dicta, verum etiam facta multa figurata conscripta sunt, quia figurate gesta sunt. Hæc Augustini doctrina satis esset ad solvendas omnes difficultates quæ ex S. Scriptura opponi solent. Nihilominus tamen in maiorem veritatis confirmationem ad singula responsum dabimus.*

IV. Resp. Ad primum respondet D. Augustinus *Lib. cont. mend. cap. x.* his verbis. *Qui asserunt, aliquando esse mentiendum, non convenienter commemorant Abraham hoc fecisse de Sara, quam sororem suam dixit. Non enim dixit, Non est uxor mea; sed dixit, Soror mea est. quod erat revera tam propinqua genere, ut soror non mendaciter diceretur. Quod & postea sibi ab illo qui abduxerat, ea reddita, confirmavit, respondens illi, & dicens: Est vere soror mea de patre, non de matre, hoc est de paterno genere, non de materno. Aliquid vero veri tacuit, non falsi aliquid dixit, quando tacuit uxorem, dixit sororem. Hæc & filius eius fecit Isaac. Nam & ipsum novimus propinquam suam coniugem fuisse sortitum. Non est ergo mendacium, quum silendo abscondatur verum, sed quum loquendo promittitur falsum.*

V. Ad secundum respondet idem Augustinus, nunquam Abraham mentitum fuisse, sed proprie esse: certissime namque sperabat Deum, qui nullo ante illi dixerat, *In Isaac vocabitur tibi semen.* Quæ mortuum suscitaturus, ut & Paulus de *Heb. x. i.* *Fide obtulit Abraham Isaac cum*

tentaretur, & unigenitum offerebat, qui suscepit repromissiones: ad quem dictum est: Quia in Isaac vocabitur tibi semen: arbitrans quia & a mortuis suscitare potens est Deus. Quam interpretationem declarat Augustinus L. VI. de Civ. Dei c. xxxii. Non dubitavit quod sibi reddi poterat immolatus qui dari potuit non speratus.

VI. Ad tertium idem Augustinus responderet *Lib. cont. mend. cap. x.* *Jacob, quod matre fecit auctore, ut patrem fallere videretur, si diligenter, & fideliter attendatur, non est mendacium, sed mysterium; quæ si mendacia dixerimus, omnes etiam parabole, ac figure significandarum quarumcumque rerum, quæ non ad proprietatem accipiendæ sunt, sed in eis aliud ex alio intelligendum, dicuntur esse mendacia: quod absit omnino. Nam qui hoc putat, tropicis etiam tam multis locutionibus potest hanc importare calumniam; ita ut hæc ipsa quæ appellatur metaphora, hoc est de re propria ad rem non propriam verbi alicuius usurpata translatio, possit ista ratione mendacium nuncupari. Cum enim dicimus fluctuare segetes, gemmare vites, floridam iuventutem, nivem cantium; proculdubio fluctus, gemmas, florem, nivem, quia in his rebus non invenimus in quas hæc verba aliunde transtulimus, ab istis mendacia putabuntur... Si autem non est mendacium, quando ad intelligentiam veritatis aliud ex alio significatia referuntur; profecto non solum id quod fecit, aut dixit Jacob patri, ut benediceretur, sed neque illud quod Ioseph velut illudendis locutus est fratribus, nec quod David simulavit insaniam, nec cetera huiusmodi, mendacia iudicanda sunt; sed locutiones, actionesque propheticæ, ad ea quæ vera sunt, intelligenda referenda: quæ propterea figuratis velut amictibus obteguntur, ut sensum pie querentis exerceant, & ne nuda, ac prompta vilescant. Item *Lib. de Civ. Dei XVI. cap. xxxvii.* *Quis est in ista benedictione percipienda dolus hominis sine dolo? Quis est dolus simplicis, quæ fectio non mentientis, nisi profundum mysterium veritatis? Multi tum ex antiquis, tum ex recentibus Scriptoribus docent, Jacob fuisse mentitum; sed simul docent, qui catholici sunt, mendacium illud non esse imitandum.**

VII. Ad quartum respondet Augustinus *Lib. cont. mend. cap. xv.* *Sed quod scriptum est bene Deum fecisse cum Ægyptiis obstetricibus, & Raab Hierichuntica meretrice, non adeo factum est, quia mentes sunt, sed quia in bonis. Deum miser cordes fuerunt. Non est quæque in eis liberata fallacia, sed benivolentia.*

